1579

7
8 D
4

CAROLI SIGONII

HISTORIARVM
DE OCCIDENTALI
IMPERIO, LIBRI XX.

AD ILLVSTRISS. ET EXCEL-
lentiß. D. Iacobum Boncompagnum VINEOLAE
MARCHIONEM, ET GENERALEM
S. R. E. GVBERNATOREM.

Cum Indice copiosissimo rerum
& verborum.

BASILEAE,
EX OFFICINA THOMAE
GVARINI, M.D.LXXIX.

CAROLI SIGONII

HISTORIARVM DE OCcidentali Imperio,

LIBER PRIMVS,

AD ILLVSTRISS. ET EXCELLENTISS. D. Iacobum Boncompagnum, Vineolæ Marchionem, & Generalem S. R. E. Gubernatorem.

MPERIVM Romanum longe omniũ terra, mariq; latissimum, Illustrissime, atq; Excellentissime PRINCEPS, primus Augustus Cæsar non solùm armis, opibusq; firmauit, sed etiam legibus, ac magistratibus exornauit. Nam cùm prouincias omnes descripsit, & certos singulis rectores, Præsides, Proconsules, Præfectosq; imposuit, tum limites imperij terminauit, atque ad eorũ custodiam firmissima castella, exercitusq; promptissimos collocauit. Inde Traianus, & successores eius subtiliorem aliam prouinciarum diuisionem introduxerũt, atq; alios earum etiã gubernatores, Præsides, Consulares, & Correctores instituerunt, ac demum limites legionibus etiã aliis instruxerunt. Postremò Diocletianus superioribus ferme reliquis institutis retentis illud noui induxit, quòd Imperium cum alieno ita communicauit, vt proxime sibi succedentibus occasionem eius diuidendi, Constantio inquam, Galerioq;, attulerit. Quod institutum excipiens Constantinus sic subinde adauxit, vt Roma sede Imperio Occidentali relicta alterum Orientali domicilium struxerit, ac proprios vtrique magistratus adiunxerit. Qua diuisione inuecta res Romanæ ad id vsque temporis validæ, atque magnificæ, quasi infirmiores, ac deteriores effectæ primùm occulte labi, deinde aperte præcipitare cœperunt, quovsque ad extremum ipsorum siue ignauia principum, siue perfidia ducum, siue potentia hostium, corruerunt. Hostes verò fuere Persæ, Scythæ, atque Germani. qui vltra ipsos Imperij limites, Eufratẽ, Istrum, Rhenumq; flumina constituti, atque in varias gentes, populosq; diuisi quotidianis agrorum incursionibus, atque assiduis bellorum cõtentionibus vtrumque Imperium primùm miserè lacerarunt, deinde funditus euerterunt. Has porro clades grauissimas, atque omnium sine dubio atrocissimas vehementius etiam tetra Christianæ ipsius tum primùm orientis Ecclesiæ vulnera cumularunt: quæ illi continenter modò vetusta principum ex suscepta gentilitate perfidia, modò no-

ua antiſtitum de fide Chriſtiana diſcordia inflixerũt. Quæ mala ſimul acerbitate ſua terras vſque adeo latè complexa ſunt, vt nulla prope earum tam remota regio fuerit, quæ non aut hominum ſanguine cruentata, aut vrbium incendio deformata, aut fortunarũ expilatione exinanita, atrox in omnes poſt annos ſui ſpectaculum exhibuerit. vt, ſi elementa omnia in huius vniuerſitatis exitium conſpiraſſent, quod aliquando futurum viris olim doctiſsimis placuit, neque facilius, neq; pernicioſius, neque miſerabilius tantam, tamque opibus firmam Imperij molem diſsipatura fuiſſe videantur, quàm, cũ principibus temere ſæuientibus, ac barbaris atrociter irrumpentibus ipſæ prouinciæ clade etiam apud poſteros lacrymabili peruaſtatæ ſunt, donec vetere demum ſublato in Occidente Imperio nouas barbarorum dominationes, & noua regnorum domicilia receperunt. Quæ hiſtoria, quanquam ad notitiam hominum præclariſsima, nondum tamen ita litteris eſt, ac memoriæ commendata, vt diligens, atq; ordinatus contextus eius inquirentibus vniuerſus appareat. Neque enim veteres excellenti ingenio homines hæc omnia ſibi colligenda, & in tempora redigenda putarunt. & qui noſtra memoria ad hoc muneris acceſſerunt, ne id quidem prorſus in hoc genere videntur voluiſſe, quod potuerunt. Nos autem priſcis omnibus Græcorum, & Latinorũ monumẽtis, quibus præcipuo Dei munere noſtra hæc affluit ætas, in vnum contractis, fieri poſſe iudicauimus, vt lucis aliquid rebus obſcuriſsimis afferremus, ſi notatis ſingularum actionum, caſuúmque temporibus in ſuos quæq; annos digereremus. Quo ſtudio nullum ad acta ſuperioris ætatis aut oratione explicanda, aut memoria conſeruanda eſſe accommodatius poteſt. Quamobrem quicquid ocij mihi ab iis laboribus eſt tributum, quos in Academia Bononienſi publicis muneribus occupatus ſuſcipio, id totum libenter ad hanc vnam curam, atq; operam contuli, vt res omnes in Occidentali Imperio ſiue ad remp. ſiue ad Eccleſiam pertinentes, quæ comperiri diligentia poſſent, primùm accuratè colligerem, deinde quàm veriſsimè in maxima rerum obſcuritate, temporum vetuſtate, ſcriptorúmque diſſenſione poſſem, poſteritati mandarem. ac ſimul bella Imperatorum, diſsidia eccleſiarum, impreſsiones barbarorũ, clades prouinciarum, excidia vrbium, ac demum noua Imperia regum, confectis quibuſdam quaſi publicarum ærumnarum annalibus, enarrarem. Hoc autem opus, licèt multis impeditum difficultatibus, vt alacriore quoque animo perducere ad exitum maturarem, perpulit me in primis quædam haudquaquã obſcura ſignificatio præclaræ tuæ, Excellentiſs. Princeps, erga hæc ſtudia voluntatis. Neque enim ſilendum, aut vlla ratione diſsimulandum, ſed apertè confitendum, ac prædicandum eſt, te aut vnum, aut certè inter pauciſsimos extitiſſe, qui honeſta hac antiquitatis notitia captus induſtriam meam perpetuò aut oratione acueris, aut officio

ſubleuaris

subleuaris. Quamobrem non dubito, si libri illi, quos de regno Italiæ scriptos tibi inscripsi, animo grati tuo acciderunt, quin hi quoq;, quos de Occidentali Imperio illis prætexui, futuri sint multò omnium iucundissimi. Nam cum res complectuntur ad memoriam posteritatis illustriores, tum casus quò euentu magis ancipites, eò quoque ad incutiendam admirationem legentibus aptiores. siquidem illa exprimunt tempora, quibus satis constat nõn alia antè mala aut ad sensum acerbiora, aut ad recordationem insigniora ipsam cum toto Occidente Italiam esse perpessam. Quæ narratio cum multiplici incidentium calamitatum varietate, ac salutari rerum humanarum contemplatione plurimum in legendo poterit animum retinere, tum vel maxime nos etiam diuini, ac præstantis huius beneficij admonere, quòd summa præsentium principum sapientia, ac singulari moderatione Italiam videmus aliquando tandem diris illis cladibus, periculísque defunctam, atque ex maxima consternatione quodammodo recreatam, omnibus belli, pacísque artibus efflorescere. Aderit etiam non mediocris altera oblectatio, nempe quidam Latinæ quoq;, ni fallor, orationis sensus illustrior. fit enim nescio quo modo, vt quò res à memoria nostra remotiores, atque omnino antiquiores tractemus, eò facilius orationem nostram ad antiquorum similitudinem conferamus. Quanquam enim in hoc genere scriptionis illud præcipuè mihi præstandum puto, vt diligentiam adhibeam in colligendo, fidem in referendo, atque ordinem in narrando, multóque plus de re facta, quàm de oratione facienda laboro, illud tamen negare non possum, vehementer me affici, si in actis barbarorum etiam explicandis mihi liceat incorruptam illam Romanæ eloquentiæ speciem, atq; effigiem imitari. Quam tamen voluptatem, neque enim audeo dicere laudem, nunquam ita sum consectatus, vt rationem, fidémq; rerum gestarum propterea aut deterere, aut obscurare voluerim: satis certus, neq; res omnes nouas aptè verbis posse veteribus explicari, &, si id fiat, multas, & quidem grauissimas, cũ maximo disciplinæ publicæ detrimento non solùm non ornari, sed plerunque etiam turpissimè deformari. Quamobrem, quoniam tu in me amando, atque adeò etiam fouendo veterem humanitatem retines tuam, rudis planè, ne dicam agrestis, essem, nisi & ipse meam consuetudinẽ in te colendo, atq; omni studio prosequendo seruarem. Hos igitur quoque annales ita Illustrissimæ Excellentiæ tuæ dedico, vt non solùm perpetuum mei erga te obsequij monumentum posteris prodant, sed etiam vt clarissimo nomine tuo prælato acceptiores in manus hominum prodeãt. Nam (quod sine suspicione assentationis dictum velim) tu in ista florente, atq; excelsa fortuna tua tantam hucvsque animi moderationem adhibuisti, atque ita ad vnam ex virtute gloriam contulisti, vt non solùm nemo tibi tantum fastigium amplitudinis, ac dignitatis invideat, sed, si con-

ſequi poſsit, vltro te ad altiora quoque ſuis manibus eue hat. ſcilicet, vt, quãdo virtus tua apertè cum opibus adoleſcere cernitur, ipſe præclaram iſtam bene agendi, & de hominibus promerendi cum ſumma poteſtate in dies augeas voluntatem. Quod etſi te in poſterum tua ſponte cumulatè facturum non dubito, meus tamen præcipuus laudis tuæ amor cogit, vt adoleſcentem ſenex admoneam, te, ſi præſtantem iſtam bonitatem, quam tibi natura indidit, perficere, aut ſi præclaram illam ſcientiam, quam ex doctiſsimis philoſophorum commentariis ſummo ſtudio hauſiſti, honeſta præterea excellentium virorum imitatione cumulare volueris, non parum hos tibi quoque libros auxilij allaturos ad eximia, quæ perſequaris, exempla in omni virtutis, laudiſque genere ſeligenda. Verùm ad rem Deo bene iuuante aggrediamur, ad cuius gloriam omnes ſtudiorum noſtrorum conatus referimus, initio narrationis à Diocletiano Auguſto, ſicvt propoſuimus, inſtituto, anno, vt à Chriſti Dei ortu nunc numeramus, ducenteſimo octogeſimo quarto, vrbis milleſimo triceſimo ſexto, in quem ſecunda incurrit Indictio.

Anno 284

DIOCLETIANVS, ET MAXImianus *Auguſti.*

CARINO, ET NVMERIANO Cæſaribus, ambobus ſecundum conſulatum gerentibus, Numerianus Cæſar, Caro Auguſto, patre in Perſide prope Tigrim amiſſo, haudquaquam ſibi dubitandum putauit, quin Perſico omiſſo in præſens bello ſe ſe ex iis locis proriperet, atque Antiochiam ad conſilia capienda reciperet. Cum autem ex nimio fletu grauem oculorũ ægritudinem contraxiſſet, ac propterea lectica incluſus incederet, occaſionem Apro ſocero ſuo nefarij ſceleris perpetrandi aperuit. Nam ille præfectura Prætorij non contentus, cum ad Imperij faſtigium aſpiraret, poſtquam pervenit in Syriam, ipſum occultè in itinere interemit, militibúſque Imperatorem videre poſcentibus reſpondere pro concione non dubitauit, non eſſe, cur de aſpiciendo principe laborarent. nam ſe illorum præſentiæ committere propter invalitudinem oculorum non poſſe. Neque enim mortem Imperatoris enunciari volebat, antequã parata omnia ad Imperium invadendũ haberet. Poſt aliquot inde dies milites, qui Numerianum proximè ſequebantur, ſuborti odoris fœditate perculſi ad lecticã acceſſerunt, eáque aperta, & cadauere Imperatoris invento, rem vniuerſo exercitui prodiderunt, atque indignitate rei commoti ſtatim Aprũ, tanquam eius necis auctorem, ante ſigna, & principia protraxerunt. Tum verò XI Kal. Maij, qui dies erat Romę natalis, concione exercitus aduocata, ac tribunali repente cõſtructo de Imperatore in locum Numeriani ſublegendo, ac nece illius vindicanda relatum eſt. Qua re audita

audita continuò omnes Dioclem, qui erat domesticorum Comes, illo honore dignissimū acclamarunt, eúmque tribunal ascendere iussum, magna animorum consensione Augustum appellauerunt. Ille verò, vbi solemnia in tanto honore accipiendo peregit, Quoniam iubetis, inquit, vt de Numeriani interfectore quæratur, obsequar voluntati vestræ, & parebo conscientiæ meæ. atque educto gladio Aprū ipsum præsentem confodit, inquiens: Hic est auctor necis Numeriani. gloriare Aper. magni Aeneæ dextera cadis. Inde conuersus ad milites subiecit: Tandem aprum fatalem occidi. Cuius vocis hæc ratio fuit. acceperat adolescens à Druide in Gallia, se tum demum Imperio potiturum, cum aprum occidisset. Itaque fide vaticinio habita in venationibus semper, vbi data facultas fuerat, apros invaserat. Hic fuit natione Dalmata, scribæ filius, Anullini senatoris libertus, matre pariter, atque patria Dioclea, non longè ab vrbe Salona, à qua, donec Imperiū sumpsit, Dioclem se appellauit. vbi verò Augustus est declaratus, Romano more Diocletiani nomen asciuit. His rebus in Syria gestis, inde in Illyricum adiit. Carinus autem Cæsar, quem Carus Augustus pater in Persas proficiscens Illyrico, Italiæ, Galliæq; præfecerat, vbi patrem, fratrémq; extinctos, Diocletianum verò Augustū appellatum, in Dalmatia comperit, licèt semetipso impurior, ac nequior factus, haud tamen sibi cunctandum existimauit, quin exercitum adversus Diocletianum, quem adventare audiebat, adduceret. atque ita motis castris in ipsis Pannoniæ, & Mœsiæ finibus ei occurrit. Ibi verò Diocletianus primùm vario eventu prœliis eum aliquot fatigauit, ad extremum collatis ad Murgum signis inter Viminacium, & Aureum montem in Mœsia superauit, ipso nō solùm ab exercitu suo deserto, sed etiam à tribuno, cuius vxori stuprum intulerat, interempto. Ita cum Occidentales quoque provinciæ in potestatem Diocletiani venissent, ipse rebus Orientis satis pro præsenti necessitate compositis, iter in Italiam, ac Romam, quò ab omnibus magna alacritate animorum expectabatur, intendit. Ibi verò remp. constituere de more ingressus primùm semetipsum vnà cum Aristobulo homine priuato consulem in proximas Kalendas Ianuarias designauit. Quod factū, vt noui in Augusto exempli, sic insignis etiam moderationis animi fuit. deinde præfecturam vrbis Ceionio Varo continuauit, prætorianas verò aliis commisit, quorum virtutem præcipuè commendauit. Inde omnibus gentibus advocatis ludos circenses, ac scenicos, sed magna cum parsimonia edidit: quòd diceret, castiores esse oportere ludos, quos censor spectaret. Cùm autem quidam largitionalis eius ludos à Caro proximè editos commendaret, atque eum principem valde populo placuisse illa ludorum editione assereret, Ergo, inquit, bene risus est in Imperio suo Carus. fuit enim princeps tam seueritatis eximiæ, quàm solertiæ singularis. Nuncio inde ex Gallia accepto,

Aman-

Amandum,& Aelianum rusticos intolerandis Carini Cęsaris iniuriis exacerbatos ad arma solicitasse, ac Bacaudarum nomine eis imposito effuse provinciam populari, collegam sibi adiungere Imperij, tanquam publici laboris participem, statuit, qui rem in Occidente administraret. Asciuit autem Aurelium Maximianum, virum strenuum, ac veterem sibi militiæ socium, eóque nomine præ cæteris sibi probatũ, apud Sirmium in Pannonia ortum. eúmque Cęsarem primùm, deinde Augustũ appellauit. Quo facto rem in primis memorabilem edidit. quippe Imperium cum eo, siue tanquam cum alieno communicauit, siue tanquam cum fratre consorte diuisit, ac Maximiano prouincias ad occidentem vergentes Italiam, Africam, Galliam, Hispaniam, & Britanniam tradidit, reliquis ad orientem pertinentibus sibi retentis. ac Roma communi sede relicta ipse sibi Nicomediam in Bithynia depoposcit. Quibus rebus absolutis ipse Iouij, Maximianus Herculij cognomen assumpsit, siue à maioribus traditum, siue pro arbitratu ascitum, ad officium vtriusque in Imperio gerendo significandum. Extãt orationes aliquot pòst à Mamertino rhetore ad Maximianum in Gallia dictæ, quibus vtrumque significatur. Nam & Iouem, atque Herculem generis eorum auctores appellat, & Maximianum Herculium Herculis officiũ Ioui Diocletiano pręstitisse, id est in bello agrestium, quasi quorundam terrigenarum, auxilio fuisse contendit. *Verißimum est,* inquit, *te, cum ad restituendam remp. à cognato tibi Diocletiani numine fueris inuocatus, plus tribuisse beneficij, quàm acceperis. Neque enim cum reip. nauim secundus à puppi uentus impelleret, salutarem manum gubernaculis admouisti, sed cum ad restituendam eam post priorum temporum labem diuinum modò, ac ne id quidem unicum sufficeret auxilium, præcipitanti Romano nomini iuxta principem subiisti, ea scilicet auxilij opportunitate, qua tuus Hercules Iouem uestrum terrigenarum bello laborantem magnæ uictoriæ pace iuuit, probauítque, non magis accepisse cælum, quàm ei reddidisse.* Ab his igitur Augustis maxima, memorabilique concordia, tanquam à duobus coniunctissimis fratribus respublica domi, forisque administrata. & Imperium cum multis præclaris institutis, ac legibus temperatum, tum ab sæuis ingruentium vndique bellorum, ac seditionum tempestatibus industrié, fortitérque defensum est. Itaque viginti anni, quibus ipsi summæ rerũ præfuerunt, ex omni parte non tam belli, quàm pacis artibus floruerunt. quorum auspicatũ initium, quod insigne ad memoriam est visum, mira frugum vbertas, & alma cæli salubritas ex insigni, quæ præcesserat inopia, ac pestilentia fecit. ex quo Mamertinus ad Maximianum pòst dixit: *Scimus omnes, antequam uos salutem reip. redderetis, quanta frugum inopia fuit, fame paßim, morbisq; grassantibus. ut uerò lucem gentibus extulistis, exinde salutares spiritus iugiter manant. nullus ager fallit agricolam.* Vnum verò illud clarissimis eorũ laudibus aliquas quasi maculas nefariæ libidinis, & impiæ crudelitatis inussit, quòd iidem Christianos, homines innocentissimos, ac nullius flagitij, scelerisque

lerisque

lerisq; cōpertos cum semper, tum maximè in extremo Imperij, omnibus ad perpetuā gloriam iam honoribus aucti, infesta persequutione vexarunt. Erant autem iam inde à Tiberij principatu in Imperio Christiani. Hi, cum sanctissimam Christi filij Dei religionem, fidémque ab eo Tiberio ipso Imperante traditā sequerentur, his præcipuè moribus, auctore Tertulliano, probato in primis auctore, vitam, disciplinámque suam astrinxerant. Coibant in cœtum, vt quasi manu facta ad Deum obsecrandum accederent, gratā eam vim esse Deo sibi persuadentes. orabant verò pro Imperatoribus etiam inimicis, vitam illis diuturnam precantes, Imperium incolume, domum sospitem, exercitus fortes, senatum fidelem, populum probum, orbem quietū. quæ ferme ipsorū quoque vota assueuerant esse Imperatorū. quin etiam easdem preces pro ministris, & potestatibus eorum fundebant. conueniebant ad diuinarum litterarum commemorationem, siquid præsentium rerū ratio aut præmonere compelleret, aut recognoscere. fidem sanctis vocibus poscebant, spem excitabant. aderant etiam exhortationes, castigationes, & censura diuina. nam & iudicabatur magno cum pondere, vt apud certos, se à Deo animaduerti. summúmque futuri iudicij præiudicium erat, si quis ita deliquisset, vt à communicatione orationis, & conuentus, & omnis sancti commercij arceretur. præsidebant probati quique seniores, presbyteros appellabant, honorem istum non pretio, sed testimonio consequuti. modicam vnusquisque stipem in singulos menses, si posset, sponte conferebat. quæ inde distribuebatur egenis alendis, humandísque, & pueris, ac puellis re, ac parentibus destitutis, ætatéque confectis, item naufragis, &, si qui ad metalla, aut ad insulas ob Christi confessionē damnati fuissent. Omnia indiuisa inter se habebant, præter vxores. Non prius discumbebant, quàm ad Deum precationem effuderant. tantum cibi capiebant, quantum esurientibus satis esset, tantum potus, quantum pudicis expediret. ita saturabantur, vt memoria tenerent, etiam per noctem orandum sibi Deum esse. ita sermocinabantur, vt pro certo haberent, eundem audire. post aquam manibus datam vt quisq; ex scripturis sanctis, vel ex proprio ingenio poterat, prouocabatur in medium Deo canere, atque inde probabatur, quonam modo bibisset. æquè precatio conuiuium dirimebat. Inde discedebatur ad eandem curam modestiæ, ac pudicitiæ, vt qui nō tam cœnam cœnassent, quàm disciplinam. Cæterùm foro, macello, balneis, tabernis, officinis, nundinis, cæterisque commerciis vnà cum gentilibus vtebantur. militabant, nauigabant, rusticabantur, mercaturam, artésque cæteras cum eis exercebant. Singulæ porro ciuitates singulis ferme obtemperabāt episcopis. quorum Romanus auctoritatem in omnes supremam habebat. Huic enim ecclesiæ B. Petrus primum præfuit, quem Christus in terris agens principem sibi apostolorum asciuerat, atque in cælum

ascendens gregem suum pascere iterum, iterúmque præceperat. atque eam vnà cum B.Paulo item apostolo non præceptis solùm salutiferis imbuit, sed etiã post Imperãte Nerone sacrosancto suo sanguine consecrauit. Vnde scripsit Irenæus, qui fuit illorum memoriæ proximus: *Ecclesia Romana maxima, atque antiquißima, & omnibus cognita, à gloriosißimis duobus apostolis Petro, & Paulo fundata, & constituta eam, quam habet ab apostolis traditionem, & annunciatam hominibus fidem per successiones episcoporum traduxit usque ad nos. ad hanc ecclesiam propter potiorem principatum necesse est omnium conuenire ecclesiam, hoc est omnes, qui sunt ubique, fideles. in qua semper ab iis qui sunt ubique, conseruata est ea, quæ manauit ab apostolis, disciplina.* Romano verò pontifici proximè accessere Alexãdrinus, Antiochenus, & Hierosolymitanus. Hi verò vnà cum cæteris summissioris fastigij episcopis cum eximio studio, ac singulari diligentia apostolicam, quę & Catholica dicebatur, fidem propagare, & Christo templa collocare ad populum erudiendum, & sacra conficienda contenderent, in maximas sæpe calamitates vnà cum cleris suis, & populis inciderunt. Nam Imperatores veteri gentilium Deorum superstitioni addicti, atque omnino à nouis Christi institutis auersi ipsos omnium ordinum, ætatum, & sexuum Christianos, vt qui mandata sua in cultu Deis adhibendo negligerent, infestissimè persequuti sunt. Ex horum autem numero præcipuè fuit Caius, vrbis Romæ pontifex, post S.Petrum vigesimus nonus, biennio ante Eurychiano mortuo subrogatus. Is decessores suos viros sanctissimos imitatus omnia sua studia ad Ecclesiam præclarę virtutis, ac doctrinæ monumentis prouehendam conuersa habebat. Itaque, cũ paucæ adhuc tantùm in vrbe essent Ecclesiæ, eæque exiguæ, quas illi Parochias, ac Titulos appellabant, presbyteris ad diuinã rem faciendam à superioribus Pontificibus attributæ, ipse crescente Christianorũ numero alias etiam diaconis assignauit, quæ Diaconiæ sunt nuncupatæ. In primis autem, ne Ecclesia Romana prauis inficeretur Orientis erroribus, laborauit. Nam proximis ante annis quattuor hæreses in Oriente emerserant, quibus fides de Deo patre, & filio Christo ab apostolis tradita tollebatur, vna Sabellij, altera Manetis, tertia Pauli, quarta Apollinaris. quarum suos quæque habuit sectatores. Ex quibus Sabellius vnam tantum patris, & filij vt essentiam, sic personam asseruit, Christum solùm Deum esse constituens. Manes Christũ non re vera fuisse, sed spectrum hominibus attulisse, nec vere perpessum esse contendit, atque eodem ferme, quo Sabellius, modo solam in eo diuinam naturam agnouit. Paulus autem Samosatenus Antiochiæ episcopus, & Apollinaris Laodiceæ, in cõtrariam prorsus sententiam inclinarunt, ille Christum purum fuisse hominem asserens, atque in eo ita verbum Dei habitasse, vt in quovis alio prophetarum, duásque in eo naturas ita hęsisse, vt aliud Christus, aliud verbum Dei existeret: hic vero Christum hominem fuisse ratione carentem, sed Verbum

in

in eo rationis, ac mentis officium expleuiſſe. cum veritatis Catholicæ ratio doceat, patris, & filij vnam in duabus perſonis naturam, eſſentiámque conſiſtere, ac Chriſtum vere Deum ſimul, atque hominem extitiſſe. Quam doctrinam ab apoſtolis acceptam Eccleſia Romana vſque ad hoc temporis ſanctiſsime conſeruauit. Verum eò redeamus, vnde digreſsi ſumus. Imperio eo modo, quo dictum eſt, ordinato, Augusti ambo expeditionem in ſuas, quæ bello premebantur, prouincias adornarunt. Præcipue Maximianus ſequenti anno, Diocletiano 285 Auguſto iterum, & Ariſtobulo conſulibus, cum exercitu à ſe conſcripto in Galliam contra Bacaudas deceſsit, ac Thebæa legione ſe ſubſequi iuſſa Pœnino ſaltu ſuperato in campos ad oppidũ Octodorum deſcendit. Ibi, vt erat veteri Deorum cultui deditus, atque in primis Herculi, auctori, vt præ ſe ferebat, generis ſui addictus, exercitum omnem luſtrare ex gentilibus, Chriſtianíſque conſtantẽ cupiens, ſingulos milites adeſſe ad dicendum ſibi ſacramentum præcepit, daturos ſe operam, vt iiſdem animis Chriſtianos Deorum ſuorum inimicos, atque Bacaudas Imperij hoſtes vlciſcerentur. cuius mandatum cum reliqui exhauſiſſent, ſola Thebæa legio detrectauit. Hi erant orientales milites Chriſtiana diſciplina ab epiſcopo Hieroſolymitano imbuti, &, poſtquam Romam venerant, à pontifice Romano in fide vſque adeo confirmati, vt religionẽ bellicæ fortitudini, fidem armis omnibus anteponerent. Itaque, ne tam impio ſe iureiurando aſtringerent, Octodurũ prætergreſsi Agaunum prodierunt, inſignem ei loco Chriſtiani martyrij famam in omnem ſeculorum memoriã relicturi. Erant in ea legione Mauricius primicerius, & Exuperius ſignifer, viri bellicis laudibus nobiles, ſed eximia in Chriſtum fide nobiliores. Hi cum Octodurum ad iuſiurandum concipiendum repetere eſſent iuſsi, reſpondere pro vniuerſa legione non dubitarunt, ſe Chriſtianos eſſe, atque vt militiæ muneri pro Imperatore non recuſare, ſic religionis eius ſacrilegia deteſtari. Quo reſponſo Maximianus exacerbatus, quòd vnà & diſciplinam militarem ſolui, & ſacra ſua contemni eiuſmodi imperij detrectatione videret, ac cæteros ſupplicij exemplo terrendos cenſeret, decimum quenque iugulari militari more præcepit, ac reliquos ſe referre Octodurum mandauit. quos Mauricius primicerius alloquutus primum gratulatus eſt, quod, cum ſocios ſuos indigna ſterni cæde conſpicerent, manus ab eis vindicandis abſtinuiſſent, deinde eos ad conſtantiã fidei retinendam præclaro illorũ exemplo accendit. atque omnium nomine ſe prius mortem millies oppetituros, quàm vt ei mandato parérent, reſpondit. Itaq; nouo Maximiani edicto XI. Kal. Octobris cum cæterorum decimo quoque peremptus eſt. Reliquorum inde, cum item Octodurum repetere iuberentur, cauſſam ſuſcepit ſignifer Exuperius. qui correptis ſignis, & Mauricio verbis plurimis egregie collaudato ſubiecit, ſe Imperatori qui-

dem militiā, at verò Deo integritatem debere, neque Christianos vt persequantur, in animum inducere posse. Quibus rebus Maximianus eo vehementius efferatus iter exercitui indixit, atque occultè legionem circunfuso exercitu sæpsit. eámque, vt erat ingenio asper, ac prope immanis, militibus trucidandam, ac pro arbitrio spoliandam obiecit. Vnde Agaunensium martyrum immortalis in Ecclesia gloria dimanauit. Sub eos dies Carausius per Belgicam, & Aremoricam pacando mari præpositus, quod Franci, & Saxones accolentes infestum habebant, cùm multis barbaris captis prædam neque prouincialibus redderet, neque Imperatoribus traderet, in suspicionem Maximiano venit, consultò dimittere barbaros, vt transeuntes cum præda exciperet, atque ingentes hoc modo diuitias cumularet. Itaque Maximianus, postquam in Galliam venit, subito partem exercitus, in quo multæ quoque è Thebæa legione erant centuriæ, secundo Rheno ad eum opprimendum immisit. Post autem, sumpto ad Agaunum de maiore legionis eius parte supplicio, reliquos etiam, qui ad oppugnandum Carausium contendebant, vbicunque terrarum essent, interimi iussit. Qui vero huic negotio præfecti fuerunt, Cassium, & Florentium apud Veronam, ciuitatem tum in ripa Rheni fluminis sitam, cum septem aliis assequuti iugularunt. Gereonem vero, ac trecentos octodecim socios ad Coloniam, Victorémque demum cum trecentis triginta ad oppidum Francorū, nomine Xanthum, VI. Idus Octob. fœdissime trucidarunt: quos omnes satis constat mortem, ac cruciatus omnes constantissime subiisse. Militarem in se impetum postquam Carausius audiit, timore percitus properè cū classe, quæ Gallias tuebatur, in Britanniam transiit, ac prouincia illa in potestatem adducta, semet Augustum regiis assumptis insignibus appellauit. Milites autem, qui ad eum delendum mittebantur, eo nuncio accepto ad Maximianum eadem, qua venerant, via se receperunt. His rebus gestis Maximianus castra aduersus rusticos temere sæuientes mouit, ac breui, quàm parum arma, viréſque sine scientia rei militaris prodessent, edocuit. nam ad eos progressus Amandum, & Aelianum duces rusticorum robore, ac ferocia magis, quàm vsu belli, atque armorū peritia confidentes leuibus aliquot præliis vsque adeo afflixit, vt positis armis deditionem continuo fecerint. Quos ille benignè in fidem accepit, atque agrestibus exarmatis, ac pristino agrorum cultui redditis, ocium turbatæ Galliæ magna clementiæ laude restituit, eámque nouis formare institutis ad pacem, dignitatémque perrexit. Itaq; Mamertinus, cum Maximianum Diocletiano tanquam alterū Ioui Herculem affuisse, dicere instituisset, deinceps continenter ita subiecit: *An non illud malum simile monstrorum biformium Galliæ fuit, quòd tua Cæsar nescio utrum magis fortitudine repressum sit, an clementia mitigatum, cum militares habitus ignari agricolæ appetiuerunt, cum arator equitem, pastor peditem, cum hostem barbarum suorum cultorum*

cultorum rusticus vastator imitatus est? Ex altera parte Diocletianus Roma in Pannoniam profectus strenuum aduersus Sarmatarum impresiones ducem Maximianū, vt opinor, Galerium collocauit, atque ipse Nicomediam in Bithyniam sese contulit. Ibi certior factus, Narsem Persarum regem iterū post Cari Imperatoris excessum, Sarracenis, & Parthis solicitatis, Mesopotamiæ, atque Armeniæ finitimis Romanorū prouinciis imminere, nullam sibi morā attulit, quin eis obuiam iret. Itaque rebus omnibus necessariis comparatis, progressus in Syriam exercitum aduersus hostes adduxit, ac Sarracenis acie victis, Parthisque vltra Tigrim propulsis, Narsæ regi tantū pauoris, ac trepidationis iniecit, vt amicitiæ habendæ caussa nobiles feras, atque alia dona exquisitissima miserit. Quibus victoriis cognitis populi in Italia, atque adeo in prouinciis festos dies præ ingenti lætitia celebrarūt. Maximo inde iterū, & Aquilino consulibus, & Iunio Maximo præfecto 286 vrbis, maioribus in vtroque Imperio, quàm adhuc, bellorū tumultibus laboratum est. In primis pleræq; Germaniæ nationes, quod sæpe antea fecerant, inter se coniurationē fecerunt, atque vltimum prope excidium Galliæ, præsentia Maximiani posthabita, intentarunt. Hi fuere non solum Burgundiones, & Alemani, sed etiā Chaibones, & Heruli, viribus primi, locis vltimi. qui, cū traiecto repente Rheno in prouincias proximas irrupissent, omnia cæde, vastatione, atque incendio miscuerunt. Qui tumultus postquā ad aures Maximiani accidit, extemplo castra aduersus eos mouit. Iam Burgundiones, & Alemanos incondita multitudine abundantes primū sæua fames, deinde sæuior pestilentia adorta erat. Quod vbi Maximianus animaduertit, arma ab illis abstinuit, ac sua sponte duobus malorum generibus ipsis mortalibus infestissimis, conflictari, consumiq; permisit. Chaibonas vero, Herulósq; aperto Marte aggressus primo certamine profligauit. Nam exercitus parte in hostes inducta ita conflixit, vt ipse omnibus locis, totáque acie, & resistentibus, & cedentibus, & fugientibus se obiecerit. quo pacto tāta eos internecione deleuit, vt cladem relictis domi coniugibus non profugus aliquis è prælio, sed ipsamet victoria nunciarit. Quæ dum ille gessit, Carausius in Britannia naues Romanū in modum construxit, legionem Romanam, quæ ibi in præsidio erat, abduxit, aliquot militū peregrinorū cohortes interclusit, mercatores Gallicanos ad delectū contraxit, barbarorū, & maximè Francorum innumerabiles copias spoliis prouinciarum diuisis illexit, atque inde prædonum more omnia Galliæ, Italiæ, Hispaniæq; littora latrociniis infesta habere instituit, vnde illud piratici belli nomen inuenit. Diocletianus autem rebus Syriæ compositis iampridem Nicomediam reuersus sese in Mœsiam rettulit. Nam Sarmatæ transmisso Istro Daciam populabundi inierant, eámq; Alemanorum more omni genere maleficij diuexabant. Hæc autem erat Dacia, quæ

fuerat inter superiorem, inferiorémque Mœsiam ab Aureliano Augusto reposita, eáque Ripensis, & Mediterraneæ nomine insignita, cũ ille Daciam Transistrianam à Traiano quondam Augusto, victo rege Decebalo, partam dimisisset, quia inter infesta barbarorum circunsistentium arma retinere non posset. Diocletianus autem Sarmatas ex hac Dacia prædantes trans Istrum ita compulit, vt eam ab omni in-
287 commodo non obscura victoria vindicarit. Proximo anno Diocletianus tertium, & Maximianus secundum consulatum gesserunt. Ne tum quidem ab hostilibus vtrobique impressionibus est cessatũ. Præcipue Alemani receptis ex pestilentia viribus Rhenum summa, vt assueuerant, hieme, quippe gelu duratum, traiecerunt, ac proximos Galliarum agros hostiliter inierunt. Hanc rem cum Maximianus eodem die Treuiris accepisset, quo ineundi magistratus caussa solemnia vota concipiebat, vsque adeo iram non tenuit, vt votis perfectis raptim sumptis armis exierit. Quæ illi audacia felicissimé cessit. uam hostes palatos adeptus, atque ex improuiso aggressus præcipiti agmine se trans fluuium referre coegit. Vnde breui reuersus ciuitatẽ vehementer de sua incolumitate solicitam incredibili lætitia cumulauit. Sacrificiis ei factis, odoribúsq; passim accensis ea gratulatio declarata est. Quod factum vt singulari felicitate commemorandum Mamertinus deinceps sic Gallica dicendi copia celebrauit: *illum tuum primum consulatus tui auspicalem diem tacitus præterire non possum, quo tu solus omnium consequutus es, ut quod tempus antea incipiendis tãtummodo rebus aptum uidebatur, tunc primum potuerit sufficere perag ndis, unoq; sol curriculo, & officia te consulis inchoantem uideret, & Imperatoris implentem. Vidimus enim te Cæsar, eodem die pro rep. & uota suscipere, & conuicta delere. uidimus, te eodem die in clarissimo paci habitu, & in pulcherrimo uirtutis ornatu. Bona uenia Deûm dixerim, ne Iuppiter quidem ipse tanta celeritate faciem cæli sui uariat, quàm facile tu togam prætextam sumpto thorace mutasti, hastam posito scipione rapuisti, à tribunali temet in campum, à curuli in equum transtulisti, & rursus ex acie cum triumpho redisti, totámque hanc urbem repentina tua in hostes eruptione solicitam lætitia, & exultatione, & aris flagrantibus, & sacrificijs, & odoribus accensis numini tuo implesti. ita utroque die supremo tempore bis diuina res pari religione celebrata est, Ioui, dum pro futuris uouetur. tibi, dum pro uictoria soluitur* His rebus gestis Maximianũ inde Germanicis incursionibus irritatũ salutaris illa cogitatio subiit, haud incommode se facturũ, si, quod nemo adhuc tentauerat, vltro Rhenũ transmitteret, atque hostes, in suis quenque agris, opprimeret. sic enim demũ deleri Germanos posse, si in propriis sedibus peterentur, vt non prædam modo, quã cepissent, amitterent, sed de ipsis etiã liberis, coniugibus, parentibus, & rebus suis charissimis dimicarent. satis se hostilium incursionũ hactenus pertulisse, nunc reddere eas barbaris magnis cumulatas incõmodis oportere. Hoc igitur consilio explicato, pontẽ in Rhenũ confecit, exercitúque transmisso Alemaniam iniit. ac rege eorũ inter ipsas, quas moliebatur, insidias capto,

pto, ab ipso ponte vsq; ad Danubij caput continenter Alemanos prælijs prospere factis edomuit, ac totã regionem ferro, atque igne vastatam opibus prorsus exhausit. vsque adeo vt Mamertinus non minus ad fidem, quàm ad laudem dixerit, Maximianũ primum omnium Imperatorum probasse, Romani Imperij nullum esse terminum, nisi qui suorũ esset armorum. Hæc victoria ingentem Maximiano gloriã vel consilij nouitate, vel cladis magnitudine attulit. Nã trophæis in media Alemania constitutis gentẽ illam ita debilitauit, vt post per multos annos à Romanorum bello vacauerit. Ex altera parte in Scythia erant Vittungi, & Carpi. Vittungi Gotthicum genus, Visgotthi alio post nomine appellati, in Grutungos, & Teruingos erant distributi. Vtramque eorũ gentem creberrimis à superioribus Imperatoribus bellis repulsam, neq; satis adhuc ab inferendis Mœsiæ, Thraciæq; detrimentis coercitã Diocletianus item in propriis aggredi finibus statuit. atque trans Istrum cõpulsam ita est persequutus, vt Gotthos multis prœliis victos ad pacem petendã adegerit. Tum vero ne liberum posthac barbari aditum ad flumen transeundum haberent, limitẽ Istri neglectum veteribus repositis castellis, ac præsidiis reparauit, atq; in exitu anni sese Nicomediam rettulit. Interim Batauia Galliæ regio per Francos reges aliquot occupata ad Carausium tyrannũ defecit. Quæ caussa Maximianum impulit, vt omnes eò belli curas, apparatúsque conuerterit. Itaque sequenti anno Maximo iterum, & Ianua- 288
rio consulibus, Germanico bello, quo assidue premebatur, solutus arma aduersus eum intulit. Accidit autẽ illud incõmode, vt ad Britannici maris inclementiam summa quoque rei nauticæ imperitia se adiunxerit. Quibus impedimentis intercedentibus bellum illud in præsens intermittere, ac piratæ vindictã in aliud tempus reiicere est coactus. Iraque pace cum eo simulate composita in Francos, qui Carausio se adiunxerant, atque auxilia ministrabant, inuasit. cuius impetum cum rex eorum Gennobon sustinere non posset, legatos, qui pacem peterent, misit, neque eam impetrauit. Diocletianus autẽ ipsam quasi domandarum gentium seriem persequutus post Gotthos, Carpósq; subactos repente sese in Quados, & Marcomanos, aliósque vicinos Germaniæ populos intulit, qui superato Danubio ipsas, quæ obiectæ erant, Rhætias assiduis incursionibus lacerabant. atque eas gentes prœliis, & expugnationibus ita fregit, vt pace petita dicto se audientes fore spoponderint. Ita quemadmodum Maximianus Alemanis vincendis Romanum limitẽ vltra Rhenũ, sic Diocletianus Quadis subigendis vltra Danubium protulit. Inde reliquum anni ab vtroq; in Illyrico, Galliáque lustranda est positum. Per eosdem ferme dies noua duo, eáque periculosa bella coorta sunt, vnum in Aegypto, in Africa alterum. Achilles quidam non ignobilis dux militiæ Aegyptum ad defectionem solicitauit, ac contractis ad se militaribus

copiis ipsam sibi prouinciã cum insignibus Augustalibus vindicauit. Quingentiani verò Mauritaniæ, populi ingenij ferocioris, ac prope indomiti, arreptis temere armis prouinciã hostiliter percurrere eámque spretis Maximiani præfectis variis populationũ incommodis afficere instituere. Cum autẽ Diocletianus non tam vesanam populorum defectionem, quàm sæuam tyrannorũ in dies orientium libidinem ægre ferret, consilia rerum agendarũ coram sibi cum Maximiano cõmunicanda putauit, ac propterea illum, Mediolanũ in Italiam vt adiret, admonuit. nam se eò quoque colloquij gratia conuenturũ. Maximianus autẽ, vt eius auctoritati diligenter obtemperabat, eiusmodi nuncio accepto statim se obsequuturũ ostendit. Itaque postero
289 ineunte anno, quo consulatũ gesserunt Bassus, & Quintianus, & Ianuarius præfecturã vrbis, quã III. Kal. Martias occeperat, continuauit, Diocletianus præmissis nunciis è Pannonia cessit, ac summa celeritate Iuliis alpibus superatis repente in Italiam nec opinantibus omnibus adiit. Maximianus autẽ hieme sæuissima, & in Gallia inusitata, cum niue, ac glacie opplera horrerent omnia, ex improuiso per Cottias alpes accessit. Vterque, quacunque iter fecit, frequentissimo populorũ longo eos interuallo visere gestientiũ concursu exceptus est. præcipuè agricolæ concursare, inter se nunciare, aras ponere, thura adolere, hostias immolare, vina libare, deos laudibus, gratiisque concelebrare: vsq; adeo vt passim fructus percipi expectatissimi triũphi potuerit. Erat iam tum Mediolanũ ea nobilitate, opulentia, publicorum operum magnificentia, & ciuium, inquilinorúmque frequentia præditũ, vt facilè secundum à Roma dignitatis teneret, atque amplitudinis gradũ. Itaque vrbem ingressi ambo ea pompæ magnificentia, atque occurrentis ciuitatis honore excepti sunt, qui maximus, ac splendidissimus adhiberi per ea felicissima Italiæ tẽpora potuit. Geminata inde maiestatis Augustalis præsentia omniũ animos inusitata admiratione defixit. Ambo in eodem Palatio hospitati comiter eos, quibus Augustos salutare per dignitatũ gradus licebat, duplicato maiestatis numine admiserunt. Vt verò limine egressi per mediã vrbem equis simul inuecti sunt, certatim viri, feminæ, pueri, & ætate maturi aut per fores in publicũ prodierunt, aut per superiores ædiũ partes se proiecerũt, clara, ac libera inter se voce rogantes, Vides Diocletianũ, Maximianúmque? vides? ambo sunt, vnà sunt, quàm inuicti sedent, quàm concorditer eloquuntur, quàm cito transeunt? Affuerunt ex omnibus vrbibus honestissimæ legationes, sed in primis Roma lumina ipsa senatus, ac ciuitatis principes misit. nemóque omnium fuit, quin per eos dies Mediolanensiũ ciuitatem beatissimã duceret, quæ duos tantos, ac tam concordes Imperatores gremio complexa teneret. Cæterum ipsi secretò inter se colloquuti fraterna inuicem officia præstiterunt, ille dona Persica, hic spolia Germanica ostendendo, ac

summe

summè in omni consiliorũ ratione concordes præcipuè de Cæsaribus adiungendis inter se consenserunt, vt partẽ instantiũ bellorum in eorum curam, sedulitatémque transferrent. Vbi verò per aliquot dies vnà fuere, tum eadem, qua venerant, celeritate sese ad exercitus recepere. Post aliquot inde dies Narses rex Persarum ab Ormie fratre bello petitus legatos ad Diocletianum in Syriam de confirmanda pace misit, atque ei donis regiæ munificentiæ culto se ipsum, totúmque regnum, vt ingredi dignaretur, explicuit. Gennobon autem rex Francorum pacem iterum à Maximiano poposcit, tum demum integra se auctoritate regnare existimans, cũ ipso placato regnaret. Ille verò pacem Francis ita dedit, vt multas eorum familias in Galliæ fines traduxerit, atque in agris Neruiorum, ac Treuirorum locauerit. sic enim & terram hostium incolis exhauriri, & propriam, quæ deserta erat, expleri posse, putauit. Moris erat, vt Imperatores quinto, ac decimo quoque Imperij sui anno dies quosdam festos peragerent, in quibus sacra, ludósque omnis generis facerent, ac præterea diis votis se solemnibus obligarent, si se incolumes in proximum quinquennium, aut decennium conseruassent, aut vota superiore quinquennio nuncupata pro retenta incolumitate persoluerent. Cum ergo quintus hic Diocletiano, & Maximiano Imperij perficeretur annus, vterq; quinquennalia apparatu vt assolebat, maximo edidit. Maximianus ea Treuiris celebrauit. quę tum Gallici sedes habebatur Imperij. Mamertinus orator solemnem ad ea orationem composuit, sed iussu Maximiani ad decennia reseruauit. quoniam lustris omnibus prædicandis ea communis esset oratio. Insequens annus, qui fuit à Christo nato 290 ducentesimus nonagesimus, Diocletianum Augustum IIII, & Maximianum Augustum III consules, & Turrianum Gratianum præfectum vrbis, habuit. Eo anno Diocletianus lustrauit Illyricum. si quidem Hadrianopoli, Byzantiique subscripsit. Maximianus autẽ Treuiris Natalicia sua peregit. In ea pompa Mamertinus orator, de quo dixi, Belgicus, per ea tempora clarus orationẽ diei, ac celebritati, quæ agebatur, accommodatã habuit. in qua primùm ipsas Imperatorum vel durissimis temporibus concursationes exposuit. deinde res ab eis gestas percucurrit. remp. virtute eorũ Carini dominatu sæuissimo liberatam, exacerbatas sæculi prioris iniuriis Gallias eorum clementia ad obsequium esse redactas, dies festos victoriis, ac triumphis celebratos, trophæa in media Germania constituta, limitem Rhætiæ repentina hostium clade promotum, Sarmatiam vastatã, oppressumq; captiuitatis vinculis Sarracenum, Francos ad petendã pacem cũ rege venientes, Parthúmq; Diocletiano munerũ miraculis blandientẽ. De pietate inde illorũ differens in primis admirabilem eorũ concordiam extulit. *Quæ enim, inquit, ulla unquam videre sæcula talem in summa potestate concordiam? qui germani, geminiue fratres indiuiso patrimonio tam æquali utuntur, quàm*

uos orbe Romano? Laurea illa deuictis accolentibus Syriam nationibus, & illa Rhætica, & illa Sarmatica te Maximiane fecerunt pio gaudio triumphare. Itidem hic gens Chaibonum, Herulorumque deleta, & Transrhenana uictoria, & domitis oppressa Francis bella piratica Diocletianum compotem uotorum fecerunt. obstupescerent omnes admiratione uestri, etiam si uos idem parentes, eademque mater ad istam concordiam naturæ legibus imbuissent. At enim quantò hoc est admirabilius, quòd uos castra, quòd prælia, quòd pares uictoriæ fecere fratres, dum uirtutibus uestris fauetis, dum pulcherrima inuicem facta laudatis, dum ad summum fortunæ fastigium pari gradu tenditis, diuersum sanguinem affectibus miscuistis. Inde quanto labore media hieme ex diuersis regionibus Mediolanum colloquij gratia conuenissent, quanto amore simul in eodem Palatio diuersati essent, atque inde discessissent, edocuit. postremò felicitatem eorum ostendit, quòd securo orbe suas vterque prouincias relinquere, atque in interiora Imperij secedere possent. quòd diram famem, ac sæuam pestilentiam ipsis ad Imperium euectis summa frugum copia, & optata corporum salubritas excepisset, & quòd Deus opportunè ad tranquillandum Imperium bella ciuilia inter nationes barbaras accendisset. *Ruit enim, inquit, in uiscera sua gens effrena Maurorum Gotthi Burgundios penitus excindunt. rursum pro uictis armantur Alemani. itemque Teruingi pars alia Gotthorum adiuncta manu Taifalorum aduersum Vandalos, Gepidasq; concurrunt. Ipsos Persas, ipsumq; regem ascitis Saccis, & Russis, & Gellis petit frater Ormies, nec respicit uel pro maiestate quasi regem, uel pro pietate quasi fratrem. Burgundiones Alemanorum agros occupauere, sed sua quoque clade quæsitas Alemani terras amisere, quas repetunt. Blemyi arcubus modo assueti sagittis aduersus Aethiopas quærunt quæ non habent arma, & penè nudis odiis bella internecina committunt.* auguratur inde in extremo nauales etiã, maritimósque triumphos, quos ex Carausio partum iri significat. Eo demum anno, cũ Britannia, Aegyptus, & Mauritania amissæ animos Augustorũ vrgerent, placuit ambobus ad confirmandas reip. vires, & bella omnia complectenda sibi Cæsares adoptare. Hoc non solùm apud Eutropium scriptum est, sed etiam in oratione, quam orator Aeduus post ad Constantium Cæsarem dixit: *Toto terrarum orbe, inquit, non modo qua Romanus limes fuerat, uirtute uestra recepto, sed etiam qua hostilis, edomito, cum toties proculcata esset Alemania, toties obstricta Sarmatia, Virtungi, Quadi, Carpi toties profligati, submittente se Gottho pace petenda, supplicante per munera rege Persa, unum urebat animum una illa tanti imperij contumelia, quòd Britannia adhuc in potestate Carausij esset. Item: Partho ultra Tigrim redacto, Dacia restituta, porrectis usq; Danubij caput Germaniæ, Rhætiæq; limitibus, destinata Batauiæ, Britãniæq; uindicta gubernacula maiora quærebat aucta, atq; augenda respublica & qui Romanæ potentiæ terminos uirtute protulerant, Imperium filio pietate debebant.* Hoc igitur consilio constituto Augusti ambo filios sibi adoptarunt, Diocletianus quidem Valerium Maximianum, virũ propè Serdicam vrbem Ripensis Daciæ natũ, Maximianus verò Constantium Chlorum in Dardania, ex filia Crispi fratris Claudij nuper Imperatoris progenitum. Etenim Maxentius Maximiano primũ propter ætatem-

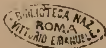
tem, deinde propter aliam offensionẽ parum fuit probatus. siquidem fama constans manauit, eum arte vxoris mariti animum virili prole edita retinere cupientis fuisse suppositum. Galerius autẽ, & Constantius Diocletiano, & Maximiano bellicis in studiis, atque laboribus ita se virtute, consilio, ac sedulitate probarant, vt idonei visi sint, qui adoptati in Imperij societatẽ acciperentur, ac Cęsares dicerentur. Quamobrem postero anno, Cassio, & Tiberiano consulibus, Kalendis Martiis Diocletianus Galerium in Illyrico, & Maximianus Constantium in Italiam accitum pompa, quæ adhiberi in eiusmodi celebritate solebat, adhibita, Cæsarem declarauit. vnde Aeduus idem dixit: *O Calendæ Martiæ sicut olim annorum voluentium, ita nunc æternorum auspices imperatorum.* Galerio etiam Diocletianus Valeriã filiam collocauit, à qua pars quædã Pannoniæ nomen traxit, Maximianus verò Constantio Theodoram priuignam: atque earum ducendarum caussa vterque priores vxores dimisit. Constantius etiam, vt fraternæ fidei certum Galerio pignus daret, Constantinum filium, qui postea imperauit, ex Helena vxore, (sic enim plerique censent potius, quàm concubina,) susceptũ obsidem dedit, eo nomine, vt prima illo duce rudimenta militiæ poneret. nam XV tum annos agebat. Cæterum, vt inquit Ammianus, hi Cæsares ipsis Augustis tanquam apparitores obtemperarunt, vltro citróque pro eorum arbitrio commeantes. His actis Diocletianus Galerium limiti Istri defendendo præposuit, ipse verò Aegyptum sibi recuperandam assumpsit. Maximianus autẽ Mauritania sibi destinata Constantio Britanniam recipiendam commisit. Itaque hoc anno tribus in locis aduersus hostes res egregie gesta est. Nam Diocletianus in Aegypto cum multa alia prospere administrauit, tũ in primis vrbes Thebaidis duas Busirim, & Copton, quæ defecerant ad Achillem, deuictas, ad prodendũ aduersus fidei desertores exemplum solo æquauit. Galerius autẽ traiemisso Istro Sarmatas, & Carpos, qui limitem violauerant, tanta mole inuasit, vt victoriam clarissimam reportarit. Constantius verò maxima celeritate ex Italia in Galliam maturauit. inde nec opinantibus omnibus ad Oceanũ progressus Gessorigiam, quod oppidum in littore aduersus Britanniam situm à Carausio tenebatur, primo aduentu in potestatẽ redegit. Quo facto subito portum vrbis molibus saxorũ, lignorúmque iniectis ita obsepsit, vt eius vsum Carausio prorsus ademerit. tum exercitum eius adortus, qui Bononiense littus insederat, prælio prospere facto deuicit, ac victum summa clementia conseruauit. Inde, nauibus ad traiiciendum ædificari iussis, Batauos sibi adoriendos suscepit, qui, Britannico tumultu solicitantibus Francis cum defecissent, Cliniam oppidum Romanorum arctissime obsidebant. ac neque locorũ stagnantium difficultate permotus, (nam Batauiam à Scalde interlutã diuortio suo Rhenus amplectebatur) neque syluarum barbaros occultantium densi-

291

tate deterritus hostes longiſsime, ac constantiſsime perſequutus, demum cũ coniugibus, & liberis ad deditionẽ adduxit, atque obſidione Cliuiam liberauit. multi barbari, in primiſq; Franci captiui facti. quos ad agros Lingonum, Rhemorũ, Tricaſsinorũ, & Ambianorum à ſolitudine vindicandos destinauit. Vnde vetus dixit orator ad Constantinum, Constantium patrem eius terram Batauiam à diuerſis Francorum regibus occupatam omni hoste purgaſſe, ac gentes ipſas in Romanas nationes transtuliſſe, vt non ſolum arma, ſed etiam feritatem ipſam ponere cogerentur, & pacem Romani Imperij cultu iuuarent, arma delectu. Ex his multi prouincialibus distributi aliquandiu in porticibus ciuitatum blandientes manſerunt, donec ad destinatos ſibi ſolitudinũ cultus contenderent. regibus eorum Aſarico, & Gaiſoni pax, cum eam peterent, est conceſſa. Iiſdem conſulibus Iunius Tiberianus præfecturam vrbis XII. Kal. Martias cepit. de quo Vopiſcus: *Hilaribus, quibus omnia festa fieri debere ſcimus, & dici, impletis ſolemnibus uehiculo ſuo me, & iudiciali carpento præfectus urbis uir illustris Iunius Tiberianus accepit.* Han-
292 nibaliano inde, & Aſclepiodoro conſulibus, Galerius Bastarnas, Carpos, & Sarmatas in finibus ſuis trans Istrum adortus, inſigni victoria ſuperauit. eo in bello Constantinũ Constantij Cæſaris filium egregiæ virtutis adoleſcentẽ, cum eius laudi inuideret, conſultò ſub ſpecie honoris variis periculis obiectauit. quæ ille ſemper inſigni animi fortitudine depulit. præcipue autem duci Sarmatarum in campũ prodeunti oppoſitus ipſum viuum corripuit. idque primum ſpecimen futuræ magnitudinis edidit. Hi populi, ne quando bellum redintegrare poſſent, citra Istrum Diocletiani iuſſu traducti, atque in Romanis prouinciis collocati. In Gallia cum ſumma per æstatem, hyememque ſiccitas extitiſſet, qua claſsis ad bellum Britannicum est constructa, repente ineunte vere aſsiduis imbribus amnes ita exundarunt, vt paratis nauigiis facilem deductionẽ præbuerint. Cæterum, dum instructa claſſe Constantius tempus nauigationis opportunum expectat, dies XI. Kal. Maij aduenit. quem Maximianus, quia idem erat Romæ natalis, magna populi lætitia Treuiris celebrauit. In ea ſolemnitate Mamertinus idem, vt existimatur, orationem habuit, in qua expoſitis Maximiani rebus omnibus, quas commemorauimus, demum de Constantio, & apparatu instantis belli Britannici ita diſſeruit: *Vestræ felicitatis est, quòd iam milites ad Oceanum peruenere uictoria. iam cæſorum in illo littore hostium ſanguinem reciproci fluctus ſorbuerunt. Quid nunc animi habet ille pirata, cum fretum illud, quo ſolo mortem ſuam hucuſque remoratus est, pene uestros exercitus uideat ingreſſos, oblitóſque nauium mare refugum ſequutos eſſe, qua cederet? quam nunc inſulam remotiorem, quem alium ſibi optet Oceanum? quo denique pacto effugere pœnas reip. potest, niſi ſi haustu terræ deuoretur, aut turbine aliquo in deuia ſaxa rapiatur. ædificatæ ſunt, ornatæq; pulcherrimæ claſſes cunctis ſimul amnibus Oceanum petituræ. neque ſolum ad perficiendas eas certatim homines laborarunt, ſed etiam ad excipiendas flumina re-*

pentẽ

pente creuerit. Toto ferme anno Imperator, quo tibi opus erat serenitate, ut naualia texerentur, ut trabes cæderentur, ut artificum animi uigerent, ut manus ne torpescerent, nullus ferè dies imbre fœdatus est, hiems ipsa ueris temperiem imitata est. fluuius hic noster diu pluuiarum pabulo carens impatiens erat nauium, solam naualibus tuis materiam deuehebat. Ecce autem subito, cum deduci libur nos oporteret, tibi uberes fontes terra submisit, tibi largos imbres Iupiter fudit, tibi totis fluminum alueis Oceanus redundauit. ita in aquas sponte subeuntes impetum nauigia fecerunt, leni modo commota nixu ducentium. Facile itaque quiuis intelligit, Imperator, quàm prosperi te successus in re maritima sequuturi sint, cum iam sic tempestatum opportunitas obsequatur. Felix igitur talibus Roma principibus. Hi cum primum redeunt ad te, triumphantes uno cupiunt inuehi curru, simul adire Capitolium, simul habitare Palatium. Profectò matutè illucescet dies, cum uos uideat Roma uictores, & alacrem sub dextra filium, quem ad honestissimas artes omnibus ingenij bonis natum felix aliquis præceptor expectat. Interim tamen te gentium domine, quoniam hunc optimum principem in Galliis tuis retinet ratio reip. quæsumus, si fieri potest, ne huic inuideas ciuitati, cui nunc illi similitudinem maiestatis tuæ confert, natalem tuum celebrando in ea consuetudine magnificentiæ tibi debitæ teque ipsum, Imperator, oramus, ut eam, cum uos totius orbis securitate composita illa imperij uestri mater acceperit, amplexus eius arctissimos interdum piis manibus resoluatis. atque Maximiane potissimum, (credo enim hoc idem etiam Diocletianum Oriens rogat.) has prouincias frequenter illustres, & profundissima licèt pace florentes aduentu numinis tui reddas feliciores. Vide Imperator, quanta sit uis tuorum in nos beneficiorum adhuc præsentia tua fruimur, & reditum desideramus. Hæc, vt dixi, Mamertinus XI. Kal. Maij loquutus est, cum apparatus Britannici belli ferueret. Interim dum hæc geruntur, Carausium familiaris eius Allectus dolo peremit, atque Imperij sibi insignia vindicauit. Itaque bellum, quod Carausius erat passurus, ipse sustinuit. Vnde quidam Aeduorũ legatus post bellum confectum sic dixit: *Accesserat diuturna sceleris impunitas, quæ desperatorum hominum inflarat audaciam, ut illam inclementiam maris, quæ uictoriam principum fatali quadam necessitate distulerat, pro sui terrore iactarent, nec consilio intermissum bellum esse, sed desperatione omissum crederent. adeo ut iam communis pœnæ timore deposito archipiratam satelles occideret, & illud auctoramentum tanti discriminis putaret imperium.* Allectum verò vt insignia sibi asciuisse principes cognouerunt, eò ardentius bellum iam comparatum intulerunt. Ac primùm quidem, ne Constantio in Britanniam transgresso barbaræ nationes nouas res aliquas molirentur, Maximianus noto itineris cõpendio ad Rhenũ accessit, omnemq; illum limitem non equestribus, neque pedestribus copiis, sed præsentiæ suæ terrore tutatus est. Constantius verò cum instructis diuersis classibus tempus soluendi idoneum expectaret, demum vel aduerso reflante vento littore soluit. Quod vbi sensere milites, qui à fluctu in amnem Sequanã fuerant repulsi, cunctantibus ducibus, cœlo, ac mari turbidis, vltro signum nauigationis poposcerũt, ac minacibus signis contemptis, die pluuio uela fecerunt, & ventum, quia directus non erat, obliquum captarunt, mutuis his se vocibus excitãtes: Quid

dubitamus? quid moramur? Cæſar ipſe iam ſoluit, iam prouehitur, iam fortaſſe peruenit. Inde cælum obſcuris adeo tenebris eſt offuſum, vt inimica claſsis apud Vectam inſulam in ſpeculis, & inſidiis collocata imprudentibus hoſtibus ſit prætèrita. Exercitus autē vt primùm Britanniæ littus obtinuit, vniuerſis nauibus ſuis ignes iniecit, ne ſibi vllum fugæ præſidium reſeruaret. Quo cognito Allectus ab eo littore, quod tenebat, abſceſsit, ac claſſem, portúmque deſeruit, Conſtantium, cuius imminentia vela proſpexerat, iam, iámque affuturū formidans, ſeſéque ad prælium conſerendum accinxit. cæterum neque aciem explicuit, neque omnes copias, quas trahebat, inſtruxit, ſed cum veteribus coniurationis auctoribus, & barbaris mercede conductis reliqui apparatus oblitus proceſsit. Prælio Aſclepiodoro prætorij præfecto duce commiſſo nemo Romanorū occubuit. omnes illos campos, atque colles non niſi hoſtium corpora fuſa texerunt. inter quos Allectus ipſe iacuit, cultu illo, quem aſſumpſerat, vltro depoſito, & vix vnius velaminis repertus indicio. Franci ad internecionem cæſi. Milites autem, qui per errorem nebuloſi maris auulſi ad oppidum Londinienſe peruenerant, quidquid barbarorū prælio ſuperfuit, cum direpta vrbe fugā capeſſere cogitarent, paſsim tota vrbe ſtrauerunt. Conſtantio inde in littus egredienti Britanni exultantes gaudio ſeſe cum coniugibus, ac liberis obtulerunt, nō ipſum modò, vt cælo delapſum intuentes, ſed etiā nauis illius, quæ ipſum aduexerat, vela, ac remigia venerantes: quippe poſt tot annorum miſerrimā ſeruitutē, poſt violatas coniuges, poſt filiorum turpe obſequium liberi, & vera Imperij luce recreati. Hac victoria non ſolum ipſa eſt recuperata Britānia, ſed Galliæ quoque, Hiſpaniæ, Italiæ, atque Africæ oræ perpetuis piratarum incurſionibus liberatæ. nec ſolum Franci, ſed multæ etiā aliæ gentes in coniuratione Carauſij deprehenſæ ad imperium accipiendum adactæ. Hæc hoc modo, atque hoc tempore geſta in oratione legati Aeduorum inuenio, vt mirabile illud eſſe videatur, quod cæteri prodidere, Allectum triennio poſt Carauſium ab Aſclepiodoro eſſe deletum, túmque demū Britanniam eſſe receptam. Hoc bello confecto Maximianus exercitū aduerſus Quinquegentianos Mauritaniā peruaſtantes immiſit. Romæ IIII. Nonas Auguſti Claudius Marcel-
293 lus præfecturam vrbis iniuit. Poſtero anno, Diocletiano V, & Maximiano IIII conſulibus, Diocletianus Aegyptij belli longitudinem indignatus Galerium Cæſarem ad ſe ex Mœſia reuocauit, vt Iornandes ſcripſit, atque omni mole Achillem circa Peluſium occurrentem adortus cum vniuerſo exercitu profligauit. deinde, cum ſe fuga Alexandriā recepiſſet, ibi corona circundedit. Non alia vrbs fortius ipſa obſidionis incommoda pertulit. vndique, & præcipue à mari omni apparatu bellico cincta. quanquam breui ad maximā rei frumentariæ difficultatem adducta eſt, tamen omnem Diocletiani deditionis expecta-

expectationem elusit, & grauioris ætatis homines ad inopiam leuandam opera amicorum apud duces hostium gratia valentium emisit. Diocletiano tamen acrius in dies vrgente demum octauo mense vnà cum Achille venit in potestatem. Victoriam tantam fœde Diocletianus exercuit, vt qui bellicarũ artium, quàm ciuilium, esset patientior. Nam & Alexandriæ muros diruit, & vrbem diripiendam permisit, ita vt pretiosissima quæque templorũ ornamenta detraxerit, & Aegyptios exiliis, ac proscriptionibus afflictauit, & Achillem defectionis artificem capitali supplicio vindicauit. & commentarios de fodiendis metallis scriptos Alexandrinis eripuit. Nabatæos porrò ex finibus suis ad Nilum traduxit, atque in oppidis, & opima regione locauit, ne in posterum infesti essent eis, qui Oasim habitarent, verùm se vindices exhiberent. Antiochiam inde reuersus Daphnem contendit, & Apollini solemne sacrificium fecit. reuersúsque Antiochiam aduocatos senatores de religione Deorũ retinenda admonuit, atque aliquid etiam de Christianis persequendis adiecit. Maximianus autẽ, & Constantius in Gallia rebus, quæ per bella superiora euersæ fuerant, restituendis intenti, oppida reædificare, eáque superioribus afflicta cladibus recreare conati sunt. In primis autem Franci ex intimis sedibus suis in Ambianorum, Tricassinorum, Rhemorum, & Lingonum deserta traducti sunt. Cum autem præcipuè Flauiam Aeduorum, & Flauiam Cliuiensium refecissent, ob eam rem Aedui oratorẽ, cuius supra meminimus, ad eos miserunt, vt Britannicam victoriam gratulatus gratias de tanta erga se benignitate adiiceret. Qui dicere orsus, primùm superiores victorias Sarmaticas, Carpicam, Aegyptiámque sic perstrinxit: *Adoratæ sunt mihi Sarmaticæ expeditiones, quibus illa gens prope omnis extincta est, & penè cum solo nomine relicta, quæ seruiat. Dent ueniam trophæa Niliaca, sub quibus Aethiops, & Indus intremuit. Contenta sit uoce gloriæ suæ proxima illa ruina Carporum. Reseruetur nunc & iam undique uenientibus Mauris immissa uastatio. aliis hæc celebrabo temporibus. Illa uerò, Cæsar inuicte, quæ ductu, atque auspicio numinis tui gesta sunt, quorum etiam spectaculo fruimur, sub hac occasione dignationis tuæ sine ulla dilatione dicenda sunt.* inde à principio repetens Britannicam expeditionẽ, & victoriam eo, quo scripsimus, pacto narrauit. Qua multis verbis explicita sic demum perorauit: *Tenet uno amplexu Romana resp. quicquid uariis temporum uicibus fuit aliquando Romanum. & illa, quæ sæpe ueluti nimia mole diffluxerat, magnitudo tandem solido cohæsit imperio. Nihil ex omni terrarum, cælíque regione non aut metu quietum est, aut armis domitum, aut pietate deuinctum. Et ex aliis quidem partibus aliqua restant, quæ si uoluntas, uel ratio desiderent, possitis acquirere ultra Oceanum uero quid erat præter Britanniam? quæ à uobis ita recuperata est, ut illæ quoque nationes terminis eiusdem insulæ cohærentes uestris nutibus obsequantur. Nulla progrediendi caussa superest, nisi si, quod Natura uetuit, fines ipsius quærantur Oceani. Omnia, inquam, inuictissimi Principes, uestra sunt, quæ sunt digna uobis & inde est, quod consulere singulis æqualiter licet, cum uniuersa teneatis. Itaque sicut pridem tuo, Diocletiane Auguste,*

guste, iussu suppleuit deserta Thraciæ translatis incolis Asia, sicut postea tuo, Maximiane Auguste, nutu Neruiorum, & Treuirorum arua iacentia lætus, postliminio restitutus, & receptus in leges Francus excolat, ita nunc per victorias tuas Constanti, Cæsar inuicte, quidquid infrequens Ambiano, & Tricassino solo Lingonicóq; restabat, Barbaro cultore reuirescit. Quin etiam illa, cuius nomine mihi peculiariter gratulandum est, deuotissima vobis ciuitas Aeduorum ex hac Britannicæ facultate victoriæ plurimos, quibus illæ prouinciæ redundabant, accepit artifices, & nunc extructione veterum domorum, & refectione operum publicorum, & templorum instauratione consurgit. nunc sibi redditum vetus illud Romanæ fraternitatis nomen existimat, cum te rursus habeat conditorem. Eo anno Romæ III Idus Martias Septimius Acyndinus præfectus vrbē administrare instituit. In Oriente nouum bellum exortum. ex quo magis, magísque Diocletiani nomen ad illustrem hominum prædicationem inclaruit. Narses namque Rex Persarum, qui diu quietus Diocletiani in amicitia fuerat, auorum exemplo permotus, obscurum se regnum acturum, nisi Diocletiani bello illustraret, est ratus. Itaque vbi ipsum Aegyptio bello, atque Alexandrino omniū grauissimo implicitum sensit, arma Orienti intulit, ac præcipuè prouinciam Mesopotamiam, atque Armeniam incursauit. Ea de caussa Diocletianus se-
294 quenti anno Constantio, & Galerio, nobilissimis Cæsaribus consulibus, Galerium cum exercitu Antiochia ad defendendam à Persis Armeniam misit. vnde bellum hoc Armenium appellatur. Lætus admodum hic vtrique Imperio annus illuxit, qui fuit ipsis Imperatoribus decimus. Nam Diocletianus Antiochia Nicomediam reuersus vota Imperij sui decennalia soluit. Maximianus autem, & Constantius Gallia, Britanniáque pacata, Romę sua itē decennia peregerunt. Ea pompa ex more, institutóque veterum repetita insigni populi Rom. concursu, ac lætitia totius Italiæ celebrata. Maximæ Diocletiani, & Maximiani felicitati tribuit Eusebius, quòd vterque decennia, ac vicennia splendidissima ludorum, pomparum, ac voluptatum hilaritate ediderint. His rebus actis Maximianus Britannico bello defunctus suas omnes ad Africam cogitationes intendit, atque exercitum eò transportandum parauit. neque enim æquo ferre animo poterat, bellum Quinquegentianorum adhuc exigua spe victoriæ per suos duces ad-
295 ministrari. Itaque postero anno, Tusco, & Anullino consulibus, & Aristobulo præfecto vrbis, duo diuersis in locis grauissima bella gesta, vnum à Galerio cū Narse in Armenia, alterum à Maximiano cum Mauris in Africa, & quidem vtrunque feliciter. Galerium enim satis constat duo secunda pręlia cum rege fecisse, Maximianum autē Quinquegentianos variis contentionibus fatigatos ad loca ardua, atque aditu difficilia compulisse. Quietæ inde post aliquot annos Galliæ nouum ab Alemanis bellum est motum. Hi ea hieme, qua Diocletia-
296 nus Augustus VI, & Constantius Cæsar iterum consules, & Cassius Dio præfectus vrbis inierunt, cúm Maximianū longè terrarum abesse viderent,

viderent, Rhenum glacie concretum nacti repente traiecerunt, atque in Lingonas proximos illati hostilia omnia facere institerunt. Quo nuncio Constantius excitatus nulla mora interposita cum exercitu promptissimo aduolauit, atque in campis Vindonensium aduersus hostes consedit, neque ita multò post, cum Alemani pugnæ copiam facerent, in aciem prodiit. Quo prælio cum exercitu pulsus, ac saucius sese ad Vindonis oppidum hostibus in terga hærentibus retulit. Accidit tum res periculi magnitudine, & euentus raritate commemorabilis. Cum Vindonenses patefactis portis fugientem exercitum recepissent, ac protinus eas contra hostium insequentium impetum occlusissent, demum se Constantium suorum agmen claudentem exclusisse animaduerterunt. portam verò aperire non ausi, ne hostes vnà cum eo irrumperent, restem propere è mœnibus demiserunt, atque ita magna felicitate ipsum attractū in mœnia conseruarunt. Ibi Constantius haudquaquam discrimine rei gestæ perterritus, neque vulnere accepto perculsus, ciues protinus ac milites aduocauit, eósque ad eruptionem in hostes faciendam incendit. nam eos se incautos, atque alia omnia cogitantes facilè oppressuros, ac sine dubio deleturos. Neque consilium elusit euentus. post quinque horarum spatium cum armata suorum multitudine egressus improuisò Alemanos fusos, ac præ victoria securos adortus adeo concidit, vt millia eorum sexaginta prostrauerit. Qui ex pugna euasere, cum se per glaciem fuga in Rheni insulam recepissent, repente flumine cœlo mitescente laxato clausi, ac mox nauigiis demissis obsessi in deditionem venere. Ea victoria maximam ei, si qua alia, in re militari gloriam peperit. Eodem anno Maximianus in Africa Mauros locis asperis se tenentes ad conferendam manum adegit. ac demum victos in deditionem se tradentes accepit. atque ad extremum, ne quando bellum sumptis iterum armis renouare possent, ad remota loca transmisit. atque inde prouinciæ constituendæ se tradidit. Galerius autem in spem Persici belli perficiendi adductus tertium cum Narse commisit prælium inter Callinicum, & Carras, oppidum Crassi quondam ducis Romani clade nobilitatum. verùm cum temere exiguas copias maximis obiecisset, cladem ingentem accepit. siquidem vniuerso amisso exercitu vix ipse sibi fuga consuluit. In iis rerum angustiis positus, cum eum non dolor solùm, sed etiam pudor vrgeret, licèt consilij, ac propè mentis inops, iter ad Diocletianum, qui in Syria erat, intendit. Quem vt Diocletianus confusum, mœstúmque ad se venientem prospexit, ratus id, quod erat, subita concepta ira illum tanta arrogantia excepit, vt neglecta Cæsaris dignitate per aliquot millia passuum purpuratum pedibus vehiculum anteire permiserit. tandem in conspectum admisso, ac partim fortunā incusanti, partim magna omnia, si noui daretur prælij materia, pollicenti veniam dedit, ac nouas ad

instaurandum bellum conscribere copias iussit. Itaque Galerius continuò in Illyricum adiit, ac passim prouinciales, barbarósque conscripsit, in primísque Gotthos stipendio ex Scythia euocauit, omnino in id intentus, vt acceptā bellicæ offensionis infamiā deleret, cladémque Persis referret. Romæ Caius pontifex epistola ad Felicē episcopum Kal. Martiis data statuit, vt nemo episcopus fieret, nisi antè ostiarius, lector, exorcista, acolythus, subdiaconus, diaconus, & presbyter extitisset. Is sæuum Imperatorum erga Christianos odium reformidans, licèt Diocletianum sanguinis propinquitate attingeret, latendi caussa diu in cryptis habitauit. atque ibi demum X. Kalen. Maij vnà cum Gabinio fratre martyrio coronatus Kalen. Iulij successorem Marcel-
297 linū est nactus. Sequens annus, quo Maximianus Augustus V, & Galerius Cæsar iterū consules cū Hannibaliano vrbis præfecto fuerunt, pace latè toto Imperio parta fuit insignis. Galerius enim bellum Persicum maxima felicitate confecit, quod per aliquot annos cum aliqua Imperij ignominia gerebatur. Etenim cum maximis, quas conduxerat, copiis in Armeniā sic se aduersus sæuientē Narsem recepit, vt nullum solertis, ac fortis ducis officium prætermiserit. si quidem fide speculatorum diffisus ipse quoque cum duobus equitibus ad exploranda hostium castra processit. ac copiis, apparatúque eorum perspectis, mox cum viginti quinque millibus militum adortus industriè adeo, fortitérque pugnauit, vt victoriam omnium, quæ de Persis relatæ antè essent, nobilissimam, ac magnificentissimam egerit. Nam & maiorem eorū partem concidit, & reliquos vnà cum rege saucio in fugam se dare coegit, & castra opulentissima cepit, vbi maximam vim gazæ Persicæ reperit. Quod verò victoriam tantam vehementius etiā honestauit, ad cæteros captiuos factos genere, ac dignitate præstantes ipsam etiam coniugem, sorores, liberósque regis in potestatem adduxit, quas eximio honore habuit. Quare pace, quam rex postulauit, ex sententia facta, Mesopotamiam & quinque trans Tigrim prouincias recepit, atque iterum limitem super Tigridem reformauit. Atque ita finibus Oriētis prolatis nouo victoriæ decore superioris cladis ignominiam prorsus obliterauit. Quibus rebus actis tum ad Diocletianū, qui in Mesopotamiam accesserat, sese retulit, atque ei vim infinitam captiuorum, & opum Persicarum, in primísque omnis generis gemmarum, & margaritarum insignium obtulit. qui læto, hilarique vultu illum excepit, ac rebus Orientis compositis Nicomediam rediit. Quo eodem tempore Maximianus Africa constituta se recepit in Galliam. Notetur hoc loco, ac posterorum memoriæ consecretur Imperij Romani, vt rara, sic summa, eximiáque felicitas. Neque enim, cum esset singulari virtute, ac concordia principum aliquando tandem è periculosis bellorum salebris ad securam pacis tranquillitatem eductum, posthac aut prouinciarū finibus latius, aut à circunstrepentibus barbaris

baris tutius, aut publicorum operum ornatu splendidius, aut liberalium artium cultu instructius fuit. Etenim bellicis Imperatores laxati curis solùm ad studia pacis excolenda animum conuerterunt. si quidē & nouas vrbes condiderunt, atque à suo nomine appellarunt, & veteres refecerunt, & antiqua in limitibus castra restituerunt, & publica in vrbibus, & maximè primariis, opera ad famā magnificentiæ aucupandā ædificarunt, & liberales artes doctoribus prouehendis ornarunt, omnino vt viderentur id agere, vt prisca terris sęcula, quæ aurea fuisse feruntur, terris velle reducere, ac pro viribus instaurare, quēadmodum oratores ad aures eorū oblectandas dicebant. Hanc tantam felicitatem, támque prosperum fortunæ obsequiū capere animo Diocletianus non potuit. si quidē moderatione prorsus in superbiam versa eò vsque insolentiæ prodiit, vt se posthac mortalitatis oblitus, tanquā Deum, adorari voluerit. Nam proiicere se homines humi venerabundos, atque osculum pedibus figere pati cœpit, & gēmas vestibus, calceisque inseruit, cū ante ipsum omnes Imperatores consulari tantùm salutatione cōtenti fuissent, & solam chlamydem purpuream priuato habitui adiecissent. Quin etiā in Christianos religionis odio ita desæuiit, vt omnes sacramento militari solui, atq; è castris eiici per Veturium magistrū militiæ iusserit, nisi sacra gentilium suscepissent. Quod cū ille curaret, omnes Christi confessionē humano honori, ac cōmodo ita prætulerunt, vt etiam, si opus fuisset, mortem se non recusaturos ostenderent. Itaque Veturius eorū multitudine, & constantia deterritus incœptum omisit. Fausto inde iterum, & Gallo consuli- 298
bus, Imperatores ad cætera opera publica toto terrarū orbe à se regia magnificentia inchoata duo nobilissima duabus clarissimis in vrbibus addiderūt. Etenim Diocletianus Romæ, Maximianus Carthagine Thermas instituerunt, Romanarū quidē admiranda in hunc vsque diem vestigia immensam animi Diocletiani vastitatē quandam ostendunt. Quas Maximianus perficiendas ita curauit, vt propterea Christianos miserè admodū habuerit, cū eos, & lapides cædere, & arenas eruere operis eius caussa coegerit. quod in vetere S. Marcelli vita scriptum inuenitur. In Gallia, rhetore publico apud Cliuienses extincto, Constantius ciuitatis eius ornandæ, & iuuentutis excolendæ gratia Eumeniū rhetorē, qui sibi magister memoriæ fuerat, illi præesse auditorio iussit, ac salariū sexcentorū millium nummûm ei attribuit. atq; has ad illum litteras dedit: *Merentur & Galli nostri, ut eorum liberis, quorum uita in augusto Cliuiensium oppido ingenuis artibus eruditur, & ipsi adolescentes, qui hilari consensu meum Constantij Cæsaris ex Italia reuertentis suscepere comitatum, ut eorum indoli consulere cupiamus. Proinde quod aliud præmium iis, quàm illud conferre debemus, quod nec dare potest, nec eripere fortuna? Vnde auditorio huic, quod uidetur interitu præceptorum orbatum, te uel potissimum præficere debuimus, cuius eloquentiam, & grauitatem morum ex actus nostri habemus administratione compertum. Saluo igitur priuilegio*

dignitatis tuæ, hortamur, ut professionem oratoriam recepies, atque in supradicta ciuitate, quam non ignoras nos ad pristinam gloriam reformare, ad uitæ melioris studium adolescentium excolas mentes. nec putes, hoc munere ante partis aliquid tuis honoribus derogari, cum honesta professio ornet potius omnem, quàm destruat, dignitatem. Denique etiam salarium te in sexcentis millibus nummûm ex reip. uiribus consequi uolumus, ut intelligas, meritis tuis etiam nostram fauere clementiam. Vale Eumene charissime nobis. Eumenius autẽ onere suscepto, vt gratiã à Cliuiensibus suis iniret, præsidem Galliæ adiit, atque oratione habita postulauit, vt scholas Menianas, quæ erant inter Mineruæ, & Apollinis templa constructæ, reficeret, atque ad id opus pecuniam sibi à principibus in epistola constitutam adhiberet. extat oratio illa, in qua mentio etiam fit Africi, Persicique belli proximè confecti. Eius sententias aliquot imaginem horum temporum, & morũ exprimentes in hos annales libet includere. neque enim aliquid ad lucẽ huius memoriæ pertinens prætereundum videtur: *Ante omnia, Vir Perfectissime, diuinæ Imperatorum, Cæsarúmque nostrorum prouidentiæ, singularíque in nos beneuolentiæ scholarum etiam Menianarum instauratione parendum est. qui ciuitatem istam & olim fraterno nomine gloriatam, & nunc demum grauissima clade perculsam, cum latrocinio Batauicæ rebellionis obsessa auxilium Romani principis imploraret, non solùm pro administratione meritorum, sed etiam pro miseratione casuu[m] [...]atto[l]ere, ac recreare uoluerunt, ipsa[m]q; ruinarum eius magnitudinem immortalibus benignitatis suæ monumentis dignam iudicauerunt: ut tantò esset illustrior gratia restitutorum, qua[n]tò ipsa moles restitutionis immanior. Itaque maximas pecunias, & totum, si res poscat, æ[r]arium non templis modò, ac locis publicis reficiendis, sed etiam priuatis domibus indulgent, nec pecunias modò, sed e[t]iam artifices Transmarinos, & ex amplissimis prouinciarum ordinibus incolas nouos, & deuotissimarum hiberna legionũ adhibent, ut resides aquas, & nouos amnes, ueluti aridis fessæ urbis uisceribus infundant. Ex quo manifestum est, eos, qui coloniam istam tot; tantisq; opibus totius Imper[ii] erigere, atque anima[re] statuerunt, uel præcipuè sedem i[ll]am liberalium artium uelle reparari, cum peculiarem frequent[i]am honestissimæ iuuentutis illustrato studiorum honore prouiderint. Cui enim unquam ueterum principum tantæ [f]uit curæ, ut doctrinæ, [a]tq; eloquentiæ studia florerent, quantæ his optimis, atque indulgentissimis dominis generis humani? quos ego quidem, quantum ad uotum pietatemq; pertinet, liberorum parentes appellar[e] non dubito. qui nobilissimam istam indolem Galliarum su[ar]um interitu summi doctoris orbatam respicere dignati suo potissimum iudicio præceptorem ei, moderatoremq; tri[b]uerunt. Et inter Imp[e]ratorias dispositiones summis reip. gubernandæ prouisionibus occupatas literarum quoque habuere delectum. neque aliter quàm si equestri turmæ, uel cohorti prætoriæ consulendum foret, quem [p]otissimum præficerent, sui arbitrij esse duxerunt. ne iis, quos ad spem omnium tribunalium, aut interdum ad stipendia sacrarum cognitionum, aut fortasse ad ipsa Palatij magisteria prouehi oporteret, ueluti re[p]entino nubilo in mediis adolescentiæ fluctibus deprehen[s]i incerta dicendi signa sequerentur. In quo ego, Vir perfectissime, nihil laudi meæ tribuo, sed [d]omini nostri Constant[ij] principis incredibilem erga iuuentutem Galliarum suarum solicitudinem, atq; indulgentiã mira[r]i satis nequeo. qui honorem literarũ hac quoq; dignatione cumulauit, ut me filio potius meo pristina mea studia molien*

tem

tem ipsum iusserit disciplinas artis oratoriæ retractare. & hoc ipsi Palatio par. ntis sui munus iniunxerit, ut mediocrem quidem pro ingenio meo naturâque uocem cælestia tandē uerba, & diuina sensa principum prolocuturam ab arcanis sacrorum penetralium ad priuatarum musarum adyta transtulerit. non utique, quia mihi, quem tanta dignatione respicit, quanta pro summis honoribus debet sufficere sapienti, uellet aliquid imposita ista professione detrahere, sed ut professioni ipsi ex eo bonore, quem gessi, adderet dignitatē. Cui igitur dubium, quin diuina illa mens Cæsaris, quæ tanto studio præceptorem huic cōuentui iuuentutis elegit, etiam locū exercitiis illis dedicatum instaurari, atque exornari uelit? Inde pôst longo interuallo: *Quis nunc sit animo tam humili, tam abiecto, tam ab omni appetitione laudis alieno, ut non & quantulamcunque memoriā suorum excitare, & sibi aliquid secundæ opinionis acquirere cum uideat, omnia, quæ annorum superiorū labe conciderant, hac felicitate sæculi resurgentia, tot urbes diu syluis obsitas, atque habitatas feris, instaurari mœnibus, incolis frequentari? Quod in Aegeo mari semel contigit, ut quæ opertis fluctibus uagabatur, repente insula Delos existeret, eius nunc simile uidemus tot orientibus undique ciuitatibus, tot insulis ad humanos cultus, quasi renascentibus, euenire. Nisi uerò non grauior Britanniam ruina depresserat, quàm si perfuso tegeretur Oceano, quæ profundissimo Pictorum gurgite liberata ad conspectum Romanæ lucis emersit, aut hæc ipsa, quæ modò desinuit esse barbaria, non magis feritate Francorum uelut hausta desederat, quàm si eam circunfusa flumina, & mare alluens operui set. Nam quid ego alarum, & cohortium castra percenseam toto Rheni, & Istri, & Eufratis limite restituta? quot ubique muri uix repertis ueterum fundamentorū uestigiis excitantur? adeo, ut res est, aurea illa sæcula, quæ non diu quondam Saturno rege uiguerunt, nunc æternis auspiciis Iouis, & Herculis renascuntur. Sed enim, Vir perfectissime, inter omnia, quæ uirtute principum, ac felicitate recreantur, nihil est admirabilius hac liberalitate, quam fouendis, honorandisue literarum studiis impartiunt. quippe, ut initio dixi, nulli unquam ante hos principes pari cura belli munera, & huiusmodi pacis ornamenta coluerunt. Diuersissimus enim ad utramque sectam deflexus est. Quo magis eorum noua, & incredibilis est uirtus, & humanitas. quæ inter tanta opera bellorum ad hæc quoque literarum exercitia respiciunt atque illum temporum statum, quo, ut legimus, Romana res plurimum terra, & mari ualuit, ita demum integrari putant si non potentia, sed eloquentia Roma reuirescat. Detur ergo illa mihi ab optimis uirtutum omnium dominis tributa largitio huic operi doctrinæ, atque eloquentiæ dedicata, ut quemadmodum cætera uitæ nostræ commoda apud auxiliatores eorum Deos colimus, ita singularem eorundem erga literas dignationem in antiqua literarum sede celebremus. Videat præterea in illis porticibus iuuentus, & quotidie spectet terras, & cuncta maria, & quidquid inuictissimi principes urbium, gentium, nationum aut uirtute deuincunt, aut terrore. si quidem illic, credo, instruendæ pueritiæ caussa, quo manifestius oculis discerentur, quæ difficilius percipiuntur auditu, omnium cum nominibus suis locorum situs, spatia, interualla descripta sunt, quidquid ubique fluminum oritur, & conditur, quocunque se littorum sinus flectunt, quòue ambitu cingit orbem, uel irrumpit Oceanus. ibi fortissimorum Imperatorum pulcherrimæ res gestæ per diuersa regionum argumenta recolantur, dum calentibus, semperque uenientibus nunciis reuisuntur Persidos flumina, & Libyæ arua sitientia, & conuexa Rheni cornua, & Nili ora multifida, dumque iam ad hæc singula intuentium animus affingit, aut sub tua Diocletiane Auguste clementia Aegyptum furore posito*

quiescentem, aut te Maximiane inuicte percussa Maurorum agmina fulminantem, aut sub dextera tua domine Constanti Batauiam, Britanniámque squalidum caput syluis, & fluctibus exerentem, aut te Maximiane Cæsar Persicos arcus, pharetrásq; calcantem. Nūc enim demum iuuat orbem spectare depictum, cum in illo nihil uidemus alienum. Rebus eo modo, quo diximus, in pace ad dignitatem, & gloriam Imperatorum, ac Cæsarum studio florescentibus, sequutum est trienniū nullis, quantum ex veteribus coniici monumentis possit, claris ad memoriam a-
299 ctionibus illustratum. quo consules fuerunt primùm Diocletianus VII, & Maximianus VI, cū Auito Fausto præfecto vrbis, deinde tre-
300 centesimo ipso à Christi ortu anno Constātius, & Galerius ambo ter-
301 tium cum Pompeio Faustino præfecto vrbis, tum Titianus iterum, & Nepotianus cum Dionysio præfecto vrbis. Libet autem opinari, principes & ocio diffluentes nouis condendis ad ornandā, & prodendam memoriam operibus studuisse. Nam, quod liquet, Maximianus alteras Mediolani thermas construxit, quæ Herculiæ Thermæ, siue Lauacrum Herculeum dictæ sunt. Quarum meminit Ausonius his temporibus proximus, ita vt etiam, quanta tum vrbs Mediolanensium fuerit, edocuerit. Si quidem circum, theatrum, templa, palatiū, porticus, thermas Romanam magnificentiam æmulantes habuerit. sic enim inquit:

Et Mediolani mira omnia. copia rerum.
Innumeræ, cultæq; domus. facunda uirorum
Ingenia. antiqui mores. tum duplice muro
Amplificata loci species. populiq; uoluptas
Circus, & inclusi moles cuneata theatri.
Templa, Palatinæq; domus, opulensq; moneta.
Et regio Herculei celebris sub honore Lauacri.
Cunctaq; marmoreis ornata peristyla signis.
Mœniaq; in ualli formam circumdata limbo.
Omnia, quæ magnis operum uelut æmula formis
Excellunt, nec iuncta premit uicinia Romæ.

Aquileię quoque Palatium siue nouum construxit, siue antiquum ornauit. atque imaginem ad ipsum Conuiuij aspectum effingi iussit, vbi Fausta filia nondum nubilis Constantino adolescenti galeam auro, gemmísque nitentem offerebat, vt post in nuptiis Faustæ celebrandis quidā dixit orator. Quin etiā Brixiæ Palatium condidit, quod Herculeum appellauit. cuius ad hanc vsque ætatē nomen, atque illustria parietinarum vestigia permanent. De amphitheatro etiam Veronensi, quod hodie quoque à parte interiori propè integrum visitur, aliquid istre possumus suspicari, quando à quo sit conditum, ne ipsi quidem ciues ostendunt. Iampridem vniuersus pacatus terrarū orbis erat, potētissimis regibus victis, ac bellicosissimis nationibus debellatis, neque ex antiquo instituto triumphus erat actus vllus, qui tantæ rerum magni-

magnitudini, & tam illustri Imperatorum gloriæ constanti omnium confessione gentiũ debebatur. Itaque Diocletiano omnia sua ad pręsentium, & futurorum hominum prædicationem consilia referenti triumphum vnà cum collega Maximiano agere placuit, qui partarum victoriarum claritatem, & gestarum rerum magnitudinẽ ostentaret. Ea pompa in insequentem annum, si Eusebius rectè digessit, indicta 302
est, ambobus Cęsaribus quartum consulibus cum Numio Tusco pręfecto vrbis. Tum verò ipse Nicomedia, Maximianus Mediolano Romam conuenerunt, omnibus, quà transierunt, locis incredibili hominum accolentium honore, vel potius veneratione, sic enim cupiebãt, excepti, vt qui Romano orbi externis, intimisq; armorũ fluctibus agitato optatã tranquillitatẽ, ac securitatem virtute, ac clementia reuocassent. Romam autem progressi vrbem infinita occurrentium Romanorum turba circunfusi triumphantes inierant, atque in Capitolium profecti solemne sacrificium perfecerunt. Triumphaturos vnà ambos, Belga orator de concordia eorum loquens prędixit, inquiẽs: *Hi cùm simul redeant Romã, triumphãtes uno cupiunt inuehi curru, simul adire Capitoliũ, simul habitare Palatium.* triumphasse Eusebius, Eutropius, & Cassiodorus notarunt. eosdem de numerosis gentibus triumphasse adiecit Eutropius. hi verò fuere Gothi, Bastarnæ, Carpi, Sarmatæ, Quadi, Aegyptij, & Persæ, quos vicerat Diocletianus: Franci, Alemani, Britanni, & Mauritani à Maximiano subacti. Præcipuè autem Diocletianus de Persis, & rege eorum Narse triumphum egit. & cum cæteros captiuos nobiles, militarésque præfectos ante currũ duxit, tum in primis vxorem, sorores, & liberos regis, memorandum regiæ fortunæ inter pauca exempla spectaculum, & gazam Persicam opulentissimam prætulit. quam pompam iuuat credere omnium in se oculos conuertisse, quòd Persicę opes iam inde ab Alexãdri Mãmeæ Imperio vel propter regis, vel propter gẽtis claritatẽ assiduo hominũ sermone celebrarentur. Maximianũ ingenti Romanorũ concursu frequentatũ idem Belga orator ostẽdit, cũ dixit: *Te primo ingressu tuo tanta lætitia, tanta frequentia populus Rom. excepit, ut cum te ad Capitolini Iouis gremium uel oculis ferre gestiret, stipatione sui uix ad portas admitteret.* Sunt etiam, qui Cæsares Constantium, & Galerium affuisse, atque cum Augustis ouantes iniisse dicant. quod quia apud neminem veterem reperi, pro certo ponere nolui. Ea pompa XI. Kalen. Maias dicitur esse acta. Triumpho indè ludi magnifici, & scenici, & Circenses adiecti. Superasse autem hanc pompam hilaritate omnes alias, quarum meminisse homines poterant, videtur coniectura probabile, quòd triumphus ex tribus terrarum partibus ageretur, & à duobus Imperatoribus gloriæ cupidissimis, totidémque Cæsaribus inferretur, & maxima frugum vbertas, & summa corporum salubritas, quæ duo bona perpetuo Diocletiani Imperio contigerunt, nouam populorum lætitiam cumularent.

Hanc

Hanc verò hilaritatem auxit etiam Romana ciuitas, quę nimia rerum prosperitate cæcata vsqueadeo luxuria diffluebat, vt cum se in omnia deliciarũ genera intemperanter effunderet, ipsa de felicitate sua propè triumphare quotidie videretur. Nam ex nobilitate alij tanto statuarum sibi ponendarum studio exarserant, vt eas etiam auro circunuestirent, parum memores, quid sapientissimus omnium Cato quondam de hoc toto genere ambitionis sensisset, cum malle se diceret, mirari posteros, cur eiusmodi honorem non meruisset, quàm cur obtinuisset. alij curribus solito altioribus vecti, aut cultu laxiore ornati, aut immensis familiarium agminibus stipati per vrbem gloriosius incedebant. non defuerunt etiam, qui continuandis agris, & iungendis possessionibus seruientes nihil aliud contenderunt, quàm vt patrimonium suum in immensum augerent, obliti veteres Romanos, quorũ virtute ipsi ad hanc amplitudinem peruenissent, nihil minus, quàm de priuatis colligendis opibus laborasse, immo verò insigni se paupertate admirandos omnibus mortalibus præbuisse. Cantores autem, & scenicos artifices in tanto pretio habuerũt, vt eiusmodi acroamata, atque ocij liberalis oblectamenta pluris, quàm doctos, aut disertos homines facerent. mensas verò vulgo sic instruebant, vt exquisitissimis dapibus conquirendis, & conuiuiis intempestiuis celebrandis insana perpotandi, peruigilandique libidine dies, noctésque consumerent. Ex plebe autem alij in tabernis vinariis pernoctabãt, nonnulli velabris vmbraculorũ theatralium se abdebant, quidã aleis pugnaciter contendebant, omnes ferme totos dies in theatris, ac circis ludis, muneribúsque dediti traducebant, ociũ ipsum Imperatorũ solertia comparatũ ad voluptatem, non ad virtutem incitamentũ habentes. Atq; hi quidem mores, licèt posteriores aliquot Imperatores emendare conati sint, tamen in dies corruptiores, deterioresq; effecti sunt, quousq; tota Italia ocio marcescẽte, ac diuturno prope languore torpente barbari Imperiũ ex omni parte debile invaserunt, ac sæuissimè distraxerunt. His igitur peractis, (redeundum est enim vnde diuertimus.) ad captandos hominũ nõ magis animos, quàm sermones officiis, & cõsiliis de rep. vt placuit, agitatis Augusti ambo Roma exeuntes eò, vnde discesserãt, redierunt. Terribilis interim terręmotus, quo Sydõ, & Tyrus vrbes nobilitatis eximiæ, & toto terrarũ orbe clarissimæ, penè à fundamentis euersæ sunt, haudquaquam ambiguum ingentis iræ Dei fuit indiciũ ob praua conceptæ cõsilia, quæ Augusti Romæ in Christianorũ perniciem cõposuerant, ac sequenti anno ille
303 VIII. hic VII consules exequuti sunt. si quidem eo demum anno sæuam decimæ persequutionis Christianæ cladem instituerũt. quæ tanquam rapida quædam procella superiorẽ omnem terrarum tranquillitatem, ac parti ocij voluptatem excussit prorsus, ac dispulit. Etenim nouem ante hunc Imperatores religionis Christianæ labefactãdæ gra-

tia vexatiões acerbissimas exercuerãt, Nero, Domitianus, Traianus, Marcus, Seuerus, Maximinus, Decius, Valerianus, & Aurelianus. Quibus Diocletianus, quasi decimæ palmæ auidus socium se adiunxit. Ille verò immodicis rerum prosperitatibus ad omne superbiæ genus inflatus consilium tam atrox iniuit, siue quòd famam ex eo apud homines quæreret, siue quòd superiorum Imperatorũ exemplo acerbum erga Christianos odium gereret, idq; cum collega Maximiano cõmunicauit, quem vt in cæteris rebus, sic in hac haud ægrè assentientẽ adeptus est. Itaq; mẽse Martio anno adhuc Imperij sui nonodecimo Nicomediæ, die Christi passionis instante, edictum suo, vt assolebat, & Maximiani nomine prælato proposuit, idq; toto Imperio diuulgari iussit, vt Christianorum conuenticula abolerentur, scripta cremarentur, magistratus honore, priuati libertate spoliarentur. Vnde iustæ illæ querelæ Arnobij aduersus gentes erupere: *Cur nostra scripta ignibus meruerunt dari? cur immaniter conuenticula dirui? in quibus summus oratur Deus, pax cunctis, & uenia postulatur magistratibus, exercitibus, regibus, familiaribus, inimicis, adhuc uitam degentibus, & resolutis corporum uinctione? in quibus aliud auditur nihil, nisi quod humanos faciat, nisi quod mites, uerecundos, pudicos, castos, familiares, communicatores rei cum omnibus, quos solidet germanitatis necessitudine copulatio? Verùm ita se res habet, ut, quoniam plurimum gladiis, & potestate ualetis ferri, anteire uos etiam ueritatis scientia iudicetis.* Neq; ita multò post alio edicto mandauit, vt qui ecclesiis præsiderent, vbique gentium in vincula traderentur, nisi victimas Diis ritu Gentilicio immolassent, ad quod omnibus tormentorum generibus cogerentur. Hoc edictum in publico propositum ciuis quidam Nicomediensis vbi audiuit, raptim ad eum locum accurrit, ac tanquam impium manibus auulsum conscidit. itaque primus omnium sacra martyrij corona donatus est. Eo accepto ministri Imperatorum Christianos ab immolatione, & simulachrorum cultu se remouentes passim bonis exuere, patria expellere, capite truncare, torquere, dilacerare, exurere, belluarũ laniatibus obiectare, ac demum in profluentes, aut in maria submergendos proiicere. Quo factum est, vt vniuersa Christianorum tum primùm adolescens Ecclesia ingentem calamitatem acceperit. si quidem ad XVII millia intra triginta dies comprehensi totũ prope Imperium latè suo sanguine infecerunt, ac memorandum Christianæ pietatis, ac constantiæ documentum consecrati Deo martyres reliquerunt. nonnulli tamen etiam diri discrimen euasere certaminis. nam aut ad immolandum adducti nullo sacrificio facto, perinde ac si fecissent, dimissi sunt, aut gentilibus eos sacrificasse clamantibus taciti eam contumeliam pertulerunt, aut semiuiui pro extinctis abiecti, aut humi strati in numero immolatorum sunt habiti. quidam verò cum se clara voce sacrificium auersari, ac se Christianos esse asseruissent, à satellitibus cæsi, vt silentium obtinerent, è medio sunt amoti. Ac singulorum quidem, qui se pro Christi cõfessione supplicio de-

vouerunt,nomina persequi,non est huius historiæ. Quod vero silentio præteriri non potest, Anthimus Nicomediæ episcopus abscisso à ceruicibus capite interemptus, cumq; Palatium fortè incendio conflagrasset, ingens piorum multitudo in eius facinoris suspicionem vocata, vt gladio trucidata, aut aceruatim in eas flammas iniecta, aut in mare præcipitata est. Ex Diocletiani verò familia Dorotheus, & Gorgonius post varia certaminum genera faucibus laqueo elisis vitæ finem imposuerunt. Quod vero fuit insignius, Petri ministri regij cum corpus flagellis ita dilacerassent, vt ossa apparerent, acetum sale permistum in vulnera infuderunt. & cum eos ille quoque cruciatus eluderet, craticula, & igne prolato carnes eius, quasi ad escarū vsum lenta sensim adustione assarunt. neq; tamen vocem ab eo vllam, nisi pietatis, & constantiæ plenam, elicere potuerunt. Hæc Nicomediæ præsente Diocletiano sunt acta. Romæ verò Marcellinus, cum à ministris Maximiani supplicio intentato ad sacrificandū esset adductus, timore exanimatus thura adoleuit: mox agniti erroris acri pœnitentia tactus remediū opportunū adhibuit. Etenim conuentū episcoporum in crypta Suessæ in Campania habuit, atq; ibi X Kal. Septemb. cinere conspersus, & cilicio obductus effusis lacrymis flere delictū suū instituit, ac semetipsum vltro dānauit. Quod factū satis valere ad Ro. episcopi iustā expiationē est visum. nam Petrum ipsum principē apostolorum, cuius ille sedē teneret, eadem ratione insignē negati dñi sui labem deleuisse. neq; porrò conuenire, vt pontifex maximus ab aliis minorib. iudicetur. Huic actioni primus subscripsit Miltiades presbyter, qui post ad pontificatum ascendit. Pridie Idus Nouemb. Iunio Tiberiano secunda vrbis præfectura delata, quòd in priore egregie iurisdictionē
304 exercuisset. Diocletiano vero IX, & Maximiano VIII consulibus, atq; Heraclio Rufino præfecto vrbis, Diocletianus Nicomediæ, Maximianus Romæ Imperij vicennalia eadem pompa, vt inquit Eusebius, qua decennalia celebrarant, egerunt. Ministri Maximiani vt cognouerunt, Marcellinum peracta pœnitentia expiatū ardentius in Christi caussa persistere, ipsum deintegro corripuerunt, & palam sacrificare abnuenti, ac sæuo Maximianū præsentē conuicio laceranti caput à ceruicibus amputarunt, pariterq; cū eo diaconos tres Claudium, Quirinum, & Antonium peremerunt. atq; eorū corpora proiecerunt. quæ sine honore sepulturæ per dies triginta sex iacuere, donec VI Kal. Maias à Marcello presbytero collecta sepulchro sunt tradita. Inde Pancratius iuuenis è Phrygia Romam deductus cum pontificem Marcellinum apud se delitescentem rogasset, vt se sacrosancto ritu Christianorum ablueret, Marcellino mortuo, captus in via Aurelia capite mulctatus est. atq; inde IIII Idus Maias ab Octauilla sepultus. Per hos dies Diocletianū tristis ægritudo, & ex ægritudine certa Imperij deponendi cupido incessit. Vnde autem ille ad hoc consilij venerit, diuer-

sum

sum auctores faciunt. alij, quòd alienato animo desipere incœpisset: quidam quòd Christi nomen se deleturum, vti cupiuerat, desperasset, postquam singularem Christianorum in morte constantiam perspexisset. Ille se magnis rebus gestis tanquam blandis fortunæ obsequiis satiatum posthac in ocio viuere velle curis publicis vacuum præ se tulit. atq; huius decreti sui Maximianum participem fecit, eumq́; licet reluctantem, obsequi voluntati suæ coegit, vt Imperium, quod secũ ceperat, ac secum admirabili concordia gesserat, secum item eadem animi æquitate deponeret. Itaq; eo consilio, quod viuentibus, posterisq; omnibus dulcedinem imperandi specie tenus solummodo intuentib. plus allaturum admirationis erat, quàm æmulationis, explicito, Diocletianus Nicomediæ Galerium, Maximianus Mediolani Constantiũ Augustos ex Cæsaribus declararunt XI Kal. Maij, quo die vicesimus Diocletiano Imperij annus absoluebatur. inde ambo templum Iouis ingressi populis audientibus ita dixerunt: Recipe Iuppiter Imperium, quod mihi commodasti. quod ego ita depono, vt resumpturum non esse, sanctum tuum testatus numen adiurem. Atq; his dictis protinus ipsis se Imperij insignibus, stupentibus hominibus potius, quàm probantibus, exuerunt. Cæterum Maximianum Romani Mediolanum decedentem retinere voluerant, quasi ei, quod futurum erat, moram iniicere cupientes. Sic enim orator quidam post ad eum loquutus est: *Te rursus uicesimo anno imperatorem, octauo Consulem ita amplexu suo Roma uoluit detinere, ut uideretur augurari iam, & timere, quod factum est. Quod uero merentibus omnibus fecisti, id tu quidem fecisti non reip. negligentia aut laboris fuga, aut desidiæ cupiditate ductus, sed consilij olim, ut res est, inter uos placiti constantia, & pietate fraterna, ne quem totius uitæ, summarumq; rerum socium semper habuisses, in alicuius facti communitate desereres. neue illius, uiderit quali certe nouæ laudi cederes. sed profecto exegit hoc ipsa uarietas, & natura fortunæ, cui nihil mutare licuerat, dum uos imperium teneretis, ut illa uiginti annorum continua felicitas interuallo aliquo distingueretur.* Hoc depositi Imperij decus eò maius in Diocletiano eluxit, quòd cum gloriæ magnitudine humanũ fastigium antecederet, primus illud appetiit. nisi forte si quis Syllam, qui se vltro dictatura abdicauit, in horum numerum referre voluerit. His actis Diocletianus inde Salonam in patriã, Maximianus in Lucaniam, vitam in ocio traducturi se contulerũt, memorabile posteris moderati exemplum animi prodituri, nisi quam laudem virtutis bene gerẽdo Imperio peperissent, eam vniuersam iniuste Christianos vexando corrupissent. Diocletiani verò præcipua fuit gloria, vt qui postea de ratione depositi Imperij interrogatus, nihil difficilius esse, quàm bene Imperare bono etiam, cautoq; Imperatori responderit. noua certe, quæcunq; ea fuerint, in eo hæc duo contigerunt, quòd primus, vt oratores dixerunt, Imperium & communicauit, & posuit,

CAROLI SIGONII HISTORIARVM, DE OCCIdentali Imperio,

LIBER SECVNDVS.

CONSTANTIVS PIVS Augustus.

ONSTANTIVS inde, & Galerius Imperium, quod cōmune Diocletianus, & Maximianus habuerant, nouo, vt Orosius dixit, exemplo inter se diuiserunt. Constantio Italia, Africa, Gallia, Hispania, & Britannia obtigit, Galerio Asia, Oriens, Aegyptus, & Illyricum. ex quibus Oriēs Syriam, Armeniam, Arabiā, & Mesopotamiam comprehēdit, Illyricum verò Thraciam, Mœsiam, Daciam, Pannoniam, Macedoniam, Græciam, & Dalmatiam. atque hæc tum Occidentalis, & Orienralis Imperij nomine comprehensa sunt. Constantius autem tantam animi moderationem adhibuit, vt Italiam, & Africam Galerio vltrò dimiserit. Quibus rebus actis ipse in Galliam, Galerius in Pannoniam abiit ad tuendos limites, qui violabantur à barbaris. Eò verò postquam venerunt, suas vterq; prouincias pro ingenio, iudicioq; suo lōgè diuersa inter se ratione gerere institerunt. Nam Constantius, ne cui Christianorum religionis gratia noceretur, edixit. Galerius inceptam persequutionem in omnibus suis prouinciis crudeliter exercere perrexit. Itaq; Victorem Maurum, cum Mediolani immolare abnueret, VIII Idus Maias necari præcepit. quem Maternus vrbis episcopus pridie Idus Maij in sepulchro recondidit. Romæ V. Kal. Iulias Marcellus presbyter haudquaquā tristi Marcellini euentu deterritus delatā ecclesiæ Romanæ accepit admi-
305 nistrationem. Sequenti anno Constantius, & Galerius Augusti Kal. Ianuarij ambo quintum consulatum, pridie Idus Februarij Postumus Titianus vrbis præfecturam iniuit. Eo anno Galerio aduersus Christianos acerbissimè sæuiente, Constantius cum summam erga omnes humanitatem, tum maximam erga Christianos adhibuit. Etenim Galerius in eos præcipuè se intulit, qui in Palatio versabantur, adeo vt ipsum sanctis viris prorsus exhauserit. Constantius verò, vt quemque maxima apud se excellere pietate cognouit, ita amplissimis eum honoribus extulit. Itaque experiendæ, quemadmodum Eusebius inquit, illorum fidei gratia quodam die optione omnibus data, hāc tulit conditionem, vt aut immolando integram potestatem præstandæ sibi

sibi operæ retinerent:aut,si sacrificare abnuerẽt, à consuetudine,congressuq́ suo recederent. Cum autem alij tuendæ illius gratiæ caussa se sacrificaturos dixissent,alij in pristina Christi colendi sententia permansissent,illos tanquam Dei sui proditores grauissima oratione increpuit, hos ob synceram, constantemq́ erga eundem voluntatem eximiè collaudauit.atque illis amandatis, vt qui ne sibi quidem præstituri fidem essent,quam Deo fefellissent,hos regni sui custodes constituit. Quin etiam, vt addit Eusebius, inanem multorum Deorũ superstitionem destituit,ac Deum vnum omnium rerum moderatorem sibi colendum suscepit, neq; propter religionem alicui negocium facessiuit, ac propterea reliquum vitæ beatissimè degit. Ex quo factum est,vt Gallia, Britannia, & Hispania non solum posthac clades persequutionis non senserint,sed etiã in maxima felicitate Constantio imperante versatæ sint. Postero anno, Constantio, & Galerio Augustis 306 sextum consulibus, Galerius in Italiam ex Illyrico reuersus XI Kal. Martias duos suorum filios Cæsares cooptauit,Seuerum,& Maximinum, atq; illi Italiam, & Africam, huic Orientem cum Asia, & Aegypto commisit.ipse verò sibi Illyricum reseruauit.

SEVERVS CAESAR.

ERANT tum fortè Thermæ Diocletianæ ad summũ perductæ, verùm nondum de more dicatæ. Quare Galerius signis ornatas hoc demũ anno dedicauit, atq; ita inscripsit: *Constantius, & Maximianus inuicti Augusti, Seuerus, & Maximinus Cæsares Thermas ornauerunt, & Romanis suis dedicauerunt.* Kalendis Martiis Seuerus, & Maximinus Cæsares consules suffecti, XIIII Kal. Maias Annius Annullinus præfectus vrbis. Gliscente inde persequutione X. Kal. Iulias martyriũ de Timotheo sumptum est. Hic superiore anno Antiochia profectus, Syluestri, qui postea Romanæ ecclesiæ præfuit, hospitio vsus est. Cum autẽ Christum in vrbe prædicaret, ac multos ad eum traduceret, vehementius oculos in se ministrorũ regiorũ conuertit. Itaq; in custodiam traditus capitali supplicio est affectus. Cadauer eius,licèt obseruatũ,ne sepulturæ cõmitteretur, Syluester noctis silentio sustulit, ac domũ occultè deportauit. Kal. Iuliis iniit Cornelius Anullinus vrbis præfectus. Hæc Romæ. Interim Constantius Augustus ex Gallia in Britanniã contra Pictos, Caledonasq́ mouentes traiecit. Erat adhuc Constantinus filius eius, vt diximus, apud Galeriũ, iam annũ ætatis tricesimũ natus. Is cum insidias sibi parari argumẽtis non dubiis comperisset, opportunè fugam arripuit, & ad frustrandos insequentes publicis iumentis, quacunq; iter egit, occisis, summa celeritate ad patrem redire contendit. Diuino aũt consilio accidit, vt eadem hora, qua ille soluebat, accesserit, quò patri Imperatori propediem morituro succederet, qui

institutam in Occidente pacem Ecclesiæ, ciuitatibus iustitiam, populis libertatem præstaret. si quidem Constantium, simulatq; Eboracum peruenit, grauissimus repente morbus inuasit. quo sæuiente, vt sensit finem adesse vitæ, rogatus à præsentibus, cui Imperium relinqueret, Constantino respondit, ac mox VIII Kal. Augusti decessit. Itaq; Gallus orator meritò postea dixit ad Constātinum: *Constantij suprema illa expeditio non Britannica trophæa, ut uulgo creditum est, expetiuit, sed, Diis iam uocantibus, ad intimum terrarum limen accessit: neq; ille tot, tantisq; rebus gestis, nō dico Caledonum, aliorumq; Pictorum syluas, & paludes, sed nec Hyberniam proximam, nec Thylem ultimam, nec ipsas, si quæ sunt, Fortunatorum insulas dignatur acquirere. sed, quod eloqui nemini uoluit, iturus ad Deos, genitorem illum Deorum ignea cœli astra refouentem prospexit Oceanum, ut fruiturus exinde luce perpetua iam uideret illic diem penè continuum. quinimo sententiam rogatus, cui Imperium decerneret, ut decebat, dixit Constantinum Pium. Iam tum cœlestibus suffragiis ad salutem reip. uocabaris, cum ad tempus ipsum, quo pater in Britanniam transfretabat, classi iam uela facienti repentinus tuus aduentus illuxit, ut non aduectus cursu publico, sed diuino quodam aduolasse curriculo uidereris. non enim illa Persarum, Cydoniúmne tela tam certis ictibus destinata fixere, quàm tempestiuus patri tuo terras relicturo affuisti. omnesq; illius curas, quas præsaga, & tacita mente uoluebat, præsentiæ tuæ securitate laxasti.* Præter Constantinum ex Helena, vt dixi, susceptum reliquit Constantius filios duos ex Theodora, Constantium, & Dalmatium, itemq; filias tres Constantiam, Eutropiam, & Anastasiā, vir cum propriis laudibus clarus, tum præcipuè Constantini filij, quem Imperatorem instituit, eximiis virtutis, ac pietatis insignibus meritò memorandus.

CONSTANTINVS MAXImus Augustus.

CONSTANTINVS autem, postquam patrem vita functum animaduertit, illum Gentilicio instituto in numerum Diuorum referendum curauit. Inde funus eius piè adeo celebrauit, vt ipse etiam sordium, ac lacrymarum plenus præiuerit. Quem vt milites viderunt, Constantium sibi restitutum existimantes, extemplò Augustum salutarunt, ac purpura, licet obluctantem, ornarunt. quorum prærogatiuam senatus deinde à Constantino consultus summo studio comprobauit. Quo nuncio accepto repente magno prouinciales omnes gaudio euecti sunt, quòd Imperatorem ne breui quidem temporis momento desiderassent. Hoc facto lætatus Constantinus Imperium ille quidem accepit, sed Augusti tamen appellatione abstinuit. Quare orator ille idem sic adiecit: *Dij boni quanta Constantium Pium in excessu suo felicitate donastis? Imperator transitum facturus in cœlum uidit, quem relinquebat hæredem, illico enim atque ille terris fuerat exemptus, uniuersus in te consedit exercitus, te omnium mentes, oculiq; signarunt. & quanquam tu ad seniores de summa reip. quid nam fieri place-*

ri placeret, retudisses, præuenerunt tamen studio, quod illi mox iudicio probauerunt. purpurā statim tibi, cū primus copiā tui fecit egressus, milites utilitati reip. magis, quàm tuis affectibus seruientes, iniecere lacrymanti. neque enim fas erat diutius fleri principem consecratum. diceris etiam Imperator ardorem illum te deposcentis exercitus fugere conatum equum calcaribus incitasse. quod quidem, ut uerum audias, adolescentiæ errore faciebas atq; his actis eximiam prouincialium erga se voluntatem promereri singulari iustitia, comitateq́; præstanda contendit. In primis autem exēplo patris Christianorum neminem violari passus est, sed liberam omnibus sacrorum, cæremoniarumq́; potestatem, atq; arbitrium est largitus. Quod Lactantius, credo, etiam significauit, cum illum appellans ita scripsit: *Cum dies ille felicißimus orbi terrarum illuxisset, quo te Deus summus ad beatum Imperij culmen euexit, salutarem uniuersis, & optabilem principatum auspicatus es, cum euersam, sublatamq́; iustitiam reducens teterrimum aliorum facinus expiasti.* Constantiū mortuum, & Constantinum à patre, atque ab exercitu Imperatorem substitutum, vbi fama primùm, deinde imago etiam eius ad vrbem de more missa in Italiā detulit, maximus extemplò Romæ tumultus Seuero Cæsare Mediolani agente, est concitus. Maxentius Maximiani filius in Cæsare cooptando à patre, vt dixi, præteritus in villa publica sexto ab vrbe lapide priuatus itinere Lauicano degebat. Hic ira incensus, quòd Constantinus aut iniusto, aut certè humili matrimonio natus ad Imperium euasisset, ipse verò summi Imperatoris filius vnà cū illo priuatus in ocio consenesceret, statim, vt hæc audiuit, de vindicādo sibi Imperio cogitauit. Quare milites prætorianos, in quorum potestate iam inde ab Augusto Imperante vrbs erat, per Marcellum, & Marcellianum tribunos militum ingentibus promissis ad se traducit, atque eorum auxilio vrbem ingressus Abellio præfecti vrbis vicario, qui se conatis suis obiiciebat, occiso Augustus appellatus, VII Kal. Octob. Imperium arripit.

MAXENTIVS IMPERATOR.

BENIGNE autem à ciuitate receptus ad firmandas opes primò se æquum ita vniuersis exhibuit, vt salutaria etiam Christianis edicta ediderit. atque eos litteris etiā suis rectoribus comendarit. (quæ actio eò fuit insignior, quò acrius eos Galerius quinto iam cœptæ persequutionis anno vexabat.) ac se consulem in reliquum anni constituit. Seuerus Cæsar, postquam Maxentium Roma potitum, atque Augustū acclamatū accepit, continuò certiorem Galeriū auunculū fecit, atque Augusti nomine sumpto, illius consilio, atque auxilio vsus ingentem conscriptis quoque Mauris exercitum comparauit. eumq́; ad vrbem adduxit eo animo, vt aut acie cum Maxentio decertaret, si pedem portis efferret, aut, si bellum mœnibus propulsaret, vrbem in potestatem assidendo redigeret. Verùm obsidione opus non fuit.

Maxen-

Maxētius Anullino pręfecto vrbis sibi cōciliato vrbe egressus in certamē descēdit. quo inito Seuerus haud magno negocio superatus, atq; fugatus, Rauennā se retulit, quę vrbs erat opere, pręsidioq; munita. Interim Maximianus Maxentii pater his auditis ex Lucania priuatus accurrit, vt hos tumultus cōponeret. Quē vbi Romani viderunt, Augustam quondam in eo maiestatem venerati, summis precibus, vt Imperium resumeret, ac publica auctoritate laborantibus Romæ, Italiæq; rebus consuleret, obsecrarunt, eiq;, quos cōscriptos habebant, milites tribuerunt. Quorum ille voluntati libēs paruit, atq; Augustalia ornamenta, vt inuitus dimiserat, sic studiosè recepit. Verba, quibus ipsum Romani ad resumendum Imperium adduxerunt, in vetere Panegyrico adhuc leguntur ad ipsum dicto: *Fecit Roma pro maiestate nominis sui, ut ostenderet, posse se etiam Imperatoribus imperare. abduxit exercitus suos, & tibi reddidit, & cum ad sedandos animos auctoritatem priuati principis attulisses, supplices tibi manus tendens, uel potius queribunda clamauit: Quousq; Maximiane patiar, me quati, te quiescere, mihi libertatem adimi, te usurpare tibi illicitam missionem? An quod Diuo Augusto post septuaginta ætatis, quinquaginta Imperij annos non licuit, tam citò licuit tibi? ideo ne te mihi ille, cuius tot numina colo, Hercules dedit, ut tu in suburbano ociosus sedens usum dicatæ mibi uirtutis omitteres? redde te gubernaculis meis. &, quoniam tranquillo mari portum intrare non properasti, uade per fluctus mei quidem amore solicitus, sed tua maiestate securus. imperasti rogatus à fratre, rursus impera iussus à matre. Non potuisti sanctæ illius parentis resistere imperio, & te uigiliis, curisq; illis, quas uiginti annos expertus fueras, reddidisti.* Cum igitur Maximianus Augustalia insignia recepisset, facilè inde adductus est, vt nonū consulatū cū Constātino Augusto sequēti
307 anno inierit. Quo facto inde cū exercitu ad obsidendā Rauennā, vbi Seuerus se cōfirmauerat, est ꝓgressus. Cœpta oppugnatione, postquā vrbe vi se potiri nō posse, ac maioris, quàm putarat, negocij rē esse, animaduertit, Seuero, vt Romā sacramēto incolumitatis accepto repeteret, persuasit. Ita Seuerus Maximiani fidē sequutus Rauēna excessit, atq; ad Tres tabernas, qd' oppidū nō longè ab vrbe via Appia aberat, sese cōtulit, haud dubia spe ductus, vrbē se Maximiani opera recepturum. Maximianus autē non solùm promissa non præstitit, sed etiam exercitum eius solicitatum ad se conuertit, ipsumq; insidiis circunuentum mediis in castris extinxit. cadauer eius sepulchro Galieni Imperatoris illatū est, quod in via Appia nouē passuū millibus ab vrbe distabat. Hæc mēse Aprili acta. Galerius Augustus, cū in oppido Pannoniæ superioris Carnunto post captam vrbem, turpē exercitus defectionē, ac miseram Seueri necem audisset, eā inultā relinquere, dignitatis nō esse suę putauit. Itaq; statim cū maiorib. copiis, quàm quas Seuerus habuerat, Romam versus processit, & se Maxentio hostem aduenisse, ostendit. verùm mox, cum & suas, & aduersariorum vires circunspectaret, metu attonitus in Illyricum ex prœlio retrocessit. Quare in vetere Panegyrico ad Constantinum dicto ita est: *Duxit magnum*

Seuerus exercitum & hostem suum perfidia desertus armauit maiores postea copias Galerius Maximianus admouit, & ip'e transfugis uisus est prosperè refugisse. Seuero dominandi cupiditate per dolum sublato, Galerioque propulso Maximianus inde ad Maxentium filium euertendum alienato ad Imperandi libidinem animo se conuertit. ac consilio cũ familiaribus suis composito, exercitu aduocato in tribunal ascendit, atque Maxentium tantis gerendis rebus imparem, & parum idoneum esse, docere cœpit. Quam vocem cum milites iniquis auribus excepissent, longius progredi oratione conantem inhibuerunt. ac probra in eum tanquã Imperium sibi improbè vindicantem ingesserunt. ac durius etiam consulturos, si pergeret, ostenderunt. Quo ille periculo exanimatus confestim ex humeris purpuram detraxit, negans, se id, quod ipsi suspicabantur, in animo habuisse, sed militum animos, quemadmodum affecti erga Maxentium essent, periclitari voluisse. Itaque in antiquo Panegyrico illa sunt: *Ipse, qui pater Maxentij credebatur discissam ab humeris purpuram detrahere coactus sensit, in illud dedecus fata sua transisse.* Hoc consilio irrito priuatus inde ad Diocletianũ se contulit, qui fortè, vt inquit Zosimus, erat Carnunti, atque ei, vt secũ Imperiũ resumeret, pro re magna suadere instituit. Quod Diocletianus se facturum cum magna moderati animi laude abnuit. atque ita adiecit: Si tibi videre liceret olera mea manu Salonæ instituta, nunquam vt hoc à me postulares, in animum induxisses. Hac spe depulsus inde ex Illyrico perrexit in Galliã. Eo anno Constantinus compositis Britanniæ rebus in Galliã reuersus cum regibus Francorũ Asarico, & Gaisone bellauit. Hi violata pace, quam cum Constantio patre pepigerant, Galliam illo absente incurrerant. Constantinus autem rem indignam, neque vllo modo silentio prætereundam ratus, exercitum Rhenum traduxit, atque in Francorũ regionem irrupit. (erant autẽ, vt inquit D. Hieronymus, inter Saxones, & Alemanos locati.) ac prælio graui commisso reges cepit, ac diris ad prodendum exemplum cruciatibus editis interfecit, ripámque ipsam Rheni pacauit. Maximianum inde ad se venientem tanto honore, atque adeo magnifico prouincialium omnium occursu excepit, vt, si Imperator fuisset, maiore excolere non potuerit: mox tam liberaliter in suo Palatio Treuiris habuit, vt penes se habitũ, penes illũ ius Imperij residere voluerit. sic enim in Panegyrico ad Constantinũ dictũ est: *Tu Maximianum ab urbe pulsum, ab Italia fugatum ab Illyrico repudiatũ tuis prouinciis, tuis copiis, tuo Palatio recepisti, priuatum ocium, & regias opes dedisti. impensius etiam, quàm tibi, occurrere obsequia nostra mãdasti. omnibus iussis sic statuisti obedire ut penes te habitus, penes illum potestas esset imperij.* Veteri deinde necessitudini nouũ quoque vinculũ affinitatis accessit. quod Maximianus Faustã filiam in matrimonio Constantino nuptiis copulauit, & Constantino ipsi nomen Imperatoris ab eo vsque ad eam diem repudiatũ impertiit. Ea sponsalia lætissimis animis celebrata, ac magnifica oratione ab Aeduo

oratore ita laudata, vt soceri etiam, generique virtutes egregiè comprehenderit: *Certum est mihi,* inquit, *ea præcipuè isto sermone complecti, quæ sunt huius propria lætitiæ, qua tibi Cæsari additum nomen Imperij, & istarum cælestium nuptiarum festa celebrantur quid enim rebus humanis contingere potuit aut nobilius ad gloriam, aut certius ad salutem, quàm quòd pristinæ uestræ concordiæ, perpetuæq; pietati hoc quoque pignus accessisset summorum numinum arctissima coniunctione uenerabile, ut Imperatori filiam collocauerit Imperator? quid porro aut tu carius dare, aut tu carius accipere potuisti, cum hac affinitate uestra & tibi, Maximiane, per generum iuuenta renouata sit, & tibi, Constantine, per soceru̅m nomen Imperatoris accreuerit? Maximas itaque uobis, Aeterni principes, publico nomine gratias agimus, quòd suscipiendis liberis optandisque nepotibus seriem uestri generis propagando omnibus in futurū sæculis prouidetis, ut Romana res olim diuersis regentiū moribus, fatisq; iactata, tandē perpetuis domus uestræ radicibus coalescat, támq; sit immortale illius Imperium quàm sempiterna soboles Imperatorū. O diuinum tuum, Maximiane, iudicium, qui hunc tibi iure adoptionis nepotem, maiestatis ordine filiū, in quem se prima illius iuuenta transfudit, in cuius ore cælestes illius uultus natura signauit, qui aspectū illius ad deorū concilia translati adhuc desiderantibus nobis sufficit pro duobus. Neq; enim forma in te tantùm patris, Constantine, sed etiā continentia, fortitudo, iustitia, prudentia sese uotis gentium præsentat. Quo enim magis continentiam patris æquare potuisti, quàm quòd te ab ipso fine pueritiæ illico matrimonij legibus tradidisti. Fortitudinem autem illius iam tum in principiis consequutus es. multa ille Francorum millia, qui Bataviam, aliásq; cis Rhenum terras inuaserant, interfecit, depulit, abduxit. tu iam ab ipsis eorum regibus auspicatus es simúlq; & præterita illorum scelera punisti, & totius gentis lubricam fidem timore uinxisti. Liberauit ille Britannias seruitute, tu etiam nobiles illic oriendo fecisti. cuius tanta maturitas est, ut cum tibi pater Imperium reliquisset, Cæsaris tamen appellatione contentus expectare malueris ut idem te, qui illum, declararet Augustum. siquidem ipsum Imperium hoc fore pulchrius iudicabas si id non hæreditarium ex successione cepisses, sed uirtutibus eius debitum à summo Imperatore meruisses. neque enim dubium, quin tibi maturè sacrum istud fastigiū diuinæ potestatis astrueret, qui te iam olim sibi generum etiam antè, quàm petere posses, sponte delegerat.* Interim Romæ. Kal. Iulijs Maxentius Augustus iterū cum Maximino Cæsare iterū consulatum iniuit, ac rebus ad voluntatem fluentibus Italiam ad suum Imperium vniuersam adiunxit, ac VI Kal. Septembris præfectū vrbis Tertullum constituit. Sub eosdem dies orto temere in vrbe incendio templū Fortunæ conflagrauit. ad quod extinguendum cū ingens multitudo populi aduolasset, plebs militē quendam, qui probris numen Fortunæ incesserat, interfecit. Quo facto militū seditio tanta est cōcitata, vt ad vrbem inflammandam cōcursuri fuerint, nisi propere Maxentius occurrisset, ac miti oratione animos eorū exasperatos leniisset. Cum idē imaginem suam in Africam, tanquā in prouinciam, Seueri victoria, suā misisset, milites, qui Galerio dediti erant, ne circumferretur, obstiterūt. post autem cum Maxentium expeditionem adornare in Africā percepissent, timore perterrefacti Alexandriam discesserunt. verùm in itinere à maiore manu oppressi Carthaginē redire coacti sunt. Maxētius aduersis

auspiciis, ne in Africam traiiceret, territus ad Alexandrum præfectum prætorio Africæ sese contulit, & ab eo fidei caussa filium obsidem postulauit. Alexander perfidiam hominis aduersatus legationem repudiauit. qua de caussa occulto à Maxentio scelere appetitus est. Qua re comperta milites defectione inita Alexandrum, hominem Phrygem, atque ætate prouectum purpura induerunt, Augustúmque consalutarunt. Et hoc anno, qui fuit Christianæ persequutionis sextus, Galerius in Illyrico, Maximinus in Oriente vexationes Christianorũ acerbè exercere perseuerarunt. Romæ autem, & in Italia Christiani optatam pacem egerunt. Nam Maxentius partim gerendis bellis, partim conciliandis populorum animis occupatus omnino persequutioni pepercit. Itaque Marcellus vrbis episcopus, cum multos vltrò ad baptismum, & pœnitentiam se conferre videret, Titulorum in vrbe numerũ auxit. Hos titulos Euaristus sextus à S. Petro episcopus septem in vrbe instituerat, eósque singulis presbyteris distribuerat, vt in sua quisque æde sacra faceret, ac populum erudiret. Marcellus autem, vt consuleret religioni eorum, qui baptismum frequentes poscebant, Titulos ad numerũ quindecim redegit. eósque quasi diœceses quasdam esse constituit. Quin etiam Priscillæ, & Lucillæ matronis locupletibus auctor fuit, vt vna cœmeterium suis pecuniis via Salaria conderet, altera bonorum suorum hæredem Dei ecclesiam institueret. Ea de caussa ambarum inde nomen inter Christianos inclaruit. Kalendis au- 308
tem Ianuariis Galerius Augustus VII, & Diocletianus X, inde VII Kal. Maij Maxentius Augustus III, & Romulus filius eius, quẽ Cæsarem appellauerat, consulatũ, Idibus Aprilis Statius Rufinus præfecturam vrbis, inierunt. Eo anno Constãtinus Augustus Bructeris Francorum populis regum suorũ supplicia deplorantibus intulit bellum. Exercitu repente Rheno transmisso hostes inopinantes inuasit, ne copiã, vt ante, refugiendi in syluas haberent, atq; homines, pecudésq;, quas nactus est, promiscue strauit, vicos incẽdit, puberes, quos captiuos abduxit, atq; indignos venia iudicauit, munere magnifico edito bestiis laniandos obiecit. Maxentius autẽ misso demũ cum exercitu in Africã Rufio Volusiano præfecto prætorio Alexandrũ fugientem cepit, eóq; morte multato iuris sui Africã fecit. Inde quæstiones acerbissimæ habitæ, ac plurimi, tanquã Alexandri tyrannidis socij, in crimẽ vocati. iidẽq; aut vita spoliati, aut prorsus fortunis euersi. Quibus rebus actis nobilẽ de Africa, & Alexãdro victo Romę egit triumphũ.

Galerius, & Maximinus septimo iã anno hostili persequutione Christianos in suis prouinciis fatigarũt. inter quos Pãphilus presbyter pręcipuè ab Eusebio prędicatur, qui cũ duodecim aliis post exquisitos cruciatus, quos constantissimo animo pertulerũt, glorioso demũ Cæsareæ martyrio, Firmiliano iudiciũ exercente, donatus est. Postero anno nulli in Imperio consules ordinarij extitere. ex quo hic annus post

309 consulatũ Diocletiani X,& Maximiani VII dicitur,in tyrannide verò Maxentius Augustus IIII,& Maximus inierunt.Hoc anno Maxentius Italia,Africáque pacata,rebus secundis, vt in prauis euenire animis solet, elatus mores mutauit,ac tyrannidem Romæ,atq; in Africa exercere,in primisq; Christianos lacerare instituit. quippe prolapsus ad omnia scelera nullum impietatis,nullũ intemperantię genus omisit.Etenim sic se adulteriis dedidit, vt legitimas vxores viris ademerit, eásq; ignominia affectas, ac corporis ludibria deplorantes reddiderit.in quo non obscuros solum homines, sed senatorij etiã ordinis læsit. rapinas ita exercuit, vt bonorum eripiendorũ caussa senatores diuites non exiliis solum,sed etiã morte multarit. à iustitia vsqueadeo auersus fuit, vt paratos,qui aut insidiatos sibi, aut palam aliquid pro libertate conatos esse criminarentur, habuerit. deniq; Christianos ea persequi atrocitate instituit, vt ne episcopo quidem vrbis Marcello, sanctissimo viro,pepercerit. Hunc enim in ordinanda ecclesia occupatum cũ comprehendisset, pontificatu se abdicare, & gentiliciis sacrificiis se dedere iussit,ac mox præcepta sua irridentẽ in catabolũ dedidit.Marcellus autẽ tantam constantiã adhibuit, vt in pistrini quoq; seruitute assiduis precibus Deum placare, atq; vrbis parœcias litteris visitare perstiterit.Itáq; XVI Kal.Februarias epistolã quoq; super hac re ad Maxentiũ scripsit,Maxentio,& Maximo consulibus datã. Constantinus autẽ Germaniæ perdomandæ intentus pontem instituit ad Coloniã Agrippinæ,non vt facultatẽ traiiciendi pararet (nam totũ armatis nauibus Rhenũ instruxerat,& ripis omnibus milites disposuerat)sed vt gloriã Imperio,& limiti ornatũ adiungeret,si quà ferocissimus amnis esset,vel inuito pontem imposuisset. Hoc verò vbi institui opus hostes viderunt, propere legatos, qui pacẽ peterent,obsidibus pollicendis miserunt. Dum autẽ hæc ille molitur, Maximianus eadem,qua ante,dominandi libidine stimulatus, Treuiris consilia clandestina de Imperio ipsi pariter adimẽdo iniuit,ac milites eius aliquot præmiis ad se perducere occulte contendit. Quam rem cũ forte Fausta filia cõperisset, ad virum Constantinũ cõtinuò detulit, eúmque ad vindicandam iniuriã, & dignitatem suã tuendam incitare non dubitauit. Maximianus autem profectus in Narbonensem, specie vt Massiliæ in Italiam nauigaturus consce nderet, cũ in itinere omnes mansionũ copias absumpsisset, ne quis se cõsequi exercitus posset,repente Arelate intra parietes iam tertium purpuratus emersit,ac litteris ad solicitandos exercitus missis fidem militũ ingentiũ præmiorũ ostentatione tentauit.Quod vbi facinus Constantini milites acceperũt,repente tanto perdendi hominis studio exarserũt, vt protinus à Cõstantino signũ profectionis poposcerint,nec viatico expectato,arreptis armis abierint. Itinere, quod est à Rheno ad Ararim, integris viribus, animisque flagrantibus fine vlla cunctatione confecto naues exceperunt

perunt, quæ in Cabillonenſi ſtatione ad reficienda corpora fuerant præparatæ. Ibi ſegnem nimis, ac cunctabundum amnem eſſe, ac carinis tacite labentibus ſtare ſe, non ire, vociferantes vſum pedum manibus aggreſsi nauibus incubuere, & naturam fluminis vrgendo vicere. Quin etiam ab Arari ad Rhodanum progreſsi ne ipſa quidem rapidiſsimi amnis velocitate fuere contenti. vbi verò Arelate profecti Maximianum ſe contuliſſe Maſsiliam didicerunt, extemplo nauibus egreſsi eò contendere perrexerunt. (Maſsiliam vero ille petierat, vt, ſi neceſsitas vrgeret, facultatem in Italiam redeundi haberet.) & cum eo perveniſſent, vrbem extemplo militum corona circundederunt, haud ambigua ſpe freti, ſe illa potituros, licet portu firmiſsimo prædita, & mœnibus altiſsimis, ac turribus creberrimis, haud ſecus quàm Cæſaris quondā ætate, eſſet munita. inde tanta fiducia inuaſerūt, vt muros ſtatim occupaturi fuerint, niſi parandis, quas admouerent, ſcalis coniecturā oculorum altitudo mœnium feſelliſſet. multi tamen breuitate ſcalarū decepti, quod ad aſcendendum ſupererat, extenſis conſequebantur corporibus, & ſuccedentiū humeris ſubleuati iam interualla pinnarū inuaſerant, cū Conſtantinus ſignum receptui dedit. ac paulliſper inde receſsit. Poſt noctem aūt militibus ad vrbē repente reductis hoſtes re inopinata ſic exterruit, vt ſe tueri poſſe diffiſi vrbem dediderint. Vrbe capta Maximianus in poteſtatē Conſtantini adductus, iuſſu eius ſtrangulatus pares merito pœnas inuenit. Cadauer eius Mediolanū miſſum ibi ſepulchro cōmiſſum eſt. Conſtantinus rep. tyrānide, & Gallia ciuili certamine liberata, mirum, quantū ad laudē, gloriámq; profecerit, iam omnibus tantæ virtutis indoli vniuerſum Imperiū ſpe, ac ſtudio, deſtinantibus. &, quoniā tyrannos delere inſtituerat, Maxentium Maximiano ingenti animorum ardore iungentibus. Inde aduerſus barbaros abſentia ſua tumultuantes contendit. Hi erant Bructeri, Clamaſi, Cheruſci, Vangiones, Alemani, & Tubantes, qui primùm propriis, deinde cōmunibus armis mouerant, ac vires, conſiliáq; belli cōſociarant. qua re perſpecta ille Deo ſubnixus, diſsimulato principis habitu adit eos, benignè appellat, ſpes explorat. inde regreſſus ad ſuos cum exercitu in eoſdē ſe refert, ac primo impetu, dum ſociales contrahūt copias, fundit, fugátque, ac victor Treuiros in hiberna regreſſus templo Apollinis vota concepta perſoluit, idq; donis ampliſsimis ornat. quam victoriā Nazarius ita exaggerauit, vt dixerit, vnum hoc bellum, ſi debitis laudibus immorari vacaret, diem integrum abſumpturum. Perſequutio Chriſtianorū in Oriente hoc anno, qui fuit eius octauus, leniri, ac mitigari, teſte Euſebio, cœpit, bello inter Maxentiū, & Maximinum excitato. quorū in pari ſcelere amicitia diu permanere firma non potuit. Maximinus magicis obſtrictus ſtudiis fuit, & prauè Imperium gubernauit. Nam & ſæuiores, quàm maiores ſui, in Chriſtianos quæſtiones exercuit, & ſtudioſius cæteris religionē Gentilium

coluit. hinc in locupletum fortunas auidius sese intulit. crapulæ, atq; abdomini deditus sæua multa per vinolentiam, & ebrietatẽ commisit. mulieribus ita studuit, vt nullam ciuitatem adierit, in qua non aut adulteriorum, aut stuprorum vestigia impressa reliquerit. atque hæc ferme aduersus Gentiles eius libido bacchata est. Christianos autem igne, ferro, clauisque cruciauit, immanibus bestiis laniandos obiecit, in mare præcipitauit, membris multauit, famis, metallorum, & vinculorum ærumnis afflixit, vsque adeo vt in omni genere flagitij, & crudelitatis ipsum etiam in Italia Maxentium superauit. Proximo anno, qui fuit post Christum natum trecentesimus decimus, iterũ post consulatum Diocletiani, & Maximiani Romæ Marcellus pontifex nono mense per clericos suos cataboli seruitute silentio noctis eximitur, atque hospitio à Lucina matrona receptus in ædibus eius ecclesiam dedicat, atque ibi dies, noctésq; solenniter sacris operari insistit. Quod vbi Maxentius accepit, iratus ipsum extemplo corripi iussit, ac iumenta cataboli curare eò translata coegit. quo in opere ipse mox nudus, ac vix cilicio tectus VIII Kal. Februarias expirauit. corpus eius à Lucina sublatum in cœmeterio Priscillæ sepultũ est. Aedes illa in hunc vsq; diem S. Marcelli nomine decoratur. Post viginti dies Eusebius, homo Græcus, episcopus substituitur. Marcelli constantiam per eosdem dies imitata est mulier Christiana. Hæc cum à ministris Maxentij ad libidinem posceretur, vbi marito metu profecto relictam se stupro, atque ignominiæ vidit, paullulum temporis ad se ornandam petiuit, ac cubiculum ingressa, vt pudicitiã eo, quo poterat, modo seruaret, gladio sibi pectus aperuit. Eusebius pontifex hæreticos in vrbe deprehensos per manus impositionem ecclesiæ reconciliauit. In Pannonia verò Quirinus Sisciæ episcopus insigne documentũ sacerdotalis sanctitatis, atq; constantiæ dedit. Nam, cũ iussu Galerij mola collo alligata in flumẽ è ponte præcipitatus esset, superstes diu aquis supernatauit, atq; aspectãtes Christianos alloquutus, ne sui exemplo fide deterrerẽtur, admonuit, ac tandẽ vix, vt mergeretur, à persequutoribus impetrauit. Interim dissociatis Maximini, atque Maxentij animis infestum erat vtriusq; Imperiũ. nam nec mare nauigari tuto poterat, & qui vtrinque capiebantur, omnium tormentorum, & suppliciorum acerbitates à tyrannis patiebantur. Itaq; cum vbiq; irruptiones, rapinæ, cædésq; fierent, totũ Imperium, nisi quod à Constantino tenebatur, mirandum in modũ laniabatur. Ex quibus rebus tanta annonæ inopia Romam incessit, quanta ciuitatem illam laborasse, homines nõ meminerant. &, cum certa in loca scuta, instrumentáq; militaria ab vtraq; parte congererentur, nihil aliud, quàm ipsa fœdi certaminis cõmissio, atq; aspera conflictatio expectabatur. Romæ Kal. Septembris suffecti consules Heraclius, & Eusebius. V Kal. Nouẽbris C. Ceionius Rufius Annulinus præfectus vrbis, & III Kal. Heraclius Rufinus iterum inierũt.

310

Constan-

Conſtantinus cum ad quintum Imperij ſui annum feliciter perueniſſet, quinquennalia vota ſibi ſoluenda, ac decennalia concipienda putauit. ac Treuiris ludos in eiuſmodi celebritate ſolemnes magna populorum frequentia edidit. deinde natalem etiā diem vrbis eius, quæ à ſe reſtituta, atq; ornata erat, magno apparatu peregit. In ea celebritate orator quidā Aeduus ipſum nobili laudauit oratione, in qua primum ſe poſt quinquennalia acta dicere indicauit, cum dixit: *Quamuis ille feliciſſimus dies proxima religione celebratus Imperij tui natalis habeatur, quoniam te iſto habitu primus ornauit, iam tamen ab illo generis auctore Imperij fortuna deſcendit.* deinde res geſtas à Conſtantio, & Conſtantino tetigit, bellum verò proximum cum Maximiano geſtum enucleate deſcripſit, tum ipſum Conſtantinum ad ſuam quoque patriam Bibracte viſendam inuitauit, his verbis: *Dij immortales, quando illum dabitis diem, quo præſentiſsimus hic Deus omnia pace compoſita illos quoque Apollinis lucos, & ſacras ædes, & anhela fontium ora circumeat? quorum ſcaturigines leni tempore nebuloſæ arridere, Conſtantine, oculis tuis, & oſculis ſe inſerere uelle uidentur. Miraberis profectò illum quoque numinis tui ſedem, & calentes aquas ſine ullo ſolis ardentis indicio. quarum nulla triſtitia eſt ſaporis, aut halitus, ſed talis hauſtu, & odore ſynceritas, qualis fontium frigidorum. Dabis & illic munera, conſtitues priuilegia, ipſam denique patriam meam ipſius loci ueneratione reſtitues cuius ciuitatis antiquæ nobilitas, & quondam fraterno nomine populi Rom. gloriata opera tuæ maieſtatis expectat, ut illic quoq; loca publica, & tēpla pulcherrima reparentur, ſicut hic uideo hanc fortunatiſſimā ciuitatem, cuius natalis dies à tua pietate celebratur ita cunctis mœnibus reſurgentē, ut ſe quodammodo gaudeat olim corruiſſe auctior tuis facta beneficiis. uideo circum maximum, æmulum credo Romano, uideo baſilicas, & forum, opera regia, ſedemq; iuſtitiæ in tantam altitudinem ſuſcitari, ut ſe ſideribus, & cœlo digna, & uicina promittāt. Quæ certe omnia ſunt præſentia tua munera. Quæcunque enim loca frequentiſsime tuum numen illuſtrat, in his & hominibus omnia, & mœnibus, & muneribus augentur. Nec magis Ioui, & Iunoni recubantibus nouos flores terra ſubmiſit, quàm circa tua Conſtantine ueſtigia urbes, & templa conſurgūt. Ideoq; hoc uotis meis ſuffecit, ut patriam meam uideas ducente pietate. quia ſtatim erit reſtituta, ſi uideris.* Poſtero anno Galeriū cōſulem 311
VIII ſine collega fœdiſsimus inuaſit morbus. quippe ortum circa pudenda vlcus inſtrumēta libidinis eius tabefecit. vermibúſq; ex putrefactione cōtractis malum inſanabile factū. ex quo in eū furorē adactus eſt, vt medicis etiā intulerit manus tam iis, qui de ſalute deſperauerūt, quàm qui rem aggreſsi promiſſa non præſtiterunt. Denique veritū, ſe propter iniuſtas Chriſtianorum vexationes à Deo iuſte affligi, grauis pœnitentia ſubiit, atque edictū ſuo, & Conſtantini nomine edidit, vt Chriſtianis poſthac parceretur, ac templa conuentúſque darentur, ſimul orans, vt ipſi ſolemnes pro Imperatore preces effunderēt. Index edicti, quod lucem afferre huic hiſtoriæ poſsit, hic fuit: *Imp. Cæſar Galerius Maximianus. Pius, Felix, Inuictus, Auguſtus. Pont. max. Thebaicus max. Sarmaticus max. V. Perſicus max. Germanicus max. Aegyptiacus max. ſecūdus Carpicus max. VI. Armeniacus max. Medicus max. Adiabenicus max. Tribunitiæ poteſtatis XX. Imp. XIX.*

Conſul.

Consul VIII. *Pater patriæ, Proconsul.* Et *Imp. Cæs.* Fl. *Valerius Constantinus Pius, Felix Inuictus, Augustus, Pont max. Tribunitiæ pot Imp* V. *Pater patriæ, Proconsul.* Inde cum se Imperio gerendo ineptum conspiceret, Licinium Dacũ, virum militaribus studiis sibi bello Persico notum, Imperij consortem adiunxit, eúmque XI Kal. Maij Carnunti Augustum appellauit. atque inde in parte anni consulatus collegam asciuit. Qua re comperta Maximinus Cæsar tanto ardore inuidiæ conflagrauit, vt semetipsum vltro Augustum vocarit. neque ita multo post Galerius vita excessit. Kal. Septembris Statius Vettius Rufinus, & C. Meionius Rufius Volusianus consules suffecti sunt. Ita Licinius tenuit Illyricum, in quo Pannonia, Mœsia, Dacia, Thracia, Macedonia, Græcia, & Dalmatia ex instituto superiorum, vt significauimus, principũ claudebantur. atque ad statum rerum suarum stabiliendum fœdus cum Maximino, & Constantino percussit. Maximinus autẽ edicto Augustorum neglecto litteras ad magistratus suos misit, vt Christianos vexare desisterent. de templis autem restituendis, aut conuentibus permittendis nihil adiecit. Quibus rebus auditis Maxentius & ipse de suâ acerbitate remisit. Hunc in modum terra à Diocletiano quondam inita persequutio, Christo pœnas de exercitoribus expetente, decimo anno finem inuenit. Constantinus Bibracte Aeduorum oppidum cum venisset, alacriter à cuncta ciuitate extra vrbem effusa exceptus est. vias, quibus in Palatiũ adibatur, ornarant, omnia signa collegiorum, omnia Deorum simulachra protulerant. quin etiam clarorum modulorũ instrumenta sæpius per compendium occursura produxerunt. vbi vero in Palatium venit, vltro ciues ad se vocauit, &, vt necessitates expromerent suas, mãdauit. Qua voce illi audita subito ad pedes se proiecerũt, & calamitates suas aperuerunt. Quos ille clementer affatus excitauit, atq; illacrymans se septem millia capitum eis in quinquennium remittere dixit. Itaq; cum inde se Treuiros recepisset, atque ibi omnium amicorum comitatus, omniúmque ciuitatum legati adessent, & ipsi oratorem misere, qui publico nomine illi gratias egit. extat illa oratio post quinquennalia, vt apparet, habita. sic enim ille dixit: *Quinque annorum nobis reliqua remisisti. ô lustrum omnibus lustris felicius. ô lustrum, quod merito hanc Imperij tui æquauit ætatem. Nobis ergo te principem dij creauerunt. quibus singulis hæc est nata felicitas, ex quo tu Imperare cœpisti Quinquennalia tua nobis etiam perfecta celebranda sunt. illa enim, quæ te incipiente suscepta, omnibus populis iure communia, nobis hæc propria, quæ plena sunt.* Inde in Britanniam ad res insulæ inuisendas, &, si opus esset, constituendas decessit. Romæ interim, atque in tota Italia Maxentij tyrannis intoleranda euaserat. si quidem priuatos homines occidisse temere non contentus, quodam etiam die populum Romanum, leui occasione trucidandum obiecit barbaris, ac satellitibus suis, quibus ad omne facinus conductis Italiã vniuersam oppleuerat. Quæ mala cum ferre Romani vltrà præ atrocitate non possent, nec depellendæ seruituti

uituri virium, ac roboris satis haberent, clam oratores ad Constantinum miseruut, ex Britannia in Galliam opportune reuersum, obsecrantes, vt duris rebus suis, quoquo modo posset, consuleret, neque vrbem Imperij caput diutius à fera tam immani dilaniari permitteret. Hoc paternę gloriæ, hoc suæ illum virtuti debere, vt iustitia reducta tyrannos euerteret, ac populos in libertatē assereret. sibi animo despondisse, qua felicitate ille patrem insanientem deleuisset, eadem quoque furentem filium esse pessum daturum. Quorū ille precibus ita est permotus. vt se iniurias eorum non neglecturum esse responderit, atque Maxentio arma inferre decreuerit. Huius missæ legationis Zonaras, & Cedrenus auctores sunt. Vt verò prodit Eusebius Cæsariensis episcopus, qui se cum Constantino loquutum esse, identidem repetit, Constanrinus reliquo Occidente pacato suas ad Romanos cogitationes intendit, indignū esse statuens, vrbem Imperij sedem iugo turpissimo seruitutis oppressam. Itaque hoc sibi deberi decoris arbitratus ea parare institit, quæ ad tantū tyrannum extinguendū necessaria viderentur. atque in insequentem annum milites ex omnibus prouinciis suis Treuiros conuenire præcepit. Quo comperto Maxentius vt tantā belli molem auerteret, ad magicas artes se cōtulit, ac modo grauidas mulieres, modo pueros infantes aperiens, modo leones iugulans, interdum etiā infandas ad dæmones excitandos adiurationes exercens eorum sibi parare subsidiū instituit. ac mox alpes firmissimis præsidiis sepire, & prima quæque Italiæ oppida ad excipiendū Constantini impetum, morandámque victoriā confirmare, & vrbem contractis ex Africa frumentis, militibúsq; munire contendit. Eodem anno Romæ Heraclio Rufino præfectura vrbis continuata. Eusebio verò pontifice mortuo Miltiades Græcus, ecclesiæ presbyter locū tenuit: qui Manichæos in vrbe deprehēdit. In Oriente Maximinus sexto post superioris edicti promulgationē mense Christianos rursus prohibuit cōuentus habere. Antiocheni ad gentilitatis cultū sacris Christianis deserendis redacti. in omnibus prouinciis Christiani vrbibus exturbati. simulachrorū sacerdotes celebrati. probra in Christū temere iacta. episcopi passim exiliis, ac tormētis Maximino ita Nicomediæ edicente affecti. Quare diuino Christi numine semetipsum vlciscente magnam hieme siccitatē fœda fames, famē sæuior pestilentia consequuta est. quæ Constantino, & Licinio Augustis, ambobus iterum consulibus, cum alias 312
regiones, tum Orientem præcipue lacerauit. nouū morbi genus emerserat, vlcera carbunculorū similia. quæ toto dispersa corpore ægrotos in magna pericula coniecerunt, præcipue autem in oculis sæuientia omnis generis, sexúsq; homines extinxerunt. Constantinus ad concordiam cū Licinio confirmandā pristino fœderi ius affinitatis adiunxit, Constantia illi sorore desponsa. atq; appetēte vere copias omnes, quibus conuentum indixerat, ad diem constitutam adesse mandauit. quæ

omnes ex Gallia, Hispania, & Britannia tanta animorũ alacritate pręsto fuerunt, vt non ab Imperatore accitæ, sed à Deo missæ ab hominibus crederentur, vt merito de illis Nazarius orator dixisse in oratione post ad illum habita videatur: *In ore est omnium Gallliarum, exercitus uisos, qui se diuinitus missos præ se ferebant. flagrabant horrendum nescio quid umbone corusci, & cælestium armorum lux terribilis ardebat. tales enim uenerant, ut tui crederentur. hæc ipsorum sermocinatio, hæc inter audientes ferebant: Constantinum petimus, Constantino imus auxilio. illi cælo lapsi, illi diuinitus missi gloriabantur, quòd tibi militabant.* Hæc nonaginta millia peditum, octoginta equitum fuisse Zosimus refert. Dum autem hi conueniebant, Constantino iter cum exercitu faciente grauis belli, quod moliebantur, animum cogitatio subiit. quippe rem in Italia gerendam esse non solum cum gente bellicosissima, sed etiã in prouincia præsidiis, opibus, oppidisque firmata, & cum eo duce, qui non tam humanis viribus, quàm magicis præstigiis ad victoriam niteretur. nimirum maiore præsidio opus esse, quàm quod à militari expectari virtute posset. confugiendum ad diuinum auxilium esse, non eorum, quos sequuti Galerius, & Maximianus fœdissimum vitæ exitum falsis oraculis, ac vaticiniis audiendis adepti essent, sed eius, quẽ pater suus veneratus, custodẽ, conseruatorẽmq; regni haud dubiè cognouisset. Hunc igitur toto animo cœpit implorare, vt se, quinã esset, sibi dignaretur ostendere, ac rebus, quas moliretur, opem, auxiliúmq; præbere. Ecce autem, dum intentus in hac precatione versatur, repente post meridiem sole iam ad vesperum inclinante, visum mirabile, diuinúmq; conspexit. Vidit autem Crucis signum ex lucis splendore confectũ in cælo soli imminens, quod his verbis cingebatur: IN HOC VINCE. atq; illud idem exercitus, qui cum eo erat, plenus stuporis est conspicatus. Hanc rem Eusebius idem se ex eius narrantis, & iureiurando affirmantis ore excepisse post pacatum Imperium, prodit. & Artemius miles se vidisse, ad Iulianum Augustum scribens confirmauit, his verbis: *Constantino contra Maxentium bellum difficillimum ineunti signum crucis apparuit in cælo media die super solem radiis coruscãs litteris sydereis, uictoriam prænunciãs. nos enim, qui bello interfuimus, signum uidimus, litterasq; legimus, totusq; conspexit exercitus, multiq; hodie testes extant in exercitu tuo.* Constantinũ igitur hoc viso fluctuantem, & quidnam id sibi vellet, anxie perquirentem superueniens nox oppressit. in quiete inde species viri humano habitu augustioris cum signo crucis præmonstrato se obtulit, præcipientis, vt signum ei, quod in cælo aspexerat, cõpar efficeret, idq; in prœliis adhiberet. nam eius præsidio victoriam relaturum. vbi vero illuxit, rei stupore attonitus amicos propere aduocauit, ac sedẽs inter eos visum exponit. inde ex eorum consilio sacerdotes, interpretésq; Christianæ legis adhibuit, rogans, vt quid de diurno signo, quid de nocturno viso sentirent, ex fide expromerent. Cui illi constanter responderunt, eũ, cuius speciem in quiete vidisset, Christum esse, Dei vnius filium vnigenã. signum

gnum autem notam esse immortalitatis, trophæúmque victoriç ab illo de morte, tum cũ in terris egit, relatæ. Illo super his admirãte, ac singula sibi explicari latius postulante, caussam inde Christi aduẽtus docẽt, eámque certis sacrorũ vatum prædictionibus firmant. vitam deinde, ac disciplinam, ac demum mortem, & resurrectionẽ eius, spémque beatæ vitæ post mortẽ hominibus in se credentibus ostentatas exponunt. Quç cum audisset Constãtinus, tacita religione perfusus statuit, exolerum posthac simulachrorum cultum prorsus abiicere, atque vnius sese Christi tanquã veri Dei cultui consecrare. ac spe sua in eius auxilio collocata, quç bello vsui erant, eò alacriore animo instituit apparare, omnibus fere comitibus, & ducibus eius non solum tacite mussantibus, sed etiã rei omen aperte timentibus. Itaque adhibitis peritis artificibus vexillũ, vt monitus fuerat, tale construxit. Hastam oblongam, & rectam auro circumvestiuit, eique transuersum cornu sic applicuit, vt crucis formã effingeret. in summo coronã posuit, margaritis, auróque contextam, atque in ea Christi nomen duabus tantũ primis Grçcorũ litteris X, & P scriptam intexuit. ex cornu verò velum tenue lapidibus, et auro contextũ suspendit, ac lectissimis iuuenibus signum illud partitis muneribus ferendum dedit, posthac pro Labaro Imperatoris in acie præferendum. quod Eusebius quoque se vidisse testatur. His, cæterísque rebus, quæ ad terrestre, maritimúmque bellum gerendum pertinere videbantur, paratis, Rheni limite præsidiis firmato, exercitum inde crucibus insignitum ducere ad alpes instituit. sic enim Prudentius his temporibus proximus scriptum reliquit:

Christus purpureum gemmato textus in auro
Signabat labarum. Clypeorum insignia Christus
Scripserat. ardebat summis crux addita cristis.

Alpibus superatis Segusionem accessit. quæ vrbs claustrum Italiæ obiicit. Segusienses situ, & muris firmissimis freti Constantino aduenienti portas clauserunt. Cuius rei ille iracundia percitus, ne tempus adhibenda obsidione contereret, faces portis propere intulit, & propugnaculis scalas admouit. Cum autem incendium statim ad proxima vrbis ædificia peruasisset, ciues exterriti deditionem repente fecerunt. Quod vbi Constantinus vidit, ignem, ne latius funderetur, magna cura restinxit. atque eis veniam, quam ab initio repudiarant, impertiit. Quare in vetere oratione ad ipsum dicta hæc scripta sunt: *Tibi uincendi erant milites paulo ante Romani armis omnibus more primæ classis armati, & pro facinoris conscientia nunquam, nisi morte, cessuri. probauit hoc prima obstinatio eorum, qui sub ipsis alpium iugis munitissimo scilicet muro, ac situ tenentes oppidum ausi fuerunt te imminente resistere, ac portas claudere, non credentes te ipsum adesse. quis enim crederet, tam cito à Rheno ad Alpes Imperatorem cum exercitu peruolasse? Luerunt igitur ilico dementiæ suæ pœnas, cum oblatam sibi à clementia tua ueniam recusassent. neque enim ua"o fossáque obsessio incboata est, nec cuniculis agendis, nec machinis*

admouendis, nec incutiendo ariete tentati, quassatiq; sunt muri, sed statim iniectæ faces portis, scalæ admotæ propugnaculis. Reliqua inde, quæ vetustatis iniuria desunt, Nazarius alia oratione suppleuit: *Segusiensium, inquit, ciuitatem, quam primam iter dederat, uictoria facilis amplexa est. quæ resistendi pertinacia ita in se Imperatoris uim conuertit, ut pietatem tamen non alienauerit. nam cum introitus ui, manu quateretur, & portarum inflammatio ignem late diffudisset, cuius facilis per adiuncta contagio partu pestifero ualescebat, maxima benignissimi Imperatoris fuit cura, non modo ut incendium non adiutum senesceret, sed oppressum emori posset. & longe operosior clementia, quàm fortitudo, perfecta est, cum plus in conseruanda urbe, quàm in capienda fuerat, laboris oriretur.* Segusione capta inde in campum Taurinorum descendit, vbi exercitum hostium specie terribilem reperit. Hi erant clibanarij. nempe equi, hominésque pariter ferri operimento septi, quos superne tectos equorum pectoribus demissa lorica, & crurum tenus pendens sine impedimento gressus à noxa vulneris vindicabat. Quibus contemptis Constantinus equites cataphractos maximi in prælio roboris opponit. his disciplina pugnandi erat, vt cum aciem arctassent, tenorem impresſionis seruarent, & tuti à vulneribus occurrentia omnia sine hęsitatione perrumperent. atque inde auxilium ab industria petit. quippe aciem in hostes educit, eósque in se ruentes reductis repente agminibus claudit. atque in medio interceptos clauis inuadit: quæ grauibus, ferratísque nodis maxime capitibus inflictæ, quos ictu attigerant, ruere compellebant. interfectis ad vnum omnibus saluis Romanis horror armorũ ad victoriæ miraculum est translatus, quòd qui invulnerabiles habebantur, sine hostium vulneribus interissent. Eodem etiã tempore Vercellas expugnatas opinor, has enim D. Hieronymus paulo post raro habitatore semirutas fuisse, scribit ad Innocentium, nemine alio auctore illius calamitatis extante. Hac pugna pugnata Brixiam inde processum est. Ibi cum magnus equitatus esset, conserto prælio primo impetu pulsus Veronam, ad firmiora præsidia se recepit, Veronenses immanibus confisi copiis, quæ sub aduentum Constantini metu perculsæ illuc confluxerant, & ipsi accidentis eius Imperium detrectarunt. Cum Athesis amnis saxis asper, & gurgitibus verticosus, & impetu ferox oppugnationem prohiberet, omnémque retro regionem euehendis copiis tutam defensámque præstaret, id ne diutius hostibus prodesset, Constantinus effecit. nam superioribus in locis, quà lenior amnis, & ignari hostes erant, exercitus partem traduxit, atque ita ancipiti prælio circunuectos, obsessosq; experiri armis coegit. adeóque eruptionem tentantes cæcidit, vt ipse etiam dux Ruricius cum parte copiarum ad accersenda auxilia muris excesserit. Quem vt reuerti sensit, parte exercitus sumpta, ne si totũ produxisset, intermissa obsidione spatium respirandi clausis, aut refugiendi, aut imminendi tergo præberet. præcipitãte iam die in prælium prodiit. Et primo quidem aciem instruxit duplicem. mox prouiso hostium numero explicari

cari statim in frontem ordines, & extendi latius iussit, ac signo dato ipse se in confertissimos hostium globos immisit. prælio inde vix multa nocte perfecto, in quo etiam dux Ruricius cecidit, Constantinū sui corripiunt lacrymantes, amplexique totum sanguine hostili perfusum, grauiter, quòd se tanto periculo commisisset, & parum sibi consuleret, obiurgarunt, quo pereunte satis constaret totam esse remp. perituram. Dato inde obsessis spatio pœnitendi, Aquileia, quæ oppugnationem experta se legatis missis dedebat, in fidem recepta. Inde Veronensibus, cum ponere iussisset arma, ignouit. verum ne conscientiæ timore diffugerent, in vincula tradidit. Cum autem præfecti, & milites, quomodo tot vincula parari possent, ambigerent, Constantinus ex gladiis eorum gemina aptari claustra præcepit. Inde traiecto Pado vrbes Aemiliæ resistentes inuasit. atque oppugnando ad deditionem adduxit, Placentiam, Parmam, Brixillum, Regium, Mutinam, Bononiam, & Claternam. Mutinæ præcipua mentio est in Panegyrico. D. autem Ambrosius scribens post aliquot annos ad Faustinum, hæc omnia oppida semiruta fuisse narrat. neque aliud ferme bellum proditum memoriæ est, quo dirui ante barbarorum in Italiam impetum potuisse videantur. Adducta in potestatem omni circumpadana Italia, recta cum toto exercitu Romam versus ire perrexit. Maxentius autem hæc audiens non solum vrbe, sed etiam parietibus se tenebat, aut prodigiis, aut infaustis fortunæ suæ præsagiis territus, non in campum ire, non exerceri armis, non puluerem pati studebat. tantū in Palatio ambulabat, aut in hortos Salustianos se conferebat, & his deliciis turpissimam suam formidinem contegebat. non enim se imbellem, sed beatum, non inertem, sed securum videri volebat, quoties milites in concionem vocabat, se solum cum illis Imperatorem, alios per limites pro se militare iactabat. ac ne tum quidem, cùm aduersa suorū prælia audiit, obuiam ire contendit, cum Pado limite, aut Apennini iugis vteretur, sed litteras cladium suarum indices supprimebat. interdum etiā palam, vt vsque ad portas veniretur, optabat. Interim Constantinus exercitum ad Tiberim amnem adduxit, atque ibi castra fecit. cæterum nullis hostilibus copiis occurrentibus vehementer animo doluit, verens, ne Maxentius intra vrbem inclusus obsideri se pateretur. nam omni Africa exhausta, omnibus insulis exinanitis infiniti temporis annonam congesserat. ipse verò ab obsidione vrbis abhorrebat, ne Romanos, quorum incolumitati consulebat, grauiore aliqua calamitate afficeret. Inter hæc Maxentius Palatio migrauit, & cum vxore, ac filio in priuatā domū, quasi se abdicaret Imperio, sponte abiit. post biduum demum, qui dies erat VIII Kal. Octobris, pridie, quàm septimum Imperij sui annū iniret, magicis præstigiis, ac fallaciis suis fretus porta Flumentana exiuit, atque ad pontem Muluium Tiberim traiecit, Romanorum, & Italicorū octoginta millibus, Afro-

rum quadraginta millibus, Siculorum ingenti numero septus. vt totus exercitus centum,ac septuaginta millia peditum,ac decem,& octo equitum contineret. atque hoc facto pontem supra Tiberim ex lintribus ita contabulauit, vt fibulis ferreis, quibus ab vtraque ripa distinebatur, reuulsis facile solui posset, si quis rescindere vellet. præcepit autem fabris,vt cum primum exercitum Constantini pontem sui insequendi caussa conscendisse vidissent,fibulas laxarēt, ac pontem secundo ire flumine finerent. Post paulo Constantinus aciem instruere cœpit. qua re animaduersa idem quoque Maxentius fecit.verum, vt euentus statim ostendit,imperitissime. nam in ripa amnis ita constitit, vt nemo suorum euadere, nemo gradum referre, &, si opus esset, prælium redintegrare posset, cum à fronte armis, à tergo Tiberi arceretur, quem vltimorum vestigia præsagio quodam euenturæ cladis attingerent.adeo verò magnus erat exercitus,vt vltra,quàm prospici posset, extenta acies pertineret,tanta porrò subsidiorum, atque ordinum firmamenta erant,vt acies non porrectior,quàm robustior validum murum vtrinque præberet.Quod vbi Constantinus animaduertit,signum pugnæ dedit,ac primus, cum in prima acie staret, prælato crucis vexillo in hostes cum equitatu inuasit. Inde pedites dignos se tanto duce testati, & ipsi magno se impetu incitarunt. Acri commisso prælio Romani,atque Itali segnius se periculis obiecere, quòd acerba tyrannide se liberari optarent, reliquorum partim ab equitibus, partim à peditibus Constantini magna est edita strages. Maxentius, vbi equitatum suum in fugam versum conspexit, & ipse per pontē, quem diximus,ad vrbem redire maturauit. quē sequuti effuse sui, siue ponte ingentem molem non sustinente,siue propter angustias tantam multitudinem excludente, omnes in flumen præcipites abiere. Hinc ripæ stragibus tegi, Tiberis corporum aceruis repleri. Cum alios amnis hausisset, Maxentiū etiā cum equo, & armis insignibus frustra conatum per abrupta ripæ vlterioris euadere idem correptum gurgite deuorauit.& aliorū quidem corpora,atq; arma præceps fluuius voluendo deuexit,illum autem eodem, quo extinxerat,loco retinuit. Victoria in vrbem delata nemo aperta lætitiæ signa dedit,quòd primo tanto rei nuncio fidem non haberent.vbi verò caput Maxentij summa hasta præfixum ferri conspexerunt, vniuersi gaudio exultarunt.&,cū tota vrbe portaretur,vocibus contumeliosissimis incesserunt.vrbs tota lętis clamoribus personauit.Senatores,quorū plerīq; in vinculis erāt, liberati custodiis vrbe ad Constantinū exierūt, atq; ad pedes proiecti se,& vrbē illius potestati,ac fidei permiserūt.Sic enim Prudētius dixit:

Ipse senatorum meminit clarissimus ordo,
Qui tunc concreto processit crine,catenis
Squallens carceris,aut nexus compede vasta,
Complexusq; pedes victoris ad inclyta flendo

Procubuit

Procubuit uexilla iacens. Tunc ille senatus
Militiæ ultricis titulum, Christiq; uerendum
Nomen adorauit, quod collucebat in armis.

Hæc, vt scripsi, in secundo consulatu Constantini, & Licinij, VIII Kal. Octobris gesta sunt. in quē diem, quoniam prima Indictio Constantini Imperantis incurrit, vt etiam in Fastis Consulum Græcis est annotatum, sequitur necessariò, hos consules anno à Christo nato trecentesimo duodecimo iniisse. quod facilè etiam quisq; intelliget, qui Indictionum quinta decima spatia retro repetere numerando voluerit ab hoc, quo hæc ego scribebam, anno, nempe millesimo quingentesimo septuagesimo quinto, qui fuit Iubileo à Gregorio XIII Pontifice felicissimè peracto insignis, vsque ad hunc, quo Romanis tanta lux salutis, ac libertatis affulsit. Quod idcirco admonui, vt rerum, quæ mox dicentur, mira ex hoc constantia, ac prope conspiratio notaretur. qua in re plerique planè titubare videntur. Hactenus, quæ Constantinus in Gallia gessit. nunc quæ Romæ, & in Italia, persequamur.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM DE OCCIdentali Imperio,

LIBER TERTIVS.

MAXENTIO, exercitúque deleto Constantinus senatum vltro se, vrbémque tradentem subitò in fidem, deditionémque accepit, ac triumphum tantæ victoriæ congruentem instruxit. Quare cognita populus acerbissimo tandem iugo seruitutis exemptus, vrbem passim coronis ornauit, ac patefactis effusus portis ipsum curru inuectum tanta animorum alacritate excepit, vt satis constet, nullum Imperio Roman. diem, quo Rom. ciuitas maioris, atque effusioris signa gratulationis ediderit, illuxisse, nullúmque triumphum aut lætiorem, aut mirabiliorem ne ipsam quidem veterum litterarum memoriam prodidisse. Neque enim more solito agebantur ante currum vincti duces, sed soluta nobilitas incedebat, nec barbari in carcerem trudebantur, sed consulares è carcere trahebātur. Nec Roma ipsa alienigenas captiuos accipiebat, sed semetipsam captiuitate laxabat. &, quo nihil adiici ad gloriæ magnitudinem amplius poterat, imperium recipiebat, quæ seruitium sustinuerat. Duci verò videbantur omnibus subacta vitiorum agmina, quæ acriter ciuitatem obsederant, scelus, & perfidia domita, furor, & crudelitas vincta, superbia,

bia,atque arrogantia debellata, luxuries, & libido constricta. Quem comitatum sequebatur subinde caput tyranni, quod adhuc ferociam, atque immanitatem spirare inter ipsas horrendæ frontis minas videbatur.congerebantur autẽ in eum vulgo probra,& contumeliæ,quasi verò turpibus oppressoris sui ludibriis ipsam auspicari libertatẽ iuuaret. Vrbem inde ingressum omnes omnis ætatis, & sexus homines faustis acclamationibus vindicem, liberatorẽmque suum consalutarunt. Tum tecta moueri, & altitudo culminum attolli visa,quacũque ipse tardo molimine inuehebatur: tanta illum populi,tanta patrũ frequentia prouehebat simul, ac retinebat. felices,qui illum propius aspicerent,longius positi nominabant.quos præterierat,loci,quem occupauerat,pœnitebat. ausi etiam quidam sunt,vt consisteret,flagitare,& vbi ad Palatiũ venit,quòd nimis cito peruenisset, expostulare, & cum ingressus esset, non solùm oculis sequi, sed pene etiam sacrum limen irrumpere. Inde omnes circumfusi, vt exiret, opperiri,tanta officij sedulitate, omnino vt viderentur eum,à quo obsidione exempti fuerãt, obsidere. Per septem inde dies Constantinus gratias Deo agi de tanta victoria iussit, atque interim rebus Romanis constituendis se tradidit. Præcipuè,in curiam cum venisset,comiter,ac benigne patres appellauit,& præclare quædam sanciuit,quibus senatui auctoritatẽ pristinam reddidit, ac dignitatem eius in perpetuum curæ sibi fore spopondit, optimatibus in Senatorium ordinem ex omnibus prouinciis lectis: vt senatus non tam nomine,quam re,illustrior esset,cum ex totius orbis flore constaret, mox magna libertate Christum Dei filium, licet non æquis multorum auribus, nunciauit.Ad populum inde cum processisset, benigne illum affatus ad omnẽ laudabilem moderationem,obsequiúmque hortatus est.Atque vtroque quidem in loco à clarissimis,qui tum in vrbe erant,oratoribus salutatus, ac diuinis in cælum prçconiis est sublatus,vt non plus laudis fortitudini eius ascriberent,quàm pietati tribuerent.ipsum namque nõ tam sceleratos punisse, quàm miseros vindicasse: ipsum Romam in perpetuum stabilisse, omnibus iis,qui statum eius labefactare poterant, cum ipsa stirpe deletis, ipsum victoriam adeo felicem, atque incruentam tulisse, vt non bello ancipiti dimicatum,sed tantummodo vindicatum in impios videretur. Post autem, cum munera, ludósque victoriæ caussa in circo ederet, præcipue in se omnium ora, mentésque conuertit,diuinum oculorum fulgorem, ac cælestem oris dignitatem intuentium,populo ipso grata spectaculorum tarditate gaudente, & vernaculis artificibus ob hoc solum fauente, quòd Constantino spectante certarent. Interim Romanis omnibus, qui contra se arma tulerant, veniam dedit, bona & patriam omnibus à Maxentio spoliatis restituit. quos vero ille furoris socios, auctorésve habuerat, quæstionibus seuerissimis habitis condemnauit. & Prætorianos milites, qui sibi aduersati

uersati Maxentio pertinacissime fauerant, funditus è Republica sustulit, ac sedem eorum Castrum prætorium, quodam ab Octauiano Augusto constructum disturbauit. mox, legibus multis ad coercendas ciuitatis latè fluentes libidines constitutis, omnibus conqueri volentibus faciles aditus, patientissimas aures, ac benigna responsa exhibuit. Quibus officiis omnes ita cepit, vt non tam dolerent, quòd tyrannum tamdiu tulerant, quàm quòd talem principem nimis sero adepti erant. Ob has res ad cæteros honores habitos Senatus Maximum eũ appellauit, atq; ei arcum, qui adhuc manet, sub Palatij radicibus cum hoc elogio dedicauit: *Imp Cæsari Fl. Constantino, Maximo, Pio, Felici, Augusto, Senatus, Populusq; Romanus quòd instinctu diuinitatis, mentis magnitudine, exercitu suo tam de tyranno, quàm de omni eius factione uno tempore iustis Rempub. ultus est armis, Arcum triumphis insignem dicauit, liberatori urbis, fundatori quietis.* Quin etiam statuã equestrem posuit crucis signum dextra tenentem, atq; ita subscripsit: *Hoc salutari signo uero fortitudinis indicio ciuitatem iugo seruitutis liberaui, & Senatum, populumq; Romanum in libertatem uindicaui, ac pristinæ dignitati, splendoriq; restitui.* Constantinus contra insignis beneficij, quo per signum Crucis affectus à Christo fuerat, memor multa, eàque ad memoriam illustria eximiæ suæ erga illum pietatis edidit documenta. Nam primũ columnis excitatis, titulisq; inscriptis salutaris signi virtutem omnibus indicauit, ac media in vrbe ingens Crucis trophæum aduersus hostes erexit. idq; Romanorum, aliorumq; omniũ Imperio subiectorum esse propugnaculum declarauit. Inde populis omnibus ad Romanum Imperium pertinentibus libertatem, quam vellent, religionem colendi permisit, atque edicto, suo, & Licinij Augusti nomine, edito Christianis & templa, & conuentus habere concessit. idq; ad Maximinum etiam, vt in Oriẽte proponeret, misit. Episcopos porro ad se accersitos honoribus summis affecit, ac tanquam viros Deo suo sacratos benigne, ac liberaliter appellauit, ac secum ducere, & præsertim eum, qui à ceteris colitur, dextrum habere instituit, atque ecclesiis Dei subsidia opulenta suppeditauit, oratoria alia augens, alia in altum erigens, ac donariorum multitudine sacraria eorum illustrans, ac varia pecuniarum instrumenta indigentibus præbens. Atque hæc quidem omnia æqualis eius scribit Eusebius. Quod si Constantinus, illo teste, cum omnes episcopos, tum in primis illum, qui à ceteris colebatur, excoluit, profectò pontificem ipsum Romanum præcipuo honore complexus est. ille vero fuit Miltiades. probe. ratus nanq; ad fidem, dignitatemq; suam pertinere, vt vrbem Romam, quam, vt dixit Prosper, non Romani solum arcẽ Imperij, sed Christianæ quoq; religionis solium esse comperiebat, illustri aliquo maioris templi monumento instrueret, ac simul episcopo Romano Petri principis apostolorum Christi successori, & Christi vicario domicilium, tanto conueniens fastigio, compararet, Miltiadi cum prædia, ac dona multa, tum in primis Augustale

Palatium in Laterano impertiit, atque ipse aliò ad habitandum perrexit. Quin etiā Saluatori continentē Palatio basilicā inchoauit, quæ postea basilicæ Saluatoris Constantinianæ, ac Lateranensis nomen invenit. Itaq; Miltiades paulo pòst, cum decretum de primitiua Ecclesia in Concilio faceret, Burcardo, Iuone, & Gratiano testibus, sic scripsit: *Constantinus ex principibus primus fidem ueritatis patenter adeptus dedit licentiam per uniuersum orbem in suo degentibus Imperio non solum fieri Christianos, sed etiam fabricandi ecclesias, & prædia constituit tribuenda. denique donaria immensa contulit, & fabricam templi primæ sedis beati Petri principis apostolorum instituit, adeo ut sedem Imperialem, in qua Romani principes præsidebant, relinqueret, & beato Petro suisq; successoribus profuturam cōcederet.* Meminit huius basilicæ D. Hieronymus in Epitaphio Fabiolæ, cum dixit: *Fabiola post mortem secundi mariti in semetipsam reuersa saccum induit, ut errorem publicè fateretur, & urbe spectante Romana ante diem Paschæ in basilica quondam Laterani, qui Cæsariano truncatus est gladio, stetit in ordine pœnitentium, episcopo, presbyteris, & omni populo collachrymantibus.* His omnibus rebus agendis duo tantum menses sunt attributi. Siquidem Nazarius dixit, quod mali sexennio toto Maxentij dominatio feralis inflixerat, id bimestrem fere curam Constantini sanasse. Cum ergo à VII Kal. Octobris, quo die, vt scripsimus, victoria de Maxentio parta est, ferme vsq; ad VII Kal. Decembris Romæ his intentus curis egisset, inde vrbe, vt Mediolanum adiret, excessit. Interea vero dum ille Romæ fuit, Maxentij caput ab eo per Italiam missum tantos concursus hominum excitauit, tantasq; ex oppidis effusiones commouit, vt facile, quanto in metu fuissent, præsenti gratulatione docerent. Nauales aūt copiæ eius primum portus Italicos occuparunt, deinde insulas Africi maris, atque ipsam demum Africā eò transuectæ recuperarunt. Ita vno tempore Italia, atque Africa ditioni Constantini cesserunt. Ille autem vrbe egressus Aemiliæ, Liguriæ, Venetiæq; ciuitates superiore bello afflictas perlustrās aduentu suo releuauit. ex quibus præcipue Mutinam, & Aquileiam, multis affectas beneficiis recreauit. vnde dixit Nazarius: *Prætereo te Aquileia, & Mutina, ceterasq; regiones, quibus propter insequutas incredibilium bonorum commoditates gratissima fuit ipsius oppugnationis iniuria.* Itaque Mutinenses Constantino ad se accedenti testificandi animi sui caussa columnam, quæ adhuc visitur, posuerunt cum hac inscriptione: *Imperatori Cæsari Fl. Constantino Maximo, Victori, semper, Augusto Diui Constantij Filio, Bono R.P. Nato.* Idem aliæ quoque fecere ciuitates. Italia vero scutum, & coronam aurea dedicauit, vt conscientiæ debitum aliqua ex parte leuaret, quòd virtuti scutum deberi, coronam pietati, non ignoraret. vt in vetere Panegyrico scriptum est. Cęterum Romanis, atque Italis passim edicto Constantini ad Christiana sacra suscipienda se conferentibus, Maximinus Augustus in Oriente Constantini, aut Licinij imperio cedere nolens edictum ad se missum suppressit. atque epistolam ad præfectos suos misit, qua suo nomine permitti iussit ciuitatibus,

nitatibus, vt suo quisque in colenda religione arbitrio vteretur, & ne quis quemquam in suo munere impediret. verum, quoniam de templis, & conuentibus frequentandis, quod erat in edicto Constantini, & Licinij, verbum nullum fecit, Orientales ea inire non ausi sunt. Constantinus inde, Licinio ad sponsalia Constantiæ celebranda vocato, postero anno cũ eo consulatum iniuit, qui vtriq; tertius obtigit. ac ludos Sæculares, qui in eum annũ solenni repetito tẽporum spatio 313 incidebãt, tanquã sacris Christianis aduersos Romæ fieri vetuit, atq; in perpetuũ, teste Zosimo, sustulit. Maxentij caput in Africã missum, quam ille in primis attriuerat, incredibili omnes lætitia cumulauit, & quanquam nondum tempestiuo mari, affuerunt tamen nauigantibus felices auræ, & flatus secundi, beatissimæq; victoriæ ipsa etiã clemẽta fauerunt. Constantinus aũt, & Licinius Mediolanũ progressi Constãtiæ nuptias magna lætitia celebrarunt, ad quas Helena Augusta mater, & Constantia soror, & Crispus, ac Constantia filij ex concubina suscepti occurrere. Consiliis inde inter se de Republica agitatis duo decreta fecere: vnũ, vt Maximino tyrannidem exercẽti bellum armis cõmunibus inferretur: alterũ, vt Christianis libera concilia traderentur. id verò hoc edicto cõplexi sunt: *Cum libertatem religionis cuique tribuendam esse iudicaremus, Christianos quoque fidem suam pro arbitrio suo colere iussimus quoniam vero multæ e eo edicto subortæ cõtrouersiæ sunt, factum est, ut multi ab eiusmodi religione recesserint Cum igitur ego Constantinus & ego Licinius Augusti Mediolanũ uenissemus, atque ibi in Concilio, quæ ad Remp pertinerent, accuratè disquireremus, illa etiam populo Romano utilia decernenda statuimus quibus diuinus cultus contineretur, hoc est, ut Christianis, & aliis omnibus liberam optionem daremus eam religionem sequendi, quam ipsi uellent. Quare hanc nostram sententiam recto iudicio in edictum rettulimus. Proinde quicunque posthac Christiana sacra sibi obseruanda susceperit eum liberè, ac tutò facere posse, iubemus eadem ratione templa, & loca, in quibus conuenire solebant, restitui, & noua construi posse statuimus.* Fuere autem Mediolani per mensem Martium. siquidem rescripta inde illo mense à Constantino, & Licinio tertiũm consulibus data reperiuntur in Codice, quem Theodosius Imperator confecit. cuius auctoritatem sæpe abhinc in his digerendis, explicandisq; temporibus adhibebimus. Nam qui in actionibus Imperatorum, ac Pontificum, regúmque narrandis annorum, & mensium diligentiam omiserunt, (quod adhuc plerique omnes fecerunt) ij aliena quædam, ac prope portentosa in eorum historiam intulerunt. His Mediolani actis, Licinius Illyricum, Constantinus Galliam repetiuit. atque vterque ibi rem gessit, ille cum Maximino, hic verò cum Francis. Maximinus namque, cum æquo animo ferre non posset, sibi aliquid à Constantino, & Licinio mandatum esse, qui summum inter eos, vt ipse iactabat, locum teneret, spreto fœdere, quod cum Licinio icerat, repente è Bithynia in Thraciam, Illyricumq; traiecerat. Quod vt Licinius sensit, subitò contracto exercitu obuiam ire côten-

dit.& primo victus, deinde redintegrato prœlio victor ipsum è Thracia in Bithyniam repulit, ac subinde insequutus eò perrexit. Ibi Maximinus inani responso vatum, atq; ariolorum prospera omnia promittentium confirmatus, cum ingentes copias comparasset, bellum instaurauit, & signa ad Astacum contulit. verùm primo concursu pulsus in fugã se dedit, à militibus suis præter paucissimos derelictus. Quare consilij inops, ne agnosceretur, Imperij insignia posuit, ac, fuga arrepta, cum paucis ex pago in pagum occultè procedens in Ciliciam vsque peruenit. vbi se in oppido Tarsi munito inclusit. Ibi verò furore accensus vates, ac sacerdotes omnes, quorum vaticinio fretus, summi certaminis discrimini se commiserat, interfecit, ac rerum actarũ pœnitentia captus edicto proposito Christianis templa demum, ac liberos conuentus indulsit. neq; ita multo post, dum exercitus eius in Bithynia relictus prœlio cum Licinio certat, misera morte occumbit, acerbis repente doloribus corporis cruciatus, atq; atroci liquescentiũ membrorum ardore consumptus, vt Galerij non tam vitã, & mores, quàm mortem, & mortis genus fuisse videatur imitatus, cum, teste Victore, quadriennio Cæsar, triennio Augustus imperasset. Licinius re prospere gesta Nicomediam cum coniuge Constantia ouans iniuit, eamq; vrbem Diocletiani, & Maximini more post sedem Orientalis Imperij habuit. Inde Antiochiam progressus Maximinum, tanquã tyrannum, publico decreto notauit, statuas, ac tabulas, quæ illi, ac filiis eius positæ fuerant, sustulit, gentilitatis cultoribus omnes honores ademit, fautores, & filios Maximini vita exuit, prouincias Asiam, Aegyptum, & Orientem sibi asciuit, & remp. vnà cum Constantino coniugis suæ germano magna concordia administrare perrexit. Ex quo communi nomine leges, & edicta Christianis secunda, ac salutaria multa conscripta sunt. Qua re excitati in iis prouinciis Episcopi magna cura templa tyrannorum imperio disturbata restituere, noua condere, atq; encænia passim ingenti lætitia celebrare, crebriores conuentus habere de rebus ad fidem, & Ecclesiam constituendam pertinentibus incœperunt. magnus vbiq; populorum concursus, summa gratulatio erat, quòd membra Christi diuulsa aliquando tandem in vnius quasi corporis cõspirationem coissent. vbiq; chori gratias Deo agentium audiebantur. in suis quisq; ecclesiis episcopi populos alloquuti, vt cuiq; dicendi copia suppetebat, ingens hoc Dei beneficium enarrabant. Hæc Licinius in Illyrico. Constantinus autem, cũ Fràcos fœdus violasse, ac delectis irruptionis auctoribus ad Rhenum traseũdi caussa venisse audiret, eadem festinatione, qua redierat in Galliam, ad inferiorem Germaniæ limitẽ properauit, ac præsentia sua, ne trãsirent, effecit. mox periclitandæ illorum fidei gratia ex iis locis cũ exercitu abiit, nuncio maioris in superiore limite tumultus simulato, atq; eis potestatem traiiciendi fecit, cum reliquisset in occulto duces, qui

securos

ſecuros adorirentur. Neq; à conſilio abhorruit euentus. Illi Conſtantinum verè ceſsiſſe rati ad ripas irrumpendi gratia convolarunt, quare Conſtantinus audita, nauibus Rheno eximia celeritate deuectus in fines eorum inuaſit, atque agros, domosq; illorum depopulatus tantam vaſtitatem intulit, vt regionem prope deleuerit. Cum autem milites Romanos ſecum deduxiſſet, eos oblitos, vt vetus dixit Orator, deliciarum, circi Maximi, Pompeiani theatri, & nobilium Lauacrorum, Rheno, Danubioq; prætendit. ac, limitis eius agere excubias iuſsis, Arelate, adconuentus de more agendos, ſe retulit. Ibi dum eſſet, Donatiſtarum hæreticorum litteris ſolicitatus eſt, vt iudicium ſibi contra Cæcilianum epiſcopum Catholicum daret. Ea verò res multos, grauesq; tumultus excitatura ſic habuit. Prioribus annis in Africa multi Donato quodam Numida auctore ſe ab Eccleſiæ Catholicæ communione ſecreuerant, filium patre minorem, filioq; Spiritum ſanctum eſſe dicentes, ac Catholicos nouo baptiſmate inficientes. biennio vero ante libertate Chriſtianis per Maxentium reſtituta, vacante Carthaginis Eccleſia, populus, ad epiſcopum creandum cônvenit, atque omnibus Catholicorum ſuffragiis Cæcilianum diaconum, hominem Catholicum, declarauit. eumq; Felix Aptungitanus epiſcopus conſecrauit. Hoc facto Donatus, & ſocij eius, qui alium ex ſuo corpore ſuffici voluiſſent, cum Cæcilianum multis de criminibus apud Anullinum proconſulem Africæ accuſaſſent, ab eius cômunione ſe remouerunt, & templo egreſsi aduerſus illum quendam Maiorinum epiſcopum deſignarunt. Itaque graui propterea ſeditione conflata duos libellos Cæciliani crimina continentes proconſuli obtulerunt, quorum vnus quintodecimo Kalendas Maias Conſtantino, & Licinio Auguſtis tertiùm conſulibus Carthagine datus erat, qui à Sancto Auguſtino in Epiſtolis memoratur, eosq;, vt ad nouum principē Conſtantinum mitteret, popoſcerūt. Quibus acceptis Conſtantinus, licet iuris eiuſmodi imperitus, tamen Cæcilianum cum ſuis bono animo rebus vacare diuinis iuſsit, ac litteras ad Anullinum ſcripſit, vt poſſeſsiones eccleſiæ occupatas curaret reſtituendas, & clericis vacationes à ciuilibus muneribus largiretur. quę litteræ ab Euſebio in Hiſtoria referuntur. Qua re comperta, Donatiſtæ contra litteras alias ad Conſtantinum miſerunt, quarum Optatus Afer meminit in libro contra Donatiſtas. fuerunt autem hæ: *Rogamus te, Conſtantine optime Imperator, quoniam ex genere iuſto es, cuius pater inter cæteros imperatores perſequutionem non exercuit, & ab hoc ſcelere immunis eſt Gallia, cum in Africa inter nos & ceteros epiſcopos contentiones exarſerint, ut de Gallia nobis iudices dari præcipiat pietas tua.* Quibus Conſtantinus reſpondit ſingulari moderationis, atq; æquitatis exemplo. *Petitis à me in ſæculo iudicium cum ego ipſe Chriſti expectem iudicium.* Dedit tamen iudices Maternum Agrippinenſem, Rheticum Auguſtodunenſem, & Marinum Arelatenſem epiſcopos, atq; Miltiadi epiſcopo

Romano ſcriptis litteris huius cauſſæ cognitionem, vt propriam, cõmendauit. Eas litteras S. Auguſtinus epiſtola CLXV miſſas ſignificauit, Euſebius verò in Hiſtoriam quoque coniecit, his verbis: *Quoniam litteris Anullini proconſulis Africæ audio Cæcilianum epiſcopum Carthaginis ab epiſcopis Africanis multis criminibus onerari, ægrè autem fero in his prouinciis, quas ultro mihi Deus conceßit, plebem, & epiſcopos inter ſe diſcordia laborare: placet, Cæcilianum cum decem epiſcopis accuſatoribus eius, totidemq́; quos ipſe aſciuerit, Romam uenire, ut ibi coram uobis, & Rhetico, Materno, & Marino collegis ueſtris, quos ea de cauſſa Romam adire iußi, poßit audiri, prout lex Dei ſanctißima iubet. mitto etiam litteras Anullini ad me ſcriptas, ut ex iis liti modum imponere queas. neque enim uos latet me tantam reuerentiam Sanctæ, & Apoſtolicæ Eccleſiæ adhibere, ut nolim ullum dißidium, aut diſſenſionem aliquo in loco hærere.* Ex quo apparet, cum dicat, ſuam ergà Eccleſiam apoſtolicam reuerentiam Miltiadi eſſe perſpectam, Miltiadem, atque Eccleſiam Romanam ſuperiore anno à Conſtantino Romam aduenīte verè iis, quibus diximus, officiis eſſe cultam. Conuenere igitur Romam tres ex Gallia epiſcopi, atque alij quindecim accitu Miltiadis ex Italia, atque, vt inquit Optatus, conuenere in Laterano, Conſtantino Auguſto tertiùm, & Licinio Auguſto tertiùm conſulibus. quod eſt argumento, Miltiadem Lateranum inhabitaſſe priore anno ſibi à Conſtantino donatum. VI Nonas Octobris ſexta feria conſedere Miltiades epiſcopus Romæ, Rheticus, Maternus, & Marinus Galliæ. ex Italia vero Mœrocles Mediolani, Florianus Senæ, Zoticus Quintiani, Stemnus Ariminij, Felix Florentiæ, Gaudentius Piſarum, Conſtantinus Fauētię, Proterius Capuæ, Theophilus Beneventi, Sabinus Terracinæ, Secundus Pręneſtis, Felix Triumtabernarum, Maximus Oſtię, Euãder Vrſini, Donatianus Foriclaudij. Cauſſa cognita in Donatum ſententia lata eſt, quia confeſſus eſt, ſe rebaptizaſſe, & epiſcopis lapſis manum impoſuiſſe. quod ab inſtituto Eccleſiæ Catholicæ abhorrebat. Cum teſtes producti à Donato confeſſi eſſent, ſe nõ habere quod in Cæcilianũ dicerent, Cæcilianus omnium ſententiis abſolutus eſt. Miltiades autem iudicium his verbis finiuit, vt D. Auguſtinus epiſtola CLXII, & Optatus expoſuit: *Cum conſtiterit, Cæcilianum ab iis, qui cum Donato uenerunt, iuxta profeßionem ſuam non accuſatum, neque conuictum à Donato fuiſſe, in ſuæ communionis Eccleſiaſticæ integro ſtatu retinendum cenſeo.* Hoc iniquo animo Donatiſtæ paſsi, iterum ad Conſtantinum ſe contulerunt, atq; hanc cauſſam, neque totam auditam, neque ritè iudicatam eſſe conqueſti, vt nouo eam iudicio committeret, poſtularunt. Itaq; Conſtantinus alterum Arelate iudicium ad Kalendas Auguſti in poſterum annum indixit. quò epiſcopos Galliæ alia de cauſſa adeſſe præceperat, atq; eò Chreſtum epiſcopum Syracuſanum cum duobus, quos ille optaret, Siciliæ epiſcopis aduocauit. Hæc apud Euſebium, Optatum, & Sanctum Auguſtinum, ita vt rettulimus, hoc anno acta à Conſtātino Catechumeno, ſiue, vt inquit Sanctus Auguſtinus, Chriſtiano, leguntur.

tur. Constantino, dum Arelate esset, puer è Fausta natus est, quē Constantinum vocauit. Inde Treuiros in hiberna recessit. vbi ludos victoriæ Frācicæ regia magnificētia edidit. In ea celebritate orator Gallus, ipso præsente, orationem habuit, qua ei victoriā Maxentianā, atq; hāc postremā Francicā, ac modò natū Constantinū puerū gratulatus est, ita exordiēs: *Vnde mihi tantum confidentiæ, Sacer Imperator, ut post tot disertißimos homines, quos & in urbe sacra, & hic rursus audisti, dicere auderem, nisi nefas esse ducerem, & commißi cuiusdam sacrilegij religionem uererer, si is, qui semper res à numine tuo gestas prædicare soliti essent, hæc tantò maiora pristinis silentio præterirem, per quæ non pars aliqua seruata, sed uniuersa sibi est resp. restituta? Neque enim ignoro, quanto inferiora sint ingenia nostra Romanis. siquidem latinè, & disertè loqui illis ingeneratum est, nobis elaboratum, & si quid fortè commodè dicimus, ex illo fonte, & capite facundiæ imitatio nostra deriuat. Sed quamuis conscius mihi infirmitatis ingenitæ, & inchoati potius studij, quàm eruditi, cohibere me silentio nequeo, quò minus de recuperata urbe, imperioque Romano, & tandem ex diuturna conuulsione, solidato, & ipse aliquid coner effari, ut inter tantos sonitus disertorum mea quoque uox tenuis exaudita uideatur.* Inde de ludis agere ingressus, subiecit: *Quid hoc triumpho pulchrius, quòd cædibus hostium utitur etiam ad nostrum omnium uoluptatem, & pompam munerum de relliquiis barbaricæ cladis exaggerat, ac tantam captiuorum multitudinem bestiis obiicit. qui, cum exitum differre liceat, perire festinant, seseq; letalibus uulneribus, & mortibus offerunt. Ex quo apparet, trucem Francum ferina sola carne distentum, qui uitam contemnat, quantæ molis sit superare, uel capere. quod tu Imperator in ipso conspectu barbariæ paullo ante fecisti.* In extremo autem de filio nato sic loquitur: *Quamuis diuina soboles tua ad reip. uota successit, & adhuc speretur futura numerosior, illa tamen erit uere beata posteritas, ut cum liberos tuos gubernaculis orbis admoueris, tu sis omnium maximus Imperator.* Ibi etiam pridie Kal. Nouembris Constantinus legem pro clericis Catholicis tulit, his verbis: *Hæreticorum factione comperimus, Ecclesiæ Catholicæ clericos ita uexari, ut nominationibus, seu susceptionibus aliquibus, quas publicus mos exposcit, contra indulta sibi priuilegia prægrauentur. Ideóque placet, si quem tua grauitas inuenerit ita uexatum, eidem alium subrogari, & deinceps à supradictæ religionis hominibus huiusmodi iniurias prohiberi. Datum pridie Nonas Nouembris Constantino A. III. & Licinio A. III. consulibus.* Hæc à Constantino hoc anno in Gallia acta. Eodē anno Diocletianus, q Imperio se abdicauerat, Salonę veneno hausto est mortuus. Cū enim à Constātino, & Licinio ad nuptias Constātiæ inuitatus nō venisset, vterq; ægre tulit, eūq;, qui Maxētio nuper fauisset, tū verò Maximino bellāti studeret, insimulauit. Cuius criminationis dolorē vsq; adeo impatiēter tulit, vt veneno epoto sibi mortē consciuerit, cū esset annos tres, ac septuaginta natus, Imperasset autem annos viginti, ac nouem postea, vt inquit Victor, egisset priuatus. Singularia hæc ei duo contigere, quòd vltro se Imperio abdicarit, atque in proposito vsque ad finem vitæ permanserit, &, quòd priuatus inter Diuos relatus sit. quem honorem ab Augustis admiratione virtutis accepit. Cum Heraclius Rufinus vrbis præfectus

ctus ciuitatem Romanam per triennium iure dicundo rexisset, demum hoc anno VI Idus Decembris Rufium Volusianum successorē est nactus. Basilica Lateranensi ingenti Christianorum gratulatione Miltiadis Pontificis cura surgente, res Romanæ lætæ in primis, tran-
314 quillæq; fuere. Volusiano inde, & Aniano consulibus, Constantinus concilio episcoporum ad Kalendas Augusti Arelate coacto, Cæciliani causam cognoscendam commisit. Episcopi caussa cognita à Miltiadis pontificis decreto non discedentes Cæcilianum iterum innocentem pronunciarunt. Ea re perculsi aduersarij rursus Constantinū appellauerunt, eamq; rem vt ipse cognoscere vellet, orarunt. Cum ille postulatum huiusmodi reiecisset, ac talem cognitionem, vt parum homini profano convenientem, repudiasset, tamen ad extremum vehementibus eorum flagitationib. victus cessit. &, cum Romam iter intendisset, partes eò se ad caussam orandam sequi præcepit. vt Sanctus Augustinus epistolis prodidit. Ibi Cæcilianus adesse iussus non affuit. Mediolanum inde procedens Donatistas iudicium pronunciari vrgentes eò se subsequi iussit, ac multis per iram à caussa peragenda se remouentibus, reliquos ab officialibus custoditos Mediolanum accedere imperauit, atque ibi demum caussa cognita Cæcilianum præsentem innoxium, aduersarios verò improbissimos, Miltiadis, & episcoporum iudicio comprobato, pronunciauit, ac res eorum fisco addixit, vt Sanctus Augustinus sæpe repetiit. Ticini etiam templum Sancto Michaeli dicitur construxisse ob victoriam Franciam precibus ipsius archangeli partam, atque eò Rauennæ corpus Sancti Eleocadij transtulisse. Eisdem consulibus, Miltiades pontifex IIII. Idus Decēbris cessit è vita. In eius locum V. Kal. Ianuarij subrogatus est Syluester ciuis Rom. atque ecclesiæ presbyter, vir & sanctitatis, & eruditionis magnitudine inclytus. Cuius sanctis præceptis Constantinus, cū iam Mediolano Romam reuertisset, imbutus inchoatam sub Miltiade Christianæ pietatis laudem perfecit. si quidem Constantini Imperium totum Syluestri pontificatum, qui fuit annorum vnius, & viginti, exhausit. atque illius auctoritate, postero anno ineunte, se, & Licinio ambobus quartùm consulibus, ecclesias duas, vnam Sancti Petri Apostoli, alteram Sancti Pauli sibi instaurandas, atque augendas suscepit, quarū illa erat in Vaticano, quod ibi Petrus sub Nerone actus in crucem esset, hæc via Ostiensi, quòd eo in loco Paulo eodem die amputatū caput fuisset. singulas vero basilicas auratis trabibus, ac mul-
315 tiplici columnarum ordine, vt omnem superarent templorum veterū opulentiā, exornauit, ac patrimoniis toto Occidente dispersis ad ecclesiarum vsum, ac magnificentiam auxit. quibus mox Syluester dignitatem etiam, ac venerationem adiunxit sacris ipsorum apostolorum corporibus illuc ex propinqua, vbi hærebant, sede translatis. vnde procedente tempore limina ipsa Apostolorum pio ciuium,

advena-

aduenarumq́ue cōcurſu certatim vota, donaq́ue ferentium ſupra omnia templa ſunt celebrata. Baſilicæ quidem Vaticanæ ſplendoris illud eſt argumento, quod Ammonius monachus, teſte Socrate, cum Romæ vnà cum Sancto Athanaſio, Iulio pontificatum poſt Syluestrum adminiſtrante, diuerſaretur, ex admirandis tam multis vrbis operibus, nullum niſi hoc, ſibi viſendum exiſtimarit, venerationis vero, quòd, quemadmodum Sanctus Ioannes Chryſoſtomus ſcripſit, cum ceteros vel remotiſsimos homines, tum præcipue Imperatores ipſos eò venientes pio quodam horrore, ac religione perfuderit. ſic enim ille ſcripſit: *Seruorum Chriſti clara ſunt ſepulchra, regiam urbem aſſequuta ſunt, & dies noti ſunt, diem feſtum terrarum orbi facientes. eadem regiis aulis ſunt ſplendidiora nō ædificiorum amplitudine, ac ſplendore, (nam in hac parte excellunt.) ſed quod multò amplius eſt, conuenientiū ſtudio. nā ipſe purpuratus peregre uiſitat, & faſtu poſito conſiſtit ſanctos rogās, ut ſibi ap d Deū adſint et ſcenarū artificē ac piſcatorē patronos etiam mortuos precatur ipſe, qui diadema gerit.* Per eoſdem dies Conſtantinus fœdo lepræ morbo repente tentatus ſanguinem cæſorum infantium præſens oſtentatum à medicis remedium auerſatus diuino monitu beatum Silueſtrum pontificem accerſiuit, atq; ab eo ſacroſanctum baptiſmi lauacrum obtinuit. Ea uero res cum ab aliis ſcriptoribus, tum in primis à S. Hadriano pontifice in epiſtola ad Conſtantinum, & Irenem Auguſtos miſſa, & ſecundo Concilio Nicæno intexta, bis uerbis narratur. Cum aliquando Conſtantinus Imperator per noctem ſomnum caperet, ecce beati Apoſtoli Petrus, & Paulus dormienti aſtiterunt dicentes, quandoquidem ſanguinis effuſionem horruiſti, miſsi ſumus à CHRISTO IESV domino dare tibi ſanitatis recuperandæ conſilium. audi ergo monita noſtra, & fac omnia, quæcunq; indicabimus tibi. Silueſter epiſcopus ciuitatis Romanæ ad montem Soracte perſecutiones tuas fugiēs in cauernis petrarum cum ſuis clericis latitat hunc cum ad te adduxeris, ipſe tibi piſcinam oſtendet, in quam dum tertiò merſerit, omnis te ualetudo deſeret lepræ. Quod dum factū fuerit, hanc uiciſsitudinem ſaluatori tuo compenſa, ut omnes iuſſu tuo per orbem totum Romanum eccleſiæ reſtaurentur. tu autem purifica te, ut relicta omni ſuperſtitione Idolorum tu Deum unum, qui uerus, & ſolus eſt, adores, & e colas, & ad eius uoluntatem te dirigas. Exurgens itaque à ſomno Imperator ſtatim conuocat eos, qui obſeruabant Palatium, & ſecundum tenorem ſomnij ſui miſit ad montem Soracte, ubi S. Silueſter erat. Profectus inde Silueſter peruenit ad regem, ad quem ingreſſus, inquit: Pax tibi, & uictoria de cælo miniſtretur quem cum rex alacri animo, & uultu ſuſcepiſſet, omnia illi, quæ facta, quæq́; reuelata ſibi fuerant, expoſuit Inde percunctatus eſt, quinam iſti eſſent Dij Petrus, & Paulus, qui illum uiſitaſſent ob cauſſam ſalutis ſuæ, & eius latebras detexiſſent. Silueſter reſpondit: Hi quidem Dij non ſunt, ſed idonei ſerui Chriſti, & apoſtoli electi ab eo, & miſsi ad inuitationem gentium, ut credentes ſalutem conſequantur cumq; ille hæc diceret interrogare cœpit Auguſtus, utrum nam ipſos apoſtolos haberet aliqua imago expreſſos ut ex pictura diſceret, quos reuelatio docuerat. Tunc S. Silueſter miſſo diacono imaginem Apoſtolorum ſibi exhiberi præcepit. quam Imperator aſpiciens ingenti clamore cœpit dicere, ipſos eſſe, quos uiderat, nec debere iam differre Spiritum ſanctum oſtenſionem piſcinæ, quam iſtos promiſiſſe ſuæ ſaluti memorabat. Conſtructo itaque Lauacro Conſtantinus cum ſacro rore tinctus eſſet, confeſtim eſt ſanitati priſtinæ reſtitutus. Deinde non immemor accepti beneficij eccle-

ſias Dei exædificare cœpit. colunnas earum paßim ſacris imaginibus in memoriam incarnationis Domini noſtri IESV CHRISTI, *omniumq; Sanctorum reuerentiam exornauit. nec alia de cauſſa, quàm ut Chriſtianiſmum in lucem, & ueritatem, Deiq; cultum proueheret, & omnes gentes à cultu Idolorum, & diabolica deceptione conuerteret. Conſtantinus inde, ut gratiam tanti beneficij Silueſtro referret, Edictum, quod nunc quoque* VI. *Kal. Aprilis datum legitur, ſcripſit, in quo hac hiſtoria enarrata adiicit, ſe ad referendam gratiam Silueſtrum omnibus ad amplitudinem, & dignitatem Apoſtolicæ ſedis ornandam inſignibus decorare, atque eundem, & ſucceſſores eius ipſo inſuper Occidente donare. Quod Edictum eccleſia Romana, atque adeo etiam Orientalis in hunc uſque diem conſtantiſsime tenuit, Theodoro Balſamone, & Emanuele Calcca, et Gennadio patriarcha, Græcis ſcriptoribus teſtibus. quorum Illuſtriſsimus Cardinalis Sirletus opportune iam inde Roma uſq; admonuit.* Quin etiam idem egregij operis Baptiſterium, quod adhuc viſitur, condidit. cuius cum Vaticana, & Lateranenſi baſilica Prudentius meminit, inquiens contra Symmachum, Iouis aram ab omni populo reſpui, qui

Aut Vaticano tumulum ſub monte frequentat,
Quo cinis ille latet genitoris amabilis obſes,
Cœtibus aut magnis Lateranas currit ad ædes,
Vnde ſacrum referat regali chriſmate ſignum.

His rebus actis inde aduerſus Licinium Auguſtũ arma tulit. Quippe æquum eſſe exiſtimans, ſe illius victoriæ, quæ ſuis quoque armis quæſita eſſet, præmium aliquod reportare, partem prouinciarũ, quas Licinius ſuperiore bello Maximino Auguſto ademerat, repetiuit. vbi verò legatos, ac poſtulatũ ſuum ab eo vidit repudiari, exercitib. ſuis in eãrem cõvocatis in Pannoniã maturauit. Licinius infeſto Cõſtãtini in ſe aduentu cõperto & ipſe magnũ pedeſtrium, equeſtriũq; copiarũ numerũ expediuit, & cũ iis ad Cibalas conſtitit. Id oppidum erat Pannoniæ inferioris in colle ſitum ab vna parte palude, quã Hiulcã vocabant, ab altera planicie lata circundatũ. Cum aũt Licinius caſtra in cãpo locaſſet, Conſtantinus adueniẽs ad montẽ conſedit. Neq; inferẽti ſigna Cõſtãtino vlla conferẽdo prœlio eſt interpoſita mora. vtrinq; magno ardore, telis emiſsis, vſq; ad veſperã haſtis eſt dimicatũ. Liciniani à dextro cornu, cui Cõſtãtinus præerat, loco moti, vbi Liciniũ, equum ad fugam paratũ aſcendentẽ viderunt, repente oẽs per noctẽ trepidi abiere, pecoribus, ceteriſq; rebus relictis præter tantum panis, quantũ ad pellẽdam per diem famẽ eſſet ſatis. Licinius Sirmiũ prætergreſſus, quod oppidum ab vtraq; parte Sauus amnis in Danubiũ influens abluit, ponte interciſo in Thraciam ire, ibi recollecturus exercitũ, properauit. Conſtantinus quinq; millibus militũ ad eũ inſequendum immiſsis caſtra varia, atq; opima præda referta cepit. ac Cibalas, & Sirmium, aliaq; oppida à Licinio fugiente relicta in poteſtatẽ redegit. Inde ponte in Sauum refecto tranſgreſſus & ipſe Licinij veſtigiis inſtitit. Sub ortũ ſolis Licinius cõſpecto cum parato exercitu Cõſtan-

tino

tino aciē instruit, belli socio Valente assumpto, quē postquam Cibalis discesserat, Cęsarē appellauerat. Exercitus inter se cōgressi acriter primum sagittis, & iaculis, deinde hastis, & gladiis depugnarūt. Dum aūt illi cōfligunt, qui à Constātino ad persequēdum Liciniū missi fuerant, cū propter viç inscitiā sequi illum nō potuissent, derepente superuenerūt, & flexo per collem itinere suis se adiungere maturarūt. quos Liciniani fortiter substinuerūt, atq; prœlio æquo Marte cōfecto cesserunt. Licinius, cū in castra exercitū reduxisset, belli difficultate ad consilium reuocata postridie legatos ad Constantinum de cōcordia misit. Neq; Constātinus grauate eā accepit orationē, præsertim vero Constantia sorore, vt mitiora cōsulere vellet, orāte. Itaq; pax his cōditionib. conuenit, vt Licinius Constantino Illyricū, id est Dalmatiā, Macedoniā, Pannoniā, Mœsiā, Daciamq; dimitteret, ipse Thraciā cum Asia, Ægypto, & Oriēte sibi haberet, quo Oriēte quæ prouinciæ clauderētur, supra scripsimus: Valens aūt Cæsar, tanquā artifex eorū malorum, abdicaret. Atq; ita fœdus vtrinq; cōscriptum, & iureiurādo firmatū est. Eusebius bellum hoc Cibalense Licinianū vocauit. gestum aūt ob eam, quā diximus, caussam, & eo, quo expositū est, ordine, Zosimus rettulit. Illyrico cōstituto Constātinus reuertit Romā. instabat eīn annus illius Imperij decimus, qui ab excessu patris V Kal. Augusti initiū duxit, quē Romę agere, & vetere de more vota Imperij decēnalia soluere, ac vicēnalia cōcipere cupiebat. Reuersus aūt ludos victoriç caussa ingētī omniū lætitia edidit, & quidē primos cruēti, vt Eusebius dixit, sacrificij expertes, ac decēnalia apparatu magnifico celebrauit. atq; ad cumulandā illius celebritatis hilaritatē Crispū, & Constantinū filios Cæsares declarauit. quibus vt sartā cum Licinio gratiā confirmaret, Liciniū etiam eius filium nōdum viginti mēses natū eadem dignitate ornatū adiecit. Itaq; extāt rescripta Idibus Septēbris hoc anno data, quib. suprascriptū est *Constātinus Augustus, & Cæsar.* quo verbo Crispus designatur, decēnalibus Cęsar allectus. Decēnalibus actis inde Crispū Cęsarē in Galliam ad limitē Rheni tutādum misit, datis magistris, qui iuuenē & in re bellica regerēt & in omnib. liberalibus artibus erudirēt. quorū vnus fuit Lactātius Firmianus, vir disertissimus, qui diuinarū Institutionū libris Constantinū sic appellauit: *Hoc opus nunc tuo auspicio inchoamus Cōstātine Maxime Imperator, qui primus Romanorū principū repudiatis errorib. maiestatē Dei singularis ac ueri, et cognouisti, et honorasti.* Itaq; rescripta, quę hoc año, & sequētib. Treuiris data à Cōstātino Augusto reperiūtur, & à Crispo Cęsare Galliā cū imperio obtinēte putandū est ꝓcessisse. Siquidē testatur Sozomenus, Crispū leges vnà cū patre, vt qui secūdas Imperij teneret, constituisse. idq; ex tēporibus subscriptis, & legumlatoribus suprascriptis intelligi posse. Inde Vettio Rufino vrbis pręfecto relicto, qui XIII Kal. Septembris inierat, Constātinus in Illyricum se recepit, quod à Gotthis, Sarmatis, Scythisq; aliis Pannoniā, Mœsiam, & Thraciā in-

cursantibus vexabatur. Itaque Murgillo Pannoniæ oppido XV Kal. Nouembris de Iudæis ad Euagrium ita scripsit: *Iudæis uolumus intimari, quòd si quis post hanc legem aliquem, qui eorum feralem fugerit sectam, & ad Dei cultum respexerit, saxis, aut alio furoris genere, quod nunc fieri cognouimus, ausus fuerit attentare, mox flammis dedendus est, & cum omnibus suis participibus concremandus siquis uerò ex populo ad eorum nefariam sectam accesserit, & conciliabulis eorum se applicuerit, cum ipsis pœnas meritas sustinebit.* Eodem anno Donatus Carthaginem reuersus, vbi se Cæciliano obesse non posse vidit, in Felicem episcopum, qui illum consecrarat, inuasit, ac proditionis insimulauit, quòd persequutionis tempore sacrorum scriptorum monumenta incendio deleuisset. Eam caussam Aelianus Africæ proconsul, cum Verus præfectorum vicarius incommoda valetudine esset affectus, cognouit, atque ita sententiam tulit: *Felicem episcopum liberum esse ab excusione instrumentorum Deificorum constat, quòd nemo in eum probauerit, religiosas scripturas corruptas, aut incen-*
316 *sas fuisse.* Sabino inde, & Rufino consulibus, Constantinus VIII Idus Ianuarias ex Illyrico ad Rufinum præfectum vrbis scripsit, iubens eos, qui res ex donatione ad fiscum pertinentes vsque ad sua decennalia possedissent, securos possidere. atque inde Romam repetiit, ita vt inde VIII Idus Martias rescripserit. Sub eosdem dies res in vrbe, atque adeo in aula, & familia Imperatoris accidit memorabilis. Constantia Constantini filia, virgo iam adulta, medicinam vlceri insanabili, quo vehementer affligebatur, exquirens, amicorum monitu ad sepulchrũ S. Agnetis virginis, & martyris intempesta nocte accessit, ac licet gẽtilitate adhuc imbuta, tamen credula, vt S. inquit Ambrosius, animi intentione preces fideliter fundere cœpit. ac repentina somni suauitate correpta in quiete sibi audire visa est Agnetem præcipientem, vt in IESVM Christũ crederet, & certam ab illo valetudinem expectaret. Diuino viso virgo paruit, & continuò sanitati pristinæ restituitur, domumque reuersa receptam valetudinem patri gratulatur. Qua re cognita tota ciuitas coronata in lætitia magno cum infidelium dolore versatur. Itaque cum multis ex aula Imperatoris baptismum ab episcopo Syluestro accepit, atque ibi templum S. Agneti, & sibi Mausoleum, patre impensam suppeditante, construxit. Pridie Nonas Augusti Ouinius Gallicanus in locum Prætextati præfecturam vrbis iniuit. Vir summæ virtutis, eximiæque apud Constantinum auctoritatis Constantiam virginem specie, ac virtute inter ceteras eminentẽ sibi in matrimonium postulauit. Constantinus libenter & ipsi, & Comitibus, ac præfectis omnibus pro illo orantibus morem gessisset, si virginem Christo deditam perpelli posse ad matrimonium viri adhuc errore gentilitatis infecti duxisset. Qua ex re cum vehementer animo angeretur, Constantia ei dixit: Noli propterea laborare pater, sed sponde, si ille Scytharum gentem, qui se in Thraciam intulerunt, armis domuerit, fore, vt me consul ducat. proinde duas suas filias Atticam, & Artemiam

miam apud me interim ponat, atque ipse Ioannem, & Paulum primicerium meum apud se habeat, vt & ipse me per familiares suos alloqui, & ego ilium ex filiabus eius possim agnoscere. Huius consilij ratione probata Constantinus rem cum Gallicano confecit, ac postulato Constantiæ expleto ipsum in Illyricum destinauit. Interim Constantia supplici à Deo oratione magnopere petiit, vt sibi Gallicanum, & Gallicani filias redigere ad sanctum ipsius cultum liceret. quam orationem se à Constantia accepisse, Terentianus huius auctor historiæ refert in eo libro, in quo vitam sanctorum martyrum Ioannis, & Pauli descripsit. Gallicanus sacris in Capitolio factis, votisque more patrio nuncupatis, vrbe egressus properauit in Thraciam, ac rem cum Scythis magna mole gerere instituit. deinde in vrbe Philippis tantis viribus ab eis obsessus est, vt copiarum suarum exiguitate diffisus, ac pugnis aliquot aduersis exterritus salutem suam non in virtute militum, sed in munitione murorum posuerit. inde à militibus destitutum, ac sese fuga ex obsidione eximere molientem Ioannes, & Paulus, quos commemorauimus, monuere, vt votum Deo faceret, se, si victoriam retulisset, Christi cultui dediturum. Quo facto oblata est illi species iuuenis statura excelsi, ferentis humero Crucem, qui dixit: Sume gladium tuum, & sequere me. illo verò obediente, armati apparuere milites, qui se illi operam nauare dixerunt, proinde extemplò castra hostium inuaderet, & regem eorum appeteret. Quod cum ille fecisset, insigni victoria negocio nullo potitus, regem procumbentem ad pedes habuit. atque hostium nemine violari permisso Scythis ex Thracia pulsis tributum annuũ imperauit. ex tribunis autem militũ, qui ad se redierant, neminem, nisi in Christum credentem, recepit. qui verò Christo se devouerant, ad gradum sublimiorem provexit, ceteros munere militiæ spoliauit. postero verò anno reuersus Romam, 317
atque honorificè à Constantino exceptus, antequam vrbem iniret, sacra, vt inquit Terentianus, apostolorum limina in Vaticanum adiuit, ac gratias Deo omnipotenti more Christianorum de tanta victoria egit. Cuius rei admiratione captus Constantinus, Quid hoc rei est, Gallicane, inquit, quòd tu, cum ad bellum proficiscereris, Capitolium ingressus dæmonibus immolasti, nunc victor reuersus, Christum, & apostolos eius adoras? Cui Gallicanus rem omnem, vt euenerat, enarrauit, illud demum adiungens, se tanto à Deo beneficio affectum ætatem posthac suam in ipsius Dei seruitio consumere, atque à coniugio abstinere firmo animi decreto constituisse. proinde illum orare, vt sibi successorem daret, quo liberè posset religioni vacare, & in cognita veritate persistere. Quem complexus Constantinus filias eius Christo consecratas edocuit, atque ipsum in Palatium duxit. cui Helena Augusta mater, & Constantia virgo, & Attica, atque Artemia filiæ occurrerunt, eumque omnes perinde atque Augusti generum honorarunt. De-

mum cum priuatus vellet abire, rogatu Constantini XIII Kal. Martias consulatum cum Basso iniuit. in quo quinque millia seruorũ libertate, ac ciuitate donata prædiis vrbanis, rusticisq́; locupletauit. Inde, cum consulatu, & præfectura se abdicasset, Basso Idibus Maij præfecturam ineunte, secessit Ostiam, & cum sancto Hilarino viuens ædib. eius ad recipiendos peregrinos accessionem adiunxit. ibiq́; in omni Christianæ pietatis officio maxima cum omniũ admiratione se exercuit, cũ homo Augustis carissimus ex præfecto, & consule pedes lauaret, mensam sterneret, aquam manibus funderet, & languentibus acri studio ministraret. Quin etiã ipse primus ædem Ostię S. Laurẽtio martyri condidit, atq; officia clericorum instruxit. Constantinus, cum VI Idus Maias Romæ fuisset, inde in Illyricũ aduersus barbaros rursus incursantes cõtendit. qđ rescripta indicãt ab illo Romæ, Sirmij, Naissi, & Serdicæ data. Crispus filius Germaniæ limites egregiè est tutatus. Idibus Augusti Fausta Augusta puerum alterum peperit, quem Constantium appellauit. Ceterùm, cum ordinarius cõsulatus insignis adhuc Romæ dignitas haberetur, vt à quo anni nominarentur, & Fasti decorarentur, statuit Constantinus eum honorem filiis, sororisq́; filio Cæsaribus tradere. nam fratres male cõcordes, vt ex alia matre natos,
318 sero admodum honorauit. Itaq; sequens annus Licinium Augustum quintùm cum Crispo Cęsare cõsulem habuit. Eo año Crispus ipse Frãcos rebellantes insigni victoria domuit. vnde post Nazarius in Quinquennalibus eius dixit: *Francorum natio ita raptim adoleuit ad gloriam uestram, ut fortißimo Cæsari primitias ingentis uictoriæ daret cum memoria acceptæ cladis nõ infracta, sed asperata pugnaret.* Basso vrbis præfecto ad Constantinum Augustum profecto, Iulius Cassius vice illius cognouit. Bassus regressus præfecturam resumpsit. Interim Romæ, & in Italia Constãtinus summo studio templa noua instituit. nam & via Tiburtina beato Laurentio martyri basilicam, & Capuæ, Neapoli, Albæ, & Ostiæ alias inchoauit. Quæ verò Ostiæ Petro, & Paulo apostolis instituta est, ea à Gallicano insignibus donis ornata est. Neq; verò templa ædificare ad religionem amplificandam satis habuit. quin etiam ad populi vsum, & vrbis decus thermas, & porticum nobilissimam condidit, multaq́; vetera opera instaurauit, ita vt vrbem clarorum ædificiorum magnificentia multò illustriorem aspectantibus omnibus exhibuerit. Ex quo post dixit Nazarius in Quinquennalibus: *Vacat remißioribus animis delectamenta pacis adhibere celeberrima, quæ urbis nouis operibus enitescunt nec obsoleta modò per uetustatem rediuiuo cultu insigniuntur, sed illa ipsa, quæ antehac magnificẽtißima putabantur, nunc auri luce fulgentia indecoram maiorum parsimoniam prodiderunt. Idcirco ipsæ maximè sublimes porticus, & rutilantes auro columnæ tantum inusitati ornatus dederunt, ut illò non minus cupidè conueniatur loci gratia, quàm spectaculi uoluptate.* Non prætereundum illud etiam, eloquentiam per hæc tempora summo studio Romæ, & in Italia celebratam. testis est D. Hieronymus, qui

ad

ad Ruſticum ſcripſit: *Mater poſt ſtudia Galliarum, quæ florentiſſima ſunt, miſit te Romam, ut ubertatem, nitorémque Gallici ſermonis grauitas Romana condiret.* Floruere autem hac laude Romæ Nazarius, qui rhetoricam docuit, & Minucius Felix, qui cauſſas orauit, & Lampridius, Spartianus, Capitolinus, & Vopiſcus, qui vitas ſuperiorum Imperatorum litteris mandauerunt. qui quanta dicendi facultate valuerint, ex ſcriptis eorum perſpici poteſt. Poſt Nazarium inde Paterius rhetor, & Eunomia Nazarij filia eximiè celebrati. quorum D. Hieronymus meminit. Poſtero anno Conſtantinus Auguſtus V cum Licinio Cæ- 319
ſare conſulatum occepit. &, cum III Idus Maij Sirmij eſſet, ad Rufinum præfectum prætorio reſcripſit. Kalen. Septembris Valerius Maximus vrbis præfecturam iniuit. Per hos annos baſilica Saluatoris Lateranenſis V Idus Nouembris, & S. Petri Vaticana XIIII Kalen. Decembris ad ſummum perductæ, ſunt conſecratæ. Rebus Occidentis egregiè, atque ex Imperatoris, & populorum ſententia procedentibus duplex, & quidem fœda, ac pernicioſa vtraque calamitatis tempeſtas incurrit, quæ totum Orientem non ſolùm inexpiabili inter ſe odio, ac ſimultate diſtraxit, verùm etiam in multos annos ciuili, ac ſacro ſanguine cruentauit. vſque adeo vt ea labes aliqua ex parte Occidentem tetri cuiuſdam incendij more afflarit. Earum vnam turpe gentilitatis ſtudium, alteram prauum Chriſtianorum antiſtitum de Deo diſsidium intulerunt, Licinio, Arrióque auctoribus. Licinius Auguſtus anno, vt notauit Cedrenus, Imperij Conſtantini quarto decimo, ægrè paſſus, ſe à Conſtantino Illyrici prouinciis per arma ciuilia ſpoliatum, ſimulata prioribus annis amicitia occultis ipſum inſidiis ſæpe appetiit. quibus ad irritum diuino numine detegente redactis, ac ſemel, iterúmque reconciliata concordia, demum vt Conſtantini animum vulneraret, ad gentilitatem, quam in gratiam eius reliquerat, ſe recepit, & Chriſtianis, quorum illum ſtudioſiſsimum eſſe videbat, inimicus evaſit. ac primùm edicto propoſito epiſcopos inter ſe de more convenire, ac de rebus ad Eccleſiam pertinentibus conſultare prohibuit, altervtrum neceſſariò conſequuturum arbitratus, vt aut dicto non audientes capitali ſupplicio vindicaret, aut obedientes à Chriſti veneratione auerteret. deinde omnes, qui Chriſtianorum ſacris imbuti eſſent, Palatij ſui liminibus arcuit, & ſummis honoribus vſos ad illiberalia miniſteria adhibuit, & bonis publicatis mortē omnibus, qui Chriſtum appellaſſent, indixit. quo modo totum Orientem, tum primùm ſeſe à ſuperioris perſequutionis cladibus attollentē, vehementer afflixit. Arrius autem flagitioſam in Aegypto hæreſim, quæ poſt latius diſsipata eundem Orientem miſerè perdidit, hoc modo invexit. Alexander epiſcopus Alexandriæ nuper in locū demortui Achillæ ſuffectus eccleſiam de more advocauit, ac præſente clero ſubtilius aliquāto, quàm

moris

moris erat, de sancta Trinitate cœpit disserere, filium eiusdem substātiæ, atque honoris esse cum patre aduersus Paulum, Apollinaremq; præcipiens. vbi verò perorauit, clerum, quid sui iudicij esset, rogauit. tum Arrius presbyter, sacrarum litterarum interpres, homo multarū doctrinarū cognitione imbutus, siue odio, quo erga illum flagrabat, inductus, siue Sabellianam hæresim vnam tantùm vt substantiam, sic personam constituentem auersatus, ad opinionem prorsus contrariā declinauit, ac Christum creaturam, & factum esse, sibi videri respondit. Nam si pater, inquit, filiū genuit, qui genitus est, suæ essentiæ principium habuerit, necesse est. ita fit, tempus fuisse, cum filius non fuit, eumq; ex nihilo essentiam accepisse. Cum autem hæc ita conclusisset, factum est, vt multorum, qui aderant, ad veritatem indagandam ingenia excitarit. ex quo ea quæstio inde paullatim totam Aegyptum peragrauit. In exitu anni Constantinus Augustus ex Illyrico Romam reuersus, vt filiorum Cæsarum Quinquennalia celebraret, tertio filio auctus est, quem Constantem vocauit. ac proximo anno, qui fuit post Christum natum trecentesimus vicesimus, cum sextum consulatum, 320 Constantino Cæsare assumpto, inisset, vnà cum Crispo, qui sæuiente hieme ex Gallia Romam redierat, & puero Constātino, operā Quinquennalibus dedit. Ea vota ingenti principum, populiq; lætitia persoluta sunt. Nazarius orator magni ea tempestate, vt dixi, in vrbe nominis solemnem in eiusmodi celebritate orationem habuit. in qua præcipuè Constantini Augusti victoriam celebrauit, quam primùm de Maxentio, pòst de Germanis insultantibus tulit. Ex quo declaratur, Constantinum nihil interim aut in Pannonia, aut in Thracia contra barbaros memorabilis rei gessisse. neq; enim ille recentes victorias, atq; inauditas prætermisisset, vt veteres, ac sæpissimè decantatas ornaret. Nam Cibalense bellum ipso viuente, & nondum apertas inimicitias exercente Licinio, credo, non esset ausus attingere. Deinde de Cæsaribus, Augusto, & his Quinquennalibus ita disseruit: *Quintum decimum annum maximus princeps salutaris imperij de it sed auguramur iam uicennalia. Quinquennalia beatissimorum Cæsarum occupatos in gaudiis habent. sed in destinatis decenniis iam uota properantia, & spes uolucres con iterunt Cr spus Cæsar iam obterendis hostibus gravis terrorem paternum, quo semper barbaria omnis intremuit. deriuare ad nomen suum cœpit. Constantinus iam consulatum, iam uenerationem sui sentiens, si quid intactum aut parens, aut frater reseruet, declarat mox uictorem futurum, qui animo iam uincit ætatem. Ad gloriam uestram fœcunda malis suis Francorum natio ita raptim adoleuit, robustéq; recreata est, ut fortissimo Cæsari primitias ingentis uictoriæ daret cum memoria acceptæ cladis non infracta, sed asperata pugnaret. Tantorum Roma compos bonorum, quæ quidem ei sunt cum toto orbe communia. habuit semper ingentis spei fructum, quem propositum sibi ex Cæsaribus nobilissimis habet, eorumq; fratribus, quorum iam nomina ipsa ueneramur. Declarant ecce rationem cupiditatemq; uotorum facta Crispi Cæsarum maximi. in quo uelox uirtus ætatis mora non retardata est. pueriles annos gladiis triumphalibus oc-*

cupa

expandit, quà quidem nunc nobilissimus Cæsar uenerandi patris, fratrum, suorumq; omnium fruatur aspectu, seq; fruendum omnibus præbet. cruda adhuc hieme iter gelu intractabile, immensum spatio, niuibus infestum incredibili celeritate confecit. Quæ tuum, Constãtine Maxime, pectus inundauit gratulatio, cui tanto interuallo uidere filium licuit, & uidere uictorem? narrauit utique exhausta bella, & hoc ad tuam gratiam, non ad sui ostentationẽ, qualis excipiendo hoste, quàm resistenti uehemens, quàm facilis supplicanti. Nunc te omnes rogamus, cum præsentem laudaueris, cum iam reip. flagitanti, cum Gallis desiderantibus reddes, iterum atque iterum moneas reuertentem. Te uerò, Constantine Cæsar, incrementum maximum boni publici, quibus modis amplectitur humana felicitas? quæ de te tantum expectat, quantum nomine polliceris. & licèt ætas adhuc auocet ab imitatione uirtutis paternæ, iam tamen ad pietatẽ eius natura deducit. Quinquenniis igitur feliciter inchoatis decennia Cæsarum nobilissimorum ultra posteros nostros extendenda quàm impensè rogare & orare nos conueniat, ipsis bonis temporum, & reip. rationibus admonemur. Iacet in latere Galliarum, Constantine Maxime, aut in sinu suo fusa barbaria. Persæ amicitiam tuam petiuerunt. nulla in terris tam ferox natio est, quæ te non metuat, aut diligat. omnia foris placida, domi prospera. an non ubertate fructuum copia? exornatæ mirandum in modum, ac prope de integro conditæ ciuitates. nouæ leges gerendis moribus, & frangendis uitiis constitutæ. ueterum calumniosæ ambages recisæ captandæ simplicitatis laqueos perdiderunt. Pudore tuo munita coniugia, securæ facultates ambitione sui gaudent. nec aliquis habendi quamplurimum metus, sed in tanta bonorum affluentia magna uerecundia non habendi. Hic denique status rerum est, ut obtinendæ potius felicitatis uotum geramus, quàm augendæ cupiditatis. Vnum modò est, quo fieri possit Roma felicior, maximum quidem, sed tam solum, ut Constantinum conseruatorem suum ut beatissimos Cæsares uideat, ut fruendi copiam pro desiderij modo capiat, & hos alacris excipiat, & cum reip. ratio digredi fecerit, recepturos innitat. Inter hęc nũcius est allatus, veteranos in Gallia atrocem post Crispi excessum concitasse seditionem. Quo audito Constantinus, quòd res videbatur sua præsentia indigere, quanta maxima celeritate potuit, illuc accurrit. res Kal. Martiis in oppido Bellouacorum est acta. ciuilium munerum, quam postulabant, vacatione concessa tumultus omnis sedatus est. Inde Crispo in prouincia relicto Romam repetiit. In Oriente Licinius legem adhuc acerbiorem tulit aduersus Christianos, ne viri cũ mulieribus precationis caussa in ecclesiis conuenirent, neu episcopi mulierũ aures sacris præceptis imbuerent, néve populi, nisi in campis suburbanis, cõuentus haberent. milites autem, nisi nudato capite sacrificiis interessent, muneribus exuit. quo pacto ingentem numerum hominum damnis, ignominiisque affecit. vsq; eò verò crudelitatis, truculentięq; processit, vt neq; iis, qui in vinculis tenebantur, alimẽta suppeditari, nec qui suam proximis misericordiam tribuissent, in bonorum numero haberi voluerit. atque eadem pœna eos, qua qui sontes erant, plectendos censuerit. quin etiam nouas leges de nuptiis, ac funeribus edidit. quibus veteribus obrogauit. noua, eaq; grauissima tributa in agros imposuit. atq; ob id metiri omnes voluit, nouósque agricolis census indixit. Et hoc anno Romæ Valerius

321 Maximus idem vrbis præfectus ius dixit. Crispo inde, & Constantio Cæsaribus ambobus consulibus iterum, Constantinus Augustus bellum acre cum Sarmatis gessit. Quippe cõperto, Sarmatas Mæotidem accolentes traiecto nauigiis Istro prouincias suas se absente depopulari, in Illyricum regressus exercitũ ducere aduersus eos instituit. Qua re perspecta illi eum rege Rausimodo aduentũ eius præuertentes oppidum quoddam adorti parti eius superiori, quæ ex materia cõstabat, incendium intulerunt, verùm à propugnatoribus, qui pro muris stabant, telis, missilibúsque propulsi propositum tenere non potuerunt. Superueniens inde Constantinus tanta illos mole oppressit, vt multis desideratis reliqui vix tempus nacti sint euadendi. Rausimodus cum iis, qui superstites erant, Istro superato fuga sibi consuluit. Post aliquot dies Constantinus certior factus, Rausimodũ noua de Istro traiiciendo consilia coquere, ante illum transmittere maturauit. cúmque adortus prælio facto in collem præcipiti fuga compulsum interfecit, ac magna Sarmatarum strage edita reliquæ multitudini fidem suam imploranti pepercit, & cum ea in castra se rettulit. qua in oppida prouinciæ distributa Thessalonicam recessit. Huius belli Zosimus est auctor. Ibi verò legem tulit, quæ V Nonas Iulias Romæ proposita est, vt vnusquisque vita cedens bonorum suorum partem Catholico concilio relinquere posset. In Oriente interim res in dies tetriores, fœdioresque committebantur. Nam Licinius iam templa passim euertere, episcopósque, quos sibi aduersos, Constantino verò deditos esse iudicabat, variis suppliciis lacerare adortus erat. Præter cæteros autem insigne fuit Basilij Amasiæ Ponti episcopi martyrium, à Ioanne Nicomediensi presbytero, qui se interfuisse dicit, ad fidem conscriptum. Huic Nicomediam adduci iusso, quòd Deis immolare abnueret, caput desecari, & cadauer in mare abiici iussit. quod mox à piscatoribus integrũ inuentum, incredibile dictu est, quantum omnium in se piorum oculos, animósque conuerterit. Hæresis autem Arriana ex Aegypto iam in Asiam incendij more sese ferox effuderat. Præcipuè autẽ Eusebius Nicomediensis episcopus eam auidè arripuit, ac palam tueri instituit. cuius maxima erat in Asia auctoritas, quòd Licinius Nicomediæ sedem habebat, atque eo amico præcipuè, & consiliorum arbitro vtebatur. Quod vbi Alexander comperit, ira feruidus aduocato episcoporum concilio Arrium, atque illius sectatores damnauit, atque ad omnes episcopos scripsit, nominatim leuitatẽ Eusebij carpẽs, vt qui primùm Berytiensi ecclesia relicta Nicomediensem aucupatus per ambitionẽ fuisset, deinde eorum, qui ab ecclesia Catholica defecissent, patrocinium suscepisset. atque eos ab illo audiendo tanquam impiè sentiente studuit auocare. Contra verò Arrius cũ ad alios, tum maximè ad Eusebium de re, quæ in controuersiam venerat, & de damnatione sui litteras dedit, eúmque ad opem sibi ferendam orauit. Itaque Eusebius

cum ab Arrio temere inductus, tum ab Alexandro propter contume-
liosas de se litteras infensior factus in Arrij partes transiuit. ac cōuen-
tu episcoporum habito Arrium insontem pronunciauit, ac scriptis ad
episcopos litteris cū plerosq; auctoritate sua mouisset, nascenti incen-
dio ingentes faces admouit. Hac de caussa proximo anno, quo Pro- 322
binus, & Iulianus consules fuerunt, hæc pestis per ecclesias Aegypti,
Asiæ, & Orientis bacchari truculente cœpit. siquidem clericis inter se
asperè, ac contumeliosè iurgantibus imperita multitudo non solum fa
ctorum spectatrix, sed etiam dictorū disceptatrix euaserat, ac pars ho
rum, pars illorum sententiā approbabat, de his etiā in theatris cū ma-
gno religionis ludibrio disserens. Constantinus autē Romam reuer-
sus, vt in summa frugū inopia extremæ multorū egestati succurreret,
pridie Nonas Iulias cauit, ne quis victus inopia liberos venderet, sed
ad eos alendos, annonæ quod satis esset, à fisco acciperet. Cum autem
nefanda iampridem Licinij flagitia percepisset, neq; precibus, neq; mo
nitionibus pepercerat, vt ipsum ad saniora consilia reuocaret, sed va-
riis rationibus delusus nihil profecerat. proximè autē cum Basilij epi
scopi indignā adeo necem, ac summā in martyrio constantiam, & in-
gens post mortē miraculum cōperisset, iusta ira succensus, vt Christia-
nis rursus laborantibus subueniret, eósq; indigno iugo seruitutis exi-
meret, vim sibi adhibendā, neq; affinitatis rationē habēdam putauit.
atq; homini gratiam, atq; auctoritatē suam iam apertè repudianti bel-
lum indixit. ad quod se compulsum iri prospiciens portū Thessaloni-
cæ prioribus mensibus instituerat, vrbémque nouis operibus confir-
marat. Itaque cū hanc arcem sibi ad invadendum Licinium delegisset,
eò demum omnia ad magnum bellum administrandū necessaria con-
tulit. nam triremes ducentas, atque onerariarum amplius duo millia,
peditum centum & viginti, equitum ad decem millia confecit. in qui-
bus magnus etiam Gotthorū numerus fuit. ac Crispum Cæsarem so-
cium expeditionis futurum ex Gallia evocauit, Constantinum verò
Galliæ præfecit, quam ille deinde obtinuit vsque ad exitum vitæ. ac
Roma profectus Thessalonicam adiit. Quo rerum apparatu perce-
pto Licinius & ipse ex prouinciis suis ingentem numerum vtriusque
militiæ conuocauit, vt pedestrium copiarum ad centum quinquagin-
ta millia, equitum ad quindecim in armis habuerit. &, cum Constan-
tinus classem suam in Piræeo Athenarū portu constituisset, ipse suam
in Hellesponto locauit, & cum omnibus terrestribus copiis ad Ha-
drianopolim in Thracia substitit. Nouo inde ineunte anno, Seuero, 323
& Rufino consulibus, Constantinus cum terrestri exercitu Thessa-
lonica egressus ad flumen Hebrum accessit, quod ad læuam Hadria-
nopolim attigit. atque in ripa eius aduersus Licinium consedit, qui
castra ad montem vrbi imminentem posuerat. Cum igitur arma-
tus vtrinque staret exercitus in summi certaminis dimicationem pa-

ratus, Licinius principes suos in lucum seduxit, variis Deorum simulachris refertum. quibus cum cereos accendisset, ac victimas immolasset, tum conuersus ad eos ita dicere cœpit: Ii sunt Dei, quos à maioribus colendos accepimus, & quorum auxilio rem publicam, & priuatam hucusque optimè gessimus. Constantinus autem patriis institutis neglectis nouum quendam, ac peregrinum Deũ sibi suscepit colendum, ac turpi eius insigni suum dehonestauit exercitum. eiúsq; numine fretus ad nos, Deósque nostros tollendos infestus procedit. verùm propediem apparebit, vtri numini cultus sit adhibendus. nam à qua parte certaminis victoria stabit, ab eadem potiorem religionem esse constabit. Hæc ab illo dicta se audiuisse ab iis, qui interfuerũt, Eusebius asserit. Constantinus autem diuino, si quando aliàs, auxilio sibi opus esse intelligens salutiferum Crucis vexillum, cuius virtutẽ expertus incredibilem fuerat, præferebat, ac sacris sacerdotibus advocatis, piis, atque assiduis eorum ad Deum orationibus se totum tradiderat. vates, ariolósque irridens, qui Licinio aderant, eúmq; ridicula gentilium arte confisi inani spe rerum secundarum inflabant. Itaque in vrbibus Licinij multi per eos dies multas Constantini cohortes meridie per vrbes transeuntes, tanquã victrices se vidisse, affirmarunt, omnémque victoriæ, quæ instabat, fecerunt. Interim Constantinus pontem se trãseundi fluminis caussa facere velle simulat, qua in parte latissimus amnis erat. dúmque ei rei impediendæ hostes intentos videt, quinque millia sagittariorum peditum cum equitibus octoginta in colle quodam syluis pleno in insidiis collocat. Inde alia in parte flumine, qua arctissimum erat, superato, repente in hostes irrumpit, ac signo crucis illato eorum triginta millia strauit, ac sub noctem castra etiã cepit. Hæc V Nonas Iulias acta. Licinius suis, vt vnum Crucis vexillum peterẽt, ac lacerare contenderẽt, imperarat. Narrat autem Eusebius, se ab ipso Constantino audisse, cum vexillifer in ipso pugnę ardore telorum ingruentium multitudine consternatus periculi declinandi caussa vexillum proximo tradidisset, atque acie excessisset, factum esse, vt ipse extra aciem tragula traiectus obierit. qui verò vexillum seruauerat, incolumis inter tot vndique impetentia tela, vexillo ipso multis in partibus perforato, euaserit. Licinius, cum impetum Constantini sustinere non posset, arrepta fuga Byzantium se recepit. Liciniani omnes, qui prælio superfuerunt, sese Constantini fidei permiserũt. Constantinus inde Licinium insequutus Byzantium adiit, atque oppidum obsidione circundedit. & classem, quæ è Piræo in Macedoniã venerat, ad Hellespontum adesse iussit. quæ vbi advenit, Constantini duces triremibus octoginta in faucibus Hellesponti prælium commiserunt, atque Abantem præfectum Licinij ducentarum triremium classem agentem invaserunt, ac multis hostilibus nauibus demersis vsque ad noctem certamen produxerunt, Inde dirempto prælio, alij se ad Elæuntẽ Thraciæ

ciæ, alij ad portum Aiacis recepere. Abas postridie, cum hostilem classem triginta triremibus auctam cerneret, prælium detrectauit. classis Licinij, quæ partem exercitus è Byzantio in Asiam transmisit, ne obsessam vrbem multitudine premeret, sæua tempestate suborta prope tota consumpta est. Abas Asiam cum quatuor nauibus fuga petiit. Constantinus commeatibus abundè subuectis obsidionem vrgere perrexit. nam & aggerem paris cum muro altitudinis excitauit, & in eo turres ligneas constituit, atque inde murorum defensores incessere, atque eis remotis tutò machinas admouere contendit. Quibus rebus Licinius exterritus infirmiore militũ parte Byzantij relicta cum fortioribus, & sibi fidelioribus Chalcedonem in Bithyniam nauigauit, ac nauale eius Chrysopolim tenuit. atque ibi Martinianum magistrum officiorum Cæsarem appellauit, eúmq; cũ exercitu Lampsacum misit, vt impedimento esset, quò minus hostes è Thracia ad Hellespontum accederent. ipse castra in collibus, & faucibus ad Chrysopolim fecit. Romæ Idibus Septembris Lucrius Verrinus vrbis præfectura affectus est. Constantinus inde, dum Byzantium obsidet, quòd onerarias naues ineptas esse ad Bithynicum littus capiendum videret, per hiemem nauigia leuiora construxit. qua Crispus, & Constantinus Cæsares 324 tertium consulatũ ceperunt. atque opportuno tempore ad Sacrum promontorium, quod est ad ostium Ponti situm ducẽtis à Chalcedone stadiis, classem appulit, atque expositis copiis colles quosdam occupauit. Qua re cognita Licinius Martinianum Lampsaco euocauit, atque instructo exercitu aduersus Constantinum processit. Ibi acri pugna edita Constantinus quoque fuit superior. De Licinianis, qui centum triginta millia fuisse dicuntur, vix triginta millia euaserunt. Ea re Byzantium nunciata, Byzantij patefactis portis Constantinum receperunt. Byzantios verò repente Chalcedonij subsequuti. Licinius ex prælio fugiens cũ paucis peditum, atq; equitũ millibus Nicomediam se recepit. Quod vbi cognouit Constantinus, Nicomediam inde exercitu illuc admoto obsedit. Tum demum Licinius, quàm non suarũ virium illa esset dimicatio, cernens pacem sibi petendam vel iniqua conditione putauit. ac Constantiam vxorem ad fratrem Constantinum iterum misit, vt sibi veniam impetraret. Hanc lacrymantẽ, ac summis precibus pro se, pro viro, pro liberis supplicantẽ diutius sustinere pius Imperator non potuit, ac se hoc precibus eius daturũ esse respondit, vt Licinius depositis insignibus Augustalibus, atque Imperij administratione relicta Thessalonicam ad priuatam vitam agendam secederet. Quam conditionem Licinius vt necessariam magis, quàm vtilem, aut decoram accepit. atque priuati hominis habitu sumpto ad Constantinum accessit, & petita erroris suppliciter venia, iussu eius inde Thessalonicam cum Martiniano priuato se contulit. Licinianum bellum, Licinio Nicomediam compulso, decem, & octo mensibus confe-

 ctum

ctum scribit Cedrenus. His rebus prosperè administratis, Constantinus Nicomediā ingressus veteranos dimisit, Asia, Aegypto, & Oriente in ditionem adductis. Huius rei meminit ipse in epistola ad Florianum præfectum, his verbis: *Veteranis, qui ex die quinta Nonarum Iuliarum, cum prima per Thraciam victoria uniuerso orbi illuxit, & qui postea apud Nicomediam nostram missionem meruerunt, certa per edictum indulsimus.* Cui tamen epistolæ falso consulatus Licinij V, & Crispi Cæsaris vulgò subscriptus est. Cæterùm hac victoria parta Constantinus secundis omnium vocibus, clarisque præconiis celebratus est, quod sæuissimo tyranno remoto graui ecclesias miseria, populósque seruitute acerbissima liberasset. neq; enim dubitabatur, quin idem studium ad statum Orientis formandum adhibiturus esset, quod ad Occidentis attulerat. Neque eorum ille spem, opinionémque fefellit. nanque edicta statim proposuit, quibus exules à Licinio factos restituebat, damnatos ad metalla liberabat, spoliatis bona, dignitatésque suas reddebat, templa reædificari, conventus frequentari, religionem Christianā maximo ardore concelebrari iubebat. atque hæc ad Orientales ecclesias misit. XVII autem Kal. Iunias aduersus Licinium sic edixit: *Remotis Licinij tyranni constitutionibus, & legibus omnes sciant, veteris iuris, & statutorum obseruari debere sanctionem.* Per eosdem dies in Oriente res ab Arrianis, & Catholicis propè tragicæ agebantur, bello ciuili, quod inciderat, magnam licentiam ad omne flagitium exhibente. neque enim peregrini, & hostes, vt antea, ecclesias oppugnabant, sed eiusdem tribus, contuberniíque, atq; adeo etiam eiusdem mensæ participes infestas contra se linguas acuebant. & paulatim præcipites ad arma capienda ruebant. Constantinus autem harum rixarum, vt qui nunc primùm Asiam, alieni eousque iuris prouinciam, attigisset, ignarus, ac plane hospes Nicomedia egressus iter in Orientem intendit, vt primo quoque tempore præsens illatis à Licinio vulneribus mederetur. cúmq; aliquanto viæ spatio processisset, tristem nunciū de Orientali tumultu, & caussa eius accepit. quo vehementer pro pietate sua permotus pedē extemplò rettulit, ac rē non negligendā ratus, confestim Osium Cordubensem episcopū, qui cum aliis episcopis in comitatu erat, virū fide, doctrináque insignem cum litteris ad Alexandrū episcopum, & Arrium presbyterū misit, rogans eos, vt prauo omisso contentionis studio salutē, atq; honorem ecclesiæ potiorē haberent. Osius maxima celeritate profectus Alexandriā, nihil, quod ad controuersiā componendam pertineret, omisit, verum accensis vtrinque animis parum profecit. atque ad Constantinum reversus, quo res in articulo verteretur, edocuit. Ea de caussa Constantinus, re cum Syluestro Romano pontifice communicata, episcopis vniuersis concilium in insequentem annū ex illius auctoritate indixit. ac litteras ad omnes episcopos, vt Nicææ vrbe Bithyniæ ad VIII. Kal. Maias proximas convenirent, perferendas curauit. quò verò omnes

ad

ad diem adesse possent, in omnibus regionibus equos, mulos, mulásq; publicas, quibus ad celeritatẽ subinde vterentur, certis dispofuit mansionibus. Interim Licinius inquieti homo ingenij, ac perfidæ mentis Martiniano socio occulte rebus Thessalonicæ nouis studebat, & contractis militibus populos ad defectionem solicitabat. Quod postquã Constantinus pro comperto accepit, iusta indignatione accensus ferro sibi vindicandum putauit. Itaque Paulino, & Iuliano consulibus, 325 & Acilio Seuero præfecto vrbis, ingenti Gotthorum manu Thessalonicam missa, vrbem recepit, ac Licinium in potestatem adduxit. quem, cum fidem, ac misericordiam suam imploraret, simúlq; affinitatis vinculum, & sororis matrimoniũ identidem memoraret, omni indignum venia iudicauit. Itaque statim capite multatus tandem meritas suæ erga Deum, hominésque impietatis pœnas persoluit. Martinianus inde, cæterique furoris eius socij comprehensi vltimum pariter supplicium subierunt. Itaque Constantinus pridie Idus Februarias ad vniuersos prouinciales de Licinio ita scripsit: *Tyranni, & eius iudiciũ gestis infirmatis, nemo per calumniã id, quod ipse sponte fecit, euertere audeat.* Inde gaudio exultans festos dies, ludósq; vnà cũ toto populo Nicomediæ pro victoria celebrauit. Dum autem hæc ab eo aguntur, episcopi, qui itineris laborem suscipere potuerunt, edicto eius accepto ad trecentos octodecim Nicæam aduolauerunt. quorũ plerique membris, aut parte aliqua corporis superiore persequutione manci, ac debilitati conspiciebantur. Sylvester pontifex, cum ætate confectus adesse non posset, presbyteros duos Vincentium, & Victorem misit, qui partes suas implerent. quibus singulis loca, lautia Constantinus attribui iussit, ac perfectis ludis, & ipse Nicæam accessit, atque in maxima Palatij aula sellas disponi, ac certo die convocari præcepit. Vndecimo Kal. Iunias omnes affuerunt, ac legatis Sylvestri pontificis, Eustathio Antiocheno, Alexandro Alexandrino, & Macario Hierosolymorum episcopis præsidentibus suo quisq; in loco sederũt. Tum Cõstãtinus paucis inermibus ex familia præcedentibus est ingressus, cunctis ad eius cõspectum patribus e vestigio consurgentibus, atq; ipsum tanquã angelum è cœlo lapsum vultu, cultúq; augustissimũ intuentibus. & nutu eorum in humili, sed aurea sella in medio aulæ consedit, noua tantorum episcoporum maiestate mirabiliter captus. Quo facto Eusebius episcopus Cæsariensis, ex cuius potissimũ hæc historia sumpsimus, assurrexit, atque ipsum breui oratione laudauit, hymnúmq; ad gratias pro illo Deo agendas recitauit. vbi verò assedit, silentio consequuto, Constantinus oculis in vniuersos coniectis in hanc sententiã est loquutus: Voti compos mei factus ingentes Deo gratias ago, quòd tot patres in vnũ convocatos video. Oro porro vos, quãdo fœda tyrannorũ dimicatio contra Deũ suscepta manu, ac fortitudine profligata est, ne patiamini religionem, ac disciplinã eius iniquis hominũ obtrectationibus lacerari.

Ego

Ego enim adepta victoria cum id agerem, vt vnà cũ iis, qui auxiliante Deo in libertatem eſſent vindicati, communem animi fructum perciperem, ſimulatque de veſtra diſſenſione audiui, opportunũ tanto malo remedium exquiſiui, ac ſine interpoſitione moræ vos aduocaui. Quamobrem quando ipſi conueniſtis, obſecro vos, vt omnes cõtrouerſiarum cauſſas amoueatis, atq; idem ſentientes optatã eccleſiis concordiã reſtituatis. His Græco ſermone interpretatis tũ de ea, quæ concordiam diſtinebat, quæſtion e refertur. Cum autem multi epiſcopi loco ſententiæ indignas finitimorũ epiſcoporum criminationes deferrent, ac libellis prodendis cauſſas ab eo cognoſci poſtularent, tũ Conſtantinus libellis in ſinũ ſine vlla lectione coniectis ita perrexit: Deus vos ſacerdotes conſtituit, & poteſtate de nobis iudicãdi affecit. & ideò nos recte iudicamur à vobis, vos autem nefas eſt ab hominibus iudicari. quare Dei ſolius inter vos iudicium expectate, & veſtra iurgia, quæcunque ſunt, ad illud diuinum examen reſeruate. ego enim, ſi epiſcopum delinquentem viderem, non ſolum à iudicando abſtinerẽ, ſed veſte etiam mea contegerem, quoad poſſem. Quod verò inſtat, propoſitam ſanctæ Trinitatis cauſſam, ſine vlla animorum ſimultate tranſigite. Atque his dictis ſimul omnes delationum commentarios iuſsit exuri. Ita cæteris rebus omiſsis per dies ſequentes de re propoſita diligenter, & accurate ab vtraque parte argumẽtis, auctoritatibus, & ſanctarum ſcripturarum collationibus diſputatũ eſt. Quæ omnia æquiſſimis auribus Conſtantinus audiuit, quovſque rem ad exitum optatum redegit. Ad extremum in vna cõfeſsione omnium animi conſenſerunt, Filium Deum verũ de Deo vero, genitum non factum, conſubſtantialem patri eſſe. atque Fidei ſymbolum pluribus verbis complexi vſque ad mentionem Spiritus ſancti perduxerunt. Sabellium verò nominatim damnarunt, & Manetem, & Paulum, & Apollinarem, cæteróſque, qui vſque ad Arrium, Chriſtum aut Deum tantùm, aut hominem tantùm aſſeruerant. quique eundem verum Deum, & verũ hominem eſſe negauerant. Inde Arrium presbyterum, Euſebium Nicomedienſem epiſcopum, Theognim Nicænum, Marim Chalcedonium, & paucos præterea alios, qui cum Arrio ab hac ſententia diſcrepabant, communione remouerunt, eccleſiis ſpoliarunt, & libros eorum cremarunt, atque hæc decreta conſtanti poſt omnium ſubſcriptione firmata ſunt. Cæterum quod in ſubſcribendo accidit exemplum memorabile prodidit. Epiſcopis duobus, antequam ſubſcriptio celebraretur, ex rebus humanis ereptis reliqui ad ſepulchrum eorum venerunt, & tabulis ſymboli à ſe conſcripti allatis mortuos illos perinde, ac ſi ſpiritum duxiſſent, auribúſque captaſſent, orarunt, vt fidem, quam vnà ſecum conſtituiſſent, ſi acta eſſe rata cenſerent, ſubſcriptione ſua ſancirent. quando nullo iam humanitatis velo interiecto ſplendore Trinitatis illuſtrati veritatem ad liquidum exploratam haberent. Hæc

cùm

cum illi dixiſſent, & obſignatas tabulas ad tumulũ reliquiſſent, abiere, ac poſtridie reverſi inviolato ſigno illarum manu ſubſcriptas reperere. Quæſtione de Trinitate explicita tum de paſchate celebrando, nam & hoc quoque movebatur, eſt actum. atque adverſus eos, qui illud quotannis in quartã decimam diem lunæ Hebræorum more conijciebãt, decretum, ſanctæ Reſurrectionis commemorationem quotannis die dominico inter quartam decimam, & viceſimam primam lunæ diem peragendam. Tum de moribus Eccleſiæ formandis relatum. ac multi in eam ſententiam canones ſcripti. Quibus rebus X Kalen. Iulij perfectis, legati Sylueſtri tabulas actorum omnium Romam VIII Kalen. confirmandas miſerunt. Conſtantinus autem ex auctoritate patrum ad omnes eccleſias miſit, ac ſanctè cuſtodiri præcepit. nominatim autem Nicomedienſibus, ne Euſebium reciperent, interdixit, illo etiam nomine ſibi priuatim offenſum, quòd Licinio adverſus ſe auxiliũ attuliſſet. Convenire inde arbitratus, vt aliquam tantæ gratulationis ſignificationem publicè ederet, patres omnes cõviuio magnifico excepit, & accumbere ordine iuſſos omnibus comitatis, ac liberalitatis exemplis excoluit. quin etiam, cum mutilata in multis membra, oculóſve effoſſos videret, atque ex eo conſtantiam, & fortitudinem eorum in perſequutione conijceret, labia cicatricibus eorum venerabundus admouit, ſibi perſuadens, ſanctam ſe illo oſculo benedictionem hauſturum. Convocatos inde alio die rogauit, vt communi paci, concordiæq́ ſtuderent, & contentionum, ac pertinaciæ finem facerent, neque aut ſapientia ſuperiores invidia, aut inferiores deſpicientia premerent. verùm toto pectore in communem omnium ſalutem incumberent, atque in primis pro ſeipſo, atque Imperio preces effunderent. Atque his dictis ſuam quenque eorum repetere eccleſiam iuſſit. Nicæa inde profectus ſeſe Nicomediam retulit. &, quòd is annus Imperij ſui eſſet viceſimus, ibi Vicennalia, vt in vrbe Orientalis Imperij ſede ingenti magnificentia, atque incredibili populi frequentia celebrauit. ac populis cum per agros, tum per oppida diſſipatis magnam vim pecuniæ ad eam recolendam memoriam dedit. Quin etiam, vt Decennalibus Criſpum, & Conſtantinum filios Cæſares declarauerat, atque provinciis Occidentalibus exornauerat, ſic Vicennalibus Conſtantium eadem appellatione affecit, atque Imperio Orientali præpoſuit. Gratiis inde Deo actis de rebus à ſe tam bene, ac proſperè geſtis animum ad Imperium Orientale conſtituendum intendit. Cæterùm cum in hac conſultatione verſaretur, prima illa animum cogitatio ſubiit, vt quod ante Maxentio ſuperato Romæ, atq; in Italia inſtituerat, idem nunc quoque Licinio profligato in Oriente ad Imperium ſuum adiuncto perficeret, id eſt, vt ad Chriſtianam evehendam eccleſiam primoribus in vrbibus magnifica Chriſto fana cõſtrueret. præſtabant autem ceteris vel ipſorum Imperatorum ibi magnam

gnam partem temporis residentium iudicio Nicomedia, Antiochia, & Alexandria. quarum prima Asię, secunda Oriẽtis, tertia Aegypti caput habebatur. Hierosolymorum tamen, quæ memorabili Christi passione, & admiranda resurrectione nobilitata erant, antiquior, ac potior cura fuit. Cum enim audiret, gentilium principes sepulchrum Domini ad delendam eius memoriam alte quondam terra obruisse, atque ibi fanum Veneris extruxisse, rem indignatus præfectis suis statim negociũ dedit, vt templum illud diruerent, terramq; egererent, ac loco sepulchri detecto basilicam ibi magnifici operis conderent. Erant cum eo Helena mater, & Fausta vxor. Ex his Helena diuino spiritu tacta, vt pacata omnia sensit, Palæstinam sibi inuisendam existimauit, nimirum, vt gratias Deo de secundis filij successibus ageret, ac terram, quã Christus pedibus triuisset, oculis perlustraret, simulq; vt gentes Orientales nuper Imperio filij additas præsens inuiseret, quas sæpe fama celebrari audisset. ac comitatu honesto accepto illuc ire contendit. Constantinus autem his actis tempus esse ratus, vt in Italiam, vnde quarto ante anno Liciniani belli caussa discesserat, se referret, in Illyricum se recepit, atque ibi rempublicam ordinare, ac legibus munire perrexit. siquidem XV Kalen. Octobris Naissi de iudicio petitoris rescripsit, & ad vniuersos prouinciales edictum misit. quod eodem die Nicomediæ fuit propositum in hæc verba: *Si quis est cuiuscunque loci, ordinis, dignitatis, qui se in quemcunque iudicum, Comitum, amicorum, uel Palatinorum meorum aliquid ueraciter, & manifestè probare confidit, quod non integrè, atque iustè gessisse uideatur, intrepidus, & securus accedat, interpellet me. ipse audiam omnia: ipse cognoscam, & si fuerit comprobatum, ipse me uindicabo.* Item aliud, quod propositum fuit Beryti Kalen. Octobris de gladiatoribus abolendis, & ceteris cruentis spectaculis. Hæc tanta Constantini decora per tot iam annos domi, forisque incredibili cum hominum admiratione quæsita ecce derepente insana domestici doloris puniendi libido corrupit. Crispum enim filium, qui se bello Liciniano fortissimè gesserat, in Italiam præcedentem verbis Faustæ vxoris impulsus in oppido Istriæ Pola comprehendi, & siue ferro, siue, vt quidam etiam prodiderunt, veneno perimi iussit. Sunt, qui tradant, Faustam insano adolescentis amore succensam, cum ad stuprum pellicere castum iuuenis pectus non potuisset, furore percitam ipsum ad patrem detulisse, & se ab illo solicitatam insimulasse. alij affectati eum regni crimine obruisse, veritam, ne Constantinus eximia iuuenis indole captus ipsum suis filiis etiam tum pueris anteponeret. Itaque Licinium etiam Cæsarem occisum esse, ne quam tyranni impurissimi prolem relinqueret. quæ aliquando ocium Imperij, ac pacem turbare Ecclesiæ posset. Hæc à Constantino hoc anno in Orientali Imperio gesta. In Italia verò res admirandæ, ac portentorum similes euenere. siquidem, vt notat Cedrenus, terra vehementi adeo motu concussa est, vt duodecim oppida in Campania

nia procubuerint. Sol autem tanta obſcuritate, Luna orbem ſubeunte, infectus eſt, vt ſtellæ interdiu, perinde ac noctu, micuerint. quæ ſiquid forte triſte Italiæ portenderunt, nimirum impendentem Romanæ vrbi veteris dignitatis imminutionem Byzantio illi amplitudine adæquando ſignificarunt. Romæ autem Syluester pontifex tabulis concilij Nicæni acceptis, confeſtim occidentalium epiſcoporum concilium advocauit, vt, quemadmodum ſcribit S. Athanaſius de Iulij pontificis concilio loquens, Nicæna decreta pro Romanæ Eccleſiæ auctoritate examinaret, &, ſi veritati Catholicæ congruentia reperiſſet, ipſe auctoritate ſua interpoſita confirmaret. Res autem ex Actis Concilij acta eſt in hunc modum. Cum epiſcopi ducenti ſeptuaginta ſeptem conveniſſent, recitatis Nicæni Concilij tabulis, rebuſque, quæ controuerſiam facerent, in diſquiſitionem adductis, Sabellium, & Arrium, tanquam praue de Trinitate ſentientes damnarunt, quæq; de ea in Concilio Nicæno decreta eſſent, iis ſtandum eſſe conſtituerunt. Paſchatis etiam obſeruationem ita cuſtodiendam eſſe ſanxerũt à luna quarta decima ad viceſimam primam, vt die Dominico eluceret. Præterea vno nomine quidquid trecenti octodecim illi patres ad robur ſanctæ Eccleſiæ Catholicæ, & Apoſtolicæ decreuiſſent, & ipſi ſua ſententia confirmarunt. quicunque verò ab eorum decretis receſsiſſent, anathemate perculerunt. Quibus actis ſcita inde alia ad diſciplinam Eccleſiæ pertinentia ſubiecerunt. fuere autem huiuſmodi: *Presbyterum Arrianum, niſi reſi[pis]centẽ, nemo recipiat niſi epiſcopus eiuſdem loci cũ reconciliet, & ſacroſancto chriſmate per epiſcopalis manus impoſitiones ſancti Spiritus gratia, quæ ab hæreticis dari non poteſt, confirmet. Nemo laicus clerico crimen inferre audeat Presbyter aduerſus epiſcopum, diaconus aduerſus presb[y]terum, ſubdiaconus aduerſus diaconum, acolythus aduerſus ſubdiaconum, e[x]orciſta aduerſus acolythum, lector aduerſus exorciſtam, oſtiarius aduerſus lectorem accuſationem non deferat Præſul non damnetur, niſi ſexaginta duobus teſtibus, ſummus præſul à nemine iudicetur. Presbyter cardinalis non damnetur, niſi ſexaginta quatuor teſtibus diaconus cardinalis, niſi triginta ſeptem, ſubdiaconus, acolythus exorciſta, lector oſtiarius, niſi ſeptẽ. Teſtes, aut accuſatores nulla ſint notati infamia, & uxores ac filios habeãt atq; omnino Chriſtum cõfiteantur. Teſtimonium Laici aduerſus clericũ nemo recipiat. Clericũ nemo examinare præſumat niſi in eccleſia. Nemo clericus aut diaconus, aut presbyter propter quãlibet cauſſam intret in curiã, nec ante iudicem cinctum cauſſam dicat. Sacrificium altaris nemo celebret in panno ſerico, aut tincto, ſed in puro lineo ab epiſcopo cõſecrato. Si quis in Eccleſia militare deſideret, primũ oſtiarius, deinde lector, deinceps exorciſta, acolythus, ſubdiaconus cuſtos martyrũ, diaconus presbyter, poſtremò epiſcopus eſto. Miſſas presbyter nemo celebret, niſi in locis ab epiſcopo cõſecratis, qui ſui particeps in poſterũ uoluerit eſſe ſacerdotij.* Syluester porro eximio pietatis ſtudio percitus multos reſtituit ab epiſcopis cõmunione depulſos, & à tyrannis oppidis deturbatos, & eccleſiis reddidit, in quibus fuerant inſtituti. ac Tranſmarinum hominem ad clericatus gradum admitti Romæ prohibuit, niſi quinq; epiſcoporũ teſtimonio eſſet probatus.

Hæc Romæ. In Aegypto Alexander, episcopus Alexandriæ, quinto, vt inquit Theodoritus, post concilium Nicænum peractum mense vita cessit. Is cum se morti proximum cerneret, vt ecclesiæ suæ saluti etiam spiritu in extremo consuleret, Athanasium presbyterum suum, qui acerrimè Arrio in concilio repugnarat, absentem, tanquam successorem sibi cooptaturus, sæpius requisiuit. Itaque episcopi tanti viri auctoritate permoti postea Athanasium ecclesiæ Alexandrinæ etiam reluctantem prępofuerunt. tenuit inde ecclesiam magnis certaminibus Athanasius annos quadraginta sex, auctore Socrate. siquidem Gratiano Augusto iterum, & Probo cõsulibus vita est functus. Quod admonendum putaui, quia per hoc temporis spatium, tanquam vindex Nicæni concilij, multis ab Arrianis insidiis appetitus, & assiduis contentionibus cum magna Ecclesiæ clade est fatigatus, vt sequens
326 historia demonstrabit. Postero anno, qui Constantinum Augustum septimũm, & Constantinum nobilissimum Cæsarem consules habuit, Helena Augusta Hierosolyma profecta ministris se filij summa ope sepulchrum Domini eruere laborantibus ducem adiunxit. Fano autẽ Veneris disturbato, & terra, quæ sepulchro superiecta fuerat, diligenter egesta, tum V Nonas Maij sepulchrum cum tribus non longe iacentibus crucibus, clauisq́ue, quibus cruci affixus Christus, & titulo, qui cruci superpositus fuerat, oculis se piorum obiecit. In maxima omniũ gratulatione, quòd tantus thesaurus tanta felicitate esset inventus, illa subitò hæsitatio ingentem animis curam, ac prope mœstitiam intulit, quòd ex tribus crucibus, quæ latronum, quæq́ue Christi corpus sustinuisset, incerti animo fluctuabant. Nam titulus, qui omnem erroris caliginem eripere potuisset, ab ipsa, cui hæserat, cruce erat avulsus. Aderat inter ceteros Macarius vrbis episcopus idem, qui nuper in concilio fuerat. hic cum iustam astantium omnium solicitudinem cerneret, diuino numine afflatus talem inveniendę veritatis iniit rationem. mulierem summo loco natam, quam graui diu morbo conflictatam fuisse liquebat, advehi, ac singulis crucibus admoueri præcepit. mulier vbi Crucem Domini, quæ tertio fortè sita loco erat, tetigit, repente plaudentibus omnibus sanitatem recuperauit. Inde, vt inquit Sozomenus, S. Sulpicius, & S. Paulinus, vir etiam modò vita functus advectus, isq́ue attactu subito vitæ est pristinæ restitutus. Veritate, quod satis esset, explorata, Helena Crucem Domini diuisit, ac parte vna episcopo conseruanda relicta, alteram sibi sumpsit. ac confestim Constantinum de re tota missis litteris, nunciisq́ue commonefecit. Is castris ex Illyrico motis mense Aprili Aquileiam processit. vbi rebus, quæ necessariæ videbantur, peragendis aliquot dies transegit. Inde rectà Romam versus iter intendit ab vniversa occurrente Italia magno studio, atque alacritate animorum exceptus, vt qui gloriæ magnitudine supra humanum fastigium esset elatus, vniverso terrarum Imperio, tyran-

tyrannis deletis, constituto, & antistitibus inter se reconciliatis Ecclesia ad pristinam concordiam, pacem'q; redacta. Ad vrbem inde progressus proximam Maxentianæ victoriæ lætitiam populo renouauit. Siquidem vniversa obviam effusa ciuitate vrbem de Licinio tyranno triumphans iniuit. ac mox omnia, quæ in eiusmodi gratulatione erant solemnia, oblectandi populi caussa, ludos quippe, ac munera edidit. His festis addita inde sunt Vicennalia Imperij, quæ priore anno Nicomediæ, cum in iis locis versaretur, edita, nunc maiore pompa Romæ, vt in ampliore, & iustiore theatro sunt celebrata. In quibus verisimile est, solemni quoque præstantis alicuius oratoris oratione præsentem illius felicitatem rebus ab eo gestis commemoratis esse laudatam. Quæ dum aguntur, nuncius de sepulchro, & cruce Christi inventa accessit, qui & ipsum, & pontificem Syluestrum, & vniversum piòrum populum ingenti lætitia extulit. Itaq; erectior ad magnifici templi constructionem effectus, extemplo, vt inquit Eusebius, litteras ad Macarium episcopum in hæc verba dedit: *Tanta Saluatoris nostri erga nos benignitas declarata est, ut nequaquam explicari pro dignitate possit. quid enim admirabilius esse potest, quàm insigne passionis eius monumentum, quod per tot annos ipsius terræ uisceribus delituerat, tum se ipsis Dei seruis patefecisse, cum illi hoste deleto libertatem recuperassent? Quare sic fac existimes, nihil nobis æquè curæ esse, quàm ut sacer ille locus, quem Dei iussu turpissima simulachrorum mole purgauimus, præclaro templi opere decoretur. Quare tuæ erit prudentiæ efficere, ut non modò Sanctuarium templi, sed omnes etiam eius partes reliquis omnibus, quæ ubique in terris sunt, pulchritudine præstent. Ac ceterarum quidem rerum Draciliano reliquarũ prouinciarum rectori, uestræ'q; prouinciæ præfecto negocium dedimus. de columnis uerò marmoreis, quas ipse aut ad decus illustriores, aut ad diuturnitatem firmiores censueris, ad nos perscribito, ut consilio tuo cognito illas curare possimus.* Interim cõverso ad ordinandam remp. animo, cum iniqua Licinij decreta pro[...]us irrita reddi studeret, varia adversus eũ edicta edidit. quorum duo præcipuè extãt, Romæ data. vnum Antiocho præfecto vigilum VIII Idus Iulias: *Quæ tyrannus contra ius rescripsit, non ualere præcipimus, legitimis eius scriptis minimè impugnatis.* alterum Idibus Iuliis ad Senatum: *Super iis, qui ex senatoribus ad nauicularium munus à tyranno deiecti sunt, ac restitui suis natalibus deprecantur, placuit uestræ sanctitati iudicium, examen'q; mandare, ut uos eligatis, qui splendori uestro patrimonij uiribus, & honestate uiuendi, & natalium dignitate respondent. Incongruũ est enim tantæ dignitatis arbitriũ alteri potius, quàm uestris suffragiis, sententiis'q; cõmittere. Eorũ aũt, quos ut dignos elegeritis, nomina præfectus urbis nobis insinuet, ut uestrũ iudicium cõprobemus.* Inde Mediolanũ decedens accessit Spoletũ, vbi IX Kal. Octobris ita de Nouatianis veterib. hæreticis sanxit: *Nouatianos non comperimus prædamnatos, ut iis, quæ petiuerunt, crederemus minimè largiẽda. Itaq; ecclesiæ suæ domos, ac loca sepulchris apta sine inquietudine eos firmiter possidere præcipimus, ea scilicet, quæ ex diuturno tempore, uel ex empto habuerũt, uel qualibet quæsiuerũt ratiõe prouidendũ erit, ne quid sibi usurpare conẽtur ex iis, quæ ante dissidiũ ad ecclesias perpetuæ sanctitatis pertinuisse manifestũ est.* Demũ Mediolanum

lanum adiit. Vnde X Kal. Nouembris rescripsit. & præfecturam vrbis Anicio Iuliano commisit. qui Idibus Nouembris iniuit. ac deinde se Romã rebus constitutis recepit. Interim Hierosolymis templum splendidissimum, militibus, ac provincialibus omnibus certatim operam iussu Constantini nauantibus, ædificabatur. Ceterum, quod incredibilem omnibus religionẽ incussit, locus ille, in quo postremum Christus vestigia fixerat, cum in cælum nube sublatus est, continuari pauimento cum reliqua stratorum parte non potuit. siquidem quæcunq; applicabantur, insolens humana recipere terra reiecit, marmoribus sæpe in apponentium ora excussis. Quin etiam, vt inquit S. Sulpicius, auctor huius historiæ in primis idoneus, attriti Christo pulueris adeo perenne documentũ mansit, vt vestigia etiam impressa cõspicerentur. & cum postea quotidie confluentium fides certatim Domino calcata diriperet, damnum tamen arena non sentiret, & eandem adhuc sui speciem, velut impressis signata vestigiis, custodiret. Dum templum hoc ad Caluariam conditur, Helena honesto filij exemplo, atq; imitatione permota, duo alia fana extruere est adorta, vnum in Bethleem, alterum in monte Oliuarum, vt non solùm mortis, sed etiam natiuitatis, & ascensionis dominicæ loca monumentis ad accendendam religionem illustribus insigniret. atque ea, filio pecuniam, operamq; subministrante, perfecit. atque interim puellis, quæ virginitatem Deo devouerant, vno in loco accumbentibus ministrare ancillæ modo pro pietatis magnitudine instituit. Inde Orientem peragrare ingressa, vsq; adeo facilem se vniversis gentibus præbuit, vt omnibus ad se adeuntibus munera benignè impertiuerit, damnatos pœna exemerit, exulesq; reduxerit, Constantino matri rebus in omnibus inaudita indulgentia obsequente. Quibus rebus magna pietatis laude peractis, se-
327 quenti anno Constantio, Maximoq; consulibus, Crucis parte, & titulo, & clauis assumptis decessit Romam. Ad vrbem verò vt venit, honesto Imperatoris, omniumq; occursu excepta sanctas dominicæ passionis relliquias obtulit. quæ à pontifice, & clero ea, qua decuit, reuerentia sunt acceptæ. Inde, sumptum suppeditante filio, magnificam basilicam in Palatio Sessoriano instituit, atque ibi sacri ligni portionem auro, gemmisq; inclusam, Titulumq; ipsum Crucis, qui adhuc seruatur, dicauit. ea basilica Hierusalem appellata, etiam ab ipsius nomine Helenianæ nomen invenit, cum ornamentis illustribus, tum opimis possessionibus præcipuè à Constantino affecta. Syluester pontifex diem inventæ Crucis V Nonas Maias festum Christianis esse solemni posthac cæremonia statuit. Constantinus ex tribus clauis vno galeam, altero frenum equi ornauit. Hanc tantam gratulationem domestica statim tempestas turbauit. Helena, cum nepotem Crispum præclarum iuuenem, atq; virtute vna ad laudem, gloriamq; nitentem prauo Faustæ nurus instinctu peremptum audisset, vt primùm vacuas fi-

lij

iij aures adepta est, magno dolore affecta acri ipsum increpare oratione non dubitauit. Ille verò, siue facti pœnitentia tactus, siue pietate materna victus, siue scelere vxoris compulsus, vt facinus commissum corrigeret, Faustam in balneas ardentes immisit. vbi nimio æstu animam præcludente fœdum in modum expirauit. Qua re vulgo improbata, Ablauius, qui postea consul fuit, diram Constantini in suos crudelitatem notans, auctore S. Sidonio, hos versus Palatinis appendi foribus iussit:

Saturni aurea sæcla quis requirat?
Sunt hæc gemmea, sed Neroniana.

nimirum, quod, vt ille inquit, frigore veneni filiū, & calore balnei coniugem peremisset. Faustam inde Helena proximè consequuta est. Etenim, cum esset octogenaria, testamento præsente filio, ac nepotibus condito, XIII Kal. Augusti est mortua. Constantinus aūt ipsam funere extulit splendidissimo, cumq; basilicā via Lauicana inter duas Lauros sanctis Marcellino, & Petro martyribus inchoasset, mausoleum adiecit, atque ipsam ibi in monumento porphyretico posuit. ac studio eius basilicam instrumentis ingentis pretij, & prædiis ampliorū vectigalium decorauit, vt Anastasius prodidit. Atq; hæc quidem à Constantino in Occidentali Imperio, & præcipuè Romæ acta cōperimus, quæ vno concludenda libro putauimus.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM DE OCCIDENTALI IMPERIO,

LIBER QVARTVS.

QVEMADMODVM qui longū iter ingressi arduo monte superato, aut fæuo flumine, mariue transmisso lætantur, arbitrantes se maiorē partē itineris confecisse, quia difficillimā sint emensi, sic mihi administratum Constantini in Occidente Imperium exequuto par propè voluptatis sensus offunditur, perinde quasi è maximis Historiæ salebris emerserim, qa præcipua eius tēpora, actionesq; digesserim. neq; enī rebus eius siue pro rep. siue pro Ecclesia gestis, vt in tota antiquitate nihil est ad memorandū magnificētius, sic in veterib. monumētis aliquid fingi potest ad cōiiciendū, aut digerēdum obscurius. ab hinc siquid angustius, aut, quod nolim, inordinatius afferetur, leuiore multò id nostro crimine cōmittetur. nos enim res Occidentales scribere profitemur, ille verò omnem posthac curam in excolendo Oriente consumpsit. Etenim, postquam res Romanas, atque adeo totius Occidētis, quod satis esse videbatur in præsens, ordinauit,

Orientem sibi repetendum constituit. Itaque Iuliano eodem vrbis præfecto in hunc, & posterum annum relicto, Roma, nūquam postea reversus, excessit. atq; inde Nicomediam se recepit. Ibi verò cum Dei benignitate omni belli occupatione vacaret, opera pacis quorum studiosissimus fuit, moliri perrexit. nam & in Bithynia Drepanem vicum, vbi Lucianus sub Licinio passus fuerat, muris sepsit, atque in memoriam matris Helenopolim appellauit, & Antiochiæ basilicam inchoari nobilissimam iussit, quod Dominicum aureū dictum est. Nam templa Deo dicata Dominica, Sanctis verò Martyria nominabant. Inde maioribus spiritibus inflatus opus multò splendidius, & ad posteritatem memorabilius est adortus. Quippe diuiso iampridem Imperio illud deesse ad integram dignitatem, atq; amplitudinem repræsentandam intelligens, vt vrbs magnitudine, ac nobilitate Romæ æqualis pararetur, quæ vt illa Occidentalis, sic hæc Orientalis maiestatem Imperij sustineret, magnificum, atque illustre nomini suo fore putauit, si hac vrbe constituta tantum ipse decoris invexisset. neq; enim ego iis assentior, qui hoc ab illo aut Romanorum, aut Nicomediensium odio excogitatū affirmant. Igitur consilio de noua condenda vrbe explicito, locum prope Ilium vrbem in Sigeo promontorio sitam, decennali quondam Græcorum bello nobilitatam, munire constituit, atque eò profectus non solùm fundamenta iecit, sed muros eti-
328 am ad aliquam altitudinem excitauit, cum iam consules Ianuarius, & Iustus inissent. tum verò eo consilio reprobato animum ad Chalcedonem, quæ est in Bithynia, contulit, cum Nicomediæ esset, vnde per Martium mensem rescripsit. verùm designato vix opere aquilæ devolarunt, ac fabrûm funiculos raptos trans fretum Byzantium detulerunt. Qua re animaduersa, tanquam diuino adversante numine perturbatus eò adiit, ac situm contemplatus magnopere approbauit, & translatis eò cum omni parata materia fabris subinde opus instituit. Fuit autem antiqua, ac nobilis vrbs Byzantium in Thracia ad Propontidem sita verum superioribus annis Seuerus Imperator occupatam à Pescēnio Nigro, qui Imperiū in Oriente invaserat, illo occiso diruerat. atq; vrbe in vici formam redacta agrum Perintho, quæ Heraclea dicebatur, adiūdicauerat. itaq; Byzantij episcopus ab Heracliensi cōfirmari solitus erat. Huius igitur oppidi Liciniana à se nuper victoria parti antiquum ambitum dilatauit, ac muros tollere, atq; ædificiis publicis, & priuatis passim ad vsum, & decus explere instituit, accitis ad nauandam operam non solùm provincialibus omnibus, sed etiā sociis barbaris, ac præcipuè, Iornande auctore, Gotthis. Aedificia vero publica eo numero, dignitateq; fuerunt, vt in omnibus rebus Romanā amplitudinem adæquarēt, palatium, curia, circus, porticus, thermę, fora, arcus, obelisci, columnæ. quæ marmoribus, atque opificibus aliunde accersitis eximia properatione curauit, ita vt pleraque propter

nimiam

nimiam adhibitam in ædificando festinationem infirma succedentibus proximis annis firmiore opere fuerint instauranda. Inter templa, quæ & in vrbe, & in suburbio erecta sunt, præcipuè memoratur templum S. Sophiæ, nimirum infinitæ ipsi Dei sapientiæ consecratum, templum Pacis, & sanctorum Apostolorum. Ex foris id celebratur, quod ipse à suo nomine appellauit, in quo medio postea columnam ex porphyritide lapide posuit Roma deuectam. in cuius summo signum Apollinis ex Ilio propter operis nobilitatem translatum collocauit, atque in basi nomen suum inscripsit. Postero autem anno, se 329
octauum cum Constantino Cæsare quartùm consule, surgētibus iam ædificiis publicis domos etiam priuatas instituit, & ad frequentādam vrbem eximiæ nobilitatis viros cum ex aliis ciuitatibus, tū præcipuè ex Romana vocauit, quorum aliquot etiam Glycas in Annalibus nominauit, Olybrium, Verum, Vrbicium, Zoticū, Eugenium, Eubulum, Stadium, Florentium, Callistratum, Maurianum, Seuerum, & Isidorum. & certa vectigalia ad ædificia perficienda, & copiam annonæ parandam attribuit. Eodem etiam anno per aliquot menses fuit in Illyrico, quod rescripta indicant Sirmio, Naisso, & Sardica data. atq; ibi opus aliud memorandum maximè iniit. Nam Gotthos, & Sarmatas magnitudine rerum, opúmque suarū exterritos posthac quieturos ratus, castella, & præsidia in ripis Istri à Diocletiano restituta remouit, ac milites limitaneos in proxima oppida dispertiuit, ac pontem lapideum in Istrum fecit, ne Traiano, qui illud idem glorię cupiditate perfecerat, videretur inferior. cuius æmulatione duci videbatur, ipsum herbam parietariam vocans, quòd plerasque ædes suis titulis inscripsisset. Romæ VII Idus Septembris Optatianus, VIII Idus Octobris Petronius Probianus inierunt præfecturam vrbis. Proximo an- 330
no, qui fuit à Christo nato trecētesimus tricesimus, Symmacho, & Gallicano consulibus, indictione tertia, Constantinus vrbem nouā iam ad egregiam aliquam speciem ædificiorum adductam primùm republica sibi putauit ornandam, deinde solemni cæremonia consecrandam. Igitur remp. ita descripsit. Cum priores principes Imperium in duas partes tribuissent, atque vnam Occidentis, alteram Orientis fecissent, in primis eam & ipse rationem retinuit. atque vtrunque Imperium in multas portiones siue diuisit, siue ab aliis antè diuisum paucis mutatis seruauit. Cæterùm Occidentalis partes duæ sunt constitutæ, quæ Italiæ, & Galliarū nomine sunt appellatæ, atq; ambæ in tres diœceses partitæ, illa in Italiam, Illyricum, & Africam, hæc in Hispanias, Gallias, & Britannias. Prouincię porro Italiæ septemdecim factæ, Venetia, Liguria, Alpes Cottiæ, Aemilia, Flaminia cū Piceno annonario, Etruria cū Vmbria, Picenum suburbicarium, Valeria, Campania, Lucania cū Bruttiis, Apulia cū Calabria, Samniū, Sicilia, Sardinia, Corsica, Rhætia prima, Rhætia secunda. Illyrici verò sex, Pannonia prima,

Pannonia ſecũda,Sauia,Dalmatia,Noricum ripenſe, Noricum mediterraneum. Africæ quinque, Byzacium, Numidia,Mauritania Sitifenſis,Mauritania Cæſarienſis, Tripolis. Hiſpaniæ ſeptem,Bætica, Luſitania,Callæcia,Tarraconenſis,Carthaginienſis,Tingitana, Baleares. Galliæ ſeptemdecim, Lugdunenſis prima,Lugdunenſis ſecunda,Lugdunenſis tertia,Lugdunenſis quarta,ſiue Senonia,Maxima Sequanorum,Belgica prima, Belgica ſecunda, Germania prima, Germania ſecunda,Viennenſis. Narbonenſis prima, Narbonenſis ſecunda, Alpes maritimæ,Alpes Graiæ,Aquitania prima, Aquitania ſecũda,Nouempopulana.Britanniæ quinque,Maxima Cæſarienſis, Valentia,Britannia prima,Britannia ſecunda,Flauia Cæſarienſis.Iam verò Orientalis Imperij partes item duæ effectæ, Oriens,& Illyricum.Orientis diœceſes quinque inſtitutæ,Oriens,Aegyptus,Aſia,Pontus,Thracia. Illyrici duæ, Macedonia,& Dacia. Prouinciæ porro Orientis quindecim,Palæſtina,Phœnice,Syria,Cilicia,Cyprus, Arabia, Iſauria,Palæſtina ſalutaris, Palæſtina ſecunda, Phœnice Libani,Eufratenſis, Syria ſalutaris, Oſrhoena , Meſopotamia, Cilicia ſecũda. Aegypti ſex,Libya ſuperior, Lybia inferior,Thebais,Aegyptus,Archadia,Auguſtamnica.Aſiæ decem, Pamphylia,Helleſpontus,Lydia, Piſidia,Lycaonia , Phrygia Pacatiana, Phrygia ſalutaris,Lycia,Caria, Inſulæ. Ponti decem, Galatia, Bithynia, quæ poſt Honorias dicta, Cappadocia prima, Cappadocia ſecunda,Pontus Pelemoniacus, Hellenopontus, Armenia prima,Armenia ſecunda,Galatia ſalutaris.Thraciȩ ſex,Europa,Thracia, Aemimons,Rhodope,Mœſia ſecunda,Scythia.Macedoniæ ſex,Achaia,Macedonia,Creta, Theſſalia,Epirus vetus,Epirus noua, & pars Macedoniæ ſalutaris.Daciæ quinque,Dacia mediterranea,Dacia ripẽſis,Mœſia prima,Dardania,Præualitana,& pars Macedoniæ ſalutaris.In primis autem cum ſingulorum Imperiorum binȩ partes eſſent,his etiam binos prȩfectos prætorio præpoſuit,vt eſſent quattuor.nã ante ipſum duo tantùm fuerant,ac ſingulis ſuas diœceſes attribuit. Ita fuere præfectus prætorio Italiæ, Galliarum, Orientis, & Illyrici. Patricios inde binos,in ſingulis Imperiis ſingulos fecit. Conſulum numerum conſeruauit,eóſque promiſcuè ex vtroq; Imperio legi voluit. Præfectum vrbis Romanæ tantum reliquit, qui deinde Conſtantinopoli quoq; aſcitus eſt. Senatum geminũ inſtituit. Magiſtros peditum, equitũmq; intulit,qui curam militum conſcribendorum,inſtituendorum,& corrigendorum haberet,quæ antè præfecti prætorio fuerat. Duces etiam vectigalia exigere ſtatuit, & ex iis ſtipẽdia militibus numerare, quod ante præfectus prætorio fecerat, prouinciarum verò adminiſtrationem priſtino inſtituto partim conſularibus,partim prȩſidibus, partim etiam Correctoribus commendauit. Officia publica,Palatina,& militiæ ab Hadriano inſtituta paucis mutatis retinuit. Cum igitur in hũc modum vtriuſque Imperij remp.ordinaſſet,atque illius Romã, huius

Byzan-

Byzantium domicilium destinasset, tum verò sibi dedicandum suscepit. Itaque advocatis rursus Orientis episcopis ante diem quintū Idus Maias magna cęremonia vrbem nouā Deo, ac Virgini Dei matri consecrauit, eamque nouā Romam, & Constantinopolim appellauit. atq; ad dignitatem vrbi addendam Ecclesiā eius ad honorem patriarchatus, vt Græci scriptores prodiderunt, evexit, eiusq; episcopum Metrophanem post Alexandrinum sedere instituit. Hæc facta vicesimoquinto Imperij anno D. Hieronymus in Chronicis disertè notauit, & Cedrenus in historia non obscure significauit, cum vrbem consecratam tertia Indictione fuisse prodidit. Huc accedit, quòd idem annus in Quinquennalia Cæsarum incidebat, quem maxima celebrare lætitia assueuerat. Itaq; idem ipse Constantinus, cum his consulibus ad Ablauium præfectum prætorio III Kal. Decembris scriberet, Constantinopoli subscripsit, nimirum Byzātio dicturus, nisi nouo vrbs nomine decorata fuisset. Cassiodorus tamen vicesimoseptimo dedicatam rettulit, multò tolerabilius, quàm ij, qui decimo, & qui vicesimo prodiderunt. quorum errorem facilè coarguere ipsa rerum expositarum nexa inter se series potest. Consules inde noui facti Bassus, & Ablauius, 331 qui, vt inquit Eunapius, domo Aegyptius erat, propter incredibilem sapientiæ opinionem maximam apud Imperatorem auctoritatē adeptus. Eo anno Constantinus, Hieronymo, & Cedreno testibus, exoletis gentilium sacris inexpiabile bellum indixit. nam templa, & simulachra eorum deturbari Constantinopoli, atque in toto Oriente præcepit. signáq; Constantinopolim ex omni parte collata in foro à se nominato conflauit. Itaque omnes gentiles, atque Iudæi, qui Constantinopoli versabantur, Christiana sacra suscepere, atq; aras, & cruenta sacrificia reliquere. contra verò basilicam nobilem Nicomediæ Christo instituit, & cum apud quercum Mambre in Palæstina Abrahamū olim consedisse audisset, indignatus, locum tam venerabilem simulachris esse fœdatum, ipsum purgari, ac templo ornari, litteris ad Macarium Hierosolymorum, & Eusebium Cæsariæ episcopos datis mandauit. Cum autē Sopater Syrus singularis eruditionis, atque eloquentiæ vir fana Deorum toto orbe celebratissima iussu Constantini videret euerti, rem iniquo animo passus, ad aulam Imperatoris, auctore Eunapio, venit, vt ipsum à proposita ratione deduceret. verùm nihil profecit. à Constantino tamen eximiè prudentiæ opinione cultus, apud eū mansit. Leges inde cōstituto à se Imperio ferēs, ad omnes prouinciales edictum Kal. Augusti dedit, quod Cōstantinopoli propositū fuit, his verbis. *A proconsulibus, & Comitibus, & iis, qui vice præfectorū cognoscunt, siue ex appellatione, siue ex delegato, siue ex ordine iudicauerint, prouocari permittimus, ita ut appellanti iudex præbeat opinionis exemplum, et acta cum refutatoriis partium, suisq; literis ad nos dirigat. A præfectis autem prætorio, qui soli uice sacra cognoscere uere dicendi sunt, prouocari non sinimus, ne iam nostra contingi ueneratio uideatur.* Item Kal. Decembris ad

Prouinciales Constantinopoli: *Cessent iam nunc rapaces officialium manus. nam si moniti non cessauerint, gladiis præcidentur. Non sit uenale iudicis uelum, non ingressus redempti, non infame licitationibus secretarium, nõ uisio ipsa præsidis cum precio. æquè au res iudicantis pauperrimis, ac diuitibus referentur. Absit ob inducendum eius, qui O; fu ij princeps dicitur, deprædatio. Nullas litigatoribus adiutores eorundem Officij principum concussiones adhibeant. Centurionum, aliorumq; officialium parua, magnaq; poscentiũ intolerandi impetus oblidantur, eorũq; qui iurgantibus acta restituant, inexpleta auiditas temperetur Semper inuigilet industria præsidalis, ne quidquam à prædictis generibus hominum de litigatore sumatur. Qui si de ciuilibus caussis quidquam putauerint esse poscendum, aderitq; armata censura, quæ nefariorum capita, ceruicesq; detruncet, data copia uniuersis, qui concussi fuerint: ut pr ęsidum instruant notionem. Qui si dissimulauerint, super eodem conquerendi uocem omnibus aperimus apud Comites cunctos prouinciarum, aut apud Præfectum prætorio, si magis fuerit in uicino, ut hi· referentibus edocti super talibus latrociniis supplicia referamus.* Per eosdem etiã dies eunuchos, qui cubiculum Imperatoris seruabant, coercuisse videtur. de quibus sic Lampridius in Alexandro, scribens ad Constantinum: *Posteaquam intellexisti, quid mali eunuchi habeant, & quemadmodũ principes circumueniant, tu eos eo loci habes, ut nec chlamyde uti iusseris, sed necessitatibus domesticis delegaris.* Romę pridie Idus Aprilis Anicius Paullinus, flos Romanæ nobilitatis, vrbis præfecturã iniuit. Huic statuam inauratã senatus populúsq; Rom. posuit cum hoc meritorũ eius elogio: *Anicio Paullino Iuniori V. C. Pro. Conf. Asiæ, & Hellesponti, consuli ordinario, præfecto urbis, uice sacra iudicanti ob meritum nobilitatis, eloqui, iustitiæ, atque censuræ, quibus priuatim, ac publicè clarus est, petitu populi Rom. testimonio senatus, iudicio D D. N. N. Triumphatoris Augusti, Cæsarumq; florentium statuam secundam auro superfusam*
332 *locari sumptu publico placuit.* Hilariano inde, & Pacatiano consulibus, Dalmatio Dalmatij fratris filio Cæsare constituto Constantinus bellũ intulit Gothis, qui à Diocletiano domiti suis adhuc se finibus continuerant, atque in fœdere, & amicitia Romanorum permanserant, nũc verò remotis ex limite Istri à Constantino præsidiis, noua irruptione facta in Mœsiam, ac Thraciam se intulerant, atque omnia populationibus, incendiisque miscuerant. Qua iniuria percitus Constantinus in Mœsiam cũ exercitu venit (siquidem pridie Idus Aprilis Marcianopoli fuit) atq; eos ex Thracia pepulit. pulsósq; trans Istrum insequutus in Sarmatarũ regione cæcidit, & fœdere icto X L millia militum dare ad bella vrgẽte necessitate coegit, vt D. Hieronymus, Iornãdes, & Zonaras prodidere. nã paullo secus res ab Eusebio gesta narratur. Cum superiores, inquit, Imperatores tributa Scythis pependissent, id alienũ esse Romana maiestate ratus Constantinus, Christi auxilio fretus, crucis vexillo in eos illato breui omnes subegit. ac reluctantes quidem armata manu coercuit, reliquos verò disertis legationibus mulcens ab inculta, & fera vita ad humanam, ciuilémque traduxit. Bellum autem ingens fuisse, atque ingentem Constantini nomini gloriam peperisse constat. Itaque Anicius Paullinus, qui & hoc anno vrbis Romæ

mæ fuit præfectus, his auditis publicum monumentum ad perennem Constantini memoriam à senatu excitandum curauit, cum his verbis: D. N. *Constantino, Maximo, Pio, Felici, ac Triumphatori, Semper Augusto ob amplificatam toto orbe remp. factis, consiliisq;* S. P. Q. R. *dedicante Anicio Paullino Iuniore* V. C. *consule, Præfecto vrbi.* Inter hæc, Ecclesia Christiana iam non solùm opibus, sed etiam dignitate florente, iterum in Oriente res turbari, ac misceri magno populorum, ac religionis damno sunt cœptæ. Eusebius Nicomediensis episcopus, & socij eius in Concilio Nicæno damnati, cum aliquandiu in exilio fuissent, tandem siue vera, siue falsa pœnitentia ducti, ac libello fidei suæ episcopis præbito absoluti ecclesias suas iis, qui invaserant, deturbatis, receperant, Arrio solo communione Ecclesiæ Alexandrinæ excluso ab Athanasio episcopo, viro in suscepta caussa vno omnium constantissimo. Cum autem per aliquot annos conticescetibus magis, quàm languentibus animis, summum de Trinitate silentium omnes tenuisset, demum hoc anno verba iterum inter episcopos fieri cœpta sunt. Huic disputationi materiam prębuit verbum, Consubstantiale, quod nouum in Symbolo fuerat positum. in quo filium patri consubstantialem esse confitebantur. de quo cum non idem Arriani cum Catholicis sentirent, simultates inter se exercere distractis non minus animis, quàm opinionibus, institerunt. In primis autem episcopus Antiochenus Eustathius scripto edito Consubstantiale defendit, atque Arrianos adhuc ex damnatione furentes, vehementius irritauit. Itaque, cum contraria ab vtraque parte scripta prodiissent, placitum est, vt ad rem constituendam conventus episcoporum Antiochiæ haberetur. Hanc occasionem, quam nunquam spe, animóque conceperant, Arriani adepti, ne iterum Catholicorum multitudine, ac potentia premerentur, diligenter sibi posthac providendum putarunt. Itaque, cũ aliter non possent, duos Catholicorum principes Eustathium, & Athanasium tollere subornatis accusatoribus, fictisque criminibus decreuerunt. Huius vero doli artifex Nicomediensis Eusebius fuit. Is Hierosolymorum templum, cuius pulchritudo, splendórque prædicabatur, se visere velle professus, comite Theognide episcopo perditorum suorũ consiliorum participe sumpto, Antiochiam adiit, & simulata amicitia ad Eustathiũ, comiter ab illo exceptus, divertit. Inde Hierosolyma progressus, colloquio cum nonnullis episcopis Arrianæ sententiæ inito, insidias, quas Eustathio moliebatur, aperuit. & cum iis Antiochiam se recepit. Ibi concilio instituto eiusdem instinctu processit quidam, qui Eustathium de adulterio postulauit, idque præsentis mulieris, quæ se puerum ex eo genuisse confitebatur, testimonio comprobauit. Episcopi, cum mulieris iureiurando potius, quàm Eustathij inficiatione standum censuissent, sententiam in eum seuerissimam, licet Catholicis reclamantibus, protulerunt, atque ecclesia spoliatum

perpetuo exilio affecerunt. Qua ex re grauis adeo Antiochiæ seditio est conflata, cũ alij Eustathium retinere, alij emittere vellent, vt vix ab armis, & sanguine temperatum sit. Tumultu inde auctoritate Cõstantini sedato, plerique Eusebiũ Cæsariensem sibi depoposcere episcopũ. quem ille honorem repudiauit, atque ex ea re laudem à plerisque, & præsertim à Constantino egregiã tulit. Eustathio pulso Eusebius inde animum suum convertit ad Athanasium affligendum, ipsum Arrium in Ecclesiam, quòd semel damnatus esset, recipere recusantem. Cum autem non solum Alexandriæ, sed etiam Constantinopoli res variis pro cuiusque in caussam studiis iactaretur, Constantino haudquaquã æquo animo eiusmodi contentionibus iterum permisceri Ecclesiam audiente, nouum eis præsidium ad deiiciendum Athanasium est oblatum. Quippe Constantia Constantini soror mortem oppetiit. Hæc, cũ à fratre morbo oppressa iterum, ac sæpius viseretur, presbyterum illi quendam Arrianum, quo cum sibi magna familiaritas intercesserat, insignis pietatis, & egregiæ fidei nomine commendauit, atq; inde vitam destituit. Presbyter Constantiæ cõmendatione Constantini familiaritatem adeptus, Eusebij impulsu, libertate loquendi parta, ipsum monere Constantinum non dubitauit, Arrium insigni iniuria fuisse affectum, quòd, cum recte sentiret, Ecclesiæ communione secretus esset. Mirante autem Constantino, ac dicta eius nutu magis, quàm oratione, reiiciente professus est, ipsum, si ad colloquium eius admissus esset, planum facturum, quàm minimum à Nicænis decretis, ac sententiis discreparet. Quo audito Constãtinus, Atqui, si Arrius, inquit, cum Concilio sentiet, non modo meum illum in conspectum admittam, verùm etiam ad ecclesiam suam dimittam. atque ita advocari Arriũ iussit. quo cunctante demum V Kal. Decembris ad eum ita scipsit: *Iamdudum significatum tibi est, ut ad nos uenires, quò nostro frui conspectu posses. quod abs te non extemplo curatum esse miramur, Quare da operam, ut publico uehiculo sumpto ad nos accurras, quo nostra erga te uoluntate perspecta redire in patriam poßis.* His litteris acceptis Arrius demum ad eum Constantinopolim venit, ac secum Euzoium diaconum, quem eadem de caussa Alexander abdicarat, adduxit. rogatique ambo, vt formulam fidei suæ cum Nicæna congruentem proferrent, Christum Dei filium ex ipso ante omnia sæcula genitum, verbo Consubstantiali omisso, confesui sunt. Qua professione audita Constantinus eos tanquã minime à Concilij sententia dissiden-
333 tes Alexandriam iussit repetere. atq; in sequentem annum edidit consules Dalmatium fratris filium, & Xenophilum. Eo anno Arrius cum Euzoio Alexandriam reversus se in communionem Ecclesiæ recipi postulauit, neque id obtinere ab Athanasio potuit. Quod vt Eusebius audiit, Athanasium primum suis, deinde morem sibi gerere recusantem, Constantini litteris de recipiendo in communionem Arrio, atque Euzoio monuit. Quibus Athanasius constanter rescripsit, nefas esse, vt qui

qui Fidem infirmassent, atque anathemate à Concilio perculsi fuissent, tanquam postliminio redeuntes gradum suũ recuperarent. Quo responso accepto Constantinus accensus, vt concordiam stabiliret, Athanasium se de ecclesia depulsurum denunciauit, nisi in auctoritate sua fuisset, neque propterea Athanasium de suscepta sententia depulit. Cum hoc igitur statu res essent, Eusebius occasionẽ alienatæ Constantini ab Athanasio voluntatis adeptus, diram adversus eum coniurationem conflauit, omnibus non solùm Arrianis, sed etiam Meletianis in societatẽ ascitis. Arriani fuere Theognis Nicææ, Maris Chalcedonis, ac præter hos Vrsacius Singidonis, & Valens Mursæ, vterque Pannoniæ, episcopi. Meletiani à Meletio dicti erant. is ciuitatis cuiusdã in Aegypto episcopus à Petro Alexandrino episcopo regnante Diocletiano episcopatus munere spoliatus, quòd Christum inficiatus simulachris immolasset, socios erroris sui quosdam contraxerat, ac Petro episcopo martyrio affecto Achillam primùm, deinde Alexandrum maledictis incesserat, ac demùm exorientibus Arrianis adiunctus cum suis à Nicæno damnatus concilio fuerat. mortuo verò Alexandro eodem Athanasium animo infestus vrgebat. Coniuratione igitur cum his facta Eusebius per eosdem Athanasium apud Constantinum accusauit, qui Constantinopoli, vbi III Nonas Maij fuisse reperitur, Nicomediam se contulerat, quod nouum vestis lineæ tributum Ecclesiæ Alexandrinæ persoluendum in Aegypto instituisset, & aurum inde collectũ Meletio in Thebaide, & Aegypto seditionem agitanti suppeditasset. Verùm id crimen falsum esse Alypius, & Macarius ecclesiæ Alexandrinæ presbyteri, qui tum fortè Nicomediç erant, opportunè coarguerunt. Quare Constantinus accusatoribus grauiter increpitis ad se Athanasium advocauit. Vbi verò Eusebius eũ adventantẽ accepit, alio eum crimine, quòd Imperatoris edictis resistere moliretur, appetiit. de quo Constantinus, cum in Psamathia suburbio Nicomediæ cognouisset, & Athanasium innocentẽ comperisset, ipsum cum honore dimisit, atque Alexandrinæ Ecclesiæ commendauit. Eodem anno Sarmatæ Limigantes Gotthorum vicinorum suorũ armis oppressi, cum iustas ad resistendum liberorum hominum copias non haberent, tanquam in extremo periculo seruos suos armarunt, atque eos contra Gotthos duxerunt. Mox autem, cum à seruis deficientibus appeteri, ac sedibus eiecti patriis essent, auxilij ac cõsilij inopes ad Constantinum subsidium imploratum, & sedes rutas petitũ se cõtulerunt. Eos verò Constantinus benignè auditos in prouincias suas recepit, atq; alios sacramento militari adegit, alios ad agrorũ cultionem adhibuit. Scribit etiam Iornandes, Vandalos quosdam à Gotthis acie superatos sedes à Constantino petiisse, eásq; in Pannonia recepisse. Itaque Zosimus adiicit, Constantinum primum omnium barbaros Romanæ militiæ adscripsisse, eámq; rem magnorũ, quæ subsequuta sunt, malo-

rum

rum initiũ attulisse. Quod verè dictum esse, post huius historiæ contextus ostendet. Constantini enim siue consiliũ, siue liberalitatem, siue fortasse etiã necessitatẽ imitati subinde Constantius, Valens, & Theodosius integras nationes transire fluuiũ cupientes in suas prouincias admiserunt, ac fortissimũ, & prudentissimũ ex eis quenq; honoribus militaribus evexerunt, ac Romanis militibus posthabitis remp. solis propè barbaris cõmiserunt, Gothis, inquã, Alanis, Gepidis, Vandalis, Hunnis, Sueuis, & Francis. qui occasionẽ nacti aut legitimis Imperatoribus manus intulerũt, aut populares suos spe prædæ, ac sedium concitatos ad agrorũ populationes, prouinciarũ vastationes, ac demum ad caput ipsum Imperij Romã occupandam, ac diripiendã impulerunt. Romæ VII Idus Aprilis Optatianus præfecturã vrbis iniuit. Interim Arriani consiliis nouis cõpositis alios delatores Athanasij compararunt. ac nouis criminibus ipsum apud Constantinũ obruerunt, vno, quòd Arseniũ episcopum Meletianũ occidendum curasset, & manũ ei mortuo amputatã adhibere ad artes magicas voluisset, altero, quòd stuprum cũ muliere cõmisisset. Itaq; de industria Arsenium aliò ablegarunt, & manũ recisam homini mortuo protulerunt, & mulierem, quæ se ab illo viriatã assereret, produxerunt. Inuidia etiã conflata est, quòd Macarius ab eo in Maræotidem missus, mensa Domini eversa, calicem mysticũ confregisset. Harum rerũ cognitionem Con-
334 stantinus, Optato, & Paullino consulibus, Dalmatio Cæsari Antiochiæ sedenti mandauit. Verùm Dalmatius hoc iudiciũ exercere bello auocatus non potuit. Itaque Constantinus Arrianorũ impulsu concilium Cæsareæ Palestinæ indixit, atque ea cognitione illuc reiecta, eò adesse Athanasium imperauit. Dalmatius autẽ certior factus, Calocerum quendam res in Cypro nouas moliri, atque ad tyrannidẽ aspirare, iusto conscripto exercitu eò se contulit, atque acie cum Calocero decertauit. eúmque victum in potestatem redegit. Inde pacata insula cum se domũ referret, Tarsi in Cilicia viuum cõburi iussit. Romæ V
335 Kal. Maij Anicius Paullinus vrbis præfectus creatus. Postero verò anno Constantius Constantini Augusti, vt notauit Athanasius, frater, & Rufius Albinus, viri clarissimi consules inierunt. Concilio episcoporum Cæsareæ superiore, vt diximus, anno coacto Athanasius per multos menses expectatus non affuit. Qua re Arriani confirmati nouam eius ad Constantinũ contumaciam detulerunt. Is ratus Athanasium odio episcopi vrbis Eusebij ab illo convẽtu refugere, episcopos Tyri iussit convenire, atque Athanasiũ illuc adesse. Publicis vehiculis sumptis, confestim eò episcopi vnà cũ Athanasio convolarũt. frequenti concilio cum alia ad concordiam ecclesiarũ pertinentia sunt statuta, tum Athanasio præsenti manus Arsenio abscissæ, & stupri perpetrati crimen illatũ. Ibi demũ vtrumque facillime, & cum maxima accusatorũ infamia dissolutum est. Nam Arsenius, qui ab Arrianis amandatus

datus fuerat, diligentius conquisitus, atque inventus in Concilium est productus. Quare, cum iussus vtramque manum exercuisset, accusatorum caussam propè in comœdiam vertit. Mulier inde adducta, ac mendacij convicta non solùm innocentiam Athanasij patefecit, sed insidiosas etiam adversariorum actiones omnes aperuit. Nam Athanasio, qui de stupro caussam dicere iussus erat, silentium obtinente Timotheus presbyter, qui illi aderat, quasi ipse Athanasius esset, ita mulierem compellauit: Egó ne mulier tecum rem habui? egóne tuam domum iniui? affirmante autem illa, & annullum, quem ab eo acceperat, proferente nemini dubium fuit, quin mercede corrupta ad id testimonium accessisset, vt quæ Timotheum pro Athanasio appellaret. Ita Athanasius vtroque iudicio est absolutus. Inde lis Macario de calice fracto intenta accusatoribus hoc iudicio fractis in Maræotidem cognoscenda dilata est. Hoc facto erectus Athanasius extemplo lembum conscendit, ac summa celeritate Constantinopolim ad conquerendam accusatorum calumniam advolauit. Arriani, vbi Athanasium Tyro abiisse senserunt, astute nouum crimen obiecerunt, quòd ad concilium Cæsariense citatus non affuisset, atque absentem indicta caussa damnarunt. Iam nobilissimum Hierosolymorum templum perfectum erat, eiusq; consecratione Constantinus tricesimum hunc Imperij sui annum insignem relinquere cupiebat. Itaq; cum concilio Tyri peracto episcopos iam ad concordiam rediisse audiret, litteras ad eos dedit, vt omnes Hierosolyma properarent, ac templum concordibus animis dedicarent. Quo mandato accepto vniversi e vestigio sese Hierosolyma contulerunt, ac lautissime omnes egregia Constantini cura, ac liberalitate accepti templum martyribus magna cæremonia vnà cum omni thesauro, quo ecclesiam ille donauerat, consecrarunt. Inde à presbytero Arriano impulsus litteras alias ad eos scripsit, vt, quando vnà convenissent, finem tandem controuersiæ, Arrij cognoscenda fide, imponerent. &, si eum aut commode sentire, aut de praua sententia decessisse censerent, in Ecclesiæ communionem admitterent. Episcopi convocati cum assedissent, Arrium, & Euzoium auditos non pessime sentire pronunciarunt, atque ad episcopos Aegypti, & clerum Alexandrinum scripserunt, vt ipsos in communionem statim acciperent, tanquam Imperatoris, & Concilij iudicio absolutos. Interim Constantinus ab Athanasio Constantinopoli aditus de iniquis Arrianorum criminationibus edocetur. Qua de re non leui adversus eos ira cõcepta nouas ad Concilium litteras misit, vt ad se primo quoque tempore Concilij Tyrij rationem redditùri accurrerent. Eo tempore Tricennalia Imperij celebraturus erat eò maiore, quàm vnquam, apparatu, quòd hæc prima vota in noua vrbe Constantinopoli persoluebat, quam magnifica institutorum omnium nouitate decorari volebat. in iis tertium filium Cæsarem appellauit, atque ei par-

tem Occidentalis Imperij Italiam, Africam, Illyricumq́ mandauit. Eusebius episcopus Cæsariensis Hierosolymis profectus solemnē in tali celebritate orationem habuit, in qua, vbi Constantinum egregiè collaudauit, demum ita perrexit: *In singulis festis, & conuentibus decimo quoque anno celebratis singuli filij eius ad sedem Imperij participandam à Deo designati sunt. Itaque filius eius natu maximus, qui patris nomine est appellatus, decimo regni anno socius Imperij cum patre renunciatus est. qui verò ei proximè accedebat ætate, anno vicesimo ad eundem honoris gradum euectus est, tertius deinceps hoc tricesimo, quo nunc festum celebratur, eadem dignitate ornatur.* & post: *Deus hunc conuentum eius caussa curauit celebrandum, eumq́; victorem omnium hostium fecit. denique illum, utpote egregiū veræ pietatis exemplar, cunctis mortalibus propofuit ad imitandum. Hic claro Cæsarum filiorum suorum splendore homines ingenti locorum interuallo disiunctos illustrat. Itaque & nobis, qui Orientem incolimus, suam ipsius præsentiam non sine maximo omnium commodo impertiuit, & alteri hominum generi versus Occidentem unum ex filiis præfecit, & alios duos in aliis locis collocauit. porro autem Imperij quadrifariam dispertiti iugum quasi quattuor equis, id est sibi, & tribus filiis Cæsaribus imponens, ipse eos diuini animorum consensus, & concordiæ frenis colligatos cœlitus moderatur.* Ibi Eusebius Nicomediēsis vnus pro omnibus Constantinū acrius pro Athanasio contendentē sustinuit. Constantinus, cū fratres honorib. cōsularibus honestasset, inde ad affines quoq; id beneficiū transtulit. atq; in insequentē annū Nepotianum Eutropiæ sororis filium consulem declarauit. Per eosdem dies magnus ille abbas Antonius in Aegypto, id est in extremis Imperij finibus, collocatus cū ab aliis hominibus, tum in primis ab Imperatore, totaq; aula regia celebratus est. Nam & Constātinus Augustus, & filij eius Constantius, & Constans Cæsares magnitudine virtutis, ac sanctitatis eius audita, multis eū litteris ad rescribendum provocarūt. quibus ille acceptis haudquaquā elatus, cōvocatos monachos ita est alloquutus: Reges sæculi litteras ad nos scripserunt. verū quid Christianis hoc æstimandum? nam licet diversa sit dignitas, tamen eadem est nascendi, moriendiq; conditio. illa sunt nobis magnifaciēda, quòd Deus hominibus legem scripserit, & quòd per filium suū ecclesias propriis eloquiis exornarit. quid monachus rationis habet cum regibus? cur ego litteras eorum accipiam, quibus solita reddere salutationis officia nesciā? Monentibus autem fratribus, videndum esse, ne ille silentio suo animos regum adversus se irritaret, rescripsit, laudans eos primum, quòd Christum colerent, deinde monens, ne regiæ potestati tantum tribuerent, vt præsentis Imperio carnis inflati se homines esse, & à Christo iudicandos fore obliuiscerentur, & vt clementiæ, ac iustitiæ erga subditos inseruirent. Quarum ex litterarum lectione summam principes voluptatem ceperunt. Romæ III Kal. Ianuarias Rufius Albinus præfecturam vrbis iniuit. postridie verò Syluester pontifex cum maximo piorum mœrore vita migrauit, Ecclesia Dei in optimo statu relicta, cum insigni, ac præcipuo Constantini beneficio auctoritatem pontificiæ

ficiæ sedi maximam addidisset, & vrbem Romam templis magnificentissimis instruxisset, & Ecclesiam Romanam opibus auctam legibus sanctissimis temperasset. Initio inde sequentis anni Nepotiano, & 336
Facundo consulibus, Marcus diaconus XVII Kal. Februarias Syluestro suffectus est. Interim Eusebius nunquam, nisi confecto Athanasio, quieturus ipsum apud Constantinum nouo crimine affecit, minatum esse multorum testimonio insimulans, se prohibiturum, ne frumentum Alexandria, vti solebat, Constantinopolim deferretur. Quod vbi Constantinus accepit, Athanasium siue iræ indulgens (nam ciuitas maxima tum forte frumēti inopia laborabat) siue (quemadmodū scripsit iunior Constantinus) ipsum inimicorum crudelitati subtrahere cupiens Treviros relegauit. Athanasio, id quod iampridem tentabatur, tandem ecclesia deturbato Arriani, quasi triumpho aliquo de Catholicorū parte relato inde ad Nicæna decreta labefactanda se contulerunt. Arrius Alexādriam reversus, cum absente Athanasio ipsam ecclesiam deintegro permisceret, à Constantino adire Constantinopolim iussus est. Vbi verò eò venit, repente præsentem adiutorem Eusebium nactus eodem vrbem illam veneno inficere, quo Alexandriam, instituit. & ab Alexandro ciuitatis episcopo ecclesiæ propterea communione semotus grauia cum illo quoq; certamina iniit. Quibus vt modum imponeret Constantinus, die quodam Sabbati ipsum in aulam vocauit, atq; ab eo fidei suæ formulam postulauit. & cum aliam ille fidem verbo, aliam mente professus esset, eundem sentire cum Catholicis arbitratus, Alexandro vt postridie in communionem reciperet, imperauit. Prioribus diebus Alexander prævalentibus adversariorum se premi opibus conspicatus, humana ope deplorata ad diuinam confugerat, atque in templo Pacis per multas noctes effusis lacrymis Deum orauerat, vt Ecclesiæ suæ periclitanti adesset, in primisque, vt Arrius tantarum turbarum concitor meritas aliquando pœnas expenderet. Cuius precationis votum haud irritum esse Deus permisit. Nam Arrius postridie cum ab aula Imperatoris digressus magna Eusebianorum caterua stipatus alacris ad Alexandrum, vt Ecclesiæ sociaretur, contenderet, in ipso victoriæ suæ articulo expirauit. Siquidem vbi ad Forum Constantini pervenit, laxata forte aluo locum latrinæ quæsiuit. & mox cum in præmonstratum locum secessisset, diuina voluntate viscera simul cum excrementis eiecit, ac repente fœdissimo genere mortis perculsus interiit. Cuius rei fama per totam subitò vrbem pervagata ingenti omnes stupore defixit. in primisq; intolerandam iam Arrianorum insolentiam labefecit. Athanasius, antequam Alexandria cederet, Marcum Romæ pontificem per litteras obtestatus est, vt, quoniam tabulæ Concilij Nicæni corruptæ ab hæreticis essent, integrum, atque inviolatum earum exemplum ad se remitteret, quæ à Victore, & Vincentio legatis ad decessorem

eius Syluestrum missæ fuissent. Cuius ille voluntati obtemperauit, extant litteræ VIII Kalen. Octobris Nepotiano, & Facundo conf. ad Athanasium datæ. Ipse Marcus episcopum Ostiensem honore pallij decorauit, cum eo, vt Romanum episcopum consecraret. quo iure solus Ostiensis episcopus per multos inde annos est vsus. Idem basilicas duas construxit, vnam via Ardeatina, alteram in vrbe ad Palatinas. quas Constantinus in suo erga Romanam Ecclesiam studio perseuerans, & opimis fundis instruxit, & aureis instrumentis ornauit. Inde pridie Nonas Octobris diem suum obiit. Post viginti dies Iulius diaconus locum eius tenuit. Constantinus Cæsar Eusebiam mulierem nobili, ac splendido loco natam sibi despondit. Ea sponsalia pater summa hilaritate, ac magnificentia celebrauit. nam & ipse sponsum manu duxit, & conuiuiũ splendidè apparauit, ac separatim singulos virorũ, ac mulierum choros muneribus eximiis coluit. Ab eodem Indorũ etiam legati dona ferentes, benignè excepti. & ossa Sanctorum Lucæ, & Andreæ, & Timothei adducta Constãtinopolim. de quibus sic D. Hieronymus aduersus Vigilantium: *Constantinus sanctas relliquias Lucæ, Andreæ, & Timothei transtulit Constantinopolim. apud quas dæmones rugiunt, & inhabitatores illorum se sentire præsentiam confitentur.* Vrbe Constantinopolitana in magnã rei frumentariæ difficultatem adducta, naues in diuersas dimissæ partes fuerunt, quæ frumenta deueherent. Hæ cum onustæ rediissent, appelli ad littus deficientibus ventis non potuerunt. Quo cognito populus ad theatrum sæua famis stimulatus rabie conuolauit. Tum Constãtinum ea de re animi anxium, & tempestatis aduersæ rationem exigentem æmuli Sopatri, qui vir propter sapientiam in aula Constantini conspiciebatur, in primisq; Ablauius præfectus prætorio adierunt, atque ita dixerunt: Quòd ventos votis refragari tuis vides, id scito Sopatri, quem tu tantis honoribus extulisti, perniciosa nobis sapientia fieri. is enim arte sua ventos deuinxit, & quo minus nauibus aspirent, inhibuit. Qua re audita, illi assensus Sopatrum propere comprehendi, ac securi percuti iussit. Huius rei auctor Eunapius. Constans Cæsar Romæ secunda Imperij Tricennalia egit, eodem Albino præ-
337 fecturam vrbis administrante. Titiano inde Maximo, & Feliciano consulibus VI Idus Martias Valerius Proculus vrbis præfectus iniuit. Hoc demum anno scribit Eusebius Constãtinum sacro esse baptismate expiatum. cuius, quoniam ab Ecclesiæ Romanæ auctoritate dissentit, ne mendacij arguamur, verba referemus: *Sapor, inquit, Persarum rex, qui Constantio Cæsare limitem tuente sæpe irrumpere, sed frustra, conatus erat, in Mesopotamiam incursauit. Quo cognito, Constantinus hanc sibi superesse de Persis victoriam iactans, exercitum contrahere properauit, atque episcopos de expeditione suscipienda admonuit ac nonnullos secũ educere cupiẽs, tabernaculum instar templi construxit, ut in eo Deũ cũ episcopis supplicaret. Quo apparatu percepto Sapor exterritus oratores ultro de cõpositione misit. quos ille benignè audiuit, lætosq; cum pace remisit, eo die, quo solemne Paschatis agebatur,*

agebatur, quod ipse cum ceteris pernoctans, ac Deo uota faciēs celebrauit. Inde sepulchro sibi opportunè in Apostolorum templo constructo, morbo repente iactari cœpit quem cum ferre sæuientem non posset remedij caussa Soteropolim ad aquas calidas est egressus. quibus non proficientibus Helenopolim in Bithyniam adiit, ut earum aquarum beneficio uteretur. Ibi uota Deo in Martyrio facientem salutaris admodum cogitatio subiit, extremum uitæ suæ finem adesse, opportunum tempus, quo peccata deleret, quæ ipsa humanitas contraxisset, satisq; persuasus arcanorum uerborum ui, & salutari lauacro animum expiari, positis humi genibus, Deo suppliciter peccata sua confessus per manus impositionem precatione dignus habitus est. inde Acironem Nicomediæ suburbanum se deferri iussit, atque aduocatis episcopis ita dicere cœpit. Hoc est tempus salutis, quod dudum à Deo consequi exoptaui tempus est, ut insigni immortalitatis, ac sigillo salutis afficiar. Hoc in amne Iordane facere statueram, in quo etiam Saluator ad nostrum exemplum lauacrum adeptus esse dicitur. Quoniam tamen Deus, quod utile est, uidens his nos hoc in loco dignatur, nulla dubitatio relinquatur. Si enim qui uitæ, mortisq; dominus est me superstitem esse, & cum populo conuenire, & precationibus unà cum omnibus interesse uoluerit, uiuendi leges Deo conuenientes mihi constituam. His dictis illi solemnibus adhibitis cæremoniis instituta diuina expleuerunt, & arcana communicarunt. Ita solus omnium à sæculo Imperatorum Constantinus in Christi martyriis regeneratus initiatus est, ac diuino sigillo dignus effectus. Cæremoniis uerò omnibus absolutis nitidus ille, ac regiis uestibus indutus candidissimo in lecto recubuit, purpuram amplius nolens attingere. tum uerò clara uoce, cum gratias Deo egisset, hæc intulit. Nunc uerò me beatum esse, nunc immortali uita dignum euasisse, nunc diuinæ lucis participem factum esse intelligo. miseros autem illos, qui his bonis orbati sunt, duco. Interim tribuni, ac centuriones ingressi uarios questus iactare, semet destitutos fore deflentes cœperunt, eiq; uitam longiorem precati sunt. Quibus ille respondit, se ueræ uitæ compotem factum esse, solumq; quantis bonis potiretur, cognoscere. quamobrem se ad Deum suum sine cunctatione migrare. Deinde testamentum rite condidit. Ac Romanis quidem annua munera dedit filiis uerò tanquam patrimonium aliquod, regni hæreditatem distribuit nempe Gallias, Hispanias, & Britannias Constantino permittens, Thraciam, Asiam, Aegyptum, & Orientem Constantio, Italiam, Africam, Illyricumq; Constanti Quin etiam Athanasium licet Eusebio præsente, ac contradicente, tanquam omnis expertem culpæ restitui iussit, ac testamentum presbytero, de quo diximus, Arriano commisit, neq; ita multò post tertio die Pentecostes XI Kal. Iunias decessit è uita, cum annos ætatis sexaginta quinque complesset, unum & triginta regnasset. Hæc de Constantini baptismo, & morte à nobis allata in vita eius ab Eusebio Cæsariensi ad verbum scripta reperiuntur. quem, vt vnum omnium, qui de Constantino scripserunt, antiquissimum, sequuti sunt apud Græcos Socrates, Sozomenus, Theodoritus, & Euagrius. quæ reticenda esse, fidelis scriptoris officio seruientes in re, & controuersia vulgatissima non putauimus, fide apud auctores relicta. Cęterùm Constantinus vir magni animi, & virtutis eximiæ fuit, atq; inter omnes Imperatores hoc vno nomine maximè memorabilis, quòd primus ex Imperatoribus non solùm Christum amplexus sit, sed Christianos etiam Imperatores reliquerit. atque hoc est, quod D. Ambrosius in laudatione Theodosij dixit: *Theodosius Constan-*

tino adhæret, cui licet baptismatis gratia in ultimis constituto omnia peccata Deus dimiserit, tamen quòd primus Imperatorum credidit, & post se hæreditatem fidei dereliquit, magni meriti locum repperit. Quòd si Augustum iure admiramur, quòd eo regnante ad vnum Imperatorẽ vnũq; Deum omnium terrenarum, cælestiúmque rerum summa redacta sit, multò iustiore studio ipsum suscipere Constantinum debemus, cui Deus concessit, vt tam religionem, quàm Imperium gentium constitueri.

Eius mortis nuncia stella crinita fuerat, quæ per multos ante dies clarissimè fulserat.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM DE OCCIDENTALI Imperio,

LIBER QVINTVS.

CONSTANTINVS IVNIOR, & Constans Augg.

DEINCEPS acta filiorum, posterorumq; Constantini expediemus, vt consequi ingenio, diligentiaq; poterimus. qui tantum à paterna animi indole in omni genere laudis, atq; officij recesserunt, quantum ille superiores principes omnes pietate, atque animi magnitudine præstitit. Neque enim Constantino filio quisquam ad vitam incautior, Constante ad indecoras voluptates procliuior, Constantio aut leuior, aut ad arrogantiam intolerantior fuit. Accessit, quòd vt Constantinus à Catholicis ad Arrianos, sic Iulianus fratris filius à Christianis ad gentiles inaudita antè impietate se rettulit, ac plurimum ipsi tum primùm se corroboranti Ecclesiæ nocuit. ambo tamen Imperium multis tempestatibus hostium, tyrannorúmque iactatum successoribus integrum, atque incolume tradiderunt. Constantini morte comperta, milites, qui custodiæ corporis assistebant, abscissis vestibus, humi corpora proiecerunt, atque illisis muro capitibus nullis questibus pepercerunt, quos in tali casu ingens suggerere dolor posset. Quos præfecti, & centuriones, atq; omnes subinde milites sunt sequuti, flebilibus vocibus identidem conseruatorem, custodem, ac parentem se amisisse testantes. quin etiam ciues per vrbem

vagi,

vagi, ac furentibus ſimiles altiſsimis eiulatibus mœrorem ſuum, cuius magnitudinem capere non poterant, ediderunt. reliqui demiſſo vultu inceſſere tanquã attoniti, ſinguli præcipua ſe calamitate affectos querentes, ac ſemet tanquã tum demum omnibus humanæ vitæ ſpoliatos muneribus, deplorantes. Vbi luctus reſedit, paullatimque mœror elanguit, milites ſublatum cadauer aureo loculo incluſerunt, ac purpurea veſte contectũ Conſtantinopolim deportarũt. atque in Palatio, loco, vt ab omnibus conſpiceretur, excelſo depoſuerunt. ac luminibus circum accenſis vigiles, qui diurnam, nocturnamque cuſtodiam agerent, addiderunt. Ibi cum eſſet, priſtina regię ſpecies eſt ſeruata. nam & Comites, & ceteri principes, quibus Imperatorem venerari conſuetudo fuerat, ſubinde ingredientes ipſum eodem, quo viuentem, officio ſalutarũt. Quin etiam eadem reuerentia à ſenatu, & magiſtratibus eſt adhibita, reliquisque priuatis, quorũ incredibilis turba repente ſiue honeſto pietatis officio, ſiue curioſo rari in terris ſpectaculi ſtudio conuolauit. Interim fidi nuncij ad filios Cæſares miſsi in diverſas terrarum partes triſtem famam Conſtantini obitus diſtulerunt. Qua accepta exercitus, qui vbique erant, extincto patre, filiis ſe obtemperare velle dixerunt, ac continuò ipſos pro Cæſaribus Auguſtos appellauerunt, breuíque ſpatio ſua inter ſe decreta communicarunt. Romæ autem, vbi Conſtantinum Auguſtum vita exceſsiſſe, percrebuit, nullus dolori, mœſtitiæque à ſenatu, populoque modus eſt factus. nam & balneas occluſerunt, & foris, ac ludis abſtinuerunt, & omnino omnia, quæ proſperis, lætisque temporibus celebrari ſolita erant, intermiſerunt. Cæterùm, vt ſe longè omnium miſerrimos, qui tanto Imperatore orbati eſſent, ſic ipſum beatiſsimum, iudicabant, qui vitam tanta cum gloria terminaſſet. Itaque ad ceteros honores, quos illi habuerunt, hunc quoque pręcipuè tribuere, quòd pictis excolentes tabellis ipſum ſuper cæleſtes orbes in æthereo cœtu conſidentem fecere. Mox cum Cæſares Auguſtorum nomine decoraſſent, legatos ad Conſtantium deſtinarunt, petentes, vt cadauer eius ad ſe remitteret, atque vrbem Romam clariſsimis auguſtiſsimi regis exequiis honeſtaret. Is, cum ſolus ex filiis, vt qui propius aberat, Antiochia adveniſſet, atque accepto ab Arriano presbytero teſtamento, Imperium Orientale iniſſet, patrem ſepeliri Conſtantinopoli voluit. Elatus eſt funere magnificentiſsimo, ac planè regio. præiere, ipſo duce Conſtantio peditũ ordines. Inde longo agmine armati milites ſucceſſere. vt verò ad ædem Apoſtolorum eſt ventum, cadauere ibi relicto abiere. reliqua officia ſacerdotes cum aſtante populo diuinis precibus adhibendis ſolẽni cęremonia perſoluere. Conſtantius inde iuſtis ſolemni Chriſtianorum ritu peractis nõ contentus, ipſum etiã numero Diuorũ aſcripſit. Fama, eaque non obſcura manauit, Conſtantinum Auguſtum fratrum inſidiis eſſe peremptum, ideoque eum ſcripto cõmentario filium monuiſſe, vt nõ ſolùm

eos

eos caueret, sed etiā vindicaret. Eum cōmentarium Constantius postquam ab Eusebio Nicomediensi episcopo, cui creditus erat, accepit, ac testamento aperto Dalmatium Cæsarem, & Aniballianū nobilissimū puerum fratrem eius sibi cohæredes relictos invenit, odio incitatus de illorū cogitare pernicie cœpit, atq; Ablauio præfecturā ademit. Ceterùm cū Constans in Italia, & Constantinus in Gallia Imperium ex testamento patris inissent, rebus ceteris ex partibus ad diuturni spem ocij tranquillitatis Constantinus tumultui, qui post grauis exarsit, nouam materiam præbuit. Nam Imperij portione sibi à patre tradita nō contentus, litteras ad Constantem fratrem misit, quibus ab eo Italiam, Africamq; poposcit, æquum esse interpretans, vt qui ceteros ætate anteiret, idem etiam Imperij dignitate, ac latitudine superaret. Cui Constans respondit, se testamento patris stare velle, atque ipsum extremam illius quoque voluntatem tueri oportere. qui si ætati aliquid tribuendum esse putasset, nimirum pro summa sua sapientia detulisset. Hoc modo vtriusque animi tacita simultate infecti. nihil tamen tum hostile moliti sunt. Interim Eusebius, ceteriq; Arrianorum principes in spem certam ingressi caussam suam intermortuam excitandi, quòd presbyterum Arrianum, qui apud Constantium primas auctoritatis, & gratiæ obtinebat, socium, adiutoremq; haberent, omne studium intenderunt, ne Athanasius Alexandriam se referret. verùm proposito exciderunt. Nam Constantinus præclara patris in Catholica fide tuenda vestigia persequutus, ipsum statim ecclesiam suam repetere iussit, ac litteris Constantio fratri, & Alexandrino populo commendauit. Hæ XV Kalen. Iulias Treueris erant datæ in hæc verba: *Neminem uestrum ignorare arbitror, Athanasium à patre meo in Galliam ad tempus ablegatum fuisse, ne nefario improborum hominum scelere periculum aliquod aut salutis, aut dignitatis adiret, iussum in mea ditione manere, ne quidquam ei deesset, quod ad uitæ necessitates pertineret. Cum autem idem eum ecclesiæ suæ restituere in animo habuerit, neque morte præuentus potuerit, uoluntatem eius mihi exequendam existimaui. quem quanto honore complexus sim, ex ipso facilè, cum aderit, cognoscetis.* Atque ita Athanasius post duos annos, ac tres menses, quàm Treviris exularat, Alexandrinā ec-
338 clesiam summa populi voluntate recepit. Vrso inde, Polemioq; consulibus, atque Hilariano præfecto vrbis, Constantinopoli regia variis principum cladibus est fœdata, eorum nimirum, quos Constantius Augustus parum aut patri amicos fuisse, aut sibi esse idoneos censuit. Milites ad hoc parati, ac spe, præmiisq; impulsi tumultu in vrbe concitato, Constantium Constantij Augusti patruum adorti trucidarunt, ac subinde Dalmatium Cæsarem, & cum eo Optatum Patricium confoderunt, &, cum quidam de industria succlamasset, neminem se, nisi Constantini filium Imperantem esse passurum, Annibaliano etiam fratri Dalmatij manus intulerunt quin etiam Gallum, & Iulianum Constantij filios imperus aggrediendi cepit, sed Gallum

morbus

morbus neci subtraxit, Iulianum ætas, quippe annos octo tantummo
do natum. missi etiam spatharij sunt ad occidendum Ablauium, qui
post præfecturam à Constantio abrogatam in Bythinia priuatus vi-
tam in ocio traducebat. quorum primores, vt iussi erant, cum se, vt in
salutando Imperatore assolebat, ad genua inclinassent, litteras reddi-
derunt. Quibus lectis ille erectus vestem purpuream, quæ mittebatur
à Constantio, flagitauit. Cum autem illi subiecissent, se litteras tan-
tùm de dignitate afferre, qui verò pro foribus starent, trabeam habe-
re, intro vocati illi pro purpurea veste necem purpuream intulere. Ita
Constantius, Imperio crudeli suorum cæde firmato, Antiochiã se rece
pit. Interim Sapor rex Persarũ audito Constantini excessu erectus ani-
mo, in proximam Mesopotamiam multò, quàm antè, insolentius in-
cursauit, ac duobus mensibus Nisibim oppidum circunsedit. Quare
accepta Constantius sese in Mesopotamiam rettulit, atque armis co-
natus eius reprimere pro virili contendit. Constans in Pannonia ad-
versus barbaros trans Danubium habitantes insedit. argumento est,
quòd pridie Idus Iunias Viminacij ad Celsinum præfectum prætorio
scripsit. Constantinus itẽ adversus Transrhenanos hostes consistens
rebus Galliç ordinandis incubuit. quæ ex annalium memoria excide-
runt. Sequenti anno Augusti Constantius secundum, Constans pri- 339
mum iniit consulatũ. pridie Iulias L. Turcius Apronianus, VII Kal.
Nouembris Ti. Fabius Tatianus præfecturam vrbis. Eo anno Atha-
nasio Alexandriam reverso, principes Arrianorum se victos interpre-
tati ingenti dolore exarserunt, ac Romam ad Iulium pontificem, & ad
Imperatores Constantinum, & Constantem legatos cum litteris gra-
uissimè de illo scriptis miserunt. quos profectos, quia legati ab Atha-
nasio missi vana atq; inania ea omnia ostendere, Imperatores cũ igno
minia reiecere. Iulius autem se daturum concilium vtrique parti, vbi-
cunque vellent, respondit, vt tutò crimina & inferre invicem, & refel-
lere possent. id enim legati eorum, vbi se victos arbitrati sunt, postu-
larunt. ac presbyteros duos Elpidium, & Philoxenum ad eos misit, cer
tam diem præstituens, vt aut præsentes Romæ se sisterent, aut se omni-
bus suspectos fore cognoscerent. Arriani, vbi audiuere conventũ Ro-
mæ futurum, vbi nec Comes præsideret, nec satellites pro foribus ex-
cubarent, neque ex Imperatoris præscripto quidquam fieret, quibus
illi præsidiis ante Catholicos debellassent, vsque adeo consternati ani
mo sunt, vt presbyteros vltra diem condictam vsque ad mensem Ia-
nuarium retinuerint, excusantes, se propter bellum Persicum Romam
advenire non posse. Cæterùm, cum episcopi ad quinquaginta Romæ
coissent, Arrianos communione remouerunt, quòd citati præsto non
affuissent, & Athanasium omni crimine liberarunt. Sequens inde an-
nus bello ciuili fratrum Augustorũ est insignitus. is fuit à Christo na-
to trecẽtesimus quadragesimus, Proculo, & Acindino cõsulibus. Cum 340

O Con-

Conſtans in Dacia, teſte Zonara, verſaretur, id quod teſtantur etiā reſcripta ab illo Naiſſo menſe Ianuario, & Februario data, Conſtantinus è Gallia, id eſt ex Imperij ſui finibus exiit, ac contento curſu per Noricū in Pannoniam iter armatus intendit, ſiue, vt colloquio cum Conſtante fratre inito, litem de patrimonij diuiſione tranſigeret, ſiue, quod etiam traditur, vt Pannoniam illi per arma eriperet. Conſtans autē cognito illius adventu facti nouitate perculſus exercitus partē obviam miſit, atq; ipſe cum altera ſubſequi cœpit. Qui verò præmiſsi duces erant, Conſtantinum non longè ab Aquileia adverſus ſe venientē, nullo prælato ſigno amicitiæ, nacti, hominem improvidum inſidiis tanquam hoſtem appetiuerunt. ac commiſſa pugna, cum ſimulatæ ſe fugæ mandaſſent, ad locum, in quo armatos diſpoſuerāt, attraxerunt. Quo pacto erumpentibus inſidiatoribus interceptus, cū fortiter pugnans equo eſſet excuſſus, ipſe vnà cum maiore ſuorum parte oppreſſus eſt. Cadauer à militibus inventum in flumen Alſam proximum Aquileiæ deiectum eſt. Superveniens inde Conſtans iuſta ei Aquileiæ perſoluit, ac Diui dignatione cohoneſtauit. fuit autem Aquileiæ VIII Idus Aprilis. ſiquidem eo die ibi reſcripta dedit. Tatianus præfectus vrbis III Nonas Maij ad Auguſtum profectus eſt. Iunius Tertullus vice illius cognouit. Tatianus IIII Idus Iunias reverſus magiſtratum continuauit. Profectus inde in Italiam Conſtans Mediolano VII Kalen. Iulias ad Tatianum præfectum vrbis ſic ſcripſit: *Si quis in demoliendis ſepulchris fuerit adprehenſus, ſi id ſine domini conſcientia faciat, metallo adiudicetur, ſi uerò domini auctoritate, uel iuſſione urgetur, relegatione plectatur.* Inde ad Galliam, Hiſpaniam, & Britanniam, quæ Conſtantini fuerant, obtinendas, atque formandas miſiſſe exiſtimo. nam prodiſſe ipſum, non reperio. Eodem anno Alexander epiſcopus Conſtantinopolitanus Nicæni concilij vindex acerrimus vita ceſsit, cum duos viros populo commendaſſet doctrinæ, & vitæ laude præſtantes, Paulum, & Macedonium. Itaque populus, comitiis epiſcopo creando indictis, in duas abiit partes, quarum quæ ſanior erat, Paulum, quæ corrupta, Macedonium legit. eáque de re magnus in vrbe tumultus eſt concitatus. ad quem ſedandum cum ſe Conſtantius Antiochia recepiſſet, re cognita neutrum eorum probauit, ſed concilio epiſcoporum Arrianorum coacto, Euſebium Nicomedienſem tantorum incendiorum auctorem ad faſtigium illud evexit, atque inde repetiit Antiochiam. Ea de re Euſebius ardentior in cauſſa factus, vt qui maiore, quàm ante, auctoritate ornatus eſſet, & plus gratia apud Imperatorem valeret, ſeſe totum ad Conſubſtantiale labefactandum, & Nicænum concilium infirmandum convertit. ac conventum Antiochiam in inſequentem annum indixit, verbo, vt templum conſecraret, quod decem ante annos à Conſtantino fuerat inſtitutum, atque hoc denique ex eius teſtamento à Conſtantio conſummatū, re verò,

vt Nicænum concilium, quo se victum magno dolore ferebat, abrogaret, atque illius vindicem Athanasium ab Alexandrina ecclesia ablegaret. Itaque postero anno, qui consules habuit Marcellinum, & Probinum, 341 & post V Kal. Martias præfectum vrbis Celsinum, convenere Antiochiæ episcopi nonaginta, indictione, vt notauit Athanasius, quartadecima, Placito, qui Euphronio successerat. tum ecclesiam Antiochiæ obtinente. Huic concilio neque Maximus Hierosolymorum episcopus interesse voluit, ne invitus in Athanasium insontem subscriberet, neque Iulius pontifex legatos sibi mittendos existimauit. Itaque præsente Constantio decreta facta sunt contra legem, quæ, vt inquit Socrates, vetabat, ne quid iniussu episcopi Romani ab ecclesiis sanciretur. In primis autem Athanasius absens falso crimine oneratus est, quòd episcoporum iniussu ad ecclesiam rediisset, & quòd reditu suo seditionem, qua multi periissent, in vrbe concitasset. quin etiam quæ acta Tyri sunt, adversus eum prolata invidiam accenderunt. Ob eam caussam exilium illi sciscitur, atque Eusebius Emisenus sufficitur. Eo verò Alexandriam proficisci verente, is honor ad Gregorium defertur. Inde relatione de sancta Trinitate facta, magno omnium consensu nouam Fidei formulam, substantiæ mentione omissa, conscribunt, confitentes vnum filium Dei vnigenitum, qui fuit ante omnia sæcula, & vnà cum patre extitit, qui illum genuerat. Deinde Nicænam fidem adhuc reprehendere apertè non ausi, cum eius mox formulæ pœniteret, alteram ediderunt, in qua substantiæ meminerunt, fatentes filium expressam esse diuinitatis, essentiæ, virtutis, consilij, & gloriæ patris imaginem. Quibus formulis Gregorius etiam, licèt nondum ecclesiam Alexandrinam vidisset, tanquam episcopus Alexandrinus, subscripsit. Concilio inde dimisso Eusebius, cum multos à partibus deficere suis videret, Constantio persuasit, vt caussam hanc susciperet, atque acriter, strenuéque defenderet. Ita iussu eius Gregorius Alexandriam insigni armatorum caterua stipatus deducitur, & non sine maximo ciuitatis tumultu, ac fœda multorum strage in ecclesia collocatur. Eo tumultu præcognito, Athanasius psalmos cum populo in templo canens, inimicos frustratus furtim se vrbe subduxit. atque ad Iulium pontificem Romam properato confugit. His actis Eusebius litteras dedit ad Iulium, orans, vt caussam Athanasij cognosceret, totiúsque huius controuersiæ iudicium sibi asciscerct. ac paulo post vitæ finem imposuit, cum perfidiæ suæ defensores acerrimos reliquisset, Theognim Nicææ, Marim Chalcedonis, Theodorum Heracleæ, Vrsacium Singidonis, & Valentem Mursæ episcopos. Ecclesia Constantinopolitana Eusebij morte vacante, populus rursus diuisis, vt ante, studiis ad comitia prodiit, ac Paulum, & Macedonium pristinis sedibus reddidit. atque inde acerbis inter se certaminibus contendere, incitatis ad cædem

animis, institit. Constans ex Italia rediit in Pannoniam sine dubio barbarorum infestis incursionibus excitatus. Indicat rescriptum VIII Kal. Iulias Lauriaco ad Catullinum præfectum prætorio datũ. Eo verò in Pannonia occupato, Franci occasione allecti, violato fœdere, Rhenum transierunt, atque fœde populari Galliã invitis ipsius
342 ducibus incœperunt. Proximo anno Constantius III cũ Constante iterum consul, tumultu inter Catholicos, Arrianósque Constantinopoli in dies ingrauescente permotus litteras Antiochia ad Hermogenem magistrum equitum in Thraciã misit, vt Constantinopolim accederet, atq; armis, si aliter non posset, Paulum, quem Catholici defendebant, ecclesia pelleret. Paruit iussis eius Hermogenes. verùm statim paruisse pœnituit. nam plebs Pauli studio incitata ipsũm tãta animorum constantia sibi defendendum suscepit, vt ne ipsi quidem Hermogeni aduersanti, atq; armatis hominibus rem agenti pepercerit. Quin etiam eovsque vecordiæ, furorisque processit, vt incendium ædibus, in quibus ille versabatur, intulerit, atque inde eductum miserabili, ac fœdo spectaculo traxerit, ac laceratum, & discerptũ vita eiecerit. Quo comperto, Constantius gradu citato recurrit, atque inflammatus ira non solùm Paulum vrbe exegit, sed plebi etiã solemne frumenti Alexandrini congiarium, quod Constantinus pater dari quotannis constituerat, abstulit. Macedonium tamen sibi substituendum nõ duxit, quòd iniussu suo designatus fuerat, & caussam præsenti seditioni attulerat, atq; his actis rediit Antiochiam. Athanasio, & Paulo expulsis, haudquaquam his se finibus furor Arrianorum continuit. Nanq; Alexandrini Gregorium episcopum parum constanter Arrianorum partes tuentem ecclesia deturbarunt, atque ei Georgium quendam Cappadocem subrogarũt. episcopi verò Catholicos episcopos adorti diuersis congestis criminibus fatigarunt. ac iudiciis factis Constãtinopoli Paulum, Gaza Asclepam, Ancyra Marcellum, Hadrianopoli Lucium expulerũt. qui item omnes Romam, tanquam ad aram, propere confugerunt, atque opem rebus suis à Iulio pontifice implorarunt. Iulius autem non ante illos recipiendos ratus, quàm caussam eorũ perspexisset, conventu habito, fidem eorum explorauit, & cum Nicænæ convenientem reperisset, in communionem recepit. ac mox pro auctoritate, quam, vt inquit Socrates, & Sozomenus, Ecclesia Romana inter cæteras obtinebat, in suam quenque ecclesiam restituendum decreuit, ac literis scriptis episcopos Orientis increpuit, quòd de illis viris perperã iudicassent, atque ecclesias perturbatione replessent, dum Nicæna decreta respuerent. præcepitque, vt quidam eorum nomine omnium ad diem certam præsto Romæ adessent, vt latæ in eos sententiæ redderent rationem, illud demum adiiciens, se, si in posterum nouis studere consiliis perrexissent, in eos grauius consulturum. Ita Athanasius octauo decimo mense, postquam Romã venerat, itémq;

Pau-

Paulus, & cæteri vrbe profecti, fauore populorum, & Iulij auctoritate ecclesias suas quisque recuperarunt, ac litteras Iulij iis, ad quos mittebantur, sigillatim reddendas curarunt. Quibus lectis illi grauius irritati, subito Antiochiam convenerunt, atque epistolam eleganter, ac copiosè scriptam ad eum miserunt. in qua confitentes Romanam Ecclesiam inter cæteras principatum tenere, vt quæ apostolorum schola, & pietatis metropolis iam inde ab initio extitisset, tamen se dolere dixerunt, sibi propterea secundas tribui, quòd magnitudine ecclesiæ vincerentur, cum pio viuendi studio superarent. Criminis inde loco Iulio obiecere, quòd Athanasium, & reliquos episcopos in communionem recepisset, vt qui iudicium suum irritum reddidisset. communionē tamen se cum illo inituros non abnuere, si ille eorum abdicationem approbauisset. nam episcopos Orientis minimè olim Romano episcopo restitisse, cum Nouatum rebus verè nouis studentem ecclesia depulit. De rebus autem, quas contra Nicæna decreta gessissent, nihil rescripserunt, cum se tamen ea multis modis tueri posse significarent. His scriptis inde in episcopos, qui redierant, sese de integro inferunt, ac noua apud Constantium crimina ingerunt, quibus ille impulsus ad Philippum Constantinopolis præfectum Antiochia scripsit, atque, vt armis, si esset opus, adhibitis, Paulum vrbe expelleret, & Macedonium substitueret, imperauit. Quorum vtrumque, sed maximo resistentis populi tumultu, atque trium millium hominum strage, perfectū est. Paulus in patriam suam Thessalonicam est deductus, ac Constantinopolim redire prohibitus. Athanasius verò nouo crimine oneratus, quòd frumentū vendidisset, quod Imperator ad alendos egenos attribuisset, cum imminentem sibi pestem ab irato, & infesto Constantio cerneret, rursus Alexandria cessit, & sese in locis incognitis abdidit. Romæ Kal. Aprilis Lollianus, pridie Nonas Iulias Catullinus præfecturam vrbis ceperunt. Constans Sabariæ VIII Idus Aprilis sanxit, vt donationes à diuo genitore suo ex priuatis rebus factæ valerent, indeę Pannonia in Galliam castra mouit adversus Francos, quos ad arma solicitatos superiore anno fuisse, commemorauimus. ac prælio grauissimo cum eis conflixit, & victoriam clarissimam retulit. Ita Franci, renouato fœdere, in fines suos reversi. Hoc bellū inter res à Constante gestas à scriptoribus, quos habemus, tantummodo memoratur, verùm tam paucis, vt vix attingatur. maximum tamen fuisse, & variis casibus memorabile, ex Socratis verbis coniicitur. 343 Placido inde, Romulóque consulibus Iulius pontifex cognito, Athanasium exulare, ex locis, in quibus latebat, exciuit, ac litteris episcoporum Orientis ex conventus sententia in hunc modum respondit. mirari se, quòd ad mites, ac benignas litteras suas contentiosè, ac superbè rescripserint, séque non ea reverentia, qua decuit, appellarint. *Quid enim uos offendit?* inquit, *an quòd uos ad concilium inuitaui? at id cum gratia excipi debuit. nam boni iudicia sua ab*

aliis excuti facilè patiuntur, quòd pro certo habeant, quæ iustè iudicata sunt, iniusta effici non posse. Quare episcopi in Nicæno concilio conuocati nõ sine Dei consilio permiserũt, ut acta sua in alio cõcilio examinarentur, ut et qui iudiciũ fecerant, scientes secũdo ea concilio subiectũ iri, accuratius caussam expenderent, & qui iudiciũ subierant, prò certo haberent se non odio priorũ iudicũ, sed iure ipso condẽnatos esse. Quòd si hæc cõsuetudo olim fuit, eaq; in Nicæno cõcilio renouata est, profectò uos indignè facitis, qui illã soluitis. Huc accedit, quòd Macarius presbyter, & Hesychius diaconus legati uestri apud me à legatis Athanasij apertè conuicti conciliũ postularũt, ad quod uos aduocaui. Et si, ut scribitis, inconcussam fidem quælibet habere synodus debet, cur à uobis Nicæna synodus non obseruatur? & qui per eam communione repulsi sunt, à uobis in communionem accipiuntur? qui nòn in hominem peccauerunt, sed in Christum filium Dei uiuentis. Inde cætera, quæ obiecerãt, crimina diluit. Constans rebus Galliæ constitutis, in Italiam se recepit, ac Bononiæ VIII Kal. Februarias rescripsit, vt priuatæ res suæ ab vniuersis muneribus sordidis essent immunes. Bononienses, vt debitum ei honorem haberent, columnam statuerunt, his verbis inscriptam. D.N.Fl. *Valerio Constãtio, Pio. Felici, Inuicto.* Fl. *Valerio Constant. Diui Augusti Pij Filio Bono* R.P. *Nato.* quæ columna nunc quoque in agro Bononiensi, in quo hæc scribebamus, ad primum lapidem reperitur. Paulus, postquam Athanasium à Iulio accersitum in Italia esse accepit, & ipse Thessalonica occultè profectus eò contendit. Vtrique inde doloribus, consiliisq; communicatis ad Constantem progressi iniurias, quas passi erant, exposuerũt, atque opem eius apud Constantium implorarunt. Constans autem, qui in paterna fide, ac disciplina, id est in Catholica, permanebat, miseris eorum, innocentiáq; permotus petiit per litteras à Constantio, vt tres ad se episcopos mitteret, qui rationẽ redderẽt, qua horum vterq; abdicatus fuisset. Hi missi communionem inire cum Athanasio noluerunt, ac formulam fidei longè aliã ab ea, quã Antiochiæ scripserant, protulerunt. neq; vlla ratione reddita, discesserunt. Per eosdem dies Photinus Marcelli, qui abdicatus fuerat, discipulus, Sirmiensis episcopus, nouã hæresim intulit, filium tantummodo hominem esse contendens. Constans autẽ reversus in Galliam pridie Kal. Iulias Treviris rescripsit, vt vniuersi omnino ex Comitibus, vel ex præsidibus, qui suffragio percepissent dignitates, ciuilibus oneribus, muneribúsq; tenerẽtur astricti. Per hoc tempus sæuæ, ac continuæ terræ concussiones, quasi quędam prodigia cælestem iracundiam ostentantia, religionẽ aliquam humanis pectoribus incusserunt. Nam & hoc anno Neocæsaria vi terremo-
344 tus mari absorpta, ecclesia, atq; episcopo tãtùm incolumi. & sequenti, quo Leontius cũ Sallustio consul, & post III Idus Aprilis Rusticus vrbis præfectus fuit, Rhodus insula pene tota subversa est. & postero, A-
345 mantio, Albinóque consulibus, Dyrrachium totum procubuit. quin etiam Roma per triduum magno cum periculo tremuit. & duodecim Campaniæ vrbes funditus eodem impetu corruerunt. Eodem anno episcopi Orientis Antiochiam de integro convenere, atque aliam

liam fidei formulam, detracto verbo Consubstantiali, scripsere, quam
quia multis verbis complexi sunt, Longam vocarunt. Ea Græcè scri-
pta ad episcopos Occidentales est missa. Occidentales autem obscu-
ritatem eius caussati eam repudiarunt, & se stare velle formulæ Ni-
cæni concilij responderunt. Rusticum III Nonas Iulias Rufinus prę-
fectus vrbis excepit. Constantius in Mesopotamia adversus Persas,
Constans in Gallia contra Germanos incursantes excubuit. Indi-
cant rescripta ab vtroque per mensem Maium inde data. Cum Ka-
lendis inde Ianuariis nulli in Imperio consules essent, post aliquot
menses ambo Augusti Constantius IIII, & Constans III iniere. Eo
anno Constantius nouis litteris à Constante fratre rogatus Athana- 346
sio, & Paulo reditum per litteras conficere studuit, sed multitudine ad-
versante non potuit. Quare illi, auxilio Constantij desperato, à Con-
stante, vt nouum advocaret concilium, petierunt, tum vt caussa sua co
gnosceretur, tum vt fides Nicæna duobus Antiochenis cōciliis infir-
mata, nouis episcoporū sententiis magis, magisq; stabiliretur. Eo po-
stulato accepto Cōstans, Mediolani cū esset, litteras subitò ad fratrem
de convocando concilio misit, atq; Athanasium Roma ad se accitum
ostendit. Ita assentiente Constantio, paulo post vtriusq; Imperatoris
iussu conciliū Sardicā indicitur, atq; eò omnes ex Oriente, & Occidēte
episcopi convenire iubentur. Erat autē Sardica vrbs Dacię mediterra-
nea inter duas Mœsias, vt supra diximus, cis Istrū cōstitutæ, eaq; Con-
stantis ditioni, Imperióq; vnà cū Mœsiis ipsis obtemperabat. Vndeci-
mo inde Kal. Iunias Constans ordini Cæsenatium Mediolano sic scri-
psit: *Vinum, quod ad cellarij usus ministrari solet, cuncti Italiæ possessores iuxta statutum
Constantij fratris mei comparent. Quod ut fieri facilius possit, ab omnibus Italis nostris
conferatur pecuniæ quantitas ea, quam Rufini uiri Clarissimi, & Illustris præfecti urbis,
parentis, amiciq; nostri moderatio dandam esse censuerit.* Mediolano inde Cæsenā
profectus X Kal. Iulias ad Anatolium præfectū prætorio rescriptum
in hæc verba misit: *Quoniam nonnulli curiis derelictis, domesticorum, seu protecto-
rum se consortio copularunt, scholarij etiam quidam nomen dederunt militiæ, aut Palatinis
sunt officijs aggregati, cunctos iubemus omni frustratione submota ad curias reuocari. Ne
tamen diuturnitatis ratio uideatur esse neglecta, quicunque sub armis militiæ munus Comi-
tatense subierit, si necdum quinque stipendia compleuerunt, nec pro publica defensione
præliis affuerunt, reddantur. qui uerò Palatini nominis præferunt dignitatem, si curialem
trahant originem, infra tot annos militiæ nudati præsidiis oppidaneis restituantur obse-
quiis. De qua re Magistros equitum, & peditum, & V. C. Comitem domesticorum, nec
non etiam sacrarum largitionum Comitem, & Magistrum officiorum, & Castrensem, sub
quibus cuncti esse noscuntur, credidimus commonendos, ut tua insistente prudentia, & scri-
bente de nominibus singulorū unusquisq; propriæ cōditioni reddatur.* VII Kal. Ianua- 347
rias Placidus pręfecturā vrbis, Kal. Ianuariis Rufinus, & Eusebius con
sulatum, pridie Idus Iunias Limenius vtramq; præfecturā, prætorij, &
vrbis iniuit. His demum consulibus cōcilium Sardicæ Nicæno com-

par

par est convocatum, decem, & octo mensibus, postquam fuerat indictũ, Archidamo, & Philoxeno presbyteris, legatis Iulij pontificis præsentibus. cuius acta præcipuè Athanasius, & Socrates prodidere. Cæterùm cum Arriani episcopi ad septuaginta, adductis secum Comitibus, advenissent, vbi Athanasium, & Paulum, aliósque Catholicos, quos exturbarant, episcopos conspexerunt, diffisi sibi, quòd ecclesiastico more, sine Comitibus, contra, atq; agere consueuissent, rem conficiendam videbant, extemplò abierunt. atque in Thraciam proximã, quæ Constantij iuris erat, se referentes, concilium in vrbe Philipporum seorsum à Catholicis habuerunt. neque obscurè, vt ante, sed palam, atque disertè in formula fidei verbum Consubstantiale concordibus sententiis damnauerunt. Catholici verò, qui ad trecentos Sardicæ remansere, cum eos semel, iterúmq; citassent, neque illi accessissent, demum concilio ritè inito, absentes eos vnà cum accusatoribus Athanasij condemnarunt. atque Athanasium, Paulum, Marcellum, & cæteros ab eis insimulatos lata sententia liberarunt. ac mox Nicęnam fidem confirmantes, omnino ipsum Consubstantiale retinuerunt, id est vnam, eandémque substantiam esse patris, filiiq; confessi sunt. quique secus sentirent, ipsósq; precipuè Arrianos, graui anathemate perculerunt. multi prætерea canones ad mores, & instituta Ecclesię pertinentes, Osio episcopo Cordubensi referente, ac bonã Catholicis tum quoq; operam, fidelémq; præbente, conscripti sunt, qui adhuc leguntur. subscripsere huic cõcilio episcopi ex Italia Protasius Mediolanensis, Fortunatianus Aquileiensis, Seuerus Rauennas, Calipodius Neapolitanus, Vincentius Capuanus, Ianuarius Beneuentanus, Lucillus Veronensis, & Vrsacius Brixianus. Ex quibus Seuerus, & Ianuarius post Confessorum in numerum sunt relati. Constans simul decretum Cõcilij Sardicensis accepit, Constantiũ properè fecit certiorẽ, eumq;, vt Athanasiũ, Paulum, cæterósq; à concilio absolutos in sedes suas reduceret, monuit. quod cum ille facere cunctaretur, litteras ad eum in hanc sententiam scripsit: *Sunt hic apud me Athanasius, & Paulus, quos accepi pietatis caussa uexatos esse. Quòd si spondeas, te illis suas sedes restituturum, atque in eos, à quibus iniuria affecti sunt, animaduersurum, uiros ipsos ad te mittam. sin minus, ego propius accedam, atque illos in sedibus suas te inuito reponam.* His literis lectis, Cõstantius rem ad suos episcopos rettulit. inde vitandi ciuilis belli caussa ex eorum auctoritate se obsequuturũ illius postulato respondit. atq; has ad Athanasium litteras misit: *Hucusque meam erga te uoluntatem tibi exprimere distuli quòd expectabam, te ultro ad nos uenturum. & rebus tuis aduersis auxilium petiturum, nunc, cum tu fortasse timore perculsus uenire abstiteris, uolui te monere, ut primo quoque tempore ad nos uenire contenderes ut nostram expertus clementiam, sedem tuam reciperes. cuius res gratia Constantem fratrem, ut te dimitteret, obsecraui.* Quibus scriptis mox alias adiecit, vt publico vehiculo sumpto, ad se omni abiecta
348 formidine properaret. Philippo inde, ac Sallia consulatũ, & Limenio vtram-

vtramque præfecturam administrantibus, Paulus, litteris, & comitibus à Constante acceptis, Constantinopolim adiit, ac fauente summo studio ciuitate, sedem suam recepit. Athanasius verò adversariorum insidias veritus, Sardica se contulit Aquileiam. Ibi verò cum esset, tertias à Constantio has accepit litteras: *Quoniam multum temporis præteriit, ex quo tu nostras litteras accepisti, quibus te ad tuam recipiendam ecclesiam uocabamus, neque tu redire in animum induxisti, ob eam rem rursus te monere uoluimus, ut nullam eius rei faciendæ moram interponas, quò sedem tuam recuperes.* Quibus lectis, animo erectus Aquileia Romam accessit, easq; Iulio pontifici recitauit. Qua re Iulius exhilaratus, quòd Constantium ad partes Catholicorum se recepturum speraret, Athanasium cum litteris ad clerum, populumq; Alexandrinum dimisit. Constantius inde Athanasium ad se Antiochiam officij caussa profectum benignè, atque honorificè in primis accepit tamen ab Arrianis impulsus, vt Arrianis templum vnum Alexandriæ habere liceret, poposcit. quod ille ita concessit, si & ipse Catholicis in singulis vrbibus vnam patere ecclesiam sineret. Ita permulti episcopi, qui extorres erant, suas ciuitates, ecclesiasq; recuperarunt. & Macedonius, sede Paulo concessa, seorsum ecclesiam tenuit. Digressus inde à Constantio Athanasius cum litteris eius ad Alexandrinos Hierosolyma adiit. quem vt Maximus vrbis episcopus vidit, propere conventum episcoporum è Syria, & Palæstina vocauit. atq; ex eorum sententia communionem, ac dignitatem ipsi restituit. & ad episcopos Aegypti, ac Libyæ acta omnia misit. Qua de re ab omnibus grauiter est increpitus, quòd quem ante simul cum ceteris abdicasset, nunc quasi pœnitentia tactus ornasset. Quod cum Vrsacius Singidonis, & Valens Mursæ episcopi accepissent, partes Arrianorum, quibus eo vsque studuerant, reliquerunt, ac Romam profecti, libello pœnitentiæ Iulio pontifici tradito, Consubstantiale probarunt, & se cum Athanasio sensuros, confitentes ipsum iniustis oppressum esse criminibus, spoponderūt. Hoc cū Athanasius ipse, tum ceteri prodidere. ex quibus ita Sulpicius: *Vrsacius, & Valens, cum post synodum Sardicensem viderentur à communione secreti, coram positi, à Iulio Romanæ urbis episcopo ueniam poposcerunt, quòd innoxium condemnassent, meritoq; cum sententia Concilij Sardicensis absolutum professi sunt.* Athanasius inde, itinere Alexandriam suscepto, in singulis, quas adiit, ciuitatibus Catholicos ab ineunda cum Arrianis communione deterruit, atq; in earum etiam ecclesiis ministros initiauit, & nonnullis conventibus Alexandriæ habitis, acta Concilij Sardicensis, & Hierosolymorum firmauit. Eodem anno vrbs etiam Beryti in Syria vehementi terræ motu labefactata est. Limenio inde, & Catullino consulibus, Limenius vtramq; præfecturam tenuit vsque ad VI Idus Aprilis. Cum ambæ in- 349
de præfecturæ dies vnum, & quadraginta vacassent, demum IIII Kal. Iunias Hermogenes eas iniit. Eo anno Constantius, re sæpe cum Persis malè gesta, demū cum Sapore rege apud Singarim oppidum prœlio

nomine nomen acceperat. Mortuus est circa Kal. Martij, anno Imperij sui tertiodecimo, ætatis tricesimo, nulla re, quæ paternæ, auitæq; laudi insigniter responderet, administrata, nisi quòd in Catholica, & Nicæna fide perseuerauit. quæ laus tum in Occidente nondum Arrianorum labe corrupto minus excelluit. Constantinus, & Constans vtrùm ne sacro fonte abluti vita excesserint, parum compertum. Constat enim homines per hos annos diu inter Catechumenos se probasse, nec nisi sero sacramentum baptismatis accepisse. Nam & Constantius Augustus ab Euzoio, & Theodosius maior ab Acholio episcopis sero initiati sunt. & Valentinianus iunior baptismum à D. Ambrosio postulans, interfectus est. & D. Martinus inter Catechumenos constitutus miracula edidit, & D. Ambrosius nondum tinctus episcopatum iniuit. Constante regnante Romæ, eloquentiæ laude floruerunt Mineruius Burdegalensis, & Marius Victorinus Afer, qui Romæ Rhetoricam docuit. Hic virtutis ergò statua in Foro Traiani donatus est, ac demum iam ætate confectus, baptismum, teste in Confessionibus S. Augustino, accepit. Aelius etiam Donatus grammaticus, qui D. Hieronymum erudiuit, per hos annos in magna nominis celebritate versatus est.

MAGNENTIVS IMPER.

MAGNENTIVS prospero rerũ successu erectus, subitò, antequam mors Constantis enunciaretur, nomine Constantis eorum, qui magistratum gerebant, præstantissimum quenque acciuit, eosq; in itinere per dispositos sicarios interfici iussit. in quo ne coniuratis quidem suis pepercit. ac mox Decentium, ac Desiderium fratres suos Cæsares declarauit, eosq; ad Galliam, & Hispaniam, aliosq; ad Italiam occupandam dimisit. Interim Constantis cæde, & Magnentij tyrannide in Italiam nunciata, Nepotianus, qui erat Eutropia sorore Constãtini Maximi natus, ne Italia eodem modo, quo Gallia in manus Magnẽtij perveniret, subitò purpuram induit, atq; Augustus à gladiatoribus, aliisq; perditis hominibus appellatus, eorum auxilio Romam accessit. &, cum vrbem à ducibus, quos Magnentius ad Italiam occupandam præmiserat, populo ab senatore Heraclida prodito, iam teneri inuenisset, exercitum eo admouit. Qua re cognita, Anicius præfectus prætorio à Magnentio constitutus, quosdam è plebe Romana armatos eduxit, ac prœlium cum Nepotiano commisit. Cum autem inclinata re, omnes in fugam actos videret, vrbi timens, portas occlusit, eosq; Nepotiani militibus cædendos reliquit. Paucis inde interiectis diebus, Marcellinus magister officiorum cum exercitu à Magnentio missus advenit, qui nouo prœlio cum Nepotiano congressus, cum copias eius fudisset, ipsum in potestatem adduxit vicesimo octauo, post-

iunio abſoluto, cum populum ad cœmeterium ſupplicatum prodiiſſe, quòd à ſui communione refugeret, percepiſſet, cum valida armatorum manu impetum in eum fecit, atque omnes, qui ibi precationis cauſſa reſtiterant, (nam pleriq; diffugerant, vt virgines) præſentis ignis, niſi ſe Arrianos dicerent, ſupplicio terruit. eiſq; parere abnuentibus, faciem verberibus ita mulctauit, vt vix agnoſcerentur. virorum autem quadraginta terga cutis viminibus ita lacerauit, vt pleriq; in ipſa curatione obierint. reliquos autem vnà cum virginibus in exilium egit. ex quibus amplius triceni fuere epiſcopi. quorum alij in itinere, alij in exilio perierunt. Macedonius autem, Conſtantinopolitana eccleſia recepta, eadem ratione omnes, qui Conſubſtantiale profitebantur, acerbiſsimè eſt inſectatus. vnde exilia, rapinæ, cædes, vexationesq; Conſtantinopoli, & in Aſia ſæuierunt. Dum autem Conſtantius Conſtantinopoli arma adverſus Magnentium comparauit, Vetrannio magiſter militum in Pannonia, homo iam ætate maturus, veritus, ne Magnentius occupata Italia, irruptionem in Pannoniam faceret, Sirmij inſignia Auguſtalia ſumpſit, Imperator à ſuis legionibus ſalutatus, ac prouincia ad ius ſuum adducta, totam rem ad Conſtantium detulit. eiq; ad Magnentium tollendum auxilio ſe futurum ſpopondit, atque ad Murſam oppidum ſubſtitit. Poſtero anno propter 351
imminens bellum nulli in Imperio creati ſunt conſules, in tyrannide verò Magnentius cum Gaiſone Conſtantij interfectore iniuit. præfecturam vrbis multi poſt Tatianum inierunt, Kalen. Martiis Celſinus, III Idus Maias Probinus, VII Idus Iunias Adelphius, XV Kalen. Ianuarias Proculus. Ceterum Magnentius, rebus Galliæ ex ſententia cōſtitutis, in Italiam progreſſus Mediolanum, ac Romā venit, atq; ibi victoria inſolenter abuſus ſenatorum, aliorumq; ciuium proſcriptiones, cædesq; plurimas fecit. Decentius verò Cæſar in Gallia ab illo relictus rem cum Alemanis, ſed parum proſperè, geſsit. Quod Ammianus his verbis ſignificauit: *Chonodomarius rex Alemanorum, & Decentium Cæſarem ſuperauit æquo Marte congreſſus, & ciuitates claras multas vaſtauit, & opulentas.* Conſtantius autem Conſtantinopoli cum exercitu ingenti egreſſus venit Heracleam, atque ibi legatos Magnentij habuit obvios, per quos petebat, vt ſibi Imperio, poſitis armis, vti liceret, ita vt ille principem locum teneret. proxima vero nocte patrem ſibi in ſomnis videre viſus eſt, Conſtantem filium manu tenentem, atque ita dicentem: En fratrem tuum Conſtantem multis regibus oriundum, qui à tyranno peremptus eſt. eius necem te vlciſci oportet, neque pati, vt Imperium laceretur, nec reſp. deleatur quare ad evertendam tyrannidem propera, neque inultum fratrem permitte. Itaque ſomno excitus, ſtatim legatos in cuſtodiam dedit. ac repente, caſtris motis, Sardicam in Daciam improviſus acceſsit. Qua re Vetrannio exanimatus inducias ab illo petiuit atque adventanti obviam honoris cauſa proceſsit. Quē vt Con-

nasij quoque,& Marcelli damnationem confirmarunt. de qua sic Sul-
picius: *Pars episcoporum, quæ Arrium sequebatur, damnationem Athanasij cupitam
accepit pars coacti metu,& factione in studia partium concesserunt. pauci, quibus fides cara,
& ueritas potior erat, iniustum iudicium non receperunt inter quos Paulinus episcopus Tre
uirorum oblata sibi epistola ita subscripsisse traditur, se in Photini, atque Marcelli damna-
tionem præbere consensum de Athanasio non præbere.* Inde adversus ea, quæ Ni-
cææ,& Sardicæ sancta erant, tres fidei formulas ediderunt, vnam Græ-
cè, duas Latinè conscriptas, quarum in prima filium patri neq; consub-
stantialem, neq; substantia similem nominarunt, verùm eos, qui dice-
rent, eum sine principio esse, & essentiam Dei velut dilatatam illum
procreasse, aut patri honore parem, & non inferiorem sentirent, ana-
themate iugularunt. in altera verò vtrum filius patri consubstantialis
esset, an substantia similis, disseri vetuerunt. quòd voces illæ in scriptu-
ris sanctis non reperirentur, nec facilè intelligi possent. præcepere ve-
rò, vt omnes confiterentur, patrem filio honore, dignitate, diuinitate,
& ipso nomine paterno maiorem esse, filium verò cum ceteris omni-
bus creaturis patri subiectum esse. quam cum edidissent, tanquam in-
consultè scriptam revocare, sed frustra, conati sunt. tertia in ceteris
cum aliis consentiens, nullam substantiæ mentionem habuit, & fili-
um patri similem, omisso substantiæ nomine, dixit. Quibus formu-
lis cum ceteri, tum etiam Osius minis primùm, deinde etiam graui-
bus, vt ferebatur, verberibus adactus assensit. Photinus licet in con-
cilio victus, tamen opinionem suam post Græcis, Latinísque com-
mentariis editis tueri non dubitauit. Sequens annus ex factione Ma- 352
gnentij consules habuit Decentium Cæsarem, & Paulum Magnentij
ducem. ex parte verò Constantij ipsum Augustum quintùm, & Gal-
lum Cæsarem. Eo anno res in Syria gesta est à Gallo cum Iudæis,
qui rebellauerant, ita prosperè, vt non eos solùm domuerit, sed eti-
am vrbem eorum Diocæsariam captam solo æquarit. Constantius,
contractis demum suis, & Vetrannionis in vnum copiis, Sirmio Mur-
sam processit, atque ibi adventu Magnentij in se audito, consedit.
Ille verò ex Italia Pannoniam versus egressus, nuncios ad Constan-
tium misit, se in campis, qui ad oppidum Scisciam sunt, sui copiam
esse facturum. Quo nuncio erectus Constantius exercitum eò duce-
re instituit, vt in patente planicie, atque equitatui maximè apta ho-
stem offenderet. verùm insidiis à Magnentio ad fauces, quæ Adranis
adiacent, circunventus longius ire non potuit. Qua re elatus Magnen
tius exercitum in interiorem Pannoniam producere festinauit, cupi-
ens propè Sirmium manum cum hoste conserere. Dum autem ille
Sauum amnem ponte, an nauigiis superet, consulit, Philippus à Con-
stantio legatus advenit, specie, vt de fœdere ageret, re ipsa, vt Magnen-
tij copias, atq; illius, & itineris, & belli consilia exploraret. quē ille, con
cione militum advocata, iussit legationem exponere. Tum Philippus,
Veni,

Veni, inquit, vt docerem exercitum, non convenire, vt qui Romanis subiecti essent, adversus Romanos arma ferrent, præsertim Imperante Constantio Constantini Maximi filio, quo cũ multas de barbaris victorias rettulissent, Magnentium verò monerem, vt Constantini memoriam coleret, & eorum beneficiorum, quæ ipse cum parentibus suis ab illo accepisset, simulq; postularem, vt Magnentius Italia cederet, & Transalpinas provincias cum Imperio retineret. Quæ verba vsq; adeo Magnentij milites commouerunt, vt ipsum respondere conantem ægrè permiserint. dixit tamen se pacem amplecti, ac postridie responsum maturius redditurum. atq; ita concione dimissa, ac Philippo retento præfectos exercitus ad conuiuium adhibuit. & quid sui cõsilij esset, edocuit. Postridie verò, cum milites iterum advocasset, commemorauit omnia, quæ Constans in eos per temulentiam statuisset, & vt milites non patientes remp. ab eo per scelus, & impudentiam violari, ad se ab illo Imperium transtulissent. Quibus dictis vniversi bellum persequendum esse clamarunt, atq; ad Sauum traijciendi caussa procedere instituerunt. Hac re cognita qui in præsidio Scisciæ erant, quæ in ripa Saui sita est, transitum sibi impediendum putarunt. atque alios è ripa amnis, alios è ponte transcendere conantes telorum multitudine repulerunt. Cumq; Magnentiani in fugam compulsi è ponte præcipitarentur, atque à Constantianis latissimè pellerentur. Magnentius in summum discrimen adductus, hasta humi defixa dextra nutu significauit hostibus, se de pace agere velle. vbi aures sibi præberi vidit, non Imperatoris iniussu se Sauum traiicere voluisse inquit. Cui Philippus respondit, vt Italia, Noricoq; relicto Illyricum peteret, ac tum demum de fœdere ageret. His acceptis Constantius suos à persequendo revocauit, & Magnentium in campos Pannoniæ medios prodire permisit, quòd in locis equitatui opportunis cuperet cum illo confligere, cum esset ea parte superior. ad id verò commodissimos esse putauit campos, qui sunt ad Cibalas, in quibus Licinius quoque à Constantino fuerat superatus. Itaq;, cum partem exercitus in oppido haberet, vallo inter collem, qui vrbi imminet, & campum, qui Sauum attingit, excitato, quidquid flumine cinctum non erat, muniuit. quod autem flumine claudebatur, id ponte facto ex navigiis sepsit, ita vt pontem pro arbitrio scindere, atq; reficere posset. atque ibi castra oppidi magni similitudinem imitantia posuit. Inde, cum conuiuium principibus exercitus daret, Titianus senator Romanus à Magnentio missus advenit. qui multis ad contumeliam Constantini, & filiorum eius relatis, Constantium Imperio cedere iussit, si vitam referre incolumem vellet. Quibus verbis licet Constantius grauissimè esset offensus, hominem tamen ad suos saluum remisit, quamvis Philippum à Magnentio detentum doleret. Magnentius inde, producto exercitu, Scisciam primo impetu cepit, eámque deleuit. cumq; regiones omnes Sauo

adiacen-

adiacentes emensus esset, maximámque prædam egisset, Sirmium duxit, vt eam occuparet. verùm ab oppidanis, militibusq; in præsidio positis repulsus, propositum tenere non potuit. Itaq; Sirmio relicto Mursam est processum, ibiq; acris obsidio instituta. Cum autem oppidani portas clausissent, & in propugnacula distributi oppidũ tuerentur, in magnam difficultatem Magnentium adduxerunt, neq; machinas, aut tormenta habentem, neq; aliam rationem propius ad murũ subeundi ineuntem: quòd telis, saxisq; ab iis, qui de pinnis pugnabant, propelleretur. Hac re cognita Constãtius cum vniversis copiis opem vrbi laturus accurrit, Cibalis relictis, & vniuersa regione, per quam Drauus amnis labitur. Magnentius interim, castris propius vrbem admotis, ignem portis intulit, verùm defensoribus ad restinguendũ incendium confluentibus, nihil profecit. vbi verò Constantium sensit adventare, insidias ei hoc pacto parauit. Erat circus ante vrbem ab omni parte syluis opacus. in eo quattuor Gallorũ millia posuit, præcepto dato, vt vbi pugnã commissam vidissent, hostes repente inuaderẽt. Quod cum ij, qui in muris hærebant, conspexissent, certiorem fecere Constantiũ. atq; ille, imprudente Magnentio, duces quosdam cum selectissimis ex toto exercitu militibus ad eos delendos immisit. Hi, cũ valida manu omnes circi portas obsedissent, in superiorem partem cum alia evecti tela in Magnentianos, qui in circo erant, iacere instituerunt. quorũ cum nonnulli, sublatis in capita scutis, ad portas erupturi advolassent, iis, qui in statione erant, prohibentibus, omnes ictibus telorum supernè incidentiũ ad vnũ confecti sunt. Magnentius inde consilio suo lapsus, pugnam ante vrbem cũ Constantio omnium grauissimã iniit. multis autem vtrinq; cadentibus, prælium libenter Constantius diremisset, ne viribus Romanorũ debilitatis, Imperium incursionibus barbarorum impunè pateret. tanto verò ex vtraq; parte studio, atq; ardore pugnarunt, vt non solùm vsq; ad vesperam, sed etiam vsq; ad summã noctem dimicando pervenerint, ne tenebris quidem laxationem vllam contentioni præbentibus. ad extremum tamen pars Constantij superior evasit, hostibus in fugam versis, atq; XXX millibus interfectis. Cæterùm, feruente pugna, Constantius tanto se cõmittere discrimini veritus, in basilica martyrum extra oppidum sita, Valente episcopo in societatẽ assumpto, versatus est. Valens autẽ callidè per suos disposuerat, vt quis prælij fuisset eventus, primus edoceretur, vel vt à rege gratiam iniret, si prior bonũ nuncium detulisset, vel vt vitæ suæ cõsuleret, si quid secus accidisset. Ita paucis, qui circa Imperatorem erant, metu exterritis, ipsóq; Imperatore anxio, primus hostes fugere nunciauit. cũ Constantius indicem intromitti iuberet, Valens, vt reverentiã sibi asciceret, angelum sibi nunciasse respondit. Facilis ad credendũ Constantius palam postea dicere est solitus, se Valentis meritis, nõ virtute exercitus victoriã retulisse. Hęc Zosimus, & Seuerus, Hac pugna pugnata;

Constātius prima luce, cum tumulo conscenso subiectam planiciem, & præterfluentem amnem referta cadaueribus conspexisset, illacrymauit, non tam victoriæ lætitia, quàm cæsorum dolore permotus. atque vniuersos sine discrimine sepeliri, qui verò spirabant, diligenter curari præcepit. Magnentius autem vbi suos in fugam actos concidi vidit, purpura abiecta & ipse fugam iniuit, equo suo regiis insignibus ornato dimisso, vt qui in illum incidissent, regem interfectum credentes, curam sui quærendi omitterent, ac quanta maxima celeritate potuit, in Italiam se recepit, & Ticinum iniuit. Quem Constantij legiones insequutæ, nouum prœlium, sed exitu parum prospero commiserunt. sic enim scribit Victor: *Constantius cum Magnentio apud Mursam in Pannonia dimicans vicit. in quo bello pene nunquam amplius Romanæ consumptæ sunt vires, totiúsq; Imperij fortunæ pessundatæ. Dehinc, cum se Magnentius in Italiā recepisset, apud Ticinum plures fudit incautius, &, ut in victoria solet, audacius persequentes.* Eodem anno Romæ V Idus Septembris præfecturam vrbis iniuit Septimius Mnasea, & VI Kal. Octobris Neratius Cerealis. Constantius autem
353 in Pannonia remansit, ita vt sequenti anno, ipso VI, & Gallo iterū consulibus, III Nonas Martias Sirmij fuerit. quod rescriptum inde datum ostendit. Cum autem Magnentium in Galliam ex Italia se contulisse audisset, & ipse eodem ex Pannonia properauit, bellúmq; multò atrocius ibi, quàm in Pannonia, renouauit. Multis prœliis vario vtrinque euentu editis, tandem Magnentius in Lugdunensi prouincia victus se in proximum collem coniecit. Ibi, cum videret, milites suos fractis animis propè de salute desperasse, tribunal ascendens, verbis confirmare conatus est. Cui cum milites acclamare de more vellent, factum est, vt imprudentes, atque inuiti Constantium Augustum pro Magnentio salutarint. Quo omine Magnentius consternatus inde cessit, atque ad Montem Seleucum, id oppidi nomen est, venit. Ibi verò cum esset, legatum ordinis senatorij virum ad Constantium de concordia misit. quem Constantius explorandi caussa venisse ratus, non admisit. deinde episcopi missi, qui peterent, vt sibi pro milite operam nauare liceret. quos item irrito responso dimisit, atque cum exercitu ad eum proficisci contendit, multis ex Magnentij castris ad se transeuntibus. Magnentius, vbi locum non esse veniæ vidit, animo ad bellum conuerso, exercitum, quoquomodo potuit, nouis supplementis adauxit, &, vt Constantium à se aliò auerteret, familiarem suum Antiochiam misit, qui Gallum Cæsarem interficeret. qui postea deprehensus pœnas persoluit. Commisso inde nouo ad Montem Seleucum prœlio, Magnentius Lugdunum confugit. Milites, qui fugæ socij fuerunt, cum nullam salutis spem reliquam abscisis, fractísque rebus viderent, ipsum tradere Constantio decreuerunt. Iraque diuersorio circunsesso, hominem, ne elabatur, custodiunt. Qua re præcepta Magnentius desperatione actus furiosi hominis opera edidit.

Nam

Nam amicos, & propinquos suos, quos circa se habebat, vita exuit. ac Desiderio fratre letali vulnere affecto, demum sibi manus intulit, ne viuus Constantio traditus supplicio lentiore cruciaretur. quippe, vt inquit Victor, gladio occulte proviso, ictum pulsu parietis iuuans latus transfodit, atque, vt erat vasti corporis, vulnere, naribúsq;, & ore cruorem effundens, expirauit, mense Imperij quadragesimosecundo, ætatis anno quinquagesimo. Hæc VII Kal. Septembris acta. Decentius Cæsar, cum ad opem ferendam accurreret, cognito illius interitu fasciæ collo implicito vitæ modum imposuit. Desiderius ex vulneribus recreatus sese Constantio tradidit. Hanc victoriã vbi Romæ Cerealis præfectus vrbis audiuit, Constantio monumentum cum hac inscriptione locauit: *Restitutori vrbis Romæ, atque orbis, extinctori pestiferæ tyrannidis* D. N. Fl. *Iulio Constantio Victori, ac Triumphatori semper Augusto Neratius Cerealis* V. C. *præfectus vrbi, vice sacra iudicans* D.N.M.Q. *Eius.* Atque hoc quidem rerum, temporúmq; successu Imperium terrarum à Constantino Maximo partum, atque inter filios testamento diuisum, intempestiuo Constantini, & Constantis excessu ad vnum Constantium, qui inter illos ætate medius incedebat, recidit vniuersum.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM DE OCCIdentali Imperio,

LIBER SEXTVS.

CONSTANTIVS AVGVSTVS.

MAGNENTIO iustisima victoria cum tota illius factione deleto, Constantius Arelate se contulit, ac scenicos, & circenses ludos apparatu maximo edidit. atque inde VI Idus Octobris, qui dies Imperij eius annum duodetricesimum finiebat, grauiter in omnes animadvertit, quos Magnentio studuisse vel leuis suspicio attigisset. Inde VIII Kal. Decembris ad Cerealem præfectum vrbis scripsit, vt sacrificia nocturna Magnentio auctore permissa aboleret. Interim Arriani post Sirmiense concilium illud auctoritate Constantij contenderunt, vt Occidentales episcopi Athanasij damnationi subscriberent, neque id obtinere potuerunt, cum Paulinus episcopus oblata, vt diximus, epistola, se Photini, & Marcelli damnationi

consensum præbiturum dixisset, Athanasij verò abnuisset. Itaque edictum à Constantio elicuerunt, vt qui damnationem Athanasij non probarent, in exlium irent. Quo cognito Catholici conventibus apud Arelate, & Biterras coactis petierunt, vt, priusquam in Athanasium subscribere cogerentur, de fide disceptarent. Cum autem Valens, & socij eius prius Athanasij damnationem sanciendam esse contenderent, ob id Constantius episcopis Orientalibus, & Occidentalibus in insequentem annum concilium Mediolanum, vbi & ipse affuturus erat, indixit. Romæ pridie Idus Apriles Iulius pontifex obiit. post dies vigintiquinque Liberius diaconus subrogatus est. VI Idus Decembris Vitrasius Orfitus præfecturam vrbis iniuit, ac statim graui seditione propter summã vini inopiam conflictatus est. In Oriente Gallus Cæsar generis superbia elatus, atque insolentia ætatis prouectus, Antiochiæ tetra, ac nefanda facinora est aggressus, cum sua sponte, tum à Constantina coniuge stimulatus. iniustæ cædes, bonorum publicationes, exilia, ac denique iudicia prorsus sublata me morabantur. dimissi etiam ignoti per vrbem homines, qui quæ de illo iactarentur, exciperent, aut falsa referebant, aut vera in maius ornabant, aut certè belli præconia reticebant. Quinetiam ipse noctu cum paucis clam ferro succinctus, per tabernas, & compita vagari instituit, Græco sermone quærens, quid homines de Cæsare Gallo sentirent. Itaque Thalassius tum præfectus prætorio, cum neque obiurgatione, neque monitione ipsum ab eiusmodi deterrere studio potuisset, omnia ad Constantium scripsit. Qua re Gallus exasperatus, liberius inde, atque audacius libidini suæ indulsit, duces etiam aliquot oppressurus, nisi Honoratus Comes Orientis pertinaciter obstitisset. Ludicris cruentis, licèt vetitis, operam dedit. profecturus Hieropolim, vt expeditioni specie tenus adesset, plebi Antiochenæ inediæ metum à se deprecanti nihil ex finitimis præberi prouinciis statuit, sed Consularem Syriæ Theophilum ei dedit, dicens, inuito rectore neminem victu egere posse. Qua voce plebs animata, ædes eius incendit, & Theophilum pugnis, ac calcibus incessens, prope exanguem reliquit. Quibus rebus subinde auditis Constantius blandè ad Gallum scripsit, ac sensim adiumenta furoris illi subtraxit, solisque scholis Palatinis esse contentum iussit. & Domitiano ex Comite largitionum præfecto mandauit, vt in Syriam profectus, Gallum ad properandum in Italiam hortaretur. Ille verò Antiochiam progressus, contempto Cæsare, ad prætorium cum solemni pompa perrexit. ac tandem in consistorium veniens inconsultè, ac leuiter Gallo, vt abiret, Constantij iussu præcepit. Qua ille indignitate accensus, protectoribus fidis mandauit, vt Domitianum custodirent. Hac re cognita Montius quæstor advocatos primos Palatinarum scholarum alloquutus, iram mollire quidem, sed obiurgatoria

ria

ria voce instituit. Quare Gallus quamplurimos potuit, quasi ad salutem suã defendendam adesse contra Montium asperè in se invectum, orauit. Itaq; adorti Montium, vinctum in prætorium adduxerunt, & Domitianum præcipitem per scalas egerunt. atque inde ambos coniunctos per vrbem traxerunt, ac lacerata corpora in flumen denique proiecerunt. Constantius inde, se septimùm, & Gallo Cæsare ter- 354 tiùm consulibus, Arelate Viennam perrexit, vt Gundomado, & Vadomario fratribus, Alemanorum regibus, obviam iret, qui infestis incursionibus proximos Rheni limites divexabant. Dum autem ibi moratur, militares ex Aquitania commeatus expectans, qui propter fæuientes ex assiduis imbribus amnes, venire non poterant, certiora de omnibus Galli actionibus comperit, ac tumultu militari, quem tarditas subvectionis effecerat, auro ducibus distributo, sedato, castra inde mouit, atque Rauracum ad Rhenum accessit. Ibi cum pontem ex nauibus facere instituisset, telis hostium ex vlteriore ripa incessentium prohibitus, destitit. Inde alio loco ab indice de vado admonitus, per noctem inchoauit, sed hostes commonefacti primùm ad impediendum accurrerunt, inde auspiciis deterriti, bello omisso, pacem petierunt. Qua data, Constantius in Italiam se recepit, ac Mediolani subsedit, ac Gallum cũ vxore Constantina, punire vtrumque cupiens, ad se vocauit. Gallus, cum à principio, tum proximè, amissa vxore in Bithynia, firmo subsidio destitutus, quid sibi facto opus esset, addubitauit. verùm nouis litteris à Constantio ad tuendam secum rempublicam invitatus, primum Constantinopolim, deinde Hadrianopolim, postremò Pætouionem in Noricum adiit. eò verò vbi advenit, Barbatio Comes cum Apodemio Agente in rebus Palatium extra muros armatorum corona circundedit. ingressúsque, obscuro iam die, ablatis regiis indumentis, ipsum tunica, & paludamento communi amicit, identidem mandato Constantij iurans, eum nihil detrimenti passurum. Inde carpento priuato impositum in Istriam duxit, prope Polam oppidum, vbi Crispum Cæsarem diximus interemptum. Ibi cum asseruaretur, Eusebius cubiculi præpositus, Pentadius notarius, & Mellobandes armaturarum tribunus accesserunt, ac iussu Constantij caussam dicere iusserunt, quamobrem quenque apud Antiochiam occidisset. quibus ille nihil aliud respondit, nisi plerosque se instinctu Constantinæ necasse. Qua re audita Constantius eum capitali supplicio condemnauit. Ita Gallus, revinctis post tergum manibus, tanquam latro, capite truncatus est, anno ætatis nono, & vicesimo, Imperij quarto. cuius rei nuncium Mediolanum Apodemius detulit. Interim ministri Galli ex Oriente ducti, Aquileiam venerunt, ac diuersis pro meritis pœnis affecti sunt. Quin etiam alij è Pannonia secunda, & Sirmio ob improbatum præsentis temporis in conviuio statum Mediolanum adducti, pœnas dederunt. Con-

ſtantius autem adverſus Lentienſes Alemanicos pagos progreſſus,
qui in limites Romanos irruperant, vbi in Rhætiam,campóſq; Cani-
nos venit,Arbetionem magiſtrum equitum cũ meliore exercitus par-
te ad margines lacus Brigantiæ relegendos miſit. Arbetio profectus,
atq; in inſidias hoſtium lapſus, vix noctis ſupervenientis pręſidio iu-
columis cũ ſuis evaſit.ac prima luce, redintegratis viribus ,in certamẽ
progreſſus, iterum malè pugnauit, multis militum millibus,ac decem
tribunis amiſsis. Qua re elati Alemani, in Romanorũ caſtra ferocius
incurrentes, ex rei indignitate Scutarios cũ omnibus ſuis exciuerunt.
qui illos adorti,non iuſto prœlio, ſed prędatoriis diſcurſionibus in fu
gam vniuerſos egerũt. atque hac victoria parta, Conſtantius Medio-
355 lanum in hiberna receſsit. Arbetione inde, & Lolliano conſulatum,
Dometio Leontio præfecturã vrbis,gerentibus,in Gallia Syluanus ty
rannidem eodem tempore & invaſit, & perdidit. Hic, cum Galliæ à
Germanis aſsiduis rapinis, atque incendiis vexarentur,peditũ magi-
ſter ad ea mala prohibenda miſſus, egregiè ſe gerere cũ cœpiſſet, mul-
torum in ſe invidiam concitauit. Ob eã rem Dynamius præfectus, vt
ipſum everteret,inſidias ei parauit.quippe litteras eius cõmendatitias
ad amicos quoſdam nactus, eas incolumi ſubſcriptione deleuit, atq;
hanc ſententiã repoſuit: Rogare amicos agentes intra palatium, vt ſe
altiora molientem , ac propediem ſolium principis aditurũ iuuarent.
litteris verò prolatis,idẽ Dynamius præfectus eſt,vt hæc pro Impera-
tore inquireret.Ita cõſiſtorio habito,omnes, quos ille nominauit, cõ-
prehenduntur,& cum litteris ad eum evocandũ Apodemius mittitur,
qui nullis redditis litteris,in Gallia ſubſtitit. Interim Dynamius alias
his conſentientes confinxit nomine Syluani,& Malarichi ad tribunũ
ſabricæ Cremonenſis. à quibus vt cõſcius monebatur, parare prope-
re cuncta. qui lectis litteris nõ intelligens,quid id rei eſſet, litteras ad
Malarichũ miſit,obſecrans, vt diceret apertè, quæ vellet. Malarichus
ſuã,& Syluani vicem ſolicitus,adhibitis Francis,quorũ magna in Pa-
latio multitudo florebat,erectius loqui in apertis inſidiis cœpit.Cum
autem Conſtantius rem cognoſci iuſsiſſet, Florentius agens pro ma-
giſtro officiorũ, animadverſis in litteris priorum verborũ lituris,rem
aliter eſſe,quàm dictarat Syluanus, Conſtantium docuit. Ea de cauſ-
ſa Dynamius in tormentis eſt habitus,ſed tamen abſolutus conſpira-
tione multorũ.His rebus cognitis,Syluanus veritus, ne propter mol-
lem Conſtantij animum abſens damnaretur, Francis magna mercede
ad ſe adductis,Agrippinæ inſignia Auguſtalia ſumpſit. Ea res eodem
die, inclinante ſole, nunciata Mediolanum eſt,Syluanum magiſtrum
peditum ſolicitato exercitu ad Imperiale culmen evectũ.conſilióq; ſta
tim in regiam ſecunda vigilia convocato, Conſtantius nuncium ad
eum miſit,vt accepto Vrſicino ſucceſſore, cum poteſtate intacta redi-
ret. credebat enim, Syluanum neſcire, ea ſibi nota eſſe, quæ geſſerat.

Vrſi-

Vrſicinus licèt magna feſtinatione vſus eſſet, tamen famã rerũ Agrippinam præceſsiſſe invenit. Itaque, cum nihil palàm tentaret, comiter à Syluano exceptus eſt. Poſtridie verò Bracati, & Cornuti (ordinum militarium hæc nomina erant) clam ab Vrſicino ſolicitati prima luce in regiam irrumpunt, ac Syluanum extractum ædicula, in quam exanimatus confugerat, multis ictibus confodiunt. Antequam hoc ageretur, Romæ populus in Circo repente exclamauit, Syluanum eſſe deuictum. Oppreſſo Syluano, in ſocios coniurationis eius animadverſum. Conſtantius, omnibus ſeditionibus ciuilibus ex ſententia extinctis, eò magis inſolentia eſt evectus, aſſentatoribus eum ita inflantibus, vt ferri nequiret, cum de ſe magnificè prædicaret. Interim epiſcopi convenere Mediolanum, ſed ex Oriente propter itineris longitudinem pauci, ex Occidente amplius trecenti. Conventu in Dominico conſtituto, illud à Valente, & Vrſacio, qui præcipuè aderant, & ſe iampridem Arrianis reddiderant, ante omnia poſtulatum eſt, vt Catholici Athanaſij damnationi ſubſcriberent, & communionem cum Arrianis inirent. Qua re audita Euſebius Vercellarum, Paulinus Treuirorum, Hilarius Pictauorum, & Lucifer Caralis Sardiniæ epiſcopi, qui conſtantes in fidei Nicænæ defenſione manebant, reſponderũt, prius de ſacerdotum fide agi oportere. compertum ſibi eſſe, quoſdam ex iis, qui adeſſent, hęretica labe pollutos eſſe. quamobrem æquũ cenſere, vt ante omnes fidem ſuam ſcripto exponerent. Qua ſententia dicta, Dionyſius Mediolani epiſcopus tabulas ſtatim arripuit, ac ſcribere fidem ſuam inſtituit. Quod ne faceret, Valens, & Vrſacius infenſi, calamo, & charta ex manibus extorta, prohibuerunt. ac mox, cum clamore ex omni parte orto, populi iudicium, ad quod deduci res videbatur, timerent, conventum è Dominico in Palatium tranſtulerunt. Illinc epiſtolam Conſtantij nomine emittunt omni prauitate refertam, eo cõſilio, vt ſi eam æquis auribus populus accepiſſet, qui Catholicã fidem egregiè conſeruabat, capita publica auctoritate proferrent. ſin minus, omnis in Conſtantio culpa hæreret, ſed ea venia digna, quia etiam tum catechumenus ſacramentum fidei meritò videretur potuiſſe neſcire. Ibi Catholici à Conſtantio iuſsi, vt poſtulata perficerent, haudquaquam ſe facturos dixerunt, quòd ab eccleſiaſticis alienum legibus foret. Quibus Conſtantius, Atqui mea mandata pro lege habenda ſunt, inquit. aut obtemperate igitur, aut in exilium ite. Tum illi, Atqui regnum tuum non eſt, ſed Dei, qui tradidit. vide autem etiam atque etiam, ne qui dedit, eripiat. atq; extremi iudicij memor, caue, ne morem eccleſiaſticum ſoluas, atq; Imperiũ in Eccleſiaſticas conſtitutiones inducas. Quibus verbis Conſtantius exacerbatus, ipſos plura dicere inhibuit, atque in exilium abire præcepit. Illi verò læti, quòd veritatem non prodidiſſent, puluere excuſſo, atque oculis in Deũ converſis, abierunt. Rhodanius quoque, & Doſanus antiſtes, quia natura lenior,

non

non tam ſuis viribus, quàm Hilarij ſocietate, non ceſſerat Arrianis, eadem calamitate oppreſsi ſunt. cum tamen parati eſſent, Athanaſium à communione ſuſpendere, modò de fide inter epiſcopos quæreretur. His pulſis, Arriani inde ſe in Liberium Romæ pontificem alacres intulerunt, nulla, vt inquit Athanaſius, verecũdia ducti, vel quòd illa ſedes apoſtolica eſſet, vel quòd Roma caput Imperij exiſteret, vel quòd epiſcopos Romanos apoſtolicos viros in ſuis litteris appellaſſent. atque Conſtantium, vt ipſum ad ſe traduceret, induxerunt. Euſebius eunuchus propere ab illo Romam cum litteris, & muneribus huius officij gratia miſſus eſt. is profectus Liberium primum mitibus verbis hortatus eſt, vt contra Athanaſium ſubſcriberet, & cum Arrianis communionem iniret, deinde oblatis donis rogare cœpit, vt hanc Conſtantio veniam daret. Liberius facere ſe poſſe negauit, vt eum damnaret, qui à duobus Conciliis inſons iudicatus, & à Romana eccleſia cum pace dimiſſus fuiſſet. neque enim vllum eiuſmodi à beato Petro traditum inſtitutum habere. quòd ſi Conſtantius ſcripta pro Athanaſio deleri vellet, etiam quæ adverſus eum eſſent, obrueret. ac rurſus Eccleſiæ conventus longè à Palatio haberetur, in quo neque Imperator, neque Comes, neque Iudex minabundus aſsiſteret, ſed ſola apoſtolorum inſtitutio ſeruaretur. ac fide ex Nicæni Concilij ſententia conſtituta Arriani eiicerentur. neque enim locum in conventu Eccleſiæ hæreticis patere, neque fas eſſe, prius de criminibus alicuius, quàm de fide, & religione, tractari. His verbis eunuchus anxius, minis multis editis, cum muneribus abiit, eáque in S. Petri baſilica conſecrauit. Quod vbi Liberius comperit, æditúum grauiter, quòd impedimentum non attuliſſet, increpuit, atque in baſilicam profectus, dona illa, tanquam execranda, proiecit. His de rebus Conſtantius ab eunucho certior factus, ira tumidus eunuchos, & Palatinos, & Comites Romam ire mandauit, litteráſque ad vrbis præfectum ſcripſit, vt Liberium ad Comitatum ſuum aut dolo, aut vi mitteret. Eis Romam progreſsis, ingens in vrbe tumultus eſt excitatus, omnibus, qui ſecus ſentirent, inſidias ſibi ab Arrianis imminere timentibus. O rem non ſolùm dictu, ſed etiam auditu fœdiſsimam. Eunuchis hæreſim Arrianam fouentibus, atque in templis Romæ ſedentibus pontifex Romanus, quia ab illa ſententia eſſet averſus, iuſſu Conſtantij Imperatoris, filij Conſtantini Maximi, Arrianæ factionis inimiciſsimi, capitur, & tanquam nefarij ſceleris reus, Mediolanum adducitur. Ille verò ſalutem ſuam Chriſti honori ſic, maiorum ſuorum exemplo, poſthabuit, vt coram Conſtantio poſitus eandem in dicendo conſtantiam retinuerit, qua vſus cum Euſebio fuerat, ſi quidem ita dixit: Deſine Conſtanti Catholicos inſectari, atque hæreticam impietatem in Eccleſiam introducere per me abſiſte. ego enim omnia ſupplicia prius ſubire paratus ſum, quàm vt Arrianus appeller. Hæc ex Athanaſio,

Hila-

Hilario, & Sulpicio ad concilium Mediolanense pertinentia sumpsimus. Theodoritus autem longius de Fide colloquium Liberij cum Constantio habitum refert. quod legere est operæ pretium. Hoc sermone absoluto, Constantius efferatus Liberium quoque Beroeam in Thraciam relegauit, cumque abeuntem quingentis aureis nummis munerauit. quos magno animo Liberius respuit, inquiens: Dato hos assentatoribus tuis, qui te deprauarunt, & à patris tui viri sanctissimi imitatione deterruerunt. mihi namque Christus patri consubstantialis largitor non deerit. His omnibus in exilium fidei caussa profectis, statim successores suffecti sunt, Liberio Romæ Felix archidiaconus, Dionysio Mediolani Auxentius Cappadox, itemque aliis alij. Felicem autem, quia contra sacramentum sedem illam inierat, Auxentium, quia Arrianæ addictus perfidiæ erat, populus auersatus est. Ab hoc tempore Italia, quæ adhuc intacta ab Arriana labe fuerat, sensim corrumpi est cœpta. Episcopi verò exules summis omnium prouinciarum studiis celebrati, pecuniis in sumptum abunde donati, ac legationibus plebis Catholicæ in omnibus partibus culti propè quotidie in ipsa calamitate de aduersariis triumpharunt. His actis Constantius audiens, Gallias assiduis adhuc Germanorum incursionibus afflictari, quòd putaret, haud satis tutum esse, se Italia cedere, Iulianum Galli fratrem, Cæsarem sibi statuit adiungere, qui nuper palliatus ex Græcia venerat, iuuenem bonarum studio litterarum, ac Christianæ tum pietatis laude florentem. Itaque VIII Idus Decembris aduocatis militibus, tribunal ascendens, & Iulianum dextra tenens, ita dicere instituit: Neminem vestrûm latere arbitror, post extinctos tyrannos mihi barbaros insolentius insultare, quòd in remotissimis terris alienis negociis illigatus sim. huic ego malo illud remedij excogitaui, vt Iulianum fratrem patruelem meum spectatæ modestiæ, atque industriæ iuuenem Cæsarem dicam, si vos expedire reip. censueritis. Silentio inde omnium consequuto, Iulianum purpura induit, ac secundis clamoribus fauente concione Cæsarem appellauit. cumque sibi laborũ, periculorumque adesse socium iussit. atque ei mox Galliarum tutelam commisit. Quæ omnia milites horrendo fragore scuta genibus illidentes præter paucos approbauere. Inde post paucos dies ad firmãdam fidem Helenam sororem illi matrimonio copulauit. Quibus rebus actis, Iulianus Kal. Decembris Mediolano egressus est, atque vsque ad locum duabus columnis insignem, qui est inter Laumellum, & Ticinum, à Constantio deductus, rectà inde Taurinum contendit. vbi Agrippinam vrbem pertinaci Germanorum obsidione captam, atque deletam accepit. Viennam inde progressus magno ab omnibus honore exceptus vrbem iniuit. tunc anus quædam capta luminibus, cum percontando, quinam esset ingressus, Iulianum Cæsarem comperisset, exclamauit, Hũc Deorum templa reparaturum. Quod verum vaticinium fuisse, rei euentus

probauit. siquidem is, sacris Christianis relictis, pòst sese ad Deorum gentilium cultum recepit. Viennæ inde hiberna agens à Constantio
356 VIII consule collega asciscitur, Vitrasio Orfito secunda vrbis præfectura mandatur. Eo anno ineunte vere Germani Augustodunum muris invalidis oppidum, torpente ad defensionem præsidio, invaserunt. verùm, veteranis propere accurrentibus, statim exire coacti sunt. Quod vbi Iulianus accepit, VIII Kal. Iulias exercitum Augustodunum adduxit, vt inde Germanos adoriretur. Itaque egressus, adhibitis cataphractis solis, & balistariis, Autisiodorum pervenit. inde, recreatis militibus, ad Tricassinos iter intendit, atque hostibus in se irruentibus egregiè vindicatis, Tricassas inopinatus iniuit. Inde, Rhemos nihil prolatandum existimans, tendit, vbi convocatum Vesontione exercitum semet iusserat operiri, cui præerat Marcellus, & Vrsicinus. Ibi cum placuisset, per Decempagos Alemanorum plebem invadere, iter die nubiloso ingressus, parum absuit, quin magnum detrimentum acceperit. nã hostes legiones duas post terga sua adorti, penè delessent, nisi socij auxilio subitò accurrissent. Audiens inde Alemanos Argentoratum, Brotomagum, Tabernas, Salisona, Nemetas, Vangionas, & Maguntiacum possidentes eorum agros incolere, oppida verò, vt circundata retibus lustra, vitare, primum omnium Brotomagum occupauit, atq; accurrentem Germanorum manum acri prœlio edito ita fregit, vt qui superfuerunt, fuga sibi salutem quæsiuerint. Inde Agrippinam cum venisset, nullo negotio recuperauit. neque inde ante discessit, quàm Franci, furore mitescente, perterriti pacem firmarunt. Quibus rebus actis inde per Treviros ad Senonum oppidum in hiberna discessit. Hæc auctore Ammiano tradidimus. Ceterùm prœlium aliud apud Vangionas commissum esse invenio apud Seuerum, vbi de S. Martino Sabariensi militarem tum operam Cæsari Iuliano nauante loquitur: *Irruentibus*, inquit, *intra Gallias barbaris Iulianus Cæsar, coacto in unum exercitu apud Vangionum ciuitatem donatiuum cœpit erogare militibus ut est consuetudinis, singuli citabantur donec ad Martinum uentum est Tum uerò opportunum tempus existimans, quo peteret missionem (neq; enim integrum sibi fore arbitrabatur, si donatiuum non militaturus acciperet.), Hactenus, inquit ad Cæsarem militaui tibi patere ut nunc militem Deo. Donatiuum tuum militaturus accipiat. Christi ego miles sum pugnare mihi non licet. Tum uerò aduersus hanc uocem tyrannus infremuit, dicens, cum metu pugnæ, quæ postero die erat futura non religionis gratia detrectare militiam. At Martinus intrepidus immo illato sibi terrore constantior si hoc, inquit, ignauiæ ascribitur, non fidei, crastina die ante aciem inermis adstabo, & in nomine Domini Iesu, signo crucis, non clypeo protectus, aut galea hostium cuneos penetrabo securus. Retrudi ergo in custodiam iubetur facturus fidem dictis, ut inermis barbaris obijceretur. Postera die hostes legatos de pace miserũt, sua omnia, seq; dedentes.* Dum aũt Iulianus in oppido Senonum fuit, Germani, cũ ex perfugis cognouissent, nec Scutarios, nec Gentiles in castris adesse, oppidum aggrediuntur. verùm Iuliano strenuè semet, atque oppidum defendente, post tricesimum diem

conatu

tonatu irrito discesserunt. Marcellus magister equitum infamia flagrauit, quòd neque Cæsari, neque ciuitati periclitanti subvenerit. qua re cognita Constantius eum dimisit. Interim Constantium Romam visendi, ac triumphi agendi cupido incessit, quò populo Ro. pacato, vt rarum, sic visendum magnificentissimæ pompæ spectaculum ostentaret. Itaque post VIII Idus Martias (nam eo die Mediolani rescripsit) secunda Orfiti præfectura, via Flaminia iter ingressus magnis stipatus agminibus, Ocriculos omnibus admirandus advenit. vbi verò ad vrbem accessit, mirari singula occurrentia oculis cœpit. ac senatum quidem, & patricios spectans, asylum totius mundi adesse existimabat, plebem verò intuens, quidquid esset hominum, Romam confluxisse putabat. Præeuntibus inde signis aureo carpento solus insidens, ac micanti gemmarum splendore longè, latèq; fulgens iniuit. aderat vtrinq; ordo geminus armatorum clypeatus, atq; cristatus, nitidis loricis indutus, nec non equites clibanarij thoracum tegminibus septi, & limbis ferreis cincti. ipse verò faustis populi vocibus Augustus salutatus, alto vocum simul, lituorumq; fragore cohorruit, atque immobilem se, qualis in prouinciis visebatur, exhibuit. nam & corpus perhumile curuabat, portas celsas subiens, & velut collo munito rectam aciem luminum tendens, nec dextra, nec læua vultum flectebat, nec spuens, aut os, aut nasum tergens, vel fricans, manúmve mouens. Postquam in forum venit, primùm ipsius fori claritate, deinde, quocunque se oculi intulerunt, miraculorum crebritate obstupuit. Nobilitatem in curia, populum pro tribunali cum appellasset, inde in Palatium ingenti omnium fauore receptus est. Sequentibus diebus cum equestres ederet ludos, dicacitate plebis oblectatus est, haudquaquam à libertate insita desciscentis. Lustrans inde vrbem quidquid primum videbat, id inter omnia eminere putabat. Iouis Capitolini templum, Thermas, Amphitheatrum, Pantheon, Forumq; Pacis, & Pompeij theatrum, & Odeum, & Stadium, aliaq; insignia vrbis Romanæ ornamenta. Cum ad Forum Traiani venisset, singularem in terris structuram est admiratus. omni verò spe eiusmodi quidquam conandi abiecta, Traiani equum locatum in atrij medio, qui ipsum principem vehebat, imitari se velle, & posse dixit. cui prope astans regalis Hormisda, homo Persa, Ante, inquit, Imperator, stabulum tale condi iubeto, si vales. equus, quem fabricare constituis, ita latè succedat, vt iste, quem videmus. Idem rogatus, quid de Roma sentiret, id tantùm sibi displicuisse respondit, quòd didicisset, ibi quoq; homines mori. Multis demum cum stupore visis, de fama conquestus est, quòd ornans omnia semper in maius, in iis, quæ Romæ essent, explicandis obsoletior esset. Vt autem adventum suum aliquo insignem monumento relinqueret, ceteris vrbis ornamentis addere statuit in proximo circo obeliscum. Post Liberij pontificis exilium, Felix, qui in eius locum successerat, licet

Nicæna in fide constanter permanserat, tamen cum adversariis quoque communionem habuerat. Qua de caussa Romanorum nemo ecclesiam, illo præsente, inire voluerat. Hoc autem tempore matronæ Romanæ mirifico Liberij studio incitatæ, permittentibus viris suis, Constantium adierunt, eumq́ summis precibus obtestatæ sunt, vt ciuitati pastore orbatæ, atque insidiis luporum obiectæ Liberium restitueret. quibus ille respondit, Liberio nõ esse opus, cum Felix adesset. cumq́ ab iis accepisset, Felicem omnibus non esse probatum, se illis permittere dixit, vt Liberium haberent, qui partem alteram regeret. Quod edictum in circo recitatum populus ioco elusit. atque vnum Deum, vnum Christum, vnum episcopum esse clamauit. Demum consilio cum episcopis, qui secum erant, communicato decreuit eum revocare, si cum suis episcopis consentiret. Quanquam autem Constantius Romæ diutius esse cupiebat, audiens tamen, Sueuos Rhætias incursare, Quadósq́ Valeriam, & Sarmatas superiorem Mœsiam, & secundam populari Pannoniam, tricesimo, postquam ingressus est, die IIII Kal. Iunias ab vrbe profectus, per Tridentinum saltum in Illyricum properauit, ac misso in locum Marcelli Seuero, ad se Vrsicinum vocauit. eumq́, cum ad se Sirmium venisset, in Orientem cum dignitate magisterij misit. At
357 Iulianus, exacta apud Senonas hieme, Constantio nonûm, séque iterum consulibus, tumultibus Germanicis excitus, Rhemos contendit, lætus, quòd exercitum regebat Seuerus. cui se ex altera parte adiunxit Barbatio, qui post Syluani interitum promotus ad magisterium peditum, ex Italia cum XXV millibus armatorum Rauracum venit. Quo facto decretum est, vt sæuientes solito vehementius Alemani à duobus Romanorum exercitibus compulsi in angustias cæderentur. Quæ consilia dum coquuntur, illi occultè inter bina castra transgressi, Lugdunum invasere, & cum clausis portis ingredi nequiuissent, suburbanis omnibus pervastatis, abiere. Qua re cognita Iulianus tribus itineribus, quibus hostes regredi posse comperiebat, magna militum manu insessis, recepta præda, omnes oppressit, præter eos, qui per vallum Barbationis transiuere. Per eosdem dies exercituum Ro. adventu territi hostes, qui cis Rhenum consederant, alij difficiles vias, cæsis ingentibus arboribus, obsepserunt, alij insulis, quæ in Rheno sunt, occupatis, Romanos appetiuerunt. Quibus Iulianus permotus, ad corripiendos aliquot septem naues à Barbatione petiuit, ex iis, quas ad conficiendos parauerant pontes: qui, ne quid à se impetraretur, omnes incendit. doctus inde ab exploratoribus modò captis amnem, æstate iam adulta, transiri posse, Canutorum tribunum Bainobaudem cum delecta militum manu misit, qui modò per breuia incedentes, modò scuta in modum alueorum supponentes, nando ad proximam insulam accessere, ac tanquam pecudes sine vllo sexus, ætatísve discrimine omnes strauere, atq́ inde præda onusti incolumes

mes rediere. Qua re animadversa Germani, relictis insulis, bona omnia trans fluuium contulerunt. Inde Iulianus Tres tabernas ab hostibus dirutas restituit. quo loco munito, satis constabat, Germanos ab intimis Galliis adeundis facilè prohiberi. Dum ille huic operi intentus studet, Germani Barbationem cũ exercitu, cui præerat, aggressi, fugientem Rauracos vsque persequuti sunt, & rapta sarcinarum, & iumentorum cum calonibus parte maxima, ad sua se rettulerunt. ac Barbatio, tanquam expeditione prospero eventu confecta, milite in hiberna dimisso, ad Constantium rediit, Iulianum confícto crimine obruturus. Qua re cognita Alemanorum reges Chonodamarius, & Vestralpus, & alij, collatis in vnum viribus, ad Argentoratum oppidum consederunt. quin etiam perfugæ verbis impulsi, qui armatorum tantùm tredecim millia cum Iuliano remansisse docebat, missis ad Iulianũ legatis, mandarunt, vt agris abscederet virtute, & ferro sibi quæsitis. qui ira incensus, legatos vsque ad perfectum castrorum opus retinuit. inde Argentoratum adversus eos copias, quas habebat, eduxit pedestres, atque equestres, inter quas cataphracti, & sagittarij, genus armatorum formidabile, versabantur. Et quoniam à loco, vnde Romana promota sunt signa, vnum & viginti millia passuum vsque ad castra hostium aberant, rationibus eorum consulens, ab impetu revocauit. atque eos officij, & quid ipse animo moliretur, edocuit, hortans, vt pugnandi ardorem in posterum continerent, quò integrum diei spatiũ ad confligendum haberent. nam si illo die, vrgente iam in occasum sole, in aciem descendissent, prœlium in noctem esse cum maximo eorum detrimento incursurum. Verùm milites prœliandi cupiditate flagrantes, ipsum vlterà loqui non permiserunt, ac dentibus infrendentes, atque hastis scuta illidentes, in hostem se duci iam cõnspicuum obsecrarunt. Quibus vt obsequeretur Iulianus, Florentij præfecti prætorio effecit auctoritas, seditionis militaris, nisi præsenti eius cupiditati pareretur, periculũ proponentis. Itaque tanta exercitus contentione victus, castra ad collem promouit molliter editum, opertum segetibus iam maturis, non longè à Rheno distantem. è cuius vertice speculatores tres ad hostes accurrerunt, Romanum adesse exercitum nunciantes. vnus verò pedes, qui sequi non potuit, captus à Romanis rettulit, Germanos per triduum, & trinoctium flumen transisse. Quos vbi aciem struere ad capessendum prœlium vidit Iulianus, & ipse suos instruxit, Seuero cornu sinistro tributo, ac benignè omnes virtutis, atque officij sui admonuit. Quo facto, tum signum pugnæ ter solemni æneatorum occentu vtrinque datum est. atque vtrinque magnis viribus, maioribúsque animis est concursum. Germani tela dextris iaculantes, equitatum Romanum invasere. cornu verò sinistro hostes acerrimè sustinente, qui in dextro erant præter spem inconditè recesserunt. verùm dum primi fugientium postremos impediunt, gremio legionum

excepti, fixo gradu prœlium integrarunt, ab occurrente Iuliano coerciti. Pulſis equitibus, Germani primam aciem peditũ inceſſerunt, quos Cornuti, & Bracati fortiſsimè exceperunt. paribusq; diu momentis pugnatum eſt. quibus ſe Bataui adiunxerunt. ardente verò prœlio, ac multis vtrinque cadentibus, exiluit ſubitò ardens optimatium globus, inter quos & reges erant, ac ſequente vulgo agmina Romanorum perrupit, & iter ſibi aperiendo vſque ad primanam legionem in medio locatam, quæ caſtra prætoria dicitur, penetrauit. ibi pugna flagrantiore ſtudio repetita, Alemani ſtrati, tandem ſe fugæ mandare coacti ſunt. atque ad flumen compulſi, ſeſe in illud abiecerunt, magnáque ex parte ſubmerſi ſunt. Chonodomarius rex in collem vicinum euaſit, atque ibi à cohorte Romana obſeſſus, vltro ſe dedidit. miles Romanus, exacto iam die, occinente liticine reuocatus, propè ripas Rheni tetendit, corporaq; curauit. Iulianus acclamatione concordi totius exercitus Auguſtus appellatus, cum honorem increpito milite iureiurando repudiauit. Chonodomarius adductus, primum ſe inclinauit. deinde humi ſuppliciter fuſus, veniam petiit, ac bono eſſe animo iuſſus eſt. Inde ductus ad comitatum Imperatoris, miſſúſque exinde Romam, morbo veterni conſumptus eſt. Hanc victoriam audiens Conſtantius, vt erat leuis animi, & glorioſi, ſuis auſpiciis, & ſua virtute partam iactauit. idque cum laureatis litteris ad prouinciarum ſigna deferri præcepit. Iulianus cadauera promiſcuè mandari ſepulturæ iuſsit, dimiſsiſque legatis, quos ante pugnam retinuerat, ad Tres tabernas reuertit. atque inde cum captiuis omnibus prædam Mediomatricos ſeruandam miſit, & ponte compacto, Rhenum traiecit, atque hoſtilem terram invaſit. agróque eorum incenſo, cum ad pugnam non prouocaret, munimentum, quod à Traiano conſtructum ipſi euerterant, reparauit, ac præſidio, & commeatu inſtruxit. Inde tres reges ex iis, qui victis apud Argentoratum auxilia miſerant, iurantes conceptis ritu patrio verbis ſe nihil moturos, cum fœdus petiſſent, per decem menſes obtinuerunt. Seuerus magiſter equitum Rhemos per Agrippinam, & Iuliacum petens, Francos vacua præſidia vaſtantes, offendit, qui metu iam reverſi exercitus munimentis duobus, quæ olim exinanita ſunt, occupatis, ſe tuebantur. Quod audiens Iulianus, Caſtellum oppidum, quod Moſa fluuius lambit, circunſedit, idq; per Decembrem, & Ianuarium menſem fecit. veritusq; ne hoſtes, obſeruata nocte illuni, conglaciatum amnem pervaderent, quotidie à ſole in veſperam verſo vſque ad lucis principium luſoriis nauibus diſcurrentes flumen vltro, citróque milites diſpoſuit, qui cruſtas pruinarum diffringerent, ne quis erumperet. atque ita inedia, vigiliis, & deſperatione ad deditionem adegit, eosq; ad comitatum Auguſti miſit, atque Pariſios in hiberna diſceſsit. Interim Romæ, adminiſtrãte ſecundam adhuc Orfito præfecturam, Obeliſcus iuſſu Conſtantij magna mole in circo maximo

est erectus. quem Ammianus ita describit: *Asperrimus lapis in figuram metæ cuiusdam sensim ad proceritatem consurgens excelsam, utque radium imitetur, gracilescens paulisper specie quadrata in uerticem productus angustum, manu leuigatus artificis. formarum autem innumeras notas, hieroglyphicas appellatas, quas ei undique uidemus incisas initialis sapientiæ uetus insigniuit authoritas.* Interim Sapor litteras ad Constantium scripsit, ab eo Armeniam cum Mesopotamia poscens. Quarum cum vtramque negasset, duces, qui illi irrumpenti resisterent, obuiam misit. Ipse verò hiberna apud Sirmium Datiano, & Cereali con- 358
sulibus agens, comperto, Sarmatas, & Quados Pannonias, Mœsiamq; alteram incursare, vere primo Istrum transgressus, agros Sarmatarum est populatus. Inde Sarmatas, Quadosq; prohibere conantes aggressus, strage magna facta, in fugam compulit in ea parte Sarmatiæ, quæ secundam Pannoniam, Valeriamq; spectauit, atque inde in Quados irrupit. Qua re perterrefacti Quadi, ad Constantium venerunt, atque ad pedes prolapsi, cum supplices pacem petissent, obtinuerunt. Quin etiam Zizais regalis, cum ordines Sarmatarum ad orandum instructos adduxisset, veniam impetrauit. Quo clementiæ exemplo illecti mox alij Quadorum, Sarmatarumq; regales, cum idem petentes venissent, pacem, datis obsidibus, retulerunt. Sarmatis inde, qui quondam à seruis victi Victobalis se tradiderāt, in fidem receptis, Zizais rex est præfectus. Quibus actus castra Brigetionem mouit, vt ibi relliquias Quadorum extingueret. quorū regalis Vitrodorus Viduarij regalis filius, & Agilimundus subregulus, alijq; optimates metu exanimati, vt Romanum in finibus suis conspexere exercitū, veniam poposcerunt, atq; obsides fidei obtulerunt. Inde ad Sarmatas Limigantes est ventū, qui velut obliti priorum, erumpentibus Liberis, ipsi quoq; tempus nacti, limitem perrupere Romanum, cum dominis suis in hac re sola consentientes. Hi primo aspectu exercitus, tanquam fulminis ictu, perculsi, tributum annuum, delectumq; validæ iuuentutis, & seruitium spoponderunt, annuere parati, si iuberentur aliò demigrare, locorum consisi præsidio, vbi sedes post exactos dominos collocarant. Hortante ausem Constantio, ad citeriorem venere Parthisci fluminis ripam. quos cum occultè Constantius, exercitu circunducto, clausisset, stans in loco celsiore cum paucis, ne sæuirent, admonuit, atque in prœlium procurrentes, suis in aciem promotis, excepit. prœlioq; acri commisso, seruos miserè trucidauit. Tum traiecto Parthisco, in eos est processum, qui in vlteriore ripa sedebant, atq; omnes armis ad deditionem cōpulsi. Exules populos reductos in auitis sedibus collocauit, iisdēq; ad cumulandam gratiam, non ignobilem quempiam regem, sed quem antea sibi præfecere, regalem imposuit. Quibus rebus prosperè confectis, Constantius magno militū consensu Secundus Sarmaticus appellatus, inde cum pompa triumphali Sirmium se recepit. Legati, qui ad Saporem regem de pace componenda missi fuerant, domum re infecta redierunt.

runt. Eodem anno terræmotus horrendi Macedoniam, Asiam, & Pontum concusserunt, ac præcipua clade Nicomediam in Bithynia IX Kalen. Septembris prostrauerunt. Cum autem Constantius Sirmij esset, rem improbandi prorsus exempli fecit. nam cum rogatu legatorum, quos episcopi Occidentis miserant, Liberium pontificem Berœensi ex oppido evocasset, præsentibus illis institit, vt fateretur, Filium non esse patri consubstantialem. Sunt, qui ipsum assensum præbuisse, alij verò, qui abnuisse, scribant. Vtcunque, Liberio cum legatis domum reditus est permissus. Episcopi verò, qui Sirmij erant congregati, Felici, & clero Romano scripserunt, vti Liberium Romæ esse, & communi cum eo consensu ecclesiam regere paterentur. Liberius Romam reversus, formulam protulit, qua eis communionem interdixit, qui filium patri consubstantialem abnuerent. quòd sciebat, paulo ante Antiochiæ fuisse, qui dicerent, se Consubstantiale negasse. vt scribit Sozomenus. Felix à populo ecclesia pulsus, nihil minus sacerdotij iura modò in vrbe, modò in alia ciuitate decem per annos retinuit. Quin etiam Constantius magnis Arrianorum contentionibus fatigatus, vt nouum concilium adversus Nicænum, & Sardicense haberetur, assensit, quod postea Arimi est coactum. Huius concilij habendi caussam, quoniam res memorabilem maximè eventum habuit, primùm Græcorum, deinde Latinorum verbis narrabo. Prioribus annis Aetius diaconus à Leontio episcopo Antiochiæ constitutus cum Arrio asseruerat, filium Dei creatum esse, ex nihilo ortum, & patri dissimilem, atque eo nomine eiectus ab ecclesia fuerat. Leontio verò post paullo ex humanis rebus exempto, Eudoxius eam ecclesiam vltro invaserat, & Aetij opinionem palàm defendens, eos, qui sibi adversabantur, expulerat. Quare tumultu magno suborto, Constantius concilium Nicæam ad eam rem cognoscendam indixerat. qui locus cum fautoribus Aetij non placeret, demum lecta Nicomedia est. Quo cum hoc anno episcopi pergerent, in itinere acceperunt, ipsam terræmotu vnà cum basilica funditus corruisse. neque longius progressi, Constantiũ, quid se agere oporteret, consuluere. Dum autem de loco Concilij Sirmij agitur, Eudoxius, Acacius, Vrsacius, & Valens, quoniam pro certo habebant, omnes episcopos, aut Nicænæ, aut Antiochenæ formulæ assensuros, in quarum vtraque nomen substantiæ inerat, atque Aetij opiniónem repudiaturos, quæ omnino vocem substantiæ supprimebat, propterea à Constantio petierunt, vt duo concilia haberentur, vnum in Occidente, alterũ in Oriente, quo à paucioribus Aetij opinio exploderetur. Hæc Græci. Sulpicius verò ita refert. Demum Arriani non occultè, vt antea, sed palàm, ac publicè hæresis piacula prædicare cœperunt. quin etiam Nicænam Synodum pro se interpretãtes, quam vnius litteræ adiectione corruperãt, caliginẽ quãdã iniecere veritati. Nã vbi ὁμοούσιον erat scriptũ, qđ est vnius substãtię,

illi

illi ὁμοιούσιον, quod est similis substantiæ, scriptum esse dicebant, concedentes similitudinem, dum adimerent vnitatem. quia multum ab vnitate similitudo distaret. Sed quidam ex his vltrà processerunt, ἀνομοιούσιον, id est disimilem substantiam confirmantes, eóq; his certaminibus processere, vt istiusmodi piaculis orbis terrarũ implicaretur. nam Italiam, Illyricum, atque Orientem Valens, & Vrsacius, cæteríq;, quorum nomina edidimus, infecerant. Gallias Saturninus Arelatensium episcopus, homo impotens, & factiosus premebat. Osium quoque ab Hispania in eandem perfidiam concessisse, opinio fuit. Quibus rebus perturbato orbe terrarum, & morbo quodam ecclesiis languentibus, segnior quidem, sed non minus grauis cura Constantium exercebat, quòd licèt Arriani, quibus fauebat, superiores viderentur, necdum tamen de fide inter ipsos conueniret. Ita Seuerus. Quæcunque verò caussa fuerit, nam leuis hæc dissensio videtur, Constantius Arrianorũ precibus victus, concilium Orientalibus Seleuciam in Isauria, Occidentalibus verò Ariminum in Italia in annum sequentem indixit. Eodem anno in Occidente Iuthungi Alemanorum populi finitimi, deposita fœderum superiorum memoria, Rhætias irruperunt, ac ciuitates more nouo obsidione cinxerunt. Ad quos propellendos cum valido militum robore missus Barbatio magister peditum in Syluani locũ promotus, plerisque cæsis, reliquos in fugam vertit. Iulianus autem hyemem apud Parisios agens, conatus est Alemanos prævenire nondum in vnum coactos, sed post cladem Argentoratensem insanientes. verùm expectans Iulium mensem, à quo tum Gallicæ expeditiones incipiebant, vehementius angebatur, quòd nondum solutis frigoribus, commeatus haud subuehi ex Aquitania poterat. Itaque non expectata anni maturitate, hostibus occurrere ex improviso cõstituit, ac pane bucellato in triginta dies excocto, in humeros libentium militum imposito, primùm omnium Francos petiit, quos vocant Salios, iampridem ausos in Romano solo apud Toxiandriam sibi domicilia ponere. Cum Tungros venisset, occurrit legatio petens, ne se quiescentes lacessere vellet. qua cum perplexo responso dimissa, statim insequutus, Seuero duce per ripam misso, subitò adortus cunctos adeo perculit, vt deditionem repente fecerint. Inde Chamauos similia ausos aggressus, eadem celeritate partim cæcidit, partim acriter repugnantes cepit, atque in vincula tradidit, alios in fugam coniectos, ad sua abire incolumes siuit. Inde tria castella in ripa Mosæ sita, ab hostibus vastata restituit. ac partem annonæ humeris militum advectam, ibi reliquit, spe ductus, posse id detrimentum Chamauorum segetibus resarciri. Quod secus accidit. nam frugibus nondum maturis, miles, consumptis quæ portauit, nusquam victum reperiens, ipsum probris incessere cœpit, vt fallacem, ac stolidum. Quo tumultu sedato, contexto nauali ponte, Rhenum transiuit, Seuero magistro equitũ improbãte.

In Alemanorum inde fines ingresso rex Suomarus cum suis trepidus obviam venit, & cum pacem supplex petisset, impetrauit, cum eo, vt redderet captiuos,& alimenta,vbi opus esset,Romanis præberet. Inde in alterius regis agrum manus valida missa, cædibus,atque incendiis illum ad veniam orandam adegit. Quibus rebus cõfectis, disperso per stationes milite,in cõsueta hiberna discessit. Quæ omnia in comitatu Constantij audita,à plerisq; aulicis assentatoribus solita obtrectatione minuta sunt. Romæ vicariam præfecturã pro Basso mortuo gessit Artemius. sub quo seditiones aliquot fuere, sed non dignæ
359 memoratu.Eusebio inde,Hypatioq; consulibus,Constantius hiberna Sirmij agens certior factus,Sarmatas Limigãtes,locis assignatis posthabitis,regiones limitibus proximas occupasse,rem nõ negligendam ratus, primo vere in eos ingressus est, Anatolio per Illyricũ præfecto necessaria omnia sine vllius dispendio ministrante. atq; in Valeriam Pannoniæ partem profectus, per Danubij ripas hostes obseruans, qui ante adventũ suum, specie amicitiæ, Pannoniam invadere cogitarant, cum nondũ solutæ vernis caloribus niues amnem vndiq; pervium faciunt,legatisque ad Limigantes missis,rogauit,cur agro assignato contenti nõ fuissent.quibus illi respondere, se, si ille pateretur, in Romano solo dicturos,& libẽter in Romana prouincia habitaturos. Itaque Constantius lætus cunctos admisit,vallo propè Acumincum locato,celsóq; aggere in speciem tribunalis erecto,naues vehentes quosdam legionarios expeditos, alueum fluminis proximũ ripis obseruare sunt iussi,vt,si barbaros tumultuari sensissent,aliorsum intentos post terga invaderent. Accesserunt igitur Limigantes,sed alia mente,quàm præ se ferebãt, visóq; Constantio ex alto suggestu lenissimum sermonẽ instituente, quidã ex illis furore percitus, calceo suo in tribunal cõtorto, marrha marrha, quod est signũ apud eos bellicũ, exclamauit. eúmque secuta multitudo vlulans in ipsum principem ferri cœpit. Quod ut sensit Constantius, periculo exanimatus, equo pernici impositus, statim evasit. stipatores aliquot occisi, sellaque regalis cũ aureo puluinari direpta.Exercitus Constantium evasisse ignarus, ira frendens, sese in barbaros intulit,atque,antequàm cædibus satiaretur,aceruos mortuorũ stipauit. Constantius inde,quæ limitũ rationes poscebant, constitutis, Sirmiũ, atque inde Constantinopolim se recepit,vt Persis occurreret. nam rumor increbuerat,Saporẽ,relicta post se Mesopotamia,in Syriam irrupturum. Iulianus autẽ in Gallia, cum Alemanorũ pagos aliquot hostiles existimaret, Hariobaude exploratore, tanquã ad Hortarium regem amicũ misso,profectus,antequam prælia iniret, oppida eversa sibi putauit munienda, atque horrea incensa reficienda.Quorũ vtrumque summa celeritate perfectum. nam & horrea condidit, atque annona repleuit,& septem oppida occupauit,Castra Herculis, Quadriburgũ,Tricesimas, Niuesionẽ, Bon-

nam,Antennacum,& Bingionem,eáque munitione firmauit,regibus ex fœdere, & militibus amore operam,fidémque nauantibus.inde ab Hariobaude de omnibus, quæ scire cupiebat,edoctus,Maguntiacum venit,ac per pontē ille constitutū se transire velle ostendit. Quod Alemani periculum conspicati, Suomarium regem Romanis amicū admonuerunt, vt transitum Romanis prohiberet, cū ipse pagos Rheni ripis vlterioribus adiunctos haberet. illo verò testante, se solum non posse, in vnum coacti venere per Magonciacum, vt transitum impedirent. Iulianus autem ne amicorum agros detrimentis afficeret, in alium locum se contulit ponti conficiendo aptissimum. Cum autē hostes diligenter ripas contrarias obseruarent,vbi ad locum destinatum pervenit, castra posuit, & tribunos aliquot occulte transire iussit, qui lusorias naues quadraginta nacti suspensis remis per flumē taciti decurrere.atque, dum hostes castrorum ignes obseruant, adversas limitis ripas perrupere.Interim Hortarius rex reges & regales regulósque ad epulas invitatos retinuit, vsq; ad vigiliam tertiā cōuiuio ipso protracto. Quos discedētes Romani ex improviso adorti nec interficere, nec capere potuerunt,sed lixas,& seruos aliquot occiderunt.Cognito inde Romanorum transitu, qui pontem, ne fieret, obseruabant, fugæ se tradiderunt.atque ita Iulianus ponte constructo flumen traiecit,atque Alemanorum agros hostiles invasit,& omnia ferro,ignique consumpsit.vbi verò ad fines Alemanorum, & Burgundionum venit, ibi subsedit,vt Macrianum, & Hariobaudem regis fratres ad pacem petendam adduceret. venere autem illi,& Vadomarius,cuius erat sedes contra Rauracos, olim à Constantio in clientelam susceptus, orator venit pro Vrio,& Vrsicino,& Versalpo regibus pacē obsecrans.omnibus data pax, cū eo,vt captiuos redderent prioribus incursionibus factos. Romæ rei frumētariæ inopia laboratū. populúsque Tertullum vrbis præfectū, vt huius mali auctorem,parū abfuit,quin interfecerit. sed iniuria. neque enim per eum steterat, quominus tempore idoneo annona nauibus veheretur, sed mare, ventique solito asperiores aliò eas averterant. Interim ,vt inquit Seuerus, missis per Illyricum, Italiam, Africam, Hispanias, Galliásque magistris officialibus acciti aut coacti quadringenti,& amplius Occidentales episcopi Ariminū convenere.quibus omnibus annonas, & cellaria præberi Constātius iussit.sed id Aquitani,Galli,ac Britanni indecorum putantes, repudiatis fiscalibus, priuatis sumptibus viuere maluerūt.tres tantum e Britannia,inopia proprij, publico vsi sunt,cum oblatam à cæteris collationem repudiassent, præstare putantes fiscum grauare, quàm singulos. Posteaquam omnes in vnum collecti sunt, statim in duas partes abierunt,atque Ecclesiam Catholici, ædem tum de industria vacantē Arriani orationis loco tenuerūt,sed hi non amplius octoginta.Cum autem convocati assedissent, Arriani Athanasij caussa prætermissa dixe-

runt, se de aliis rebus conveniſſe, verùm omnia, quæ olim de fide tradita erant, irrita eſſe debere, & noua fidei formula, quam epiſcopi Sirmij modò convocati pręſente, & probante Conſtantio ſcripſerint, ſtare oportere. ac continuò libellum, quem habebant in manibus, recitarunt, atque aliam fidei formulam, quam Sirmij quidem ſcripſerant, ſed aſtute ſuppreſſerant, protulerunt. quæ habebat hunc indicem: *Fl. Euſebio, & Hypatio conſulibus Sirmij ante diem* XI *Kal. Iunias edita fuit. Credimus in unigenitum filium Dei, ſolum ex ſolo patre genitum, Deum de Deo, ſimilem patri, qui illum genuit ſecundum ſcripturas.* Quam Valens, & Vrſacius, & pauci eorum ſocij ſubito ſunt amplexi. alij omnes Nicænam formulam incolumem conſeruandam cenſuerunt, atque Arrianis communionem interdixerunt. Igitur vtraque parte conſtanter in ſua fide manente, cum finis controverſiæ nullus appareret, placuit Catholicis, vt decē legati cum litteris ad Conſtantium mitterentur, qui eum, quæ eſſet partium ſententia, edocerent. & cauſſam ſuam apud Imperatorem orarent, ſéque, vt domū dimitteret, obſecrarent. Litteræ extant apud Athanaſiū, & cæteros in hæc verba conſcriptæ: *Pietatis tuæ mandato Ariminum ex omnibus urbibus Occidentis conuenimus, ut ſimul & fides eccleſiæ Catholicæ cognoſceretur, & qui ab ea diſſiderent, detegerentur. Vbi pro uiribus curauimus, ut fidem, quam prophetæ, euangelia, & Apoſtoli per Chriſtum Imperij tui cuſtodem promulgarunt, acceptam à maioribus tueremur, nefarium eſſe ſtatuentes, quæ recte à patribus cum Conſtantino patre tuo Nicææ conſtituta fuerant, immutare, quæ Arrij, aliorumq; hæreſes extirxerunt. Cum enim, ut omnibus notum eſt, Conſtantinus pater tuus fidem, quæ edita eſt publicarit, certe abſurdum eſt, poſtquam baptizatus inter homines eſſe deſiit, in ea aliquid innouare. & tot ſanctos patres confeſſores, & martyres, eius decreti auctores, deſpicere qui iuxta ueterem Eccleſiæ Catholicæ ſanctionem omnes uſque ad tuum Imperium in eadem fide manſerunt. Contra uerò Arriani hanc ueritatis conſtitutionem paucos quoſdam ſententiæ ſuæ ſocios nacti euertere conati ſunt. Quare eos nos è communione noſtra ſecreuimus atque legatos miſimus qui noſtrum tibi ſenſum aperirent & ueteribus ſcripturis ueritatem aſſererent, & ſi uetuſtis ſtetur decretis, pacem nullam futuram, docerent Quos ut benigne accipias rogamus. Petimus etiam, ut epiſcopos, qui in remotiſſimis regionibus degunt ac uel ætate, uel paupertate premuntur, cum bona uenia redire ad ſuas eccleſias ſinas.* Cōtra verò Valens, & Vrſacius alijs quibuſdam aſſumptis anteverſo itinere legatos prævenerunt, & Conſtantio rem pro arbitrio retulerunt. ac Catholicos, quod formulam ab illo probatā repudiaſſent, inſimularunt. Quibus rebus Conſtantius inflammatus Arrianos eximio honore excepit, Catholicos verò ne audire quidem voluit, bello, quod contra barbaros cōparabat, ſe impediri cauſſatus. eiſque, vt pergit Seuerus, conſcriptā ab Arrianis fidem tradit verbis fallentibus involutam. quæ Catholicam diſciplinam perfidia latente loqueretur. Namque Vſiæ, id eſt ſubſtantiæ, verbum tanquam ambiguum, & temere à patribus vſurpatū, neque ex auctoritate ſcripturarum profectum ſub ſpecie falſæ rationis abolebat, ne vnius cum patre ſubſtantiæ filius crederetur. Eadem

dem fides similem patri filium fatebatur, sed fraus occulta inerat, vt esset similis, non æqualis. Ita remissis legatis Tauro præfecto mandauit, vt episcopos non ante dimitteret, quàm omnes conceptæ fidei subscripsissent. & vt, si qui pertinacius obsisterent, dummodo minus quindecim essent, in exilium pelleret. Itaque regreßis legatis, licet vim regiam deprecantibus negata communio est. compertisque, quæ decreta erant, paullatim plerique Catholicorum partim imbecillitate ingenij, partim tædio peregrinationis impulsi, dedere se adversariis iam post reditum legatorum superioribus, & Ecclesiam, Catholicis inde detrusis, obtinentibus. factáque semel inclinatione animorum cateruatim in partem alteram est concessum, donec Catholicorum numerus ad vicenos est imminutus. Inter quos constantißimus fuit Fægadius, & Seruatio Tungrorum episcopus. Hos Taurus postquam minis deterrere non potuit, precibus obtestatus est, vti mitiora consulerent. clausos intra vrbem vnam episcopos iam septimum mensem agere. iniuria hyemis, & inedia confectis nullam spem reversionis offerri, nisi ipsi plurium exemplum vt sequerentur, in animum induxissent. Cui Fægadius respondit, se exilium, atque omne supplicium subire paratum esse potius, quàm vt conceptam ab Arrianis fidem reciperet. Ita in hôc certamine aliquot dies consumpti. Tum Valens, & Vrsacius affirmantes, præsentem fidem Catholica ratione conceptam ab Orientalibus auctore Imperatore prolatam non sine piaculo posse repudiari, rogarunt, ecquis discordiarum finis foret, si quæ Orientalibus placuisset, Occidentalibus displiceret. se, si quid præsenti fidei, quæ minus plena videretur, ipsi addidissent, consensum præbituros. quam conditionem Catholici propensis omniū animis acceperunt, iam controuersiæ finem quoquomodo imponere cupientes. Itaque conceptæ à Fægadio, & Seruatione profeßiones sunt editæ. in quibus primum damnabatur Arrius, totáque eius perfidia, deinde non patri æqualis, sed sine initio, & sine tēpore Dei filius pronunciabatur. Quibus auditis Valens, quasi pro Catholicis adversus Arrianos contendens, subiecit, filium Dei non esse creaturam, sicut cæteras creaturas. fefellitque audientes fraude profeßionis. nam cum similem esse cæteris creaturis filium negaret, creaturam tamen, sed potiorem cæteris afferebat. Ita neutra pars vicisse se penitus, aut victam putans è concilio abiit. Hæc ferè Seuerus. D. autem Hieronymus disputans contra Luciferianos, pluribus verbis fallax Valentis commentum exposuit, quo ille filium non esse creaturam, vt alias, intulit. quem vtile erit legisse, vt fraus Arrianorum in hoc concilio adhibita clarius elucescat. Eodem tempore alterum concilium Seleuciæ ab Orientalibus episcopis actum est. Episcopi, vt inquit Socrates, convenere centum sexaginta. V Kalen. Octobris conuocati sunt. primo die disceptatum, num prius de fide, an de cri-

minibus episcoporum, qui abdicati essent, agendum esset. quæ dissensio concilium in duas partes distraxit, vnam, cui præerat Acacius Cæsareæ Palæstinæ episcopus, alteram, cui Georgius Laodiceæ, et Sophronius Pompeiopolis episcopi. cum vicisset ea pars, quæ antè de fide disceptandum esse censebat, Acaciani fidem Nicænam planè abrogandam, ac nouam aliam scribendã censuerunt: adversarij verò Nicęnã mordicus tenuerunt, Consubstantiali solo reiecto. Tum Syluanus Tarsi episcopus fidem Antiochiæ scriptã seruandam esse intulit. atque ita illo die conventus dimissus est. Itaque postridie ei subscripsere foribus clausis, Acacio eam formulam incusante, atque aliã inferente. tertio die adesse Acaciani noluerunt, nisi, qui erant accusati, depellerentur. tum Acacius suam formulam perlegit. è qua verba Consubstantialis, Aequisubstantialis, & Dissimilis exempta erant, & similis patri filius dicebatur. cui socij eius subscripsere. Quarto die Acacius dixit, si Nicæna fides sæpe mutata est, nihil impedimento esse, quin nunc noua etiam formula à se possit inferri. cui contradictum est. Inde cum rogatus Acacius, qua in re filius patri similis foret, respondisset, voluntate, adversarij, immo verò substantia, subiecerunt. Ita nihil est actum, cum Leonas, qui concilio præerat, episcopos dimisisset. Factum est autem, vt eodem propè tempore legati Ariminensis, atque Seleuciensis Concilij Constantinopolim venerint, cũ iam con-
360 sules essent Constantius Augustus X, & Iulianus Cæsar III. qui annus fuit à Christo nato CCCLX Ibi nouum concilium ab episcopis, qui convenerant, habitum est. In quo auctore Acacio Seleuciensis formula improbata, Ariminensis verò accepta est, cui præscripti erant consules, eo adiecto, vt nulla substantiæ mentio fieret. atque huic quoque Vlphilas Gotthorum episcopus est assensus. nam antè sequutus Theophilum fuerat, qui Gotthorum episcopus Nicæno concilio interfuerat. Ab hoc tempore Gotthi Arriana labe corrupti sunt: qui verò subscribere abnuerunt, eos iussu Constantij in exilium proiecerunt. Inde multi episcopi ab vtraque parte non religionis, sed aliorum criminũ caussa abdicati. præcipue Macedonius episcopatu Constantinopolitano exutus, quòd multiplicis cędis auctor fuisset, & diaconum in stupro deprehensum in communionem recepisset. Macedonio Eudoxius Antiochiæ episcopus est suffectus. qui V Kal. Martij Basilicam S. Sophiæ consecrauit, homo non solùm in religione impius, sed etiam ad indignationem ridiculus. Macedonius episcopatu spoliatus nouã inde hęresim, quasi vniuersæ Trinitati iratus, intulit. Nam filium Deum quidem esse, & cum aliis rebus omnibus, tum substantia patri similem esse asseruit, sed spiritum sanctum istis honoribus spoliauit, eúmque ministrum illis inseruientem vocauit. cui se multi applicuerunt, qui ab illo Macedoniani vocati sunt. Seleuciensi, & Constantinopolitano concilio Hilarium etiã Pictauensem episcopum affuisse,

cum in Phrygia exularet, ſcriptum his verbis reliquit Seuerus: *Hilarius quartum iam exilij annum in Phrygia agens, inter reliquos epiſcopos per uicarium, ac præſidem, data euectionis copia, Seleuciam adeſſe compellitur, cum tamen nihil de eo ſpecialiter mandaſſet Imperator. iudices tantùm generalem iuſsionem ſequuti, qua omnes epiſcopos ad concilium cogere iubebantur, hunc quoque acciuere. Is ubi Seleuciam uenit, magno cum fauore exceptus, omnium in ſe animos, & ſtudia conuertit. ac primum quæſitum ab eo, quæ eſſet Gallorum fides. quia tum Arrianis praua de Galiis uulgantibus ſuſpecti ab Orientalibus habebantur, trionymam ſolitarij Dei unionem ſecundùm Sabellium crediditſſe. Se illic expoſita fide ſua, iuxta ea, quæ Nicææ erant à patribus conſcripta, Occidentalibus perhibuit teſtimonium. Ita abſolutis omnium animis, intra conſcientiam communionis, nec non etiam in ſocietatem receptus, concilioq́; aſcitus eſt. Venit inde Conſtantinopolim à Seleucia legatos ſequutus, nullis certis de ſe mandatis oppericns Imperatoris uoluntatem, ſi forſitan redire ad exilium iuberetur. Is ubi extremum fidei periculum animaduertit, Occidentalibus deceptis, Orientales per ſcelus uiciſſe, tribus libellis publicè datis, audientiam regis popoſcit, ut de fide coram aduerſarius diſceptaret. Id uerò Arriani maximopere abnuere. poſtremò quaſi diſcordiæ ſeminarium, & perturbator Orientis redire ad Gallias iubetur abſq; exilij indulgentia.* Reverſis domos ſuas epiſcopis, qui Ariminenſi Cócilio interuenerant, Valens, & Vrſacius, vt inquit adverſus Luciferianos D. Hieronymus, cæterique eorum ſocij victoriam iactare ſuam cœpere, dicentes, ſe Filium non creaturam negaſſe, ſed ſimilem cæteris creaturis. tum ſubſtantiæ nomẽ aboleuere, tum Nicænæ fidei damnationẽ conclamauere. Ingemuit totus orbis, & Arrianum ſe eſſe miratus eſt. Igitur alij intra ſuam communionem remanſere, alij ad eos confeſſores, qui ſub nomine Athanaſij exulabant, cœperũt litteras mittere, nonnulli initam ſocietatem meliorum deſperatione luxerunt. paucis verò (vt ſe natura hominum habet) errorem pro conſilio defendere. Auxentius Mediolanum reverſus, & ciuitatem illam, & vicinas, eovſque integras, deprauauit. Atque hæc prima Italiam labes Arrianorum infecit. Eodem anno Iulianus apud Pariſios hibernans, Scotos, Pictóſq; Britannias incurſantes audiens, Lupicinum magiſtrum armorũ in Britanniam deſtinauit. qui moto velitari auxilio Herulis ſcilicet, & Batauis, numeriſq; Mœſicorum pluribus adulta hyeme Bononiam venit, atque tempus idoneum nactus, Rutupias ex adverſo ſitas traiecit, atque inde Londinum adiit, vt inde capto conſilio, ad expeditionẽ contenderet. Interim cũ Sapor rex Meſopotamiæ, & Niſibi vrbi noua arma inferret, Conſtantius opem ferre cupiens, ac Iuliani gloriæ invidẽs, ſtimulante præfecto Florentio, Decentiũ tribunum miſit, vt Herulos, & Batauos auxiliares abduceret, & cũ Petulantibus Celtas, & lectos ex numeris aliis trecentos, vt ſibi in Perſas proficiſcẽti, adeſſent. Quos Iulianus conceſsit. Illud verò diſsimulare non potuit, ſe iniquè ferre, vt ij aliquas paterentur moleſtias, qui, domiciliis Transrhenanis relictis, cum hoc venerant pacto, ne ducerentur ad partes Transalpinas, verendum exiſtimans, ne barbari, qui ſæpe vltro ad Romanos tranſiſſent,

sent, posthac transire nollent. sed incassum questus est. tribunus præstantissimum quenque selegit. Iulianus præfectum Vienna acciuit, vt sibi auxilio adesset, & cunctos ex hibernis evocauit. Milites, qui in Orientem ducebantur, Parisiis transiere, vbi adhuc Iulianus manebat. quos ille in suburbanis ad nauandam egregiè Constantio operã adhortatus, proceres etiam conuiuio excepit, qui liberaliter habiti, dolore duplici anxij, discesserunt, quòd & à moderato rectore, & genitalibus terris avellerentur. hócq; angore solliciti, in statiua solita recesserunt. ineunte verò nocte, in apertum erupere dissidium, incitatisq; animis ad arma conversi, manu, fremitúq; ingenti omnes Palatium petiuerũt, eóque circunsesso, ne cuiquam evadendi copia fieret, Iulianum Augustum horrendis clamoribus appellarunt. coactíque expectare, dum illucesceret, ipsum ad se progredi compulerunt. Quem visum iterum Augustum summa cõstãtia salutarunt. quos Iulianus modò indignari se ostendens, modò manus tendens, orare cœpit, ne post tot victorias secundissimas agerent aliquid indecorum, & materias excitarent seditionũ. Permisit inde, vt domos suas repeterent, promittens se illud apud Constantium purgaturum. Inde clamantibus vniversis, vt Augustus esset, assentire coactus est. impositúsque scuto pedestri, & in altum sublatus, populo silente, Augustus renũciatus, iussus est diadema proferre. cum autem negaret, se vnquam habuisse, vxoris colli, vel capitis fasciam poposcerunt. eo verò affirmante, primis auspiciis non convenire, ornari muliebri mundo, equi phaleras quęsiuerũt. sed, cum id quoque turpe asseueraret, quidam hastatus detractum sibi torquem, quo, vt draconarius, vtebatur, capiti eius imposuit. Itaq; in necessitatem compulsus extremam, quinos singulis aureos, argentíque singula pondo promisit. atque inde in occulto se abdidit, nihil pro Imperio agens. ex quo rumor est dissipatus ipsum interemptum fuisse, magnum, nisi evanuisset, tumultum excitaturus. Vocatos inde in concionem omnes blandè appellauit. atque litteras inde ad Constantium de iis, quæ evenerant, scripsit, quibus se coactum ad cognomen Augusti accipiendum narrauit. pollicitus est inde, se præbiturum curules Hispanos, & miscendos Gentilibus, atque Scutariis adolescentes lectos, se præfectos prætorio ab illo accepturũ: reliquos iudices ordinarios, militiæq; moderatores, & stipatores æquum esse censere, vt sibi concederet arbitrio suo promouendos. His litteris iũctas secretiores alias clam reddendas curauit, obiurgatorias, & mordaces, & ad id muneris exequendum, viros graues misit: Pentadium officiorum magistrũ, & Eutherium cubiculi præpositum. qui Constantium apud Cęsaream Cappadociæ invenere. eò enim Cõstantinopoli venerat, Antiochiam ad bellum Persicum, quod acerrimè gerebatur, contendens. Lectis litteris, Constantius ira exarsit, ac legatos egredi iussit. inde mitiore consilio capto, expeditione Persica decreta, eos dimisit, & Leonã quæsto-

rem.

rem suum cum litteris ad Iulianum misit, monens, vt intra Cæsaris potestatem se contineret. atque in locum Florentij præfectum prætorio Nebridium quæstorem Iuliani promouit. & Felicem notarium officiorum magistrum, & Gohomarium armorum magistrum Lupicino successorem dedit. Leonas ingressus Parisios, postridie Iuliano in tribunali de industria consistenti, litteras reddidit. Quas Iulianus conuocatæ multitudini recitauit. Vbi verò ventum est ad locum id continentem, quòd gesta omnia Constantius improbans, Cæsaris potestatem sufficere Iuliano censebat, exclamauit vndique multitudo, Auguste Iuliane, vt prouincialis, & miles, & reip. decreuit auctoritas. Quibus auditis, Leonas cum Iuliani litteris eadem indicantibus reuertit. Iulianus inde, legatis ad Constantium missis, ad limitem Germaniæ secundæ processit, Rhenoq; transmisso, regionem inuasit Francorum, quos Atthuarios vocant, insolentius extrema Galliæ incursantium. eosq; adortus nimium securos, quòd propter asperitatem, difficultatemq; viarum neminem principem ad suos pagos penetrasse meminerāt, leui negocio superauit. captisq; plurimis, & occisis, ceteris, qui superfuere, pacem orantibus, pro arbitrio dedit. Reuertens inde pari celeritate per flumen, præsidiaq; limitis explorans, & corrigens, Rauracos venit. locisq; recuperatis, quæ iampridem barbari intercepta tenebant, vt propria, iisdemq; maiore cura munitis, per Vesontionem Viennam discessit. Ibi verò, Tauro, Florentióque consulibus, 361 hiemans, diu animo fluctuauit, num Constantium modis omnibus alliceret ad concordiam, an terroris incutiendi caussa vltro lacesseret. nam & amicum formidabat cruentum, & inimicum metuebat in ciuilibus seditionibus semper victorem. maximeq; Galli fratris exemplo, quem per dolum interfecerat, mouebatur. Ea de caussa, auditis quæ per Leonam ille scripserat, tutius esse duxit, vt se hostem apertè profiteretur. Iraque nemine suscepto eorum, quos ille promouerat, præter Nebridium, quinquennalia Augustus iam edidit, ambitioso diademate vsus, gemmarum fulgore distincto, cum initio principatus coronam vilem xystarchæ purpurato similis gestare consueuisset. inter quæ Helenæ vxoris defunctæ cineres Romam misit, vt in Suburbano viæ Nomentanæ reconderentur, vbi vxor quoq; Galli sepulta fuerat. Accensus est etiā ad inferendum, pacatis iam Galliis, Constantio bellū, quod somnio obiecto comperit, eū breui è vita decessurum. quod vulgo magicis artibus, quibus ab ineunte ætate studuerat, est tributum. nihil tamen interim de præsenti statu rerum mutauit, sed quietè omnia constituit. & vt omnes, nemine impediente, ad suas partes attraheret, studere se Christianæ fidei finxit. à qua iampridem occultè desciuerat, atq; aruspicibus, auguribusq;, & Deorum cultibus se tradiderat. &, vt hoc celaret, die Epiphaniæ progressus in ecclesiā, solemni ritu Deum orauit. Appetente inde vere, cū audisset, Alemanos à

pago Vadomarij, vnde nihil post ictum fœdus metuebatur incōmodi, incipientes regionem Rhætis finitimam pervastare, statim Libinonem Comitem cum Celtis, & Petulantibus secum hiemantibus misit. qui cum propé oppidum Sanctionem venisset, hortatus suos, licet numero impares, hostes aggreditur, atq; initio pugnæ occumbit, hostibus præter paucos occisos, fugatis, Vadomario, cum à Constantio secreta habere adversus se mandata putaretur, per speciem amicitiæ capto. deinde ipse transgressus Rhenū impetu facto, omnes ad deditionem adduxit. Hoc bello ex sententia administrato, palam inde defectionem iniuit, ac placata ritu secretiore Bellona, milites in concionē vocauit. rebusq; à se actis expositis, hortatus est, vt se iurati sequerentur ad provincias Illyricas, dum maioribus præsidiis vacuæ essent, occupandas. Quam orationem milites immani scutorum fragore comprobauerunt, vniuersiq; statim in eius nomen gladiis ceruicibus suis admotis, atque execrationibus diris verbis conceptis, iurarunt, se omnes pro eo calamitates, quoad sanguinem profudissent, si necessitas vrgeret, perlaturos. quos sequuti rectores, omnesq; principes proximi, fidem simili religione firmarunt. solus omnium Nebridius iusiurandum contra Constantium abnuit, quód maximis ei se diceret obstrictū officiis. qua voce audita, proximi milites eū trucidandum appetierunt, verùm Iulianus hominē ad genua sua prolapsum paludamento protexit. Inde reversus in regiam, cum antegressus ille, supplexque iacens oraret, vt ad leuandum timorem dextram porrigeret, Et quid, ait, præcipuū amicis seruabitur, si tu manum meam attigeris? Sed hinc quó libet abi securus. hócque audito ille innoxius domū in Tusciam abiit. Inde per tesseram iter in Pannonias est indictum. Dum hæc ille agit, Constantius hiberna Antiochię, quó ex Mesopotamia recesserat, agens, ad dissensionem Ecclesiæ componendam episcopos deintegro convocauit. in eo Concilio Meletius Berœæ Syriæ episcopus in locum Eudoxij, qui ad Constantinopolitanam traductus erat ecclesiam, Antiochenis episcopus datus. veniénsque Antiochiam, à Constantio accersitus, solemni totius cleri, & ciuitatis occursu exceptus est. verùm mox, cum fidem Consubstantialis defenderet, pulsus, atque ei Euzoius, notus Arrianæ doctrinæ patronus, suffectus. In eodem concilio quidam etiam Arrij opinionem palam defendere ausi sunt, filium, neque consubstantialem, neque substantia similem, sed omnino & substantia, & voluntate patri dissimilem esse, & ex iis, quæ non sunt, constare. Et Constantius ipse, qui adhuc catechumenus fuerat, ab Euzoio salutari fonte ablutus est. inde Faustina vxore amissa, Eusebiam duxit, & Florentium præfectum prætorio per Illyricum Anatolio mortuo substituit. & Hermogene defuncto, Elpidium ad præfecturam provexit. agitatisque de re gerenda consiliis, bellum Persicum ante sibi finiendum, aut certé profligandum, quàm Iuliani co-

natibus

ratibus nondum sibi planè cognitis occurrendum, decreuit. Itaque hibernis egressus, Eufrate nauali ponte traiecto, Aedessam petiit, ibi opperiens, dum metum hostium cognosceret. Iulianus autem discedens à Rauracis, Sallustium præfectum à se promotum remisit in Galliam, Germaniano iusso vicem tueri Nebridij, Neuitæ magisterium armorum commisit, ac simulatione Christianæ professionis abiecta, semet pontificem appellauit, & festos dies Gentilum ritu celebrari permisit. Gumoarium vero timens, quem, cum Scutarios regeret, prodidisse Vetranionem principem suum audiebat, Iouio quæsturam, & Mamertino largitiones curandas attribuit. & Dagalaiphum domesticis, aliosq; militibus regendis præposuit, quorum merita norat, & fidem. Profecturus autem per maritimas syluas, viásque iunctas Istri fluminis ripis, veritus est, ne paucorum comitatu stipatus contemneretur ab inimicis. Itaque consilio solerti vsus, agmina ita distribuit, vt alios per itinera Italiæ nota Iouius, & Iouinus ducerent, alij per mediterranea Rhætiarum magistro equitum Neuita contenderent. vt in varias partes diuisi, maioris numeri opinionem afferrent, atque omnia tumultu, ac trepidatione cōplerent. mandatúmque dedit, vt omnes tanquam cum hoste protinus occursuro iter conficerent. cúmque ad locū venisset, vbi nauigari posse Danubium didicit, lembis, quàm occultissimè potuit, decucurrit, ob id latens, quòd paucis contentus extra oppida, ciuibus imprudentibus, transibat. fama tamen præcessit, Iulianū, dimissis regibus, cum ingenti exercitu adventare. qua perculsus Taurus præfectus prætorio Italiæ, superatis Alpibus Iuliis, abscessit, ac Florentium collegam suum abduxit. Lucillianus Comes, qui per illas regiones rem curabat castrensem, agens apud Sirmium, vbi Iuliani adventum cognouit, convocatis militibus, resistere decreuit. Sed Iulianus Bononiā non longe à Sirmio distantē cursu citato progressus, luna senescēte, & maximā noctis partē obscurāte, è naui improvisus exiluit, & Dagalaiphum cum expeditis ad Lucilianū vocandum, trahendúmque, si reniteretur, misit. Qui circunseptū se cernēs, paruit inuitissimus, & carpento impositus Iuliano tanquā captiuus oblatus est. Eo deinde amoto, Iulianus propere ad vrbē Sirmium accessit. quem propinquantē amplis, ac nimiū protentis suburbanis ingens militū, atq; omnis generis turba excepit, obuiam effusa cum luminibus, & floribus, votisq; faustis Augustum appellans, ac dominū in regiam duxit. Postridie curule certamen ingenti cū gaudio plebis edidit. luce tertia percursis aggeribus publicis Succos, nemine auso obuiā ire, præsidiis occupauit. eisq; custodiēdis Neuitā præfecit, atq; inde Naissū reperiuit. vbi Sex. Victorē scriptorem historiarū Sirmio secum deductū Pannoniæ secundæ Consularem præfecit. atque orationem in Constantinum Maximū omnib. probris, contumeliísque refertā ad senatū misit. quæ cū, Tertullo adhuc vrbis præfecturā gerēte, recitaretur, succlama-

tum ab omnibus est: Auctori tuo reverentiam rogamus. Nam & Constantinum vt nouatorem, turbatorémque priscarum legum, & moris antiqui recepti carpebat. & apertè vitio dabat, quòd primus barbaros vsq; ad fasces, & trabeas consulares auxisset. Duas legiones Constantiacas, addita vna sagittariorum cohorte, quas invenerat apud Sirmium, suspectæ adhuc fidei misit in Gallias. Hæ lento incedentes itinere, cum Germanos hostes truces, assiduosq; metuerēt, nouare quædam conatæ auctore Nigrino equitum turmæ tribuno, vbi Aquileiā attigerunt, vrbem situ, murisq; munitā inierunt, ac iuuante plebe indigena, quæ Constantij nomini erat amica, obseratis aditibus, turribusq; ac propugnaculis confirmatis, omnia ad certamen necessaria parauerunt, ac simul Italicos ad studium, partesq; Constantij permouerunt. Quare Iulianus apud Naissum accepta, statuit, Aquileiam vel vi, vel metu sibi adiungere, quod legisset, audiuissetq;, vrbē circunsessam aliquoties, nunquam tamen excisam, aut in potestatē adductā. atq; Iouinum magistrū equitum venientē per Alpes, Noricumq; ingressum eò properare iussit, simulq; omnes milites, qui comitatū sequebantur, eò direxit. Aquileia gemino scutorum ordine circunsepta, defensores ad deditionem blandorum, minaciūq; sermonum varietate illiciūtur. sed multis vltro, citroq; iactatis, re irrita disceditur. Inde curatis vtrinque corporibus, prima luce ad oppugnationem descenditur. oppugnatores autem pluteos, & crates densius textas præferentes cautè murorum fundamenta subruere nitebantur, factas plerique vehentes ad altitudinem mœnium scalas. sed lapidibus devolutis collisi, ac iaculis confixi cum recessissent, alios ab eiusmodi conatu averterunt. Iraque, postquam vis aperta parum proderat, ad instrumenta oppugnationis se contulerunt. & quia nec arietibus admouendis, nec machinis intentandis, nec cuniculis agendis vrbs erat habilis, Natisone amne breui intervallo vrbem præterfluente, commentum admirabilis industriæ excogitarunt. Constructas ligneas turres propugnaculis Aquileiensium celsiores imposuere trigeminis nauibus validè inter se connexis. quibus insistentes armati adversarios depellere, collatis ex propinquo viribus, contenderunt. subterq; expediti velites è turrium cauernis egressi, iniectis ponticulis, quos antè contabulauerant, transgredi contenderunt, eo consilio, vt dum vicissim missilibus se, saxisque vtrinquesecus altè locati peterent, ij, qui transicere per pontes, nullo interpellante, ædificij parte conuulsa, aditus in penetralia aperirent. Verùm & hoc incœptum irritum cecidit. Cum enim turres iam adventarent, ac contortis malleolis pice madentibus, atque arundine, sarmentis, aliisq; flammarum fomitibus adactis, ignem comprehendissent, celeri incendio, ponderibusq; trepidè superstantium in flumen prociderunt. atque armatorū nonnulli per earum vestigia eminus tormentis cōfixi interierunt. Inter quæ destituti pedi-

tes

tes poſt naualium ſociorū occaſum obtriti ſunt ſaxis immanibus, pręter paucos, qui ſeſe fugæ mandarunt. nox certamen diremit. recreatis inde per noctem viribus ſub lucem prœlium iteratur. Tum quidam elatis ſuper capita ſcutis, vt pugnaturi leuius, alij humeris, vt antea, ſcalas ferentes, & magno impetu procurrentes, pectora telis obiiciebant, alij ferratos portarum obices refringendos aggreſsi, vltro facibus, aut ſaxis muralibus petebantur. quidam foſſas audacius tranſire conati, repentinis eorum aſſultibus, qui erumpebant, clam per poſticas ruentes incautè ſauciabantur. His difficultatibus obiectis, res inde ad obſidionem conuerſa eſt. Itaque excubiis, ſtationibúſq; relictis, præſidiarij milites vaſtantes agros propinquos, omnibus rebus neceſſariis abvndabant, raptorum pleraque contubernalibus ſuis impertientes. vnde largiore potu, ſaginiſq; diſtenti marceſcebant. Iulianus autem etiam tum apud Naiſſum agens, curis grauioribus vrgebatur, metuens, ne milites Aquileiæ incluſi eruptione repente facta clauſtra Alpium Iuliarum perrumperent, atque ita prouincias, & quæ inde ſperaret, auxilia eriperent. vires etiam Orientis formidabat, audiens, diſperſum per Thracias militem contra vim ſubitam repente coactum, ad Succorum fines appropinquare, Comite Marciano ducente. Itaq; Illyricos exercitus conuocauit, ac populos allicere ad ſui partes perrexit. & Maximum, ac Symmachum ſenatores à Conſtantio legatos reuertentes honorificè habuit, & Maximum in locum Tertulli vrbi præfecit. & Mamertinum præfectum prætorio cum Neuita conſulem deſignauit. Dum hæc gerebantur, Conſtantius Edeſſæ agēs certior factus, Iulianum Italiam, & Illyricū magna celeritate prætergreſſum, clauſtra Succorū occupauiſſe, atq; accita vndiq; auxilia expectare, vt multitudine armatorū ſtipatus pervaderet Thracias, militē vehiculis publicis impoſitum præmiſit, vt celeriter his malis obviam iret. edoctus inde, regem Perſarum eum omni manu, quam duxerat, domū rediſſe, reuocatis omnibus, præter eos, quos præſidio Meſopotamiæ deſtinauerat, rettulit ſe Hierapolim. ibíq; conuocatos vndiq; milites oratione ad tēpus accōmodata alloquutus eſt, facinus Iuliani cōmemorans, eoſq; ad eum ſecū vlciſcendū adhortans. cui omnes ſe præſto affuturos alacritate maxima reſponderunt. Inde Arbetionem cū lanceariis, & mattiariis, & turmis expeditorū præmiſit, itemq; Gumoariū cum aliis venturis, vt ad Succorum fauces opponeretur. Inde Antiochiā ſe cōtulit, pòſt autumno iam ſeneſcente Tarſum, vbi leui febre tentatus, ratuſq; itineris motu eā executi poſſe, per vias difficiles Mopſueſtiā prodiit. egrediq; poſtridie conatus, morbo ingraueſcēte detentus, paulatimque nimio calore venas vrente, extinctus eſt, ſucceſſore ipſo ſibi Iuliano relicto, III Nonas Octobris, anno ætatis XLV, Imperij XXXVIII ex quibus tredecim vnà cum patre, viginti quinque poſt patris exceſſum regnauit. Comploratione in exercitu facta, qui pri-

mum in aula locum obtinebant, consultare de Imperatore legendo cœperunt. Inde placuit, vt legati ad Iulianum mitterentur, qui mortem propinqui nunciarent, &, vt sine cunctatione ad obtinendum Orientem veniret, oraret. Iulianum adhuc in Dacia morantem nuncij convenerunt. qua re audita vaticiniis iam etiam vehementius credens, iter in Thraciam edixit. ac statim Succorum decliuitatem emensus, Philippos, Heracleamq; contendit. Inde profectus Constantinopolim, ab omni ætate, sexúque summa animorum alacritate effusis exceptus III Idus Decembris, atq; Augustus est salutatus.

IVLIANVS AVGVSTVS.

MANSIT inde Constãtinopoli decẽ menses rebus Imperij constituendis, atq; firmandis intentus. Quo tẽporis spatio, corpore Constãtij honorificè sepulto, quæstiones adversus inimicos suos instituit, atq; amicos eis suos præfecit. qui Chalcedona profecti, damnarunt Palladium ex magistro officiorũ, Euagrium Comitẽ rei priuatæ, Saturninum ex curatore Palatij, Carinum ex notario. &, cũ sciret, Constantium Gentilibus, & Catholicis parũ fuisse acceptum, ab vtroq; genere gratiam inire studens, non solùm episcopos relegatos ab eo revocauit, sed etiam Gentilibus templa restituit. Agilonem inde misit Aquileiam, vt obsessi, cum virum honoratissimum conspexissent, & Constantij obitum cognouissent, suæ sese fidei, potestatique permitterent. Antequam ille accessit, placuerat resistentes ad deditionem siti, ductibus aquarum intercisis, compellere. quod vbi parum profuit, flumen magnis laboribus auerterant. sed oppidani puteorum aquis contenti, nihil pertinaciæ, constantiæve remiserant. Vbi verò Constantiũ mortuum, & Iulianum confirmatum ab Agilone ante muros vrbis nunciante, audierunt, primùm fidem inhibuerunt, deinde pacti salutem, postquam susceptum in vrbem cum iureiurando id affirmantem viderunt, extemplò deditionem fecerunt, ac culpam defectionis in Nigrinũ, paucosq; alios reiecerunt. Itaq; Nigrinus, Mamertino præfecto prętorio quæstionẽ exercente, post eo nomine viuus exustus est. Ipso
362 deinde Mamertino, ac Neuita consulibus, Iulianus Constantinopoli portum vnà cum porticu ad austrum vergente construxit. atque in porticu bibliothecam ædificauit, eámque nobilium omni genere monumentorum refersit. Cum Thracias munitionibus, commeatibúsque, ne quid deesset iis, qui per ripas Istri barbarorum impressionibus obiecti erant, instrueret, suadentibus proximis, vt aggrederetur sæpe fallaces, ac perfidos Gothos, hostes se quærere meliores, dixit. Illis enim sufficere mercatores Galatas, per quos vbique nullo conditionis discrimine venderentur. Legationibus inde remotissimarum gentium cultus, & nuncio victoriæ Aquileiensis elatus, supra ho-

minis

minis ſpirare conditionem cœpit. Itaq; qui primo omnibus facilem ſe præbuerat, poſt paullo Chriſtianis acerbior eſſe inſtituit. Nā Conſtantinopoli Gentiliū ſacra renouari, ac patefieri tēpla præcepit. & Chriſtū appellans, Galilæū ad contumeliā nominauit. & Chriſtianis, ne Grammaticā, Rhetoricam, & humaniores litteras aut docerent, aut diſcerēt, interdixit. nimirū ne quæſtum ex iis artibus facerent, quarū religionē reſpuerent, aut ne doctrinis Gentilium eruditi adverſus eos abuterentur. qui verò à Chriſtiana fide non receſſerunt, eos & Palatio expulit, & militiæ munere ſpoliauit. ex quibus alij baltheum poſuerunt, atque omnes cruciatus perferre, quàm à Chriſto deficere, maluerunt. inter quos fuit Iouianus, Valentinianus, & Valens, qui poſt ipſum deinceps Imperium tenuerunt. alij propter imbecillitatem ad immolandum ſe receperunt. Ceterùm, antequam ſæuire in Chriſtianos cœpiſſet, Alexandriæ Georgio epiſcopo tumultu populari ſublato, Athanaſius ex latebris, in quibus per duodecim annos apud virginem Alexandriæ delituerat, tandem emerſus, eccleſiam recuperauit. atque conventu habito, fugam ſuam oratione defendit. ac de filio patri conſubſtantiali, perinde ac Nicæni patres cenſuerant, ſtatuit. Lucifer etiam Caralitanus, & Euſebius Vercellenſis epiſcopi ad ſuos redierunt. Hilarius Pictauenſis, frequentibus intra Gallias conciliis habitis, atque omnibus ferme ſacerdotibus errorem profitentibus, quæ fuerant apud Ariminum decreta, damnauit. & in ſtatum priſtinum fidem eccleſiarum redegit. Saturninus Arelatenſis reſiſtens, eccleſia eiectus eſt, multorum præter hæreſim criminum, ac ſæuorum facinorum reus. Paternus item à Petrogoris æque væcors ſacerdotio pulſus. ceteris venia data. Qua de re D. Hieronymus adverſus Luciferianos hoc modo: *Omnes epiſcopi, qui de propriis ſedibus fuerunt exterminati, per indulgentiam noui principis ad eccleſias redierunt tunc triumphatorem ſuum Athanaſiū Aegyptus excepit tunc Hilarium de prælio reuertentem Galliarū eccleſia cōplexa eſt, tunc ad reditū Euſebij lugubres veſtes Italia mutauit. concurrebant epiſcopi, qui Ariminenſibus dolis irretiti ſine conſcientia hæretici ferebantur, conteſtantes corpus Domini, & quidquid in Eccleſia ſanctum eſt, ſe nihil mali in ſua fide ſuſpicatos. putauimus, aiebant, ſenſum congruere cum verbis, nec in eccleſia Dei, ubi ſimplicitas ubi pura confeßio eſt, aliud in corde clauſum eſſe. aliud in labiis proferri timuimus. decepit nos bona de malis exiſtimatio. non ſumus arbitrati ſacerdotes Chriſti adverſus Chriſtum pugnare. multaq; alia, quæ breuitatis ſtudio prætereo flentes aſſerebāt, parati, & ſubſcriptionem priſtinam, & omnes, Arrianorum blaſphemias condemnare.* Poſtquam autem Iulianus Chriſtum inſectari inſtituit, perſuaſus, ſi, Athanaſium Alexandriæ eſſe permitteret, nullum gentilibus locum ad cultum Deorum futurum, ipſum non ſolùm vrbe, ſed vita etiam deturbari præcepit. Qua re præcognita, Athanaſius in Thebaidem ſeſe contulit. Moliens inde bellum Perſis, Ormiſdam, & Victorem duces conſtituit, atq; eis exercituū curam cōmiſit. & Conſtantinopoli egreſſus, Nicomediā adiit, ad quam reſtituendam, nam tremore corruerat,

pecuniã ſuppeditauit.atque inde Nicæam, tum in Gallogræciam, tum Peſsinuntem, atque Ancyram, ac demum Tarſum, atque Antiochiam venit. quibus in locis omnibus ſeueriſsimè ius poſcentibus dixit. XI Kalen. Nouembris Daphnæum Apollinis fanum exvſtum. III Nonas Decembris reliquum Nicomediæ tremore collapſum, item pars Niceæ non mediocris. Antiocheni, cum læto omnium occurſu Iulianum excepiſſent, ægrè inde tulerunt, eum populo præſente ſe de theatro ſubducere, & raro ludos, neque eos toto die ſpectare. offendit etiam, quòd is pretium rerum venalium plus æquo imminuit. Itaque acerbis eum quibuſdam vocibus carpſerunt. Quibus vt gratiam referret, orationem, quæ adhuc extat, edidit, quã omnia in eos, ciuitatémque eorum maledicta collegit. quam Miſopogonem appellauit. ridebatur enim ab eis vt barbam ferens hircinam. Cum Apolline Daphnæo conſulto reſponſum tuliſſet, ſe oraculum edere non poſſe, quòd vicinum ſuũ, ſcilicet Babylam martyrem, formidaret, loculum, in quo erant oſſa martyris, ex Daphne Antiochiam tranſtulit. accenſus inde ſuper hymnis contra Deos decantatis, eadem Chriſtianis ſupplicia conſtituit, quæ Diocletianus inflixerat. cum autem paucos Chriſtia-
363 nos ad ſacrificandum impellere poſſet, ſequenti anno, ſe quartùm, & Salluſtio conſulibus, ad Iudæos acceſsit. eos verò ſe immolaturos abnuentibus, niſi Hieroſolymis in templo id facerent, templum Salomonis reſtitui iuſsit. idque opus Alypio Antiocheno curandum commiſit. cum autem fundamentorum gratia terra egereretur, horrendi flammarum globi crebris aſſultibus erumpentes, fabris aliquot exvſtis, locum inacceſſum fecerunt. atque ita à templi rędificatione ceſſatum. Per eoſdem dies legatos ad ſe Roma profectos, homines ſummo loco natos, diuerſis honoribus affecit. & Apronianum vrbis pręfectum, Octauianum proconſulem Africæ declarauit. Venuſtum vicarium Hiſpaniæ, Rufinum Comitem Orientis in locum auunculi ſui Iuliani vitæ functi provexit. Interim Conſtantinopolis ſæuo terræ motu quaſſata. quæ res licet infauſta aliena invadenti diceretur, ipſum tamen à propoſita expeditione non avocauit. Itaque legationibus regum omnium auxilia pollicentium, præterquam Arſacis Armenij, dimiſsis, nondum adulto vere per militares numeros teſſeram miſit, ac cunctos tranſire Eufratrem iuſsit. ipſe Antiochia diſceſſurus, Alexandrum Heliopolitam Syriacæ iuriſdictioni præfecit. ac III Nonas Martias Hierapolim venit, atq; inde Eufrate trãſmiſſo, Carras acceſsit. Ibi cũ eſſet, XIIII Kal. Aprilis Romæ tẽplum Palatini Apollinis, Aproniano præfecturã vrbis gerente, ſæuo flagrauit incendio. Ineunte inde Aprili, Cercuſium ventũ. ac poſtremò in Aſſyriam eſt proceſſum. vnde variis editis prœliis, oppidiſq; occurrentibus aut vi, aut metu in poteſtatẽ adductis, ad Tigrim pervenit. quo trãſmiſſo, claſſem parum ſano conſilio inflãmauit, atq; vrbẽ Cteſiphõtis oppugnare voluit, Alexãdri

Magni

Magni se res gestas in iis locis, aut superaturum, aut certè æquaturum confisus. Illo inde consilio improbato, vastandis circumquaque agris vltra processit. ac rege totius regni viribus ad summam belli dimicationem prodeunte, fortiter impetum eius excepit. postridie autē cum militibus à tergo laborantibus inermis, vt in re subita, succurrisset, telo, incertum ab hoste, an à socio misso, vulneratus, sequenti nocte VI Kal. Iulias expirauit, cum esset annos vnum, & triginta natus. qui sine dubio in omni virtute summorum Imperatorum laudes consequutus esset, nisi eas insigni vna erga Christum, cui infensissimus fuit, perfidia maculasset. quem in extremo etiā edendo spiritu videtur illusisse, cum moriens, dixit: Vicisti Galilæe. Itaque D. Hieronymus de ipsius morte sic scriptum reliquit: *Iulianus Au-ustus septem libros in expeditione Parthica aduersus Christum euomuit & iuxta fabulas poetarum suo se ense lacerauit. & Nazarenum nostrum, &, ut ipse solebat dicere, Galilæum statim in prælio sensit, & mercedem linguæ putidissimæ conto in ilíis perfossus accepit.*

CAROLI SIGONII HISTORIARVM DE OCCIDENTALI IMPERIO,

LIBER SEPTIMVS.

IOVIANVS AVGVSTVS.

IVLIANO mortuo, postridie Iouianus domesticorum ordinis primus Imperator militari fauore pronūciatur, oppido Singidone in Pannonia natus. Eo Imperium abnuente, quòd se Gentilibus imperare diceret nolle, milites se Christianos esse clamarunt. atque ita volentem vestibus Augustalibus exornatum, è tabernaculo eduxerunt, ac per agmina iam proficisci parantia, deduxerunt. Interim Sapor de morte Iuliani edoctus, immisis elephantis, exercitum Romanum abire conantem, inuasit, & cum duabus legionibus Iouiorum, & Victorum non sine aliqua sui calamitate conflixit. Kalendis Iuliis exercitus abiens, Duram oppidū, Persis hærentibus in terga, peruenit. cum ad Tigrim inde processum esset, ibi quatriduum in consultanda traiectione, quòd naues non suppeterent, est consumptum, ac vehementer inedia laboratum. Ibi Iouianus legatis Saporis pacem poscentibus duris conditionibus dedit. Si quidem & quinque trans Tigrim à Galerio partis prouinciis, se cessurum, & Nisibim, ac Mesopotamiæ partem relicturū spopondit. atque ita fœdus in annos

XXX firmauit. Traiecto inde Tigri, non sine multis periculorum, ac cladium casibus Nisibim venit, ac castris extra mœnia positis, vrbē legatis Saporis, ipsis cōplorantibus incolis, tradidit. atq; inde reliquias Iuliani, prout ipse mandarat, Tarsum sepeliendas misit. Quinetiā legatos in Illyricum, & Gallias destinauit, vt nunciarent, Iulianum vita functū, & se post eius obitum ad fastigium Augustale provectū, ac Lucillianum socerum suū agentem apud Sirmium convenirēt, ac redditis magisterij peditum, & equitū codicillis, properare Mediolanum vrgerent, vt res dubias cōfirmaret, & nouis casibus, si res ferret, occurreret. & Malarichum agentē in Italia, missis insignibus, Iouino succedere armorū magistrum per Gallias imperauit. Sæuiente inde hyeme, venit Antiochiā. Ibi episcopis se adeuntibus, fidem Consubstantialis se tuaturū ostendit, & Athanasium post obitum Iuliani ad ecclesiam Alexandrinā reversum, sine cura esse iussit. atq; episcopos à Constantio relegatos, neq; à Iuliano restitutos revocauit. Gentiles tēpla claudere, & cruenta sacrificia omittere imperauit. eóq; Antiochiæ morante, Meletius episcopus conciliū habuit, quo fidem Nicænam firmauit. congiariū etiam à Iouiano ecclesiis datum est, quod à Constātino institutū à Iuliano fuerat abrogatū. Tarsum inde progressus, sepulchrū Iuliani exornauit. Tyanis autem Cappadociæ, legatos reversos audiuit, nunciantes Lucillianum Mediolanum ingressum, cū cognouisset, Malarichum recusare Magisteriū, inde Rhemos se propere contulisse. milites etiā à Iouiano missi retulerunt, exercitum Gallicanum æquo animo ipsius Imperium esse amplexum. Valentiniano, qui cum iis redierat, secunda scutariorum schola commissa est. Ancyram inde Gala-
364 tiam cum venisset, ibi consulatum cū Varroniano filio iniit, puero adhuc in cunis vagiente. Ex quo loco cum Dadastanam accessisset, qui locus Bithyniam distinguit à Galatis, noctu exanimatus inventus est. Cuius mortis varia fama fuit alij recenti calce cubiculi illius ferre odorem noxium nequiuisse putarunt. quidam exuberato capite periisse succensione prunarum immensa, nonnulli ex colluuione ciborū auida cruditate distentū. Decessit XIII Kalen. Martias anno XXXIII ætatis, inter bonos potius, quàm strenuos principes numeratus.

VALENTINIANVS MAIOR AVG.

IOVIANO ex humanis rebus exempto, principes cadauer Constantinopolim miserunt, vt inter Augustorum sepulchra reponeretur. Exercitus inde Galatia profectus, septimo die Nicæam in Bithyniam venit. Ibi VI Kal. Martij à potestatum ciuilium, militiæq; rectoribus de successore ad tantum fastigium evehendo relatum est. Cum alij Equitium scholæ primæ scutariorum tribunum, alij Ianuarium res castrenses per Illyricum procurantem dixissent, exercitus vtrumque re-

pudiauit,

pudiauit, ac Valentinianum agentem scholam scutariorum secundam Cibalis oppido Pannoniæ natum, maxima animorum consensione delegit. atque extemplò Ancyra Galatiæ oppido, vbi remanserat, evocauit, nemine interim per dies decem Imperij gubernacula moderante. Valentinianus cum ad nutum exercitus advolasset, tamen postero die prodire in publicum noluit, diem bis sextum Kalen Martij vitans, quòd eum sæpe reip. Romanæ infaustum fuisse non fugiebat. tertio verò die, convocatis militibus, in campū cùm processisset, iussu omnium tribunal ascendit, ac secundis cunctorum voluntatibus, & clamoribus Imperator esse iubetur. mox corona, & cultu Imperatorio decoratus, Augustus appellatur, & in clypeo militari more circunlatus, omni laudum genere celebratur. Cum autem exerta manu meditata quædam dicere vellet, exercitus ex omni parte vociferari cœpit, vt ipse sibi Imperij consortem ascisceret. Quod cum constantius, ac prope pertinacius faceret, Valentinianus veritus, ne ea res grauiorem aliquem tumultum exciret, elata dextra, vt fiduciæ plenus, proximos quosdam insolentius se gerentes increpuit. ad vniuersos inde conversus: Quod erat in vestra manu, inquit, nondum designato Imperij formatore, vos è rep. fidéque vestra complestis, vt eum ad summam rerum evocaretis, quem ab ineunte vsque ad maturam ætatem integrè, splendidéque vixisse cognostis. Equidem collegam socia in omnes casus potestate adiungi oportere & ego quoque intelligo, dum ingentem curarum imminentium molem cum animo meo reputo. sed concordiæ seruiendū est, qua res quoque minimæ adolescunt, quod fiet, si vos mihi libenter, quod vestrarū est partiū, concedetis. cui rei me enixè operā daturū esse polliceor. interim per ocium corporū, animorúmque vires recipite, ac protinus debita ob Augustalem nuncupationem munera expectate. Atque ita sedato clamore, ordinibus omnibus prosequentibus in regiam est progressus. Post diem tertium Nicæa discedens, primores, quos advocauerat, sciscitatus est, quemnam collegam Imperij oporteret assumi. cui silentibus cunctis, Dagalaiphus equitum magister liberius, Si tuos, inquit, amas, habes fratrem, si remp. alium quære. Quo ille dicto offensus, dissimulato consilio Kalen. Martij citatis itineribus Nicomediam prodiit, atque ibi Valentem fratrem ex Pæonia accitum stabulo suo cum tribunatus dignitate præfecit. Inde progressus Constantinopolim, Kalen. Aprilis eundem in suburbanum produxit, ac summo omnium consensu, (neque enim refragari audebat quisquam) Augustum declarauit. atque Augustali trabea, ac regio diademate ornatum in eodem vehiculo secum reduxit, potestatis quidem eiusdem participem, sed more apparitoris obedientem. Inde rapidis febribus ambo tentari, vbi spem viuendi firmarunt, suspectas morborum caussas Vrsacio officiorum magistro, & quæstori Iuuentio commiserunt, in-

uidiam amicis Iuliani conflantes, qui se occultis insidiis invasissent. Sequenti inde mense ambo Thracias peragrarunt, & cum Hadrianopolim, Philippopolim, Sardicámque venissent, demũ Naissum mense Iunio in superiorem Mœsiam accesserunt. Ibi Imperij, ducúmque, & numerorũ militarium diuisio facta est. provinciæ Orientales ad Illyricum vsq; concessæ Valenti. reliquas ad Occidentẽ pertinentes Valentinianus sibi retinuit. Præfecti prætorio Sallustius Orientem, Probus Illyricum, Mamertinus Italiam, Germanus Gallias gubernauit. Magistros vtriusque militiæ Valens Victorem, & Arintheũ, Valentinianus Iouinum, & Dagalaifum obtinuit. eadem quoq; concordia numeri militares partiti. Quibus actis, ex Mœsia inde in Pannoniã processerunt, &, cum Sirmiũ accessissent, vterque inde ad suum administrandũ Imperiũ abierunt. Ac Valens quidem Constantinopolim rediit, Valentinianus verò in Italiam transgressus mense Septembri Aquileiam, atq; inde Altinum, tum Veronam, atq; in exitu anni Mediolanum accessit. si quidem ex his locis omnibus rescripta præcipua dedit. Romæ præfectus vrbis Apronianus seueriùs, quàm moris erat, quęstiones de veneno exercuit, multisque supplicio affectis crudelior, quàm iustior, visus est. Hilarius, auriga confessus, se filiũ venefico cuidam ad discenda quędam occultiora, & lege vetita tradidisse, damnatus, cũ laxius retinente carnifice elapsus in ecclesiã confugisset, illicò extractus, desecta ceruice, peremptus est. Senator autẽ quidam, cũ seruum suũ eadem disciplina imbuendum curasse convictus esset, supplicium pecunia grandi redemit. eo tamen regente, inopia, quæ assiduas plebis Rom. voces, ac
365 querelas exprimere solebat, prorsus nulla fuit. Postero anno Valens Constãtinopoli, Valentinianus Mediolani, consulatũ iniuit. Hi quanquam ambo Christianis addicti sacris fuerunt, nõ idem tamẽ de Christo vterque senserunt. Nam Valentinianus fide stetit à Nicæno concilio constituta, Valens verò perfidiæ se dedidit Arrianę, vt qui proximè initiatus fuerat ab Eudoxio episcopo Constantinopolitano, homine cũ ipso Arrio faciente. Vt autem Arrianis Valentinianus nihil molestię præbuit, sic contrà Valens Catholicos acerrimè divexauit. Quare rogatus à quibusdã Macedonianæ opinionis episcopis, vt alterũ Concilium de fide constituenda convocari Lampsaci sineret, quòd eos cum Eudoxio sentire arbitrabatur, morẽ gessit. inde primo vere Antiochiã versus iter intendit, verens, ne Persæ violato fœdere, quod cũ Iouiano pepigerant, in fines Romanos irrumperent. in Bithynia verò certior factus, Gotthorũ gentes coniurationẽ fecisse, vt limites Thraciarũ invaderent, ne id facere possent, idoneam peditum, equitúmq; manũ ad ea loca, in quibus barbarici metuebantur incursus, immisit. Inde, cum pacata apud Persas omnia repperisset, ocium ab armis nactus, totũ se eis tradidit, qui Consubstantiale tuebantur, exagitãdis, atq; Euzoium Arrianorum Antiochiæ episcopum omnibus complexus honoribus,

Meletium

Meletium Catholicũ vrbe, & finibus pepulit. Dum autē ille intentus huic operi in Asia morabatur, Procopius quidam é Cilicia, qui Iulianum Augustũ propinqua cognatione attingebat, magnas copias breui temporis spatio cōparauit, atq; Imperator Constantinopoli magno fauore populi salutatus vsque eò procesſit audaciæ, vt arma adversus ipsum ceperit. Interim qui Lampsaci episcopi convenerunt, decreta contra Eudoxij opinionem haud multũ à Catholicis diſsidentia ediderunt, atq; Ariminense Concilium condemnarunt. neq; ei incommodo Eudoxius, aut Valens propter bellum, quod à populo Constantinopolitano, duce Procopio, in Thracia gerebatur, occurrere potuerunt. Quo bello audito, Valens in tantas consilij difficultates adductus est, vt in Galatiam reversus, Imperij deponere insignia cogitarit. In Occidente Alemani iam pridem à Iuliano pacati rursus ad arma se contulerunt. Legati, quos ad comitatum miserant, minora, & leuiora, quàm pro vetere consuetudine, dona retrulerant. itaque, cũ ea per iracundiam respuiſſent, atq; asperius habiti ab Vrsacio officiorum magistro fuiſſent, domũ reversi haud ægrè suos ad vindicandã iniuriã concitarant. Quod vbi cognouit Valentinianus, Dagalaiphum peditum magistrum cum valida militũ manu ad eos misit, atq; ipse mox ex Italia in Galliam transiit. Alemani verò, traiecto Rheno, cum proxima quæque loca diripuiſſent, domum impunè repetierunt. Kalendis Nouẽbris Valentinianũ Parisios prodeuntē Equitius de tumultu à Procopio concitato admonuit, qui se ab Antonio, in Dacia mediterranea tribuno, certiorē factum dicebat. Ea re cognita, Valentinianus Equitium redire in Illyricũ iusſit, metuens, ne hostis, superatis Thraciis, sese in Pannonias incitaret. voluit ipse quoq; in Orientem accurrere, verùm nobiliũ ciuitatũ misſis legationibus destitit, suppliciter orãtium, ne Gallias desereret, ope ipsius præsentis egentes, eásq; iræ, atq; armis Germanorũ obiectas relinqueret, cum eas ipse præsens solo nominis sui metu maximis eximere periculis poſſet. Itaq; Rhemos progreſſus, Vulteriũ notariũ misit, qui partem hostibus infestam defenderet. Eodem anno XII Kal. Augusti memorabile prodigiũ propè in toto Imperio editũ est. paulo post lucis exortũ, crebris lapsis de cælo fulminibus, tota terra vehementiſsimo tremore concuſſa est. mare dispulsum revolutis fluctibus retro abiit, ita vt pelagi profunditate retecta, pisces humo hęrentes cernerentur, valliúmq; & montiũ vastitates radiis solis, quos natura negarat, illustrarentur. Multis autē nauibus per vndarum relliquias ad capiendos pisces vltrò, citróq; vagantibus, ecce improuiso antiquas sedes marinæ vndæ repetiuerunt. quo facto insulis, & porrectis continentis spatiis violenter illisæ, innumera vbiq; ędificia proruerunt, & multa hominũ millia absumpserunt, atq; ingentia nauigia partim tectorũ in culmina contulerũt, partim longè à littore propulerunt. Quã rem sic tetigit D. Hieronymus in vita Hilarionis:

Ea tempestate terræmotu totius orbis, qui post Iuliani mortē accidit, maria egressa sunt terminos suos & quasi rursum Deus diluuium minaretur, uel in antiquum chaos redirent omnia. naues ad prærupta delatæ montium pependerunt. Quod cum uiderent Epidauritani, frementes scilicet fluctus, & undarum moles, & montes gurgitum littoribus inferri, uerentes, quod iam euenisse cernebant, ne oppidum funditus subuerteretur, ingressi sunt ad Hilarionem, & quasi ad prælium proficiscentes, posuerunt eum in littore. Qui cum tria Crucis signa pinxisset in sabulo, manusq; contrà tenderet, incredibile dictu est in quantam altitudinem intumescens mare ante eum steterit. ac diu fremens, & quasi ad obicem indignans, paulatim in semetipsum relapsum sit. Romæ præfectus vrbis Symmachus pontem à se conditum magna populi lætitia dedicauit. Huic Lampadius succeſsit, ex pretorio præfecto ad eam dignitatem elatus, qui adeo gloriæ cupiditate flagrauit, vt in omnibus vrbis partibus, quæ magnificis diuersorū principum impensis ornatę erāt, nomen proprium inscripserit, laudem aucupans, non vt veterum ædificiorum instauratoris, sed vt nouorum conditoris. qua in re cum malignè, atque auarè se gereret, incitata plebs infima quodam die cū facibus ad domū eius prope Lauacrum Constantinianū incendendam accurrit, sed à familia ex summis tectorum culminibus petita, nihil proficit. Lampadius tamen grauioris mali timore perterritus ad Pontem Muluiū secessit, atque
366 ibi, dum furor is elanguesceret expectauit. Proximo anno, quo consulatum Gratianus nobilissimus puer, quem Valentinianus Augustus ex Seuera susceperat, & Dagalaiphus ambo in Occidente gesserunt, Procopius Constantinopoli egressus, in Asiam adversus Valentē exercitum, Gotthis adiuuantibus, duxit. cui Valens ex Antiochia in Phrygiam obvius venit, commissóq; prœlio, victus abscessit. Non multò post Procopius ab exercitu suo desertus, cū de salute propria laboraret, in nemora, montésq; recessit. ibi à ducibus suis captus, ad Valentē reductus, ac statim iussu eius per summum cruciatum occisus est. bellum exeunte Maio confectum. Ea victoria elatus Valens, Procopij caput ad Valentinianum misit. Nicomediam inde regressus, curas bellicas adversus eos, qui ab Arrianis dissidebant, convertit. atq; ibi Eleusium Cizyci episcopum accersitum, Arrianis episcopis congregatis assentiri exilio intentato coegit. Inde Constantinopolim profectus, Chalcedonē, quòd in partibus Procopianis fuisset, nudari parte mœnium Constantinopolim spectante, iussit, ac Catholicos, & Nouatianos, tanquā eidē opinioni addictos, vrbe deiecit, eorúmq; occludi ecclesias iussit. Interim Eleusius Cizycum reversus, vim sibi ab Imperatore factam conquestus, ecclesiæ administratione se abdicauit. Qua re audita, Eudoxius episcopus Constantinopolitanus Eunomium ei ecclesiæ præposuit: qui Cizycum profectus, iussu Valentis in sede est constitutus, homo eloquentiæ, ac dialecticæ potius, quàm sacrarum litterarum, peritus. is primùm Arrianam doctrinam professus, paullo post ab eis discessit, atq; hæresim Arriana deteriorem, Eudoxio frustrà renitente,

nitente, induxit. quam qui amplexi ſunt, ab eo Eunomiani dicti ſunt, atque ab Eudoxio,& Arrianis ſe remouentes, conuentus ſeorſum habere cœperunt. Monitus inde Valens à Valentiniano, ad quem de belli ratione retulerat, vt Gotthos inuaderet, quos auxiliis Procopium iuuiſſe conſtabat, Victorem magiſtrum equitum ad eos miſit percontatum, quamobrem, cum in amicitia eſſent, de fide tam facile deceſsiſſent, ac bellum principibus legitimis pro adulterino feciſſent. ij reſponſum reddiderunt, ſe litteras à Procopio accepiſſe, quibus Imperium ad ſe Conſtãtini propinquitate trahebat. qua excuſatione repudiata, bello eos perſequi ſtatuit. In Gallia Alemani poſt Kalendas Ianuarias rurſus Gallico limite ſuperato, proxima quæque effuſiſsimè populati ſunt. quibus Carietto per vtramq; Germaniam Comes occurrit, aſcito in ſocietatẽ Seueriano item Comite, qui apud Caledona legiones Diuitenſes, & Tungricanas regebat. ij, ponte in flumen iniecto, audacter in fines hoſtium invaſerunt, ac prœlia cum eis, ſed infelicia miſcuerunt. nam Seuerianus grauiſsimè vulneratus, Carietto etiam morte affectus eſt. Herulorũ, Batauorúmq; vexillum, cum in eorũ poteſtatem veniſſet, direptum. Itaq; Valentinianus, vt huic cladi mederetur, propere Dagalaiphum Pariſiis occurrere iuſsit, deinde revocato illo, vt cum Gratiano filio conſularia inſignia ſumeret, Iouinum equitum magiſtrũ ſummiſit. is multis ſecundis prœliis factis, rem prolapſam reſtituit, quippe cum tribus hoſtium globis conflixit. primus, quem planè imparatũ oppreſsit, prorſus ad internecionem deletus. ſecundũ, cum lauantem, ac potantem offendiſſet, in fugam præcipitem compulit. in tertium inde, qui paratus pugnã expectabat, invectus, prœlium inſigne cõmiſit. quo nocte dirempto, fugientes hoſtes per nemora conquiſiuit. regem eorum cum haſtarij excepiſſent, patibulo ſuffixerunt. Redeunti Pariſios Valentinianus obviam lætus proceſsit, eúmque in inſequentem annũ conſulem declarauit. Cumulatus inde lætitiæ Germanicæ fructus eſt, quòd per eoſdem dies Procopij caput à Valente tranſmiſſum advenit. Eidem puer etiã natus eſt ex Iuſtina vxore, quem Valentinianum vocauit, eum, qui poſtea imperauit. In Italia per Tuſciam Annonariã res ridicula nouã animis religionem iniecit. Piſtorij ſub horam diei tertiam, ſpectantibus multis, aſinus excelſum tribunal aſcendit, atq; inde ruditum vſque adeo compoſitum edidit, vt populum accurrentem alloqui, & quædã dicere velle videretur. Macedoniani epiſcopi ab Arrianis iuſſu Valentis vexati, conſiliis inter ſe occultè communicatis tranſire ad Catholicos decreuerunt, ac communi conſenſu legatos, quorum princeps erat Euſtachius Sebaſtiæ epiſcopus, in Italiam ad Valentinianum Auguſtum, & Liberium pontificem mittunt, atq; eis, vt cũ Liberio, & Eccleſia Romana conſentiant, mandant. Legati profecti, cũ in Italia Valentinianũ nõ inveniſſent, Liberio litteras reddiderunt. quas ille accipere noluit, negans ſibi communi-

communi-

munionem cum iis esse posse, qui fidem Nicæni concilij abrogarent. cui illi responderunt, se, saniore consilio capto, fidem eorũ, qui filium patris dissimilem esse assererent, abiecisse, proindéque ipsum, vt se reciperet, obsecrare. cum autem Liberius postulasset, vt fidem suam scripto mandarent, libellum illi tradiderunt. in quo, cæteris formulis condemnatis, in primísque Ariminensi Concilio reprobato, vnà cũ Nicęno, filium patri consubstantialem esse confessi sunt. Cum eos hoc modo Liberius tanquam sponsione aliqua se obstrinxisse putaret, tum in communionem accepit. datisq; ad Macedonianos episcopos litteris, benignè dimisit. Sedente Romæ Liberio, ingens prodigiũ, quod pios perfundere religione animos posset, est factum. Ioannes Patricius liberorum orbitatem iniquo animo patiens, summis precibus à Maria Virgine Dei genitrice contẽdit, vt se aut prolis compotem faceret, aut de idoneo instituendo hærede doceret. nocte verò sequenti, ipsam se videre virginem in quiete visus est, admonentem, vt sua impensa templum sibi in Exquiliis conderet in eo loco, quẽ postridie, qui erat Nonis Augusti futurus, niue conspersum vidisset. itaq; somno solutus rem propere ad Liberium detulit. qui cum idem se quoque vidisse assereret, religione tactus, in Exquilias cum magno populi comitatu processit, ac niue contra anni rationem inventa, locum basilicæ designauit, ac Ioannis pecunia constructam, D. Mariæ virgini primã in vrbe dedicauit. ac Solemne tanto miraculo, quod nunc quoque obseruatur, instituit. Eo inde VIII Kal. Octobris mortuo comitia nouo creando pontifici sunt indicta. Kalendis Octobris populus cõvocatus Damasum Diaconum, domo Hispanũ, doctrinæ, ac probitatis eximię virum creauit. Quod sentiens Vrsicinus cõpetitor eius, separatim ab Ecclesia conventũ egit, & in basilica Sicinini à nonnullis creatus, se à Tiburtino consecrari episcopo iussit. Qua re cognita, repente pars Damasi, quæ opibus prævalebat, accurrit, atq; indignatione accensa prœlium adeo atrox commisit, vt in eo centum homines, ac triginta ceciderint. Viuentius præfectus vrbis, cũ seditionẽ componere conatus
367 non potuisset, auxilio desperato, in suburbanum se rettulit. Lupicino inde, Iouinóq; consulibus, appetente vere, Valens in Mœsiam profectus, prope munimentũ nomine Daphnem, castra locauit, ponteq; ex nauibus in Danubium facto, flumen, resistentibus nullis traiecit, atq; hostes summa cura conquirere instituit. verùm cũ neminem reperiret, quòd omnes in montes Serrorũ omnibus, nisi peritis, inaccessos sese rettulerãt, ne ęstate tota cõsumpta, sine vllo reverteretur effectu, Arintheo peditum magistro ad prædas agendas misso, in Mœsiam se recepit. VI Nonas Iulij Constantinopoli grando magnitudine invsitata de cęlo cadens, nõnullos homines interemit, plerisq; immissam à Deo vulgo ferentibus, quòd multi sacerdotes relegati fuissent, quia cũ Eudoxio cõmunione iungi noluissent. Valentinianus apud Ambianos consti-

conſtitutus adeo periculoſo morbo iactatus eſt, vt quidam illius vitæ diffidentes, occulta de ſucceſſore ſubſtituendo conſilia coquerent, alij Ruſticum Iulianum memoriæ magiſtrum, alij Seuerum peditum magiſtrum ſermonibus deſtinantes. Quod vbi ille ex morbo recreatus comperit, Gratianum filium, nondum puberem, Auguſtali afficere dignitate decreuit. réque cum exercitu conſtituta, vt animis eum promptis acciperet, XIII Kal. Septembris progreſſus in campum, tribunal aſcendit, & nobilium poteſtatum corona cinctus, puerum dextra apprehenſum produxit, atque Imperatorem renunciatum ipſis militibus commendauit. cuius nondum expletam orationem exercitus ingenti clamore excepit, ac certatim alius præire alium geſtiens, voluntatem, iudiciúmque eius ſumma ſe animorum alacritate comprobare ſignificauit. Qua re excitatus Valentinianus, Gratianum corona, & Auguſtalibus ornamentis indutũ oſculatus, En habes, inquit, mi Gratiane amictus Auguſtos meo, commilitonúmque noſtrorum arbitrio, ominibus fauſtis delatos. accingere pro rerum vrgentium mole, vt patris, & patrui collega, & aſſueſce impauidus penetrare cum agminibus peditum Danubium, & Rhenum, armatis tuis proximus ſtare, ſanguinem pro iis, quos regis, effundere, nihil alienum, quod ad Romani Imperij defenſionem pertineat, ducere. vos verò rogo commilitones, vt Imperatorem veſtræ fidei commiſſum ſtudio eximio complectamini. His dictis, Eupraxius magiſter memoriæ primus omnium exclamauit: Familia Gratiani hoc meretur. ſtatímque promotus eſt ad quæſturam. Inde vtrumque Imperatorem milites præclaris laudibus exceperunt, ſed maximè Gratianum, quem excellens quædam animi, & corporis indoles præcipuè omnibus commendabat. Fecit autem hoc nouo exemplo Valentinianus, quòd fratrẽ, & filium deſignatos, non Cæſares, ſed Auguſtos vocarit. neq; enim, vt inquit Ammianus, quiſquã ſibi aſciuit pari poteſtate collegam, præter Marcum, qui Verum fratrẽ adoptiuum ſine diminutione aliqua maieſtatis Imperatoriæ ſibi conſtituit ſocium. Poſt paucos dies Mamertinum præfectum prætorio ab vrbe regreſſum, quò ad quædam emendanda contenderat, Auitianus ex vicario de peculatu poſtulauit. atq; ideo in eius locum Vulcatius Rufinus eſt ſubrogatus. qui nactus copiam principis, Orfitum ex præfecto vrbis ab exilio reuocauit. Eodem etiam tempore nimia Valentiniani aſperitas in iudiciis terrori omnibus fuit. Dioclẽ ex Comite largitionũ Illyrici ob leuia crimina iuſsit exuri. Diodorus verò ex Agente in rebus, & tres apparitores poteſtatis vicariæ per Italiam, ob id vexati atrociter, quòd apud eum queſtus eſt Comes, Diodorum quidem aduerſus ſe ciuiliter imploraſſe iuris auxiliũ, officiales verò iuſſu iudicis auſos monere proficiſcentem, vt reſponderet ex lege. Eorũ memoriã apud Mediolanũ colentes Chriſtiani, locũ ſepulturæ, ad Innocentes vocarunt. Itaq;, cũ in cauſſa cuiuſdam Maxentij trium oppidorum

ordines tractari iussisset, Eupraxius quæstor interpellauit, & parcius, inquit, agito Princeps. nã quos interfici, tanquam noxios, iubes, Christiani pro martyribus colunt. & cum in alia re venia digna iussisset, ternos per ordines vrbium plurimarum interimi, Florentius præfectus, Et quid agetur, inquit, si quo in oppido tam multi curiales non essent? Huic diritati illud accessit, quòd si quis eum adisset, iudicium potentis inimici declinans, aliúmque sibi dari iudicem petens, ad eundem, quem metuebat, licet multa prætenderet iusta, reiecit. Vbi debitorem aliquem propter rei familiaris angustias soluendo non esse audiuit, interfici oportere pronunciauit. Eodem tempore bellum graue in Britannia est coortum. erant autem Picti, qui in duas gentes Caledonas, & Vecturiones diuisi, vnà cum Atacottis, & Scotis infestis insulam populationibus afflixerunt. itemq; Saxones, atque eis finitimi Franci, qui quo quisque mari, terraq; perrumpere potuit, prædis, incendiisq; faciendis, atque hominibus in seruitutem abstrahendis fœdè omnia laniarunt. Valentinianus autem cum ex Ambianis Treuiros proficiscens accepisset, Nectaridium Comitem maritimi tractus occisum, & Bulchobaudem ducem insidiis ab iis circunventum, Theodosium Theodosij, qui postea imperauit, patrem, virum bello egregium, in Britanniam destinauit. Theodosius exercitu accepto, cum ad Bononiense littus venisset, secundo æstu traiecit, ac Rutupias stationem è regione prosperè tenuit. Batauis inde, Herulis, Iouiis, & Victoribus, quos se subsequi iusserat, exceptis, Londinium oppidum prodiit, atque inde vagantes prædatorum cateruas adortus, pecora, captiuosq; relinquere compulit. ac parte exigua militibus tradita, cum reliquam iis, quorum fuerat, reddidisset, lætus in vrbem ouantis in modum se retulit. captiuorum inde sermonibus, & perfugarum indiciis cum didicisset, diffusam variarum gentium multitudinem non nisi dolis occultioribus, & improvisis incursionibus opprimi posse, præfectos mitti ad regendam prouinciam postulauit. missus est Ciuilis, vt prouinciam regeret, Dulcitius, vt exercitui præesset. Latinus Pacatus in oratione, qua laudauit Theodosium, retulit, attritam ab hoc pedestribus prœliis Batauiam, Saxones bellis naualibus consumptos, Scotos ad paludes suas redactos. Romæ, feruente adhuc de pontifice legendo seditione, Maximus præfectus vrbis, vt incitatos ad cædem animos cohiberet, seuerissimas de laicis, clericisq; Damasianis quæstiones habuit. eósque variis tormentis affecit. Prætextatus autẽ successor eius, vir probus, ac iustus, eundem tumultum lenire ingressus, caussæ veritate perspecta, Vrsicinum ex vrbe pepulit, ac ciuitati ocium peperit. is ecclesiæ Neapolitanæ præfectus est. Multa alia egregia à Prætextato gesta clarum eius magistratũ effecerunt. Nam & mœniana sustulit omnia, priscis quoque legibus interdicta. & parietes priuatorũ ab ædibus sacris discreuit iisdẽ inverecundè coniunctos. & pondera

per

per regiones vniversas instituit, cum libidini multorum pro arbitrio lances cõponentium occurri nequiret, & lites summa cum omniũ gratia iudicauit. Valentiniano inde, & Valente Augustis secundum consulatum gerentibus, Valens ex Mœsia iterum transire in regionẽ Gotthorum conatus, diu Danubij transitum inquisiuit, verùm, Gotthis contra tendentibus, frustra laborauit. Itaque, cum castra prope Carporum vicum vsque ad autumnum habuisset, tandem Marcianopolim in hiberna recesit. In Britannia Theodosius à Londinio profectus, euersis Britannorum fortunis, auxilium maximum tulit, cum opportuna quæque barbaris ad insidias loca præriperet, nec maius gregariis militibus onus imponeret, quàm ipse susciperet. Itaque variis gentibus fusis, ac fugatis, ciuitates, ac castra in integrum sunt restituta, quæ variis fuerunt incommodis afflictata. Valentinũ etiã Pannonium in Britannia exulem, cum res nouas moliens populos ad arma solicitaret, antequam opes confirmare posset suas, oppresit, eũq; Dulcitio puniendũ dedit. de coniuratis quæstiones haberi prohibuit, ne supplicij metu quiescentem tumultum redintegraret. atque ad extremum, munita, constitutaq; prouincia, ad Valentinianum reversus, magister equitum in locum Iouini est factus. In Gallia Valentiniano ad expeditionem profecto, Rando regalis, traiecto cum expeditis hominibus Rheno, Maguntiacum præsidiis vacuum clam accesit, ac Christianos Solemni maximo occupatos adeptus, vniversos vtriusq; sexus, ac fortunæ homines cum ingenti suppellectile avertit. Qua re Romani incensi, Vitichabium regem eorum omnium tumultuum auctorem, quia aliter non potuerunt, ministro mercede corrupto, peremerunt. atque ita feroces aliquantisper Alemanorum impetus retuderunt. Valentinianus inde, copiis, & commeatibus maximis expeditis, & Sebastiano Comite cum Illyricis, & Italicis numeris accersito, maturo iam vere, Rhenum vna cum Gratiano Augusto transmisit, atque exploratis per peritos duces itineribus, sensim ad interiores hostium gentes accesit. nemine autem, qui obviam iret, invento, segetes omnes, nisi quas sibi necessarias duxit, incendit. progressus inde vlterius, cum ad Solicinium pervenisset, hostes non longè constitutos invenit. ij, cum nullam salutis tuendæ, nisi repentino facto in Romanos incursu, rationem haberent, locorum notitia freti montem occupauerunt excelsum admodum, atque ab omni parte, præterquam à Septentrione, abruptum. atque ibi signis locatis, subitò ad arma conclamauerunt. Hac re animadversa, Romani haud cunctandum sibi duxerunt, quin ad illos contenderent, ac summo prœlio decertarent. Igitur Sebastianus cum suis ad partem septentrionalem adiit. Valentinianus autem, Gratiano apud signa Iouinianorũ relicto, ad radices montis explorandas processit cũ paucis, quorum industriam, & fidem perspectam habebat, asserens, aliã reperiri posse in montẽ viam, præ-

368

ter eam, quam procursatores ostenderant. verùm cum per ignota loca, & palustres vligines inconsultius tenderet, in insidias hostium incidit, à quibus facilè oppressus fuisset, nisi, incitato repente per limum equo, regressus in legionum se gremium recepisset. verùm periculo adeo proximus fuit, vt galeam eius cubicularius ferens auro, lapillisque distinctam, cum ipsa penitus interierit. Inde, quiete reficiendis corporibus data, signoq; sublato, quo solent ad pugnam milites incitari, adversus hostes ire contendit. præibant duo præstantis animi iuuenes Saluius, & Lupicinus, scutarius vnus, è schola Gentilium alter. ij, cum ad rupes obiectas venissent, licet ingenti hostium conatu repulsi, in summum evaserunt. quo facto atrox inter vtrasque acies prœlium est exortum. & licet Romani, Valentiniano, & Sebastiano duce, iniquiore multò loco pugnarent, sic tamen virtute valuerunt, vt hostes ad extremum terga dare coegerint. Qui effugerunt, dispersi per siluas se latebris conseruarunt. ex Romanorum tamen parte optimus quisque dux cecidit. Atque his actis, Imperatores, exercitu in hiberna dimisso, Treviros reverterunt. Vulcatio Rufino vita functo, Probus ad præfecturam prætorianam ab vrbe accitus. V Idus Octobris, terræmotu in Bithynia facto, vrbs Nicæna procubuit. quo prodigio Eudoxius, & Valens haudquaquam exterriti, acerbe sæuire in eos, qui à se in fide dissentiebant, perrexerunt. cum plurimos episcopos exegissent, Basilium tamen Cæsariæ, & Gregorium Nazianzi episcopos ex Cappadocia, & Athanasiũ Alexandriæ non attigerunt, homines pietate, atque eruditione inter ceteros eminentes. Cum Italia post Concilium Ariminense in maximis versata motibus propter perfidiã Arrianam fuisset, præcipuè Auxentio Mediolani episcopo perfurente, demum Damasus, vir sanctus, vbi primùm ab Vrsicino fuit quietus, Ariminensem illam, quæ in Ecclesia Occidentali adhuc insederat, tollere labem constituit. atque episcopos ex Italia, & Gallia Romam ad Concilium advocauit. nonaginta convenere. Ex eorum auctoritate Nicæna de Consubstantiali sententia confirmata. Ariminense Concilium, vt teterrimum, abrogatum, quiq; ei assentirent, ab Ecclesiæ communione semoti. nominatim verò Auxentius episcopus Mediolanensis damnatus, qui solus in Italia Nicænum Concilium oppugnabat, ac Mediolanensem ecclesiam, & finitimas fœdissimè deprauabat. ac decreta Concilij ad episcopos Illyrici missa. Valentinianus enim, cum episcopos Asiæ doctrinam Nicænam in controversiam vocasse audiret, vt ei malo occurreret, Concilium haberi ab Illyricis episcopis iussit. qui, cum fidem Consubstantialis retinuissent, ea de re sibi & Asianos episcopos, & Valentem fratrem litteris commonendum putauit. in quibus hæc verba fuerunt: *Ipsa acta ad uos mittimus, ut intelligatis quæ ab hoc Concilio decreta sint quæ summatim hæc continent. Sententiam magni, & orthodoxi Concilij Nicæni sequentes, confitemur, filium patri consubstantialem esse, neque ita*

intelligimus

intelligimus consubstantialem, uti quidam pridem exponebant, Similem. per quam uocem filius nulli creaturæ per ipsum conditæ, sed soli patri similis ostenditur. Qui tradunt, filium Dei nihil aliud, quàm creaturam eximiam esse, impiè planè definiunt. nos aũt non aliter sentimus, atq; duo Concilia præsentia quorum alterum iam Romæ, alterum habetur in Gallia, nimirum unam, eandemq; essentiam esse patris, & filij & spiritus sancti in tribus personis, hoc est in tribus perfectis hypostasesi. Idem etiam Valentem rogauit, vt saniora de fide consilia sequi, & Catholicis in Oriente vexandis parcere vellet. Atque ita toto Oriente turbato, Occidens in magna propter fidem tranquillitate versatus est. Valentiniano inde nobilissimo puero, 369 & Victore consulibus, Auxentio Mediolani episcopo Romæ condemnato, atque vrbe exacto, populus de more ad comitia successori creando in templo conuenit. Ibi ciuitate discordia laborante, cum alij alium pro cuiusque studio poscerent, breui rem ad iurgia, & praua certamina deduxerunt. satisque apparebat, neutram partem pertinaciæ modum facturam, nisi eo, quem quisque diceret, episcopo designato. Qua re cognita Ambrosius ciuis Ro. qui Liguriæ, atque Aemiliæ Consularis Mediolani sedebat, vt tumultum comprimeret, ad templum accurrit, atque apud eos, quæ opportuna visa sunt, disserere de concordia, & pace Ecclesiæ cœpit. Adhuc verò illo loquente, pueri vox in turba increpuit, Ambrosium episcopum acclamantis. quam vbi populus audiuit, auidè non aliter, ac si de cœlo missa esset, arripuit, & continuò, consentientibus ambarum partium animis, ipsum ad baptismum, (nam catechumenus erat) & episcopatum accipiendum orauit. sic enim fore, vt ciuitatis concordia coalesceret. Qua re audita Ambrosius, vt populi studia in alium se digniorem averteret, templo egressus tribunal ascendit, ac capitalem quæstionem exercuit. Quod conspicatus populus, clamare cœpit, Peccatum tuum Ambrosi super nos. tuorum tibi remissionem peccatorum per baptismatis gratiam pollicemur. atque hoc idem, cum ille domum regressus se philosophiæ studio tradidisset, ac publicas mulieres ad se publicè accedere præcepisset, effecit. Postquam autem instanti se resistere populo non posse vidit, media nocte vrbe abiit, ac Ticinum versus iter intendit. verùm errore viæ prima luce ad eandem, vnde exierat, portam, quæ Romana iam tum dicebatur, appetiit. Quē vt populus vidit, arreptũ asseruauit, ac relationem ad Valentinianũ in Galliam misit. Valentinianus hoc cognito, Gratias ago Deo, inquit, quòd quos ego reip. administrandæ præficio, eos ille ad ecclesiam suam gubernandam deposcit. ratusq; eam electionem bono ecclesiæ Mediolanensi futuram, vicario, vt rem ad exitum perduceret, imperauit. Interim Ambrosius ex custodia elapsus, in fundo Leontij viri clarissimi se occuluit. verùm, vbi edictum à vicario propositum fuit, à Leontio proditus, Mediolanũ repetiit, ac se in populi potestate esse professus, ab episcopo Catholico baptismũ, ac post dies octo episcopalē conse-

crationem accepit. atque inde ecclesiam ordinare, atque Arrianos ab Auxentio illatos ex vrbe, atque ex prouincia deturbare instituit. Euasit enim vir sanctitate, eruditione, & multorum signorum editione insignis, ita vt eum magistrum, doctoremq; Ecclesia Occidentalis asciuerit. Interim Valens, vt aliquando tandem meritas de Gotthis pœnas expeteret, per Nouiodunum, iunctis nauibus, amnem transmisit, atq; in agrum Gotthorum irrupit. inde continuatis itineribus longius agentes Teruingos, gentem eorum bellicosam, aggressus, post leuiora certamina edita Athanaricum iudicem potentissimum resistere ausum, in fugam compulit. demum cum toto exercitu in hiberna reuertit. Interim Gotthi ex diuturna principis in Mœsia mansione in timorem sui adducti, & ex vetitis commerciis summa rerũ omnium necessariarũ inopia conflictati, verba de pace intulerunt, cuius mentionem cum æquis Valens auribus accepisset, Victorem, & Arintheum militiæ magistros ad rem transigendam misit. die verò ad conficiendum negocium præstituta, quoniam aiebat Athanaricus, se religione, & mandato patrio impediri, quo minus Romanorum solum iniret, neque decorum erat, ad eum Romanum Imperatorem transire, placuit, vt nauibus in medio flumine conuenirent. atque ita, acceptis obsidibus, Valens tertio Gotthici belli anno Constantinopolim rediit. In Gallia Valentinianus, vt infestas Germanorum incursiones arceret, Rhenum à Rhætiis vsque ad Oceanum magnis munire molibus est adortus. itaque castella, & turres excelsas, quà Galliarum porrigitur longitudo, construxit. in aliquot etiam locis trans flumen ædificia posuit, ac barbarorum fines præstrinxit. cum autem munitiones has, Nicro flumine præterlabente, paullatim corrumpi posse immani vndarum impetu cerneret, cursum fluminis aliò auertere statuit. & quæsitis aquariæ rei peritis, atque ingenti militum manu adhibita, opus instituit, ac magna & sua, & militum constantia, ac patientia consummauit. ad montem verò Piri trans Rhenum munimentum cupiens excitare, Aratori duci, & Syagrio notario id negocij dedit, qui fundamentis iactis, Hermogenem successorem obtinuit. Neque ita multò post ex abdito collis hostilis manus erupit. quæ, facto in milites impetu, plerosque seminudos, atque humũ egerentes trucidauit, duósque duces occidit. Et hoc anno Romæ nimia iudiciorum seueritate laboratum est. Eius rei hinc initium ductum. Chilo ex vicario, & coniux Maxima questi apud Olybrium vrbis præfectum, vitam suam venenis petitam, impetrarunt, vt qui suspecti essent, in vincula traderentur, ac mox, Olybrio aduersa valetudine impedito, vt iudicium Maximino præfecto annonæ committeretur. Cum autem multi nobiles multorum scelerum auctores nominati in quæstionibus fuissent, Valentinianus certior factus, non posse, nisi acrioribus suppliciis inquiri, & vindicari flagitia, quibus se multi Romæ obstrinxissent, man-

mandauit, vt quæstiones solito asperiores adhiberentur. atque omnes torqueri permisit, quos Imperatorum constitutiones tormentis exemissent. Ita multi nobiles iuxta, atque ignobiles viri, ac feminæ variis de criminibus capite damnati sunt. Ob eam rem cum nemo esset tam innocens, quin tormenta, & vincula somniaret, Romani legatos ad Valentinianum miserunt oratum, ne pœnas delictis grauiores experiri pateretur. Ille autem, cum ignorationem facti excusasset, nihil tamen de quæstionum acerbitate remisit. Maximinus autem cum suopte ingenio, tum principis indulgentia ferox eò truculentiæ processit, vt dicere non dubitarit, nominē, se inuito, inueniri posse insontem. apparitores autem ad fallendum aptos emisit, qui deflendo casus, quibus se simulabant oppressos, ac iudicis exaggerando crudelitatē asserebant, nullum his malis remedium aliud superesse, quàm si nobiles viri eorundem criminum socij proderentur, quorum gratia absoluerentur, qui minus opibus in ciuitate valerent. Postero anno, qui fuit Christi 370 CCCLXX, Valentiniano, & Valente Augustis, ambobus tertiùm consulibus, Valente Constantinopoli Nicomediam profecto, Eudoxius episcopus vita cessit. in cuius locum Arriani Demophilum, Catholici verò recuperandæ sedis caussa Euagrium designarunt. qua de re grauis inter eos est orta contentio. quæ ne ingrauesceret, Valens veritus, missis Nicomedia ad vrbem militibus, Euagrium aliò relegari mandauit. Vnde Arriani elati, Catholicos omnibus, quibus potuerūt, incommodis affecerunt. Quæ cum illi ferre non possent, legatos octoginta Nicomediam iniurias deprecatum miserunt, quos Valens non modò non audiit, sed noua etiam, atque acerba morte multandos curauit, cuius supplicij diritatem mox insignis frugum omniū inopia excepit, quæ Phrygiā grauissimè perculit. qua re neglecta, Valens Nicomedia Antiochiam abiit, atque ibi omni genere cruciatuū adhibendo, sæuire in Catholicos instituit. Per eosdem dies, cū nefario quorundam hominum vaticinio cognouisset, eum sibi successurum, qui THEOD. primis nominis sui litteris præferret, omnes Theodosios, Theodoros, Theodotosq́, quos ad Imperiū idoneos duxit, è medio tollendos curauit. quo facto, multi nomina à parentibus sibi imposita posuerunt, atque alia minus periculo obnoxia induerunt. Interim nouum in Galliam bellum à Saxonibus est illatum. Hi Oceani, quem accolebant, difficultatibus superatis, limitem Romanum inuecti, in Galliam penetrarunt. Erat Nannienus iis regionibus Comes præfectus. is adversus eos progressus, haud ægrè primam belli procellam sustinuit. post autem infelici prœlio edito, & vulnere graui accepto, cū infirmum eum, vt adversus tantum hostem, Valentinianus animadverteret, Seuerum magistrum peditum misit. qui ingenti militum manu adducta, tantū terrorem hostibus intulit, vt in conspectū se dare non ausi, extēplò veniam, pacemq́ poposcerint. Cum autem Saxones domum

mum

mum per eadem loca, quibus venerant, securi ac nulla de re timentes, repeterent, firma Romanorum peditum manus à valido cataphractorum equitum globo adiuta, sic eos in itinere circumvenit, vt ad vnum omnes cæciderint. His gestis, Valentinianus, vt inquietam Germaniæ gentem, quacunque posset, ratione deleret, Burgundiones adversus eos solicitare decreuit. qui Druso, & Tiberio Augusti filiis per castra quondam Germaniæ constituti, in magnum iam populum coaluerant, ex eo nomen adepti, quòd crebra per limites habitacula constituta illi Burgos vocabant. Cum autem quieti adhuc intra fines ita se continuissent, vt neminem vltro armis lacesserent, Valentinianus, missis furtim nunciis, cum eorum regibus pepigit, vt ipsi constituta die ab vna parte Alemanos invaderent. nam se, transmisso Rheno, ab altera aggressurum. Burgundiones autem, & quòd se progeniem esse Romanorum iactabant, & quòd cum Alemanis de salinis assiduè contendebant, Valentiniano libenter obsequuti, legiones militum, ea LXXX millia fuisse feruntur, propere conscripserunt. quæ ad Rhenum, antequam Romanus exercitus conveniret, progressæ, Imperatorem fortè in extruendis monumentis occupatum, nec opinato timore perterruerunt. Paulisper autem morati, cum neque Valentinianus die constituto venisset, neque promissorum aliquod præstitisset, missis ad comitatū legatis, petierunt, vt sibi domū repetentib. manus auxiliaris daretur, quę nuda relicta adversus hostes terga protegeret. Quod vbi neq; disertè negari sibi, neq; promptè concedi viderunt, indignatione accensi discesserunt. Reges illusos se arbitrati, captiuis male habitis, domos quisque suas se rettulerunt. Hac occasione Theodosius magister militum invitatus Alemanos Burgundionū metu dispersos per Rhætiarum fines adortus, eorum plurimos strauit. quos verò captiuos fecit, iussu Valentiniani in Italiam misit, atque eis fertiles circa Padum agros attribuit, tributariosq; constituit. Cum adhuc Olybrius vrbis præfecturam administraret, Valentinianus inter tumultus bellicos, cura studiorum liberalium nō omissa, IIII Idus Martias edictum ad eum de studiis vrbis Romæ misit, in hæc verba: *Quicunq; ad urbem discendi cupiditate ueniunt primùm ad magistrum census prouincialium iudicum, quibus copia danda est ueniendi, eiusmodi litteras proferant, ut oppida hominum, & natales, & merita expressa teneantur. deinde ut in primo statim profiteantur introitu, quibus potißimū studiis nauare proponant. tertiò ut hospitia eorum solicitè censualium norit officium, quo ei rei impertiant curam, quam se asseruerint expetisse. idem immineant censuales. ut singuli eorum tales se in conuentibus præbeant, quales esse debent, qui turpem, inhonestamq; famā, & consociationes, quas proximas esse putamus criminibus, æstiment fugiendas, ne ue spectacula frequētius adeant, aut appetant uulgo intempestiua conuiuia. Quin etiam tribuamus potestatem, ut si quis in his non ita in urbe se gesserit, quemadmodum liberalium artium dignitas poscat, publicè uerberibus affectus, statimq; nauigio superpositus, abiiciatur urbe, domumq; redeat. His sanè, qui sedulo operam profeßionibus nauant,*

nauent, usque ad uicesimum ætatis suæ annum Romæ liceat commorari post id uerò tempus qui neglexerit sponte re neare, sollicitudine præfecturæ etiam impiorus ad patriâ reuertatur. Scripsit inde III Kal. Maij de professoribus ad Principij præfectum vrbis, ita: *Medicis, & magistris urbis Romæ sciant omnes immunitatem esse concessam, ita ut etiam uxores eorum ab omni inquietudine tribuantur immunes, & à cæteris oneribus publicis uacent, eosdemq́; ad militiam minime comprehendi placeat.* Eiusdem etia edictum de moribus clericorum lectum est in ecclesiis III Kal. Augusti ad Damasum vrbis episcopum missum: *Ecclesiasticis, aut ex ecclesiasticis, uel qui continentium se uolunt nomine nuncupari, uiduarum, ac pupillarum domos non adeant, sed publicis exterminentur iudiciis, si posthac eos affines earum, uel propinqui putauerint deferendos.* Gratiano inde Augusto iterum, & Petronio Probo consu- 371
libus, à barbarorum armis ocium fuit. Valens, cum esset Antiochiæ, de Athanasij episcopi Alexandriæ celeberrimi morte certior ab lætis Arrianis factus, quorũ caussam nemo, dum vixit, oppugnauit ardentius, cum viuentis hominis verecundia ab affligenda Alexandrina ecclesia temperasset, morte eius comperta, perrexit Alexandriam, & Petro, qui ei subrogatus à Catholicis fuerat, in vincula tradito, Lucium Arrianum in sede reposuit. Petrus inde è carcere elapsus, Romam ad pontificem Damasum adiit. in Aegyptios Catholicos inde sçuiri acerrimè cœptum. In Gallia Martinus Sabariensis, de quo ante in Iuliano diximus, non solùm vita, sed etiam miraculis inclytus ecclesiam Turonensem administrandam accepit. In Italia Ambrosius archiepiscopus Mediolanensis tanta sanctitatis opinione florere cœpit, vt Placentini, & Bononiensis filias ad eum Mediolanum vsque sacrãdas, velandásque transmiserint. quod ipse in libro de Virginibus tradidit, quem tertio, postquam episcopus erat, anno conscripsit. Eusebius episcopus Vercellensis acer Nicænæ fidei vindex ad cælos migrauit. Romæ præfectus vrbis Ampelius mores ciuitatis corruptos emẽdare aggressus, constituit, ne taberna vinaria ante horam quartam aperiretur, néve aquam quisquam vulgarium calefaceret, néve ad præstitutum diei spatium lixę coctam carnem proponerent, vel honestus aliquis mandens in publico versaretur. Quæ probra perniciosa magistratuum dissimulatione mirificè corruperant ciuitatẽ. Annus inde, Modesto, & Arin- 372
theo consulibus, prorsus quietus ab armis fuit. Eo anno Martinus Turonensis episcopus sese, quãtus esset, in Gallia Valentiniano ostendit. Valentinianus Iustinæ vxoris mulieris Arrianæ instinctu Martinum ad se adeuntẽ sæpius Palatij foribus iussit arceri. Qua ex re Martinus cilicio obvolutus, ac cinere conspersus, ieiunia, precationésque iniuit, ac septimo die iussus ab angelo, Palatium repetiit, ac patentibus foribus, vsq; ad Valentinianum, nemine prohibente, pervenit. cui Valentinianus prodeuntem eminus conspicatus, infrendens, cur fuisset admissus, nequaquam assurrexit. ecce autem repente sellam ignis invasit, ipsumq́; ea parte corporis, qua sedebat, afflauit. tum verò solio

excussus honorem habuit, ac benignè complexus, prius omnia præstitit, quàm rogaretur. colloquio, & conviuio adhibuit, ac postremò abeuntem multis muneribus prosequutus est, quę ille magno animo cūcta reiecit. Valens item, cum Antiochiæ belli vacuus curis sederet, eos persequi, qui Consubstantiale tuebantur, perrexit. quod cum Themistius philosophus cerneret, re improbata, placare ipsum oratione aggressus est, docens, multò plures apud Gentiles de Deo dissensiones esse, Deúmq; velle iam dispari opinionū ratione gloriā suam illustrare, vt singuli eò maiore maiestatis suæ veneratione ducantur, quò minus eius notione fruātur.

373 Valentiniano inde, & Valente quartùm consulibus, Valentinianus in id intentus, vt Macrianū regem Alemanorum, qui adultis viribus bellum adversus Romanos parabat, aut viuum caperet, aut insidiis tolleret, tacitè Rheno pontē imposuit, ac Seuerum cū pedestribus copiis præire mandauit. qui animadversa suorum militū paucitate, ne incumbente hostium premeretur multitudine, veritus, Valentinianū cum reliquo sibi expectandum exercitu duxit. Valentiniano verò cum omnibus copiis accedente, hostes exterriti regem carpento celeri imposuerunt, atque in circumfractos colles angusti aditus transtulerunt. Valentinianus verò, regione hostiū vsq; ad septuaginta millia passuū inflammata, Treviros parū lætus revertit, ac Bucinobantibus, quæ est gens Alemana, regem Fraomariū dedit. quem postea, quia vastatus pagus eius erat, in Britanniā transtulit, ac tribunum numero Alemanorū præfecit. Eodem etiā anno bellum cū Sarmatis memorabile gestum. Eius hæc caussa fuit. Valentinianus studio muniendorū limitum trans Danubium in ipsis Quadorū terris iam inde à principatus initio ædificari præsidiaria castra mandauerat. Quod accolæ ferentes indignè, legationibus tantùm eam iniuriam, ac querelis arcuerant. Maximianus autē præfectus prætorio Equitiū armorū per Illyricum magistrum desidiæ accusarat, quòd opus nondum ad exitum perduxisset. profectò si Marcellino filio suo potestas ducis per Valeriā mandaretur, munimentū ad finem propediem esse venturum. Hunc in modū Marcellinus potestatem adeptus, nulla verborum clementia vsus, opus continuauit, & Gabinium regem eorū, ne quid nouaretur, rogantē, conviuio inuitatū fœdissimè trucidauit. cuius facti atrocitate Quadi, & circūfusæ gentes efferatæ repente Danubium traiecerunt, atq; occupatos messi agrestes adorti partim conciderunt, partim captiuos cū multitudine varij pecoris abduxerunt. parūq; abfuit, quin Constantij Augusti filia capta sit, cū ad Gratianū Augustum in matrimoniū duceretur, atque in villa publica Pistrensi reficiendi sui caussa fortè diverteretur. Messalla enim prouinciæ rector iudiciali carpento impositā Sirmium, quod viginti sex millibus passuum aberat, deportauit. Eo tumultu præfectus prætorio Probus, qui Sirmij erat, vsqueadeo est consternatus, vt fugæ capessendæ consilium habuerit.

verùm,

verùm, ne vrbs discessu suo in manus veniret hostiũ, restitit, ac raptim fossas eius purgauit, & muros pacis diuturnitate collapsos restituit, turrésq; reposuit, & sagittariorũ cohortem ferendæ obsidioni, si euenisset, opportunã conscripsit. Quibus rebus hostes ab oppugnãda vrbe deterriti, sese ad persequendum Equitium converterunt. &, cum in Valeriã secessisse audirent, eò advolarunt, eo nomine illi infensi, quòd per eum regem suũ circunventũ putabant. Quibus legiones dux Pannonica, & Mœsiaca se obiecerunt, sed discordia laborantes, cum proprium quæq; sibi rei gestæ decus ascisceret, nihil profecerunt. Qua re animadversa, Sarmatæ sese in Mœsiacã intulerunt, atq; eorũ plurimis, dum arma per tumultũ expediunt, interfectis, sese in Pannonicã incitarunt, eámq; in fugam præcipitem coniecerunt. Inter hæc Theodosius Theodosij, de quo diximus, filius, iuuenis egregius, is qui postea imperauit, dux Mœsiæ, Sarmatas liberos limitem Romanũ ex alio latere invadentes repressit, ac multis prœliis ita contriuit, vt reliquos facilè ab eiusmodi conatu averterit. His rebus adducti Gotthi, qui iampridem Romanis tẽporibus inhiantes prouincias eorũ infestas habebãt, liberiore, quàm adhuc, conatu limites perruperũt. sed prędis actis contenti, in suã regionem continuò recesserunt. In Africa etiã res acerrimè gesta, cum Firmus Mauritaniæ regulus defecisset. ad quod bellũ Theodosius pater destinatus Arelate egressus cũ classe ad Sitifensis Mauritaniæ littus accessit, ac Firmum pacẽ postulare coëgit. In Italia, Claudio vrbis præfecturã regente Tiberis effusione imbrium ita exvndauit, vt infima vrbis loca latè omnia occupauerit. soli colles, & loca editiora ab impetu aquarũ tuta fuerunt. lembis, ac scaphis plerisq;, ne interirent, consultũ. cibisq; quod opus fuit, suppeditatũ est. vbi vis fluminis elanguit, liberata ingenti metu ciuitate, præfectus ædificia multa instaurauit. inter quæ porticum ingentẽ Lauacro Agrippæ iunctã excitauit, quæ Boni Euentus à vicino ei templo nomen invenit. Gratiano inde Augusto tertiũ cum Equitio consulatum gerente, Valente adhuc Antiochiæ, vt Persis occurreret, commorante, Valentinianus post vastatos aliquot Alemaniæ pagos, cum munitionẽ prope Basileã extrueret, Probi litteris cognoscit, Illyricum à Quadis, Sarmatisq; vastatum. Quo nuncio perculsus, Paternianũ notarium ad veritatẽ rei perquirendam misit. quã cum ad liquidum cognouisset, ipse cum exercitu properare ad vlciscendos barbaros voluit. verùm, quia autumni tempus instabat, & Macrianus rex nondum placatus in metu erat, eã expeditionẽ in vernum tempus, optimatibus regiæ auctoribus, distulit. Igitur res Alemaniæ cõponere ante discessum cupiens, prope Maguntiacum regem eorum ad colloquium invitauit. qui cum venisset, vterque eorum firmo militũ præsidio stipatus in ripis Rheni consedit. Pax colloquio cõstituta est. fœdus ictum. Inde Valentinianus Treviros in hiberna recessit. Postero anno, quo propter imminentis belli molem

374

375 nulli in Imperio consules subrogati Gratiano tertiùm, Equitioq; consulibus fuit, Valentinianus Sarmatis bellum moliens, ineunte vere, relicto Treviris Gratiano, Pannoniam versus decessit. Sarmatæ, hoc proviso, vt imminentē à se pestem averterent, obviam ei legationē miserunt. quę in itinere occurrens, supplex pacem poposcit, nihil se commisisse asserens, quamobrem vindicari bello deberet. Quibus Valentinianus respondit, se, cum ad ea loca venisset, in quibus ea commissa dicantur, certissimis veritatem indiciis quæsiturum, eáque pro merito deprehensa vlturum. Cum autē Carnuntum superioris Pannoniæ oppidum accessisset, ex statione proxima barbaricas reprimere cœpit incursiones, ac pristino spiritu, iracundiáq; remissa, neq; infamem Gabinij regis necem inquisiuit, neq;, à quo tot reip. inflicta vulnera essent, vestigauit. Vni tantùm Probo erat infestus, vt qui multis auaritiæ, ac libidinis criminibus esset obnoxius. Per ęstatem autem arma, commeatúsque parauit, vt Quados tumultus superioris auctores invaderet. Præmisso autem Merobaude, vt cum pedestri manu pagos eorum vastaret, ipse, Comite Sebastiano adiuncto, castra ad Acincum oppidum mouit. pontéque iunctis inter se nauigiis in Danubium repente illato, in Quados irrupit. &, cum illi in montes impetu eius exanimati se retulissent, villas eorum passim incendit, quósq; nancisci potuit, homines captiuos fecit, atque inde incolumem exercitum Acincum reduxit. vnde locum hibernis quærens Sabariam, ac Sabaria Brigetionem accessit. Ibi signa imminentis eius mortis multa cōspecta. nā & crinita stella refulsit, & Sirmiense Palatiū de cælo tactum, curiæq;, & fori pars incendio conflagrauit. &, cum Sabariæ esset, bubo ex culmine regij Lauacri funesta canens, nullis manibus, lapidibúsque dispelli potuit. Inter hæc Quadorum legati ad eum, vt pacē peterent, processerunt. Qui ab Equitio in consistoriū introducti, sese ad Valentiniani genua proiecerunt. Duobus inde modis interrogatos responso suo Valentiniani iracundiam accendisse, fama est. Ammianus, rogatos, cur ad arma descendissent, publico id consilio factum negasse, ac plebem munitione extructa offensam, respondisse, scribit. Socrates, & reliqui omnes, cum legatorum habitum sordidum, despectúmque notasset, quæsisse, narrant, nunquid Sarmatæ omnes eiusmodi essent. cúmque legati responderent, Sarmatarum optimos, atque ornatissimos ad illum ex consuetudine missos esse, ipsum grauiori ira accensum exclamasse, malè secū esse actum, quod, se imperante, gens tam sordida finibus suis nollet esse contenta. Quocunque verò modo aut percontatio, aut responsio facta sit, quod constat, Valentinianus ira vehementi succensus, atque inter exordia respondendi tumidus, gentē primum obiurgare acrius, tanquam beneficiorum immemorem cœpit. inde paullatim lenitus, tanquam telo aliquo ictus, vocem simul, ac vires amisit, ac letali sudore perfusus ad terram labebatur, sed ministri confestim eum arripuerunt,

runt, atque inter brachia in cubiculum deduxerunt. Ibi in lecto cõstitutus, cunctos astantes cognoscebat. nam cubicularij veriti, ne veneno necatus diceretur, multos propere intromiserant. &, cum vena laxanda esset, medicus nullus reperiebatur, quòd eos ipse ad curandum militem pestilentia laborantem misisset. vnus demum inventus, cum venam semel, atque iterum pupugisset, ne guttam quidem elicere sanguinis potuit, visceribus nimio calore combvstis. Hoc, ita Ammiano scribente, retulimus. Alij omnes infinitã sanguinis vomuisse copiam tradunt. Vtcunq;, cum finem adesse vitæ cerneret, quædam dicere, ac mandare voluit, sed præ singultu, stridore dentium, & motu brachiorum non potuit. ac mox morbi magnitudine victus, liuentibúsque maculis interfusus XV Kalen. Decembris expirauit, annum agens ætatis quinquagesimumquintum, Imperij verò duodecimum. Corpus ad sepulturam est conditum, vt Constanrinopolim mitteretur, atque inter Diuorum relliquias humaretur. Placuit inde optimatibus, vt dissoluto ponte, qui in Danubiũ factus fuerat, Gratiani Imperatoris mandato Merobaudes advocaretur. ille verò aut ingenij solertia quod eveneat arbitratus, aut certè furtim à nuncio doctus, missam ad se tesseram ab Imperatore dixit, vt ad obseruandas Rheni ripas barbarico furore infestas accurreret. ac Sebastianum Valentiniani mortem adhuc ignorantem, longius amandauit. Erat tum Valentinianus Imperatoris filius decennis vnà cum Iustina matre in villa, quam Murocinctam vocabant, centum inde passuum millibus constitutus. Hunc igitur optimates primo quoque tempore advocarunt, & Augustum communi consilio destinarunt. Cerealis auunculus cum in publicũ produxisset, exercitus sexto post patris obitũ die, magna animorũ consensione Augustum appellauit, legitimè omnibus rebus, quæ ad eiusmodi comitia pertinerent, expletis, & quidẽ in oppido Acinco, vt Græci scripserunt. Hanc electionem Gratianus, licèt iniquo animo accepisset, tamen ratam habuit, atque ei Italiam, Africã, Illyricúmque dimisit, quæ ad Occidentale Imperium pertinebant. patrem autem diuinis honoribus consecrauit, virum nisi iræ dulcedini indulsisset, ac propterea ab æquitate animi discessisset, egregium. Vt autem ipse hũc annum Treviris in obseruando Rheni limite, Valens Antiochiæ in persequendis Catholicis egit, sic Valentinianus puer inde ætatem vnà cum Iustina matre ferme in Italia, ac præcipuè Mediolani traduxit. quæ Arriana perfidia infecta virus suum adversus Catholicos post mariti vinculis exoluta, evomuit.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM DE OCCIDENTALI IMPERIO,

LIBER OCTAVVS.

GRATIANVS, ET VALENTInianus minor Augg.

376
N S E Q V E N S annus, Valente quintùm, & Valentiniano Augustis consulibus, magnarũ, atque insigniũ calamitatum initium introduxit, quas primùm Orientale, deinde Occidentale Imperium pertulit. Hoc enim primùm Gotthi, atque Alani ab Hunnis exagitati in Thraciam, ac finitimas prouincias (quod millies ante, sed irrito semper conatu, tentauerant) penetrarunt. vnde multæ, eæq; acerbissimæ clades, ac propè quotidianæ offensiones manarunt. vt verè hic annus notari possit, tanquam vniverso terrarum orbi, qui deinde barbarica rabie assiduè laceratus est, funestissimus. Cæterũ Hunnorum gens, monumentis veteribus incomperta, vltra Mæotim paludem Scythiam Asiaticam habitauit, omnẽ feritatis, ac barbariæ modum excedens. Infantibus ferro lacerare genas altius, moris fuit, vt pilis succrescentibus hebetatis, imberbes senescerent. firmis membris, & opimis ceruicibus prodigiosè deformes, & pandi. vita verò sic asperi, vt neque igni, neque saporatis cibis vterentur, sed radicibus herbarũ agrestium, & semicruda carne vescerentur, quam inter femora sua, & equorum terga subsertam breui fotu calefaciebant. ædificiorum apud eos vsus nullus. sed vagi montes, siluásq; peragrantes, pruinas, famem, sitimq; perferre ab incunabulis didicerunt. indumenta linea, vel ex pellibus siluestrium murũ confecta. tunica collo inserta non ante ponebatur, quàm in pannulos diuturna carie diffluxisset. galeris curuis capita tegentes, crura hœdinis coriis muniebant. rudes calcei liberis incedere gradibus prohibebant. itaque ad pedestres parũ accommodati pugnas erant, sed equis prope affixi, duris quidem, sed deformibus, & mulierum in modum iisdem interdum insidebant. in his & cõmercia exercebant, & cibum, potúmq;, ac somnum, & consilia capiebant. sine sedibus fixis, sine lare, sine lege vagabantur cũ carpentis. ibi verò cum coniugibus coibant, ibi coniuges pariebant, & vsque ad pubertatem pueros nutriebant. infidi, inconstantes, ad omnem aurã mutabiles, furori obnoxij, honestatis, turpitudinisve ignari, flexiloqui, & obscuri, nullius religionis, vel superstitionis reverentia astricti, auri cupidissi-

dissimi. Hęc igitur gens tam fera, ac barbara, Mæotide palude superioribus annis transmissa, in Scythiam Europæam traiecit, atq; Alanorũ regionem occurrentem inuasit, ac magna strage edita, ipsos sibi ad belli societatem adiunxit. Erant iampridem in Scythia Getæ, siue Gotthi vocati, populi paulò mitioribus, quàm Hunni erant, moribus præditi. Ex his alij Visgotthi, siue Vittungi, alij Ostrogotthi dicebantur. Vittungorum autem quidam Grutungi, alij Teruingi appellabantur. Alani igitur ab Hunnis pressi, eisdem adiuuantibus, mox Grutungos sibi proximos tanta mole adorti sunt, vt sustineri nequiuerint. Nam Hermenerichus rex, Hunnis cũ se resistere non posse videret, sibi mortem consciuit, & Vithimaris, qui ei successit, licet Hunnis aliis auxilio comparatis se aliquãdiu sustinuisset, tandẽ victus in prœlio cecidit. & parui eius filij Viderichi tutores Alatheus, & Saphrax, spe resistendi abiecta, occulte ad Danastum amnem, qui inter Danubium, & Borysthenem fluit, recesserũt. Quod vbi sensit Athanaricus rex Teruingorum, cui, vt ante diximus, Valens bellum ob auxilia Procopio missa intulerat, & ipse sibi in tanta rerũ iniquitate consulendum putauit. ac castris prope Danasti ripas positis, Mundericum ducẽ ad explorandum hostium adventũ, ad vicesimum vsq; lapidem misit, atq; exercitum in omnem fortunã instruxit. Hunni verò, & Alani, speculatoribus omissis, flumine silentio noctis vadato, repentino incursu Athanaricũ adorti sunt, atq; ad proximos montes confugere cõpulerunt. Athanaricus à superciliis Hierasi amnis vsque ad Istrum Taifalorum terras præstringens, muros altius extulit, & lorica absoluta, semet in tuto locauit. neq; enim Hunni prędæ onere impediti eum vsque ad extremũ insequi institerunt. His rebus cognitis, plerique rerum necessariarũ inopia coacti, Athanaricum deseruerunt, ac metu exterriti, consilia tractare de nouis quærendis sedibus longè ab Hunnis, Alanísque remotis cœperunt. cúmque Thracias potissimùm approbarent, quòd & fertiles agros haberent, & Istro interiecto à barbarorum turæ incursu essent, vnà cum reliquis ad ripas Istri, duce Alauiuo, & Fritigerno venerunt, atque inde legatos Antiochiam ad Valentem miserũt, vt se ipsos reciperet, orantes, ac fidele in omnibus bellis eius auxilium pollicentes. Sunt etiam, qui scribant, promisisse, se Christiana sacra Valentis arbitrio suscepturos. Quibus rebus auditis, Valens magnũ se accepturum beneficiũ duxit, si tantus, ac tam bellicosus populus ad se transisset, ac pro se stipendia meruisset, acceptáque cõditione, misit, qui fœdus cõponerent, atque ipsos cis Istrum extemplò traducerent. Fœdere scripto, naues, rates, lintres, & cauati arborum aluei ad traiiciendum concessi. vehicula etiam commodata. transiere omnes, paucis tãtùm sæuienti imbribus amne submersis. iidémque Arriano ritu, id est in nomine patris per filium in Spiritu sancto, infecti sunt. Post paucos dies, cum Viderichus rex Grutungorum cum Alatheo, & Saphrace, & Far-

Farnabio ad Istrũ prodiisset, atq;, vt & ipse cum suis reciperetur, orasset, repudiatus est. Athanaricus verò rex Teruingorũ verecundia permotus, parumper cũ suis abscesit, memor, se nuper Valentẽ illusisse, cum diceret, se religione teneri, quo minus solum Romanum iniret. Præerat tũ Thraciis Lupicinus Comes, & Maximus Dux, homines temeritatis, atq; auaritiæ summæ. Hi Teruingis circa ripas Danubij adhuc versantibus nec victum idoneum ex pacto prębuerunt, nec cętera necessaria ministrarunt, eósq; loco seruorum vili emptorum pretio habuerunt, ex quo tumultuari à Gotthis est cœptũ. Qua occasione vsus Viderichus, ratibus malè cõtextis cũ Grutungis traiecit, castráq; à Fritigerno lõgisime collocauit. qui, lentis itineribus factis, Marcianopolim adiit. Tum verò Lupicinus Alauiuum, & Fritigernũ duces Teruingorum ad cõuiuium ita inuitauit, vt plebem ad necessaria cõparanda vrbem ingredi cupientẽ, lõgè à mœnibus, milite emisso, arcuerit. Quibus rebus Gotthi exacerbati, militũ manum adorti cõciderunt. Quod vbi Lupicinus audiit, furore accẽsus & ipse Gotthorum ducum satellites, qui honoris caussa pro prætorio stabant, occidit. Fritigernus autẽ orãs, vt ad placandã plebem exire cum sociis sineretur, egressus, ita ad suos loquutus est, vt omnes ad vindictã iniuriæ suscipiendã accenderit. Quo facto, Teruingi, vexillis de more sublatis, tumultuaria manu in agros Romanorũ incursauerunt. ac populationibus, incẽdiis, ac cædibus infesta omnia reddiderunt. mox Lupicinũ agmine incomposito adversus se prodeuntẽ aggresi, solũ, reliquo trucidato exercitu, in oppidum confugere coegerunt. atq; inde per Mœsiam, Thraciámq; effusa populatione, nemine resistente, dispersi sunt. His cognitis, Sueridus, & Colias posteriorũ Gotthorum duces, qui in hibernis cõstituti apud Hadrianopolim fuerant, in Hellespontum traiicere iussi sunt. Cum autem illi viaticum, & bidui dilationẽ postulassent, ciuitatis magistratus ira ob rem in suburbano suo vastatã incensus, plebem cum fabricensibus emisit, atq; eos primo quoq; tempore abire, malis omnibus intentatis, præcepit & cum dicto audientes non essent, tela etiã in eos coniecit. Qua re Gotthi irritati, impetu in illos facto, alios interemerunt, alios in fugam egerunt. atq; habitu Romano induti Fritigerno adventanti se coniunxerunt, ac cõmunibus armis vrbem obsidere cœperũt. verùm multis detrimentis in ea obsidione affecti, Fritigerni cõsilio, exigua in obsidione manu relicta, ad opimã regionẽ captiuorum indicio populandã se converterunt. ad quos confluxerũt ij, quos mercatores vendiderant, quósq; Gotthi pecunia adacti, vino exili, & panis frustis mutauerãt. tũ verò omnis ętatis, sexus, gradúsq; homines vulgo in seruitem abstracti, aut, si arma tenerent, occisi sunt. Dum hæc in Thracia geruntur, Valentinianus cũ Iustina matre in Italia, & Gratianus in Gallia, ab omni terrore belli quieti manserũt, ac puerilia studia, vt cuiusq;
377 ætatem decuit, coluerũt. Valens inde quartùm cum Merobaude con-
sul,

ſul, cognitis Antiochiæ, quæ in Thracia accepta erant, incommodis, omiſſa Catholicorum vexatione, tantis ſibi malis maturè ſubveniendum putauit, ac Gratianum de omni ſtatu Orientis edoctum, vt copias ex Gallia ſubſidio mitteret, monuit, atque ipſe Conſtantinopolim profecturus, Profuturum, & Traianum rectores cum magno copiarũ numero præire mandauit. Gratianus Treviris Frigeridum ducẽ, & Richomerem domeſticorũ Comitem cum paratiſsimis copiis miſit. Profuturus aũt, & Traianus, cum in Thraciã perveniſſent, Gotthis vltra Aemimontẽ compulſis, in pręruptis faucibus ſubſederunt, vt hoſtes in iis locis incluſos, fame, ac neceſsitate conficerent, & duces Gratiani expectare cœperunt. Frigeridus morbo implicitus in tempore adeſſe non potuit. Richomeres autem, & Traianus, coniunctis copiis, apud oppidum Salices in Mœſia ſubſtiterunt, à quo non longè Gotthi caſtra more ſuo firmo plauſtrorum vallo munita poſuerant, id vnũ in primis operientes, vt Gotthi loco cederent, quo abeuntium terga conciderent, & præda parta exuerent. Quo conſilio tranſfugarum indicio cognito, Gotthi locum mutare noluerunt, ſed copiarum numerum, popularibus vndique accitis, auxerunt. Ardentibus demum vtrinque pugnandi ſtudio animis, ſub occaſum ſolis in aciem eſt deſcenſum, Romanis clamorem patrio more tollentibus, Gotthis maiorum facinora prædicantibus, collatiſque ſignis dimicatum eſt acriter. ſiniſtrum Romanorum cornu à Gotthis loco pulſum ab iis, qui in ſubſidio collocati fuerant, reſtitutum eſt. Feruente autem vtrinque cæde, ac fortuna victoriam alternante, nox ſuperveniens è prœlio diſcedere eos coegit. Locus cadauerum inde aggeſtis oſsibus manſit inſignis. Ex parte Romanorum, quia minor copiarum numerus fuit, minus multi deſiderati ſunt, clades tamen ingens accepta. Romani Marcianopolim, Gotthi intra plauſtrorum ambitum receſſerunt, neque per ſeptem dies inde exire auſi ſunt. Alia etiam Gotthorum manus in Aemimontanas anguſtias compulſa, atque ibi, actis aggeribus, inedia maceranda incluſa eſt. nam omnes commeatus in vrbes communitas convexerunt. quarum Gotthi nullam ſibi obſidendam ſuſceperunt, quòd eius operis rationem penitus ignorarent. Quibus actis Richomeres in Gallias ſe recepit, tumultu ab Alemanis concito revocatus. Interim Gotthi, quæ mandi poterant, in Scythia, Thracia, Mœſiáque conſumptis, in eam neceſsitatem adducti ſunt, vt Hunnorum, & Alanorum nonnullos ſibi auxilio ſpe prædarum illectos acciuerint. quo cognito Saturninus à Valente miſſus, ne à tanta multitudine circunveniretur, à Gotthorum obſidione deceſsit. Ita Gotthi, patefactis anguſtiis, erumpentes, per omnes Thracias diſsipati ſunt, atque omnia crudelitatis, libidinis, atque auaritiæ exempla in provinciam ediderunt. Inde oppidum Diballum adorti, tribunum ſcutariorum Barzymenem cum ſuis caſtrametantem invaſerunt, ac

fortiter pugnantē interemerunt. quo facto, in Frigeridum inde se converterunt prope Berœam, ancipitē belli eventum operiētem. quod vbi ille sensit, sese in Illyricū retulit, atque in receptu Farnobium Gothorū optimatem cū cateruis prædatoriis divagantē, ac Taifalos nuper ascitos ducentem, commisso prœlio, superauit. eóque occiso, Taifalos quidē conseruauit, verùm in Italiam traductos circa Mutinam, Regium, & Parmam, vt agros colerent, collocauit. Hæc vsque ad hiemē vario eventu in Thracia gesta. Extremo anno Lentiensis Alemaniæ populus Rhætiis finitimus, violato fœdere, limites per fallaces discursus irrupit, quòd sciret, Gratianum vocatu Valentis ad tumul-
378 tus Thraciæ compescendos iter instruere. Valente inde VI, & Valentiniano II Augustis consulibus, Celtæ, ac Petulantes, strenui apud Romanos tum eo nomine militiæ ordines, cum Rhenum hiberno tempore perviū traiecissent, Februario mense non sine magna clade Lentienses a verterunt. Post autem vbi cognouere, magnam Germanici exercitus partem iam in Illyricum esse præmissam, elati vehementius cum XL millibus hominum in fines Romanos se intulerunt. Ob id Gratianus, legionibus, quas in Pannoniam destinauerat, revocatis, aliisq́; quas apud se retinuerat, advocatis, Nannieno, & Mellobaudi ducibus, & regi Francorum bellum Lentiense commisit. Hi profecti ad hostes, prœlium clarissimum apud Argentariam iniuerunt. in quo tanta virtute, tantáque felicitate pugnarunt, vt non solùm regem hostium vita eiecerint, sed omnes etiam, præter quinque millia, quæ nemorum densitate tecta evaserunt, occidione occiderint. Qua victoria parta, Gratianus, Rheno transmisso, in ipsam Lentiensium regionem invasit. quos, cum se in montes rettulissent, insectatus, pugnauit vsque ad noctem magno vtriusque partis exitio. inde ad alios montes multò celsiores, quos salutis caussa insederant, cum venisset, eam illis necessitatem imposuit, vt pacem obsidibus dandis petierint. neque alia per hos annos ex Germanis illustrior victoria est relata. Post hęc Gratianus ex Gallia digressus per castra, quibus Arboris felicis nomen est, in Thracias properauit. Per eosdem etiam dies Valens III Kalen. Iunij ex Syria venit Constantinopolim, haud æquis admodum animis à ciuitate acceptus. Nam Gotthi, qui Thraciā diripuerant, suburbia etiam Constantinopolis, procursione facta, vastare institerant, quòd nullis copiis vrbem teneri audissent, quæ suum impetum propulsarent. Itaque populus grauissimè de Valente loquutus fuerat, quòd barbaros in provinciam accepisset, neque vrbem ab illorum immanitate defenderet. Quare, cum equestres ludi ederentur, omnes clamorem adversus Imperatorem sustulerunt, seq́;, si arma sibi darentur, bellum à mœnibus propulsuros, iactarunt. Itaque Valens III Idus Iunij vrbe excessit, malum minatus ciuibus, si victor redisset. (erat autem non solùm præsenti contumelia, sed etiam superiore

ad

ad Procopium defectione permotus.) ac pedestrium copiarum curam à Traiano ad Sebastianum traduxit, singularis in re militari peritiæ virum, modò ex Occidente profectum. atque ita ad Melanthiada villam Cæsarianam profectus, militem omnis officij, & comitatis genere colere instituit. Interim Gotthi, adventu Valentis cognito, auctis castris, circa Berœam, & Nicopolim consederunt. Quod vbi Sebastianus audiuit, adversus eos cum trecentis peditū millibus Hadrianopolim provolauit. & sequenti nocte prædatorios circa Hæbrum hostium globos adortus, omnes præter paucos, quos pedum pernicitas abstulit, interemit, & prædam ingentem recepit. Hac de caussa Fritigernus veritus, ne suus consumeretur exercitus, vniuersos ad Cabylem oppidum revocauit. atque inde in latas regiones deduxit, ne aut fame, aut insidiis laboraret. Interim Gratianus in Pannoniam iniit, ac Danubio delatus Bononiam, Sirmium introiuit. & post quattriduum per idem flumen ad Martis castra, febribus interpositis conflictatus, descendit. in quo tractu repentina Alanorum incursione tentatus sequentium non paucos amisit. Valens inuidia rerum à Gratiano, & Sebastiano gestarum accensus, ingentem exercitum à Melanthiade mouit, &, ne commeatibus importandis hostes itinera clauderent, equites, pedites, & sagittarios, ad angustias occupandas immisit. triduóque proximo Gotthis Nicem magna manu pergentibus obviam prodiit, ac prope suburbanum Hadrianopolis venit, ibique vallo se, ac sudibus, & fossa firmauit. Interim Richomeres domesticorum Comes à Gratiano cum litteris eius advenit, quibus maturum adventum suum significabat, &, vt se expectaret, nec solum tanto se periculo obiiceret, obsecrabat. De qua re cum in consilio sententiæ dicerentur, atque alij extemplò confligendum, alij Gratianum cum Gallicano robore expectandum censerent, vicit eorum sententia, quibus Gratianum non expectandum esse placuit, ne victoriæ iam pene partæ particeps adolescens Germanica victoria gloriosus evaderet. Dum autem necessaria ad prœlium comparantur, presbyter quidam Christianus à Fritigerno legatus ad Valentem accessit, ac nomine Fritigerni petiit, vt sibi, suisque patria pulsis habitanda Thracia cum omni pecore traderetur, & pax cum Gotthis perpetua firmaretur, proprio verò, tanquam amicus, monuit, nunquam Gotthorum populum ad has conditiones descensurum, nisi armatum eis exercitū ostentaret, & terrore Imperatorij nominis intētato, eos pernicioso pugnandi studio deterreret. Postridie verò, qui fuit ante quintū Idus Augusti, Valens sub lucem, impedimentis, & sarcinis apud Hadrianopolim cum custodia idonea collocatis, (nam thesaurus regius intra vrbem erat) signa propere mouit, ac decurso viæ spatio confragoso, illuscente die, hostium carpenta in se disposita vidit. Quo facto, subitò & ipse aciem cœpit instruere, dextro autem cornu equitum præposito, dum

sinistrum explicat, Gotthi strepitu armorum perterrefacti, iterum legatos de pace miserunt, quorum vilitatem Imperator aspernatus, optimates ad se mitti postulauit. moras autem illi de industria iniiciebant, vt equites sui ad tẽpus redirent, & miles Romanus calore debilitatus æstiuo liquesceret, ardentibus circum campis, quibus dedita opera ignem intulerant. quod malum grauis etiam hominum, iumentorúmque inedia onerabat. Interea Fritigernus caduceatorem misit, petens nobiles aliquot ad se obsides mitti.iussusq; ire Equitius respuit, quia semel captus, atque elapsus à Diballo, iustam eorum iracundiam formidabat. Richomeres autem sponte perrexit. Ceterùm, cum ad vallum appropinquaret, sagittarij, & scutarij, quos Baturius Iberus regebat, cupiditate elati, prœlium inierunt. Quod vbi Gotthorum equitatus, qui cum Alatheo, & Saphrace erat, animadvertit, continuò & ipse in medios hostes prorupit. atque ita strenuè ab vtraq; parte concursum est, seq; invicem, tanquam vndæ, impellere acies institerunt. Dextrum cornu Romanorum, cum ad plaustra vsque penetrasset, atque à reliquo equitatu destitutum esset, incumbentibus Gotthis, oppressum est. Pedestris autem acies densatis vsque adeo inter se manipulis erat, vt nec mentum exerere, nec manus reducere posset. tanto verò oppleta puluere omnia erant, vt prospiciendi cæli facultas adempta esset. ex quo factum est, vt tela nec provideri possent, cum destinatò caderent, nec vitari. &, vbi Gotthi immensis agminibus effusi, iumenta, & viros propellere, & proculcare cœperunt, nec locus ad receptum laxari, neque ratio ad evadendum propter confertos iniri ordines quiret. Hinc Romani ira inflammati, abiectis pilis, gladiis, & securibus rem agere instituerunt. tum verò Gotthos vidisses aut succiso poplite, aut amputata dextera, aut suffosso latere fremere, & in ipsa prope morte minari, ac truces oculos circunferre. ad extremum tamen Romani siti, inediaq; confecti, vrgente Gotthorum pondere, inclinarunt, ac palati sese fugæ mandarunt. Qua re animadversa, Valens per cadauerum aceruos ad lancearios, & mattiarios confugit, qui fixis corporibus steterant inconcussi. quo viso, Traianus exclamat, spem omnem absumptam, ni desertus ab armigeris Valens adventitio tegeretur auxilio. quo audito, Victor Comes Batauos in subsidiis locatos ad Valentem raptim ducere voluit, sed, invento nemine, retro abiit. eademq; ratione Richomeres, & Saturninus semet periculo exemerunt. Gotthi occasione vsi, Romanos insequuti, facilè conciderunt, ac cumulos cadauerum construxerunt. huic cladi nox tãdem modum imposuit. Valens primis tenebris lethali sagittæ ictu faucius ex acie cessit, neque postea apparuit. Fama obtinuit, eum cum candidatis, & spadonibus paucis ad agrestem quandam casam esse delatum, ibiq; ab ignorantibus hostibus, quis esset, circunsessum, &, quòd introrumpere non possent, admotis sarmentis, & subiecta flamma

ipsum

ipsum cũ domo esse combustum. Periere etiam illustres viri multi. inter quos excelluit Traianus, & Sebastianus, & cum iis triginta quinque tribuni Vacantes, & numerorum rectores, & Valerianus, atque Equitius, quorũ alter Stabulum, alter Palatium curabat. itẽ Promotorũ tribunus Potentius, ac deniq; vix tertia pars evasit exercitus. neq; vlla Romanis post Cannensem exitialior accidit pugna. Obiit Valens anno ætatis quinquagesimo, Imperij tertiodecimo. Hac victoria potiti Gotthi, postridie Hadrianopolim, vbi thesauros asseruari regios audiebant, petiuerunt, horaq; diei quarta cinctam vrbẽ validissimè oppugnarunt, ac tandem, certamine ab imbre dirempto, sese in castra plaustris vallata receperunt. ac, legato in vrbem misso, ciuibus incolumitatem, si se dedidissent, spoponderunt. Legato ire non auso, litteras Christianus quidam pertulit. Quibus lectis ciues eò alacrius ad vrbis defensionem incubuerunt. Itaq; reliquum diei, ac noctẽ insequentem in parandis operibus consumpserunt. portæ silicibus magnis obductæ. mœnium partes infirmæ munitæ, & loca ad emittenda tela aptata, & sufficiens aqua collecta. Ob id Gotthi eventus belli varios animo volutantes, cum fortissimum quenque ex suis sauciari, cædique viderent, eiusmodi consilium inierunt. quippe candidatos aliquot, qui pridie ad eos defecerant, pellexere, vt simulata fuga se intra muros suscipi curarent, receptique quandam partem vrbis incenderent. vt, occupata in restinguendo incendio ciuitate, vrbs sine defensoribus remaneret. perrexere candidati, & se tanquam Romanos recipi petiere. Recepti verò, interrogatique super consiliis hostium cum variassent, in quæstionem abrepti, capite pœnas dederunt. prœlio inde instaurato, superior quoque Romana res fuit. &, quia nullo ordine, sed per procursus, & globos pugnabatur, converso in vesperam die, ad tentoria redierunt, semetipsos imprudentiæ accusantes, quòd non, auctore Fritigerno, obsidionis incommoda declinassent. consumpta inde in curandis vulneribus nocte, postridie consiliis agitatis Perinthum occupare statuerunt. atque itineribus lentis, populationibus, & incendiis omnia permiscentes, nullo resistente, eò pervenerunt. verùm Hunnis, Alanisque permisti, vrbe non tentata, agrum opimum vastasse satis habuerunt. inde cum se Constantinopolim contulissent, suburbiũ demoliri cœperunt. At populus damno, & indignitate permotus, sua sponte egressus, hostibus obviam sese tulit, singulis, quod occurrebat, armorum loco arripientibus. Dominica verò Valentis vxor omnibus, qui egrediebantur, stipendium ex ærario ministrauit. Sarraceni etiam aliquot à Mauia regina auxilio ante missi insignem operam præstiterunt. Itaque, prœlio commisso, Gotthi recedere ab vrbe compulsi, per latissimos Thraciæ, Mœsiæ, Daciæ, & primos Pannoniæ campos diffusi, sic profana, sacraq; omnia infestis non tam armis, quàm animis peragrarũt, vt nemo neq; inermis, neq; armatus ex

vrbibus exire, aut ex præsidiis erumpere aut ad pugnam, aut ad res necessarias obeundas auderet. Valente inde, eo, quo dictum est, modo extincto, summa rerum ad duos Augustos redacta est, ambos ad tantum tuendum fastigium immaturos. Nam Gratianus annos viginti, Valentinianus vix tredecim attingebat. Ceterùm Gratiani egregia supra ætatem & animi, & consilij indoles facilè ipsam prope ruentem remp. fulsit. Etenim certior accepta de clade factus à Victore magistro equitum, qui ex acie cum paucis elapsus, in Macedoniam, atque inde in Pannoniam venerat, haudquaquam animo defecit, sed confestim Sirmium profectus, opportuna inire consilia de retinendo Orientis Imperio cœpit. Quibus explicatis, primùm omnes vndique copias accersiuit, ac procursantes quacunque barbaros, aut coercere, aut certè sustinere contendit. Cum autem ducis inopia, tam multis amissis, laboraret, oculis in omnes, qui superessent, conversis, iuuenem Theodosium, cuius supra meminimus, ex Hispania euocauit, virum bello, paceque præstantem, & multis rebus fortiter, prosperéque gestis insignem, verùm factione paucorum in Hispania tum, vnde genus trahebat, tanquam in exilio voluntario, commorantem. Inde, animo ad Orientem ordinandum collato, quòd à Valentis fide alienissimus esset, episcopos omnes, quos ille religionis caussa exilio destinarat, exemit. legémque, qua status Arrianorum primum tentari cœptus est, tulit, vt præter Manichæos, Photinianos, & Eunomianos, quam quisque religionem vellet, pro arbitrio coleret. &, quanvis maximo bello districtus tot millibus barbarorum, quibus Istri ora prætexebatur, vndique insultantibus, consularia comitia habuit, quibus Ausonium Burdigalensem, poetam, præceptorem suum, grati animi caussa cum Olybrio consulem declarauit. atque ita ad illum vsque in Galliam scripsit: *Cum de consulibus in annum creandis solus mecum uolutarem, ut me nosti, atque ut facere debui, ut te uelle sciui, consilium meum ad Deum rettuli. eius auctoritati obsequutus, te consulem designaui, declaraui, & priorem nuncupaui. trabeam palmatam tibi misi, in qua Diuus Constantius pater noster intextus est. solui, quod debui, & adhuc debeo, quod solui.* Vbi verò Theodosius venit, eum præesse rei militari in Oriente iussit. Sunt, qui Theodosium, accepta præfectura, rem cum barbaris gessisse, eósque summo profligasse prœlio, scribant. Quod si verum fuit, miror, id à Zosimo, & à Latino Pacato omnes ad laudandum eum ansas diligentissimè conquirente, fuisse omissum. Quod inter omnes conuenit, Gratianus cum videret, remp. innumerabilibus malis ægram, ac potius exanimatam iacere, barbaris nationibus Romanis prouinciis aliquando tandem velut inundatione aliqua superfusis, cúmque se bello Germaniæ in Gallia irretitum reuocari, fratrem propter ætatem ad nullum adhuc militare munus idoneum esse, animadverteret, quòd suis careret, alienum, cui Orientem committeret, sibi asciuit.

uit. Itaque principio anni, quo Auſonius, Olybriúſque conſules, & 379
Hypatius præfectus vrbis fuerunt, XVIII Kalen. Februarias, cum adhuc Sirmij eſſet, convocatis optimatibus, in Comitium venit. ac palam præſentē Theodoſiū alloquutus, ipſi ſe cōmittere velle Orientem oſtendit. cui Theodoſius gratias egit, atque honorem, cuius magnitudinem ſuſtinere non poſſet, verbis, quoad potuit, à ſe avertit. Verùm Gratianus in bene cœpto perſiſtens, illum, licet reluctantem, Auguſti nomine inſigniuit. Itaque in oratione pòſt ad ipſum dicta, Latinus Pacatus ſic diſſeruit: *Illud præ ceteris mirum, quòd cum omnia faceres, ut imperare deberes, nihil tamen faciebas, ut imperares. Argumento eſt ille dies communis boni auctor, quo tu, cum ad ſuſcipiendam remp. uocabaris, oblatum Imperium deprecatus es, nec dans ſpeciem tantùm, ut cogi uidereris, ſed obnixè, & diu, & uelut impetraturus, egiſti. quippe aberat cauſſa fingendi. non enim te princeps ſolus, & domi, & tanquam tentaret, ambibat, ſed publicè, & in Comitio, & ut aliud iam facere non poſſet.* Atque, his actis, Gratianus, cum Alemanos per abſentiam ſuam, ſuperato limite, in Galliam incurriſſe audiret, relicto Sirmij Theodoſio, per Venetiam, & Rhætiam in Galliam eximia celeritate ſe rettulit. Treviros reverſo, (nam inde Nonis Aprilis ad Hypatium præfectum vrbis ſcripſit) Auſonius conſul multis verbis gratias egit, quòd ſe conſulem ordinarium effeciſſet. quam orationem multis de rebus in manus ſumere, eſt vtile. Inde Alemanis è Gallia depellendis diligenter opera eſt impenſa. ſed rei bene geſtæ memoria apud veteres incomperta. Nam Ammianus, cui hæc colligere curæ fuit, ſuam in morte Valentis hiſtoriam terminauit. Theodoſius, profecto in Galliam Gratiano, Sirmio Theſſalonicam adiit, vrbem portu munitam, & bello Thraciæ inferendo in primis idoneam. Ibi nouum Imperium ante omnia ordinare inſtituit. nam pro duobus militiæ magiſtris amplius quinque fecit, & præfectos alarum, turmarúmque, & tribunos numerorum multiplicauit. inde aulæ, caſtrorúmque diſciplinam, quæ deprauata erat, correxit. Etenim, vt Pacatus dixit, non contentus ipſe vltro vitia reieciſſe, alienis vitiis corrigendis curam adiecit. Et quia vel diuturna Orientis conſuetudine, vel ſuperiorum principum remiſsione tantus quoſdam luxus infecerat, vt adulta laſciuia haudquaquam facilè videretur obtemperatura medicinæ, ne quis ſe pati iniuriam putaret, à ſe voluit incipere cenſuram. & impendia Palatina minuendo, nec ſolùm abvndantem ſumptum reiiciendo, ſed vix neceſſarium vſurpando, quod natura difficillimum eſt, emendauit volentes. Nam ſuperiores Imperatores parum ſe lautos putabant, niſi luxuria vertiſſet annum, niſi hibernæ poculis innataſſent roſæ, niſi æſtiuam in gemmis capacibus glaciem falerna fregiſſent. Eorum gulæ anguſtus erat noſter orbis. namq; appoſitas dapes non ſapore, ſed ſumptu iudicabant. illis demū cibis acquieſcebant, quos extremus Oriens, aut poſitus extra Romanum

manũ Imperium Colchus, aut famoſa naufragiis maria miſiſſent. quin & infami ſæpe delectu ſcripti in prouinciis aucupes, ductiq; ſub ſignis venatorũ cohortes militauere conuiuiis. cuiuſdam etiã principis non prandia ſæpe, ſed fercula ſeſtertium millies æſtimata pretium equeſtrium patrimoniorum traxerunt. Theodoſius autem modico, ac caſtrenſi cibo ieiunia longa leniuit. aulam omnem laboris, patientiæ, & frugalitatis exemplis adeo inſtruxit, vt nemo vnus inueniretur, qui auderet ad penum regiam flagitare remotorum littorum piſcem, peregrini aeris volucrem, alieni temporis florem, verùm epulas ſuas menſis communibus parciores tempeſtiuis fructibus locorum inſtruxit. Optimos inde viros delegit, quibus prouincias, quibus militaris rei ſummam, quibus conſilia ſua arcana commiſit. Inter ceteros autem magiſtrum vtriuſq; militiæ Maiorianum legit, auum maternum Maioriani, qui poſtea imperauit. de quo Sidonius:

Theodoſius quo tempore Sirmij
Auguſtum ſumpſit nomen per vtramq; magiſtrum
Militiam ad partes regni venturus coas,
Maioranum habuit.

Diſciplina emendata, ducibuſq; delectis, Gotthicũ inde bellum ſibi aggrediendum putauit. neque enim decorum, aut vtile arbitrabatur, barbaros pati diutius Imperio inſultãtes. Proſper, Marcellinus, & Victor Alanos, Hunnos, Gotthos, & Scythas magnis, multiſq; prœliis hoc anno victos fuiſſe produnt. quomodo verò bellum adminiſtratum ſit, non adiiciunt. Zoſimus autem rem hac ratione confectam refert. Gotthi, inquit, & Taifali, qui & prioribus annis, & paullo ante, Iſtro tranſmiſſo, in Thraciam penetrauerant, occupatis oppidorum agris, tanta cum inſolentia vagabantur, vt nemo eis ex præſidiis occurrere auderet. Hos autem perdendi Theodoſio talis demum oblata occaſio eſt. Erat apud eum Modares regio apud Scythas ſanguine ortus, ſed propter fidelem nauatam Romanis operam imperio ab eis militari ornatus. Hic, cum imprudentibus Gotthis, magnam militum manum in colle quodam haberet, atq; hoſtes in campis temulentos, ac propè ſecuros iacère per exploratores didiciſſet, ex improuiſo cũ ſuis deſcendit, atq; imparatos adortus pleroſq; aut vulneribus, aut morte affecit. viris autem deletis, in mulieres, & pueros impetus factus. plauſtrorum quattuor millia capta. ex quo quantus aut captiuorum, aut cæſorum fuerit numerus, coniici poteſt. Ita Theodoſius eodem tempore Orientem & accepit, & conſeruauit. vnde dixit Claudianus Honorium Imperatorem appellans, & de patre Theodoſio loquens:

Vnus tot funera contra
Reſtitit, extinxitq; faces, agroſq; colonis
Reddidit, & lethi rapuit de faucibus vrbes.
Nulla relicta foret Romani nominis vmbra,

Ni

Ni pater ille tuus iam iam ruitura ſubiſſet
Pondera, turbatámq; ratem, certáq; leuaſſet
Naufragium commune manu. Sic traditur illi,
Seruaturq; Oriens.

Cæterum Sozomenus Gotthos, obſidibus datis, in amicitiā receptos, Syneſius verò in belli, ciuitatis, honorum, & agrorum Romanorum ſocietatē acceptos tradit. ſiquidem in oratione ad Arcadium Aug. ita inquit: *Scythæ nuper non uenerunt arma inferentes, ſed preces porrigentes, cum ex ſuis ſedibus pulſi eſſent. Cum autem humanitatem Romanorum, non arma experti eſſent, inſolentia euecti beneficium corruperunt. quo nomine Theodoſio patri tuo aduerſus ipſos armato cum pœnas dediſſent, iterum ad miſericordiam eius confugientes, ſupplices unà cum uxoribus ſuis ad pedes eius procubuerunt. ille uerò ſupplices excitauit, belli ſocios aſciuit, ciuitate donauit, honores omnes communicauit, & partem agri Romani attribuit.* Zoſimus autem omnibus, qui trans Iſtrum habitabant, poteſtatē tranſeundi traditfeciſſe, eóſque aut in numeros militares rettuliſſe, aut agriculturæ exercendæ adlubuiſſe. vnde etiam Pacati vox illa manauit: *Dicámne receptos ad ſeruitium Gotthos caſtris tuis militem, terris ſufficere cultorē?* Cæterùm, cum cateruatim tranſirent, multitudinē eorum formidans, partē in Aegyptum tranſmiſit, atque alios ex Aegypto in Thraciam evocauit. cæteris verò optionem dedit, vt in patriam ſe reciperent, ac pro ſe alios Romanis numeris aſcribendos mitterent. Quam confuſionē conſpicati Gotthi, vt qui de rebus omnibus per populares ſuos transfugas fierent certiores, derepente flumen traiecerunt, ac, nemine prohibente, in Macedoniam vſque procurrerunt, noctéque ſumma ad caſtra Imperatoris igne accenſo conſpicua, ducti à transfugis, contenderunt, atq; ita, prœlio cum Romanis cōmiſſo, cum Theodoſius evaſiſſet, inde ſe in Macedoniam, ac Theſſaliam effuderūt. ac mox, ne tentatis quidem oppidis, cum ingenti præda ſe receperunt. Quibus profectis Theodoſius, ne quid in poſterum incommodi pateretur, oppida omnia, quæ muris ſepta erant, præſidiis confirmauit. ac de rebus omnibus Gratianum admonuit. Eodem anno Valentinianus venit Aquileiam, atque inde III Nonas Iulias ad Heſperium præfectū prætorio ſcripſit, vt licèt omnes mercatores ſpectaret luſtralis auri depenſio, clerici tamen intra Illyricum, & Italiā in denis ſolidis, intra Gallias in quinis denis immunem vſum converſationis haberent. Aquileia inde cum Iuſtina matre proceſsit Sirmium, fortaſſe ad Pannoniā ab incurſionibus barbaricis defendendā. Quò eódem Ambroſius quoque epiſcopus Mediolanenſis advenit ad Anemnium epiſcopum Catholicū conſecrandum. Ibi tum primùm Iuſtina odium ſuum adverſus Ambroſiū acrem Arrianorum hoſtem effudit. ſiquidem, convocata populi multitudine, ipſum eccleſia deturbar[illegible]ontendit. cuius auctoritate fulta virgo Arriana facinus inauditæ audaciæ perpetrauit. Nam Ambroſium in tribunal progreſſum, prehenſa veſte, ad partem traducere mulierū ſtu

duit, vt ab iis cæsus de ecclesia pelleretur. cui ille dixit: Et si ego indignus tanto sacerdotio sum, tibi tamen non convenit, manum sacerdoti iniicere. quare debes Dei iudicium extimescere, ne quid tibi adversi contingat. Quod dictum tristis eventus proximè est consequutus. nam postridie virgo vitam amisit. Sub hoc tempus in Hispania vetus Gnosticorũ hæresis instaurata est, qui, vt S. Leo scripsit, non contenti eorum recipere falsitates, qui ab euangelio Christi sub Christi nomine defecerunt, tenebris etiam paganitatis immersi sunt, vt per magicarum artium profana secreta, & mathematicorum noua mendacia religionis fidem, morúmque rationem in potestate dæmonum, & effectu siderum collocarent. Huius pestis auctor fuit Priscillianus, homo nobili lôco natus, diues, acer, disertus, multa lectione eruditus, ad differendum promptus. Is, vbi doctrinam hanc est aggressus, multos nobilium, pluresque populares oratione, ac blanditiis allexit in societatem. quinetiam mulieres nouarum rerum cupidę lubrica fide, & curioso ad omnia ingenio cateruatim ad eum confluxerunt, ac demum episcopi Instantius, & Saluianus eum receperũt. Quam rem compertam Higinus Cordubensis episcopus ad Idacium Emeritensem episcopum retulit. qui vltra, quàm oportuit, Instantium, sociósque lacessens malos exasperauit potius, quàm compresit. vt Seuerus scriptum re-
380 liquit. Insequẽtis anni principio, qui à Christo nato CCCLXXX Gratianum Augustum quintùm, & Theodosium Augustum consules habuit, Theodosius Thessalonicæ morbo grauissimo conflictatus est. Itaque, cum ipse sibi diffideret, (quod nondum fecerat) sacro se tingi lauacro voluit, &, cum Acholium Thessalonicensem episcopum rectæ fidei esse, compertum haberet, sacram ab illo ablutionem accepit. Ab illo inde die se hæresis Arrianæ oppugnatorem, Nicænæ verò fidei defensorem acerrimum præstitit. Itaque, cum Constantinopolim vnà cum Oriente turpi maculatam errore æquo ferre animo non posset, III Kalen. Martias edictum ad populum Constantinopolitanum misit in hæc verba: *Cunctos populos, quos clementiæ nostræ regit temperamentum, in tali uolumus religione uersari, quam Diuum Petrum apostolum tradidisse Romanis, religio usque ad nunc ab illo insinuata declarat, quamq; pontificem Damasum sequi claret & Petrum Alexandriæ episcopum, hoc est, ut secundùm apostolicam disciplinam, euangelicamq; doctrinam patris, & filij, & spiritus sancti unam deitatem sub parili maiestate, & sub ipsa trinitate credamus.* Barbari, postquam Theodosium morbo periculoso implicitum rei militari vacare non posse senserunt, continuò ex Mœsia, Thraciáque progressi, sese populabundi in proximas prouincias Pannoniam, & Macedoniam effuderunt. Quibus de rebus Gratianus certior factus, Baudonem, & Arbogastem, homines genere Francos, sed rei militaris peritissimos, ac mox Vitalianũ cum exercitu misit. Ex quibus Baudo, & Arbogastes Gothos in Macedonia, Thessaliáq; populantes invaserunt, ac relicta præda,

da, in Thraciam se recipere compulerunt. Vitalianus verò Fritigernum ex Achaia, & Epiro, Alatheum, & Saphracem ex Pannonia deturbauit, ac fœdus cum eis Gratiani nomine icit. His gestis, Theodosius è morbo tandem emersit. Vbi verò, quæ acta cum barbaris erant, cognouit, rata omnia habuit, ac demum Constantinopolim, quò iampridem vocabatur, processit, & magno ciuitatis occursu exceptus, VIII Kalen. Decembris vrbem de Gotthis, Scythisque triumphans iniuit. Versis inde ad ordinandam ciuitatem consiliis, nihil potius habuit, quàm vt labem Arrianam elueret. Itaque post biduum Demophilum, qui Arrianorum ecclesiam obtinebat, postquã in proposita permanere sententia sensit, vrbe exire cum omnibus Arrianis præcepit. atque ecclesias eorum Catholicis tradidit, anno quadragesimo, postquam ab eis fuerant occupatæ. Legem etiam, teste D. Augustino, tulit, vt episcopus, clericúsve in hæresi deprehensus denis libris auri multaretur. Cum autem Demophilus extra vrbem iniuriam ad conuocatam multitudinem quereretur, ac plerisque res digna videretur, quæ generalis Concilij sententia constitueretur, Theodosius, vt omnes ex Oriente hæreses exterminaret, Concilium Constantinopolim in insequentem annum indixit. Eodem anno Gratianus Treviris VIII Kalen. Februarias corpori nauiculariorum delatam à diuo Constantino, & Iuliano principibus equestris ordinis dignitatẽ firmauit. & cum Alemanis Rheni limitem incursantibus depugnauit. Valentinianus verò VIII Kal. Maij Mediolano ad Paullinum præfectum vrbis sic scripsit: *Mulieres, quæ ex viliori sorte progenitæ spectaculorum debentur obsequiis, si scenica officia declinarint, ludicris ministeriis deputentur. quas nec dum tamen consideratio sacratissimæ religionis, & Christianæ legis reuerentia suæ fidei mancipauit.* In Hispania post multa inter episcopos certamina conventus apud Cæsaream Augustam est conuocatus. cui etiam Aquitaniæ episcopi interfuere. Verùm, hæreticis iudicio se committere non ausis, in absentes lata sententia, damnatique Instantius, & Saluianus episcopi, Elpidius, & Priscillianus laici. Additum est etiam, vt si quis damnatos in communionem recepisset, sciret, in se eandem sententiam esse promendam. Ithacio Sossubensi episcopo negocium datum, vt decretum episcoporum omnibus indicaret, maximéque Higinum cõmunione seiungeret. qui, cum primus omnium palam insectari hæreticos cœpisset, postea turpiter deprauatus in communionem eos recepisset. Sya- 381
grio inde, Eucherióque consulibus, & Valeriano præfecto vrbis, Athanaricus rex Teruingorũ, qui, vt suprà rettulimus, in Thraciã nõ transierat, quòd se religione impediri, ne Romanum solum attingeret, asseruerat, patria à suis expulsus, mense Ianuario Constantinopolim venit, atque à Theodosio comiter, ac benignè exceptus est. Is, cum vrbem inviseret, atque intentis oculis vniuersa lustraret, in magnã Romanę potẽtię admirationẽ adductus dixit: Deus profectò terrenus ipse est Ro-

manus Imperator. quisquis adversus eum manū sustulerit, ipse sui sanguinis reus erit. Neque ita multo pòst vita cessit. funus eius pompa splendidissima Theodosius celebrauit, atque ipse ei quoque honoris caussa præiuit. Hoc Ammiano maxime auctore tradimus, qui ita scribit: *Athanaricus proximorum actione genitalibus terris expulsus, Constantinopoli fatali morte decessit, & ambitiosis exequiis ritu sepultus est nostro.* Eo mortuo, Teruingi sese Theodosio bonitatē eius admirati dediderūt, ac pro illo se militaturos, ac limite custodiendo aliorū incursiones propulsaturos promiserunt. id fœdus inde per annos prope viginti seruatum. Theodosius autem Concilio, quod indixerat, operam dedit. Convenere ex Catholicis episcopi centum quinquaginta, ex Macedonianis triginta sex mense Maio. In primis autem affuerunt Timotheus Alexandriæ episcopus, Cyrillus Hierosolymorum, & Meletius Antiochiæ. vacabat enim ecclesia Constātinopolitana, quòd Gregorius Nazianzenus, qui Catholicam Ecclesiam contra Demophilum Arrianum per biennium tenuerat, Nazianzum proximè se receperat. Præcipua cura fuit, vt Macedoniani ad Catholicorū partes redirent. nam post edictum Gratiani, quo liberam religionis fecerat potestatem, iterum ab eis defecerāt. verùm inanis omnis conatus cecidit. Cum se facturos negassent, vt Consubstantiale sentirent, vrbe exire iussi sunt. Inde, cum de ecclesia Constantinopolitana relatum esset, Nectarius vir senatorius, ac præfectura fungens, & adhuc catechumenus à populo propter virtutis opinionem ad eum honorem evectus, ac mox ab episcopis consecratus est. Illo inde cum cæteris assidente, decretum factum est, vt episcopus Constantinopolitanus proximas post Romanum sedes haberet. is honos dignitati regiæ vrbis visus est convenire. Nicæni inde Concilij fides confirmata, ac filium patri consubstantialem esse, statutum est, Arrianiq; repulsi. Inde Macedonianorū hæresis condemnata, qui Spiritum sanctum creaturā esse dicebant, non aliter atque Arriani filium. Fidésque de Spiritu sancto cōstituta, in qua ipsum non creatum esse, sed procedere, decretū est, & cætera, quæ in Symbolo de gloria, & honore Spiritus sancti dicuntur. Iam verò damnati etiam Sabelliani sunt, qui vnam tantùm Trinitatis personā faciebant, & Apollinaristæ, qui Verbum in homine ratione carente habitasse, & loco mentis verbum ipsi animæ affuisse dicebant. Hæc in hunc modū ab episcopis decreta vbi Theodosius comperit, Heracleæ III Kalen. Augusti sic edixit: *Episcopis tradi omnes ecclesias mox iubemus, qui unius maiestatis, atque uirtutis patrem, & filium, & spiritum sanctum confitentur, quos constabit communi Nectarij episcopi Constantinopolitani ecclesiæ esse sociatos, itemq; Timothei Alexandrini, Cyrilli Hierosolymitani, & Meletij Antiocheni. omnes autem, qui ab eorum fidei communione dissentiūt, ut manifestos hæreticos ab ecclesiis expelli, neque his penitus posthac obtinendarum ecclesiarum facultatem permitti, ut uera, ac Nicænæ fidei sacerdotia casta permaneant.* Vt autem Theodosius ad extirpandas hęreseos Arrianæ relliquias Concilium Constantinopo-

tinopoli ex Orientalibus habuit, sic Gratianus Aquileiæ haberi iussit ex Occidentalibus. convenere ex Italia, Gallia, & Pannonia episcopi, atque Gallorum, & Afrorum legati. fuere autem ex Italia Valerianus Aquileiensis, Ambrosius Mediolanensis, Eusebius Bononiensis, Limenius Vercellensis, Sabinus Placentinus, Philaster Brixianus, Bassianus Laudensis, Heliodorus Altinas, Exuperantius Derthonensis, Diogenes Genuensis, & Anemnius Sirmiensis, quem consecratũ fuisse ab Ambrosio diximus. quorum plerique post mortem in sanctorũ Confessorum relati numerum adhuc magna ab his ciuitatibus religione coluntur. tulit enim hæc ætas ingentem numerum sanctorũ apud Italos episcoporum. quos, vt scribit Ammianus, tenuitas edendi, potandique parcissimè, vilitas indumentorum, supercilia humum spectantia perpetuo numini, verisque eius cultoribus vt puros commendauit, & verecundos. Hoc Concilio duo episcopi Palladius, atque Secundianus cum Arrianis facere deprehensi, iique magna altercatione convicti, atque damnati sunt. Nonis Septembris acta ad Gratianum sunt missa. Damasus episcopus, cum acta Concilij Constantinopolitani accepisset, Syluestrum imitatus, qui Concilium Nicænum Romæ probarat, & hoc sibi excutiendũ putauit. atq; ob eam rem Concilium Romam episcopis Occidentalibus indixit, atque, Aquileiensi conventu perfecto, episcopos Orientis eò quoq; Theodosij litteris evocauit. Eodem anno in Hispania Instantius, & Saluianus damnati iudicio sacerdotum Priscillianum laicum, sed tanquam auctorem omnium malorum vnà secum in Cæsaraugustana synodo notatum, ad confirmandas vires suas episcopum Abilæ designarunt, rati nimirũ, si hominem acrem, & callidum sacerdotali auctoritate armassent, se validius sibi præsidium paraturos. Tum verò Idacius, & Ithacius acrius institerũt, arbitrantes posse inter initia malum comprimi. sed parum sano consilio sæculares iudices adierunt, vt eorum decretis, atq; animadversionibus hæretici pellerẽtur. Igitur post multa, & fœda, Idacio supplicante, elicitur à Gratiano rescriptum, quo vniuersi hæretici excedere non ecclesiis tantùm, aut vrbibus, sed extra omnes etiam terras expelli iubebantur. Quo comperto, Gnostici diffisi rebus suis, non ausi iudicio certare, sponte cessere, qui episcopi videbantur, ceteri formidine dissipati sunt. At Instantius, Saluianus, & Priscillianus Romam profecti, vt apud Damasum pontificem obiecta purgarent, interiorem Aquitaniã prætereuntes, ab imperitis suscepti perfidiæ semina sparsere. maximéque Elusanam plebem bonam, & religioni studentẽ prauis prædicationibus pervertêre. & Burdigala per Delphinum repulsi, in agro Euchrociæ mulieris locupletis aliquantisper morati nonnullos suis erroribus infecere. inde iter peregerunt, vxores, atque alienas etiã feminas in comitatu habentes. in queis ipsa erat Euchrocia, ac filia eius Procula, de qua sermo fuit, Priscilliani stupro grauidam partũ sibi gra-

minibus abegisse. Vt verò Romã pervenere, Damaso se purgare pontifici cupientes, ne in conspectum quidem admissi sunt. ibi etiam Saluianus est mortuus. regressi Mediolanum æquè sibi adversantem Ambrosium repererũt. Cum duos episcopos summa auctoritate illudere non potuissent, corrupto Macedonio tum magistro officiorum, rescri-
382 ptum à Gratiano obtinuerunt, quo restitui ecclesiis iussi sunt. Antonio inde, & Syagrio consulatum, & Seuero præfecturam vrbis, gerentibus, Iustina Augusta Mediolani cum Valentiniano puero cõstituta, vt Arrianorum caussam duobus Conciliis superiore anno afflictã restitueret, Ambrosium euertere instititit. Itaque muneribus, atque honoribus oblatis homines in eum incitauit, tribunatúsq; promisit iis, qui ipsum raptum de ecclesia ad exilium pertraxissent. Quod cum aliquot irrito conatu tentassent, Euthymius quidam ausus est domũ sibi iuxta ecclesiam comparare, atque ibi currum constituere, vt correptũ repente cisio imponeret, atque aliò asportaret. post annum autem eodẽ die, quo se Ambrosium rapturum, atque in exilium deducturum putarat, in idem cisium illatus ipse ad exilium est deportatus. Cui tamẽ ab Ambrosio viaticum, atque alia necessaria ministrata sunt. Cæterùm Ambrosius ad Palatium vocatus accessit. Quod vbi sensit populus, qui egregiè erga illũ erat affectus, insidias parari veritus, ad Palatiũ repente confluxit, ac tumultum ingentem exciuit. Comiti autem militari ad fugandãm multitudinem cum expeditis egresso alacri animo restitit. neque ante seditioni est modus impositus, quàm populum incitatum rogatus Ambrosius longo sermone demulsit. demum, sacerdotali dignitate, ac constantia egregiè conseruata, domum discessit. Erant adhuc multi non solùm Romæ, sed etiam in senatu Romano errori gentilitatis addicti. Hi, credo, imbecillitate Valentiniani, & Iustinæ matris eius illecti, consiliis communicatis, petere ab eis statuerunt, vt ara vetus in curia reponeretur, ad quam iurare senatores solebant de rebus publicis consulturi, & vt sacris faciundis sumptus ante sublati à Gratiano restituerentur. Quod cum Christiani, qui numero superabant, clam moueri sensissent, libellum Damaso pontifici obtulerunt, denunciantes, nihil se eiusmodi censuisse, neque assensione sua probasse. si id concederetur, se in senatum nõ venturos quem libellum Damasus ad Ambrosium, ille ad Gratianum misit. Valentinianus Venetiam perlustrans XII Kal. Iulias Patauio ad Seuerum præfectum vrbis de mendicis seruitute eximẽdis rescripsit. at verò XV Kal. Decembris Veronæ ad Flauium præfectum Illyrici, atque Italiæ de iussis suis exequendis in hunc modum : *Si uindicari in aliquot seuerius contra nostram consuetudinem pro caussæ intuitu iusserimus, nolumus statim eos aut subire pœnã, aut excipere sententiam, sed per dies triginta super statu eorum sors, aut fortuna suspensa sit. Reos sanè excipiat, uinciatq; custodia, & excubiis solertibus uigilantes obseruet.* Hoc credo, ille matris impulsu edixit, verentis, ne quid præcipitanter ætatis vitio in caput

reorum

teorum decerneret. Interim Damasus Romæ Concilium habuit episcoporum Occidentis frequentissimum. Orientales non venerunt, sed legatos cum litteris, sese purgantes, miserunt, in quibus expositis, quæ ex superiore persequutione pertulerunt, incommodis, ita pergunt: *Quoniam uos Concilium Romæ conuocantes nos uelut membra propria Imperatoris litteris aduocastis, nihil nobis fuisset optatius, quàm ut uestræ uoluntati, & præsenti necessitati obsequeremur. uerùm id plerique facere nõ potuimus. Conuenimus enim Constantinopolim iussu litterarum superiore anno à uobis post Concilium Aquileiense ad Theodosium Imperatorem missarum. & nos ad iter tantùm Constantinopolitanum accinximus, atque de hoc uno Concilio celebrando consensum episcoporum, qui in prouinciis remanserunt, attulimus. longius uerò iter neque expectauimus, neque ante cognouimus, quàm Constantinopolim uenimus, neque pro angustiis temporis ulterius ire parati fuimus. neque episcopos in prouinciis certiores maturè facere breuis nostri consilij potuimus.* Ad has Damasus ita rescripsit: *Quòd debitam sedi apostolicæ reuerentiam tribuistis, id uobis quoque maximo honori fuit. nam etsi in sancta Ecclesia, in qua sanctus Apostolus sedens eius administrandæ rationem nos docuit, nobis primæ partes deferuntur, tamen confitemur, nos illo dignitatis gradu multò inferiores.* In hoc Concilio omnes hæreses, quæ adhuc Ecclesiam turbauerant, perculsæ anathemate sunt, ac Constantinopolitanũ Concilium confirmatum. Extat Damasi epistola ad Paullinum Thessalonicensem episcopum missa, apud Theodoritum. in qua decreta commemorantur: *Quoniam post Concilium Nicænum eiusmodi error emersit, ut quidam dicere audeant, Spiritum sanctum per filium factum esse, anathema indicimus omnibus, qui Spiritum sanctum esse negant unius, & eiusdem essentiæ, & potestatis cum patre, & filio. Item Sabelliani erroris fautoribus, qui dicunt, patrem & filium eundem esse item Arrio, & Eunomio, qui licèt uerbis discrepantes, asserunt tum filium, tum Spiritum sanctum creaturam esse. Item Photino, qui hæresim Ebionis renouans, Christum ex Maria solum editum esse contendit. Item illis, qui duos filios esse affirmant, unum ante sæcula, alterum post carnem ex Maria susceptum. Item iis, qui asserunt, uerbum Dei in carne humana loco animæ rationalis habitasse. Item iis, qui dicunt, uerbum Dei productione & contractione à patre secerni, ipsumq; essentiæ expertem esse, aut morte interiturum esse. Qui uerò ab ecclesiis in quibus uixerunt, ad alias se transtulerint, usque eò sint à nostra communione secreti, quousque ad ipsas urbes redierint, in quibus erant primùm ad aliquem honoris ecclesiastici gradum elati.* Ad hoc Conciliũ ex Palæstina venit Hieronymus Stridoniensis cum Paullino Antiochiæ, & Epiphanio Salaminæ episcopis, vt ipse scribit in Epitaphio Paulæ: *Cumq; Orientis, & Occidentis, inquit, episcopos ob quasdam ecclesiarum dissensiones Romam Imperiales litteræ contraxissent, uidit Roma Paullinum Antiochiæ, & Epiphanium Salaminæ episcopos, uiros admirabiles.* & in Epitaphio Marcellæ: *Denique cum Romam cum sanctis pontificibus Paullino, & Epiphanio ecclesiastica traxisset necessitas.* Remissis inde domos suas episcopis, Damasus Hieronymum retinuit, vt sibi in caussis ecclesiasticis inseruiret. quod ipse scribit ad Ageruchium: *Cum in chartis ecclesiasticis iuuarem Damasum Rom. urbis episcopum, & Orientis, atque Occidentis Synodicis consultationibus responderem, uidi duo inter se paria nobilissimorum è plebe hominum comparata, unum, qui uiginti sepelisset*

lisset

set uxores, alteram, quæ uiginti duos habuisset maritos extremo sibi, ut putabant, matrimonio copulatos. Hæc in Italia. In Hispania verò Instantius, & Priscillianus rescripto Gratiani confisi repetiuere Hispanias, atq; sine vllo certamine ecclesias, quibus præfuerant, recepere. Verùm Idacio non animus, sed facultas ad resistendum defuit, quia hæretici, corrupto Voluentio proconsule, vires suas confirmauerant. Quin etiam Ithacius ab his, quasi perturbator ecclesiarum, insimulatus, iussusq; deduci, cum trepidus profugisset in Galliã, ibi Gregorium præfectum adiit. qui, compertis quæ gesta erant, duci ad se turbarũ auctores iussit, ac de omnibus ad Gratianum rettulit, vt hæreticis ambiendi viam præcluderet. Sed id frustra fuit.' quia per libidinem, & potentiam paucorum cun-
383 cta ibi venalia erãt. Merobaude inde, & Saturnino consulibus, Symmacho verò præfecto vrbis, Theodosius Constantinopoli Arcadium filium, licet adhuc puerum, XIIII Kalen. Februarij Imperij consortem asciuit, Augusti dignitate ornatum. mense autem Iunio, cũ omnes omnium hæresium episcopos advocasset, conventu acto, réque cognita, neminem præter Nouatianos in vrbe esse permisit. Cæterùm quantò acrius hæreticos Theodosius in Oriente premebat, tantò vehemẽtius eos in Occidente Valentinianus fouebat. Erat enim iam annos septemdecim natus, & Probum præfectũ prætorio, penes quem summa rerum in Italia erat, despiciebat. Itaque edictum per omnes Imperij sui prouincias misit, vt qui aut Imperatori obstitisset, aut templa reposcenti non tradidisset, capitali supplicio obnoxius esset. Id verò Auxentio auctore, Mediolani quondam episcopo, fecit. Hic enim, Mercurini nomine sibi indito, Iustinæ Augustæ accitu in vrbem redierat, atque omnia nefario miscere tumultu pergebat pro recuperanda ecclesia, quam amiserat. Itaque Valentinianus ab illo impulsus, Ambrosium per tribunum vocauit, & corã se in Consistorio adesse præcepit, vt cum Auxentio de fide disputaret, se præsente, & iis iudicibus, quos vterque legisset, eo nimirum consilio, vt Ambrosio ecclesia egresso, Auxentium restitueret. Qua re animadversa, Ambrosius eò adire noluit, ne ecclesiam Arrianus reciperet, verùm non convenire respõdit, vt de fide corã iudice laico extra ecclesiam ageretur. Qua voce Valentinianus permotus, ipsum palam basilica Portiana, quæ extra vrbem erat, cedere, & quò vellet, abire mandauit. Ambrosius verò à clero, populóque magna animorum alacritate defensus, se vrbe exiturum, aut ecclesia, quæ Dei esset, cessurum negauit. Hinc Valentinianus ira feruidus armatos milites ad basilicam occupandam immisit, verùm, populo illam custodiente, atque Ambrosium protegente, nihil profecit. tumultus tamen magni periculi, & fœdioris exempli fuit. Dum Ambrosius in his angustiis versabatur, epistolam ad Valentinianum ex basilica misit, in qua factum, consiliúmq; suum probare contendit. Ex ea epistola libet aliquot huc sententias inferre,
maxi-

maximè ad hanc turpitudinem demonstrandam idoneas: Dalmatius, inquit, *tribunus mandato clementiæ uestræ postulauit à me, ut & ipse iudices legerem, sicut elegisset Auxentius, quòd in Consistorio esset futura certatio, arbitro pietatis iudicio tuæ. Respondeo, patrem tuum legibus suis sanxisse, in caussa fidei, uel ecclesiastici alicuius ordinis eum iudicare debere, qui nec munere impar sit, nec iure dissimilis, hoc est sacerdotes de sacerdotibus iudicare. Quin etiam, si aliàs quoq; argueretur episcopus, & morum esset examinanda caussa, etiam hanc uoluit ad episcopale iudicium pertinere. Et si scripturarum seriem diuinarū, uel uetera tempora retractemus, quis est, qui abnuat, in caussa fidei episcopos solere de Imperatorib. Christianis, non Imperatores de episcopis iudicare? Pater tuus uir maturioris æui dicebat. Non est meū iudicare episcopos, tua nunc dicit clemētia Ego debeo iudicare. Et ille baptizatus in Christo inhabilem se ponderi tanti putabat esse iudicij. clementia tua, cui adhuc emerēda baptismatis sacramenta seruantur, arrogat de fide iudicium, cum fidei sacramenta non norit. Veniant planè, si qui sunt, ad ecclesiam. audiant cum populo, non ut quisquam iudex resideat, sed unusquisq; de suo affectu habeat examen, eligat quem sequatur. agitur de istius ecclesiæ sacerdote. si audierit illum populus, & putauerit melius disputare, sequatur fidem eius, non inuidebo. Omitto, quia iam ipse populus iudicauit. taceo, quia pater clementiæ tuæ quietem futuram spopondit, si electus susciperet sacerdotium hanc fidem sequutus sum promissorum. Quòd si de aliquorum peregrinorum assentatione se iactat Auxentius, ibi sit episcopus, unde sunt ij, qui episcopatus putant nomine decorandum nam ego non episcopum noui, nec unde sit, scio. Quis erit ille, qui cum legat, per tot prouincias uno momento esse mandatum, ut quicunq; obuiauerit Imperatori, feriatur gladio, quicunque Dei templum non tradiderit, protinus occidatur, quis, inquam, est, qui possit uel unus, uel inter paucos dicere Imperatori, Lex tua mihi non probatur? Deinde ipse eligam iudices laicos, qui, cum tenuerint fidei ueritatem, aut proscribantur, aut necentur. quod lex de fide lata decernit. Si ad synodum prouocat Auxentius, ut de fide disputet, (licet non sit necesse propter unum tot episcopos fatigari. qui etiam si angelus de cœlo esset, paci ecclesiarum non deberet præferri) cum audiero synodum congregari, & ipse non deero. Venissem ad Consistorium clementiæ tuæ, ut hæc coram suggererem, si me uel episcopi. uel populus permisissent, dicentes, de fide in Ecclesia coram populo debere tractari Atq; utinam Imperator non denunciasses, ut quò uellem, abirem. Nam mihi à sacerdotibus dicitur: Non multum interest, utrum uolens relinquas, an tradas altare Christi. cum enim reliqueris, trades. Atq; utinam liquidò mihi pateret, quòd Arrianis Ecclesia minimè traderetur, sponte me offerrem tuæ pietatis arbitrio. Sed si ego solus interstrepo, cur etiam de aliis omnibus inuadendis ecclesiis est præceptum? Vtinam confirmetur, ut ecclesiis nullus molestus sit opto, ut de me, qualis uidetur, sententia proferatur.* Scripsit etiam eodem tempore ad populum, vt animum eius in tantis difficultatibus confirmaret. Ex quibus hæc volui decerpsisse: *Circumfusi milites, armorum crepitus, quibus uallata est Ecclesia, fidem non terrent meam, sed mentem exagitant, ne, dum me tenetis, perniciosum aliquid uestræ oboriatur saluti Nemo uos turbet, quòd aut carrum præparauerunt, aut dura, ut uidebatur sibi, Auxentij ipsius, qui se dicit episcopum, ore iactarunt. Auxētius gladium uolantem per omnes urbes direxit. Auxentius uno momento populos, quod in ipso est trucidabit, alios gladio, alios sacrilegio. meam basilicam petit cruento ore sanguinolentis manibus Absit, ut patrum meorum tradam hereditatem absit à me, ut Christi tradam hereditatem. absit, ut tradam he-*

reditatem patrum, hoc est hereditatem Dionysij, qui in exilio in caussa fidei defunctus est, hereditatem Eustorgij confessoris, hereditatem Mœroclis, atq; omnium retro fidelium episcoporum. Auxentius, ne cognosceretur, quis esset, mutauit sibi uocabulum, ut quia hic fuerat Auxentius episcopus Arrianus, ad decipiendam plebem, quam ille tenuerat, se uocaret Mercurinum. Mutauit ergo uocabulum sed perfidiam non mutauit. Idem conclusus undique ad uersutiam patrum suorum confugit de Imperatore uult inuidiam commouere, dicẽs iudicare debere adolescentem catechumenum, sacræ lectionis ignarum, & in Consistorio iudicare. Quasi uerò superiore anno, quando ad Palatium sum petitus, cum præsentibus optimatibus ante Consistorium consisteretur, cum Imperator basilicam uellet eripere, ego tunc aulæ contemplatione regalis infractus sim, constantiam non tenuerim sacerdotis, aut imminuto iure discesserim. Non ne meminerunt, quòd ubi me cognouit populus Palatium petisse, ita irruit, ut uim eius ferre non posset, quando Comiti militari cum expeditis ad fugandam multitudinem egresso obtulerunt omnes se neci pro fide Christi? Non tum rogatus sum, ut populum multo sermone mulcerem? & spondere fidem, quòd basilicam ecclesiæ nullus inuaderet? Ex his Ambrosij verbis, facilè Valentiniani, & Iustinæ aduersus à Catholica religione animus, & turbulentus Mediolanensis ecclesiæ status, cognosci poterit. Quæ dum aguntur, tristis ecce nuncius de nece Gratiani Augusti, & Galliarum amissione affertur. qui auditus Valentinianum, ac totam Italiam ingenti dolore incendit. Ea verò res hoc modo acta est. Clemens Maximus, domo Hispanus, Theodosij principis commilito olim in Britannia fuerat, tum verò exercitui in eadem prouincia præerat. Res autem tulit, vt milites in Britannia tumultum conciuerint, & metu Gratiani, Maximum, quem fortissimum esse sciebant, Imperatorem acclamauerint. Ille verò primò Imperium renuit, facti iniquitatem auersatus, deinde, vbi periculum sibi à militibus imminere, si eorum voluntati restitisset, animaduertit, in illorum potestate se futurum ostendit. atque Insignia, quæ offerebantur, accepit. ac mox cum exercitu nauibus ad ostia Rheni accessit, vbi ab iis, qui in eis stationibus versabantur, militibus est acceptus. Qua re audita, Gratianus, homine, vt modicarum virium ad lædendum, neglecto, milites ei tantùm Alanos, quos mercede conductos habebat, opposuit. Hoc verò Romani veterani animo iniquo tulerunt, insignem sibi iniuriam factam interpretantes, quòd barbaros, aut virtute, aut fide potiores existimasset, atque iracundia incensi ad Maximum, summa omnia pollicentem, plerique se contulerunt. Quo facto Gratianus exterritus, Treviros, vbi per mensem Aprilem fuisse comperimus, reliquit, & sese Parisios rettulit. Quod vbi Maximus comperit, repulsis Alanis, & ipse eodem citato agmine maturauit. Ibi per quinq; dies collatis castris, leuibus aliquot prœliis variè est certatum. Quibus transactis, Gratianũ Mauri primum, deinde reliqui sensim deseruerunt. Quod vt ille vidit, trepidus, trecentis equitibus sumptis, fugam capessit, atq; ab obviis ciuitatibus omnibus exclusus, Lugdunũ pervenit, castris ad vrbem positis, non ita multò post

Maximus

Maximus cum omnibus copiis insequutus accurrit. Ceterùm primũ aperta vi hominem delere consilium fuit. vbi non successit conatus, ad dolum se contulit, quo se facilè credulum adolescentem irretiturum putauit. Quippe Gratiani sponsam adventare, vt ipsi flumen traiicienti occurreret, sermone distulit. Quod Gratianus amore percitus, facilè adductus est ad credẽdum. Vehebatur autem occultè in rheda, in qua sponsa esse simulabatur, Andragathius quidam, homo magni roboris, atq; audaciæ singularis. Ille verò, vt in propinquo esse cum paucis Gratianum alacrem vidit, confestim cum suis è rheda prosiluit, atq; incautum iuuenem comprehendit, & gladio traiectum vita exuit. Mortuus est Gratianus VIII Kal. Septembris, annos XXIIII natus, virtute, ac pietate, si diu vita suppeditasset, optimum quenque Imperatorem adæquaturus. De Maximo sic loquutus est Pacatus: *Quis non ad primum noui sceleris nuncium hominem risit? nam infra dignitatem iracundia uidebatur, cum pauci homines, & insulari totius incendium Occidentis adolerent, & regali habitu exulem illum suum induerent.* De Gratiano ita D. Hieronymus: *Gratianus ab exercitu suo proditus, & ab obuiis urbibus non receptus, ludibrio hosti fuit, cruentæq; manus uestigia parietes tui Lugdune testantur.*

CAROLI SIGONII HISTORIARVM DE OCCIDENTALI IMPERIO,

LIBER NONVS.

VALENTINIANVS AVG. ET Maximus Imp.

GRATIANO perempto, Maximus Victorem filium puerum sibi Cæsarem cooptauit, ac Galliam ditioni suæ adiungere properans Ballioni, & Merobaudi, qui duces Gratiani fuerant, in potestatem adductis vitam ademit. Interim Valentinianus in Italia, fœda Gratiani fratris cæde accepta, magno curarum æstuauit incendio. neque enim solùm vicem fratris mortui doluit, sed etiam Maximi potentia ad rationem revocata, de propria salute solicitus esse cœpit, veritus scilicet, id qđ postea evenit, ne Maximus, Occidente in suã ditionẽ redacto, superatis Alpibus, in Italiam se demitteret, ac se ipsum quoq; adversus tantas opes infirmum Imperij sui parte, ac vita denique spoliaret. Itaque, quòd ad bellum gerendum viribus imparem se sentiret, consilio armorum abiecto, pacem sibi postulandam putauit, ac propterea Ambrosium episcopum, virum

grauitate, prudentiaq́ pręstantē ad eum legauit. Ex altera parte Maximus immaturū esse, ante res Galliæ cōpositas, remq́ pecuniariā constitutā, Italiam aggredi arbitratus, vtiq; pacem cum vtroq; Augusto sibi agitandā existimauit. atq; ita propere oratores ad vtrūq; de conciliandа concordia misit. Ambrosius omnium iniuriarum oblitus, munus legationis haud grauatè suscepit, atq; in itinere Victorem Comitem, qui à Maximo ad Valentinianum mittebatur, offendit. Ceterùm, cum ad Maximum peruenisset, rogatus, cur Valentinianus ad se, tanquam filius ad patrem, non accessisset, respondit, aspero hiemis tēpore puerum cum matre Alpes incommodè transiturum fuisse. se verò missum esse, vt de pace ageret, non vt de Valentiniani officio respōderet. Tum ille, Expectemus, quid Victor ab illo responsi ferat. Vt autem Victor reuertit, accito ad se Ambrosio, Pacem Valentinianus, inquit, accipit, adventum abnuit. atque, Ambrosio multa de bono Valentiniani erga illum animo prædicante, pacem composuit. Quod vt Bauto militiæ magister accepit, Hunnos, & Alanos contra Iuthungos, qui Rhætias populabantur, accitos iussu Valentiniani, cum Galliæ appropinquarent, auertit in Alemaniam, ne Maximum in suspicionem armorum adduceret. Eodem anno Romæ Symmachus, vrbis præfectus, homo non tam eloquentiæ, quàm Gentilitatis studio clarus relationem senatus nomine ad Valentinianum misit, petens, vt, quod paullo ante agitari cœptum erat, ipse aram Victoriæ reponere in curia sineretur. atque impensæ ad sacra facienda à Gratiano Augusto sublatæ restituerentur. Quod vt Ambrosius audiit, proxima, vt ipse inquit, legatione confisus, Valentinianum ab eiusmodi re indulgenda, quæ Gentilitatem reduceret, avocauit. rogauitque, vt sibi relationis exēplum remitteret, vt ei respondere posset. quemadmodum accuratè respondit. Legitur adhuc scriptum vtrumque. Ceterùm, cum in Consistorio Valentiniani omnes, qui aderant, Christiani, & Gentiles ea reddenda esse contenderent, solus Valentinianus dissensit, ac, Christianis perfidiæ incusatis, Gentilibus ita respondit. Quo modo, quod pius frater eripuit, me reddere suadetis? cum & religionem læsurus sim, & fratrem, à quo nolo pietatis officio superari? Subiicientibus autem illis, patrem illius nunquam, vt eas, eriperet, adduci potuisse, occurrit: Patrem meum laudatis, quia non abstulit, nec ego abstuli. neque idem reddidit, vt me debere reddere, contendatis. &, si reddidisset, frater ademit, cuius in hoc genere imitatorem me esse malo. nam perinde hic Augustus, ac pater, fuit. & par vtrique debetur reuerentia, & par vtriusque est erga rempublicam gratia. In Hispania Gnostici, antequam Gratianus occideretur, grandi pecunia Macedonio data, obtinuerant, vt cognitio præfecto prætorij Galliarum Imperiali auctoritate adimeretur, atque Hispaniarum vicario mandaretur. missiq́ à Magistro officiales fuerant, qui Ithacium tum Treueris agentem ad Hispa-

Hispaniā retraherent. quos ille callidè frustratus, per Pritanniū episcopū defensus, illusit. inde, cum rumor increbuisset, Maximum in Britannia sumpsisse Imperium, ac breui in Gallias irrupturum, licet rebus dubiis noui Imperatoris adventū expectare constituit. Ricimere inde, & Clearcho consulibus, Theodosium Augustum Constantinopoli positum legati à Sapore Persarum rege, & Maximo Imperatore missi, pacem petentes, adiere. neq; eę irritæ legationes fuere. Sapori fœdus datum. Maximo etiam, vt se Augustum, ac collegam suū appellaret, permissum. quin etiam Cynegio prætorij præfecto in Aegyptum eunti mandatum, vt Alexandriæ imaginem Maximi, tanquam consortis Imperij, poneret. Hæc ab vtrisque ad tempus simulata concordia est. V Idus Septembris Placilla vxor puerum alterum ei peperit, quē Honorium appellauit, eum, qui post Occidentale Imperium tenuit. In Gallia Maximus, prouincia in ditionem adducta, sedē Imperij Treviris posuit, atq;, exercitu ad occupandā Hispaniam misso, leui eā negocio imperio suo adiecit. Quibus rebus ad voluntatem fluentibus vsq; adeo est elatus, vt fortunæ prosperitatem animo capere nō potuerit, ac curis ad maius bellum conversis, cogendæ pecuniæ caussa omnia auaritiæ, ac rapacitatis exempla ediderit. si quidem, vt Pacatus dixit, vacuauit municipibus suis ciuitates, impleuit exulibus nobilibus solitudines, perfunctorum honoribus summis virorum bona publicauit, capita diminuit, vitā ære taxauit. stabat ipse purpuratus ad lances, & momenta ponderum, nutusq; trutinarum pallens, atq; inhians exigebat. comportabantur interim spolia prouinciarū, exuuiæ exulū, bona peremptorum. hic aurum matronarū manibus extortū, illic raptæ pupillorum ceruicibus bullæ, istic dominorū cruore perfusum pendebatur argentum. numerari vbique pecuniæ, fisci repleri, æra cumulari, vasa concidi, cuivis vt intuenti non Imperatoris domicilium, sed latronis receptaculum videretur. Quæ dum ille molitur, Valentinianus, pace constituta, cadauer Gratiani recuperare cupiens, Ambrosiū iterum ad Maximum misit. Ille autem obsequutus, Treviros properauit, & ad Palatium progressus, cum Gallicano eunucho cubiculi præfecto dixisset esse de quibus sine arbitris agere Valentiniani nomine vellet, à Maximo impetrare non potuit. Quare commotus in Consistorium adiit, & Maximo assurgente, vt osculum daret, id officij respuit, convenire negans, vt in Consistorio episcopus audiretur. cui ille iniurias, quas se à Bautone, quas à Valentiniano, quas ab ipso in priore legatione accepisse præ se ferebat, cum ab omnibus se delusum expostularet, evomuit. quæ omnia diligenter Ambrosius oratione purgauit, ac necē ei Ballionis obiecit. Demū Gratiani cadauer postulanti ille se daturum negauit, ne dolorem militum refricaret. cui Ambrosius, Non est, quòd de militibus labores, inquit. quid enim mortuum desiderent, quē viuentem destituerunt? Tum ille se consideraturum subiecit. mox indi-

gnatus, quòd Ambrosius episcoporum suorum communionem vitaret, ipsum primo quoque die decedere ex Galliæ finibus imperauit. Ita Ambrosius, re infecta, Italiam non sine aliqua insidiarum suspicione repetiit, præsertim verò cum Hyginum episcopum iam ætate confectum in exilium ab eo traditum comperisset. Reversus autem legationem scriptis exposuit, Valentinianum monens, vt esset cautior adversus hominem pacis involucro bellum tegentem. Post paucos dies Valentinianus rursus à matre percitus, insanire, ac noua æstuare expellendi Ambrosij libidine cœpit. Itaque, comitibus consistorianis missis, mandauit, vt basilicam nouam, quæ erat in vrbe, sibi traderet. cui respondit Ambrosius, templum Dei tradi à sacerdote non posse. postridie verò, cum præfectus progressus suadere cœpisset, vt basilicam Portianam concederet, populus reclamauit. ille se Valentiniano renunciaturum subiecit. tertia verò die, quæ erat dominica Palmarum, Ambrosius, cum in basilica noua operam Officiis diuinis nauaret, certior factus, missos ad basilicam Portianam decanos vela suspendere, ac populum eò concurrere, tamẽ solemnia missarum iniuit. ceterùm, dum offert, raptum audit à populo Castulum presbyterum Arrianum. qua re accepta, amarissimẽ flere, atque orare in ipsa oblatione Deum instituit, vt subveniret, ne cuius sanguis in caussa Ecclesiæ funderetur, sed suus non solùm pro salute populi, sed etiam pro impiis hauriretur. ac, missis presbyteris, & diaconis, hominem exemit iniuriæ. Confestim corpus omne mercatorum multis grauissimis oneratur, ac ducenta pondo auri triduo exiguntur. Sanctis diebus, quibus moris erat debitorum vincula relaxari, carceres negociatoribus implentur. Palatina officia, hoc est Memoriales, Agentes in rebus, apparitores diuersorum Comitum à processu abstinere iubentur. Honoratis minæ grauissimæ intenduntur, nisi basilicam traderẽt. Comites, & tribuni Ambrosium adeunt, ac basilicam propere sibi tradi poscunt, Imperatorem iure suo vti dicentes, quòd in potestate eius omnia forent. Quibus respondit Ambrosius, Si Imperator à me petet, quod meum est, id est fundum meum, argentum meum, non recusabo. quanquam omnia, quæ mea sunt, pauperum sunt. verùm quæ Dei sunt, Imperatoriæ potestati non sunt obnoxia. si patrimonium affectatis, invadite, si corpus, accurrite. vultis in vincula ducere, vultis ad necem? ludus est. non ego me vallabo stipatione populorum, nec altaria tenebo, vitam deprecans, sed pro altaribus victimam me præbebo. Horrebat porro animo, armatos ad basilicam occupandam missos audiens, ne, dum basilicam vindicarent, cædem aliquam facerent, quæ in perniciem recideret ciuitatis. orabatq; Deum, ne ipse aut vrbis, aut Italiæ funeri superesset. simul detestans inuidiam fundendi sanguinis, offerebat iugulum suum, ac Gotthos tribunos, qui aderant, sic compellabat: Quò tenditis, aut quid agitis? an vos propterea pos-

ſeſsio Romana ſuſcepit, vt publicæ perturbationis miniſtros vos præbeatis? quò tranſibitis, ſi hæc deleta fuerint? Rogatus inde, vt compeſceret populum, reſpondit, ſui iuris eſſe, vt non ſolicitaret, Dei, vt mitigaret. ſi ſe concitorem turbarū putarent, in ſe irruerent, aut, in quas vellent, terras abducerent. His dictis, illi abierunt, ipſe in baſilica veteri totum diem exegit. inde domum cubitum ſe recepit, vt ſi quis abducere vellet, paratū haberet. Inde ante lucem, vbi primùm limine pedem extulit, baſilicā circunfuſi milites occuparunt, ac ſtatim Imperatori ſignificarunt, ſi prodire cum Catholicis vellet, ſe illi præſto futuros, ſin minus, ad eum cœtum, quem Ambroſius cogeret, tranſituros. Prodire ex Arrianis auſus eſt nemo, quia nec quiſquam ciuium erat. pauci de familia regia acceſſere, & nōnulli etiam Gotthi. Dum autem lectionibus opera datur, renunciatur Ambroſio, baſilicam etiam nouam populo eſſe refertam. milites autem, qui baſilicam obtinebāt, vbi præceptum Ambroſij acceperunt, vt à communione ſe abſtinerent, ſtatim ad conventum eius ſe contulerunt, denunciantes, ſe ad orandum, non ad pugnandum veniſſe. populus autem, clamore edito, poſtulauit, vt Ambroſius ad illam baſilicam ſe conferret. ille autem, concione inſtituta, ac, cauſſa ſua probata, ſe iturum negauit. poſt autem, cum audiſſet, cortinas regias eſſe collectas, & baſilicam populo refertam præſentiam ſui deſiderare, presbyteros ſuos miſit, atque concionari perrexit. Poſt paullo notarius cum mandatis Imperatoris advenit, ac, Cur animum induxiſti, inquit, vt contra placitum faceres? cui ille reſpondit, Quid placitum ſit, aut quid temere factum dicatur, ignoro. tum notarius: Cur presbyteros ad baſilicam deſtinaſti? num tyrannus ſis, ſcire cupio, vt me adverſus te præparem. tum Ambroſius: *Nihil in præiudicium feci Eccleſiæ. tantùm quo tempore audiui occupatam à militibus eſſe baſilicam, liberius ingemui, multiſq; hortantibus, ut eò pergerem, dixi: Tradere baſilicam nequeo, ſed nec contendere debeo. ubi uerò cognoui, cortinas regias eſſe ſublatas, cum eò me depoſcerent, miſi presbyteros, ego non iui. dixi uerò: Credo in Chriſto, Imperatorem nobiſcum facturum. ſi hæc tyrannis uidetur, habeo arma. ſed in Chriſti nomine habeo offerendi mei corporis poteſtatem. cur cunctaris percutere, ſi tyrannum exiſtimas? ueteri iure Imperia à ſacerdotibus donata, non uſurpata ſunt. & uulgo dicitur, Imperatores magis ſacerdotium expetiſſe, quàm ſacerdotes Imperium. Chriſtus fugit, ne rex fieret. habemus tyrannidem noſtram. tyrannis ſacerdotis infirmitas eſt. cum infirmor, inquit, tunc potēs ſum. caueat Valentinianus, ne ſibi tyrannum conſtituat, cui Deus aduerſarium non parauit. Non hoc Maximus dicit, me tyrannum eſſe Valentiniani, qui ſe queritur meæ legationis obiectu in Italiam non potuiſſe tranſire. nunquam ſacerdotes tyranni fuerunt, ſed tyrannos ſæpenumero paſſi ſunt.* Hūc in modū totus ille dies in mœrore traductus eſt. Sciſſæ ab illudentibus pueris cortinæ ſunt regiæ. baſilica militū catervis circūdata, Ambroſius ſe recipere domum nō potuit. itaq; pſalmos cū fratribus in minore eccleſiæ baſilica dixit. Poſtridie lectus eſt de more liber Ionæ, quo expleto, ſermonē inſtituit. qui dū habetur, nuncius

allatus

allatus est, Valentinianum iussisse, vt milites basilicam relinquerēt, & vt multæ exactæ negociatoribus redderentur. Qua re populus exultauit, (erat autem is dies, quo se pro nobis Christus in cruce tradidit, atque in Ecclesia pœnitentia relaxatur.) ac milites accedentes ad altaria osculis pacis insigne significarunt. Valentinianus tamen iram posuisse non est visus. siquidem, cum Comites eum obsecrarent, vt prodiret ad Ecclesiam, idque se rogatu militum facere dicerent, respondit: Si vobis mandarit Ambrosius, vinctum me tradetis. Quam vocem qui audiuerunt, omnes cohorruerunt. Quin etiam Calligonus præpositus cubiculi Ambrosium sic appellauit: Tu, me viuo, Valentinianum contemnis? ego tibi caput abscindam. Cui Ambrosius: *Deus permittat tibi, ut impleas, quod conaris. ego enim patiar, quod episcopi, tu facies, quod spadones.* Hæc de seipso memoriæ commendauit Ambrosius. Interim, vt addit Rufinus, Benevolo memoriæ magistro Iustina præcepit, vt adversus fidem patrum Imperialia decreta dictaret. illo verò se impia verba prolaturum abnuente, celsiorem honoris gradum spopondit, si mandata perficeret. cui Benevolus: Quid mihi pro impietatis mercede altiorem promittis gradum? hunc ipsum, quem habeo, auferte, dum integram fidei conscientiam tuear. ac protinus cingulum ante pedes eius abiecit. Ambrosius verò ieiuniis, vigiliisq; sub altari positus, per obsecrationes Diuinum sibi, atque Ecclesiæ præsidium inuocabat. Erat illo tempore Mediolani Augustinus Tagastensis, qui postea Hipponensem ecclesiam episcopus rexit. Is superioribus annis ex Africa profectus, rhetoricam Romæ, deinde Mediolani docuerat, atq; Ambrosio cognitus propter ingenij præstantiam acceptissimus fuerat. Itaque, cum assiduis eius concionibus interesset, ex Manichæo catechumenus euaserat. per hos autem dies in Paschate ab eodem salutiferum quoque baptismatis sacramentum accepit. Proximo inde mense Iunio Ambrosius sancta veterum martyrum corpora reperit, ciuitati ad eam vsque diem incognita. Fuerunt autē Geruasius, & Protasius, qui sacrum, sæuiente Nerone, martyrium tulerant. quippe per quietem diuinitus est admonitus, vt terram ante cancellos Sanctorum Felicis, & Naboris effoderet. nam ibi martyrum Geruasij, & Protasij relliquias delitescere. pridie igitur Idus Iunias, adhibitis clericis, terram egerit, ac statim martyrum ossa omnia integra, & sanguinis plurimū repperit. qua re cognita, populus frequens accurrit, ac locum per biduū ita celebrauit, vt non solùm oculis religionem haurirent, sed vestes etiā certatim ad salutaria ex illo tactu morborum remedia comparanda, iniicerent. Nam multi interim dæmonibus, non pauci suis debilitatibus soluebantur. Quibus beneficiis quantū Catholicorū fides confirmabatur, tantū Arrianorū perfidia minuebatur. Itaque Iustina, his signis auditis, exterrita tū primùm animū flexit, ac seditionē ad deturbandum ecclesiā Ambrosium excitatam, remisit. Non

deerant

deerant tamen, qui apud ipsam in Palatio virtutes martyrum deriderent, atque Ambrosium pecunia comparasse homines dicerent, qui se à dæmonibus vexari falsò assererent. Quod cum passim linguæ non temperantes facerent, ecce vnus ex ipsa multitudine arreptus vociferari cœpit: Vtinam ita torqueantur ij, qui negant martyres, vel qui non credunt Trinitatis vnitatem, quam docet Ambrosius. illi verò hac voce perculsi, cum converti debuissent, hominem subitò comprehenderunt, ac præcipitem in piscinam dederunt. Ceterùm Ambrosius ipsa ossa primo die in basilicam Faustæ, populo lætante, traduxit. Seuerus autem homo oculis captus, vniuersæ ciuitati notissimus, cum gratulationis publicæ caussam exegisset, eámque accepisset, tacita religione repente tactus, eò se duci iussit, &, cum sudario feretrum attigisset, idque oculis admouisset, illico aspectum recepit. Quo facto, Ambrosius concionem de gloria martyrum habuit, tertióque die ea sub altari reposuit, vbi ipse sibi sepulchrum destinauerat, ac concionem alteram in eandem sententiam habuit. Vtraque scriptis eius inserta est. Huic spectaculo affuit etiam Augustinus, vt ipse in Confessionibus testatum reliquit: *Cum ab Ambrosio baptizatus sum*, inquit, *annus erat, aut non multò amplius, cum Iustina Ambrosium persequebatur, quæ fuerat seducta ab Arrianis. Excubabat pia plebs in Ecclesia mori parata cum episcopo suo. Ibi mater mea solicitudinis, & uigiliarum primas partes tenens, orationibus incumbebat. Nos adhuc frigidi à calore spiritus Dei excitabamur tamen ciuitate attonita, atque turbata. Tunc hymni, & psalmi ut canerentur secundùm morem Orientalium partium, ne populus tædio contabesceret, institutum est. & ex illo die in hodiernum retentum. Tunc Ambrosio per uisum aperuit Deus, quo loco laterent martyrum corpora Protasij, & Geruasij. quæ per tot annos incorrupta in thesauro secreti sui recondiderat, unde opportunè promeret ad coercendam rabiem femineam, sed regiam cum multi imbecillitatibus suis essent liberati, Iustinæ animus, etsi ad credendi sanitatem non applicitus, à persequendo in furore compressus est.* Eodem anno III Idus Octobris Damasus pontifex Romæ diem suum obiit, in numerum Confessorũ ascriptus, In eius locum Syricius diaconus Kal. Ianuarij subrogatus est. Sequenti, in consulatu Arcadij Augusti, & Bautonis, Theodosius Augustus, 385
vt Marcellinus Comes notauit, sæuas nationes per legatos Imperio suo subdidit. qui verò hi populi fuerint, neq; ipse, neque alius quisquã explicuit. In Italia Valentinianus primos menses Mediolani, reliquos Veronæ, & Aquileiæ traduxit. Ex omnibus locis leguntur rescripta. quorum vnum huic loco attexendum mihi videtur, datum Nonis Nouembris Aquileiæ, eiusmodi: *Quotiescunque ex diuersis prouinciis ad sacrum mansuetudinis nostræ comitatum legationes, quas instruxere decreta, necesse erit commeare, in auditorio quidem Celsitudinis tuæ uniuersa tractentur, sed ut nullam fidem capiat ordo gestorum, inlibataq; rerum diuisio singularum nostro auditui, sententiæq; seruetur, ita ut deinceps excellentia tua, cum in consistorio mansuetudinis nostræ secundùm consuetudinem ex decretis petitiones legatorum de nostris scriniis recitantur, moram propriis ratione decursa, sen-*

tentiis, quas pandimus, referat. In Gallia Maximus eandem, quam ex Pacato rettulimus, tyrannidem exercere perrexit. Treviris agentem demum Ithacius adiit, ac multa in Priſcillianum crimina, ac maledicta coniecit. Quibus Maximus percitus, datis ad præfectum Galliarum, & vicarium Hiſpaniarum litteris, omnes omnino, quos leuis ſuſpicio labis illius attigerat, deduci ad conventum Burdegalæ iuſsit, qui, teſte Proſpero, his conſulibus convocatus eſt. Ita deducti Inſtantius, & Priſcillianus. quorum Inſtantius prior cauſſam dicere iuſſus, poſtquam ſe parum purgauit, indignus eſſe epiſcopatu pronunciatus eſt. Priſcillianus verò, ne ab epiſcopis audiretur, Maximũ appellauit. idq; temere permiſſum à Catholicis fuit, vt inquit Seuerus, vnde hæc hauſimus. debuiſſe enim eos epiſcopis iudicium reſeruare, non Imperatori cauſſam de tam manifeſtis criminibus permittere. Ita Idacio, & Ithacio accuſatoribus ſequentibus, omnes ei culpæ affines ad Maximum ſunt adducti. Ibi, cum fortè Martinus adeſſet, Turonenſis epiſcopus, Ithacium monuit, vt ab accuſatione deſiſteret, Maximum verò, vt miſerorum ſanguine abſtineret. ſatis, ſuperq; eſſe, vt epiſcoporum ſententia hæretici iudicati eccleſiis pellerentur. noui exempli eſſe, vt cauſſam Eccleſiæ iudex ſæculi iudicaret. Itaque, quoad ille Treviris fuit, cognitionem inhibuit, & mox diſceſſurus egregia auctoritate à Maximo ſponſionem elicuit, nihil cruentum in eos conſtituturũ. Sed poſtea Maximus per Magnum, & Rufum epiſcopos à mitioribus conſiliis revocatus, cauſſam Euodio præfecto prætorij permiſit, viro acri, & ſeuero. Is Priſcillianum duobus iudiciis auditum, convictumq; maleficij, nec diffitentem obſcœnis ſe ſtuduiſſe doctrinis, nocturnos etiam turpium feminarum egiſſe conventus, nudumq; orare ſolitum, nocentem pronunciauit, detruſitq; in cuſtodiam, donec Imperatorem conſuleret. Quibus rebus cognitis, ille decreuit, Priſcillianum, ſociosq; eius damnari capitis oportere. atq; Ithacio inuidiæ ſe inſtantis iudicij ſubtrahente, Patricium quendam fiſci patronum accuſatorem appoſuit. Iudicio redintegrato, Priſcillianus rei capitalis damnatus eſt, & cum eo Felicisſimus, & Armenius, qui nuper à Catholicis clerici Priſcillianum ſequuti deſciuerant. Latronianus quoq;, & Euchrocia vidua vnco ad pœnam tracta, vt Pacatus dixit. Aſarius, & Aurelius diaconus gladio interempti. Inſtantius, & Tiberianus in Sylinam inſulam deportati. Nardacius, licet minus nocens, ſponte ſe epiſcopatu abdicauit. Tertullus, Potamius, & Ioannes, tanquam viliora capita, & digni miſericordia, quia ante quæſtionem ſe ſocios prodidiſſent, ad tempus in Gallias relegati. Priſcilliano occiſo, non ſolùm non repreſſa hæreſis, ſed etiam latius propagata eſt. nam ſectatores eius, qui eum prius, vt ſanctum honorauerant, poſtea vt martyrem, colere cœperunt. Peremptorum corpora ad Hiſpanias delata. Quin & iurare per Priſcillianum ſumma religio fuit. atq; inter epiſcopos diſcor-

dia

dia grauior exarsit. Postero anno, Honorio, nobilissimo puero, Euodioq; consulibus, Theodosius, vt inquit Marcellinus, invasam ab hostibus Thraciam vindicauit, victorq; cum Arcadio filio vrbem iniuit. Hos verò Grutungos fuisse scribit Claudianus, qui, duce Odetheo rege, Istrum transire conantes, prœlio nauali devicti, atq; deleti sint, in primo Honorij consulatu. sic enim inquit: 386

Ausi Danubium quondam transnare Grutunni
In lintres fregere nemus. ter mille ruebant,
Per fluuium plenæ cuneis immanibus alni.
Dux Odetheus erat. tantæ certamina classis
Incipiens æstas, & primus contudit annus.
Submersæ sedere rates. fluitantia nunquam
Largius arctoos pauere cadauera pisces.
Confessusq; parens Odethei regis opima
Rettulit, exuuiasq; tibi.

Eandem verò rem Zosimus his verbis expressit. Promotus magister militum Odetheo cuidam occurrit, maximas copias non solum ex iis, qui Istrum accolebant, sed etiam ex remotissimis regionibus, transmisso flumine, adducẽti, & collatis signis, tantam eorũ stragem edidit, vt flumen cadaueribus redvndaret, & numerus iniri peremptorũ non posset. & paullo post: Eo tempore, inquit, natio Scythica, quos Grutungos vocabant, ad Istrum processit. Hi, cum multitudine abvndarent, & necessariis armis instructi essent, ac robore corporis excellerent, peragratis interiectorum barbarorum agris, ad ripam Istri venerunt, ac transitum sibi concedi postularunt. Promotus autem magister militum, hac re comperta, exercitum flumini admouit, ac transmissionem eorum morari instituit. mox adhibitos nonnullos, qui linguam eorum callebant, ad hostes ire præcepit, pollicitatum, si sibi præmium esset, se eis ducem Romanorum, atq; exercitum prodituros. profecti rem ex sententia transegerunt. vbi tempus advenit, barbari ex pacto nocte intempesta meliorem suorum partem transmittere incœperunt, ac mox alios priorum auxilio summiserunt. Promotus autem doli cõpositi auctor, nauium multitudine ad id instructa, eos flumẽ superare conãtes non solùm ex adverso prohibuit, sed etiam ex transverso adortus, viros prope omnes submersit. inde in mulieres, ac pueros invectus, prædam eximiam peperit. Theodosius autem, qui non longè aberat, ad eam victoriam inspiciendam progressus vinculis captiuos exemit, eorum opera ad bellum contra Maximũ, si opus esset, vsurus. Per eosdem etiam dies alibi quoque res egregiè gesta est. Erat oppidum in Scythia Thraciæ parte, quod Tomos vocabãt, cuius præsidio præerat Gerontius. Is à barbaris quibusdã militib. quos Theodosius præmiis, honoribusq; provexerat, contẽptus, insolentiã eorum vindicare constituit. ac cum paucis in eos, qui extra vrbem sedebant, improvisò eru-

pit, & ceteris eum sequi recusantibus, fortissimo eorum milite, qui se primus ad virtutem ostentandam obiecerat, interfecto, ceteros, qui ex muris prœlium spectabant, ad exeundū accendit. atque ita aut barbaros strauit omnes, aut in fugam coniecit. quorum plerique in templa Christianorum, quæ violari nefas habebatur, salutis caussa se receperunt. Theodosius autem, re audita, rationem ab illo poposcit, cur eos, quos ipse honoribus extulisset, ausus esset attingere, eūq; non reip. caussa, sed prædæ, invasisse coarguit. ille verò se ad fiscum omnia retulisse respondit. atque ita iram Imperatoris evasit. Valentinianus in Italia tanquam superatis demum, fractisq; Catholicis, conveniendi copiam restituit Arrianis, qui Concilium Ariminense complectebantur. Extat adhuc rescriptum eius ad Eusignium præfectum prætorio Mediolani X Kal. Februarias datum, ac temere, & imperitè inter Catholica decreta relatum: *Damus, inquit, copiam colligendi iis, qui secundùm ea sentiunt, quæ temporibus Diuæ memoriæ Constantij sacerdotibus conuocatis ex omni orbe Romano, expositaq; fide ab iis ipsis, qui dissentire noscuntur, Ariminensi Concilio, Constantinopolitano etiam confirmata in æternum mansura decreta sunt.* In Gallia Maximus post Priscilliani necem Ithacium eius accusatorem, ceterosq; illius socios vi regia tutatus est, ne quis ei crimini daret, opera illius cuiuscunquemodi hominem fuisse damnatum. Congregati etiam Treviris episcopi cum Ithacio communicarunt, auctoresq; Maximo fuerunt, vt tribunos cum summa potestate ad Hispanias mitteret, qui hæreticos inquirerent, & deprehensis vitam, ac bona adimerent. Quo facto non erat dubium, quin plurimos oppressuri innocentes essent. etenim, vt inquit Sulpicius, tum solis oculis iudicabatur, cum quis pallore potius, aut veste, quàm fide, hæreticus æstimaretur. Verùm, cùm Martinū episcopum ad comitatum venire audirent, veriti, ne aut consiliis suis repugnaret, aut à communione sua se remoueret, Maximū impellunt, vt, missis obviam magistri officialibus, Treviros prohiberet accedere, nisi se cum pace episcoporum apud se consistentium affore fateretur. Cui Martinus respondit, se cum pace Christi venturum. itaque ingressus vrbem nocte orationis caussa Ecclesiam adiit. postridie verò Palatium petiit, vt pro Narsete Comite, & Leucadio præside, qui Gratiani partes pertinacius fouerant, supplicaret, &, ne tribuni cū iure gladiorum in Hispanias mitterentur, vetaret. Ceterùm, cum episcopi omnes turpi principem assentatione complecterentur, solus Martinus apostolicam seruauit auctoritatem. nam, cum supplicandum fuit, imperauit potius, quàm rogauit. & à conuiuio eius, licet sæpe rogatus, abstinuit, quòd diceret, se mensæ eius participem esse non posse, qui Imperatorem vnum regno, vita alterū expulisset. Cū aūt Maximus, se non sponte sumpsisse Imperium affirmaret, sed impositam sibi à militibus diuino nutu regni necessitatem armis defendisse, & non alienā ab eo Dei voluntatē videri, qui tam incredibili eventu victoriā peperisset, nullumq;

himque ex adversariis, nisi in acie, oppetiisse, tandem victus vel ratione, vel precibus ad conviuium venit, mirum in modum gaudente Maximo, quòd impetrasset. conviuę autem aderant, veluti ad diem festum evocati, summi, atque illustres viri, præfectus, idemq́ cõsul Euodius, Comites duo summa potestate præditi, frater eius, & patruus. medius inter hos Martini presbyter accubuerat. ipse autem sellula iuxta Maximum posita consederat. medio ferme conuiuio minister de more pateram regi obtulit. ille Martino dari iubet, auidè expectans, vt ab illius dextera poculum sumeret. sed Martinus vbi ebibit, pateram presbytero suo tradidit, neminem existimans digniorem, qui post se biberet. nec integrum sibi fore, si aut Maximũ, aut eos, qui à Maximo erant proximi, presbytero prætulisset. Quin etiam eidem Maximo longè ante prædixit, futurum, vt, si ad Italiam pergeret, quò ire cupiebat, bellum Valentiniano facturus, primo quidem adventu victor esset, sed paruo pòst tempore interiret. Ceterùm pro rebellibus orantem Maximus primo, atque altero die suspendit, siue, vt rei pondus imponeret, siue, quia, vt plerique arbitrabantur, bonis eorum inhiaret. Interea episcopi, quorum communionem Martinus non inibat, Maximum soliciti adeunt, actum esse de suo omniũ statu querentes, si Theognisti pertinaciam, qui ipsos solus palam, lata sententia, cõdemnauerat, Martini armaret auctoritas. non oportuisse hominem recipi mœnibus, illum iam non defensorem hæreticorum esse, sed vindicem, nihil actum morte Priscilliani, si Martinus illius vltionem exerceat. postremò prostrati flentes opem eius implorant, vt vtatur adversus eum vi sua. Quibus vocibus Maximus adductus, Martinum secretò accersitum blandè appellat, hæreticos iure damnatos more iudiciorum publicorum potius, quàm insectationibus sacerdotum, nõ esse caussam, cur Ithacij, ceterorumq́ partis eius communionẽ putarat esse damnandam. Theognistum odio potius, quàm caussa, fecisse dissidium, eundemq́ tamen solum esse, qui se à communione secreuerit, à reliquis nihil nouatum. quin etiam synodum paucos ante dies habitam pronunciasse, eos culpa non teneri. Quibus cũ Martinus minimè moueretur, Maximus iracũdia incitatus, se de conspectu eius abripuit. & mox iis, pro quib. ille rogauerat, percussores immisit. Quod vbi Martinus nocte cõperit, anxius Palatium repente irrupit: & cum spopondisset, si eis parceretur, se communione vsurum, protinus ab eo, quæ cupiebat, est cõsequutus. postridie verò, cum Felix episcopus sacraretur, cõmunionem cum episcopis iniit. neq; tamen communionem illã subscriptione firmare, cum id magnopere peterent, voluit. Tertio inde die domũ reuertens mœstus, quòd ad horã noxiam communionem iniisset, prægressis paululũ comitibus solitario in loco subsedit, caussam doloris accusans simul, atq; defendens. cui angelus repẽte astitit, dicens: Meritò Martine cõpungeris, sed aliter temet explicare nequisti. collige vir-

tutem, recipe constantiam. Post autem, cum quosdam energumenos tardius, quàm solebat, & gratia minore, curaret, subinde lacrymans amicis dixit, se propter communionis illius labem detrimentum accepisse virtutis. Imminutam inde virtutis gratiã multiplici mercede recuperauit. nam energumenum ad pseudothyrum monasterij ipsius adductum, priusquam limen attingeret, liberauit. Burdigalæ Vrbicam Priscilliani discipulam impietatis in pertinacia permanẽtem, seditione
387 concitata, vulgus lapidibus obruit. Valentiniano deinde Augusto tertium, Eutropioq́ consulibus, Theodosius Quinquẽnalia Arcadij filij magna lætitia Constantinopoli celebrauit. atque inde VIII Kal. Aprilis rescripsit. Sequitur bellum omnium maximè per hæc tempora memorabile adversus Maximum Imperatorem. Huius Maximus ipse fuit auctor. Etenim Imperij prolatandi sæua cupiditate cæcatus, animũ demum ad Italiam invadendam adiecit, atq;, vt caussam belli speciosam haberet, litteras ad Valentinianum misit, præcipiens, vt Catholicorum vexatione desisteret, quos pater eius eximio studio coluisset, sin minus, bello se eum persequuturum, sciret. Ea denunciatione Valentinianus exterritus subitò Domninũ ad eum Aquileia legauit, postulatum, vt fœdus secum redintegraret. Maximus astutè consilium suum occultãs, Domninum amicè complexus, insignibus muneribus onerauit, atque, impertito fœdere, militarem etiam manum abeunti permisit, qua Valentinianus contra barbaros vteretur, Pannoniç finibus imminentes. vbi verò eum à se itinere aliquot dierum digressum sensit, relicto in Gallia Victore filio, quem Augusti dignitate ornauerat, vniuersis cum copiis in Italiam iter intendit, custodibus præmissis, ne quis prævertens adventum suum Italiæ nunciaret. mox, postquam Domninum iam Alpes superasse audiuit, tum, quanta maxima potuit, celeritate ad Alpes Cottias properauit, iisq́ sine impedimento traiectis, Aquileiam versus ducere instituit. Quo tumultu prærepto, Valentinianus in timorem sui adductus, quòd vires pares ad tantum excipiendum impetum non haberet, suorum monitu repente inde se cũ Iustina matre proripuit, ac naui conscensa, Thessalonicam accessit, ac raptim certiorem Theodosium de his rebus omnibus fecit, summis precibus orans, vt sibi ad Italiam retinendam adesset, quàm maturrimè posset. Hoc Theodosius nuncio perturbatus, primò Valentinianum monuit, in hanc illum calamitatem esse delapsum, quòd fidem oppugnaret, quam tueri Imperator debuerat. deinde securo esse animo iussit, nam se necessitatibus eius non defuturum. Interim Maximus Aquileiam progressus, vrbe nullo negocio est potitus. quo facto confestim tota Italia, ac subinde Africa in fidem eius, potestatémque se tradidit. Vnde Gildas sapiens scripsit: *Britannia nomen Romanum, non morem, legemq; tenens, ad Gallias Maximum Imperatoriis insignibus initiatum misit. Ille callida arte potius, quàm virtute finitimas quoque prouincias contra Romanum*

statum

ſtatum regno ſuo adnectens, & unam alarum ad Hiſpaniam, alteram ad Italiam extendens, & thronum Imperij apud Treuiros ſtatuens, tanta inſania in domos debacchatus eſt, ut duos Imperatores legitimos, unum Roma, alterum uita expelleret. In Italia Bononienſes inter ceteros Maximum ſummo ſtudio receperunt, ac columnam, quę adhuc ad primum ab vrbe lapidem extat, ipſi, & Victori filio ita inſcripſerunt. DD. NN. MAG. C. MAXIMO, ET FL. VICTORI PIIS FELICIBVS SEMPER AVGVSTIS BONO R. P. NATIS. Italia, Africáq; receptis, quacunque ratione potuit, pecunias tanto gerendo bello neceſſarias vndique coaceruare contendit, atque in eis extorquendis miſerè, fœdéq; populos lacerauit. Per hos menſes hæreſis noua in Aemilia, & Liguria erat oborta quorundam, qui ſacrarum virginum connubia inducebant. cuius vt certior Syricius pontifex factus eſt, protinus eam, decreto facto, damnauit, atque auctores eius homines Arrianos notauit. atque, his actis, ad Mediolanēſem eccleſiam ſcripſit, ſe damnaſſe Iouinianum, Auxentiū, Genialem, Germinatorem, Felicem, Frontinū, Martianum, Ianuariū, & Ingenioſum, qui ſacras virgines coniugio ſociari iubebant: *Nos enim*, inquit, *nuptias non aſpernanter accipimus, ſed uirginum nuptias Deo deuotas maiore honorificentia ueneramur.* ad quem Ambroſius, aliíq; epiſcopi reſcripſere, ſe item hæreſim illam, atque hæreticos repudiaſſe, atque damnaſſe. ſubſcripſere autem epiſcopi Euentius, Maximus, Felix, Baſsianus, Theodulus, iuſſu domini Geminiani epiſcopi ipſo præſente Aper presbyter, Euſtaſius, & Conſtantius. Ex quibus Baſsianus Laudenſem, Geminianus Mutinenſem eccleſiam rexit. atq; vterq; pòſt in ſua ecclesia tumulatus, multis miraculis editis, Sanctorum Confeſſorum numero
eſt aſcriptus. Poſtero anno, Theodoſius iterum cum Cynegio præfe- 388
fecto prætorio conſul Theſſalonicam cum optimatibus ſuis acceſsit. ſiquidem inde pridie Idus Martias edicta propoſuit. Ibi Valentinianū præſentem, opem ſuam implorantem, acriter obiurgauit, quòd à paterna fide receſsiſſet, atque Arrianam hæreſim tot Conciliorum ſentẽtiis profligatam amplexus eſſet. adeóq; monitis, præceptis, & precibus circunvenit, vt ad Catholicorum partes attraxerit. Inde conſilia de Maximo vlciſcendo, ipſa etiam præſente Iuſtina, peracta. Aliis, vt inquit Zoſimus, arma primo quoque tempore inferenda cenſentibus, Theodoſius in eam ſententiā erat pronior, vt ad vitandum ciuile bellū res ante per legatos tranſigeretur, &, ſi Maximus Italia, atq; Africa vltro cederet, priore diuiſione ſtaretur. ſi eo contentus non eſſet, bello vindicaretur. Nemine autem adverſus eum hiſcere audẽte, Iuſtina ad eum acceſsit, atque, adducta ſecum Galla filia, eximiæ pulchritudinis virgine, ad genua procubuit, orans, ne Gratiani inultam cædem relinqueret, à quo tantum principatus faſtigium accepiſſet. né ve ſe proſtratos, atq; omni alia ſpe deſtitutos iacére diutius ſineret. atq; interea puellā lacrymantem, ac fortunam ſuam deplorantem ei obtulit. Theodoſius verò

puellæ

puellæ ſpecie captus, eam in matrimonium poſtulauit. (nam Placilla vxor diem ſuum obierat) eamq; à Iuſtina accepit, cum eo, vt nullam bello ſuſcipiendo moram afferret. Hoc, vt dixi, Zoſimus. quem falſum eſſe oſtendit Marcellinus, qui biennio ante Gallam Theodoſio nupſiſſe notauit. Itaq; placet magis, Theodoſiũ rei indignitate, & Valentiniani neceſsitate permotum vltrò arma ſumpſiſſe. atque hoc ipſum Pacatus etiam innuit, cum, expoſita Maximi tyrannide, ita ſubiecit: *Tandem in nos Deus oculos rettulit, & bonis Orientis intentus ad mala reſpexit, & huic ſacrario capiti obiecit furorem, ut fœdus abrumpere, ius feciale uiolare, bellum edicere non timeret. an ego ſine diuino numine factum putem, ut qui ſub nomine pacis ludere, & primi ſceleris pœnas lucrari quieſcendo potuiſſet, ſecundum, tertiumq; uexillum latrocinij ciuilis attolleret, &, ſuperatis Alpibus, Iulia quoq; clauſtra laxaret, ubiq; Imperator imponeret ſeruatæ adhuc ueniæ fidem; uincendo neceſsitatem? Agebat, credo, præcipitem uindicanda iam proximo ultore reſpublica, & extinctus aperto dominus parricidio pœnas ab eo debitas expetebat. Non id confidentia, ſed amentia, non temeritas, ſed neceſsitas erat, nec ultro laceſſebat te bello, ſed ulterius negare ſe ſupplicio non poterat.* Decreto igitur bello, Theodoſius, Cynegio præfecto prætorio mortuo, præfecturam eam Promoto, & vrbanam Proculo eius filio, optimis viris, mãdauit. inde magiſtrũ equitum Promotum, peditum Timaſium conſtituit. ac delectum omnium gentium diligentiſsimè habuit. primùm enim fidem regũ, quibus Orientis limes ambiebatur, data, atq; accepta dextera confirmauit, quò foris ſecurius agitaret, ſi nihil ſollicitum, & ſuſpectum domi reliquiſſet. tum copias tripartitò diuiſit, vt hoſtis audaciam multiplicato terrore percelleret, & fugam eius circunfuſus ambiret. poſtremò, barbaris vltro operam pollicentibus, commilitij gratiam fecit, vt limiti manum ſuſpectam detraheret, & militi auxiliatorem adiungeret. Qua illius benignitate pellectæ omnes Scythicæ gentes tantis agminibus confluxerunt, vt quem remiſeſſet ſuis, barbaris videretur imperaſſe delectũ. Itaque ſub ducibus, vexillisq; Romanis ibat, & ad nomen reſpondebat Gotthus, Hunnus, & Alanus. vrbesq; Pannoniæ, quas inimica populatione exhauſerat, miles implebat. Per eoſdem dies, Theodoſius, dum Theſſalonicæ fuit, memorabile iræ, cuius impotens fuit, exẽplum edidit. Inſtantibus enim equeſtribus ludis, populus nobilem aurigam quendam, qui ob ſtuprum hominẽ in vinculis habebatur, ſibi dari popoſcit. &, cum non impetraret, cõmota ſeditione, hominẽ, q violatus ab auriga dicebatur, necauit. Qua de re Theodoſius ira ardens, durius in oẽs conſulere voluit, verùm ab epiſcopis, vt ſe ad lenitatem daret, rogatus, tandem ſe temperaturum ſpopondit. Poſt aliquot inde dies, cũ res prope ex omnium animis excidiſſet, nefario domeſticorũ impulſu illud impotentius, ne dicam vecordius, fecit, quòd ſeptem millia hominũ in theatrum ludorũ gratia conuocata, & quidẽ innoxiorum, militibus immiſsis, gladio ferienda, atque necanda mandauit. qua re iudicatũ eſt nihil fœdius, aut crudelius ne à barbaro quidem

dem patrari homine potuiſſe. Interim barbari quidam, qui ipſi ſtipendia faciebant, ingentibus muneribus à Maximo de proditione ſolicitari, cum rem emanaſſe ſentirent, ab illo diſceſſerunt, & paludes, lacúſque verſus in Macedoniam confugerunt. quos Theodoſius perquiſiuit, ac maiore ex parte repertos peremit. Ita hoc metu liberatus, inde ad iter ſe adverſus Maximum expediuit, ac Valentinianum cum Iuſtina in naues impoſitum, datis, qui tutò deducerent, in Italiam deſtinauit, certa opinione ductus, Romanos lubentiſsimis eos animis expectare. Maximus interim, motis Aquileia caſtris, Alpibus Iuliis ſuperatis, in Pannoniam iniit. ac Pętouione capta, & præſidio confirmata, vſq; ad Sauum amnem proceſsit. atque ibi, Sciſcia occupata, ſubſedit. vbi verò certior factus eſt, Iuſtinã cũ Valentiniano ſinum Ionium traiecturam, paratis triremibus, Andragathium ad illos capiendos dimiſit. qui, curſu in omnes partes intento, tamen propoſitũ tenere non potuit, quòd eos ante adventum ſuum Fretum tranſmiſiſſe offendit. cum autem Theodoſium exercitu nauali Italiam recuperaturum putaret, idoneis copiis expeditis, in ſpem gerendę rei omnia illa loca circumluſtrauit. Theodoſius, vbi Maximum in Pannonia ſuperiore ad Sauum eſſe, ac Sciſciam belli ſedem cepiſſe audiuit, ex Macedonia in Pannoniam tranſgreſſus, ad Sauum iter intendit, atque ibi caſtra poſuit. inde opportuno tempore amne traiecto, prœlij copiã fecit. quam neque Maximus egreſſus Sciſcia detrectauit. Cæterùm Theodoſiani, collatis ſignis, tanta mole pugnarunt, vt repente hoſtes loco mouerint, motóſque in fugam converterint. Ex quibus qui in oppidum refugerunt, aut foſſas cadaueribus oppleuerũt, aut ſe obviis ſudibus induerunt, aut portas, quas eruptione patefecerãt, morte clauſerũt. quorum verò fugam amnis magnitudo inhibuit, ij trepidi, & invicẽ complexi per abrupta ſe in gurgites deiecerunt. inter quos abſorptus eſt illius expeditionis vexillifer. cuius cadauer reperiri non potuit. Hac victoria parta Theodoſius Pætouionem proceſsit. Ibi Marcellinus Maximi frater ſeſe advenienti obiecit. Qua re conſpecta, Theodoſius & ipſe inſtruxit ſuos. verùm, præcipitante iam die, ſibi duxit à prœlio temperandum. prima verò luce, productis vtrinque caſtris, mora dimicandi non eſt facta. neque alia huius prœlij, ac ſuperioris, fortuna fuit. Pari fuga hoſtes propulſi aut in ſiluas ſe receperunt, aut fœdè conciſi victoriam Theodoſio reliquerunt. Victori hoſtis à nocte ſubtractus eſt. multi ſummiſsis vexillis ſupplices ad Theodoſium confugerunt, atque ad terram provoluti, veniam poſtularunt. hi omnes à Theodoſio benignè recepti. Maximus duplici prœlio ſuperatus, fugam capeſsit, ac maxima celeritate Aquileiam repetiit. Quem pari velocitate Theodoſius inſequutus eſt. Adventanti Aemona, quæ prima ciuitas Italiam ingredienti ad radices Alpium occurrit, effuſa portis obviam prodiit, &, quòd diu à Maximo obſeſſa nunc demũ adventu

Theodosij liberata esset, lætitiæ suæ cumulum declarauit. processere obviam tripudiantium cateruæ cantu, & crotalis personantes. ante mœnia festus liberæ nobilitatis occursus, conspicui veste senatores, reverendi municipali purpura flamines, insignes apicibus sacerdotes, portæ virentibus sertis coronatæ, aulæis ornatæ plateæ, accensisq; funalibus auctus dies, vt prope, nondũ finito bello, triumphare Theodosius videretur. Cæterùm, Aemona relicta, Maximum assiduè tergis insistens tanto ardore est insequutus, vt vno die Aquileiam accesserit, magna spatia terrarum emensus. quò progressus, confestim vrbi oppugnationem admouit. Ea verò feruente, Maximus infirmitatem suarum virium contemplatus, propter instantis periculi magnitudinem prope de potestate decessit. Quod vbi milites animaduerterunt, vt ante vrbis expugnationem sibi consulerent, ipsum pecuniam exercitui partientem comprehenderũt, ac regiis insignibus nudatum, & vinctum ad Theodosium perduxerũt: *Maximus*, vt inquit D. Ambrosius *destitutus est à suis, quòd ante ipsos expeditionis dies cum audisset, Romæ synagogam incensam, edictum statim eò miserat, quasi vindex publicæ disciplinæ, cum dicerent, Rex iste Iudæus factus est. atque idcirco Sisciæ, & Pætouione, atque ubique terrarum victus est.* Theodosius vbi Maximum vidit, Qua fiducia ad arma ciuilia descendisti? inquit. cui ille respondit, Fauoris tui obtendi prætextum: neq; enim aliter potuissem allicere milites, nisi auctoramẽti mei te finxissem auctorem. Qua voce audita, Theodosius ira exarsit, nec tamen supplicio alicui tetriori ipsum addixit, sed oculis deiectis, & vultu rubore suffuso, verba misericordiæ plena fecit. Quod vbi ministri eius senserunt, Maximum ex oculis eius abduxerunt, & tertio ab vrbe lapide caput ei à ceruicibus amputarunt. Hæc VII Kalen. Septembris administrata. Maximi clade percepta, Andragathius, qui nauibus sinum Ionium scrutabatur, quòd acerbissima se passurum, & Gratiano à se occiso pœnas daturum sentiret, si in manus Theodosij peruenisset, rebus deploratis omne belli consilium posuit, ac se è naui in mare præcipitauit, atque ibi vitam finiuit.

VALENTINIANVS IVNIOR A. SOLVS.

THEODOSIVS victoriam insignem haud magno admodum certamine consequutus, Valentiniano ad se reverso Imperium Italiæ reddidit, diligenter monito, vt, consiliis matris posthabitis, idem de Trinitate sentiret, quod à Nicænis patribus constitutum fuisset. atque Honorium filium Constantinopoli evocatũ Aquileiæ sibi expectandum putauit. X Kalendas Octobris Valentinianus Aquileiæ de iis, qui sequuti Maximum fuerant, sic edixit: *Nullus sibi honorem audeat vindicare, quem tyrannica concessit audacia, sed ad pristinum statum damnata præsumptio reuocetur.* Scribit D. Ambrosius, Theodosium, Maximi victoria parta, quia hostes

hoſtes in acie ſtrauerat, tandiu ſe à ſacramentis abſtinuiſſe, donec filiorum adventu Dei gratiam erga ſe vigere perſpexit. Poſtquam autem venit Honorius, tum Mediolanum proceſsit. eo verò adventante, Ambroſius ſeceſsit Aquileiam, ne neceſſariò aut infamem eius perfidiam, ac crudelitatem Theſſalonicenſem turpi ſilentio cõprobaret, aut iram eius iuſta obiurgatione accenderet, quemadmodum ipſe epiſtola ad eum ſcripta oſtendit. VI Idus Octobris Valentinianus edictum contra Maximum renouauit: *Omne, inquit, iudicium, quod Maximus infandiſsimus tyrannorum credidit promulgandum, damnamus.* Dum Maximus Aquileiæ obſidebatur, Franci Genobaldo, Marcomere, & Sunone ducibus, ſuperato Rheni limite, in Germaniam inferiorem invaſere, ac, plurimis cæſis, fertiles pagos depopulati Agrippinæ etiam coloniæ terrorem incuſſere. Quod vbi Nannienus, & Quintinus militiæ magiſtri, quibus Maximus Victoris filij pueritiam, & Galliarum defenſionem commiſerat, audiere, ſtatim cum exercitu Agrippinam accurrere. &, cum Francos graues præda Rhenum traieciſſe, plurimis ſuorũ in Romano ſolo, qui populationem redintegrarẽt, relictis, inveniſſent, collatis apud Carbonariam ſignis, pleroſq; deleuere. Conſiliis inde, num tranſeundum eſſet in Franciam, initis, Nannienus, ea re improbata, Maguncíacum rediit. Quintinus verò cum exercitu circa Niuiſium caſtellum Rhenum tranſgreſſus, ſecundis à fluuio caſtris caſas habitatoribus vacuas, atq; ingentes vicos deſtitutos offendit. (Franci enim ſimulato metu ſe in remotiores ſaltus receperant, caudicibus per extrema ſiluarum obiectis.) atque vniuerſis domibus exuſtis, milites per noctem ſub armis tenuit. prima verò luce ſaltum ingreſſus, vſque ad meridiem tramitum ſe erroribus implicãs, totum perluſtrauit. tandem cum ingentibus ſeptis clauſa omnia reperiſſet, in paluſtres campos, qui ſiluis iungebantur, evaſit. molientibus hoſtium rari apparuere. qui, coniunctis arborum truncis ſuperſtantes, velut è faſtigiis turrium, ſagittas tormentorum more effudere, inlitas herbarum venenis, vt vulnera ſummæ cuti, & non lethalibus locis inflicta haud dubias mortes adducerent. Inde maiore multitudine hoſtium circunfuſus exercitus, in apertos campos, quos liberos Franci reliquerant, auidè effuſus eſt. ac primi equites voraginibus immerſi, permixtis hominum, iumentorúmque corporibus, ruina invicem ſuorum oppreſsi ſunt. Pedites autem, quos nulla onera equorum calcauerant, impliciti limo ægrè explicantes greſſum, rurſus ſe ſiluis trepidantes abdebãt. Perturbatis ergo ordinibus cæſæ legionis, Heraclio Iouianorum tribuno, ac pene omnibus, qui militibus præerant, interfectis, paucis effugium tutum nox, & ſiluarũ latibula præſtitere. Maximo inde, quemadmodum diximus, interempto, Valentinianus Arbogaſtem magiſtrum militum in Galliam adverſus Victorem Auguſtum Maximi filium miſit. atque in locum Nannieni, & Quintini Carietionem,

& Syrum suffecit. Non magna res dimicatione confecta est. primo adventu Victor prœlio superatus, comprehensus, atque occisus est. Gallia vniuersa in fidem recepta, Carietto, & Syrus cis Rhenum adversus Francorum exercitum constiterunt. Hæc in exitu anni peracta. Itaque
389 postero ineunte, quo Timasius, & Promotus consulatum, & Albinus præfecturam vrbis administrarũt, Valentinianus, Iustina matre amissa, XIIII Kalen. Februarias Mediolano ad præfectum prætorio Galliarum Constantianum sic scripsit: *Omnes, qui tyranni usurpatione prouecti cuiuslibet acceperunt nomen militum dignitatis, codicillos, atque epistolas promere iubemus, & reddere.* Theodosius inde mense Iunio cum Honorio filio Romam perrexit. & cum Valentiniano vrbem triumphans iniuit, ac pompam ferculorum modò curru, modò pedibus subsequutus, nunc de bello, nunc de victoria triumphauit. In curia senatum, pro rostris populum alloquutus est. omnibus se principem, singulis se exhibuit senatorem. In senatu à Latino Pacato, viro eloquentissimo laudatus est ea oratione, cuius sæpe meminimus, in qua ille bellum, victoriámque, & triumphum hunc de Maximo celebrauit. Vrbem inde lustrans, non publica tantùm opera, sed priuatas etiam ædes inuisit. quinetiam congiarium populo dedit, & Victoriæ ludos edidit, & Symmacho viro clarissimo maiestatis reo, quòd litteras ad Maximum scripserat, veniam impertiuit. & ædes panarias, quas qui adibant, fœda consuetudine per occultas insidias in pistrina ad seruitutem adigebantur, euertit. & pœnas meretricum abrogauit, quibus audiendis praua prætereuntium libido irritabatur. atque inde in exitu anni Mediolanum recessit, cum iam domum episcopus repetisset Ambrosius. Cum Franci nouas ex Gallia prædas egissent, Arbogastes non patiendum ratus, Valentinianũ monuit, pœnas à Francis expetendas, nisi omnia, quæ superiore anno cæsis legionibus diripuissent, subitò restituerent, auctorésque belli traderent, in quibus violatæ pacis perfidia puniretur. ac post paucos dies ad eos accessit, & cum Marcomere, & Sunone Francorum regalibus colloquutus, imperatis de more obsidibus, Treviros in hiberna
390 recessit. Proximo anno, qui erat à Christo nato CCCXC, Valentiniano Augusto IIII, Neoteriòque consulibus, & Albino vrbis præfecto, cum Theodosius in Paschate ad templum religionis gratia perrexisset, Ambrosius episcopus, re animadversa, raptim ad fores occurrit, eúmque tanquam hominem nefarium ab ingressu ecclesiæ repulit, & piorum communione deiecit, eo nomine, quòd se contra fidem episcopis datam innoxio ciuium Thessalonicensium sanguine maculasset, neque eam labem aliquo adhuc, vt par erat, piaculo publicè diluisset. Theodosius autem dolore percitus, lacrymísque perfusus, nullam vim fecit, sed domum se mœstissimus retulit. & XV Kalen. Iulias ad Tatianum præfectum prætorio ita scripsit: *Qui ante secundum consulatum mansuetudinis meæ ex ordine curialis, uel presbyteri fastigium, uel diaconi ministerium, uel*

uel exorcistæ suscepit officium, omne eius patrimonium immune à curialibus nexibus habeatur. Veronam inde profectus III Nonas Septembris ad eundem ita: *Quicunque sub professione monachi reperiuntur, deserta loca, & uastas solitudines sequi, atque habitare iubeantur.* Valentinianus autẽ assiduis Theodosij præceptis imbutus Catholicam pietatem ita colere cœpit, vt Ambrosium eodem loco, atque honore, quo parentem, habuerit, ac mandata eius diligenter exhauserit. Ceterùm pridie Nonas Martias ad Albinũ præfectum vrbis sic scripsit: *Seruos, qui fecisse uiolentiam confessionibus testium, aut propriis docebuntur, si inscio domino commiserint, postremo supplicio deditos luere perpetrata censemus.* & pridie Nonas Aprilis ad eundem: *Augustæ in partibus ciuitatis magis antiqua reddi conuenit, quàm inchoari superuacua. nosse itaque par est officium magnitudinis tuæ, & cæteros, à quibus sumptus huiusmodi operibus de ærario præbebuntur acceptos omnino non ferri, si quis per usurpationem opus præter conscientiam nostram intra æternam urbem uoluerit publica conlatione construere.* At verò, postquam Natalitia 391
Domini accesserũt, quæ Titiano, Symmachóque consulibus ineuntibus erant futura, Theodosius, cum per octo menses communione priuatus vixisset, iterum cupidine templi adeundi flagrabat, sed spectatam Ambrosij seueritatem formidans, propius accedere nõ audebat. Qua re animadversa, Rufinus, qui apud illum plurimum valebat auctoritate, negotium Ambrosij placandi suscepit. atque, illo convento, iustum Imperatoris desiderium demonstrauit. cúmque, vt aliquando tandem de pristina sententia cederet, atque ipsum Imperatorem in gratiam ecclesiæ reciperet, summis precibus obsecrauit. Quas Ambrosius eadem, qua ante, constantia respuit, ac se ante millies mortem oppetiturum, quàm tantum dedecus in ecclesia permissurum, respondit. Hoc audito, Theodosius accessit, &, cum ad Ambrosium, qui in Salutatorium venerat, pervenisset, ad pedes procubuit, rogans, vt se vinculo ecclesiæ solueret, ac sibi pœnitenti aditũ templi concederet. Interroganti verò Ambrosio, quo se pœnitentiæ genere expiaturus esset, eo respondit, quod tu iniunxeris. Tum Ambrosius piaculum imposuit, atque illum sese, præsente, ac flente populo, expiantem ecclesiæ cõmunioni restituit. Hunc in modum de pœnitentia Theodosij scripsit in vita S. Ambrosij Paullinus, itémque D. Augustinus Homilia XXXII, *Deus,* inquit, *uoluit, ut Theodosius Imperator ageret pœnitentiã publicam in conspectu populi. maximè, quia peccatum eius celari non potuit.* & libro V de ciuitate Dei: *Quid fuit Theodosij religiosa humilitate mirabilius, quando in Thessalonicensium grauissimum scelus, cui iam, episcopis intercedentibus, promiserat indulgentiam, tumultu quorundam qui ei cohærebant, uindicare compulsus est? & ecclesiastica coërcitus disciplina sic egit pœnitentiam, ut Imperatoriam Celsitudinem pro illo populus orans magis fleret uidendo prostratum, quàm peccando timeret iratum?* Addidit etiam edictum in eandem sententiam, atque illud Valentiniani, quod supra posuimus, Ne capitales pœnæ ab Imperatore iniunctæ, nisi post triginta dierum spatium, sumerentur. Inde Valentinianus in Galliam, Theodosius in Græciam se recepit.

Ceterùm Thessalonicam progressus, magnum in Macedonia tumultum offendit. quotquot enim barbari intra paludes, & proximas silvas abditi ex priore Romanorum expeditione salui evaserant, Italicis Theodosij occupationibus excitati, Macedoniam, Thessaliámque effusè, nullo resistente, populabantur. Theodosio verò Thessalonicam regresso, in loca se abdita contulerant, atque illucescente die erumpentes, proxima omnia loca infesta habebant, & se statim in tutum referebant, ita vt vnde id mali manaret, non appareret. Itaque, re ad disquisitionem consilij revocata, ipse cum equitibus ad ea loca explorandi caussa processit. cum autem in domum anus cuiusdam pernoctandi gratia divertisset, ibi barbarii exploratorem repperit. quem captum tormentis admotis omnia sibi barbarorum consilia, atque acta referre coegit. Itaque, adducto inde ad ea loca, quæ ille indicarat, exercitu, omnes propè primo adventu oppressit. Qui superstites fuerunt, cum exercitum Theodosij labore fatigatum, & curatis corporibus somno mersum animadvertissent, impetum in illum fecerũt. quinetiam ipsum Imperatorem oppressissent, nisi quidam, qui nondum cibum ceperant, cursu ad tentorium capto, periculi imminentis admonuissent. qua re cognita, omnes fuga salutem sibi petere contenderunt. Promotus autem, iussu Theodosij, barbaris se obiecit, ac tantam eorum stragem edidit, vt paucos incolumes reliquerit, qui se rursus paludibus abdiderunt. Theodosius inde Constantinopolim profectus IIII Idus Nouembris vrbem cum filio iniit, vt Socrates scripsit. ac varia spectacula edidit, & Rufinum multis honoribus extulit, in primis verò cum Arcadio Augusto filio in insequentem annum consulem declarauit, licet Promoti nece vulgo infamem. quem iussu Theodosij in Thraciam contendentem per barbaros quosdam in insidiis constitutos dicebatur interfecisse. Qua impunitate elatus,
392 postea in consulatu Tatiano præfecto prætorij, & Proculo præfecto vrbis iudicium intulit, atque illi præfecturam, huic vitam iudicum sententiis abstulit. In Gallia Valentinianus certior factus, barbaros Italiæ finibus imminere, de Italiæ quiete solicitus, Gallico ocio relicto, ad eam redire, & sese periculis omnibus obiicere statuit. atque ita Viennam accessit, vt inde ad Alpes, expeditis belli consiliis, properaret. Erat apud ipsum Arbogastes Comes, & magister militum. Hic secundum à Bautone duce locum à Gratiano Augusto consequutus, post excessum eius primas sibi iniussu Valentiniani asciuerat, ac fauore militum, quòd rei bellicæ gnarus, fortis, & pecuniæ contemptor esset, magnas opes adeptus, libertatem in Valentinianum immodicam exercebat, ita vt quæ ipse non probaret, etiam si recta essent, omnino fieri prohiberet. Nec Valentinianus, licèt hoc iniquo animo patiens, remedium inire idoneum poterat, quòd ille militum benevolentia septus erat. Itaque cum illo de traiectione in Italiam adversus barba-

barbaros colloquutus, ac voluntati suæ reluctantem nactus, iram vsqueadeo non tenuit, vt, educto ense, illum percutere nisus sit. sed à familiari, extorto è manibus gladio, prohibitus, ipsum verbis asperioribus obiurgauit. inquirenti inde, cur tam acerbè sæuiret, allaturum sibi manus respondit, si, cum esset Imperator, voluntati obsequi suæ non posset. &, vt addit Zosimus, cum quodam die augusto in solio afsideret, toruis oculis advenientem aspiciens, libellum, quo ei potestatem abrogabat, porrexit. quo lecto, Arbogastes accensus, Nec potestatem mihi, inquit, dedisti, neque eripies. Hac de caussa capitalibus subortis inimicitiis, Arbogastes illum Viennæ prope habuit in obsidione. nam primùm obsequiis omnibus regiis nudauit, ac pene infra priuati modum redegit, & rei militaris curam Francis satellitibus tradidit, & ciuilia officia adversus eum solicitauit, ita vt pauci relicti essent, qui familiari eius sermoni, aut iussis obtemperare auderent. Quod vbi sensit Valentinianus, literas ad Theodosiũ misit, obsecrãs, vt sibi auxilio esset. simúlq; iureiurando affirmãs, se, nisi ab eo adiuuaretur, primo quoque tempore ad illum advolaturum. Cæterùm, cùm barbarorum adventus in Italiam timeretur, Ambrosiùs episcopus ab Honoratis ciuitatis rogatus, vt legatus ad Valentinianũ proficiscens, illum in Italiam inuitaret, se iturum promisit. sed postridie, acceptis litteris, mansiones instrui, ornamentáq; inuehi, quæ proximum Imperatoris adventum significabant, Honoratorum voluntate substitit. Cum autem rumor subitò Viennam pertulisset, Ambrosium invitandi regis ad Italiam gratia Viennam esse venturum, Valentinianus lætitia ingenti elatus est, quòd videbat, adventũ eius rebus suis opportunissimum esse futurum. Cunctante inde Ambrosio, litteras ad eum magna celeritate perferendas curauit, rogans, vt sine mora ad se contenderet, non vt interesset synodo Gallorum, sed vt in ipsa egressione se sanctæ ablutionis sacramento initiaret. Atqui magnam ille spem salutis suæ in Ambrosij moderatione, ac sapientia collocarat, confidens fore, vt oratione sua Arbogastem sibi placaret, atque ad saniora consilia revocaret. Itaq;, litteris lectis, Ambrosius statim iter ingressus est. verùm, cũ iuga Alpium superasset, ipsum interfectũ fuisse accepit. Cæterùm Arbogastes illi hoc modo vitã eripuit. Imperio spe devorato, eunuchos Valentiniani cubicularios maioris promissione mercedis, atq; honoris in eius perniciem incitauit. Ita illi ab ipso edocti, cum Valentinianũ aut dormientẽ, vt quidam scripserunt, aut certè solum, & inermem, dum ludicrũ militare intentus è fenestra spectaret, nacti comprehenderunt, ac nemine alio ex ministris aulæ præsente, illisis faucibus, strangularunt, & ne, inquisitione facta, deprehendi possent, velo gulæ alligato, quasi semet ea morte multasset, sublimem suspenderunt. Epiphanius episcopus Salaminius ipsum in Palatio suffocatũ inventum esse scribit Idibus Maij pridie Pentecostes, ac postridie se-

pultu-

pulturæ mandatum. Is annum tantùm vicesimum erat natus, iuuenis vel ipsius Ambrosij testimonio omnibus tum corporis, tum animi bonis ad Imperij magnitudinem sustinendam instructus ita, vt etiam in omni genere virtutis paternas laudes videretur esse superaturus. Hoc scelere perpetrato, Arbogastes Imperium sibi asciscere propter barbariem, impietatémque non ausus, ad alterum transtulit. Erat in castris Eugenius quidam homo paganus. qui ludum primùm litterarium habuerat, deinde stipendia in aula meruerat, inde scriba, & quæstor factus, magistri dignitatem ab Imperatore fuerat consequutus. Ad hunc igitur, quem participem consiliorum de nece Valentiniani habuerat, Arbogastes Imperium detulit. Zosimus ipsum ab Arbogaste compulsum, alij verò à Flauiano præfecto vrbis prospera omnia euentura ex ariolorum prædictione pollicito, evectum prodiderunt.

EVGENIVS IMPER.

EVGENIVS igitur ab Arbogaste Augusti dignitate ornatus ad illius arbitrium omnia administrans, statim ad firmandas opes ingentem exercitum partim ex Romanis, partim ex Gallis conflauit, & Galliam in deditionem adduxit. Hæc in Italiam, & in Orientem nunciata, mirificè omnium animos, ac pectora vulnerarunt. In primis verò Theodosius doluit, vbi se consortem Imperij ætate florentem, atque affinitate coniunctum amisisse, atque Imperium ad alios, eósque indignissimos recidisse audiuit. cuius luctũ Galla vxor assidua comploratione accendit. Cadauer Valentiniani à sororibus eius mercede redemptum, ac Mediolanũ, vt sepulturæ mandaretur, translatum est. sic enim scripsit D. Hieronymus epistola tertia: *Adolescens Valentinianus, ac pene puer post fugam, post exilia, post recuperatu n multo sanguine Imperium haud procul ab urbe fraternæ mortis conscia necatus est, & cadauer exanime stipendio infamatum.* Quo cognito, Theodosius litteras ad Ambrosiũ misit, rogans, vt sepeliendũ curaret. ad quas Ambrosius ita rescripsit: *Doleo uehementer, non solũ n, quòd immatura morte Valentinianus A. decessserit, sed etiam, quòd informatus fide, ac tuis institutis tantam deuotionem erga Deum nostrum induerat, atque tanto in me incubuerat affectu, ut quem antè persequebatur, nunc diligeret, quem antè ut aduersarium repellebat, nunc ut parentem putaret. Quod ego non recordatione iniuriæ ueteris exprompsi, sed pro testimonio conuersionis. illud enim alienum, hoc suum quod aliè infusum sibi ita tenuit, ut matris persuasionem excluderet. ille se à me nutritum præ se ferebat, me ut sedulum patrem desiderabat. ille, simulato à quibusdam aduentus mei nuncio, impatienter præstolabatur. Quinetiam illis ipsis publici doloris diebus, cum sanctos, & summos sacerdotes domini intra Gallias haberet, ut à me tamen sacramentis baptismatis initiaretur, scribendum arbitratus est. Quod etiam si non rationabiliter, amabiliter tamen suum erga me studium testificatus est. Hunc ego non doleam, æui integrum, antequam sacramentorum, quæ desiderauit, adipisceretur gratiam, repentina morte obiisse? Refrigerasti animum, quòd etiam ipse*

dignatus

dignatus es ferre testimonium dolori. Nunc de sepultura eius quoniam scripsit clementia tua, ita hic procurandum. sed e sors excessit baptismatis. quid cognouerim, non repressi. Est hic porphyreticum labrum pulcherrimum, & in usus huiusmodi aptissimum. Nam & Maximianus Diocletiani socius ita humatus est. sunt tabulae porphyreticae preciosissimae quibus uestiebatur operculum, quo regales exuuiae claudantur. Hoc fuerat praeparatum, sed expectabatur rescriptum clementiae tuae. cuius perceptione recreatae sunt sanctae filiae tuae, filij tui Valentiniani sorores. quae se g aibus afficiunt modis, & amplius exagitabantur, quòd nihil scriberetur sibi. Vnde iis non parum accessit solatij, sed dum inhumatae sunt relliquiae, nequaquam sibi parcunt. uidentur enim sibi ger ani sui funus quotidianum uidere. Et re uera, cum sine fletu magno, ac sine dolore graui nunquam sint, tamen quotiescunque eò accedu t exangues reuertuntu. Et ipsis igitur consuletur, & carissimis exuuiis, si acceleretur sepultura, ne aestiuo penitus soluantur calore. uix enim superiorem aestatem transegimus. Ex uoluntate igitur Theodosij funus celebratū, & cadauer Mediolani sepulturae mandatum est. Iustis solutis, Ambrosius laudationem scripsit, quam postea quoq; edidit. in qua inter alia haec posuit: *Conuersi sunt dies nobis u torum nostrorum in lacrymas. si qui em Valentinianus nobis, sed non talis, qualis sperabatur, aduenit. Et iste quidem uel morte sua uoluit adimpler promissum, sed nobis acerbissima facta est eius, quae exoptabatur praesentia. Vtinam adhuc nobis abesset, ut sibi uiueret. sed ille non passus, cum audiret Alpes Italiae hoste infestari barbaro, maluit periclitari se, si Gallias derelinqueret quàm nostro deesse periculo. Magnū discrimen agnoscimus Imperatoris, quòd Romano subuenire uoluit Imperio. Haec caussa mortis, quae plena laudis. Soluamus bono principi stipendiarias lacrymas, quia ille nobis soluit etiam mortis suae stipendium. Nec ta en flendi admonitio necessaria. Flent omnes, flent & ignoti flent & timentes, flent & inuiti, flent & barbari, flent & qui uidebantur inimici. Quantos ille de Gallis usque huc totius tractu itineris populorum egit gemitus: omnes enim non tanquam Imperatorem sibi, sed tanquam parentem publicum obijsse domestico fletu doloris illacrymant, sua q; omnes funera dolent. Amisimus enim Imperatorem, in quo duo pariter acerbant dolorem, annorum immaturitas, & consiliorum senectus. Audite omnes populi, & uidete dolorem meum. Virgines meae, & iuuenes mei abierunt in captiuitatem; sed cognito, quòd Valentiniani essent partibus, liberi reuerterunt. Militauit hostis barbarus Imperatori adolescenti, & suae oblitus uictoriae, memor fuit Imperialis reuerentiae. Laxauit sponte quos ceperat, excusans, quòd ignorasset Italos. Nos adhuc murum Alpibus addere parabamus. Valentiniani gratia non expectauit Alpium uallum, fluenta amnium, aggeres niuium, sed Alpes, et fluuios supergressa, muro nos sui Imperij protexit. Valentinianus errorem iuuentutis ante correxit, quàm disceret, esse lapsum alicuius erroris. Ferebatur primò ludis Circensibus delectari. sic istud abstersit, ut ne solemnibus quidem principum natalibus uel Imperialis honoris gratia Circenses putaret esse celebrandos. Aiebant aliqui, ferarum eum uenationibus occupari, atque ab actibus publicis intentionem eius abduci. omnes feras uno momento iussit interfici. Iactabant inuidi, quòd praematurè prandium peteret, coepit ita frequentare ieiunium, ut plerunque ipse impransus conuiuium solemne suis Comitibus exhiberet, quo & religioni sacrae satisfaceret, & principis humanitati. Scenicae cuiusdam forma, ac decore deperire Romae adolescentes nobiles nunciabantur. iussit eam ad comitatum uenire. Missus pretio deprauatus sine mandati effectu rediit, alterum misit, ne uoluisse emendare uitia ado-*

lescentum, & non potuisse, uideretur. Datus est obtrectandi aliquibus locus. deductam tamen nunquam aut spectauit, aut uidit. postea redire praecepit; ut & omnes agnoscerent, iritum eius non esse mandatum, & adolescentes doceret ab amore mulieris temperare. quam ipse, qui potuit habere in potestate, despexerat. Et haec fecit, cum adhuc non haberet uxorem, & tamen exhiberet suis tanquam uinctus coniugio castitatem. Quis tam dominus serui, quàm ille corporis, fuit? quis tam aliorum arbiter, quàm ille suae censor aetatis? Quid de pietate eius loquar? qui cum homines nobili ortos genere, & locupleti prosapia, quae cito mouere solet inuidiam regiae cupiditatis, accusator urgeret, praefectus insisteret, respondit, ut nihil cruentum sanctis praesertim diebus statueretur. O iuuenis optime, utinam te uiuentem inuenire potuissem, utinam te dilatio aliqua meo reseruasset aduentui. quanta ego cura inter te, & Comitem tuum, quanta sedulitate concordiam, & gratiam refudissem? quàm me ipsum pro tua obtulissem fide, quàm in me ipsum eos recepissem, quibus ille se timere dicebat? Ceterùm, si Comes non esset inflexus, tecum remansissem. Nunc quid habeo, quod melius faciam, quàm, ut tibi lacrymas pro tanto tuo in me affectu rependam? Ego te suscepi paruulum, cum legatus ad hostem tuum pergerem. ego Iustinae maternis traditum manibus amplexus sum. ego tuus iterum legatus repetiui Gallias. & mihi dulce illud officium fuit pro salute tua primò, deinde pro pace atque pietate, qua fraternas relliquias postulabas, nondum pro te securus, & iam pro fraternae sepulturae honore solicitus. Multa alia in hanc sententiam addit, quae longa sunt ad repetendum, & ipsa omnibus est in promptu oratio. Dum haec Mediolani aguntur, Theodosius Constantinopoli easdem curas, quibus, occiso Gratiano, iactatus fuerat, secum volutare animo coepit. Fuere, inquit Rufinus, nonnulli sacerdotes, qui pacis ab Arbogaste legatione suscepta, immunem esse Arbogastem à nece Valentiniani apud Theodosium affirmarint. Theodosius autem, belli consilio nondum expedito, legatum Eugenij Rufinum Atheniensem ad se missum, vt animum exploraret, rogaretque, num se aequo animo imperare passurus esset, incerto, ac perplexo responso dimisit. Extremo anno Arbogastes, quietam obtinens Galliam, Sunonem, & Marcomerem subregulos Francorum odio auito insectans, Agrippinam, iam saeuiente hyeme, petiit, ratus tum omnes Franciae recessus penetrari posse, cum decussis foliis nudae, atque aridae siluae occulere insidiatores non possent. inde cum exercitu transgressus Rhenum, Bructeros ripae proximos, & pagum Actiam, quem Chamaui incolunt, populatus est, nemine vsquam occurrente, nisi quòd pauci ex Ampsiuariis, & Chattis, Marcomere duce,
393 in vlterioribus collium iugis se ostendere. Postero anno, quo Theodosius III consul cum Abundātio fuit, Eugenium impetus cepit Italiam occupandi, parum memor, quinam Maximum idem tentantem excepisset eventus. verùm cum Flauianus, homo vaticiniis Gentilium deditus spe victoriae certae inflarat. prius tamen Germanos nouis sibi foederibus obligandos ratus, ne, se ex Galliis profecto, Rheni limitem hostiliter incursarent, ad flumen progressus, ingentes, quas Italiae caussa parauerat, copias Francorum, atque Alemanorum gentibus osten-

oſtentauit. atq; ita eos ad vetera redintegranda fœdera perpulit. Tum verò in conuiuio Arbogaſtes à regibus Francis rogatus, num epiſcopum Ambroſium noſſet, Noui, inquit, atque ei carus ſum. cui illi: In hoc profectò vincis omnes, quòd ab illo viro diligeris, qui dicit ſoli, Conſiſte, & conſiſtit. Germania pacata, Eugenius in Italiam cum Arbogaſte tranſgreſſus eſt. Qua re accepta, Ambroſius epiſcopus vrbem Mediolani reliquit, & ſeſe Bononiam contulit, ea re maximè perturbatus, quòd Eugenium acceperat, Flauiano vrbis præfecto, & Arbogaſte Comite contendente, permiſiſſe, vt ara Victoriæ, & ſumptus cæremoniarum repeteretur. quod ne fieret, ſua auctoritate Valentinianus vetuerat. Bononiæ verò cum eſſet, diuino monitu corpora Sanctorum martyrum Vitalis, & Agricolæ tum ciuitati incognita in ſolo Iudæorum iacentia repperit. eáque cum magna populi gratulatione in ædem S. Stephani, quæ nunc etiam viſitur, tranſtulit. Diſcedens inde Bononia Fauentiam, atque inde Florentiam à ciuibus inuitatus, perrexit, atque ibi partem ſacrarum, quas Bononiæ eruerat, relliquiarum repoſuit, baſilica ipſis martyribus conſecrata, & puerum mortuum in vitam reſtituit. Interim verò Eugenius cum Arbogaſte, & Flauiano Mediolanum iniuit. quo facto reliqua inde Italia ſeſe illius poteſtati permiſit. Eodem anno Theodoſius Conſtantinopoli IIII Idus Ianuarij Honorium filium, eodem modo, quo antè Arcadium, appellauit Auguſtum, & conſortem vnà cum Arcadio Imperij Orientalis accepit. Ea rés ita celebrari (vt ante diximus) aſſueuit, vt milites acclamantes Imperatorem in ſcutum leuarent, & per caſtra circunferrent. Quod tum factum ſcribit Claudianus, Honorium alloquens:

Nec dilatus honor, mutatur pincipe Cæſar.
Protinus æquaris fratri, nec certius unquam
Hortati ſuperi, nullis præſentior æther
Affuit ominibus, tenebris inuoluerat atris
Lumen biems, denſosq; nothus collegerat imbres.
Sed, cum mox ſolita miles te uoce leuaſſet,
Nubila diſſoluit Phœbus. pariterq; dabantur
Sceptra tibi, mundoq; dies caligine liber.

Poſt hæc certior factus, Eugenium, ſuperatis Alpibus, vnà cum Arbogaſte in Italiam tranſcendiſſe, atque, terrore omnibus incuſſo, ad deditionem adegiſſe, haudquaquam ſibi dubitandum putauit, quin ſerpenti incendio occurreret, atque vnà, & Valentiniani mortem, & ſeruitutem Italiæ vindicaret. Ceterùm de euentu belli ſolicitus, quòd Eugenius omnibus rebus neceſſariis dicebatur eſſe paratiſsimus, primùm ſibi diuinam, deinde humanam expoſcendam opem exiſtimauit. Itaque ieiuniis, vigiliiſque perfunctus, cum ſacerdotibus, & populo templa omnia ſupplicabundus obiuit, atque ante martyrum,

apostolorúmque sepulchra cilicio indutus procubuit, ac fida Sanctorum præsidia implorauit. Quinetiã Ioannem monachum in Thebaide vaticinij laude florentem sibi consulendum putauit, cuius responsa proximo Maximi bello vera fuisse cognouerat. atque Eutropium eunuchum in Aegyptum misit, vt aut virum sanctum ad se adduceret, aut de belli, quod animo moliebatur, euentu consuleret. Ioannes autem, cum venire abnuisset, voce oraculum edidit, ac victoriam illum relaturum, verùm non incruentam, respondit. Qua voce Theodosius excitatus, alacri inde, atque erecto animo se se ad humana & pecuniarum, & virorum, equorúmque præsidia comparanda conuertit. Cum autem propterea Antiochiæ tributa acerbius à præfectis exigerentur, populus vsque eò furore provectus est, vt, concitata seditione, statuas Imperatoris deiecerit, atque vnà ipsum probris, ac maledictis incesserit. Quare vix ab eo irato, atque infenso Flauiani episcopi precibus veniam, cum supplex, atque ad pedes prostratus petisset, obtinuit. Interim Romæ Flauianus præfectus vrbis, qui magnam veteris auguralis scientiæ inter suos habebat opinionem, auctor erat Romanis, vt sacrificia instaurarent, victimas cæderent, exta pecudum inspicerent, quibus non tam Deos propitiarent, quàm futuri belli euentum præciperent, Eugenio autem gloriosissimam victoriam, & Chri-
394 stianæ religionis ruinã temere promittebat. Arcadio inde III, & Honorio II Augustis consulibus, Theodosius omnes gentes, quibus expeditionem indixerat, convenire Constantinopolim iussit, inter quas ingentes Gotthorum, Alanorum, & Hunnorum cateruæ erant: ac duces eis præposuit, Romanis quidem copiis Timasium, & Stilichonem, hominem Vandalum, qui Serenam fratris sui filiam habebat in matrimonio, barbaris verò Gainem, Saulem, & Bacurium. Inter Gotthos, qui ordines sub eo duxerunt, insignis Alaricus fuit, is, qui postea vrbem Romam cepit, & primus barbaros ad Italiam pervastandam invexit. Inde, amissa ex partu vxore Galla, Rufino, qui filios, atque aulam moderaretur, in vrbe relicto, Constantinopoli exiit. atque in templo ad Septimum votis D. Ioanni Baptistæ factis, vt ea expeditio bene, ac feliciter sibi, ac reip. eveniret, in Pannoniam iter intendit. Hac re cognita, Eugenius Theodosio sibi potius in vestibulo Italiæ occurrendum, quàm in penetralibus excipiendum putauit. Itaque, cum adhuc ille in itinere esset, vnà cum Arbogaste, & Flauiano Mediolano egressus est, iureiurando affirmans, se, victoria parta, stabulum in basilica Mediolanensi facturum, & sub armis clericos probaturum. Quod vt Ambrosius audiit, extemplò è Tuscia Mediolanum revertit, spe sua in Deo defixa, nequaquam permissurum, vt credentem in se hominibus impiis traderet. Eugenius Aquileiam progressus, castra posuit in campo ad fluuium nomine Frigidum, qui ab ea triginta millibus passuum distat, ac Iuliarum Alpium angustias, per quas tritus est in Ita-

liam

liam transitus, valido præsidio sepsit. Theodosius autē, peragrata Pannonia, ad Iulias Alpes provectus, præsidio ex saltu deiecto, & Flauiano, cum evadere potuisset, extincto, fauces ipsas contra opinionem hostium occupauit, ac, superato sine labore iugo, sese in campos VII Idus Septembris demisit. atque extemplò pugnæ copiam fecit. ardentibus ex vtraque parte pugnandi cupiditate militibus sine mora instructæ acies, prœliúmque commissum est, cum Eugenius vexillum Herculis, Theodosius verò Christi inferret. Ceterum, cum duo aciei cornua Theodosius effecisset, atque in vno Romanas legiones, in altero barbarorum auxilia collocasset, factum est, vt Romani cum Romanis ancipiti certamine depugnarent, barbari verò loco moti ab Eugenianis fœdissima strage conciderentur. Quod vt Theodosius sensit, veritus, ne simul à nonnullis, quos in monte à tergo collocatos animadvertit, durissimo suo tempore premeretur, protinus ante aciem solus, vt omnes videre, atque audire possent, in terram proiectus supplex Dei auxiliū invocauit, Adesto mihi Domine, inquiens, ne quando gentes dicant, vbi est Theodosij Deus? Quo voto perfecto, multiplex subito Dei subsidium se ostendit. nam duces exercitus, qui montem insederant, nuncium ad eum miserunt, pollicentes, se transituros, si sibi venia, atque honos apud illum esset. quam conditionem ille accepit, &, vt in tanto tumultu potuit, sacramento firmauit. ita omnes sese ad Theodosium contulerūt. Bacurius verò, qui barbaris præerat, collecto animo, prœlium instaurauit, ac tanta mole se in hostes incitauit, vt magna ex parte aut in fugā dederit, aut occidione occiderit. Feruebat tamen adhuc in ceteris partibus vtrinq; pugna. atq; Eugenius victoriç certus, suos interequitans ad constantiam hortabatur, illud identidem vsurpans, se pro certo habere, Theodosium mox desperatione rerum sibi manus allaturum. monere autem, ne illum occiderent, sed viuum ad se perducerent. Tum verò ventus sæuissimus ortus, qualem nunquā ante spirasse constabat, in ora hostiū tanto impetu irruit, vt ordines eorum turbarit. In quo illud fuit mirabile visu, quòd tela, & sagittæ, quæ contra Theodosianos emittebantur, in eos, qui miserant, à vento reiiciebantur, & clypei manibus rapiebantur, &, scissis loris, in eorum ora provoluebantur, & oculi eorum ingesto puluere opplebantur, ita vt aspectus adimeretur. Quæ verò Theodosiani tela iaculabantur, ea vehemētiore, quàm ante, impetu, ferebantur. Qua ex re, tanquam præsenti Dei auxilio, animati, tanta vi se in hostes intulerunt, vt ferre non potuerint, ac fugæ sese tradiderint. Hunc in modum vno prœlio, vnóque die cum Eugenio debellatū Rufinus, Socrates, Sozomenus, & Orosius prodiderunt. Quibus etiam assentitur S. Ambrosius, cum scribit: *Cum locorum angustiis & impedimentis calonum agmen Theodosij paulo serius in aciem descenderet, & inequitare hostis prælij mora videretur, equo desiluit, & ante aciē solus progressus, ait, Vbi est Theodosij Deus?*

Theodoritus autem, & Zoſimus biduo rem confectam ſcribunt hoc modo. Cum defectio Solis incidiſſet tāta, vt noctis tenebras adęquaret, Gotthi propè omnes (decem millia fuiſſe feruntur) vnà cum Bacurio duce deſiderati ſunt. nox prœlium diremit. Hoc detrimento allato, Eugenius per noctem in caſtra regreſſus, munera diſtribuere iis, qui ſe ſtrenuè geſſerant, cœpit. &, tanquam nullo à Theodoſio imminente periculo, vt corpora quietè curarent, præcepit. Theodoſium verò, vt inquit Theodoritus, ſui monuerunt, vt bellum in ver proximum prorogaret, ac maiorem exercitum compararet, vt multitudine par eſſe Eugenio poſſet. Quod Theodoſius ſe facturum negauit. ac per totam noctem Deum de victoria ſupplicauit. ſub gallicinium verò ſomno victus, ſibi videre viſus eſt duos viros equis candidis inſidentes, qui ſe bonum animum habere iuberent, &, vt prima luce in prœlium rediret, monerent. nam ipſum victoria potiturum. quorū alter ſe Ioannem, alter Philippum apoſtolos eſſe dicebat. Hoc idem viſum militi quoque apparuit, idque per tribunum ad Theodoſium detulit. Theodoſius inde exercitum alloquutus, quæ ſibi, & militi viſa in ſomnis eſſent, expoſuit, atque omnes arma capere, & forti animo pro libertate, & fide pugnare præcepit. atque, illuceſcente die copiis in prœlium eductis, hoſtes ſomno, vinóque merſos inuaſit. atque inde eo, quo ſuprà dictum eſt, modo conflixit. Ceterùm, cum in hoc articulo res Eugenij verſarentur, cohortes eius aliquot, duce Arbitione, diuino ſe vrgeri numine arbitrantes, ac prorſus de victoria deſperantes, ad Imperatorem venerunt, ac ſupplices veniam poſtularūt. omnes ſubitò in fidem recepti cum eo, vt ad Eugenium irent, captúmq; ad ſe adducerent. Illi verò alacri cum clamore in collem, vbi is huius rei ignarus ſedebat, citato agmine contenderunt. Eos vbi anhelantes venire proſpexit Eugenius, victoriæ nuncios ratus, continuò, num viuum ad ſe adducerent Theodoſium, eſt ſciſcitatus. cui illi, nō illum ad te adducentes, ſed te ad illum adducturi acceſsimus. atque, his dictis, ex ſolio extractum, vinctis poſt terga manibus, ad Theodoſium perduxerunt. Theodoſius, vbi in conſpectum venit, quæ impiè, ac nefariè adverſus Valentinianum commiſerat, memorauit, ac religionem eius, qui Herculis auxilio confiſus eſſet, irriſit. ac, ſententia lata, caput ei truncari mandauit. id haſta præfixum, ac per caſtra circunlatum vbi Eugeniani viderunt, repente, armis abiectis, deditionem fecerūt. Arbogaſtes, rebus abſciſſis, cum ſe in montes aſperrimos recepiſſet, ac ſe conquiri ad necē ſentiret, poſt biduum ſibi mortem conſciuit. Hanc pugnam, atque hāc victoriam deſcripſit etiā Claudianus, alloquens Honorium, cuius conſulis, vt ipſe ait, auſpiciis eſt pugnatum:

Victoria uelox
Auſpiciis effecta tuis. pugnaſtis uterque
Tu fatis, genitorq; manu. te propter & Alpes

Inuadi

Inuadi faciles cauto nec profuit hosti
Munitis hæsisse locis. spes irrita ualli
Cōncidit, & scopulis patuerunt claustra reuulsis.
Te propter gelidis Aquilo de monte procellis
Obruit aduersas acies, reuolutaq; tela
Vertit in auctores, & turbine reppulit hastas.
O nimium dilecte Deo, cui fundit ab antris
Aeolus armatas hiemes, cui militat æther,
Et coniurati ueniunt ad classica uenti.
Alpinæ rubuere niues, & Frigidus amnis
Mutatis fumauit aquis, turbaq; cadentum
Staret, ni rapidas iuuisset flumina sanguis.

Quinetiam D. Augustinus libro V. de ciuitate Dei ita scriptum reliquit: *Valentiniano siue per insidias, siue quo alio pacto, uel casu proximè extincto, Theodosius alium tyrannum Eugenium, qui in illius Imperatoris locum legitimè fuerat subrogatus, accepto rursus prophetico responso, fide certus oppreßit. contra cuius robustißimū exercitum magis orando, quàm feriendo pugnauit. Milites nobis, qui aderant, rettulerunt, extorta sibi esse de manibus quæcunque iaculabantur, cum à Theodosij partibus in aduersarios uehemens uentus iret, & non solùm quæcunque in eos iaciebantur, concitatißimè raperet, uerùm etiam ipsorum tela in eorum corpora retorqueret. Vnde & poeta Claudianus, quanuis à Christi nomine alienus in eius tamen laudibus dixit:*

O nimium dilecte Deo, cui fundit ab antris
Aeolus armatas hiemes. tibi militat æther,
Et coniurati ueniunt ad classica uenti.

Victor autem, sicut crediderat, & prædixerat, Iouis simulachra, quæ aduersus eum fuerant, nescio quibus ritibus uelut consecrata, & in Alpibus constituta deposuit. eorumq; fulmina, quòd aurea fuissent, iocantibus, quòd illa lætitia permittebat, cursoribus, & se ab eis fulminari uelle dicentibus, hilariter, benigneq; donauit. Narrant, eadem hora, qua pugnatum est ad amnem Frigidum, Constantinopoli in templo ad Septimum hominem dæmoniacum in sublime raptum, velut cum S. Io. Baptista contendentem illum conviciis proscidisse, cum diceret, caput illi desectum esse. ac deinde addidisse: Tu me vincis, & meis copiis insidiaris. Qui verò aderant, dæmoniacum aliquid de bello, quod cordi erat omnibus, dicere arbitrati, diem, & horam notarunt. atque illo plane momento victoriam esse partam, haud ita multò post certis nunciis cognouerunt.

THEODOSIVS MAIOR AVG.

HIS rebus gestis, Theodosius, tanquam Occidentalis iam Imperij dominus, Aquileiam iniuit, atque Honorium filium Constantinopoli, & Mediolano Ambrosium episcopum evocauit. Ambrosius, missis nuncius, primùm orauit, vt filios hostium, qui ad ecclesias confugerāt, con-

conſeruaret, deinde ad eum Aquileiam proceſsit. quem vt vidit Theodoſius, ad pedes eius áccidens, ſe precibus, & meritis eius incolumem eſſe aſſeruit. ac rogatu eius miſeris illis ignouit. De quibus eodem in loco ſic Auguſtinus : *Theodoſius inimicorum ſuorum filios, quos non ipſius iuſſus, ſed belli abſtulerat impetus, etiam nondum Chriſtianos ad eccleſiam confugientes Chriſtianos hac occaſione fieri uoluit, & Chriſtiana caritate dilexit. nec priuauit rebus, ſed auxit honoribus, in neminem poſt uictoriam priuatas inimicitias ualere permiſit.* Diſceſsit inde Aquileia vnà cũ Theodoſio Ambroſius, ita vt vno die ante illum Mediolanũ acceſſerit. Theodoſius autẽ áſſumpto Honorio Mediolanum veniens vnà cũ eo de Eugenio triumphauit. vt Claudianus deſcripſit:

Quanti tum iuuenes, quantæ ſpreuere pudorem
Spectandi ſtudio matres, puerisq; ſeueri
Certauere ſenes, cum tu genitoris amico
Exceptus gremio, mediam ueherere per urbem,
Velaretq; pios communis laurea currus?

His rebus magna felicitate confectis, paucis pòſt diebus Theodoſius in morbum incidit, qui aquæ inter cutem appellatur. quo ingraueſcente, ſaluti ſuæ metuens teſtamentum condidit, atque Arcadio Orientem, Honorio Occidentem reliquit, atque illi Rufinum, huic Sti-
395 lichonem tutorem conſtituit. Ianuario verò ineunte, Olybrio, & Probino Coss. paulliſper ex morbo recreatus, ludos Victoriæ edidit, atq; eos animi cauſſa ante prandium inſpectauit. poſt prandium verò cum vehementius languere cœpiſſet, Honorio, vt intereſſet, mandauit. ac ſubſequente nocte XVI Kal. Februarij è vita migrauit, anno ætatis LX, Imperij XVI. mortem eius frequentes imbres, & ſolito tenebroſior caligo, & terræ tremor præcedens nunciauit. Fuit Theodoſius inter omnes Imperatores memorabilis non ſolùm, quia propria virtute, atque eximio Imperatoris iudicio ad illius eſt dignitatis culmen euectus, ſed etiam quia in Imperio dignum ſe tanto fáſtigio præſtitit, rep. non ſolùm fortitudine, ſed etiam pietatis Chriſtianæ ſtudio ſubleuata. quibus laudibus proximè ad Conſtantinum acceſsit. Honorius cadauer patris Conſtantinopolim inter Auguſtos ſepeliendum miſit. poſt diem autem quadrageſimum Ambroſius in templo, ipſo Honorio præſente, laudauit. Extat illa oratio. in qua inter cetera hęc poſuit: *Theodoſij principis & proximè conclamauimus obitum. & nunc quadrageſimum celebramus diem, aſsiſtente ſacris altaribus Honorio principe. quia ſicut ſanctus Ioſeph celebrat quadrageſimam patris Iacob ſupplantatoris illius, & nos celebramus Theodoſij quadrageſimam, qui imitatus Iacob, ſupplantauit perfidiam tyrannorum, qui abſcondit ſimulachra gentium omnes enim cærimonias oblitterauit. qui etiã iis, qui in ſe peccauerant, dolint, quã dederat, periiſſe indulgentiam. & ueniam denegabant, ſed non negabunt filij, quod donauit pater. Nũc ſe regnare Theodoſius cognoſcit, quãdo eſt in regno domini IESV Chriſti & conſiderat templum eius. Nunc ſibi rex eſt, quando recipit etiam filium Gratianum, & pulchra iam dulciſsima ſibi pignora, quæ hic amiſerat. quando eius Flaccilla adhæret fidelis*

anima

animæ Deo, quando patrem sibi redditum gratulatur, quando Constantino adhæret. cui licet baptismatis gratia in ultimis constituto omnia peccata dimiserit, tamen, quòd primus Imperatorum credidit, & post se hereditatem fidei principibus dereliquit, magni meriti locum repperit. Fles Honori, & lacrymis pium testificaris affectum, quòd in honorum adhuc honore tumuli patris corpus per spatia multa transmittis: fles, quòd non usque Constantinopolim reuerendas relliquias ipse prosequeris? eadem tibi caussa nobiscum est. Ne uereare, ne inhonoræ uideantur, quocunque accesserint, relliquiæ triumphales. non hoc sensit Italia, quæ claros spectauit triumphos, quæ à tyrannis interim liberata concelebrat suæ libertatis auctorem. non hoc Constantinopolis, quæ secundò ad uictoriam principem misit, quem cum uellet tenere, non potuit.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM DE IMPERIO Occidentali,

LIBER DECIMVS.

HONORIVS AVGVSTVS.

THEODOSIO exempto, simul etiã robur, ac dignitas ipsius titubare Imperij cœpit. Neq; enim aut in Arcadio, qui Orientem, aut in Honorio, qui Occidentem accepit, ad impendentem malorum tempestatem sustinendam satis aut neruorum, aut animi fuit. His verò cladibus caussam attulit, primùm imbecilla vtriusq; principis ætas, quòd ille nouemdecim, hic decem duntaxat annos natus, parum rebus tantis administrandis erat idoneus, deinde nefaria Rufini, & Stilichonis, qui tutores hærebant, improbitas. qui, captata puerorum occasione, certatim animum ad invadẽdum Imperium per omne genus sceleris, ac perfidiæ contulerunt. Nam cum ambo tanta habendi cupiditate flagrarunt, vt ius venale omne habuerint, neq; vllum ad conficiendam pecuniam iniuriæ genus omiserint, tum se tanto inter se odio persequuti sunt, vt alter alterius euertendi caussa humana, diuinaq; omnia permiscuerit. His accessere barbari, qui prioribus annis in fines Romanorum accepti, atq; honoribus militaribus, exclusis veteribus Romanis, ornati, eò insolentiæ venerant, vt iam non seruire, sed dominari, neq; iussa Imperatorum expectare, sed eorum temporibus inhiare, viderentur. Quæ mala cũ Synæsius Cyrenarũ antistes videret, orationem ad nouum Imperatorem Arcadium scripsit, in qua cum alios principum mores reprehendit, longè à disciplina vetere dissidentes, tum maximè, quòd, despectis Romanis, barbaros colerent,

neq; imminens ex ea re periculum provideret. Placet autem eius orationis ſummam in hos annales intexere, quòd præſentem, & futurum reip. ſtatum mirificè poſsit illuminare. Debet, inquit, rex aſsiduè cum militibus ſuis uerſari, in primis autem cum iis, quos agri, quos urbes, quos deniq; uniuerſa regio, quæ illius imperio paret, propugnatores dat, & cuſtodes reip. ac legum, ſub quibus alii, atque inſtituti ſunt. Hi enim ſunt, quos Plato canibus ſimiles eſſe dicit. Sed neq; paſtor unquam cum canibus lupos collocabit. nam ſi quando in canibus imbecillitatem, aut ignauiam aliquam animaduerterint, & ipſos canes, & gregem, & paſtorem deniq; ipſum aggredientur. neque legislator unquã arma cõcedet iis, qui non ſunt nati, et educati ſub ipſius legib. nullũ enim ab his pignus beneuolentiæ habet. Eſt enim hominis audacioris, cũ uideat, iuuentutẽ multã alibi educatam, ſine moribus uiuentem, ſua in regione arma tractantem, non extimeſcere, nec uidere, Tantali ſaxum tenui filo appẽſum impendere reip. nam tum eam externi milites inuadẽt, cum rem ſibi bene ceſſuram exiſtimabunt. Ac ſanè iam huius mali uelitationes quædam fiunt, iamq; nonnullæ partes Imperij, perinde ut corporis, laborant, cùm non poſsint ea, quæ aliena ſunt, cum ipſo corpore coaleſcere, & ad harmoniam ſanam reduci. ſecernenda autem eſſe tum à corporibus, tum à ciuitatibus ea omnia, quæ ſunt in iis aliena, & medici, & Imperatores cenſent. Qui uerò exercitum non conſcribit, qui illis opponi poſsit, & ueluti illi domeſtici ſint, uacationem militiæ petentibus multis permittit, ſuoſq; aliis rebus operam dare concedit, quid aliud, quàm in propriam perniciem ruit? cum æquum eſſet iſtos Scythas, qui hic arma geſtant, perſequi, & ab ipſa agricultura propugnatores accerſere, & delectus adeò acres habere, ut philoſophi è ſcholis, opifices ex officinis, populi ex theatris euocarentur. Quo modo enim ferre poſſumus, partes uiriles in noſtra rep. alienorum & externorum eſſe, & fortiſsimum Imperium concedere aliis bellicæ gloriæ principatum? Neque enim dubitandum eſt, fore, ut illi aliquando armis instructi hominum urbanorum ſe dominos eſſe uelint. Quod priuſquam eueniat, reuocandi ſunt nobis Romanorum animi, & ita aſſuefaciendi, ut ipſi ſuo marte uincere & poſsint, & uelint, nec omnino ſocietatem ullam cum barbaris ineant, ſed eos omnes deſpiciant, omniq; loco funditus pellant. Primùm igitur magiſtratu ſummoueantur, & procul à curiæ honoribus arceantur, quibus per ſummum dedecus ea obuenerunt, quæ diu apud Romanos habita ſunt, & re ipſa fuerunt, honeſtiſſima. Nam & Deam Themidem, quæ ſenatui, & Bellonam, quæ exercitui præſidet, obuelare ſe arbitror, cum cernant, hominem penula ſcortea indutum ducem eſſe chlamydatorum, & uilloſam pellem exuentem togam ſumere, & de ſumma rerum cum Romano magiſtratu conſulere prope ipſum conſulem ſedentem, longè poſt eum ſedentibus iis, quibus honos ille iure optimo debebatur. atque illos eoſdem, ubi paullulum è curia egreſsi fuerint pelles ſuas rurſum induere, togamq; Romanam apud ſuos deridere, quòd impediat enſis eductionem. Apud nos exercitus magni ſunt, noſtriſq; ſeruis Scythis ſanguine coniuncti. qui, neſcio quo infelici fato in Romanum Imperium influxerunt. illi ſuos duces habent magnæ auctoritatis uiros non ſolùm apud eos ipſos, ſed etiam apud nos. quod malum noſtra dedit ſocordia nobis præter eos autem milites, quos iam habent, ſeruos etiam noſtros ipſis acceſſuros exiſtimate. Hæc igitur nobis munitio demolienda purganda ſunt Imperatoris caſtra non aliter, ac cumulus tritici. Cunctos autem Scythas Romani, quibus cum illis res eſt, manu, & conſilio antecedunt. Scythas autem iſtos & narrat Herodotus, & nos ipſi cernimus morbo timiditatis laborare. hi enim ſunt, qui ubique terrarum ſeruitia explent, quiq; ſedem

ſtabilem

ſtabilem nunquam habuerunt. qui ſedibus ſuis ſæpe à multis expulſi, noſtra ætate ad nos uenerunt, non animo bellandi, uerùm ſupplices, cum rurſus finibus ſuis moti eſſent. Cum autem Romanorum mores, ſicuti in ſupplices decuit, humaniſſimos, & non arma experti eſſent, barbari, quam par fuit, gratiam rettulerunt. nam inſolentes facti beneficium non agnouerunt. quo nomine, cum patri tuo aduerſus ipſos armato meritas pœnas dediſſent, rurſus ad miſericordiam eius confugientes, ſupplices ſe unà cum uxoribus ſuis ad pedes eius proiecerunt. ille uerò ſupplicantes erexit, & belli ſocios aſciuit, & ciuitate donauit, & omnium bonorum participes fecit, & partem Romani agri eis attribuit. At illi, propterea quòd pater tuus mitem ſe eis præbuit, nos in hunc uſque diem derident. qua fama humanitatis noſtræ etiam uicini eorum ad nos ueniunt, aduentant enim ſagittarij equites, petentes, ut eos complectamur, illosq; nobis, utpote multò ſe inferiores, exemplum proponũt. At difficile eſt, iſtos expellere. Si me audies, difficultas illa facilè tolletur, ſi militum numerum adauxeris ſi Romanos ad uirtutem excitaueris, ſi legiones domeſticas ſcripſeris, ſi aduerſus barbaros iſtos animo uehementi & concitato uteris. nam mox uel agriculturæ operam iuſſi dabunt, uel eodem itinere, quo uenerunt, fugam capeſſent, & nunciabunt iis, qui trans Iſtrum incolunt: non amplius eſſe apud Romanos illam facilitatem, ſed eos ducem habere iuuenem quendam excelſi animi, qui etiam inſontem reprehendere poſſit. Hæc, vt expoſui, de periculoſa reip. barbarorum inſolentia ſcripſit Synæſius ad Arcadium, vt primùm poſt mortem patris Imperium iniit. quæ non obſeruata vim ſacri cuiuſdam oraculi habuerunt. nam barbari, cum annis prioribus quieuiſſent, ab hoc anno tumultus miſcere deintegro in Orientali Imperio incœperunt. Quæ res, quoniam inſignium, quæ pòſt Occidentẽ afflixerunt, calamitatum initium introduxit, quemadmodum geſta ſit, diligenter eſt exponendum.

STILICHO, cum vtriuſque principis, atque Imperij tutelam à Theodoſio ſibi commiſſam eſſe aſſereret, Rufinum munere ſuo exuere omni ratione contendit, atq; ad eam rem iter Conſtantinopolim adornauit, ita vt, rebus Italiæ conſtitutis, magna celeritate ſe in Galliam ad limitem Rheni pacandum contulerit. Qua re cognita, Rufinus ſubitò, quaſcunque potuit, ei moras oppoſuit. itaque cum alia in Oriente bella, tum præſertim Gotthicum grauiſsimum excitauit. Quippe, litteris occultè ad Alaricum in Thraciam miſsis, ipſum ad invadẽdam Græciam perpulit. compererat enim, grauiter illum ferre, ſe militarib. copiis nullis præfectum eſſe, ſed eas duntaxat obtinere, quas ei Theodoſius tradiderat, cum adverſus Eugenium arma tulerat. Inde de induſtria homines ſibi fidos ei obiecit, Antiochum, qui Græciã proconſule regeret, & Gerontium, qui Thermopylas cuſtodiret, ſecretis vtriq; mandatis editis, vt Alaricum, ſi impetum in ea loca feciſſet, malè pertinaci defenſione reciperent. Qua re fretus Alaricus, cum ingenti Gotthorum exercitu raptim ex Thracia mouit, atque irruptionem in Macedoniam fecit, nullis, neque oppidis, neque eccleſiis, neq; hominibus parcens, vnde prædæ ſperare aut ſibi, aut ſuis aliquid poſſet. In Theſſaliam inde tranſgreſſus, à Theſſalis ad oſtia Penei fluminis commiſſo

prœlio pulſus, tria hominum millia perdidit. Inde ad Thermopylarũ anguſtias, qui tranſitus erat notiſsimus in Græciam, ventum. eæq́; cedente ex compoſito Gerontio, occupatæ. qua de re ſic Eunapius: *Alaricus cum barbaris per Thermopylarum fauces peruaſit non ſecus, quàm per apertum ſtadium, ac campum liberum, & decurſui equorum patentem. Eas Græciæ anguſtias illi prodidit impia natio fuſcis utentium ueſtibus, qui, nullo probibente, ſimul cum eo irruperunt, reſciſſa iam pontificalium inſtitutorum lege, ac uinculo.* Ceterùm, occupatis Thermopylis, cum in Bœotiam deſcendiſſet, omnia præter Thebas expugnauit. has enim, quòd munitas inveniſſet, atque Athenis animo immineret, ſtudioſè reliquit. Athenis autem facilè ſe potiturum ſperabat, vel quia propter vrbis amplitudinem cuſtodiri ab omni parte nõ poſſent, vel quia, occupato portu Piręei, ciues inopia rei frumentariæ breui deditionem eſſent facturi. cum autem exercitum vrbi admoueret, Mineruam in muris obambulantem ſibi videre viſus eſt, ea ſpecie, qua à Gentilibus fingebatur, pro mœnibus verò Achillem ſtãtem, qualem Homerus expreſsit, cum iratus Patrocli necem vlturus acceſsit. cuius viſi noua ſpecie territus, conſilium oppugnationis abiecit, ac pacem vltro ciuibus obtulit. qua ſacramento vltro, citroq́; firmata, vrbem cum paucis ingreſſus eſt. Summo omnium ſtudio exceptus, cum lectiſsimis ciuibus lautus accubuit. ac muneribus eximiè cultus, vrbe pariter, ac tota Attica ſine vllo maleficio ceſsit. Inde tranſitu in Megaridem facto, & vrbe primo impetu capta, ad Iſthmum proceſſit, eoq́; ſine vllo certamine Gerontij beneficio ſuperato, in Peloponneſum ingreſſus, Corinthum, Argos, Lacedæmonem, ceteraq́; interiecta oppida nullo negocio redegit in poteſtatem. Quibus cladibus cognitis, Rufinus eò magis ad Imperij cupiditatem exarſit. Interim Stilicho in Rhætiam profectus, primo adventu Francos reges, & Sueuos, Alemanosq́; ita perterruit, vt pacem poſtularent. Ex quibus Marcomeres rex Francorum in exilium actus, Summo autem frater eius, cum ſe germani vindicem ferret, à ſuis eſt interfectus. ita fœdus cum Francis percuſsit. Mox de Alarici irruptione in Illyricum facta edoctus, Italiam eadem, qua venerat, celeritate repetiit, atq; exercitũ, quẽ Theodoſius in Italia reliquerat, in naues impoſuit, aliisq́; ex Italia, Galliaq́; militibus ſecum adductis, in Illyricum cõtendere maturauit. atq; in Peloponneſum egreſſus, Alaricũ latè omnia, vt diximus, expugnantem offendit. Cuius advẽtu Alaricus exterritus, milites ſuos per agros palantes, ac diſsipatos contraxit, ac ſe vallo, caſtrisq́; ſepſit. Stilicho verò armato ad illũ ꝓgreſſus exercitu, extremo decertare prœlio voluit. verùm, cũ inſtructæ vtrinq; acies ſtarẽt, litteras ab Arcadio Rufini impulſu ſcriptas accepit, quib. præcipiebatur, ne quid in Oriente rei militaris attingeret. quibus lectis, bellũ, quod in manib. erat, omiſit. quod ſi, vt ſpes erat, proſpero eventu ceſsiſſet, ſatis conſtat, multas, quæ imminebant Occidenti, calamitates, facilè potuiſſe a verti. Hæc in

hunc

hunc modum acta tradit Claudianus. Zoſimus autem auctor eſt, Stilichonem, in Peloponneſum egreſſum, Alaricum in Pholoen Arcadiæ oppidum compuliſſe, eumq́ commeatus inopia extinguere potuiſſe, niſi ſeſe ocio tradidiſſet, ac, quæ Gothi non attigerant, militibus ſuis diripienda dediſſet. Quo facto, Gotthos ſpacium nactos, ſeſe ex Peloponneſo cum præda in Epirum intuliſſe, atque eaſdem ibi populationes, & vaſtitates edere perrexiſſe. Quocunque verò modo res geſta ſit, Stilicho, re infecta, cum ſibi redeundum videret, exercitum Theodoſianum ad Arcadium miſit, ac Gainem ei ducem præfectum ſecretò, quid adverſus Rufinum moliri vellet edocuit. Interim cadauer Theodoſij Conſtantinopolim ex Italia tranſportatum VI Idus Nouembris funere magnificētiſsimo eſt elatum. V autem Kal. Decembris, appropinquante Conſtantinopoli exercitu, Gaines prægreſſus, militum adventum Arcadio nunciauit, eumq́ ea de re geſtientem, vt de more obviam extra vrbem procederet, adhortatus eſt. Quod Arcadius ſummo ſtudio fecit, ac benignè ſalutatus, comiter omnes excepit. Quo facto, milites, accepto à Gaine ſigno, cuncti in Rufinum, qui cum Arcadio exierat, &, vt inquit Claudianus, ab Arcadio in partem Imperij accipi poſtulabat, infeſti ſe intulerunt, ac plurimis illatis vulneribus confecerunt. Caput inde abſciſſum, & pilo præfixum per vrbem latum eſt, manus dextera amputata ad dedecus inſatiabilis auaritiæ ſtipē oſtiatim emendicauit. Eo anno Florentino vrbis præfecto ſucceſsit Andromachus. quo prǽfecturā gerente, Honorius Mediolano multa edicta edidit, quibus eos, qui tyrannos in ſeditione ſequuti erant, aut pœna multauit, aut venia ſubleuauit. & patris acta firmauit, ex quibus hoc huic hiſtoriæ adſcribere libuit, datum X Kal. Aprilis: *Quæcunque à parentibus noſtris diuerſis ſunt ſtatuta temporibus, manere inuiolata, atque incorrupta circa ſacroſanctas eccleſias præcipimus. Nihil igitur à priuilegiis immutetur, omnibusq́; qui eccleſiis ſeruiunt, tuitio deferatur. quia temporibus noſtris addi potius reuerentiam cupimus, quàm ex iis, quæ olim præſtita ſunt, immutari.* In Africa S. Auguſtinus, quem ab Ambroſio ſalutari fonte ablutum ſupra diximus, epiſcopus Hipponenſis eſt factus. Rufino extincto, Eutropius eunuchus locum tenuit. Is Rufini bona amicis dilargiri contendens, ab Arcadio eſt cohibitus. ſiquidem initio ſequentis anni, quo ille quartum, & Honorius tertium con- 396 ſulatum geſſerunt, Idibus Februarij edixit, vt ea, quæ Rufinus quondam, cum viueret, quoquo pacto poſſederat, in eodem ſtatu manerēt, nec quiſquam ſibi poſt eius obitum vindicandi poteſtatem aſſumeret. Eutropius repente Rufinus alter effectus, cum Timaſium, & Abundantium, atq́ honoratiſsimum, & gratioſiſsimum quenq́ apud Arcadium ex aula per varias calumnias emouiſſet, atq́ adeo etiam in exilium proieciſſet, tum in Stilichonem arbitratu ſuo res Occidentis adminiſtrantem ſe intulit, & ad intercludendum illi Conſtantinopolim aditum, hoſtem iudicandum à ſenatu Arcadij voluntate curauit. mox

vt Africam Honorio adimeret, Gildonem Comitem, & magistrum vtriusq; in Africa militiæ ad studia sua traduxit. Ita Gildo, exercitu Africano corrupto, repente Africam occupauit, eamq; se Arcadij nomine obtinere denunciauit. Quam rem Stilicho pro eo, ac debuit, grauissimè accepit, neque remedium quærere ei recuperandæ cessauit. Interim Honorius Mediolani Libycarum ferarum munus populo exhibuit. in quo res insignis memoriæ contigit. Cum Cresconius quidam ad bestias damnatus à militibus Stilichonis de ecclesia, ad quam confugerat, raperetur, Ambrosius episcopus cum clero ad hominem conseruandum accurrit. sed milites duces Arrianos habentes præualuerunt, atque arreptum hominem ad amphitheatrum deduxerunt. verùm nõ ita multò post, expedito dimissi leopardi in eum locum, in quo spectandi caussa sedebant, assultu, miserè laniati sunt. Quod vbi vidit Stilicho, religione haud intactus, per multos dies episcopo satisfecit, & Cresconium, quia grauissimorum criminum erat manifestus, in exilium mittere satis habuit. Per eosdem etiam dies ipse Ambrosius corpus S. Nazarij martyris in horto extra vrbem inuenit, sanguine perinde recenti, ac si eodem tempore, quo leuabatur, lotum, & compositum in sepulchro fuisset. id ad basilicam Apostolorum pridie Solemnis eorum deinde conditum fuit. Et hoc anno Alaricus vnà cum suis victoria superiore superbus Epiro egressus, Græciam prouinciam incursauit, eamq; incendiis, & populationibus vastare, nemine resistente, contendit. Quo terrore perculsi incolæ, multi externas regiones salutis gratia quæsiuerunt. Eo etiam anno varia prodigia nunciata graues curas in hominum mentibus excitarunt. nam & terra per plurimos dies sæuo motu concussa est. & cælum maximo ardore visum est conflagrare.
397 Cæsario inde, Atticoq; consulibus, Honorius Romam processit, atque edictum in Foro Traiani edidit, ne quis in cãpo Martio casas, aut tuguria collocaret. Eo præsente res accidit altera memorabilis, quæ finem muneri gladiatorio attulit. Cum gladiatores adhuc prisco more in foro darentur, Telemachus quidam ex Oriente monachus spectaculi fœditatem auersatus, dirimendi certaminis gratia prouolauit in medium. Qua re populus indignatus, monachum lapidibus est aggressus. Quem extinctum vbi sensit Honorius, in numerum martyrũ ascribi curauit, & noua lege, ne in posterum gladiatorum munus ederetur, edixit. Interim, cũ Africa amissa ante oculos versaretur, eius recuperandæ talis occasio est oblata. Mazescel nefariis à Gildone fratre insidiis appetitus, ex Africa fugit, atque ad Honorium profectus, quo statu res illius prouinciæ essent, edocuit, belliq; facilitate proposita, operam suam ad Gildonem expugnandum, si sibi idoneus daretur exercitus, est pollicitus. Res in eum locum adducta erat, vt differri vindicta non posset. nam Gildo ex Africa ita nauigationem omnem impedicbat, vt Romam in magnã rei frumentariæ difficultatem adduceret.

Itaq;,

Itaq; Honorio, ac Stilichone auctoribus, senatus, vetusto more relato,
bellum adversus Gildonem, duce Mazescele, decreuit. atque ita res ne-
cessariæ ad id comparari sunt cœptæ. Qua re cognita, Gildo rabie ad-
versus Mazescelem efferatus, liberos eius, qui in Africa remanserant,
iugulauit, ac scelus scelere cumulauit. Honorius mense Aprili rediit
Mediolanum. Idem annus duorum nobilissimorum antistitum mor-
te fuit insignis, Ambrosij Mediolanensis, & Martini Turonensis. Am-
brosium grauissimo morbo iactatum simul Stilicho audiit, diuino
quasi afflatus numine, vaticinium protulit, inquiens: Si hic vir naturæ
concesserit, vltimus Italiæ impendet interitus. excessit autem magna
sanctitatis, & doctrinæ fama pridie Nonas Aprilis, inq; eius locum
Simplicianus presbyter, homo iã ætate cõfectus, est substitutus. Marti
nus, mirandis operibus editis, supra hominis cõditionẽ in vita nobi-
litatus, III Idus Nouembris migrauit ad cælos. Vterque ab Ecclesia
inter Confessores, Ambrosius etiam inter Doctores ascriptus est. Mar
tini sepulchrum incredibili & ciuium, & convenarum multitudine
celebrari pietatis nomine cœptum. ex quo præcipuè Turonensis est
ecclesia insignita. Eodem anno Idibus Augustis Concilium Cartha-
gine actum est, in quo præter cetera Aurelius episcopus decreuit, vt e-
piscopi Africæ de die paschatis celebrando, qui in controversia erat, ad
antistitem Carthaginiẽsem referrent: de pueris verò apud Donatistas
baptizatis, Syricium pontificem, & Simplicianum episcopum Medio-
lani consulerent. cui Concilio subscripsit etiam S. Augustinus Hippo-
nensis episcopus. In Oriente Arcadio Eudoxia Augusta Flaccillam
puellam peperit. Nectario episcopo Constantinopolitano mortuo,
Ioannes Antiochenus suffectus est, is, qui ab eloquentiæ magnitudi-
ne, quasi auream orationem ore funderet, Chrysostomus appellatus
est. Et hoc anno Alaricus in Epiro, & Græcia cum suis insolentiùs sæ-
uiit. Insequenti inde Honorius quartum consulatum suum in Occi- 398
dente, Eutychianus verò in Oriente iniuit. Eo anno, Syricio pontifice
VIII Kal. Martij vita functo, Anastasius presbyter VII Idus Aprilis est
subrogatus. de quo sic Paulinus Nolanus episcopus ad Delphidium:
*Sciat Veneratio tua, sanctũ fratrem tuũ papam urbis Anastasium amantißimum esse humi-
litatis nostræ. nam breui post ordinationẽ suam epistolas de nomine nostro plenas & reli-
gionis, & pietatis, & pacis ad episcopos Cãpaniæ misit, quibus & suũ declararet affectũ,
& aliis benignitatis suæ præberet exẽplum. deinde nos ipsos Romæ, cũ solemni cõsuetudine
ad beatorũ apostolorũ natalem uenissemus, tã blandè, quàm honorificè excepit. postea quoq;
interposito tẽpore, etiã ad natalem suũ, quod cũ sacerdotib. suis deferre solet, inuitare digna-
tus est.* Honorius nuptias cũ Maria Stilichonis, & Serenæ filia quadrien
nio antè sibi desponsa, iam maturis vtriusq; ad ineundum matrimo-
nium annis, Mediolani apparatu magnifico celebrauit. Stilicho Ma-
zescelem cum idonea militum manu contra Gildonem in Africã mi-
sit. Is, cum Pisis conscendisset, ad Caprariam insulam delatus, sanctos
quosdam

quoſdam viros aſſumpſit, quorum ſe apud Deum precibus victoriam pariturum putauit, atque in Africam egreſſus, contra Gildonem cum quinque militum millibus conſtitit, qui ſeptuaginta millia in armis habebat. Inde, cum caſtra mouere, & intercedentem ſuperare vallem moliretur, per noctem à S. Ambroſio, qui paullo ante finem viuendi ſ fecerat, admoneri in quiete ſibi eſt viſus, cum, manu ſublata, & impacto ter humi bacillo, diceret: Hic. quod ille interpretatus eſt, tertio poſt die ſe ibi victoria potiturum. Atq; ita poſt triduum, illatis in hoſtem ſignis, ſtatim ſine certamine milites Romanos omnes ad deditionem adduxit. barbaris fugientibus, Gildo & ipſe ſe fugæ mandauit. verùm, cum arrepta naui in altum provectus, vi ventorum Tabracam eſſet reiectus, poſt aliquot dies ab hoſtibus captus, eſt ſtrangulatus, ſiue, vt inquit Zoſimus, ne in manus hoſtium perveniret, ipſe ſibi mortem conſciuit. Mazeſcel inde ingenti potius, quàm glorioſa victoria decoratus, in Italiam ſe recepit. Hac re Romam nunciata, eximia omnes lætitia cumulati. nam vrbs, atque Italia tota ingenti annonæ difficultate leuata eſt. Senatus eo nomine Honorio triumphum decreuit, quem fama fuit, Mediolano Romam venturum, verùm omnium opinionem fefellit. Itaque Claudianus Romam hac de re conquerentem fecit, his verſibus:

Veſtra parens Auguſte queror, quonam uſq; tenebit
Prælatus mea uota Ligur? uetitumq; propinqua
Luce frui ſpatiis decernens gaudia paruis,
Torquebit Rubicon uicino nomine Tybrim?
Non ne ſemel ſpreuiſſe ſat eſt, cum reddita bellis
Africa uenturi ſpe luſit principis urbem?
Nec duras tantis precibus permouimus aures.
Aſt ego frenabam geminos, quibus altior iret
Electi candoris equos, & nominis arcum
Iam molita tui, per quem radiante decorus
Ingrederere toga. pugnæ monumenta dicabam,
Defenſam titulo Libyam teſtata perenni.

Stilichoni verò monumentum populus Ro. ex ſenatuſconſulto cum his verbis conſtituit: Fl. *Stilichoni inluſtriſſimo uiro, magiſtro equitum peditumq;, Comiti domeſticorum, tribuno prætoriano, & ab ineunte ætate per gradus clariſſimæ militiæ ad columen gloriæ ſempiternæ; & regiæ affinitatis euecto, progenero Diui Theodoſij, Comiti Diui Theodoſij Auguſti in omnibus bellis, atque uictoriis, & ab eo in affinitatem regiam cooptato, itemq; ſocero Dn. Honorij Auguſti, Africa cōſilijs eius, & prouiſione liberata.* Eutropio liberam prope dominationem non ſolùm in aula, ſed etiam in Imperio Arcadij exercente, atque omnes omnium pecunias, opesq; per varias cauſſas in domum ſuam aſtutè vertente, Gaines indignè tulit, vt qui honorem duci provectioris ætatis convenientem nactus non eſſet, nec muneribus vel ampliſsimis inſanam barbari cupidita-

piditatem exsaturare ad colligendam gratiam posset. ac varia secum
moliri ad res nouandas animo cœpit. In Epiro, cæterisq; finitimis O-
rientis prouinciis eadem Alarici, & Gotthorum debacchata libido
est. Constantinopoli III Idus Martias Ioannes episcopus consecratus
statim cleri disciplinam corrigere est aggressus. inde in magistratus vr
bis inuectus, omnibus iusto seuerior, ac quodammodo acerbior vi-
sus. Postero anno consulatum inierunt Manlius Theodorus, & Eu- 399
tropius ipse eunuchus. Hic potentia extraordinaria nixus, homo pa-
ganus, duo grauissima flagitia perpetrauit. primum, quòd in contu-
meliam ecclesiæ edictum ab Arcadio extorsit, vt si quis ad ecclesiam
confugeret, ab altari abreptus pœnas grauiores persolueret. quæ lex
à Ioanne episcopo ingenti animi magnitudine improbata est. deinde,
quòd in Eudoxiam Augustam sese contumeliosius gessit. Itaq; cum
propterea ad pœnam ab Arcadio quæreretur, impunitatis caussa ad
templum se contulit, & contra legem à se promulgatam aram supplex
amplexus est. Quam rem vbi Ioannes vidit, conscenso ambone, orare
instituit, neque tantum facinus inultum patiendum esse diserta admo
dum oratione contendit. Itaq; Eutropius honore spoliatus est, nomi-
ne eius ex Fastis exempto, ita vt solus Manlius Theodorus consul ap-
pellaretur, deinde etiam in exilium actus. Qua de re Arcadius XVI
Kalen. Februarias ad Aurelianum præfectum prætorio sic scripsit: O-
mnes res Eutropii, qui quondam præpositus sacri cubiculi fuit, ærarij nostri calculis adiun-
ximus, erepto splendore eius, & consulatu à tetra illuuie, & à commemoratione nominis
eius, & cœnosis sordibus uindicato ut eiusdem uniuersis actibus antiquatis, omnia mutescât
tempora, nec eius enumeratione sæculi nostri labes appareat, nec ingemiscant aut qui sua
uirtute, aut uulneribus Romanos fines propagant uel qui eosdem seruandi iuris æquitate
custodiunt, quòd diuinum præmium consulatus lutulentum prodigium contagione fœdauat.
Patriciatus etiam dignitate, atque omnibus inferioribus spoliatum se esse cognoscat, quos mo-
rum polluit sæuitate omnes statuas, omnia simulachra tam ex ære, quàm ex marmore, seu ex
fucis, quàm ex quacunque materia quæ apta est effingendis, ab omnibus ciuitatibus, oppidis,
locisq; priuatis, & publicis præcipimus aboleri. nequa tanquam nota nostri sæculi obtutus
polluat intuentum. Adhibitis itaque fidis custodibus, ad Cyprum insulam perducatur. in qua
tua sublimitas relegatum esse cognoscat, ut ibidem peruigili cura uallatus nequeat suarum co-
gitationum rabie cuncta miscere. Inde idem grauiorum criminum quoque
compertus capite pœnas dedit. Mortuo Eutropio, Gaines eandem
viam ad potentiam comparandam ingressus, petere ab Arcadio non
erubuit, vt ecclesia vna ex iis, quæ in vrbe erant, Arrianis, quos ipse fo
uebat, assignaretur. quæ petitio, vt impia, atque aliena, item à Ioanne
vituperata est. deinde res nouas in Phrygia molitus, tandē Chalcedo-
ne fœdus cum Arcadio iniit, ac sese Constantinopolim rettulit. Ibi ve-
rò, cum occultè Gotthis à se introductis vrbem diripere, atq; incende-
re statuisset, consilio patefacto, incœptum omisit. Arcadius altera filia
auctus est, quam Pulcheriam nominauit. Eodem anno, teste D. Augu-

stino, Carthagine Gaudentius, & Iouius Comites Honorij XIIII Kal. Aprilis Deorum templa diruerunt, & simulachra fregerunt. Honorius ipse Venetiæ oppida peragrauit. siquidē Brixię, Veronæ, Patauij, & Altini fuisse reperitur. Altino autem Kal. Decembris sic edixit: *Ex possessionibus Gildonis, quæ ad nostrum ærarium sunt deuolutæ, canonem omnium titulorum ex integro solemni more, impetrata cautione, solui præcipimus.* Stilicho ab Arcadio inuitatus, vt consulatū in Eutropij locum iniret, in insequentē annum accepit, eumq; cum Aureliano præfecto prætorio in Oriente iniuit. profectusq; post annos quinq; Romam, ingenti plausu à populo cuncto exceptus est, siue cū circum, & ludos iniuit, siue cum in foro pro tribunali ius dixit, siue cū rostra conscendit, teste Claudiano, qui ita scripsit:

400

Et quod adhuc nullo potuit terrore coacta
Libertas Romana pati, Stilichonis amori
Detulit exultant auidi, quocunq; decorus
Conspiciare loco, nomenq; ad sydera tollunt.
Nec usq;a dilecto satiantur lumina uultu,
Seu circum trabeis fulgentibus aureus intres,
Seu celebres ludos, solio seu fultus eburno
Cingas iure forum, denso seu turbine uulgi
Circunfusa tuæ conscendant rostra secures.

Annus hic fuit à Christo nato quadringentesimus, omnium, quos Occidens vidit, maximè memorandus. extitit namque initium irruptionum barbaricarū, quibus in dies magis sæuientibus Occidentale Imperium est vsque ad extremam internicionem afflictum. Neque enim vllum siue bellicæ calamitatis, siue barbaricæ feritatis, siue vesanæ cuiusdam libidinis excogitari exēplum potuit, quod non in ipsas prouincias, ciuitates, agros, hominesq; passim cū maxima atrocitate sit editum. Quippe Alaricus, cum per quinquennium in Epiro Imperij Orientalis prouincia vnà cum Gotthis fœdis Græciæ direptionibus, & maleficiis intentus sedisset, tandem animum ad inuadendum Occidentem adiecit, atque in Dalmatiam, &, vt Iornandes scripsit, in Pannoniam transiit. easq; latè populans, ducibus Honorij patientibus, percursauit. Has verò clades à Gotthis, ceterisq; barbaris eorum sociis per superiores annos illatas, D. Hieronymus epistola tertia his verbis expressit: *Viginti & eò amplius anni sunt, cum inter Constantinopolim, & Alpes Iulias quotidie Romanus sanguis effunditur, Scythiam, Thraciam, Macedoniam, Dardaniam, Daciam, Thessaliam, Achaiam, Epiros, Dalmatiam, cunctasq; Pannonias Gothus, Sarmata, Quadus, Alanus, Hunni, Vandali, Marcomanni instant, rapiunt. Quot matronæ, quot uirgines Dei, & ingenua, nobiliaq; corpora his belluis fuere ludibrio? capti episcopi, interfecti presbyteri, & diuersorum officia clericorum. subuersæ ecclesiæ, ad altaria Christi stabulati equi, martyrum effossæ relliquiæ. Romanus orbis ruit. Quid putas nunc habere animi Corinthios, Athenienses, Lacedæmonios, Arcadas, cunctamq; Græciam, quibus imperant barbari?* Hæc ille ante Gotthicam in Italiam irruptionem scribit. ex

quibus

quibus has provincias magna ex parte in potestate Gotthorum fuisse, perspicitur. Honorius, impressione Gotthorum in Dalmatiam, ac Pannoniam provincias suas audita, vehementer Italiæ timere, quæ cũ his iungebatur, instituit, ac propterea, Rauennæ cum esset, VIII Idus Augusti damnatos omnes domum revocauit, atq; Altinum, ac demũ etiam Aquileiam ad ea, quæ opus erant, procuranda perrexit. Interim Gaines ad Hellesponrum profectus, vt, traiectione facta, Asiam occuparet, Romana adveniente classe, cuius dux erat Frauitta, hon o Gotthus, prœlium nauale cõmittere est coactus. in quo, tẽpestate coorta, maiorem Gotthorum partẽ amisit. Quare, omisso Asiæ consilio, se recepit in Thraciã, eo consilio, vt, transmisso Istro, in vlteriorẽ Scythiam se referret. Hudin autem Hunnorum, qui trans Istrum erant, princeps, parum vtilem rebus suis fore adventum eius ratus, ac gratiam se initurum ab Arcadio arbitratus, eũ à traiectione coercuit, prœlioq; memorabili edito, vita exuit, ac caput eius ad Arcadium misit. atq; eo beneficio fœdere in societatem acceptus est. Eodem anno Venerius episcopus Mediolanensis in locum Simpliciani mortui est sublectus. de quo sic Paulinus: *Mediolanensis quoq; nouus filius vester, nunc frater Venerius iam scripserat nobis post ordinationem suam* In Africa cum Petilianus Donatista sæuiret, vsq; eò intemperantia, & procacitate linguæ provectus est, vt scripserit, Catholicos habere cathedram, quam Dauid pestilentiæ cathedram appellasset. eis enim iustè relictã esse, quia in ea sancti sedere non possent. cui D. Augustinus respondit: *Si omnes per totum orbem tales essent, quales uanissimè criminaris, cathedra tibi quid fecit ecclesiæ Romanæ, in qua Petrus sedit, & in qua hodie Ioannes sedet? quibus nos in Catholica ueritate cõnectimur & à quibus uos nefario furore separatis? Quare appellas cathedrã pestilentiæ, cathedrã apostolicã? si propter homines, quos putas legẽ loqui, & nõ facere, nũquid dominus IESVS Christus propter Pharisæos, de quib. ait Dicũt enim, & non faciũt cathedræ, in qua sedebãt, ullã fecit mentionẽ?* Cum Christiani Gazæ in Palestina malè à Gentilibus ibi prævalentibus haberẽtur, Porphyrius episcopus ægrè passus, Ioãne Cæsareę episcopo comite ascito, Cõstantinopolim ad eas iniurias cõquerẽdas perrexit. atq; vrbẽ ingressus, Ioannis episcopi apud Imperatorẽ auxiliũ implorauit. ille Arcadiũ sibi esse iratũ caussatus, negotium eorum Amantio eunucho, viro apud Eudoxiam Augustam gratiosissimo, se commẽdaturum promisit. Eudoxia, vbi episcopos ab Amantio introductos aspexit, salute vltro dicta, veniam, quòd eis non assurgeret, petiit, caussa in vterum, quem ferret, coniecta. ac postulatis eorum cognitis, se cum marito colloquuturam, asseruit. Arcadius se, quod illi poscebant, tẽpla Gentiliũ Gazæ diruturũ, abnuit, quòd magnis ab ea ciuitate vectigalib. iuuaretur, verùm ea clausurũ ostẽdit, vt eis spoliati ad veritatẽ recipiendam impellerẽtur. Eudoxia inde in spẽ ab episcopis excitata, fore, vt virilem prolem páreret, eamq; diu prosperè imperantem videret, omnino sui eos voti cõpotes facturam promisit, ac paul-

401 lo pòst filium peperit, IIII Idus Aprilis, cum iam consulatum iniissent Vincentius, & Frauitta, is, quem ducem Arcadij diximus. ac post septẽ dies, accersitis episcopis, ac filium cruce signare, & sancta benedictione afficere iussis, q̃d eos facere vellet, edocuit. Vbi verò dies baptismatis venit, cũ tota ciuitas coronis, atq; aulęis ornata esset, puer, magistratibus, & cũcta nobilitate prosequente, ad ecclesiam latus, & sacro fonte infectus, Theodosij nomen, atq; Augusti dignitatem accepit, cũ & ipse pater adesset Arcadius. Quo facto, episcopi, prout ab Eudoxia fuerant iussi, diploma Augusto puero porrexerunt. qui verò infantẽ ferebat, eo lecto, caput ipsius perinde, ac si ille annueret, inclinauit, ac palam dixit, placere Augusto, ea expleri, quæ petita fuissent. Ob id Arcadius (quoniã ea prima filij Augusti iussio fuerat) adversari episcoporũ voluntati nesciens rescriptum episcopis suo, & filij nomine reddidit. Ita, reverso Gazam Porphyrio, templa, atque imagines omnes Deorũ euersæ sunt. Aurelius episcopus concilium alterum Carthagine habuit, ac XIIII Kal. Iulias decreuit, vt legati ad Anastasium pontificem, & Venerium Mediolani episcopum mitterentur, qui necessitates ecclesiarum Africæ demonstrarent, eosq; præter cetera de pueris apud hæreticos baptizatis consulerent, ab Imperatoribus verò postularent, vt relliquias simulachrorum in Africa abolerent. Inde Idibus Septẽbris, recitatis litteris Anastasij pontificis, quibus monebat, vt obviã hæresi Donatistarũ iretur, statuit, vt legati ad singulas Africæ ecclesias mitterentur, qui Catholicos à Donatistis remouerent, & cũ Imperatoribus de tollendis Idolorũ relliquiis agerẽt. Eodẽ añO Anastasius ipse Romę mortuus est V Kal. Maij. de quo sic D. Hieronymus: *Succedit in pontificatũ vir insignis Anastasius, quem diu Roma habere non meruit, ne orbis caput sub tali episcopo truncaretur.* In eius locum Innocentius diaconus est suffectus. Interim, vexata, populataq; Pannonia, Alaricum dira libido incessit Italiæ inuadendæ, atq; adeò etiã (quod nefas auditu videretur) vrbis Romæ diripiendæ. quam ob rem advocatos Gothos sic alloqui cœpit, Debere eos noua potius regna labore suo quærere, quàm alienis per ocium inseruire. vicinam superesse Italiam, regionem non tam ad prædam contrahendam opulentissimam, quàm ad firmas sedes, si Deus cœptis aspiraret, collocandas omnium honestissimam. eam se invadere militaribus præsidiis haudquaquam satis adversus se communitam, in animo habere. neque inde, nisi Roma capta, atque direpta, recedere. quam satis constaret, propter innumerabiles collectas per tot sæcula ex toto terrarum orbe diuitias, omniũ, quæ fama celebrarentur, vrbium esse copiosissimam. Quem, cum peroraſſet, magno omnes clamore subitò exceperunt, euntiq;. vt iret, hortati, non modò sibi ducem, sed regem etiam asciuerunt, ac se statim ad expeditionẽ Italicam accinxerunt. Alaricus autem, exeunte æstate, irruptionem sibi censuit ineundam, vt bellum per hiemem in Italia gereret, cuius etiã sçuiẽtis Gothi

gens

gens frigidiſsimis in locis nata patientiſsima eſſet. ſic enim Italos & minimè tum à periculis hoſtilibus cautos, & parum ad rem gerendam idoneos propter aſperitatem temporis eſſe futuros. Huius autem apparatus fama in Italiam perlata vehementius cunctorum populorum animos metu malorum omnium conſternauit. Auxere etiam pauorē prodigia multa, quæ paullo ante minimè, vt fit, animadverſa nunc in omnem triſtiorem partem à ſolicitis rerum futurarum mentibus trahebantur. Nam & inſignes ſolis, lunæq; defectiones inciderant, & ſtella crinita conſpecta fuerat, quæ ab ortu ſolis verſus Aquilonē profecta euanuerat. & grandines invſitatæ magnitudinis è cælo ceciderant, & loca multa tacta fulminibus fuerant, & multis in partibus fœda ædificiorū incendia caſu evenerant, &, quod vehemētius terrebat animos, lupi duo in campum, dum Honorius equeſtrē decurſionē conficeret, ventitarant, atq; occiſi, & execti manus duas humanas ex ventre emiſerant, vnus dextram, alter ſiniſtram. Rhæti etiam ſiue à Gotthis ſolicitati, ſiue eorum motu præcepto, vltro in ſpem rerum nouarum erecti magnum, cum defeciſſent, terrorem incuſſerunt. Ea de cauſſa Stilicho & Romæ, & ceteris in vrbibus, quæ nobilitate præſtabant, muros, quà infirmiores erant, refecit, præſidiaq; in finibus ingenti cura, quàm maxima potuit, impoſuit, & ad Rhætos continendos lectiſsimum militū numerum miſit. Hunc in modum quæ omnibus antè eſſe formidini ſolita fuerat, ipſa immanem ex vltima barbarie gentem horrere demum Italia cœpit, ita vt ab hoc tēpore vſq; ad Caroli Magni Imperiū omniū calamitatum aut præſentium ſenſu, aut impēdentium metu perculſa, nunquam quieuerit, verùm humanorum malorum extrema omnia paſſa ſit. atq; eccleſia Dei, quæ paullo ante conſtituta per Conſtantinū inde per annos centum in aliqua eſſe dignitate, ac potentia cœperat, maximam ex omni parte iacturam, labemq; contraxerit. Ceterùm Alaricus Gotthis, Alanis, Hunniſq; aliquot ſubſequentibus, ex inferiore Pannonia digreſſus, recto itinere in ſuperiorem vſq; ad Alpes Noricas venit. quibus, pulſo Honorij præſidio, ſuperatis, Noricum ipſum, Aetio duce invito, irrupit. & quòd audiret Honorium in Liguria eſſe, per Tridentinum ſaltum in Venetiam XIIII Kal. Septembris deſcendit, obvia quæq; Alpina oppida primo impetu capiens. Etenim Claudianus fortunatos admodum eius fuiſſe ſcribit,

Ingreſſus, ſolo peragens cum murmure bellum
Protento leuiter frangebat mœnia conto,
Irridens ſcopulos.

Inde, itinere Abduā verſus ſuſcepto, occurrētes Venetię vrbes oēs breui oppugnatiōe redegit in poteſtatē, ita vt, teſte eodē poēta, viderētur,

quamuis adamante rigentes
Turribus inualidis fragiles procumbere muri,
Ferrataq; Getis vltro ſe pandere portæ.

Itaqꝫ ab omnibus prope iam capta Roma, subactaq́ꝫ vno impetu belli Italia credebatur. multiq́ꝫ de illa deserenda, & adeundis insulis Corsica, Sardinia, & Sicilia cogitabant, præcipuè qui vlteriorē partē Italiæ habitabant. nam citeriores, ac præsertim Venetiæ populi, qui maris Adriatici æstuaria accolebant, Aquileienses, Concordienses, Altinates, Opitergini, & Patauini, si in se moles illa belli conversa esset, paruis, quæ in æstuario erant, insulis imminebant. Traiecto inde Abdua firmo militum præsidio ad tuendū, quē in amnē construxerat, pontem relicto, in Liguriam transiit, atqꝫ ire ad Padū recto cursu cōtendit, vt Hastam demum, vbi erat Honorius, perveniret. Qua re provisa, tātus tumultus in ea vrbe factus est vt non solùm ciues, sed etiā aula regia consiliū capessendæ in Galliā fugæ inierint. Quos Stilicho accōmodata ad tēpus oratione securo animo esse, ac bene sperare iussit. quippe Gotthos occasiōe exercitus Romani in Rhætis illigati, nō virtute propria nixos, tantū facinus esse ausos. Inde hortatus, vt muros, si obsidio inferretur, fortissimo animo tuerētur, relicto ibi cū familia sua Honorio, occulto, ac properato itinere in Rhætiā abiit, vt, rebus Rhætorū cōpositis, exercitū, qui ibi erat, citra Alpes adduceret, ac lacū Lariū nauicula emensus, sæuiēte hieme, in Rhætiā per alpes niue, glacieq́ꝫ rigentes omnia perpessus incōmoda penetrauit. Interim Alaricus, traiecto per ociū Pado, castra Hastæ admouit, eāqꝫ obsidione circundedit. atqꝫ interim cædes hominū, incēsiones tectorū, prædasq́ꝫ agrestiū, ac pecorū, quàm latissimè potuit, fecit, Honorio facilè omnē tempestatē obsidio-
402 nis Gotthicæ pro insita virtute animi sustinente. Arcadio inde, atqꝫ Honorio vtroqꝫ consulatum quintum gerentibus, Rhæti, ceteriq́ꝫ Alpini populi, vbi Stilichonem necopinatò viderunt, repentino metu perculsi omnem armorum cogitationem abiecerunt. quos Stilicho alloquutus cum partim increpuisset, quòd leui Gotthicæ impressionis fama impulsi arma cepissent, partim etiam blandis verbis ad retinendā pristinam erga Imperatorē fidem, ac benevolentiam, excitasset, oēs ad arma pro Italia, atqꝫ adeo pro ipso, qui obsidebatur, Honorio capienda incendit, acceptoq́ꝫ Romano, qui ibi versabatur, exercitu, & legionib. quæ Gallicos, & Britannicos limites tuebantur, accitis, maximū exercitum, ac prope Gotthico parem confecit, & cum eo in Liguriā, quàm maximis potuit itineribus, rediit. Eodem die, quo ille citra Alpes saluus pervenit, Romam eius rei nuncius incerto auctore perlatus est. ibi verò, atqꝫ in singulis Italiæ vrbibus, collectis ex magna desperatione animis, ingens gratulatio facta, censentibus singulis Stilichonis virtute, ac diligentia effectum, ne vno ictu Roma, Imperiumq́ꝫ corrueret. Ille autem, quòd de Honorij salute erat solicitus, maiore parte exercitus se subsequi iustis itineribus iussa, cum expeditis equitum turmis præcessit, atque ad hostem improvisò pervenit. qui, vt inquit Claudianus, pontem, viamque tenebat,

Abdua quo scissas spumosior incitat undas.

Abdua inde, ac demum etiam Pado traiectus, cum latè campos omnes ab hoste infessos videret, facto ferro impetu, per Gotthorũ castra pervasit, atque ad Honorium deniq; præter spem omnium cum suis saluus accesſit, lætiſsimis animis ab effusa portis ciuitate exceptus. Alaricus autem, vt se nouo adventante circunveniri exercitu sensit, æstuare animo, & de seipso laborare instituit, atque consilij sui, quòd res tentasset Italiæ, prorsus pœnituit. motisq; ab Hasta castris, ad Pollentiam oppidum septem millibus passuum longè ab Hasta situm consedit. quem Stilicho cum vniuerso, postquam confirmatus fuit, exercitu, maptim est insequutus, in celeritate positam esse victoriam putans. ac castra castris eius opposuit, seq; vniuersi prœlij fortunam non recusare, ostendit. Nec mora, uterque exercitus constitit, paratus in eam pugnam, in qua victori Roma orbis terrarum domina præmium erat futura. Cum autem Saul quidam (vt inquit Orosius) (neque enim Claudianus nomen edit) dux equitibus Alanis præesset, ac rei gerendæ à Stilichone arbitrium accepisset, consilium cepit, quod, vt impium fuit, sic tristem eventum habuit. quippe cum, instãte die Paschatis, Gotthos religionis caussa ab armis cessaturos, tanquam Christianos, existimaret, sacratiſsimo illo die (ipse enim erat paganus) eos sibi adoriendos cõstituit. Quo facto, Gotthi capere arma compulsi, eò maiore animorum ardore pugnarunt, tantoq; impetu illius impetum exceperunt, vt non solũm ipsum ducem interfecerint, sed copias etiam eius in fugam averterint. vnde queritur Orosius. inquiens: *Taceo de infelicibus illis ad Pollentiam gestis, cum barbaro, & pagano duci, hoc est Sauli, summa belli commissa est. cuius improbitate reuerendiſsimi dies, & sanctum pascha uiolatum est, cedentiq; hosti propter religionem, ut pugnaret, extortum est.* Cum autem equestrem aciem amisso duce turbatam in fugam verti Stilicho, atque Honorius cernerent, continuò legiones in prœlium induxerunt, atque equites converso impetu redire in aciem coegerunt. Pugnatum est inde magno vtrinq; studio, æquo marte, per multas horas. Tandem Gotthi pulsi campo cesserunt, palatiq; pasſim varia strage concisi sunt. nec prœlium atrocius aliud per multos ante annos est editũ. Captiui Italici omnes recepti, & castra Gotthorũ opulẽtiſsima capta, tãtaq; præda parta, vt dãna sarcire à Gotthis per multos ante annos illata, potuerit. Inter ceteros nurus etiam Alarici venerunt in potestatem. Stilicho, cum Alaricum, ac reliquum eius exercitum fuga intercludere posset, consultò dimisit, ne hostem vsque ad Apenninum progressum, ac citra Padum Romanis iam propè mœnibus imminentem, in noui prœlij faciendi, & virtutis, vt in extremis rebus, experiendæ necesſitatem adduceret, néve, incommodo aliquo accepto, viam petendæ Romæ subitò patefaceret. verùm fœdus cum eo postulante percusſit, ac, redditis captiuis, trãs Padum pacatè se referre, permisit. Ita Alaricus cum dimidio copiarum, earúmque inermium, ac pauentium se recepit. Quoniam autem Stilicho

licho primùm male, deinde bene pugnauit, propterea Prosper scripsit, Arcadio, & Honorio quintum consulibus, adversus Gotthos Pollentiæ magna vtriusque partis clade pugnatum esse, & Cassiodorus, Stilichonem ad Pollentiam cum exercitu Romano victum à Gotthis fuisse. Ceterùm eo modo, quo scripsi, rem ad Pollentiam gestam prodidit Claudianus, ita eam complectens:

unoq; die Romana rependit
Quidquid terdenis acies amisimus annis.
O celebranda mihi cunctis Pollentia rebus.

Quod idem prodidit etiam æqualis eius Prudentius, quorum vterque his interesse rebus potuit, his versibus:

Tentauit Geticus nuper delere tyrannus
Italiam patrio ueniens iratus ab Istro,
Has arces æquare solo, tecta aurea flammis
Soluere, mastrucis proceres uestire togatos.
Iamq; ruens Venetos turmis protiuerat agros,
Et Ligurum uastarat opes, & amœna profundi
Rura Padi, Tuscumq; solum uicto amne premebat.
Depulit hos nimbos equitum non peruigil anser,
Sed uis cruda uirûm.
dux agminis, imperijq;
Christipotens nobis iuuenis fuit, & Comes eius,
Atq; parens Stilicho. Deus unus Christus utriq;.
Huius adoratis altaribus, & cruce fronti
Inscripta cecinere tubæ; prima hasta draconis
Præcurrit, quæ Christi apicem sublimior effert.
Illic terdenis gens exitiabilis annis
Pannoniæ pœnas tandem deleta pependit,
Corpora famosis olim ditata rapinis
In cumulos congesta iacent mirabere seris
Posteritas sæclis inhumata cadauera latè,
Quæ Pollentinos texerunt ossibus agros

Interim Alaricus languenti, atque infirmo agmine in Veronensium campos regressus, refectis viribus, suorum instinctu iterum fortunam prœlij voluit experiri. Non longè aberat cum exercitu Stilicho. is, quòd & hostis ab Roma longius aberat, &, Pado interiecto, pugnandum erat, procliuior ad nouum conferendum prœlium fuit. quòd in iis locis minore secum periculo rerum Romanarum dimicaturum existimaret. Itaque, instructa vtrinque acie, signo dato, iterum acerrimè est concursum. pulsiq; iterum, ac profligati Gotthi. dux Alaricus vix pernicis equi beneficio evasit. Itaque Claudianus tria hęc prœlia ad Hastam, Pollentiam, Veronámque comprehendens, dixit:

Tuq;

Tuq; non parnam Getico Verona triumpho
Adiungis cumulum. nec plus Pollentia rebus
Contulit Ausoniis, aut mœnia uindicis Hastæ.

Collectas inde, quæ reliquæ erant, copias cum adducere ad Rhætos vellet, Stilicho sese obiiciens vetuit. Qua re conspecta, Alaricus, vt tutior ab incursu hostiũ esset, in collem excelsum, in quo premi nõ poterat, se recepit. vbi per aliquot dies ab exercitu Romano obsessus, probris, ac contumeliis omnibus est affectus. Cum autem exercitus eius morbis tentari, & fame afflictari grauius incœpisset, plerique salutis desperatione, aut fuga sibi consuluerunt, aut ad Romanos transiuerunt, aut cum suis fœdissimė contracto certamine conflixerunt. Vnde scripsit Orosius: *Taceo de ipsorum inter se barbarorum crebris dilacerationibus, cum se inuicem Gotthorum cunei duo, deinde Alani atque Huni uariis cædibus populabantur.* Alaricus autem, antequam ab omnibus destitueretur, ex colle erupit, atq; instante in terga Stilichone, trans Alpes, vnde venerat, inglorius abiit, atque, vt inquit Claudianus,

desolatus, & expes
Debita pulsato reddit spectacula menti.

Hæc vna hieme, atque æstate gesta idem scribit, de Stilichone loquẽs:

Hic celer effecit, bruma ne longius una
Esset hiems rerum primis sed messibus æstas
Temperiem cælo pariter, belloq; referret.

Alarico elapso, Stilichoni crimini versum est, quòd ipsum, cum posset, perdere noluerit, & quidem prauo consilio, vt Honoriũ in difficultatem adduceret. quod Orosius innuit, cum Alaricum cum suis sæpe victum, sępe conclusum, sempérque dimissum, scripsit. Ac prima quidem barbarorum in Italiam irruptio talem exitum habuit. de qua Zosimus ne verbum quidem vllum fecit, Paulus Diaconus, & qui eum sequuti sunt, pręposterė omnia tradiderunt. Per hos dies Epiphanius Salaminis episcopus Constantinopolim adiit, atq; ab inimicis episcopi Ioannis impulsus, ab ipso, vt libros Origenis, tanquam hæreticos, condemnaret, poposcit. mox, cum responsum ab eo tulisset, se sine maioris alicuius auctoritate Concilij nihil eiusmodi patraturum, in synaxi apud ædem Apostolorum, eos palam, præsente populo, condemnauit, & Ioannem, qui id facere cunctaretur, acri oratione perstrinxit. Cui contra Ioannes admonito, quàm multa ille in aliena diœcesi contra leges egisset, non leue periculum, si quis ob id tumultus in vrbe accenderetur, intendit. Quo ille metu correptus, statim in Cyprum decessit. atque in itinere, ingentis sanctitatis opinione relicta, vitam amisit. Eo profecto Ioannes persuasus, quæ ab Epiphanio tentata fuissent, ea Eudoxiæ Augustæ instinctu patrata fuisse, ira permotus, in concionem ascendit, atque, vt erat in dicendo promptus, orationem adversus mulieres, quæ adhuc extat, acerbissimam habuit. Qua vnà cum Eudoxia

exaſperatus Arcadius, ſtatim convocari Concilium iuſsit. Ita, cũ epiſcopi Chalcedonem conveniſſent, qui grauiſsima adverſus eũ ſimultate flagrabant, confeſtim adeſſe iuſſerunt, atque, Origenis mentione ſuppreſſa, calumnias alias intulerunt, &, cum accedere noluiſſet, abſentem eo nomine condemnarunt, atque eccleſia ſpoliarunt. Ioannes autem licèt à populo ſui admodum cupido exire vrbe prohibitus, tamen vbi mandatum Imperatoris accepit, ſeſe abducendũ adverſariis præbuit. eo verò egreſſo, vſqueadeo vniuerſi illius deſiderio exarſerunt, vt etiam ab iniquis iniuſtè damnatus diceretur. quamobrem ab Arcadio, quòd imminentem ſeditionem timeret, eveſtigio revocatus revertit, &, cũ vrbem ingredi, niſi iudicio de ſe legitimè facto, nollet, à populo introductus, ac ſolio reſtitutus eſt. In Africa Concilio Mileuitano noua Britannici Pelagij hæreſis refutata eſt. qui Cæleſtio, & Iuliano adiutoribus prædicabat, vnumquenque ad iuſtitiam voluntate propria regi, tantúmq; accipere gratiæ, quantũ meruit. quia Adæ peccatũ ipſum ſolum læſerit, nec poſteros eius obſtrinxerit. volẽtes omni poſſe vacare peccato. omnéſq; paruulos tam inſontes naſci, quàm primus homo ante prævaricationẽ fuit. eos baptizandos eſſe, non vt peccato exuantur, ſed ſacramento adoptionis honorentur. Et his decre-
403 tis S. etiã Auguſtinus epiſcopus Hipponenſis ſubſcripſit. Theodoſio inde Auguſto primùm, et Rumorido conſulibus, Honorius magno caſu, periculóq; perfunctus, ex Liguria Rauennam ſe contulit. ſi quidem inde III Kal. Iulias ad Strategiũ vicariũ Africæ ſcripſit. Ibi legati eum Romani convenerunt, ac victoriam Gotthicam gratulati, ſenatus nomine petiuerunt, vt Romã poſt multos annos reviſere, &, triũpho nobiliſsimo acto, ciuitati antiquam formam, & meritum honorem reſtituere, atque ibi feliciſsima ſua decennalia ſoluere vellet. Iuſtis ſenatus precibus Honorius nihil abnuit. Itaque Rauenna digreſſus, per Vmbriam iter ſuſcepit. ac demum ab omnibus ciuitatibus præ rei actę lætitia geſtientibus incredibili gratulatione receptus, ad vrbem venit. Aſsiduus ante conſtitutum triumphi diem per noctem imber effuſus vehementer animos Romanorum in ſpem ſplendidiſsimæ ſpectandæ pompæ erectos aliqua ex parte turbauit. verùm mox ſubſequuta matutina ſerenitas priſtinam vrbi hilaritatem, ciuibúſq; pręceptæ fructum lætitiæ rettulit. Ingreſſus eſt porta Flaminia, eodem curru Stilichonem vehens, populo viam Sacram, per quam pompa ducebatur, innumerabili omnis ſexus, ætatiſque multitudine obſidente, atque ex ædificiis altioribus auidè proſpectante. in eo noui illud, quòd Senatum de more præcedere vetuit. Eucherius Stilichonis filius egregiæ indolis adoleſcens militis officium & maxime populi plauſu, & ſecundo rumore ciuitatis exhibuit, neque per multos ante annos in vrbe aut gratulatio maior, aut triumphus, vt iuſtior, ſic magnificẽtior fuit. Inſequentibus diebus ludi victoriæ, & votorum decennalium cauſ-

ſa am-

sa amplissimi editi, in primisque decursiones equitum celebratæ. Stilicho interim siue Alaricum metuens, siue aliò animũ, vt illum postea insimularunt, intendens, pacem cum Alarico constituit, Aetio ipso duce inter ceteros obside dato, ac militarem ei præfecturam palam ab Honorio impetrauit. occultè autem ei præcepit, vt se ad invadendum Illyricum Arcadij Orientale pararet. nam se Iouium Illyrici Occidentalis præfectum cum exercitu in eas partes missurum. ac mox se ipsum cum aliis affuturum. Itaque Alaricus hoc consilio ex Pannonia Honorij prouincia cessit, atque in Epirum Arcadij rediit. ibique expectare promissa, ac iussa Stilichonis incœpit. Honorius inde Romæ sextum cum Aristæneto iniit consulatum, atque ibi VIII Idus Iulias auctoritate 404 sua leges cõfirmauit, à patre suo, & superioribus principibus conditas. Eo anno memorabilis altera barbarorum in Italiam irruptio est instructa. Radagaisus, homo Scytha, illius expeditionis dux, auctórque consilij fuit. Is, cum Alaricum victum fœdere se cum Romanis iunxisse, ac propterea ab inferendis armis abhorrere, tanquam summè ab eis honoratum, videret populos, vt inquit Zosimus, Trãsistrianos, & Transrhenanos veteres Romanorum hostes ad arma adversus eos capienda conciuit, cum diceret, agi non solùm commodum eorum, sed etiam gentis existimationem, si Italiam, quam semel invasissent, intactam cum clade, atque ignominia reliquissent, ac, maiore parte suorum amissa, reliqui propè inermes vitam victoris misericordia conseruassent. Itaque ad nouam irruptionem faciendam eos hortatur, &, si se ducem sequantur, Romam captam, ac prædæ propositam pollicetur. atque ita vnà cum Gotthis Sarmatas, & Germanos sic evocat, vt ducenta millia armatorum conficiat. Zosimus duplicato numero quadringenta millia ea fuisse affirmat. Hunc autem motum vbi Honorius vel tenui, atque incerto rumore perlatum accepit, continuò Roma in Flaminiam se recepit, & Rauennæ in vrbe consedit, vt inde commodius infestum Radagaisi ad Romanam vrbem aditum intercluderet, atque ibi imminentem belli procellam consilio Stilichonis exciperet. atque ita ingentem Alanorum, & Hunnorum manum, quæ barbaris obiiceretur, stipendio militari conduxit. Per eosdem dies Ioannes episcopus Constantinopolis in exilium ab Arcadio iterum pulsus est. Is cum alios, tum Eudoxiam Augustam liberis ad populum concionibus perstringere solitus demum statuam ei non longè ab æde Sapientiæ positam ludósque ad eam celebrari cœptos, tanquam rem ad dedecus Ecclesiæ pertinentem, reprehendit. Quod in sui contumeliam Eudoxia accipiens concilium episcoporum adversus eum vocauit. Qua re accepta Ioannes celebrem illam concionem habuit, cuius initium est: *Herodias iterum insanire, iterum commoueri, iterum saltare pergit, iterum caput Ioannis in disco accipere studet.* Quæ Eudoxiæ animum multò acrius inflammauit. Convocatis epi-

ſcopis accuſatores, qui aliàs quoque Ioannem inſimulauerant, iterum prodierunt. die Paſchatis appetentis iudicium actum. præcipuè crimini verſum eſt, quòd poſt priorem abdicationem ſine Concilij auctoritate ſemet in ſede epiſcopali locauerat. eaq; de re condemnatus eſt. Imperator primum, ne eccleſiam ingrederetur, edixit, deinde poſt duos menſes in exilium pepulit. Arſacius Nectarij quondam epiſcopi frater ei ſuffectus eſt. Pridie Kal. Octobris, cum ſæuiſsima grando ſuburbia Conſtātinopolis laceraſſet, ſermo in populo percrebuit, malum iſtud propter iniuſtā Ioannis calamitatem à Deo irato eſſe immiſſum. quem ſermonem mors Eudoxiæ, quę quarto poſt menſe contigit, confirma-
405 uit. Poſtero anno Stilichone iterum, Anthemióq; conſulibus, Innocentius pontifex ab Exuperio epiſcopo Toloſano de incontinentia clericorum conſultus, reſpondit, omnino presbyteros, & diaconos, qui eiuſmodi ſe crimine obſtrinxiſſent, ex auctoritate Syricij pontificis officio priuandos videri. Fuit autem Exuperius ſanctitate in Gallia per hæc tempora inſignis, quales multos tum Gallia tulit. de quibus ſic Paulinus presbyter ſcripſit: *Si videas hos dignos domino ſacerdotes vel Exuperium Toloſæ, vel Simplicium Viennæ, vel Amandum Burdegalæ, vel Diogenianum Albigæ, vel Dynamium Engoliſmæ, vel Venerandum Aruernis, vel Alithium Cadurcis, vel nunc Pegaſium Petrozoriis, utcunque ſe habent ſæculi mala, videbis profectò digniſsimos totius fidei religionisq; cuſtodes.* Honorius XII Kal. Maij Rauennæ decreuit, vt poſſeſsiones, quæ ex bonis Gildonis, aut ſatellitum eius in ius ſuæ, vt inquit, ſerenitatis retentæ eſſent, ab occupatoribus ſuo patrimonio adgregarētur. Hoc anno Radagaiſus ferox in Italiam, eo, quo diximus, apparatu ſe intulit. Quippe, rebus omnibus, quæ opportunæ videbantur, expeditis, primo vere ex Pannonia ad limitem Italiæ, nempe ad Alpes Iulias venit, quibus deiecto præſidio ſuperatis, in Venetiam regionem irrupit. atque Aquileiam, Concordiā, Altinum, et Patauium prætergreſſus, Romam verſus, quā vnam incenſo ad prædam animo appetebat, quà breuiſsima eſt via, contēdere maturauit. Itaque, tranſmiſſo Pado, in Aemiliam, ac continuò per Bononienſem agrum in Etruriam tranſiit. Tanta verò ille felicitate vſus videtur, & quia Stilicho armatus nuſquam occurrit, neque inſtitutum iter obſepſit, ingenti, credo, multitudine territus, qua iacentes ille Venetiæ, atque Aemiliæ campos latiſsimè progrediens, occupabat, & quia ipſe occurrentia oppida aut propter obſequij promptitudinem, aut propter expugnationis difficultatem ſibi attingenda non duxit. Erat Radagaiſus exoleto idolorum cultui deditus. itaque ſacra Deis quotidie faciebat, & ritu Gentilium immolabat. cum autem ſecundiſsimo curſu Romam ſine vllo impedimento procederet, atque vrbs nouo tumultu, ac trepidatione repleta eſſet, &, quod rarò ante accidiſſet, de ſua ſalute laborare inciperet, pagani, qui adhuc multi in vrbe, atque in Italia, ſacris Chriſtianis nondum acceptis, erant, erecti animo palam in ſermone iactare,

meri-

meritò hæc ei secũda evenire, quòd Deos propitios haberet, quos ritu Gentilicio coleret. Christianam verò pietatem, quæ Deum suum haberet infestum, maledictis incessere, ac ciuitatem Romanã idcirco destitutam asserere, quia Deos, & sacra deseruisset. profectò si priscæ cæremoniæ repetantur, finem his malis, ac periculis fore. Quod inter ceteros D. Augustinus libro de ciuitate Dei quinto scriptũ reliquit: *Propinquante*, inquit, *Radagaiso iis locis, ubi nutu summæ maiestatis extinctus est, nobis apud Carthaginem dicebatur, hoc credere, spargere, iactare paganos quod i e, diis amicis protegentibus, & opitulantibus, quibus immolare quotidie ferebatur, vinci omnino non posset ab eis, qui talia Diis Romanis sacra non facerent, nec fieri à quoquam permitterent.* Ceterùm Stilichonis in hoc quoque gerendo bello egregium, felixque consilium fuit. Etenim, cum videret, se Radagaiso ducenta amplius millia hominum secum trahenti impune, ac sine ingentis cladis periculo obviam ire in campis Venetiæ, Aemiliæve non posse, nullo loco se eis obiecit. vbi verò ipsum Etruriam, quæ montibus altissimis, & vallibus angustissimis impedita est, ingressum conspexit, cum ciuitatẽ Florentiæ ei opposuit, tum ipse cum suis à tergo incubuit, ac loci iniquitate paucitatem eorum adiuuit. Radagaisus autem, cum se, resistente Florentia, tuto vltra penetrare non posse videret, arcta eam obsidione circundedit. Fatigati per aliquot dies in vrbe defendenda ciues, nullo opportuno suppetente subsidio, iam prope de salute desperauerant, cum S. Ambrosius ciui cuidam in ea domo, in qua nuper Eugenium declinans manserat, sese in somnis obtulit, ac postero die saluos eos fore denunciauit. Qua voce Florentini tanquam certa fide oraculi, excitati animos sustulerunt, ac tempestiuum auxilium expectare læti cœperũt. Habebat Stilicho præter Italos firmam Alanorum, & Hunnorum manum mercede militari ascitam. quorum duces erant Sarus, & Hudin. Quare cum Radagaisum Florentiæ obsidione implicitum, ac montibus vndique septum in saltibus Apennini teneri audiret, neque copiam habere aciei explicandæ, & dilatandi ad pugnam exercitus cerneret, continuò ad eum cum suis, licèt longè numero inferioribus, advolauit. qui dies fuit postridie, quàm ciuis Florentinus fuerat à S. Ambrosio de proxima incolumitate admonitus. ac statim tanta felicitate, atque adeo certa diuini numinis præsentia dimicauit, vt saluis omnibus suis barbarorum amplius centum millia strauerit. Id quod superiore loco D. Augustinus narrauit: *Cum Radagaisus*, inquit, *agmine ingenti, & immani iam in vrbis vicinia constitutus Romanis ceruicibus immineret, uno die tanta celeritate sic victus est, ut ne vno quidem non dicam extincto, sed nec vulnerato Romanorum multo amplius, quàm centum millium prosternerentur eius exercitus, atque ipse cum filiis mox captus pœna debita necaretur.* Radagaisus inde tanta clade accepta pauidus sese cum relliquiis exercitus in collem Fæsularum recepit. quem cum incultum, & aridum, neque ad tantam recipiendam multitudinem aptum reperisset, statim in magnas rerũ angustias lapsus est. Nam Sti-

licho ad obsidionem conversus neque hominem quenquam inde evadere, neque aliquid eò importari commeatus est passus. Itaque vbi se neque prœlio confligere, neque diu ibi propter penuriā sustinere, neq; alivnde venire subsidium posse cognouit, desperata, vt in summa rerum omnium inopia, militum suorum salute clam fugam arripuit. & cum in manus militum Stilichonis cum filiis incidisset, captus statim, atque in vincula traditus est. neque ita multo post cum filiis obtruncatus. Barbari autem ferme omnes, cum famem diutius tolerare non possent, in deditionem se tradiderunt. &, cum passim à dominis, tanquam pecudes, venderentur, singuli greges pro multitudine capitum singulis aureis venierūt. Verum & hi, morbo ex inediæ diuturnitate, ciborūq; vitiositate contracto, paucis post diebus omnes extincti sunt. Hæc ferme Orosius. Idem sentit Prosper, scribens, Stilichone iterum, Anthemióque consulibus Radagaisum in Tuscia multis Gotthorum millibus cæsis, ducente exercitum Stilichone, superatum, & captum. Zosimus omnium ineptissimè rem trans Danubium gestam, Marcellinus Comes cæsum quidem Radagaisum ad Fæsulas, verū in annum sequentem refert. Liberatæ iterum Italiæ, ac Romæ prope ex faucibus barbarorum ereptæ decus omnium confessione Stilicho tulit, ingentem supra mortales omnes gloriam apud posteros pariturus, si vsque ad extremū in recta manere sententia didicisset. Ob hæc populus Ro-
406 man. sequenti anno, Arcadio VI, & Probo consulibus, curante Pisidio præfecto vrbis, statuam illi ex ære, & argento in Rostris posuit, cū hac inscriptione: *Fl. Stilichoni inlustrissimo uiro, bis consuli ordinario, magistro utriusq; militiæ, Comiti domesticorum, & Stabuli sacri, atque ab ineunte ætate per gradus clarissimæ militiæ ad culmen regiæ affinitatis euecto, socio bellorum omnium, & uictoriarum, affini etiam Diui Theodosij Augusti itemq; socero Domini nostri Honorij Augusti populus Rom. pro singulari eius circa se amore, atque prouidentia statuam ære, argentoq; in Rostris ad memoriam gloriæ sempiternæ conlocandam curauit, exequente Fl. Pisidio Romulo V.C. præfecto urbis.* Eodem anno tertia barbarorum in Occidentem est facta impressio. qua Gallia primùm, deinde Hispania, postremò Africa occupatæ, atque omni genere calamitatis afflictæ sunt. Eius verò rei series fuit huiusmodi. Godigisilus rex Vandalorum, qui in Scythia ad Mæoridem erant, exemplo Radagaisi adductus, vbi Italiam hostium plenam, atque Honorium in Radagaisum auersum sensit, & ipse sibi Galliam invadendam cōstituit, ratus, haudquaquam eandem in provinciis fortunam fore, quę longè à regio abessent auxilio, atque in Italia, ducente Alarico, fuisset, quæ propter Imperatoris præsentiam vinci non potuisset. Itaque ex Scythia cum Vandalis, & Alanis egressus, simul Quados ex Sarmatia, Vandalos ex Pannonia olim ibi à Constantino locatos assumpsit. inde trans Danubium sese continens, ex Sarmatia in Germaniam iniit, eámque peragrans populos eius siue metu direptionis perculsos, siue spe prædæ illectos secum adduxit,

Mar-

Marcomannos, Herulos, Turcilingos, Sueuos, Alemanos, Saxones, & Burgundiones. ac citato agmine nemine resistente, recto itinere vsque ad Rhenum processit. Ibi verò Franci denique occurrerunt, ac transitum impedire conati sunt, siue, vt fœdus proximè cum Stilichone ictum seruarent, siue ne tantum hostium in prouinciam eam admitterent, cui ipsi iampridem inhiantibus animis imminerent. Verùm à Vandalis multitudine superātibus pulsi, haud magno momento cesserunt. Ita Vandali sine impedimento pridie Kal. Ianuarias, teste Prospero, traiecto Rheno, in Galliam penetrarunt. atque Honorio septi- 407 mùm, & Theodosio iterum consulibus, proximas Rheno prouincias Germaniam primam, & Belgicam secundam ingressi, latè victoriam, frustra repugnantibus Honorij præfectis, exercuerunt. Nam Maguntiacum, multis hominum millibus in ecclesia trucidatis, euersum est, Vangiones diu obsessi in ditionem adducti. Rhemi, Ambiani, Attrebates, Morini, Tornacum, Nemetes, Argentoratúmque direpta sunt. Rhemis autē illud memorabile contigit, quòd Nicasio episcopo post peracta missarum solemnia interempto caput à ceruice defectū diuina eloquia prodidit. Hæc porrò clades repente nouam aliam secum reip. labem adduxit. etenim Britannici milites Vandalorum in se impetum veriti, defectione inita, alium Imperatorem sibi per tumultum delegerunt. nam primò Marcum clamore militari leuarunt, mox, eo occiso, Gratianum substituerunt. quo, continuata post quattuor menses cæde, sublato, insignia ad quendam Constantinum transtulerunt, nullo virtutis eius merito allecti, sed tantùm ominatione nominis apud eos populos gratiosi.

CONSTANTINVS IMP.

ILLE verò, postquam Iustinianum, & Neuigastum Celticis militibus præfecit, vniuerso robore Britannicæ iuuentutis assumpto, hostilem in Galliā impetū fecit, ac, Bononia vrbe maritima capta, milites, qui apud Celtas, & Aquitanos erant, ad se traduxit, populósq; earum prouinciarū deinceps ad suū obsequium redigere instituit, dum Vandali longè positi finitimas Rheno regiones vastabant. cuius vim cū sustinere Limenius præfectus prætorio, & Cariobaudes magister militū se posse diffiderent, in Italiā refugerūt. Honorius Rauennæ degens, VII Idus Aprilis vetera decuriæ vrbis Romæ priuilegia cōfirmauit. vbi verò Gallicos tumultus cognouit, noua re perturbatus Stilichonē Alarici auxilio Illyricum Arcadio eripere molientem deterruit, litteras se accepisse significans, Constantinū ex Britannia in Galliam trāsmisisse, & se pro Imperatore in ciuitatibus gerere. quo nūcio accepto, Stilicho Romā (nam eò se receperat Honorius) ad consilia capienda progressus, Sarum cū firmo exercitu in Galliam ad hæc propulsanda inc[illegible]mo-

da de-

da destinauit. In Oriente Ioannes Chrysostomus Septembri mense in
408 exilio vitam amisit. Basso inde, & Philippo consulatum, Hilario præfecturam vrbis, administrantibus, Vandali ex Belgica in Aquitaniam cum transissent, ipsam vnà cũ Nouempopulana, Lugdunensi, & Narbonensi prouincia, vt reliqua cœperant, miserè pervastarunt. Vnde dixit Saluianus Massiliensis episcopus in libris de prouidentia Dei: *Excogitata est in perniciem nostram, ac dedecus gens ignauissima, quæ de loco in locum pergens, de orbe in orbem transiens uniuersa uastaret. ac primo de solo patrio effusa in Germaniam primam, nomine barbaram, natione Romanam. post cuius exitium primùm arsit regio Belgarum, deinde opes Aquitanorum.* Sarus autem Honorij præfectus cũ Iustiniano Constantini duce congressus, tãta virtute pugnauit, vt ipsum cum exercitus parte conciderit, atque ingentem prædã rettulerit. Quo facto, protinus Valentiam, quò se Constantinus, tanquam in vrbem munitam, receperat, duxit, ac statim corona circundedit. Neuiogastem autem ducem alterum ad pacem secum faciendam adductum contra interpositam fidei datæ religionem occidit. Postquam autem Edobechum, hominem Francum, et Gerontium Britannum cum suis vtrumque copiis adversus se contendere, sensit, eorum tum solertiam, tũ fortitudinem veritus, septimo, quàm obsidebat, à Valentia die discessit. & cum ducum eorum in se ruentiũ manus vix evasisset, vniuersam prædam Bacaudis ad Alpes se obiicientibus tradidit, vt ab eis facultatem repetendæ Italiæ obtineret. Hac victoria parta, Constantinus inde Arelate progressus, copias suas in vnum collegit, atque Alpes, Rhenúmque adversus Romanos, barbarósque præsidiis occupauit. inde Constantem filium, qui monachus erat, Cæsarem esse iussit, eúmque cum militibus Honoriacis in Hispaniam misit, tum vt Imperij sui limites prolataret, tum vt propinquorum Honorij magnas in ea prouincia opes infringeret: scilicet veritus, ne aliquando ab ipsis, atq; ab Honorio circumventus, de capite dimicaret. Constans autẽ proficiscens, Terentium ducem, & Apollinarem præfectum prætorio, aliósque tam ciuiles, quàm militares præfectos asciuit, atque exercitum protinus in propinquos Honorij duxit. Quorũ duo fratres Verenianus, & Didymus, Lusitanis adversus eum militibus concitatis, impetum eius fortissimè exceperunt, demum seruis, atque agrestibus excitis, ipsum in grauissimum prope periculum adduxerunt. ad extremum tamen, adversante cœptis fortuna, capti vnà cum vxoribus à Constante in custodiam dati sunt. Qua re fratres eorum audita, Theodosius ad Honorium, & Lagodius ad Theodosium incolumitatis caussa perfugit. Constans autem revocatus à patre ad consilia de occupanda Italia ineunda, Honoriacorum præsidia in Pyrenæis imposuit, & instrumento aulæ, & coniuge Cæsareæ Augustæ relictis, prouinciam Gerontio duci commisit, & in Galliam ad patrem recurrit, Vereniano, & Didymo secum adductis, quos Constãtinus, vt vidit, subitò obtruncari præcepit.

Hæc

Hæc autem mala siue à Vandalis, siue à Constantino illata D. Hieronymus epistola XI partim expressit, partim significauit, his verbis: *Innumerabiles, & ferocissimæ nationes uniuersas Gallias occuparunt. quidquid inter Alpes, & Pyrenæum est, quod Oceano & Rhodano includitur, Quadus, Vandalus, Sarmata, Alani, Gipedes, Heruli, Saxones, Burgundiones, Alemani, & hostes Pannonij uastarũt. Maguntiacum capta, atque subuersa est, & in ecclesia multa hominum millia trucidata. Vangiones longa obsidione deleti. Rhemorum urbs præpotens. Ambiani, Attrebates, Morini, Tornacus, Nemete, Argentoratus translati in Germaniam. Aquitania, Nouemq; populorum, Lugdunensis, & Narbonensis prouinciæ præter paucas urbes populata sunt cuncta. Non possum absque lacrimis Tolosæ facere mentionem, quæ ut hucusque non rueret, sancti episcopi Exuperij merita præstiterunt. ipsæ Hispaniæ iam, iamq; perituræ contremiscunt. Roma uitã auro redimit* Dum hæc autẽ in Gallia, Hispaniáq; geruntur, Honorius Thermantiã Mariæ defunctæ sororẽ Romæ sibi despondit vxorem. eas nuptias Serena Stilichonis vxor conciliarat, vt pristinam apud Imperatorem gratiam, ac potentiã retineret. Interim Alaricus, vbi diu tempus irruptionis in Illyricũ, quæ ostentata fuerat, expectauit, litteris Honorij ab ea expeditione deterritus, ex Epiro in Panoniam, & Noricũ cum Gotthorum multitudine rediit. atq; inde legatos Rauennam misit ad Stilichonem, pecuniam poscens pro mora, quam rogatu eius in Epiro traxisset: ni daret, se in Italiam descensurũ, ac damna sua prædãdis agris sarciturum, ostendit. Hac re cognita, Stilicho, legatis Rauennæ relictis, propere Romã repetiit, ac cum Honorio, & senatu de re proposita consultauit. ac ceteris bellum cũ Alarico gerendum esse censentibus ipse pacem decreuit. percontantibus autem, cur pacem redimere pecunia vellet? Quia ob commodum principis, inquit, Alaricus in Epiro moratus est, vt mecum Illyricum inuaderet, idque Honorij Imperio adderet. quod futurum erat, nisi me Honorius ab illa expeditione deterruisset. ac simul litteras eius protulit, & culpam in Serenam coniecit, quæ vtriusq; principis conseruare gratiã voluisset. Quare æqua dicere Stilichonem senatus censuit, atque Alarico nomine pacis quadraginta librarũ millia soluenda decreuit. Ceterùm, maiore parte Stilichonis sententiã approbante, Lampadius senator clamauit. Nõ est ista pax, sed pactio seruitutis. ac veritus ne quid propter hanc libertatem mali pateretur, dimisso senatu, sese in ecclesiam contulit. Alaricus, pecunia accepta, pacem confirmauit. (vnde paullo ante à D. Hieronymo, Romam auro vitam redimere, dictum est) neque tamen ex Norico cessit. Eam verò rem suspectam habuit Honorius, ac propterea Rauennam se adire dixit velle, vt exercitum recenseret, eúmque sibi conciliaret, cum tantus exercitus Italiæ ceruicibus immineret, ad id consilium in primis à Serena impulsus, quæ ipsum, si Alaricus violata pace in Italiam descendisset, tutiore, ac munitiore in vrbe esse cupiebat. Quam rem cũ Stilicho improbaret, Sarum Alanorum ducem impulit, vt tumultum in exercitu concitaret. neque

tamen ea re iter retardare Honorij potuit. Cum autem Honorius Bononiæ, Stilicho Rauennæ esset, nuncius de morte Arcadij Augusti affertur, qui nouis Stilichonis consiliis occasionem aperuit. quæ prorsus & ipsum, & cum eo Occidentale Imperium perdiderunt. Ille verò Kalen. Maij vita cesserat, ac Theodosio filio propè infanti relicto Isdigerdem Persarum regem, olim hostem, testamento tutorem dederat, hostium fide potius, quàm suorum aut voluntate, aut opibus fretus. Hoc nuncio accepto, Honorius Stilichonem ad se vocauit, ac de rebus Orientis agitare ingressus, se cupere Constātinopolim ire dixit ad res eius Imperij, & Theodosij pupilli perspiciēdas, atque ad remp. si opus esset, constituendam. Quod consilium Stilicho etiam reprehendit, dicens, interesse reip. ipsum in Italia manere, ne Constantinus, qui iam totam Galliam percurrisset, atque Arelate regnaret, aut Alaricus, qui in Norico infirma pace, ac lubrica fide sederet, vbi Italiam armis destitutam, & Imperatore vacuam repperissent, impetu repentino invaderent. præstare autem, vt Alaricus in Constantinum cum barbarorum parte contenderet, ipse verò cum Romanis legionibus, ac litteris principis Constantinopolim pergeret, ibique quæ egere correctione viderentur, emendaret, vero consilio occultato, quo se, perempto Theodosio, Orientale Imperium Eucherio filio conciliaturum putauit. Quæ cum Honorius vt prudenter, & cū fide dicta probasset, datis ad Theodosium, & Alaricum litteris, Ticinum discessit. In itinere autem Olympius, vir splendida in prætorio militia præditus, cum vacuas principis aures esset adeptus, Honorio persuasit, Stilichonem nulla alia de caussa iter in Orientē optare, quàm vt, Theodosio sublato, Imperium Eucherio filio suo tribueret, ac Ticinum progressus, ad seditionē milites incitauit. Itaque, cum Honorius post diem quartum, quàm Ticinum inierat, in conspectum exercitus se dedisset, cúmque hortari ad bellum adversus tyrannum Constantinum instituisset, milites, signo ab Olympio accepto, tumultuari cœperunt, ac magistratus omnes aggressi, cædem ingentem fecerunt. qua in primis necati sunt Limenius præfectus prætorio Galliarum, & Cariobaudes in iis locis prætor, qui Constantini manus elapsi, eò confugerant, Vincentius magister equitum, & Saluius Comes scholæ domesticorū, atque Honorio sese metu in prætorium referente vrbs ipsa fœdè direpta est. neque is tumultus antè comprimi potuit, quàm Honorius in publicum sese sine diademate reddidit. quo sedato Longinianus præfectus prætorio Italiæ, & maxima occurrentium multitudo vita priuata est, cum ex fuga se iam quasi in tuto positi recepissent. Cum hoc Stilicho Bononiæ cognouisset, atque Honorium, qui occisus dicebatur, viuere comperisset, Ticinum adire ad puniendos pro auctoritate milites, quod à multis suadebatur, abnuit, quòd & eos timeret, neque constantem Honorij erga se animum cerneret, sed Rauennam sibi redeundum putauit.

mili-

militibus autem monentibus, vt tutis in locis consisteret, donec Honorij animum erga se exploratum haberet, Sarus, qui dignitate inter ceteros eminebat, interemptis per quietem opera militum suorum Hunnis omnibus, qui assidui latera stipabant Stilichonis, ad tentorium eius accessit. Stilicho autem, vt vidit, barbaros, quos secum habebat, inter se dissidentes, Rauennam petens, ciuitates, in quibus barbarorum liberi, & coniuges considebant, admonuit, ne quem barbarum ad se advenientem admitterent. Vbi Rauennam Stilicho adiit, litteræ subito Honorij ab Olympio ad Rauennatē exercitū missæ venerunt, vt Stilichonem comprehenderent, atque in custodiam darent. Quare pręcepta Stilicho perturbatus per noctem in templum salutis caussa confugit. vbi verò illuxit, milites ædem ingressi cum iureiurando præsente episcopo affirmarent, sibi non esse à principe imperatum, vt eum perimerent, sed tantùm, vt custodirent, ipsum hac fide egressum sub custodia habuerunt. tum verò alteræ litteræ ab eo, qui priores attulerat, redditæ, quibus præcipiebatur, vt Stilichoni propter delicta adversus remp. vita eriperetur. Ita Eucherio filio fugam arripiente Stilicho ad capitale supplicium est abstractus. qui, cum seruis, & familiaribus eum eximere cupientibus tegeretur, eos ab eiusmodi proposito avocauit, & semet vltrò occidendum exhibuit. interfectus est Kalen. Septembris, vir domi, militiæq; insignis, acer consilio, manu promptus, principibus carus, sed militibus carior, & qui ad ceteros titulos pręturam in exercitu per annos viginti tres gesserat, & cum potestate prope Augustali post Theodosij mortem in Occidente versatus erat. Hæc ita cum Sozomeno Zosimus. Alij aliis de caussis necem Stilichoni allatam scribunt. Iornandes, & Marcellinus, quòd Vandalos in Galliam immisisset. Numatianus autem, quòd Gothis Italiam prodidisset. Stilichone sublato, Olympius, magisterio Officiorum sibi vindicato, aulam, Imperiúmque pro arbitrio administrare perrexit. Honorius Thermantiam sponsam dignitate Augustæ spoliatam ad Serenam matrem Romam remisit, & filium eius Eucherium vestigari, ac repertum iugulari præcepit. qui, cum inventus Romæ ad ecclesiam cōfugisset, dimissus in Picenum se retulit. inde quæstiones de familiaribus Stilichonis seuerissimas habuit, vt de se, ac de Stilichone aliquid proderent. qui cum nihil enunciassent, tandiu fustibus cæsi sunt, quovsque spiritum ediderunt. ac reliquū anni in proscribendis, & persequendis iis, qui Stilichoni, Eucheriòque adhęserāt, posuit. nam X Kal. Octobris ad Theodorum præfectum prætorio scripsit, vt si quis ex proscriptorū numero comitatū suæ serenitatis, siue mœnia æternæ vrbis intrasset, deportaretur. & VIII Kal. Octobris edixit, vt proscriptorum, satellitúmque fortunæ ærario suo accederent. & VIII Kal. Nouembris, vt qui in facultates Stilichonis, & actus viderentur esse versati, vel ex iisdem facultatibus aliquid subtraxisse,

ſe, vel aliquid rapuiſſe, omnifariam redderent. & X Kal. Decembris, vt qui opes prędoni publico, vel eius filio, ceteriſq; ſatellitibus dediſſent, vel iure, vel corpore, quibus ille vſus eſſet ad omnem ditandã, inquietandámq; barbariem, his omnibus repetendi via eſſet præcluſa. inde Rauennã profectus, IIII Idus Decembris ſic ſanxit: *Cum per Illyrici partes barbaricus ſperaretur incurſus, numeroſa incolarum manus ſedes quæſiuit externas. in cuius ingenuitatem aſsidua petitorum ſolet libido graſſari, eíque inclitè iugum ſeruitutis imponere. Itaque præſcriptum tua ſublimitas recognoſcat, ut Illyricianos omnes, quos patria complectitur, uel alia quælibet terra ſuſceperit, petere non liceat.* Item eodem die: *Hoſtis publicus Stilicho nouum, atque inſolitum repperat, ut littora, & portus crebris uallaret excubiis, ne cuiquam ex Oriente ad hanc Imperij partem pateret acceſſus. Huius iniquitate rei moti, & ne rarior ſit diuerſarum mercium commeatus, præcipimus hac ſanctione, ut littorum deſiſtat, ac portuum pernicioſa cuſtodia & eundi, ac redeundi libera ſit facultas.* Interim milites, qui per oppida diſtributi erãt, Stilichonis morte cõperta, barbarorũ vxores, ac liberos in ſingulis ciuitatibus inuaſerunt, & bona eorũ diripuerũt. Quam rem occiſorũ propinqui iniquo adeo tulere animo, vt Romanis relictis ad Alaricũ ſe receperint, eúmq; ad bellum Romanis faciendum hortati ſint. fuerúntque ea ad hominum triginta amplius millia. Ille verò inducias cum Stilichone pactas ſibi ſeruandas putauit, ac legatos de pace ad Honorium miſit, pecunię ſummam quandam, ac pacis obſides poſtulans, Aetium, & Iaſonem, Gaudentij, & Iouij filios, promitténſque, ſe contrà nobiles quoque ex ſuis quoſdam daturum, atque ex Norico exercitum in Pannoniam reducturum. Quam conditionem Honorius ſtolidè à ſuis inflatus repudiauit, ita vt neque pacis, neque belli ſtudiis, prout oportuit, inſeruierit. Nam vulgo ita conſtitit, ſi paci ſtuderet, eam modica mercede redimere, ac bellum in aliud tempus auertere potuiſſe: ſi bellum præoptaret, omnes, qui vbique eſſent, exercitus in vnum cogere, ac Sarum ducem belli deligere debuiſſe, qui & rei militaris ſummè peritus erat, & numerum ingentem barbarorum habebat. Quibus rebus omiſsis, equitatui Turpillionem, peditatui Varanem, Scholæ domeſticorũ Vigilantium, homines artis bellicæ rudes præpoſuit. atque hoc demum apparatu Alaricum, ſi irruptionem feciſſet, ſe excepturum conſtituit. Conſtantinopoli Imperium puero Theodoſio relictũ ſingulari vnius virginis Pulcheriæ, ſororis eius, ſapientia gubernari cœptum eſt, Anthemio præfecto prætorio primas ſibi vindicante adminiſtrationis, & curæ militaris. Ita egregia vtriuſque diligentia puer Auguſtus inſigniter ad omnem virtutis, & pietatis laudem eſt educatus. Itaq; cùm Alarici, & barbarorum motus, atque apparatus non mediocrem vtri-
409 que Imperio timorem incuterent, Honorius octauùm, & Theodoſius tertiùm conſules nunciis inter ſe miſsis compoſuerunt, vt omnes aditus barbaris concurſantibus clauderentur. Quippe Theodoſius VIII Kal. Maij ad Anthemium præfectum prætorio ita ſcripſit: *Omnes ſtationes*

nes nauiū, portus, littora, omnes abscessus prouinciarū, abdita quinetiam loca, & insulæ tuæ magnificentiæ dispositione solerti custodiantur indagine, ut nullus uel ui, uel clam, uel aperte, uel etiam occulte nostri possit Imperij regiones inrepere, qui non aut interiectis probibeatur obicibus, aut cum accesserit, ilico teneatur, nisi sacros apices à domino patruo meo Honorio ad me perferre apertissima ratione monstrauerit, cum eadem diligentia obseruando, ut si ad alium quenquam à memorato principe dixerit babere affatus, petitore detento sacræ literis cum omnibus chartis signatæ ad meam clementiam transmittantur. boc enim & tyrannici furoris, & barbaricæ feritatis occasio persuadet, et inter me, dominumq́; & patruū meum Honorium uicissim recurrente admonitione conuenit. Sub idem tēpus terra per septem dies mugitum ingentem dedit, vt Marcellinus memoriæ prodidit. quæ res nihil aliud prænunciasse mortalibus, nisi nouam Gotthorum in Italiam irruptionem est visa: qua populata, vastatáq; Italia, Roma direpta, atque incensa est. Quod factum omnibus celsissimum vrbis fastigium contemplantibus nouitate, ac magnitudine sua pro memorando esse prodigio debuit. Etenim quid mirabilius esse, ac propè portentosius potuit, quàm vrbem eam, quæ annos amplius octingentos post cladem à Gallis acceptam non solum ab omni hostili intacta calamitate fuisset, sed etiam omnium gentium victrix, dominaque stetisset, repente barbaris longo à se terrarum, cœlique spatio disiunctissimis in eam necessitatem adductam esse, vt non solum ipsa de suo capite dimicarit, sed vniuersas etiam prouincias sibi timere, ac de propria incolumitate cogitare coegerit? Siquidem, vt præclare D. Hieronymus dixit, quid salui esse potest, si Roma perit? Huius porro calamitatis auctor Alaricus fuit. Ille verò ad repetendam cum suis Italiam ea maximè ratione accensus est, vt Honorium, à quo primum victus, deinde contemptus esset, & quem, Stilichone summo duce mortuo, infirmum & ducum, & armorum apparatum in Italia fecisse, animadverteret, ad aliquam honorati obsequij necessitatem adduceret. Itaque ad cetera præsidia, quæ sibi parauit, Ataulfum coniugis suæ fratrem ex superiore Pannonia evocauit, vt gerendæ rei socium sibi asciscceret, qui Gotthorum, Hunnorúmque copias non despiciendas haberet. deinde, cum is sibi lentius agere videretur, iter, illo non expectato ingressus est. ac claustris alpium Noricarū refractis irrupit. atque, Aquileia, Concordia, Altino, Patauióque à læua dimissis, nemine, tanquam in die festo, occurrente, ad Padum amnem pervenit. quo traiecto, ad castellum Bononiæ, nomine, vt inquit Zosimus, Oecubariam adiit. inde Rauennam versus progressus, ad pontem Candidianum non longè ab vrbe consedit. ac statim legato ad Honorium misso pacem, sedésque sibi, ac suis in Italia postulauit, promptum fidei, atque operæ militaris obsequiū offerens, si eius sibi vti beneficio licuisset. Honorius, quanquā se infirmioribus esse viribus sentiebat, quàm vt æquo marte cum eo posset confligere, tamen Rauennę vrbis munitione, & Orientalium copiarum, quas, Stilichone viuente, acciuerat, expectatione,

ceterísque Italiæ præsidiis, inprimísque vrbis Romanæ confisus, magnificè respondit, nihil eorum se, quæ postulabat, dare posse, ipsúmque, vt prioris meminisse expeditionis vellet, & quem exitum habuisset, monere. Quo responso audito Alaricus incensus, subitò, castris motis, Ariminũ, atque inde in Picenum, & ex Piceno in Vmbriam trãsiit, oblata omnia oppida populans, ac miserabili strage vastans, & ad Romam oppugnandã se ire ostendens, vt terrore illo Honorium ad aliquam pactorum æquitatem adduceret. Cum autem ne ita quidem Honorius cederet, Narnię, quam in speciem instituerat, obsidione relicta, Romam ire perrexit. Parum autem abfuit, quin Eucherium in iis locis offenderit, ac conseruarit. nam eum paullo ante inventũ Arsacius, & Terentius eunuchi Romam abduxerãt, ac iussu Honorij iugularant, & Thermantia Serenæ reddita, maritimo itinere, ne in Alarici manus inciderent, ad Honorium se receperant. quorum Terentiũ Honorius cubiculo sacro præfecit, Arsacio proximum ab eo locum concessit, & Africam Heracliano Comiti Stilichonis interfectori, attribuit. Romam progressus, statim vrbem ex omni parte circunfuso exercitu cinxit. quo facto, sæuo subitò tumultu misceri omnia cœpta sunt. nam & serui, & barbari multi ad eum, vt præsenti se periculo eriperent, transiuerunt, & senatores pagani ad veterem suam fabulam redierunt, vt immolationes revocandas, & sacrorum Christianorum cultum deserendum esse contenderent, vnde tanta, & tam crebra mala fluxissent. Senatus autem vnà cum Placidia Honorij sorore, cũ Serenã suspectam haberet, vt quæ Gotthos ad vrbẽ acciuisset, eã necare cõstituit, haud dubia spe ductus, fore, vt Alaricus ab vrbe, illius morte cõperta, recederet, vt qui ab illa vrbem sibi proditum iri, speraret. itaque Serenæ correptæ laqueo fauces elisæ. Quod vbi Alaricus cognouit, obsidioni acrius institit. nam & portas omnes obstruxit, ne cuiquam ingressus, exitúsque pateret, & occupato Tiberi commeatus subvectionẽ è portu prohibuit. Ac Romani quidem per aliquot dies magna animi constantia omnia belli incommoda pertulerunt, haud ambiguè subsidium Rauenna ab Honorio venturum in diem opperientes. pòst autem, cum nemine succurrente, spes eos destituisset, vt imminentis famis periculum propulsarent, frumenti modium minuerunt, ac partem eius tantùm dimidiam excoxerunt, quod in singulos dies erogabatur, atque inde, gliscente penuria, tertiam. ad extremum autem, cum omnia iam alimenta deficerent, ingens fames ciuitatem oppressit, ac mox famem sæua pestilentia excepit, &, cũ passim omnia cadaueribus complerentur, quòd extra vrbem sepeliri de more non poterant, lues ipsa dira odoris fœditate vulgata est. Hæc autem pestilentia non Romã solùm, sed totam etiam videtur afflictasse Italiam, nimirum ab hac colluuie barbarorum invecta. siquidem scribit Rufinus ad Chromatium tum Aquileiensem episcopum, perru-

piis

ptis ab Alarico duce Gotthorũ Italiæ claustris, morbum se pestiferum infudisse, & agros, armenta, viros longè, latéque vastasse. Quanquam autem Romæ multis cibum benignè suppeditauit Gratiani quondam Augusti vxor, vt inquit Zosimus, Læta, eiúsque mater Pissamena, quibus ex regio fisco Theodosij instituto sumptus mensæ regiæ præbebatur, id tamen exiguum affulsit, vt in tanta necessitate, subsidium. Itaque, cum Romani ad humanorum malorum prope vltima deuenissent, ita vt in semetipsos etiam stimulante fame sæuirent, senatus tentatis rebus omnibus, quæ in mentem venire possent, legationem ad Alaricum denique destinauit, docens, & senatores paratos esse ad pacem accipiendam, si tolerabilia imperaret, & populum ad pugnam faciendam, si illius copiam faceret. Legati missi Basilius præfectus, & Ioannes tribunorum præpositus, qui idem hospitij necessitudine cum Alarico erat coniunctus, cum Alaricum in castris conuenissent, errore populi agnito, (neq; enim pro explorato adhuc habebãt, an Alaricus in castris esset, atque vrbẽ vltro obsideret, an, vt fama manauerat, alius, qui partibus Stilichonis faueret, atq; ipsum ad vrbẽ adduxisset) senatus mandata ediderunt. Quibus Alaricus auditis, atq; in primis, quòd populus paratus ad conferendum prœlium esset, ingenti effuso risu respondit, se nihil ea re commoueri. nam spissius fœnum rariore faciliùs desecari. pacem autem se aliter dare non posse, nisi omne aurum, atque argentum, quod in vrbe foret, atque omnem suppellectilem, & mancipia barbara vniuersa ad se deferrent. quem cum alter legatorum rogasset, si hæc Romanis abstulisset, quid tandem relicturus esset, Animas, inquit. Hoc tam atroci responso accepto petierunt, vt cum obsessis sibi colloqui de eo, quod agendum esset, liceret: atque induciis impetratis in vrbem reuersi legationem renunciarunt. Tum verò audientes Romani, Alaricum esse, qui vrbi assideret, omni humana deplorata ope ad vetera Deorũ auxilia, à quibus sæpe se conseruatos ferebant, imploranda se conuerterunt. Auxit verò eorum fiduciam Pompeianus vrbis præfectus, qui se Tuscos quosdam audiuisse dixit asserentes, se nuper Narniam sacrificiis factis è maximis periculis exemisse, atque hostes longè à mœnibus propulisse. quam rem cum ad Innocentium pontificem retulisset, ille, si Zosimo, pagano homini habenda fides est, respondit, Agerent quod reip. conducturũ putarent. Ceterum senatum in Capitolio, sacrificiis incumbentem populus auersatus est, sacrilegium illud verius, quàm sacrum arbitratus. Itaque dimissis malis suasoribus rursus se ad permulcendum Alarici animum contulerunt, ac legatos decreuerunt, qui offerrent quinque millia pondo auri, triginta argenti, tunicarum sericarum quattuor millia, pellium coccinearũ tria millia. &, quòd in ærario pecuniæ nihil esset, vt senatores ex propriis hæc conferrent censibus, adiecerunt. cùm autem Palladius, cui exigendi negotium fuerat da-

tum,

tum, hanc conficere summam non posset, quód possessores partē bonorum aliquam abscondissent, ac principes ciuitatem assiduis tributorum exactionibus exhausissent, templis Deorum spoliatis, atq; aliquot signis aureis, argenteisque conflatis, quod deerat, ex senatus auctoritate suppleuit. inter quæ cum Virtutis simulachrum esset conflatum, rursus Gentiles insurrexerunt, ac quodcunq; Romanis relictum fortitudinis esset, id demum exemptum esse dixerunt. His igitur contractis legati ad Honorium contendere, demonstratum, Alaricum pacis dandæ caussa non pecunias solum, sed etiā obsides postulare. Quæ si conditio placuisset, ipsum non solum pacem, sed etiam societatem cum eo facturum, atque arma adversus hostes eius quoscunque versurum. Quæ cum Honorius approbasset, ad Alaricum munera, quę diximus, attulerunt. Qua re audita D. Hieronymus scripsit: *Quis hoc credet, Romam in gremio suo non pro gloria, sed pro salute pugnare, immo uerò ne pugnare quidem, sed auro, & cunctа supellectile uitam redimere. quod non uitio principum, qui religiosissimi sunt, sed scelere semibarbari accidit proditoris, qui nostris contra nos opibus armauit inimicos.* Ceterum donis acceptis Alaricus triduo forum permisit iis, qui intus erant, exeundi ex vrbe, atque annonæ è portu subvehendæ potestate concessa, atque ex agro Romano in Tusciam retrocessit. Romani verò, rebus, quibus abvndabāt, divenditis, necessarias aut coemptione, aut cōmutatione pararunt. serui ex vrbe ad hostes circiter XL millia transfugerunt. Romanos quosdam à barbaris ad Portū captos vbi Alaricus cognouit, omnes extemplò liberari iussit, &, se insciente, id commissum esse purgauit. Sub eosdem dies Constantinus, qui se in Gallia pro Imperatore gerebat, legatos ad Honorium misit, veniam poscens, quód Augustalia insignia suscepisset. nam se coactum à militibus eorum resistere voluntati non potuisse. Quod vbi Honorius audiit, ne duo eodem tempore bella difficillima sustineret, &, vt propinquis suis Vereniano, & Didymo, quos nondum occisos notat, pro sua in eos pietate consuleret, ita probauit, vt trabeam etiam ad illum Imperatoriam miserit. Itaque ea re elatus, pacem conficere cum Alarico neglexit, ac neque obsides dedit, neque reliqua, quæ pacta erant, expleuit. Qua re animadversa, senatus imminentem sibi ex ea re calamitatem prospiciens, iterū legauit ad eum Cæcilianum, Attalum, & Maximianum, qui perditum ciuitatis statum, ni à bello isto cessaretur, exponerent. Quos Honorius ab Olympio inductus irritos dimisit, & Cæcilianum præfectum vrbis, Attalum fisci creauit, ac sex millia Dalmatarum, Romanarū tum virium robur, ad vrbis custodiā misit. quorum dux Valens indignū ratus itinera ea cauere, quæ hostis obsideret, temere in Alarici manus omnes cōiecit, ita vt vix pauci fuga evaserint. ex quibus ipse vnà cum Attalo legato incolumis pervenit Romā. Maximianus verò captus, à Mariniano patre triginta aureorum millibus est redemptus. Attalus amicorum Stilichonis, qui proscripti fuerant,

bona perscrutari, eaq; in fiscum redigere iussus, cum rem agere languidius videretur, ad pœnam conquisitus in ecclesiam salutis caussa profugit. Inanem hanc legationem postquam senatus cognouit, tertiam destinauit. cuius princeps erat Innocentius pontifex. quibus Alaricus quosdam etiam è suis adiunxit, vt eos à Gotthis infesta itinera habentibus tutarentur. His Rauennam progreſsis, Ataulfus demum, Iuliis Alpibus superatis, & ipse sese in Venetiam intulit. Qua re comperta, Honorius, vniuersis peditum, atque equitum copiis ex oppidis cum ducibus suis excitis, atq; Hunnis trecentis Olympio magistro officiorum tributis, omnes propere occurrere, &, quoad possent, ne se cum Alarico coniungeret, prohibere mandauit. Qui profecti, certamine commisso, mille, & quingentos Gotthorum occiderunt, septemdecim tantùm ex suis amiſsis. Interim Honorius Olympium præfectum ab eunuchis accusatum, quòd auctor omnium malorum fuisset, quę proximè resp. passa esset, magistratu priuauit. qui in Dalmatiam abiit. Attalo verò præfecturam vrbis, Demetrio fisci attribuit. ac nouis aliis creatis magistratibus, ac præfectis Generidum quoq; Dalmaticis copiis, & ceteris, quæ apud Pannoniam superiorem, Noricos, & Rhætos in præsidiis erant, præfecit, lege lata, ne quis in aula cingulum militare indueret, qui Christianus nō esset. Qua lecta, Generidus, qui tum Romæ militibus præerat, & gentilitati studebat, cingulum posuit. cum autem Honorius mandaret, vt, quoniam in magistratu esset, ad aulam in ordine suo veniret, lege se cingulo prohiberi respōdit, quia Christum non coleret. Honorio verò subiiciente, ipsum, qui de rep. bene meritus esset, ea lege non teneri, se cum honorem respuere dixit, qui ad ceterorum iniuriam pertineret. itaque legem tollere in omnibus Honorius est coactus, & permittere, vt in sua quisque religione magistratū, ac militiam gereret. Inde Generidus assiduis laboribus milites exercere, annonas integras dare, & ex suo stipendio iis, qui maiores subirent labores, præmia constituere. atque ita barbaris terrori, regionibus, quas tuebatur, præsidio firmiſsimo esse. Inter hæc milites Rauennæ seditionem grauiſsimam concitarunt, ac, portu occupato, ad se adire Honorium postularunt. illo verò proficisci recusante, Iouius præfectus prætorio, idemq; Patricius, socio Ellobicho Comite Domesticorū assumpto, progressus, caussam tantæ consternationis est percontatus. illi Turpilionē, & Vigilantium militū præfectos cum Terentio, & Arsacio præpositis sacri cubiculi sibi tradi depoposcerunt. Quod vbi Honorius audiit, atrocioris alicuius defectionis timore perculsus, eos in exiliū egit. ex quib. Turpilio, & Vigilātius in nauim impositi, ab iis, quia vehebāt, Iouij mādato necati sunt. Terētius in Orientē, Arsacius Mediolanū est relegatus. In Terētij locū Eusebius cubiculi præpositus sufficitur. Turpilionis præfectura Valēti, Vigilātij Ellobicho mādatur. Iouius aūt, cum oēm ad se Imperatoris potentiā trāstulisset, legatos ad

Alaricũ misit hortatũ, vt componendæ pacis caussa Rauennam accederet. cui Alaricus ita paruit, vt Ariminum vsq; processerit. Ibi Iouius, vt qui cum eo in Epiro hospitij necessitudine fuerat iunctus, de fœdere agere instituit. postulauit Alaricus, vt in annos singulos certa pecuniæ, atq; annonæ summa sibi erogaretur, & suis ad habitandum Venetia, Noricum, & Dalmatia traderentur. Quæ postulata Iouius ad Honorium misit, separatim hortans illum per litteras, vt Alaricũ magistrum militiæ constitueret, vt ille hoc honore lenitus aliquid de conditionum asperitate remitteret, & pacem legibus æquioribus faceret. Quibus acceptis, Honorius vehementer Iouij temeritate damnata, respondit, auri, & annonæ modum eum statuere pro magistratu posse, vt qui præfectus prætorio esset, & publicorum tributorum potestatẽ haberet, illud verò nunquam à se impetraturum, vt dignitatẽ, aut præfecturam Alarico, aut genti eius impertiat. Hæc epistola à Iouio audiente Alarico temere recitata iram eius accendit. Nam cum cetera moderatè tulisset, sibi, gentiq; suæ negatam præfecturam iniquo adeo animo accepit, vt statim milites suos Romam iter expedire ad insignem vlciscendam iniuriam iusserit. Iouius autem eius colloquij exitu perturbatus, Rauennam regressus, vt se omni suspicione criminis liberaret, Honorium sacramento adegit, se nunquam pacem cum Alarico facturum, atque ipse tacto eius capite eodem se iureiurando devinxit, atque ab omnibus, qui cum potestate erant, idem exegit. Honorius autem belli caussa decem millia Hunnorum acciuit, ac frumentum, & pecora ex Dalmatia ad se adduci iussit, & missis, qui Alarici vires explorarent, copias suas ex locis omnibus evocauit. Quibus rebus cognitis Alaricus Romanæ tandem expeditionis pœnitentia ductus episcopos ad eum legauit, hortatum, ne culpa sua sineret, eam vrbem, quæ mille annorum spatio magnæ parti orbis terrarum iura cum imperio præscripsisset, vastandam, ac diripiendam barbaris tradi, neque tantas operũ, & tam magnificas moles hostili flãma deleri, sed æquis conditionibus pacem componeret, ac sibi, & vrbi omnium præstantissimæ parceret. neq; enim se præfecturæ honorem cupere, neq; Venetiam amplius ad constituẽdas sedes exigere, sed certo pecuniæ numero, & duobus contentum Noricis fore, quæ assiduis barbarorũ incursionibus obnoxia sint, ac fiscũ tributo tenuissimo iuuent, & arma adversus omnes hostes eius laturum esse. Ceteris moderationẽ eius admirantibus, Iouius, & alij regiæ potentiæ participes, hæc confici posse negarũt, quòd oẽs magistratus iureiurando se obstrinxissent, se cũ eo pacẽ nullã agitaturos. Alaricus aũt, postquam suas respui cõditiones vidit, vniuersum prorsus exercitũ Romam ire præcepit, eo animo, vt constãter in vrbis obsidione maneret, donec fame perdomuisset. cum aũt monachus quidam eũ obsecrasset, vt vrbi nobilissimę parceret, respõdit, se omnino ab vrbe diruẽda animo abhorrere, verùm quẽdam

sibi

ſibi ad illam evertendam dies, noctesq́ vrgētem aſsiſtere. Per eoſdem dies Iouius alter legatus à Conſtātino tyrāno venit, excuſatum, quòd Verenianus, & Didymus non eius voluntate necati fuiſſent. qui poſtquam Honorium eo nuncio grauius commotum atrocia minantem vidit, ſibi timens egregiè facturum illum ſubiecit, ſi curis Italicis occupatus iram adverſus Conſtantinum remitteret. nimirum ſe, ſi Galliam repetere, & caſus demonſtrare Italiæ licuiſſet, non ita multò poſt cum omnibus Gallicis, Hiſpanicis, & Britannicis copiis reverſurum, atque opportunum Italiæ, Romæq́ ſubſidium allaturū. atq́ ita dimiſſus eſt. Alaricus, vbi Romam pervenit, ciuibus evocatis Honorij iniquitatem expoſuit, ſimulq́, ſe vrbem per vim expugnaturum, niſi ipſi coniunctis ſecum viribus arma adverſus eum caperent, addidit. illis verò conſiliū non expedientibus iterum mœnia armatorum corona circundedit, & Portum aliquot dies oppugnauit. poſt autem cum eum vi adhibita cepiſſet, atque ibi infinitam rei frumentariæ vim congeſtam reperiſſet, eam ſe in exercitus ſui commoda conſumpturum, niſi primo quoque tempore dicto ſe audientes exhibuiſſent, oſtendit. Quod tempus item D. Hieronymus expreſsit, his verbis: *Dum hæc aguntur, terribilis de Occidente rumor affertur, obſideri Romam, & auro ſalutem ciuium redimi ſpoliatosq́; rurſum circumdari, ut poſt ſubſtantiam uitam quoque perderent.* His rebus ſenatus habito conſilio, quòd nullum ſupereſſe perfugium, annonæ ſubvectione ex portu in quotidianos vſus ſubtracta, videret, demum Alarici ſe poteſtati permiſit, ac receptis eius legatis ipſum ad vrbem vocauit, & Placidiam Honorij ſororem, tanquam fidei obſidem, ab eo petitam conceſsit. Quo facto ille iuſsit, vt Attalum præfectum vrbis inſignibus Imperatoris ornatum in Auguſtali ſolio collocarent, quod illi obedienter egerunt. His rebus ita conſtitutis Attalus inde ſe totum formando Imperio tradidit. ac primum Lampadium præfectum prætorio, & Marcianum præfectum vrbis dixit. ex præfecturis autem militaribus pedeſtrem Alarico, equeſtrem Valenti attribuit ei, qui legiones Dalmaticas rexerat. Ataulfum verò Comitem domeſticorum, & Tertullum in inſequentem annum conſulem deſignauit. inde, infauſtis licèt ominibus, ad Palatium cum regio comitatu proceſsit. poſtridie autem ſenatū ingreſſus orationem habuit in primis arrogātiæ plenam, qua ſe Romanis vniuerſum terrarum orbem acquiſiturum, atq́ alia ſpecie magnificētiora iactauit. Quibus de rebus Romani inani gaudio exultare cœperūt, quòd bello grauiſsimo liberati & magiſtratus rei gerēdę gnaros, & præcipuè Tertullum conſulem nacti eſſent, ſolis Aniciis, vt omnium opulentiſsimis, eum ciuitatis ſtatum ægrè ferentibus. Cum aūt Alaricus ei ſuaderet, vt firmas copias in Africā mitteret, atq́ Heracliano Comiti imperium, & provinciam extorqueret, ne quid inde Romanis rebus impedimenti ſuppeteret, id ille cōſilij reſpuit, inanes ſpes amplexus, quibus eū fatidici vates inflauerant. verū perſuaſus, ſe Car-

thagine, & tota Africa ſine certamine potiturum, non Drumam, qui cum barbarorum copiis Heraclianum haud ægrè potuiſſet ex provincia deturbare, ſed Conſtantinum quendam cum modica militum manu Imperio in Africanos milites dato miſit. poſtremò vrbe egreſſus vnà cum Alarico Rauennam ad expugnandum Honorium prodiit. His rebus, vt erant acerbæ, & graues, Honorius territus, vbi eum Ariminū acceſsiſſe accepit, legatos ei miſit obviam, per quos, ſi inſanire deſineret, promiſit, ſe illum in ſocietatem Imperij accepturum. quibus reſpondit Attalus, ſocium ſe Imperij neminē velle, ipſi vt in inſulam, aut aliò quo velit priuatus ſecedat, permittere. Cum propterea æſtuaret Honorius, atq; incertus conſilij fugam arripere, nauibus ad id in portu Rauennæ paratis, cogitaret, opportunè ſex militum legiones, hominum quadraginta millia, diu expectata, ex Oriente venere. quare, cuſtodia vrbis eis commiſſa, Rauennę ſibi ſubſiſtendum putauit, dum certus de rebus Africæ nuncius eſſet allatus. &, ſi Heraclianus provinciam in poteſtate tenuiſſet, Alaricum, atque Attalum viribus vniuerſis invadere, ſi quid durius accidiſſet, in Orientem abeundo Imperium Occidentale relinquere. Interim Attalus Conſtantinum ducem ſuum in Africa ab Heracliano necatum cum audiſſet, quoſdam cum pecunia in Africam miſit, qui labentem rem pro viribus ſuſtinerent. Quod grauiter ferens Alaricus de rebus deſperare Attali cœpit, vt qui ſtoliditate animi parum rebus tantis regendis eſſet idoneus. ac Rauennæ obſidionem, quam obſtinato ad expugnationem animo inſtituerat, reliquit, ſummopere vt id faceret, à Ionio incitatus, identidem id agi ab Attalo admonentis, vt Imperio potitus nefarias ipſi, & propinquis eius inſidias compararet. vt tamen Attalo fidem præſtaret, Valente equitum magiſtro nomine proditionis occiſo, cunctas Aemiliæ vrbes, quæ Attali Imperium recuſarent, cum exercitu adiit, ac Bononia nequicquam per multos dies oppugnata, reliquas cepit, atq; inde, traiecto Pado, bellum in Liguriam tranſtulit. Ob id Honorius cum eſſet in his anguſtiis poſitus, litteris ad ciuitates Britanniæ poſtulantes auxilium miſsis, hortatus eſt, vt ſibi cōſulerent, ac muneribus ex ea pecunia, quam Heraclianus miſerat, militibus diſtributis, eorum ſibi amorem conciliare contendit. Per eoſdem dies Conſtans Cæſar rurſus à patre in Hiſpaniam miſſus Iuſtum quendam ſibi ducem aſciuit. qua re offenſus Gerontius, vt qui Iuſto eſſet poſthabitus, adiunctis ſibi eorum locorum militibus, Imperij inſignia Maximo cuidam clienti ſuo detulit, eúmque Auguſtum Tarracone conſtituit. & Vandalos, qui erant in Gallia, adverſus Conſtantinum ſolicitauit. Ex altera parte, Franci, Frigerido teſte, Conſtantini rerum in Gallia potientis ſocordia inuitati, in Galliam, quam toties vario incurſionum eventu tentarant, neque firma tenere poſſeſsione potuerant, magna mole ſuperato Rheno, irruperunt, ac cum alia oppida, tum præcipuè vrbem Trevirorum ipſius

tum

tum Imperij caput captam diripuerunt. Quod vbi Vandali, socijq; senserunt, sibi, rebúsque suis timentes ad Rhenum ilicò recurrerunt, ac conatibus eorum se venisse adversarios ostenderunt. Franci verò, postquam Respendialem regem Alemanorum, Goare ad Romanos transgresso, agmen suum à Rheno rettulisse videre, sese in Vandalos intulere, ac, Godigisilo rege eorum extincto, viginti ferme millia cæcidere, vniuersos deleturi, ni periculo cognito Alanorum exercitus in tempore succurrisset. Hac clade fracti Vandali, Alani, & Suevi, ne iterum cum Francis sibi decertandum esset, Gunderico Godigisili filio rege substituto, consilium Gallia abeundi ceperunt, atque ad Pirenæum profecti, & præsidio Honoriacorum, quos Constans imposuerat, sibi adiuncto, in Hispanias traiecerunt, atque in vlteriorem progressi provinciam, duces inde Romanos nec opinantes aggressi, ipsum in potestatem adduxerunt. Hanc traiectionem hoc anno factam Kalen. Octobris, Prosper, Cassiodorus, & Iornandes in annalibus scriptum reliquere. Saluianus censet, Vandalos Dei iudicio ad Hispanias transiuisse. neque enim in Gallia Romanos timuisse, quòd ad eam vsque diem illæsi ab eis cuncta vastassent. Eorundem Francorum metu Britanni acceptis Honorij litteris, excitati sumpsere arma, vt ciuitates suas ab eorum impetu conseruarent. Quos imitatæ Armoricæ ciuitates eodem modo se in libertatem vindicarunt, magistratibus Romanis expulsis, & rep. pro arbitrio constituta. Franci verò (credo, quòd in societate Romanorum essent) pulsis Vandalis inde se trans Rhenum receperunt. Ex quo factum est, vt soli Burgundiones cum parte Alanorum remanserint. Extremo iam anno Honorius decreuit, vt diuersarum hominum prouinciarum cuiuslibet sexus, conditionis, ætatis, quos barbarica feritas captiua necessitate transvexisset, inuitos nemo retineret, sed ad propria redire cupientibus libera facultas esset. Postero verò, qui fuit à Christo quadringentesi- 410
mus decimus, Varane, & Tertullo consulibus, Heraclianus Africæ Comes, rebus, quæ ad Romam acciderant, cognitis, & statu Honorij Imperatoris perspecto, postquam iudicem ab Attalo missum extinxit, portus Africæ tanta diligentia custodiuit, vt vniuersam mercatorum nauigationem ademerit, neque frumentum, neque oleum, neque res alias ad victum necessarias in portum Romanum invehi passus sit. Qua de re rursus tanta Vrbem invasit inopia, vt populus castaneis pro frumento se sustentarit. Auxerunt autem penuriæ magnitudinem agri bello superiore inculti, & dardanarij ea spe quidquid frumenti habebant supprimentes, vt omnium pecunias ad se transferrent, eo pretio vendituri, quod ipsi statuissent. Quare cum timeret populus, ne in corpora humana rabies famis adigeretur, ludis Circensibus exclamauit: Pretium pone carni humanæ. inde penuria adeo creuit, vt memoriæ proditum sit, matres aliquot in paruos infantes famis impotentia

desæuisse. Hanc ob caussam Attalus Romam sine Alarico reversus senatum convocauit, atque ad eum de republica rettulit. cum autem plerique censerent, barbaros cum Romanis militibus ad patefaciendam nauigationem in Africam esse mittendos, eamq; præfecturam Drumæ viro fidei spectatæ mandandam, eiusmodi ille sententiam respuit, veritus, ne ea ratione viam Gotthis ad invadendam Africam aperiret. quo tempore Tertullus consul stolida & ipse quadam arrogantia elatus ausus est dicere: Loquar vobis patres conscripti, vt consul, & pontifex. quorum alterum teneo, alterũ spero. Alaricus inde subsequutus, cum se ab Attalo propter infirmitatẽ promissa obtinere posse diffideret, iterum se ad Honorium contulit, ac se Imperium Attalo abrogaturum, promisit. Ita haud ægrè, quę postulabat, omnia impetrauit. primũ aũt Attalũ, suis inspectantibus, extra vrbem Augustalibus insignibus spoliauit, eaq; ad Honorium misit. cuius ducibus militiæ cingula deponentibus, Honorius veniam impertiuit, passus in eo, quem antè habuerant, honore persistere. ac pridie Idus Februarias ita decreuit: De iis, *qui tyrannicæ præsumptionis sacramenta sectati ad nostrum Imperiũ redierũt, hanc uolumus esse sententiam, ut quos inter incendia tyrannidis assumptæ fidelis pœnitudo reuocauit, ordinẽ, & fructũ militiæ non admittant. Eos uerò, quibus lentiorem regressum necessitas desperationis indixit, soluto cingulo matricula cõuenit aboleri, ita ut illud quoq; par reuerentiæ forma custodiat, ne redire ei ad pristinã militiam liceat, qui aliud militandi genus elegerit.* deinde autem Attalo cum filio eius Ampelio apud se, donec, pace cum Honorio constituta, securitatem eis impetrasset, retento, atque, exercitu ad vrbem relicto, cum paucis Rauennam pacem compositurus se rettulit, atque ad Alpes, locum, vt inquit Sozomenus, stadiis sexaginta longè ab vrbe illa distantem accessit. Ibi demum res transacta, fœdusq; his conditionib. est percussum, vt Alaricus socius Honorij esset, atque in Gallia sedes sibi, suisq; locaret, ibiq; bellum cum hostibus Honorij faceret. Hanc pacem pagani omnes, & Arriani indignè admodum acceperunt, quòd sibi persuaserant, facilè se omnia, quę cuperent, adversus Catholicos ab Attalo, vtpote Arriano, consequuturos. Eo tempore Sarus cum barbaris trecentis in Piceno versatus erat, neque Alarico, neque Honorio fauens. accedente autem in ea loca Ataulfo, qui capitali à se odio dissidebat, quòd se non satis adversus eum paratum videret, Honorio se adiunxerat. Itaque, Alarico propter Ataulfum infensus, & pacem cum Gotthis rebus suis parum aptam fore arbitratus, repente turbare pacta omnia instituit. nam cum trecentis militibus suis sic in Gotthos nec opinantes, ac pacato animo omnia agitantes invectus est, vt quosdam etiam eorum percusserit. Ea re Alaricus accensus dolorem tamen, acerbitatemq; ferocioribus verbis vllis non edidit, sed suppressa altius ira ad exercitum, quem ad Vrbem reliquerat, vt cum Honorio convenerat, se recepit. atque ibi, vt inquit Sozomenus, vrbem proditione recepit. quippe, vt quidam ex Procopio,

pio (neque enim locum ipsi hunc vidimus) tradiderunt, dissimulata iracundia Romã eadẽ via regressus, se in Galliam ex fœdere proficisci velle ostendit, ac tanquã amicus trecẽtos robustissimos Gotthicos iuuenes Romanis principibus dono dedit, diligẽter, quid ipsos agere in tẽpore vellet, edoctos. Hi in vrbẽ accepti humile omne, ac ꝓmptũ dominis obsequiũ obtulerũt. inde certa, quæ constituta fuit, nocte, dum Romani somno mersi languerẽt, ad portam Asinariam alacres prouolarunt, oppressisq; repentino impetu stationibus, portam Alarico patefecerunt. qui ad vrbem alia, atq; alia sibi ad iter deesse quotidie caussans, prædictam occasionem attento animo expectabat. Ita Kal. Aprilis cum toto exercitu vrbem ingressus est. Quare scripsit D. Hieronymus: *Capitur urbs, quæ totum cepit orbem. immo fame perit ante, quàm gladio. & vix pauci, qui caperentur, inuenti sunt. ad nefandos cibos erupit esurientiũ rabies, & sua inuicem membra laniarunt, dum mater non parcit lactenti filio, & suo recipit utero, quem malè antè effuderat. Nocte Moab capta est, nocte cecidit murus eius. Quis cladem illius noctis, quis funera fando explicet?* Vbi verò se vrbe potitum vidit Alaricus, publicè per præconem edixit, vt pro se quisque bona, fortunasq; ciuium raperent, verùm à cæde hominum, & direptione sacrorum se continerent. atque omnibus parcerent, qui ad basilicam S. Petri omnium in terris augustissimam confugissent. Ita, signo buccina accepto, Gotthi horrendo clamore sublato in diuersas vrbis partes inhianti ad prædandum animo discurrerunt, ac promiscuè omnia captiuitate, ac direptione turbarunt. Romani inopinata hostium irruptione perculsi, & tenebris, ac cæcitate noctis exterriti, neque ad resistendum, neque ad fugiendum satis animi, aut consilij habuerunt. Itaque omnium æquè domos summorum, & infimorum dira pauoris, seruitutis, expilationis, desperationis, & mortis species occupauit. siquidem, vt scripsit D. Augustinus ad Demetriadem: *Ad stridulæ buccinæ sonum, Gothorumq; clamorem lugubri oppressa metu domina orbis Roma contremuit. ubi tunc nobilitatis ordo? ubi certi, & distincti nobilitatis gradus? permixta omnia, & timore confusa. omni domui planctus, & æqualis fuit per cunctos pauor. unum erat seruus, & nobilis. eadem omnibus imago mortis, nisi quia magis eam timebant illi, quibus fuerat uita iucundior.* Edicto audito, ciues, quicunque potuerunt, cum rebus suis pretiosissimis ad basilicam confugerunt, Innocentio pontifice adhuc Rauennæ apud Honorium subsidente, vnde etiã epistolę extant datæ. Gotthi verò domos passim pretiosa suppellectile exuerunt, tot opibus in vnam vrbem ex diutina pace, Imperioq; contractis, quot humana auaritia, vniuerso terrarum orbe spoliato, potuerat cumulare. manus verò paucissimis hominibus intulerunt. adeo vt idem Augustinus scribat, Gotthos tam multis senatoribus pepercisse, vt mirandum magis esset, quòd aliquot peremissent. Syllanã verò tabulam plures iugulasse senatores, quàm Gotthi spoliarint. Præcipuè pretiosa Salomonis suppellex à Tito Hierosolymis quondã allata surrepta est. Cũ præda ege-

reretur,

reretur, Gotthus quidam ſacram virginem, ſed iam ætate provectam in ædibus ſacris offendit, atque ab illa aurum, argentumq́; quod habebat, popoſcit. Illa quod habebat, protulit. erant autem vaſa aurea, & argentea ingentis ponderis, & magnitudinis, atq; eximij admodum operis. quæ cum Gotthus nobilitate, ac ſpecie captus auidè miraretur, hæc S. Petri inſtrumenta ſunt, inquit. aude attingere, de eventu tu videris. Gotthus religione vaſorum, & virginis reverentia tactus, rem ad Alaricum detulit, atq; ille ſtatim omnia ad S. Petri baſilicam deportari, ac virginem, omnesq́; qui ſe illi adiunxiſſent, Chriſtianos eò deduci incolumes iuſsit. Ea domus in media vrbe ſita lōgè à baſilica aberat. Signo tuba dato, omnes ad viſendam rem inſignem vocantur. ſingula vaſa ſingulorum humeris impoſita cùm longo ordine, ac ſpecioſa pompa ferrentur, atq; exertis ad defenſionem gladiis, quacunq; incederent, munirentur, mirificū ſui ſpectaculum præbuerūt. Alius, cum mulierem forma excellentem vidiſſet, amore percitus ad ſui obſequiū invitauit. vbi verò ſtudio pudicitiæ libidini reluctari ſuæ cōſpexit, ſtrictum gladium iugulo intentauit, ac demum etiam feriit. Cum virgo tota perfuſa cruore ne ita quidem de ſententia cederet, tum conſtantiam admiratus, ad baſilicam S. Petri adduxit, ac, datis ſex alimoniæ cauſſa nummis aureis, eam templi cuſtodibus commendauit. Alij, vt ſcribit D. Hieronymus, Marcellæ matronæ domum ingreſsi, qua cum erat virgo Principia, aurum, & defoſſas opes popoſcerunt, negantemq́; ſe habere, cæſam fuſtibus, & flagellis dixerunt tormenta non percepiſſe, ſed lacrymis ad pedes provolutam petiiſſe, ne Principiam à ſuo conſortio ſegregarent. Multi interim captiui promiſcuè facti. Proba matrona Probini, & Olybrij virorum conſularium mater, eodem teſte, vix barbarorum manus effugerat, & avulſas à complexu ſuo virgines fleuerat, cum ſubitò amantiſsimi filij orbitate percuſſa eſt. alij ad naues fuga delati, in provincias, relicta, quam nunquam reviſuri eſſent, patria, conceſſerunt. Quin etiam ædificia quædam incenſa, aliaq́; opera temere furore barbarico deturbata ſunt. Honorius, cum Rauennę trepido nuncio accepiſſet, Romam à Gotthis eſſe captam, quòd Alaricum ad accipiendum exercitum, vt ex fœdere in Galliam ſe referret, cōtendiſſe ſibi perſuaderet, alia omnia ſuſpicans, reſpondit: Qui fieri poteſt, cum paullo ante hic eſſet? gallinam captam nunciari interpretās, quam in deliciis habebat, ac Romæ nomine inſigniuerat. Quod dictum adhuc temere omnes non ad errorem animi, ſed ad ſtuporem cordis rettulerunt, vitium ne in pecude quidem, nedum in tanto Imperatore, & tam periculoſis temporibus agnoſcēdum. quem ab omni ſuſpicione torpedinis egregiè Stilichonis ſoceri punita tyrannis facilè potuit vindicare. Alaricus victor Attalum, quem ſecum habebat, iterum primo die, tāquam Imperatorem, Auguſtalibus inſignibus decoratum incedere iuſsit, altero verò priuatū populo contumeliæ cauſſa oſten-

ſa oſtendit, tertio autem præda opulenta onuſtus vrbe cum exercitu ceſsit, ſecum Placidiam ducens, quam honeſtiſsimè habuit. Quo facto, Romani, qui in baſilicam Vaticanam confugerant, aut vicina vrbi loca petiuerant, in vrbem ſe ilicò rettulerunt, ac cum ceteris, quos vrbis fortuna ſeruauerat, ſtatim priſtinam vrbi faciem reddiderunt, nulla ferme niſi rei familiaris, & pretioſæ ſuppellectilis, quam pleriq; etiam conſeruarunt, iactura facta. ſiquidem ſcribit Oroſius: *Irruptionis per Alaricum factæ quamuis recens memoria ſit, ſi quis ipſius populi Ro & multitudinem videat & uocem audiat, nihil factum eſſe, ſicut etiam ipſi fatentur, arbitrabitur. niſi aliquot adhuc exiſtentibus incendiis fortè doceatur.* Inſignis tamen fuit calamitas, & rerum humanarum contemplatione memorabilis, quòd vrbs, quæ de omnibus gentibus triumphauerat, tam facilè à barbara, & adventitia gente capta, ſpoliata, atque combvſta ſit. vt quam Galli quondam infirmam, & paruam longa obſidione capere, gens nobiliſsima, atque in propinquo ſita, nequiuerant, tum demum viris, armis, opibus, dignitate, gloriaq; florentem Teruingi, ac Grutungi Vittungorum ne, an Viſgotthorum populi ex remotiſsimis intimæ Scythiæ latebris non egreſsi, ſed pulſi, in poteſtatem adductam afflixerint. Hanc verò cladem cum pagani falſis, multiſq; Deis addicti in Chriſtianam religionem referrent, ac verbis ſolito ferocioribus increparēt, D. Auguſtinus eximio veri Dei ſtudio inflammatus occaſionem adverſus eos ſcribendi arripuit, ac præclaros libros de Ciuitate Dei confecit. in quibus multorum, falſorumq; Deorum cultum, atq; auxilium inane, atque ſupervacaneum eſſe oſtendit.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM DE IMPERIO Occidentali,

LIBER VNDECIMVS.

ROMANAM cladem miſerabilis Italiæ vaſtitas, continua Galliæ, atque Hiſpaniæ bella, ac noua demum barbarorum in vtraque prouincia regum imperia exceperunt. Quibus de rebus, licet memorabilibus, deinceps aliquanto, quàm adhuc fecimus, ſcribemus exilius, nimirum opportuno Zoſimi, qui hiſtoriam ſuam in proxima Vrbis obſidione finiuit, auxilio deſtituti, neque interim idoneis vllis rerum geſtarum annalibus, ſed nudis plerunque Chronicorum indicibus ſubleuati. Quod prædictum volui, ne quis poſthac in hos incidens libros me iuſtò negligentiorem in colligēdis,

atque enarrandis reliquis Honorij rebus argueret, & inertię, quod fuit necessitatis, adscriberet. Itaque si minus illam assequi laudem poterimus, vt pleniore oratione acta singula exponamus, at hanc saltem parere contendemus, vt collatis diligenter temporibus, suis quæque annis summa cum fide reddamus.

ALARICVS Vrbe capta, & spoliata egressus animum inde ad vlteriorem populandam, vastandamq; Italiam contulit. itaq; Latium, Campaniam, Apuliam, Lucaniam, & Calabriam ita cum toto exercitu peragrauit, vt locum nullum intactum à vexatione, ac direptione reliquerit, atq; in primis, quasi Romana victoria efferatus, in ecclesias, sacerdotes, episcoposq; extorquendi auri gratia debacchatus simul omnia humana, diuinaq; iura polluerit. Non nominabo singula oppida, quę propterea ille subvertit, quòd eorum cum annalibus memoria prorsus exciderit. Nolam tantum in Campania deletam, & episcopum eius Paulinum, cuius supra mentio facta est, captũ non silebo. de quo sic in primo de ciuitate Dei S. Augustinus: *Paulinus noster, Nolanus episcopus, quando & ipsam Nolam barbari uastauerunt, cum ab eis teneretur, sic in corde suo, ut ab eo postea cognouimus precabatur Domine non excrucior propter aurum, & argentum ubi enim sint omnia mea, tu scis.* Honorius reliquum anni Rauennæ confecit, suspenso animo, quonam Alarici furor esset evasurus, expectans. atque inde ad Palladium præfectum prætorio VIII Idus Augusti de Attalo tyranno sublato sic scripsit: *Rep. tyrannidis iniuria liberata criminum reos relaxari præcipimus.* & VIII Kal. Septembris ad Heraclium Comitem Africæ de puniendis hæreticis. Constantinus in Gallia, cum Constantem filium diademate decorasset, pro Cæsare Augustum appellauit, ac præfecturam prætorianam Apollinari ereptam ad alterum transtulit. mox spe inani elatus, se posse Italiam occupare, ab Ellobicho Honorij pręfecto tacitè accersitus Alpes superauit. verùm ad vrbem Veronam progressus, cum Padum transmissurus esset, inopinata morte Ellobichi audita, statim converso agmine retrocessit. Honorius, cum ex solemni itinere quodam se reciperet ea re comperta, lætus repente ex equo se deiecit, gratias Deo agens, quòd se occulto insidiatore domestico liberasset.

411 Postero anno, quo Theodosius Augustus quartùm consul sine collega fuit, Alaricus, direpta per multos menses Italia, Siciliam, quæ Italiæ adhæret, petere statuit. Ob id progressus Rhegium, exercitu in naues imposito, cursum eò intendit. verùm adversa tempestate reiectus, propositum tenere non potuit. itaque fœdo naufragio conflictatus se rettulit in Calabriam. Eo verò vbi venit, Consentiam validam vrbem imperata facere detrectantem nactus admoto exercitu circunsedit, ac demum etiam expugnatam diripuit. Dum autem ibi moratur, de rerum gerendarum ratione consultans, ecce repentino morbo opprimitur, atque in summo blandientis fortunæ articulo paruo horæ momento extinguitur. Quo casu Gotthi exanimati primùm tan-

tum

tum amissum regem miserè defleuerunt, deinde iusta more suo cadaueri quàm amplissima persoluerunt, ac demum sepulturæ occultandę caussa iustam Italorum, quos is læserat, iracũdiam veriti, opus insigne moliti sunt. quippe Busentum amnem oppidum ipsum præterfluentẽ magno militum labore aliò auerterunt, ac locũ sepulchro in medio alueo suffoderunt. atq; ibi cadauere cum multis opibus condito, deinde amnem suo ire flumine permiserũt. &, ne locum quis scrutari sepulturę posset, captiuos, qui notasse illum oculis poterant, occiderunt. Inde comitiis sufficiẽdo regi habitis, omniũ suffragiis Ataulfus vxoris Alarici frater ad id fastigiũ est elatus. Is regiis insignibus exornatus primùm omnium vxorẽ sibi despondit Placidiam, Honorĳ Augusti sororem, mulierem forma, moribus, prudentiaq; insignẽ. tum conuersis signis è Calabria Romam versus redire cõtendit, eo animo, vt ipsam vix à clade pristina resurgentẽ rursus inuaderet, neq; Alarici exemplo direptã relinqueret, sed occupatam sibi ascisceret, ac pro Roma Gotthiã appellaret, dira quadã libidine delendi Romani nominis inflãmatus. verũ mox precibus, & voluntate Placidiæ sponsæ id ipsum penitus auersantis, ac prope, tanquam ominosum aliquid, detestantis, cõmotus, cui omnia, quæ postulabat, summo animi studio indulgebat, statim eo consilio destitit. ac proximo Alarici fœdere stare, id est, Italia relicta, Galliam adire constituit. Quæ dum aguntur, Honorius, Vrbe cum pontifice Innocentio repetita, Vicennalia vno anno anticipata peregit, credo, vt mœstam ex accepta calamitate ciuitatem sacro aspectu suo, atque Augustalis aulæ præsentia, & hilari solemnis ludicri lætitia recrearet, atque in spem fortunæ melioris erigeret. mox, curis omnibus ad Constantinum Gallia exturbandum, hominem, vt res declarauerat, inquietum conuersis, Constantium Comitem, virum summo loco Romæ natum, ac manu, consilioq; præstantem, magistrum vtriusque militiæ fecit, & cum firmissimo militum robore in Galliam destinauit. Sub Ataulfi verò reditum, lubricam barbari hominis, licet affinis, fidem veritus Rauennam, vt tutiorem in locum, repetiit. &, cum Romani interim vrbi instaurandæ, Innocentius ornamentis ecclesiarum restituẽdis, omnes dignitati pristinæ reuocandæ se tradidissent, inde III Kal. Decembris ad Bonosianũ pręfectũ vrbis scripsit, ne quid ex iis, quæ instaurationi, ornatibusq; singulis deputasset antiquitas, vllius colore occasionis pateretur auferri. Ataulfus autem, pacato agmine per Picenum, & Flaminiam repetens, demũ ad Forũ Cornelium in Aemilia substitit, atq; ibi demum nuptias cum Placidia celebrauit. ad quas honestandas Honorium quoq; inuitatum Rauenna, propinqua inde vrbe, accessisse, videtur vero simile. Per eosdẽ dies Gerontius ex Hispania cũ firmissimo exercitu aduersus Constantinũ in Galliã mouit. Qua re accepta, Constantinus Constantem filium Viennam tenere, atq; ibi se confirmare præcepit. Edobeccum autem ad acersen-

cersenda Francorum, & Alemanorum auxilia misit. Gerontius Pirenæum transgressus, primùm castra Viennæ admouit, atq; oppidum acri vrgere oppugnatione contendit. quo haud magno momento potitus, Constantem in potestatē adductum vita exuit. Inde, cum ad Arelate duxisset, Constantinum exercitu circunfuso obsedit. Neq; ita multò post Constantius cum delectu valido ex Italia ab Honorio missus advenit, ac castra item ad Arelate locauit. Quod vbi Gerontij milites cognouere, protinus ad eum pleriq; accessere, vsqueadeo vt Gerontius de se solicitus cum paucis fugam in Hispaniam arripere sit coactus. Ita Constantius cœptam Arelatis à Gerontio obsidionē continuauit. Ibi, cum Edobeccum magna cum Francorum, & Alemanorum caterua advenientem audiret, haudquaquam, quin ei occurreret, sibi dubitandum putauit. Itaq; statim Vlphilam præfectum suum cum firma militum manu præmisit, atq; ipse subsequi cum altera cœpit. Vlphilas, insidiis in itinere positis, Edobeccum cum omnibus copiis præterire permisit. inde, vt compositum fuerat, ipse à tergo, Constantius à fronte se obtulit. Ita omnes in medio cæsi. Edobecco fugienti caput ab hospite, cuius opem implorauerat, est abscissum, ad Constantiumq; delatum. Qua re accepta Constantinus iam per quatuor menses obsessus Imperio se abdicauit, ac templum ingressus muniendi capitis sui caussa presbyteri gradum accepit. Quibus rebus adducti Arelatēses iureiurando de incolumitate accepto patefactis portis Constantium receperunt. Ille vrbem ingressus Constantinum cum altero filio Iuliano redegit in potestatem, atque in Italiam ad Honorium iussit deduci. Quod vbi Honorius didicit, satellites obviam misit, qui ad amnem Mincium nacti caput ei à ceruicibus reciderunt. Britannica iuuentus, quæ cum Constantino ex insula excesserat, variis casibus afflictata domum non rediit. Imperium Romanorum posthac in Britannia nullum fuit. Ceterū maturandæ Arelatensium deditioni caussam attulit Iouinus vir nobilitatis, ac potētię singularis. qui coacta insigni popularium manu Augustalia inter Aruernos insignia cepit, ac Francis, Burgundionibus, Alemanisq; ascitis Constantio se adversarium tulit. In Hispania milites postquam Gerontium rebus abscissis rediisse viderunt, concursu facto domi circunsederunt, ac strenuè se cum paucis seruis defendere molientem igne tectis iniecto eò desperationis adegerunt, vt post familiarem suum Alanum, & Nonnichiam vxorem occisam sibi manum intulerit, ac pectus gladiolo hauserit. Hæc in Gallia, & Hispania gesta in hunc annum à Sozomeno, Prospero, & Marcellino produntur, dum Vandali, Alani, & Sueui vlteriorem Hispaniam, Maximo tyranno citeriorem obtinēte, vexabant. Interim Romani, qui infesta Alarici in vrbem irruptione salutem sibi enauigando quæsiuerant, per maritimas provincias dissipati fœda omnia exilij incommoda pertulerunt. inter quos Proba matrona,

de

de qua diximus, extrema in Africa passa est. Vnde D. Hieronymus scripsit ad Gaudentium: *Proh nefas, orbis terrarum ruit, in nobis peccata non ruunt urbs inclyta, & Romani Imperij caput, uno hausta est incendio, nulla est regio, quæ exules Romanos habeat in cineres, ac fauillas sacræ quondam ecclesiæ conciderunt, & tamen studemus auaritiæ.* item in principio tertij in Ezechielem: *Quis crederet, ut totius orbis extructa uictoriis Roma corrueret, ut ipsa suis populis et mater fieret, et sepulchrū ut tota Oriētis, Aegypti, Africæ littora dominatricis urbis seruorū, et ancillarū numero cōplerentur. ut quotidie sancta Bethlehem nobiles quondā utriusq; sexus, atq; omnibus diuitiis affluentes susciperet mendicantes. quibus quoniam opes ferre non possumus, condolemus, & lacrymis lacrymas iungimus.* Eodem anno Hunni ex Scythia in Asiā erupere. atq; inde pleni præda sese in Thraciam retulere. Quam cladem idem in epitaphio Fabiolæ sic expresſit: *Ecce subito post Romam à Gotthis captā discurrentibus nunciis Oriens totus intremuit ab ultima Mæotide inter glacialē Tanaim, & Massagetarū immanes populos, ubi Caucasi rupibus immanes gentes Alexandri claustra cohibent, erupere Hunnorum examina, quæ pernicibus equis huc, illucq; uolitantia, cædis, ac terroris cūcta cōplerunt. aberat tunc Romanus exercitus, & bellis ciuilibus in Italia tenebatur. insperati ubiq; aderant. & famā celeritatis uincentes, nō religioni, nō dignitatibus, non ætati parcebant, non uagientis miserebantur infantiæ cogebantur mori, qui nondum uiuere cœperāt, & nescientes malum suū inter hostium manus, ac tela ridebāt consonus inter omnes rumor, petere eos Hierosolymam.* Probabile aūt coniectura est, eosdem, cum ex Asia se in Thraciam recepissent, mox sese in Pannoniam effudisse. Etenim, quod constat, Gotthis ex Illyrico profectis Hunni successerunt, atq; in primis Pannoniam tenuerunt. neque enim Honorius viribus ad resistendum in tantis difficultatibus destitutus, prorsus eos prohibere potuit, sed meliore cōsilio, animo ad pacem conuerso, fœdus cum eis, datis, acceptisq; obsidibus, fecit. ex quibus qui dati sunt, Aetius, qui etiā Alarico tributus fuerat, præcipuè memoratur. In Oriente Theodosius Augustus annum ætatis agens vndecimum, Imperij verò decimū Constantinopoli decennia celebrauit. Sequenti anno, Honorio nonùm, & 412 Theodosio quintùm consulibus, Ataulfus tandem cum omni Gotthorum exercitu Italia cesſit, atq; in Galliam transgressus, sedem Narbone, atque in proxima regione sibi, & Gotthis suis ex fœdere, Constantio concedente, locauit. Quo facto, Honorius Romam repetiit, ac lætus, tanquam exonerata aliquando tandem incumbentium Gotthorū mole Italia, secunda vicennalia ludorum apparatu magnifico edidit, populo Ro. post diuturnas tenebras lucem se tandem aliquam ocij, ac libertatis aspicere gratulante. Arelatenses Heroem S. Martini discipulum singularis innocentiæ episcopum vrbe depulerunt, atq; ei Patroclum Constantij amicum ad promerendam gratiam subrogarunt. quę res maximas pòst exciuit inter episcopos turbas. Is tyrannorum relliquias persequens, exercitū aduersus Iouinum adhuc sibi repugnantē adduxit, ac prœlio valido victū tandē ex Gallia abire coegit. Inde Sebastianū fratrem eius, cum eadem moliretur, aggressus, vita exuit, atq;

vnà Decentium Rusticum præfectum ex primicerio notariorum Iouini, multosq; præterea nobiles apud Aruernos cepit, atq; vltimum supplicium sumpsit. vt Frigeridus rettulit, cui Marcellinus assensit. inde in Hispaniam transgressus, Maximum, qui se in citeriore prouincia pro Imperatore gerebat, bello petitum expugnauit. verùm quia humilitas hominis nullam excitare inuidiam poterat, captum dimisit. atq; ita citeriore Hispania ad ius Honorij, obsequiumq; redacta, in Galliam se recepit. In vlteriore aũt barbari, ne armis inter se de partæ possessione terræ contẽderẽt, subactas prouincias in sortẽ coniecerũt. Vandalis, & Sueuis Callæcia evenit, Alanis Lusitania, Turcilingis Bætica. atq; ita eas suis quisq; subiecti regibus tenuerũt. In Africa vt pax Ecclesiæ Catholicæ restituta est, iussu Honorij, & opera Marcellini tribuni, hominis eximia prudentia præditi, sic Heracliani Comitis temeritate ocium in prouincia perturbatũ. etenim propter defensam adversus Attalum prouinciam cõsulatus honorem in insequentem annum adeptus, adeo superbia est elatus, vt adversus Honoriũ cum Sabino genero cõiurarit. Qua re incensus Honorius, ipsum cum suis hostem pronunciauit, atque ita III Nonas Iulias ad prouinciales Africæ scripsit: *Heraclianum hostem publicum iudicantes digna censuimus auctoritate puniri, ut eius resecentur infaustæ*
413 *ceruices. eius quoque satellites pari intentione persequimur.* Itaq; ꝓximo anno Lucianus solus consulatum administrauit, quòd Heraclianus propter coniurationem dignitate spoliatus non iniuit. Ille verò postquam se damnatum audiuit, dolore victus classem maximam, atq; ornatissimam comparauit, eãq; infestã Latij littoribus intulit. ac Romæ maximũ, si quando vnquam aliàs, terrorem incussit. Verùm simul atq; in littus egressus cum agmine militum ad vrbem ire perrexit, occursu Marini Comitis cum valido se Romanæ iuuentutis robore obiicientis exterritus, repente in fugam se dedit, & arrepta nauicula solus Carthaginem rediit. atque ibi mox militari manu, tanquam tyrannidem affectans, oppressus, interiit. Sabinum generum, cum Constantinopolim aufugisset, retractum inde Honorius in exilium egit, atq; his rebus exacerbatus III Nonas Decembris decreuit, vt Heracliani nomen ex omnib. publicis, & priuatis monumẽtis aboleretur, delerenturq; omnia, quæ sub eo gesta esse dicerentur. Marinum etiã in Africam profectũ prouinciam constituisse significauit Orosius, cum scripsit: *Marcellinum tribunum, qui Ecclesiæ Catholicæ pacem reddiderat, Marinus Comes, incertum zelo stimulatus, an auro corruptus, occidit. qui continuò reuocatus ex Africa, factusq; priuatus uel ad pœnam, uel ad pœnitentiam conscientiæ suæ dimissus est.* Tyrannis profligatis, Vandalis pulsis, Gotthisque Imperio Romano pacatis, restabant Burgundiones, qui prioribus annis cum Vandalis in Galliam se contulerant, neque cum eis in Hispaniam transmigrarant. Hos igitur ad integram laudem liberatæ Galliæ cõparandam deinde sibi adoriendos Constantius arbitratus est. Burgundiones aũt, cum se infirmis ad resistendum opibus

opibus intelligerẽt, bellũ averſati pacẽ popoſcerũt. Quos Conſtantius & ipſe, ne in aliquam fortè belli difficultatem incideret, qua gloriã rerum geſtarum corrumperet, libenter in amicitiam recepit, atq; ſedibus ad Rhodanum aſsignatis, fœdere illigatos dimiſit. Quod vbi Franci cognouerũt, animo vehementiſsimè perturbati ſunt. atq; ægrè ferẽtes, Burgundiones non maximis opibus homines prope nullo negocio quietas in Gallia ſedes adeptos, quas ipſi tã multis impreſsionib. factis obtinere nõ potuiſſent, repente collecto exercitu, Marcomere, vt opinor, rege duce, Rhenũ tranſmiſerũt, ac præter cetera oppida vrbẽ Treuirorum, tũ prouinciæ caput, iterum ceperunt, captãq; cum diripuiſſent, ſubdito incẽdio combvſſerunt. Grauis verò præter ceteras hæc ei ciuitati incurſio cõtigit. nam, vt ſcripſit Saluianus, quos hoſtis in excidio nõ peremit, eos poſt excidiũ calamitas obruit. ſiquidem alios impreſſa altius vulnera lentis mortibus enecarũt, alios ambvſtos hoſtiũ flammis grauis pœna cruciauit. quidam interierunt fame, quidã nuditate, alij tabeſcentes, alij rigentes. iacueruntq; paſsim vtriuſq; ſexus cadauera nuda, lacera, ciuiũ oculos infeſtantia, ab auibus, canibuſq; dilaniata. Conſtantius autem in hoc rerum articulo codicillis Honorij patriciatũ, & conſulatum adeptus, Romam revertit. Locum eius Caſtinus Domeſticorũ Comes obtinuit. qui, expeditione in Frãcos ſuſcepta, in Galliam citato itinere properauit. ac Conſtantio, Conſtanteq; 414 conſulibus, multis prœliis proſperè factis, oppida occupata eos relinquere, atq; trans Rhenũ ſe conferre coegit. Dum autem ille bello Francico fuit occupatus, rex Gotthorum Ataulfus diſcordiæ ſemina cũ Honorio quærens, Attalum, quem ſecum ex Italia duxerat, ad reſumenda Auguſtalia inſignia incitauit. Qua re ille pro inſita ingenij leuitate perfecta, haud contemnendam hominum manum rebus nouis ſtudentium comparauit, atq; adverſus Honorium ſe deintegro Imperatorem inferre non dubitauit. Quod vt Honorius audiit, Ataulfum ictũ fœdus violaſſe interpretatus, bello perſequendum, vt hoſtium ſuorum fautorem, decreuit. ac Conſtantium vnicum tum rerum ſuarum præſidium iterum in Galliam deſtinauit. &, cum rurſus hæretici Donatiſtę Africam prouinciam perturbarent, adverſus eos ſanxit. extant eius decreta duo ad Iulianum proconſulem Africæ miſſa. quorum vnum XV Kalen. Iulias Rauennæ datum eſt, alterum III Kalen. Septembris Romæ. Cõſtãtinopoli Theodoſij ſoror Pulcheria, cuius potiſsimùm prudentia Imperium regebatur, Auguſtæ dignitate ornata eſt. Honorio autem decimùm, & Theodoſio ſextùm conſulibus, Conſtan- 415 tius Arelate, vt bellum faceret Ataulfo, Gotthiſq;, progreſſus caſtra ad oppidum Narbonis admouit, ſeq; vrbẽ obſidione preſſurum, niſi ſibi Attalus dederetur, oſtendit. atq; Ataulfo id ſe facturum abnuente, acrẽ oppugnationẽ inſtituit. Quam vim vbi Ataulfus ſe ſuſtinere non poſſe cognouit, Narbone conſtituit excedere, & cum ſuis in Africã tranſmigrare

migrare. ita eruptione ex oppido facta, ad litus cõscendēdi caussa ꝑcurrit. verùm, cū naues nullas, quòd earū copiam Constantius præripuerat, inuenisset, Africa in præsens omissa, in citeriorem Hispaniam, quæ ab Honorio tenebatur, inuasit, atq; Attalo secum incolumitatis caussa deducto, in Tarraconēsi Barcinonis oppidū occupauit. Ibi Attalus neglectus à Gotthis, demum per dolum captus est à quibusdam, & ad Constantium ductus. Quem vt ille vidit, gaudio elatus ad Honorium destinauit. à quo deinde in vincula traditus, ad triumphum post confectum bellum Gotthicum reseruatus est. Gotthos aūt postquam in Hispaniam transisse Vandali cognouerunt, aduersarios sibi fore rati, omni ope, ne ibi essent, armis inferendis enixi sunt. ac statim ad Honorium legationē miserunt, qua sibi pro Romanis bellum illud depoposcerunt. verba legationis fuere: *Tu cum omnibus pacem habe ab omnibus pacē accipe nos nobis cōfligimus, nobis perimus, tibi uincimus. immortalis uero erit quæstus reip. tuæ, si utriq; pereamus.* Procopius tradidit, Honoriū cum Gunderico rege pepigisse, vt Vandali in Hispania sedes haberent, sed à maleficio, & iniuriis abstinerēt, neq; annorū triginta præscriptione aduersus Romanos vti possent. Iam inde ab initio Placidia iniquo animo tulerat, Ataulfum maritum bellum cum fratre Honorio contraxisse, sæpiusq; de reconcilianda concordia, Attalo ipso dedendo, contenderat, neque æqui aliquid obtinere potuerat. postquam autem Attalum in potestate esse Honorij audiit, rursus summis ab eo precibus petere instituit, vt pacem cum fratre redintegraret, quo cum primum fœdere iunctus, deinde affinitate fuisset. neque id vxori tam iusta roganti homo in primis vxorius denegauit. Gotthi verò, quibus bellum pace erat acceptius, postquam Ataulfum ad pacem eam animo propendere viderunt, quā non solum rebus suis inutilem, sed etiam nomini deformem existimarent, ipsum Barcinone per fraudem interemerunt. atq; ei, quòd filios
416 non haberet, Sigericum regem substituerunt. Inde postero anno Theodosio Augusto sextùm cum Palladio consule, Sigerico item, quòd ad pacem inclinaret, extincto, Valliam suffecerunt. Ille verò, Ataulfi consilio de traiectione Africana probato, armis, nauigiisq; instructis ad fretum Gaditanū perrexit, vt, breui illo spatio maris transmisso, Mauritaniam oppositam obtineret, ac nauibus conscensis eò cursum direxit. verùm sæua subitò tempestate coorta, ac fœdo naufragio facto repulsus incœptū, tanquam ominosum, omisit, aduersa Alarici in Siciliā transmissione deterritus, ac de compositione & ipse cogitare instituit. Itaque Constantio exercitum in Hispaniam contra eum ducenti se se ad Pirenæum obuium tulit, ac pacē per legatos suppliciter petiit, spondens, se Placidiā, quam honestè apud se habebat, redditurū, obsidesq; in fidem daturū, si sibi contrà quoq; nobiles ex Gallia traderentur. &, si in Hispania se cōsidere pateretur, ꝓ Romanis assidue aduersus Vandalos pugnaturū. Quas cōditiones Constātius libenter accepit, ac Placidia

cidia, obſidibusq́ receptis, atq; invicem datis, Auito Aruerno, qui poſt imperauit, ſeſe interponente, fœdus cum Gotthis nouũ percuſsit. Atq; huius quidem rei præter Proſperum, & Iornandem Sidonius quoque his temporibus proximus meminit, vbi de Auito loquitur, qui cum Conſtantio militauit,

uariis incuſſa procellis
Bellorum, regi Getico tua Gallia pacis
Pignora iuſſa dare eſt. inter quæ nobilis obſes
Tu Theodore uenis.

Addit inde, Auitum ipſum adeo iucundum fuiſſe Valliæ regi, ut eum ad ſe traducere tentarit non aliter, ac Pyrrhus quondam Fabricium. idque beneficium ab Auito eſſe repudiatum. Atque hic quidem primi Gotthici in Gallia belli exitus fuit. Honorius Kal. Martiis Rauẽna ad ipſum Conſtantium, quem Comitem, & Patritium vocat, ſic ſcripſit: *Sub clade barbaricæ depopulationis ſi qua aut per fugam, aut per congregationem infelicium populorum indignè, inuidioſeq́; commiſſa ſunt, ad inuidiam placatarum legum à callidis litigatorum obiectionibus non uocentur.* Conſtituta inde provincia, Conſtantius Romam deceſsit, ac Placidiam ad Honorium, re bene geſta, reduxit. Eorum vtrunque Honorius eximia animi alacritate recepit. præcipuè verò Conſtantium, cuius virtute & dignitatem retinuerat, & Galliam liberauerat, duplici affecit honore. nam & Conſulem iterum deſignauit, & ſororis Placidię matrimonio decorauit Innocentius pontifex poſt cladem Romanam eccleſias vrbis reparare conatus hoc anno Decentium epiſcopum Eugubinum ab inſtitutis eccleſię Ro. ſe remouentem epiſtola XIIII Kal. Aprilis ſcripta increpuit, in qua hæc verba poſuit: *Quis neſciat, aut non aduertat, id quod à principe apoſtolorum Petro Romanæ eccleſiæ traditum eſt, ac nunc uſque cuſtoditur, ab omnibus debere ſeruari, nec ſuperinduci, aut introduci aliquid, quod aut auctoritatem non habeat, aut aliunde accipere uideatur exemplum? præſertim cum ſit manifeſtum, in omnem Italiam, Gallias, Hiſpanias, Africam, atque Siciliam, inſulasq́; interiacentes nullum inſtituiſſe eccleſias, niſi eos, quos uenerabilis apoſtolus Petrus, atque eius ſucceſſores conſtituerunt ſacerdotes?* His actis Honorius lætus, quòd Italiam, Galliam, Hiſpaniamq́ provincias, tyrannis deletis barbarisq́ compreſsis, pacaſſet, vndecimùm cum Conſtantio iterum conſul iniuit. ac Romam regreſſus, magno apparatu, atque in- 417
ſigni pompa vrbem de Gotthis, & Attalo tyranno triumphans intrauit, Attalum ipſum vinctis poſt terga manibus ante currum ducens, quem, peracta de more pompa, truncata in pœnam repetitæ perfidiæ dextera, Liparas relegauit. In Hiſpania Vallia rex Gotthorum non ſolùm vt promiſſa Honorio præſtaret, ſed etiam vt præda populum ſuũ augeret, latiusq́ ditionis ſuæ fines produceret, Vandalos, & Alanos, ſocióſque eorũ armis adortus eſt. Res maximè ad Tarteſſum, & Calpem extrema Luſitaniæ oppida geſtæ. quarum meminit Sidonius in Anthemio, loquens de Ricimere Valliæ nepote, & Genſerico Gunde-

rici regis Vandalorum filio:

ſimul & reminiſcitur illud,
Quòd Torteßiacis au... huius Vallia terris
Vandalicas turmas, & uincti Martis Alanos
Strauit, & occiduam texere cadauera Calpen.
Quid ueteres narrare fugas, quid damna priorum?
Arganthonini recolit diſpendia campi.
Inde furit, quòd ſe docuit ſatis eſſe nepotem
Illius eſſe uiri, quo uiſo Vandale ſemper
Terga dabas.

Ex quibus intelligitur, quàm formidalis Vandalis Vallia fuerit, & quã non ſemel eos oppugnarit, atque in fugam compulerit. Huic bello Conſtantium etiam interfuiſſe Iornandes oſtendit, qui in Annalibus ſcriptum reliquit, Conſtantium hoc anno Fredibaldum Vandalorum ducem in prœlio captiuum feciſſe, atque ad Honorium tranſmiſiſſe. Cum quidam Italiæ epiſcopi ſolemnem diem Paſchatis integro menſis ſpatio anticipaſſent, diuina virtute error eorum eſt patefactus. In vna enim ecleſia, aqua, quæ quotannis pridie Paſchatis ſolebat diuinitus baptiſmi gratia fluere, eos, qui maturius, quàm oportuit, id eſt VIII Kal. Aprilis paſcha egerunt, non emanans eluſit: legitimo autem die, qui erat futurus X Kal. Maij ex more fluens, eo die paſcha celebrari debere oſtendit. Innocentio pontifice X Kal. Auguſti mortuo Zoſimus ex Cappadocia presbyter ſuffectus. quem diu acriter
418 quæſtio ſuborta de paſchate fatigauit. Sequenti anno Honorio XII, & Theodoſio VIII conſulibus V Nonas Iulias Placidia Rauennæ puerum Conſtantio peperit. quem Valentinianum vocauit, eum, qui poſt Honorium Imperium in Occidente obtinuit. Conſtantius autem, & Vallia continuato in Luſitania bello Alanos, & Sueuos apud Emeritam acie ſuperarunt. Sueuorum inde regem Ermenericum Gũdericus rex Vãdalorum orto inter populos diſsidio prœlio in Callæcia prouocauit. XV Kal. Auguſti ſol inſigniter obſcuratus apparuit. inde per Septembrem menſem ſtella crinita ab Oriente refulſit.
419 VII Kal. Ianuarij Romæ Zoſimus pontifex mortuus. Eo ſepulto, Monaxio, & Plintha conſulibus, clerus comitiorum cauſſa conuenit. verũ diſſentientibus animis alij in baſilica Conſtantini, alij in baſilica Iulij. atque illi Eulalium archidiaconum, hi Bonifacium presbyterum ſublegerunt. Quod vbi Placidia Rauennæ agens comperit, Honoriũ ſtatim, qui Mediolanum deceſſerat, certiorem fecit. Ille autem vſque adeo eiuſmodi diſsidium improbauit, vt extemplò ambos vrbe exire præceperit. Egreſsi Bonifacius habitauit in cœmeterio S. Felicitatis martyris via Salaria, Eulalius verò in oppido Antij ad S. Hermũ. Vbi verò dies Paſchatis venit, Eulalius in vrbẽ iniuſſu Imperatoris reuerſus baptiſmũ in baſilica Conſtantiniana confecit, Bonifacius verò, vt aſſolebat,

assolebat, in basilica S. Agnetis. quo facto indignatus Honorius Eulalium vrbe expulit, ac Bonifacium approbauit, conuocatisque Romam episcopis ducentis quinquaginta duobus Bonifacio pontificatus adiudicatur, Eulalius verò episcopus Nepesinus esse iubetur. Extant litteræ Bonifacij ad Honorium Kalen. Iuliis datæ, quibus rogat, vt operam det, ne posthac in legendo episcopo aliquid per ambitum fiat. in quibus hæc etiam inquit: *Angeretur ecclesia, nisi apud te suarum esset secura caussarum, & nisi in oppressionibus idolorum, correctionibus hæreticorum fides tua, diuino cultu pariter cum imperio semper florente, uicisset. Habet refugium pium tuæ mansuetudinis animum, cum tuæ religionis ueneratione coniunctum, cum quidquid huic proficiat, uos agitis, & conseratis fratribus, & consacerdotibus meis, à me legatis.* ad quas sic Honorius rescripsit: *Ad notitiam clericorum omnium uolumus peruenire, ut si quid forte, quod non optamus, religioni tuæ humana forte contigerit, sciant omnes ab ambitionibus esse cessandum. at si duo contra fas temeritate certantes fuerint ordinati, nullum ex his futurum penitus sacerdotem, sed illum solum in sede apostolica permansurum, quem ex numero clericorum noua ordinatione diuinum iudicium, & uniuersitatis consensus elegerit.* Eodem anno Concilium nouum Carthagine, ad quod Zosimus viuens legatos miserat Faustinum episcopum Potentinum, & Philippum, atque Asellum presbyteros, Kalen. Iunij est conuocatum. vbi decreta de moribus ecclesiæ formandis facta sunt. simúlque à Bonifacio nouo pōtifice postulatum, vt tabulas Concilij Nicœni ad se mitteret, quod in suis caput de prouocatione episcoporum ad Romanum pontificem non extaret. Vallia rex, vt notat Prosper, crebris Vandalorum nobilitatus victoriis, laborum quasi suorum mercedem à Constantio postulauit, vt sibi in Gallia sedes restitueret, ac fœdus confirmaret. Cui Constantius ex Honorij auctoritate assensit, & fancito fœdere Aquitaniam ei secundam concessit, exceptis paucis vrbibus, in primisque Biturica & Aruerna, atque extra Aquitaniam Tolosam, quam ille sibi regni sedem asciuit. Ea pars Aquitaniæ pòst Vosconiæ nomine insignata est. Ita Gallia à tribus præcipuè dominis hoc tempore est possessa, Romanis, Burgundionibus, & Gotthis. Romani omnia tenuere à Rheno ad Ligerim, exceptis Armoricis ciuitatibus, quæ vsurpata libertate defecerant. Gotthi cis Ligerim, Burgundiones vltra Rhodanum habitarunt, sed non omnia in potestate habuerunt, plerisque ciuitatibus adhuc in ditione Romanorū manentibus. Hispaniā verò citeriorē partim Gotthi, partim Romani, vlteriorē ferme Vandali cū sociis possederunt. ex quo assiduorum certaminum caussæ ad exercenda Romanorum arma non defuerunt. Quod præmonuisse placuit, ne quis error sequentia bella parum attentè legentem inuolueret. Constantius filia auctus est, quæ Honoria dicta. Franci, vt notauit Sigebertus, Marcomeri regi mortuo Faramundum substituerunt. Theodosio inde IX, & Constantio III consulibus, quem annum Christiani numerabant 420

quadringentesimū vicesimum, Honorius, siue quòd filiis careret, quibus moriens Imperij relinquere curam posset: siue, quòd præsentia reip. tempora duorum Augustorum præsidio egere censeret, consortem sibi Imperij censuit asciscendum. &, cum oculos in omnes circuntulisset, quos propinquitate coniunctos haberet, neminem habuit, quem virtutis, & prudentiæ nomine Constantio Placidiæ sororis viro præponeret.

CONSTANTIVS AVG.

HVNC igitur solemni pompa adhibita Augustum appellatum socium sibi adesse Imperij, & curarum omnium iussit. inde Valētiniano puero eius Nobilissimi dignitatem impertiuit, &, vt moris erat, imaginē Constantij Augusti Constantinopolim ad collegam Theodosiū misit. Vallia rex, haud intermisso vexandi Vandali more, & hoc anno exercitum ex Aquitania aduersus Alanos in Hispaniam duxit, atque eos tanta armorum mole invasit, vt illi, fractis desperatione animis, regiam dignitatem dimiserint, ac se Gunderico Vandalorum regi, vt ab eo tegerentur, submiserint. Reuersus inde victor Tolosam, fato cessit, vt scribit Iornandes in Annalibus. nam in historia regnum eius vsque ad duodecimum annum perducit. Eo defuncto, Gothi regnum ad Theodoricum detulerunt. Pridie Kal. Octobris Hieronymus Stridoniensis, presbyter Romanus, vitam reliquit, ac propter sanctitatis, & doctrinæ magnitudinem inter Confessores, & magistros Ecclesiæ post S. Ambrosium est relatus. Quod Innocentius, & Zosimus pontifices instituerant, ut Pelagium hęreticum, & socios eius insectarentur, idem etiam Bonifacius magna diligentia præstitit. De quibus sic scripsit S. Prosper contra Collatorem: *Tunc Pelagianorum machinæ fractæ sunt, quando Innocentius nefandi erroris capita apostolico mucrone percussit quando Pelagium ad proferendam in se, suosq; sententiam Palæstinorum episcoporū synodus coarctauit. quando Africanorum Conciliorum decretis Papa Zosimus sententiæ suæ robur adnexuit, & ad impiorum detruncationem gladio Petri dexteras omnium armauit antistitum. quando Papa Bonifacius piissimorum Imperatorum Catholica deuotione gaudebat, & contra inimicos gratiæ Dei non solùm apostolicis, sed etiam regiis utebatur edictis & quando idem, cum esset doctissimus, aduersus tamen libros Pelagianorum beati Augustini responsa poscebat.* Theodosius autem, vbi Constantium ab Honorio Augustum appellatum accepit, omnino neque id factum probauit, neque imaginem eius accipere voluit.

421 cuius rei certior Constantius, Eustasio, Agricolaq; consulibus, factus, vsqueadeo dolorem non tulit, vt sexto post acceptum Imperium mense mœroris atrocitate confectus obierit. Extat rescriptum titulo de repulsis cum præscriptione trium Augustorum, Honorij, Theodosij, & Cōstantij datum hoc anno Idibus Martiis Rauenna, item duo altera cum præscriptione tantùm Honorij, & Theodosij

dosij data VIIII dus Iulias. ex quibus intelligitur, Constantium post mensem Martium decessisse. Eundem autem in Diuos relatum Valentinianus filius indicauit, cum pôst sanxit, ut quæ à Diuo parente suo Constantio decreta essent, inviolata manerent. Theodosius Athenaidem Leontij philosophi Atheniensis filiam Pulcheriæ sororis cõmendatione sibi matrimonio iunxit, virginem cum forma, tum prudẽtia, virtuteq́; præstantem, eamq́; Eudociam appellauit. In Perside Isdigerdem regem mortuum filius Bararanes excepit, qui contra patris instituta asperam Christianorum persequutionem instituit. Quam rem Theodosius sibi ferendam non arbitratus, arma parauit, atque, Ardabure duce, exercitum in Persidem misit. qui, Nisibi vrbe diu obsessa, simulatque Bararanem cum ingenti copiarum numero adversus se cõtendere audiit, soluta obsidione, in fines Romanorum se retulit. Honorius, cum bellum à Gothis fortiter in Hispania cum Vandalis geri audiret, in spem eius prouinciæ recuperandæ adductus, Castinum magistrum militum, vt Gothis auxilio esset, in Hispaniam destinauit, Bonifacio Comite Africæ illi adiuncto, vt cum classe ex Africa præsto esset, atque æquo cum Castino imperio bellum gereret. hos enim duces duos rei militaris peritissimos hoc tempore habuit. Hi verò proximo 422
anno Honorio XIII, ac Theodosio X consulibus in Hispaniam cum copiis terrestribus, maritimisq́; profecti, arma eximia concordia intulerunt, ac multa strenuè, prosperéque fecerunt. Nam & Maximum, ac Iouinum, qui tyrannidem quondam invaserãt, & adhuc rebus nouis operam dabant, in potestatem adduxerunt, & cum Vandalis bene vno, atque altero prœlio dimicarunt. Dissensio inde inter duces ex æmulatione gloriæ orta prorsus remp. perdidit. Castinus enim, cum Bonifacium non ducis, sed legati loco habere cœpisset, id diutius Bonifacius ferre non potuit, indignũ esse obedire ei, cui par erat imperio, arbitratus. Itaque cum classe inde profectus, ad Portum Romanum applicuit: atque inde in Africam prouinciã suam se rettulit. Vandali inde quos ducum Romanorum virtus, ac cõcordia prope ad vltimam desperationem adduxerat, redintegrato post Bonifacij profectionẽ bello, insignem Castini imprudentia victoriam, deletis Romanorum copiis, pepererunt. Eodem anno Honorius Romæ Imperij sui tricennalia celebrauit, ludis omnis generis regia magnificẽtia editis, ac tristẽ superioris calamitatis memoriam prorsus obliterare nouæ huius hilaritatis, ac pompæ lætitia studuit. Dum autem ludos, populo præsente, spectabat, Maximus, & Iouinus quondam tyranni conspectui eius redditi eius ludicri gaudium cumularunt, omnibus bonum omen animo concipientibus, finem adesse ciuilium seditionum, domesticarúmque turbarum ex oblatis in tanta populi gratulatione tyrannis. vt enim maximo quisque prosperitatis desiderio flagrat, sic eius sibi cogitationes ex quacunque occasione facillimè fingit. Eodẽ

anno Persæ magna clade à Theodosio accepta, pacem petierunt, eámque impetrauerunt. atque Hunni ex Scythia egressi, rursus Thraciam incursarunt. Eudocia puellam Theodosio peperit, quam Eudoxiam
423 appellauit. Asclepiodoto inde, & Mariniano consulibus, Honorius Roma Rauēnam profectus, in suspicionem venit, sororem Placidiam, Valentiniani Nobilissimi pueri matrem, secreta cum inimicis suis adversus se consilia coquere. Quod cum illa sensisset, sibi, ac Valentiniano consulere cupiens, ab illo discessit, & Constantinopolim ad Theodosium properauit, eámque Theodosius pro dignitate suscepit. Honorius VIII Idus Augusti ad consules, prętores, tribunos pleb. & senatum Romanum de priuatis faciendis iudiciis scripsit, mox grauissimo aquæ inter cutem morbo tentatus Romam se revehendum curauit. ibique XVIII Kalen. Septembris eo consumptus interiit. Eius mortem crinita stella per multos fulgens dies præcessit. Corpus iuxta basilicam S. Petri in Mausoleo repositum. Decessit, nullis liberis relictis, anno ætatis XLIIII, Imperij verò post patris excessum XXIX, vir in magnis reip. tempestatibus versatus, atque ad extremum saluo Imperio ex omnibus naufragiis, bene iuuante Deo, elapsus, vt D. Augustinus existimauit, quòd Christū eximia pietate coluerit. memorabilis autē ob id, quòd plurimis bellis ciuilibus circumvētus omnia prope sine insigni cæde sedarit, non minus domesticis hostibus, quàm externis, qui vno tēpore omnes ætatis imbecillitate allecti eruperūt, appetitus, atq; vexatus. tantæ verò magnitudinis animi, vt corroborata ætate, cum se prodi videret, ne socero quidē, licet viro acerrimo, reip. caussa pepercerit. Hunc tamen non tam in adversis rebus constantia illustrauit, quàm captæ primùm sub eo Romæ infamia deformauit. Eo regnante in Pannoniam Hunni, in Hispaniam Vandali, Alani, Sueui, & Gotthi, in Galliam Alani, Burgundiones, & Gotthi certis sedibus permissis accepti,

IOANNES IMPERATOR.

RAVENNAM postquam Honorium vita excessisse perlatū est, Ioannes quidā, qui cōmentarios Honorij scripserat, consiliū invadendi per occasionem Imperij cepit. req; cum duobus summę solertię, magnæq; virtutis viris communicata, illis adiuuantibus Augustalia insignia sumpsit. ac statim siue ad referendā, siue ad promerendā gratiam alteri magisterium militum, alteri curam Palatij tribuit. Hi fuere Castinus, & Aetius. Castinus in insequentem annum consul designatus fuerat ex Hispania, vt diximus, paullo antè reversus. Aetij pater Gaudentius primoris in minore Scythia loci, militiam à domesticatu exorsus vsque ad magisterij equitum culmen ascenderat. mater Itala, nobilis ac locuples femina. Aetius ipse à puero prętorianus, tribus annis Alarici

rici obſes, deinde Hunnorũ, pòſt Carpilionis gener, ex Comite domeſticorum curã palatij gerere cœpit. Horum igitur auxilio Ioannes Imperator declaratus primũ omnium, quos ſuſpectos habuit, è magiſtratibus depulit, atque alios ſibi fidos, amicosq; repoſuit. mox, ne iniuſte dominari, aut temere quæ aliena eſſent, vſurpare videretur, legatos Conſtantinopolim ad Theodoſiũ miſit, hoc ſibi dari ab illo muneris petens, vt integra gratia ſua Imperio Occidentali immatura Honorij morte vacanti præeſſet, ſe devotũ omne illi obſequiũ præſtiturũ. atq; ex alia parte exercitum ad occupandã Africam deſtinauit. Theodoſius Honorij mortem auditam per aliquot dies ſuppreſsit, ac militem Salonam in Dalmatiam, vt maturè nouas res in Italia molientibus occurrere poſſet, præmiſit, ac demum Honorium diem ſuum obiiſſe vulgauit. Vbi verò de Ioannis temeritate fama ipſa deferente audiuit, leuiter commotus hominem ſibi cõtemnendum putauit. at, poſtquam venientium legatorum poſtulata cognouit, iracundia elatus illiberaliter habitos cum inclemente reſponſo dimiſit. qui ad Ioannem reuerſi mandata Theodoſij atrocia retulerunt. Quibus cognitis, Ioannes bellum neceſſariò ſibi habendum eſſe perſpiciens, extemplò Aetium in Pannoniã cum ingẽti auri pondere ad opportuna accerſenda Hunnorũ auxilia miſit, qui erant ei noti, & familiari amicitia iuncti ab illo tempore, quo apud eos obſes egerat, datis mandatis, vt, ſi Theodoſij exercitus in Italiam contendiſſet, ipſe à tergo inſtaret. nam ſe à fronte obuiam occurſurũ. Aetius in Pannoniam profectus, ferociſsimas Hũnorum cateruas conduxit. Eodem anno obiit Bonifacius pontifex. cũ clerus Eulalium revocari, & Bonifacio ſubſtitui poſtulaſſet, Eulalius non ſuſtinuit. ita Cæleſtinus diaconus, ciuis Romanus eſt ſubrogatus. Poſtero, quo Caſtinus, & Victor conſulatum geſſerunt, Theodoſius, vt Valentiniano ſex annos nato, & Placidiæ matri amitæ ſuæ 424
Imperium Occidentale conciliaret, quod ad eos iure hæreditario peruenire cenſebat, ac ſimul ſtolidam Ioannis audaciam frangeret, qui ſe non ſolùm inuito, ſed etiam inſcio inſignia Auguſtalia contrectaſſet, expeditionem Italicam comparauit. Itaque Conſtantinopoli profectus, cum Placidia, & Valentiniano Theſſalonicam acceſsit, ibique eorum alteram Auguſtam, alterum Cæſarem declarauit. Inde Ardaburi duci, & filio eius Aſpari dedit negocium, vt eos cum exercitu in Italiam reducerent, atque, Ioanne Rauenna depulſo, in Imperio collocarent. Ardabures cum Placidia, & Valẽtiniano digreſſus, Salonam in Dalmatiam venit, atque ibi omne militare conſilium expediuit. nam ipſe, conſcenſis cum magna copiarum parte nauibus, Rauennam verſus, vt Ioannem ex improviſo adoriretur, iter intẽdit, Aſparem verò, Placidiam, & Valentinianum cum altera terreſtri itinere Aquileiam iuſsit contendere. Ac felici quidem conatu prima aggredientem haud ita multò poſt fortuna deſtituit, nam proſpe-

ra nauigatione vsus, ad Italiam quidem appulsus est, verùm sub exscensionem sæuo repente suborto vento repulsus, licet obluctans, in oram Rauennatem eiectus est. vbi à militibus Ioannis accurrentibus captus ad illum continuò est deductus. Ioannes tanto duce præter omnem expectationem potitus, ingentem lætitiæ fructum cepit. &, quoniam pacem optabat, eámque ipso sequestre facilè se adepturum sperabat, ipsum humanissimè habuit, ac liberæ custodiæ tradidit. Interim Aspar, & Placidia cum Valentiniano Aquileiā adierunt, eámque ex improviso captam muniuerunt, felices Ardaburis successus, & salutaria mandata opperientes. Theodosio inde vndecimùm, & Va-
425 lentiniano Cæsare consulibus, Ardabures alieni colloquij copiam in custodia nactus, cum omnes, qui à Ioanne spoliati honoribus fuerāt, tristes ac malè erga illum animatos animadverteret, in spem certam recuperandæ libertatis ingressus, per eos Asparem admoneri filium iussit, quem ipse casum subisset, & vt propius accederet, neque egregiam bene gerendæ rei occasionem omitteret, cum Ioannes, quasi confecta victoria, omnia studia militaria remisisset. Aspar, acceptis à patre litteris, sine vlla cunctatione solus Aquileia cum equitatu expeditissimo mouit, atque in agrum Rauennatem tacitus prodiit. Inde, pastore quodā duce, per paludem, quæ vrbi adiacebat, antea quidem inviam, sed tum Dei beneficio perviam magno silētio ad vrbem processit. ac, portis patentibus, vt in summa pace, inventis, nemine non solùm repugnante, sed ne sentiente quidem, intrauit. Tumultu inde ex nec opinato armatorum introitu nato, Ioannes excitus, repente, captis armis, occurrit, ac leue certamē, vt in magna omnium trepidatione, commisit. Verùm à suis proditus, ac comprehensus mox ad Asparē est adductus. Aspar, insigni parta victoria, statim Ardaburē patrem cu stodia liberauit, & Ioannem ad Placidiam, & Valētinianum, quos Aquileiæ reliquerat, mari transmisit. Post tertium inde diem Aetius advenit cum paratis Hunnorum auxiliis, ac prœlium atrox cum occurrente Aspare edidit. sed mox de Ioannis clade, quam ignorabat, edoctus, haud vltra sibi conandum putauit. pactisque cum Aspare initis Hunnos promissa mercede affectos, ne cladi essent Italię, haud grauatè remisit. Placidia, postquam Ioannem captiuum in conspectū adductū vidit, ira elata hominem manu dextera iussit multari, atq; in circū devehi. ibi verò asino insidēs cum omni contumelia circunductus, ac deniq; obtruncatus est, postquā per menses octodecim Imperium obtinuerat. Fuit autem vir hoc exitu indignissimus. siquidem, Procopio teste, ingenio miti, ac virtute singulari fuit. neq;.n. aut delatoribus aures adhibuit, aut cædem vllam iniustā fecit, aut deniq; pecuniæ caussa quidquā patrauit. Theodosius, postquā litteris Asparis felicē rei Rauennatis exitū audiit, statim, Circensibus ludis, quos spectabat, omissis, in templum ad gratias Deo agendas processit, atq; eò quoq; vniuersum

uersum populum inuitauit. Inde, vt Valentinianum Augustum designaret, Aquileiam iter instituit, verùm Thessalonicam prouectus, atque ibi morbo vexatus haud longius prodiit. verùm mox per Helionem patricium insignibus ad illum Imperij missis, Constantinopolim repetiuit. Interim, Valentinianus edicta multa ad nouum constituendum Imperium pertinentia edidit. nam ad Faustum præfectum vrbis XVI Kal. Augusti scripsit, vt omnem sectam Catholicis inimicam vrbe depelleret. & Basso Comiti rerum priuatarum, vt idem in aliis ciuitatibus faceret, VIII Idus Augusti præcepit. Quinetiam VIII Idus Octobris ad eundem sic scripsit: *Priuilegia ecclesiarum omnium, quæ seculo nostro tyrannus inuiderat, prona deuotione reuocamus, scilicet ut quidquid à diuis principibus constitutum est, uel quæ singuli quique antistites pro caussis ecclesiasticis impetrarant, sub pœna sacrilegij iugi solidata æternitate seruentur.* Rauennam inde cum matre profectus Idibus Octobris decreto Theodosij insignibus Augustalibus est ornatus.

CAROLI SIGONII
HISTORIARVM DE IMPERIO Occidentali,

LIBER DVODECIMVS.

VALENTINIANVS PLACIDIÆ F. Aug.

HONORIVM igitur tertius Valentinianus est consequutus. Vt autē Occidentale Imperium Honorio regnante domesticis seditionum motibus, & externis armorum incursibus, tutoribus, & ducibus regiis in excidium reip. conspirantibus, & barbaris acriore, quàm ante, impetu irrumpentibus, est tentatum, sic Valentiniano, & Placidia matre rerum potientibus, quorum in altero ætas, & praua educatio, in altera sexus, & nimia in re administranda remissio improbata est, eisdem turbantibus, ac sæuientibus barbaris, magis, magisque concussum est. Quod deinceps ostendere, quàm diligentissimè, distinctissiméque poterimus, in maxima veterum huc pertinentium commentariorum inopia contendemus.

PLACIDIA Augusta Valentiniano filio ad Augustalē dignitatē euecto, Imperij procurationē adepta, res omnes, dum vixit, pro arbitrio administrauit. itaque iræ indulgens ex superiore bello conceptæ Rauennā vrbem diripiendā militibus dedit, ob id ciuibus vehementer infensa, quòd eos Ioanni tyrāno studuisse comperiebat. Castinum

autem in exilium pepulit, quòd eius pręcipuè opibus Ioannem ad dominatum animum intendisse putabat. Aetio verò non solum veniam dedit, sed etiam Comitis dignitatem impertiit, quòd Hunnos sine tumultu extra Italiam dimisisset. neque enim erat obscurum, quantum ille alere incendium potuisset, si eorum vti opera perrexisset. Rauennæ autem sedem ita constituit, vt plurimũ momenti ad augendã vrbis eius dignitatẽ attulerit, quæ ab hoc tempore post per multos annos sedes Imperij fuit. Hos verò motus vbi in Gallia rex Gotthorũ Theodoricus audiuit, rebus nouãdis opportunos ratus rupto fœdere bellum Romanis mouit. quippe ex finibus egressus cum propinqua loca omnia populatus est, tum in primis Archillas oppidum oppugnauit. Ex altera parte Castinus exul rabie efferatus animum ad perturbandam domesticis armis remp. contulit. itaque Theodosio XII, & Valentiniano iterum consulibus, magna collecta militum manu in Africam transiit, ac Bonifacium Africæ Comitem, virtute eo tempore, atque auctoritate florentẽ prœlio lacessiuit, ipsum, si conatus procederet, inde exigere, atque Africã sibi adiungere gestiens. verùm collatis signis, fortuna cœptis adversante, victus ab eo recessit. Hanc rem Bonifacius ipse ad S. Augustinum Hipponensem episcopum scripsit, cum eo doloris acerbitatem sui communicans. extant vtriusque nomine hac de re scriptæ epistolæ. Hac re nunciata, Aetius Bonifacij gloriæ invidens, vt ipsum aulica machinatione subverteret, apud Placidiam accusauit, quòd tyrannidem in Africa moliretur, eámque ad euocandum illum ex Africa incitauit. contra verò litteras ad Bonifacium, tanquam amici fungens officio, misit, monens, ipsum apud Augustam fuisse perfidiæ postulatum, atque, vt Romam eo nomine evocetur, futurum. proinde caueret, ne accederet, si capiti suo consulere vellet. Igitur Placidia fallacibus Aetij verbis inducta, Bonifacium accersiuit. ille verò in timorem salutis adductus, licèt omnino innocens, fideli, vt putabat, Aetij consilio parendum sibi esse duxit, neque Africa pedem extulit. Quamobrẽ Placidia eò magis fidem eius suspectam habuit, & dignum hominem, qui bello vindicaretur, existimauit. Aetium verò pro syncero, ac fideli amico habens, Comitẽ destinauit adversus Theodoricum regem Archillas in Gallia obsidentem. Ille verò in Galliam profectus, Auito Aruerno, qui cum Constantio fuerat, sibi ascito, Theodoricum invasit, ac prœlio facto discedere ab oppidi obsidione coegit. Sidonius, cum Auitum laudaret, Aetiũ nihil sine Auito, Auitum multa sine Aetio gessisse adversus Vittungos, (sic enim Visgotthos nominat) scribit. Eodem tempore in eadem Gallia Patroclus Arelatensis episcopus à tribuno quodam barbaro multis vulneribus est confectus occulto Felicis magistri militum, vt creditum est vulgo, mandato. nam eius impulsu Titus etiam diaconus, vir sanctus, Romæ pecunias pauperibus distribuens interfectus est.

426

Hicrio

Hierio inde, & Ardabure consulibus, Placidia eiusdem Felicis consi- 427
lium, auctoritatémque sequuta, bellum in Africam adversus Bonifacium intulit, Mauortio, Galbione, & Sinoce ducibus declaratis. Bonifacius, cum se Carthagine contineret, neque sui copiam faceret, ibi acriter est obsessus. in ea obsidione Sinocis dolo Mauortius, & Galbio ceciderunt. inde nudatis insidiis Sinox à Bonifacio est occisus. Eo bello barbari à Romanis auxilio advocati, rei naualis vsum, cuius planè rudes erant, Romanorum periculo in eorum pòst exitium didicerunt. Duces suos cæsos vbi Placidia cōperit, confestim belli summam Comiti Sigeuulti commisit, ac Bonifacium maiore, quàm ante, armorum mole invasit. Hæc res Bonifacium æquis se viribus cum Imperatore cōfligere posse diffisum coegit, vt auxilia externa respiceret. Gunderico Vandalorum in Hispania regi priore anno vita functo successerant filij Guntharius puer ex legitimo matrimonio natus, & Gensericus ex concubina susceptus. hos igitur à Gotthis, Romanisque crebris bellorum contentionibus fatigatos opportunè Bonifacius cum adisset, pollicitus est, si traiicere in Africam, & pro se arma capere adversus Romanos vellent, se illis Mauritaniam permissurum. Qua conditione libenter accepta, Guntharius, & Gensericus cū Bonifacio Vandalos, & Alanos fretum Herculeum traiecerūt, ac nullo negocio Mauritaniam iuris sui fecerunt, anno nonodecimo, postquam ex Scythia cesserant. Saluianus eos non Romanorum timore, sed Dei voluntate Hispania decessisse significauit, cum scripsit: *Nunquid Vandali abducti à solo patrio degere intra Gallias non potuerunt, aut ne degerent, quem timuerunt, cum illæsi à nobis usque ad tempus illud cuncta vastauerint? sed esto. intra Gallias formidabant quod in Hispania, ubi exercitus nostros etiam bellando contriuerant, nunquid constare, aut permanere metuebant iam victores, iam triumphantes, quòd intelligerent, sibi Romanæ reip. vires etiam cum Gotthorum auxiliis pares esse non posse?* Gensericus autem, vt scribit Victor, in Africam, Gunthario interim extincto, egressus, vt famam gentis suæ augeret, omnis multitudinis numerum iniit. inventáque sunt vtriusque sexus, atque omnis ætatis hominum octuaginta millia. cum autem pacatam, speciosámque nactus esset provinciam, omnia populatione, incendio, cædibúsque permiscuit. quòd verò perfidia Arriana corruptus esset, ac proinde Catholicis Cōsubstantiale sentiētibus infestissimus, in ecclesias, basilicas, cœmeteria, & monasteria sæuire auaritia pariter, ac crudelitate inflammatus incœpit. Etenim priuatorum ædes, quorum ianuas clausas offendit, magno impetu deturbauit. episcopos suppliciis exquisitis ad tradendum ecclesiarum aurum adegit. & quò plus dabant, eò acerbioribus tormentis, vt plus dare cogerentur, affecit. aliis palorū vectibus ora aperientes, fœtidum cœnum ob confessionem pecuniæ ingesserunt. nonnullos in frontibus, & tibiis neruis remugientibus torquendo cruciarūt. plerisque aquam marinam, aliis acetum, liquaménque ori apposita sine

misericordia porrexerunt. onera ingentia tanquam camelis imposuerunt, & stimulis ferreis ad ambulandum adegerunt. quorum nonnulli sub fascibus miserè expirauere senio confectis, ac propter caniciem venerandis nulla misericordia impertita. pueri ab vberibus rapti ad terram elisi, aut medij secti. tecta incensa, aut solo æquata. quas verò vrbes propter munitionum firmitatem adire non potuerunt, nouo mali genere afflixerunt. quippe, interfectis in circuitu innumerabilibus turbis, tetro putrefactorum cadauerum fœtore necarunt eos, qui intus erant. In Gallia Aetius cum Theodorico rege bellare perrexit. nam & Turones per Maiorianum præfectum defendit, vt Sidonius in Panegyrico scripsit, & commisso cum Theodorico prœlio, fortiter adeo, feliciterque pugnauit, vt eum pacem postulare coegerit. atq; ita
428 secundo bello Gotthico finem imposuit. Felice inde, & Tauro consulibus, Bonifacius assumptis ex Mauritania Vandalis Sigeuulti summa vi in se ruenti occurrit, atque omni mole, ne Africa eiiceretur, contendit. Cum autem Bonifacij perniciosa reip. virtus afsiduis hominū maledictis laceraretur, Bonifacij amici ipsum in Placidiæ gratiam restituere sunt annisi. Quippe mirantes, hominem alioqui officij, pietatisque plenissimum de fide tam temere decessisse, voluntate Placidiæ Carthaginem adierunt, ac de re cum eo colloquuti sunt. Ille se excusare, & iusti doloris sui testes ipsas Aetij litteras proferre. Quas vbi legerunt, rationem se reconciliandæ inuenisse gratiæ rati, confestim cum iis Romam ad Placidiam redierunt. ac Bonifacium non sua, sed Aetij culpa lapsum esse docuerunt. Illa animo perturbata, dolore tamē suppresso, nihil cum Aetio expostulauit, ne summum ducem exercitū habentem, & rem præclarè gerentē alieno tempore irritaret. verùm cum Bonifacij amicis omnia contulit, atque Aetij fraudem detestata, iurauit, se æquā Bonifacio futuram, si ille pro re Romana stare in animum induxisset, & barbaros, quos acciuerat, ex Africa dimisisset. Bonifacius ab amicis de fraude Aetij, & animo Placidiæ erga se certior factus, summa voluntate se facturū, quod illa postulabat, promisit, atq; ita ab armis reip. inferendis discessit, animúmq; ad Vandalos ex Africa dimittendos conuertit. Quietis in Gallia Gotthis, Franci nouam irruptionem fecerunt. Clodio nanque rex, qui trans Rhenum in Thuringia castrum Dispargum tenebat, præmissis exploratoribus cum omnia tuta reperisset, in Belgicam secundam inuasit, ac Camaracū vrbem adortus, Romanis, qui vrbem custodiebant, oppressis, vrbe potitus est. inde, exigua ibi mora tracta, vsq; ad Suminam amnē omnia, inprimisque oppidum Attrebatum occupauit, vt Gregorius scripsit. Clodionem verò vnà cum Maioriano occurrēs Aetius repulit, quod ex Panegyrico pòst ipsi Maioriano Augusto à Sidonio dicto elicitur. in quo vxor Aetij ipsum his versibus Aetiū alloquitur. (neq; enim in tātis angustiis versus quoq; ad reparandā vetustatē repudiandi sunt:)

post

post tempore paruo
Pugnastis pariter Francis, qua Cloio patentes
Atrebatum terras peruaserat. hinc coeuntes
Claudebant angusta vias, arcuq; subactum
Vicum Helenam, flumenq; simul sub tramite longo
Artus suppositis trabibus transmiserat agger.
Illic te posito pugnabat ponte sub ipso
Maioranus eques.

Ex hoc factum est, vt Prosper, & Marcellinus notarint, Aetiū his consulibus, cæsis Francis, partem Galliæ Rheno proximam, quam illi occupauerant, recepisse. Eodem anno, vt scribit Socrates, Burgundiones, qui in Germania remanserant, quotidianis impresſionibus ab Hunnis exagitati, post agros suos incensos, hominesq; fœde occisos, ceteris desperatis auxiliis, ad Christum Deum opem implorātes confugerunt, atque, episcopo ex Gallia repetito, se sacro tingi lauacro postularunt. Is, cum septem dies ieiunij præscripsisset, atque in fide illos erudiuisset, octauo demum eos abluit, & cum pace dimisit. Quo facto, ingenti inde fiducia in Hunnos reversi, cum Optarum regem eorum cibo nimio sumpto se dirupisse, atque Hunnos sine duce esse cōperissent, facto impetu tanta felicitate pugnarunt, vt Hunnorum decem millia à tribus sint Burgundionū millibus occidione occisa. Ab illo tempore Burgundiones Christū ardenti studio coluerunt. Optaro Hunnorum rege vita functo, regnum ad filios Mundzucci fratris Attilam, Bledámque delatum est. quorum alter Attila pòst potentia, atque immanitate sua superiorum omnem memoriam temporum superauit, ac toti Occidenti formidabilis supra omnes barbaros fuit. Quiescebat à pristinis seditionum procellis Ecclesia, veteribus hæresibus, qua Conciliorum, qua principum intercedente auctoritate magna ex parte sopitis, cum repente noua alia, & quidem turpisſima oborta Orientales ecclesias perturbauit. ea verò à Nestorio adversus Christum inducta eo, quo referemus, modo sublata est. Constātinopoli Attico episcopo quadriennio ante, nunc verò, qui in eius locum successerat, Sisinio vita functo, Nestorius presbyter Germanicia oriundus, Antiochia monachus accersitur, homo voce canora, & lingua diserta ad docendum populum in primis accōmodatus. Is IIII Idus Aprilis episcopus consecratus, cum orationem apud Theodosiū Augustum haberet, clarum elatioris ingenij sui specimen dedit, cum inter cetera dixit: Mihi Imperator terram purgatam hæreticis tribue, & ego tibi cœlum retribuam. tu mihi in profligandis hæreticis subveni, & ego tibi in profligandis Persis auxilium feram. quas voces, vt à leui animo, & ventoso pectore profectas, boni omnes meritò horruerunt. Quinto inde pòst die ædem Arrianorum, in qua illi furtim orabant, deturbari iussit, atque eo facto Arrianos, eò furoris, ac væ-

cordiæ adduxit, vt eam ipsi vltro subiectis facibus inflammarent. quo incendio cum vicina ædificia essent comprehensa, magnus in vrbe tumultus est concitatus. Inde Nouatianos aggressus, quòd Paulus eorum episcopus magnam modò pietatis laudem esset adeptus, vix ab Imperatore retentus est. Itaque, vt ipse eius volũtati seruiret, edictum ad Florentium præfectum prætorio III Kal. Iunias dedit, in hæc verba: *Hæreticorum ita est reprimenda insania, ut quas ab orthodoxis tene t ubicunque ecclesias, statim Catholicæ Ecclesiæ reddendas intelligant. Quia ferri non potest, ut qui nec proprias habere debuerant, ab orthodoxis possessas, aut conditas, suaq; temeritate occupatas vltrò detineant.* inde nominatim, quid adversus singulos hæreticos sta tuendum sit, aperit. Post aliquot inde dies, qui se veterũ hæreticorum acerbum adeo vindicem gesserat, idem nouam hæresim, eámque, vt dixi, indignissimam intulit, & quidem hoc modo. Anastasius presbyter, qui cum ipso Antiochia venerat, & summa cum eo familiaritate coniunctus erat, iussu eius quodam die agens ad populum dixit: Nemo Mariam matrem Dei appellet, quia Maria homo erat, neq; Deus nasci ex homine potest. Quæ verba cum clerus, populúsq; iniquis auribus excepissent, vt qui longè aliter à prioribus episcopis didicissent, valde animo conturbati sunt. Nestorius autem, re cognita, non solùm hominem non increpuit, vt quidem oportuit, nec sanam de Christo Deo doctrinam subiecit, sed illius quoque sententiam, vt piam, sacris tueri auctoritatibus instituit. ac sæpe inde verbis hac de re ad populum factis, semper Mariam Christi, non Dei genitricem vocauit, atque ita vocandam esse contendit. nam Christum ex Maria hominem tãtùm, non Deum esse natum, ipsúmque diuinitatem meritis esse adeptum: Dei verbum non sumpsisse carnem ex sanguine matris, sed alium esse filium, & verbum Dei, alium Christum, qui filius esset adoptiuus, & Dei gratia factus.

419 Florentio inde, & Dionysio consulibus, Placidia Felicem Patricium, & Aetium magistrum militum fecit. Bonifacius autem recuperare Valentiniano Mauritaniam cupiens, Gensericum primùm, ingentis vi pecuniæ oblata, emittere prouincia voluit, deinde pecuniam non accipientem bello se persequuturum ostẽdit. atque acceptis copiis, quæ sibi Roma, & Constantinopoli mittebantur, quarum Aspar erat magister, adversus eum processit. Hunc Gensericum, vt qui per hæc tempora fuerit clarissimus, Iornandes descripsit, virum statura mediocrem, equi casu claudicantem, animo profundum, sermone rarum, luxuriæ contemptorem, ira turbidum, habendi cupidum, ad solicitandas gentes prouidentissimum, semina contentionum iacere, odia concitare paratum. Cum hoc igitur tam strenuo duce Bonifacius, & Aspar prœlium in Mauritania commiserunt, sed acie victi, intra fines suos se referre coacti sunt. captiui multi ex Romanis facti: inter ceteros Marcianus is, qui post Theodosium Orientali Imperio præfuit, cum, Aspare duce, in Africam processisset. accidit antẽ, vt, præ-

vt, prœlio confecto, Gensericus captiuos in vnum locum compulerit, quò prædam ex specula prospicere posset. cæteris autem iussu eius solutis, Marcianum animadvertit somnum aperto cœlo capientem, atque aquilam aliunde advolantem expansis alis ipsum ab solis ardore tegentem. Quod vt vidit, mirabundus continuò, quod futurum erat, coniecit, & accitum ad se hominem libertate donauit sacramento fidei obligatum, vt ad Imperium evectus sibi, ac Vandalis esset amicus. Hac victoria parta, Gensericus è Mauritania in Numidiã, reliquámque Africam sese cum exercitu intulit, atque, Bonifacio resistere nequeunte, eam vastare instituit. siquidem oppida ipsa excidit, agrestes alios cæde strauit, alios fuga dispersit. qui verò in syluas, aut speluncas, aut ad alias munitiones profugerant, partim ferro necauit, partim necessariis præsidiis, vt fame cõtabescerẽt, spoliauit. Ecclesiæ porro aut crematæ, aut sacerdotibus, & ministris exhaustæ. sacræ virgines, & continentes viri aut dissipati, aut tormentis cruciati, aut nece, aut seruitute affecti, vsqueadeo vt non essent, qui hymnos, laudésq; Dei in ecclesiis solitas canerent. demum res diuina ita extincta est, vt frustra quærerentur, qui sacramenta aut poscerent, aut traderent, superstitibus sacerdotibus ad eam inopiam rerum necessariarum adductis, vt cibum quotidianũ corrogarent. Quæ mala cũ S. Augustinus videret, vehementer animo cruciatus est, quòd quæ necessaria erãt, omnia suppeditare non poterat, ac simul multarũ animarũ perniciem lamentatus est. Itaq; scribendi munus, in quo assiduè desudabat, intermisit. Id quod Victor his verbis prodidit: *Genserico Hipponem obsidente, Augustini flumen illud eloquẽtiæ, quod ubertim per omnes campos Ecclesiæ decurrebat, ipso metu siccatum est.* Cum autẽ tres essent ecclesiæ, ac ciuitates adhuc ab hostili furore intactæ, Carthaginensis, Hipponensis, & Cirtensis, quòd ad mare locatæ operosiorem expugnationem haberent, ecce de repente Gensericus Augusto mense exercitũ ad oppidum Hipponis adduxit, atq; arcta obsidione admota, statim vsum maritimi auxilij dempsit. atque, Bonifacio acriter vrbem tuente, eam obsidionẽ in multos menses extraxit. Cum autem Augustinus, adhibitis familiaribus suis, interim Deũ assiduè oraret, vt aut vrbẽ periculis obsidionis eximeret, aut seruis suis ad suam perferendam volũtatem animos adderet, aut certè ipsum ad semet de hoc sæculo evocaret, factũ est, vt tertio illius obsidionis mense graui febre tentatus sit. ex qua cum diutius in lecto decumbere cogeretur, aliquot immundis spiritibus, & morbis aliis affectos, cum ad se opem imploratum venissent, sanauit. consultus est etiam ab Honorato Thabennensi episcopo, nũ episcopi tantis se subducere calamitatibus deberent, cum scriberet: *Si in ecclesiis persistendum est, quid simus nobis, vel populo profuturi, non uideo, nisi ut ante oculos nostros uiri cadant, feminæ constuprẽtur, incendantur ecclesiæ, nos sub tormẽtis deficiamus, cum de nobis quæritur, quod non habemus.* cui ita ille respondit, vt rationẽ fugæ vniuersam

in tan-

in tantis malis patefecta doctrina euangelica, demõstrarit. In Oriente verò Nestorio hæresim tueri suam non desinente, ac commentarios suæ opinionis in vulgus edente, Cyrillus Alexandriæ episcopus, vir eruditionis, atq; innocentiæ singularis, magno dolore, perinde ac debuit, tulit, Christi diuinitatem Concilio Nicæno defensam nouis opinionibus in controversiam revocari, atque ipsi, synodo habita, communione interdicere voluit. deinde hominem subleuandum potius, quàm affligendum existimans, litteras ad eum misit, hortans, vt errorem illum abiiceret, & saniora consilia sequeretur. neque quidquam profecit. Interim verò Dorotheus episcopus, cum forte Constantinopoli versaretur, in synaxi ecclesiæ, præsente Nestorio, clara voce ex solio dixit: Si quis Mariam Deiparam appellarit, anathema sit. Quem populus ingenti clamore excepit, significans, se verba eius horrere, neque cum eo, qui huius sententiæ esset, inire communionem velle. Itaque maxima pars populi, monachi, & eorum archimandritæ, & plerique senatorum ab illius congressu se remouerunt. Cum autem, Nestorianis concionibus in Aegyptum perlatis, res turbari, atque homines fidei caussa inter se tumultus ciere, Cyrillus comperisset, metuens, ne ea labes contempta latius serperet, epistolam ad omnia Aegypti monasteria scripsit, nutantésque in fide confirmare contendit. quæ mox Constantinopolim delata, multis saluti fuit. ex quo Nestorius multò magis Cyrillo succensuit. Qua re cognita, Cyrillus iterum ad eum scripsit, præter cetera inquiens, se Cælestino pontifice Rom. iubente, ceterísque episcopis, qui ei in Concilio affuissent, postulantibus cogi investigare, num commentarij illi, qui ad se perlati essent, ab illo, an ab alio quopiã emanassent. cui Nestorius à presbytero Lampone rogatus non sine aliqua animi acerbitate respondit. Cum autem Orientales episcopi, & præcipuè Macedonici in Nestorij sententiã irent, ac Nestorius ea re inflatus Expositiones opinionis suæ ad Cælestinum, eadem confirmans, misisset, tũ Cyrillus quattuor episcopos Alexandriam advocauit, atque ex eorũ auctoritate de his rebus omnibus Cælestinum admonuit, &, quid sibi opus facto esset, consuluit. neque enim se Nestorium ferre posse, nec tamen illius iniussu cõmunione illi interdicere voluisse. quamobrem rogare eum, vt suã super hac re sententiam ad Orientales, & Macedonicos episcopos scribat, simúlq; epistolas Nestorij ad se missas, & Expositiones eius adiunxit, atq; omnia per Posidonium diaconum Romam perferenda, &, si Nestorium sua pontifici tradidisse comperisset, offerenda curauit. Dum autem Oriens Nestoriana labe inficitur, infectúsq; indies vehementius perturbatur, Agricola Seueriani filius Britanniam in alio propè terrarum orbe sitam Pelagiana hæresi maculauit. Britanni verò, cum neq; perversam doctrinam, qua gratia Christi pervertebatur, suscipere vellent, neque fallacias contrariæ opinionis

refu-

refutare verbis valerent, auxilium à Gallicanis episcopis postularunt. Illi convocati ex Cælestini pontificis auctoritate, Germanum Antisiodorensem, & Lupum Tricassinum episcopos sanctitate, atque eruditione præstantes ad id muneris delegerũt. Qui, teste Beda, iussis eorum obedientes continuò iter ingressi sunt, atque ad portum profecti trauciendi caussa oram soluerunt. Dum autẽ cursum prosperè tenent, ecce derepente summam cæli, marisq; tranquillitatem sæua adeò ventorum, vndarúmque tempestas involuit, vt parum abesset, quin nauis obrueretur. Tum S. Germanus à cæteris metu trepidantibus excitatus, Christi nomen implorat, atque, aspergine aquæ accepto, in nomine S. Trinitatis ventos, fluctúsque perfurentes compescit. quo facto, secundo rursus aspirante vento, reliquum nauigationis confectũ est. Sacerdotes benigno incolarum occursu excepti, statim populũ illum opinione, prædicatione, ac virtutibus impleuerunt. cum immundos spiritus ex obsessis corporibus pellerent, ipsos audierunt, apertè concitatam à se tempestatem, & illa conflata pericula confitẽtes. Cum autem plerique ciuium rectæ assensi doctrinæ fuissent, tandẽ qui in pertinacia manserant, bene culti, ac comitati processere in medium. &, cum ad insignis colloquij spectaculum omnis ætatis, sexus, gradúsq; homines confluxissent, à sacerdotibus copiam disputandi obtinuerunt. demum autem, cum nuda, & inania verba loquuti, ac certis subinde diuinæ scripturæ testimoniis convicti respondere non possent, se errasse confessi sunt. Ita Concilium ingenti populi clamore dimissum. Interim Germanus, admirandis multis operibus editis, sese populo Britanno venerabilem reddidit. cum enim puella luminibus capta ipsi esset oblata, Pelagianis eiusmodi curationẽ à se amoliẽtibus, Germanus, invocata Trinitate, capsulam Sanctorum relliquiis refertam oculis puellæ admouit, ac statim, tenebris cæcitatis expulsis, illuminauit. Progressus inde ad S. Albani sepulchrum, illo aperiri iusso, relliquias sanctorum apostolorum, & martyrum secum allatas ibi reposuit, ac cruentũ Albani martyris pulucrem inde abstulit. quo facto, ingens ad Deũ conversa est multitudo. cum porrò in hospitio, in quo ipse ægrotans iacebat, graue casu excitatum esset incendium, illud vehementius homines mouit, quòd quæ acris hominum sedulitas custodierat, omnia vis ignis exhausit: quæ verò vir sanctus tetigit, ipsa omnino flamma non læsit. Eo primum tempore Britannia à Romanis, vt dixi, dimissa, à veteribus agitari hostibus est incœpta. Hi fuere Picti, qui assumptis secum ex Hybernia Scotis, cum Britanniam Romano præsidio, & propria iuuentute spoliatam audirent, iunctis viribus partem aquilonarem insulæ invaserunt. Quorum adventu oppressi Britanni reliquis abscissis auxiliis, legatos ad Aetium in Galliam opem implorantes miserunt, atque ab eo vetus legionis auxilium impetrarunt. Ceterum cum in castra compulsi vires suas hosti-

bus impares iudicarent, Sanctorũ, qui tum in insula erant, præsidium invocarunt. qui advenientes tantum alacritatis omnibus iniecerunt, vt maximi accessisse vires exercitus crederent. Hostes autem, cum per dies Quadragesimæ exercitũ salutari lauacro à sacerdotibus accipiendo intentum audissent, locum sibi eos aggrediendi tanquam inermes datum rati post Pascha in aciem processerunt. Dux erat Britãnis Germanus. is quosdam in insidiis collocatos monuit, vt vocem suam attenderent, atque editam ingenti clamore repeterent. vbi verò hostes adventare ab exploratoribus didicit, clara voce ter Alleluia inclamauit. quam cum occulta cohors excepisset, tantum hostibus terroris incussit, vt abiectis armis in fugam se tradiderint. Hostibus profectis simul Romana legio, ac sancti antistites domos suas repetiuerunt. Britanni muro ex cespite facto se adversus incursum hostium muniuere. is murus in media insula duos inter se diuersos maris sinus commisit.

430 Theodosio inde XIII, & Valentiniano III consulibus, qui fuit annus à Christo nato supra tricesimum quadringentesimus, Picti, & Scoti, vbi legionem Romanam Britannia excessisse, insulámq; à solis tenerí Britannis cognouere, iterum ad eandem infesti se contulere, ac cæde, & populatione omnia miscuere. Qua re audita Aetius iterum summis Britannorũ precibus ad tuendam insulam excitatus, legionem remisit. quæ prœlio facto hostes iterum expulit. monitósque, vt posthac suis se viribus tuerẽtur, quòd difficultate tam longinquæ expeditionis eis adesse non posset, reliquit. Tum à Britannis murus firmior, quippe ex lapide eo, quo diximus, loco constructus est. Et hoc anno Gensericus in Africa Hipponis obsidionem magna animi pertinacia, atque armorum mole continuauit. cuius obsidionis mense tertiodecimo Augustinus siue morbi pertinacia, siue doloris acerbitate victus tandem V Kal. Septembris migrauit ad cælos libris Iuliani hæretici Pelagiani respondens, & gloriose, vt inquit Prosper, in defensione Christianæ gratiæ perseuerans. Eo mortuo sequenti mense Hippon in ditionem Vandolorũ adducta vltima malorum omnium, quę hostilis inferre rabies posset, est passa. Romæ Cælestinus, Cyrilli, ac Nestorij litteris acceptis, actisque perspectis, Cõcilium episcoporum evestigio advocauit, atque ex eorũ sentẽtia IIII Idus Augusti ad Nestorium scripsit, vt intra decem dies ad sanitatem rediret, alioqui se illi communione sciret interdicturũ. postridie verò ad Cyrillum, vt partes suas susciperet, & Nestorium, nisi intra dies decem resipuisset, communione repelleret, inquiens: *Nostræ sedis auctoritate ascita, nostráq; uice. & loco cum potestate usus acriter eiusmodi sententiam exequeris, ut nisi Nestorius decem dierum interuallo ab huius nostræ ad onitionis die numerandorum nefariam doctrinam suam conceptis uerbis detestetur, ilico sanctitas tua illi ecclesiæ prospiciat.* Item ad clerum, & populum Constãtinopolitanum : *Quia in re tam ardua nostra præsentia propemodum necessaria uidebatur, neque tamen propter interiectum mare, longiq; itineris interualla*

teruallo commodè id satis fieri queat, fratri nostro Cyrillo nostrum munus, nostramq; personam imposuimus, & sententiæ in ipsum latæ formulam ad uos misimus. Scripsit etiam ad Ioannem episcopum Antiochenum, atque alios in eandem sententiam. His litteris acceptis, Cyrillus tertiam, vt ipse inquit, epistolam ex synodi Alexandrinæ sententia ad Nestorium misit, mandans, nomine Cælestini, vt intra decem dies abiuraret: sin minus, se communione spoliatum, sciret. præscripsit autem quæ illi confitenda, & quæ abiurāda essent. fuere autem duodecim capita Anathematismi vocata. quinetiam clerum Constantinopolis monuit, vt nisi Nestorius saniora sensisset, ab eius se congresione secerneret, & eis vteretur, quos ille anathemati subiecisset, ac loco mouisset. Quibus mandatis neglectis, Nestorius ad Theodosium sese cōtulit, eúmque, vt litteras ad Cyrillum mitteret, impulit, graues, ac minarum plenas, nisi secum cōsensisset. Quibus Cyrillus haudquaquam exterritus libellos ad Theodosium, Eudociam, & Pulcheriam misit, quibus fidem suam rectam, Nestorij verò nefandam ostendit. Interim, cum monachi Catholici fœdè à Nestorio vexarentur, Basilius archimandrita, vir sanctus, rem non ferendam ratus, ad Theodosium detulit, atque, vt Concilium huius componendæ controversiæ caussa indiceret, postulauit. Cuius verbis permotus Theodosius, mense Nouembri ex Cælestini auctoritate litteras ad omnes metropolitanos misit, edicens, vt ad proximam Pentecosten Ephesi omnes adessent, vt huic controversiæ modum imponerent, adiiciens, se excusatum neminem vel apud Deū, vel apud homines habiturum, qui ad tempus nō affuisset. neque enim bonā conscientiam declarare, qui ad sacrum conventum vocati legitimè nō accurrant. ad Cyrillum autem scripsit partim increpans, quòd separatim ad se, & ad reginas de fide scripsisset, partim mandans, vt Ephesi ad diem metropolitanis indictam adesset. Basso inde, Antiochóq; consu- 431
libus, Gensericus Hippone potitus, ad alias Africæ partes arma circūtulit, & populatis latè agris, rem variè cum Bonifacio gessit, ea in Catholicos supplicia exercere insistens, quæ ab initio significauimus. Constantinopoli annona, atque incendio laboratum est. ex vtroque incōmodo ingens tumultus exarsit. Barbari in vrbe educati odio religionis hostiliter ecclesiam invaserunt, dúmq; faces ad inflammādum altare iaciūt, ipsi se inter se diuino iudicio confecerūt. Theodosius autem, cū ad horrea publica leuandę inopię caussa procederet, à populo esuriente lapidibus appetitus est. Interim Cælestinus Romæ negociū Ecclesiæ magna solertia administrauit. nā & Nestorij hæresim ex Concilij sententia condemnauit, quiq; cū eo sentirent, communione remouit. & Arcadium, ac Proiectum episcopos, ac Philippum presbyterum ad Concilium Ephesinum legatos cum mandatis, atque hac sententia destinauit. Quin etiā Palladium episcopum instituit, eúmque ad Scotos nuper Christianis sacris imbutos misit, vt meritò Prosper in libro

contra Collatorem sic scripserit: *Cælestinus Pelagiano morbo Britannias liberauit, quando quosdam inimicos gratiæ solum suæ originis occupantes etiam ab illo secreto seclusit Oceani, & ordinato Scotis episcopo, dum Romanam insulam studet seruare Catholicam, fecit etiam barbaram Christianam.* Quæ dum ille agit, episcopi Ephesum convenere, Nestorius, quòd non longè Constãtinopoli ab Epheso abesset, paullo post dies Resurrectionis cum Græciæ episcopis primus advenit. Quem consequutus Cyrillus & ipse cum episcopis Aegyptiis ante diem Pentecostes accesit. Quarto inde post Pentecostem die Iuuenalis Hierosolymitanus cum Palæstinæ episcopis præsto fuit. Capreolus Carthaginis archiepiscopus, cum episcopos mittere suos vellet, propter bellum, quo Africa vrebatur, abstinuit, sed Besulam diaconũ cum litteris sese purgantibus misit. Ioannem Antiochenum Cyrillus, qui partes Cælestini agebat, per dies quindecim expectauit. monitus inde ab episcopis Apameno, & Hieropolitano, ne Ioannem expectando Concilium traheret, postridie, qui fuit X Kal. Iulias, episcopos in ædem, quæ S. Mariæ dicebatur, advocauit. Ibi cum omnes, excepto Nestorio, consedissent, Petrus presbyter Alexandrinus, & notariorum primicerius dixit: Cum Nestorius nonnullas Expositiones ediderit, quæ seditionem in Ecclesia concitarint, ac Cyrillus vnam, atque alteram super ea re epistolam scripserit, quibus ille ita responderit, vt opinionem suam tutatus sit: cúmque Cyrillus, cognito, Nestorium libellos, & Expositiones suas Romã misisse, & ipse Posidonium cum suis ad Cælestinum destinarit, ac quæ oportebat, Cælestinus rescripserit, ac propterea iussu Theodosij Concilium advocatum sit, significamus vobis, nos eiusmodi scripta in manibus habere, eáq; vobis recitare paratos esse. Quẽ Iuuenalis Hierosolymitanus excipiens, Legatur, inquit, edictum Imperatorum ad omnes metropolitanos de conveniendo missum. Immo verò, Firmus Cæsariensis subiecit, Memnon huius vrbis episcopus exponat, quot elapsi sint dies, postquã nos in hanc vrbem cõvenimus. Tum Cyrillus: Sancta synodus hucvsque expectauit episcoporum, qui venturi sperabantur, adventum. quia verò multi in adversam valetudinem inciderunt, videtur de iis, quæ ad fidem constituendam pertinent, esse agendum. proinde illa scripta, quæ præsentis negocij sunt, recitentur. Cum autẽ Nestorij præsentia desideraretur, episcopi quidam rettulere, se illum domi pridie convenisse, atque, vt hoc die adesset, monuisse, illum verò se consideraturum, &, si oportere iudicasset, venturum, respondisse. Qua re audita, episcopi alij ad eum citandum sunt missi. qui reversi renunciarunt, se post multam ad fores moram responsum à clerico rettulisse, Nestorium, vbi episcopi omnes convenissent, propius accessurum. Quinetiam alij, qui tertio evocarent, profecti renunciarunt, se insolentius ab armatis eius satellitibus habitos nullum responsum elicere potuisse. Quibus auditis, Iuuenalis, Quoniam, satellitibus, inquit, aditum

tum prohibentibus, quarta evocari citatione non potest, iam quæ fidem attingunt, aggrediamur. Itaque res hoc ordine acta est. primùm fidei symbolum recitatum est Nicæno Concilio constitutum, tum prima epistola Cyrilli ad Nestorium, eáque cum Nicæno symbolo congruere iudicata est. inde responsio Nestorij, quæ, vt ab eo dissentiens, digna anathemate visa est. tum Cœlestini vnæ, & Cyrilli alteræ ad Nestorium litteræ lectæ, eæq; ambæ rectè, atque ex fide scriptæ sunt iudicatæ. Acacius inde, & Theodotus episcopi pro testimonio dixerunt, se ante triduum audisse, Nestorium in congressu episcoporum dicentem, Deum bimestrem, aut trimestrem appellari non oportere. Proditæ inde sunt patrum super hac quæstione sententiæ, tum Expositiones Nestorij longè ab his alienæ. Quibus rebus confectis, episcoporum amplius ducentorum consensu decretum est adversus Nestoriũ, vnam esse Christi, & Dei personam. duas verò eiusdem naturas sine vlla confusione, ac diuisione inter se vnitas, vnum rursus, eundémq; Deum simul esse, ac sacram virginem Mariam verè, propriéque Deiparam esse. Inde sententia in Nestorium hæc est pronunciata: *Cum præter alia reuerentissimus Nestorius neque uocationi nostræ paruerit, neque sanctissimos episcopos à nobis missos admiserit, necessariò eò descendimus, ut de impietate eius inquireremus. Et quoniam ex epistolis, & scriptis eius, quæ lecta sunt, & ex uerbis, quibus in hac urbe est usus, & testium dictis, quæ audiuimus, impiè eum & sentire, & docere deprehendimus, necessitate nobis à legibus, & sanctissimi patris Cœlestini episcopi Rom. epistola imposita, cum multis lacrymis ad hanc sententiam uenimus. Qui igitur ab eo maledictis appetitus est, Dominus noster* IESVS *Christus per præsentem s nctam synodum decreuit, Nestorium à dignitate episcopali, & omni sacerdotali conuentu esse remotum.* Dimisso inde sub noctem Concilio, patres ad tecta sua se receperunt, prælucentibus funalibus, ac multis cum lætitia prosequentibus. postridie sententia per publicos præcones enunciata, & foribus ædis affixa, atque ad ipsum, & ad clerum Constantinopolitanum, & Imperatorem Theodosium missa. Vicesimo inde die post Pentecostē, qui fuit VI Kal. Iulias, Ioannes Antiochenus advenit, ac, nondum puluere pedum excusso, conventum episcoporum suorum in diuersorio habuit. Ibi Candidianus Comes à Theodosio, vt tumultum in Concilio coerceret, iampridem missus dixit, se optasse, coactæ synodo litteras Imperatorum reddere, verùm, cum ante quinque dies, se repugnante, synodus haberetur, se sacram Imperatorum recitandam præbuisse, atque eos, ne quid præcipitāter agerent, monuisse. atque illos, episcopis Nestorianis exactis, festinanter omnia perfecisse. quibus dictis sacrā recitauit. Quibus de rebus, licèt falsis, Ioannes accensus, ex synodi suæ sententia Cyrillo, & Memnoni dignitatem, Concilio vniuerso cōmunionem ademit. Theodosius autem Cyri episcopus duodecim capita à Cyrillo abiuranda proposita oppugnauit. atq; hæc omnia acta Ioannes ad Theodosium misit, petens, vt Concilium Chalcedonē, aut Ni-

comediam transferretur, & tres episcopi ex quavis provincia eò tantum admitterentur. Interim legati Cælestini adversa nauigatione fatigati venerunt. VI Idus Iulias, episcopis in Memnonis basilica confidentibus, inierunt, ac Cælestini litteras reddiderũt, quas Siricius Romanæ ecclesiæ notarius primùm Latinè scriptas, deinde Græcè conversas recitauit, in hanc sententiam: se illos legatos mittere, vt Concilio interessent, atque illius decreta sancirent. Inde postularũt, vt quæ adversus Nestorium acta essent, exponerentur, eáque audita sine vlla hæsitatione firmarunt. Concilium inde Theodosium de legatorũ adventu, actorum comprobatione, & Nestorij damnatione admonuit, ac simul, vt sibi abeundi, & Constantinopolitanis noui creandi episcopi copia fieret, flagitauit. Cyrillus autem, & Memnon, quos Ioannes exauctorauerat, libellis suis oblatis Concilium obsecrarũt, vt, antequam discederent, causs... suam cognoscerent, ac suæ innocentiæ adessent. quorũ preces iustas esse Concilium statuens, XVII Kal. Augusti ter Ioannem ad reddendam actorum suorũ rationem citauit. atque, vbi non affuit, & ipsum, & qui cum eo conspirauerant, dignitate, & communione multauit. Cyrillum verò, & Memnonem vinculo, quo illigati videri poterant, soluit, legatis Cælestini omnia suo suffragio confirmantibus, atque his de rebus omnibus Cælestinum edocuit. Interim Nestoriani, qui erant Constantinopoli, cum sententiam Concilij adversus Nestorium cognouissent, omnibus maris, terræq; aditibus occupatis, dedere operam, ne litteræ Ephesò perferri Constantinopolim possent. venere tamen à Concilio missæ, quibus in æde D. Mocij martyris recitatis, populus anathema Nestorio ingeminatis vocibus affirmauit. venere etiam aliç ad clerum supplicationes pro boni episcopi subrogatione indicentes, quibus Dalmatius archimandrita omnium nomine gratias egit. ¶ Theodosius aũt actis vtriusque partis acceptis ad Ioannis partes se contulit, ac XIII Kal. Augusti non minus Cyrillum, & Memnonem, quàm Nestorium rectè condemnatum iudicauit. atque episcopis, vt eandem quæstionem, antequam Ephesò discederent, deintegro tractarent, mandauit. iis litteris Ephesum perlatis Cyrillus, & Memnon in custodias dati sunt. nemo tamen cum Ioanne communionẽ iniuit. Ea de caussa septem ab vtraque parte episcopi legati ad Theodosiũ missi sunt, vt ipsum de omni re acta docerent. Cum omnes coram caussam suam orassent, Theodosius veritate perspecta episcopos Orientales damnauit, ac Cyrillum, & Memnonem liberauit. atque episcopis, qui Constãtinopolim convenerant, vt alium Nestorio sufficerẽt, imperauit. VIII Kal. Nouembris Maximianus presbyter substitutus est. qui statim Cyrillo per litteras victoriã de Nestorio partam est gratulatus. Cui Cyrillus magnç cum lçtitiæ significatione respondit. Inde permissum est singulis, vt ad
432 suas se ciuitates referrent. Aetio inde, Valerioq; cõsulibus, Bonifacius

Comes

Comes ex Africa Romam Placidiæ vocatu decessit, & magistri militũ
dignitatem obtinuit. Mox Aetium veterem suæ laudis obtrectatorem
singulari certamine fidei suæ probandæ gratia provocauit, cõmissoq;
Placidiæ permissu prœlio superauit. quã ob caussam Aetius dignitate
nudatus in agrũ se cõtulit. Tertio inde pòst mense Bonifacius letifero
morbo tentatus, cũ se morti proximum cerneret, Pelagiam vxorem,
mulierẽ locupletem, vt Aetio nuberet, obsecrauit. Trigetius inde, qui
Bonifacio successor in Africa erat datus, Genserico omnia percursanti
pro viribus restitit. res tamen eius, vt multæ aliæ, memoratu dignissi-
mæ, perierunt. Eodẽ anno Cælestinus pontifex ecclesia teterrimo dis-
sidio liberata, ac dignitate pontificia egregiè conseruata decessit. Lo-
cum eius Xystus III presbyter, ciuis item Romanus, obtinuit. Cuius,
vt in pace, studiũ omne in ornandis vrbis Ecclesiis præcipuè enituit.
Ioannes Antiochenus Epheso Antiochiã repetens, Nestorium secum
deduxit, atq; apud se in monasterio eodem, ex quo evocatus ad episco
patum fuerat, habuit, ac simultatem cum Cyrillo exercens duas inter
se ecclesias Antiochenã, & Alexandrinam turpi admodũ dissidio sepa
rauit. ac triennium inde variis cum eo certaminibus Anathematis-
mos eius oppugnans exegit. Cui Cyrillus haudquaquam sui oblitus
acerrime se pro Catholica veritate opposuit. Sequenti anno, quo 433
Theodosius XIIII cum Maximo postea Imperatore gessit consula-
tum, nouum in Gallia bellum est ortum. Gundicarius nanque rex Bur
gundionum priore fœdere neglecto defecit, ac finibus suis egressus in
Belgicam incursauit, atque omnia hostili tumultu repleuit. Hac re ac-
cepta, Valentinianus iam annos XV natus Aetium adversus eũ desti-
nauit ducẽ. Hic enim, cum in agro priuatus versaretur, ab inimico suo
insidiis appetitus Romam se contulerat, atque inde provectus in Dal
matiam, demum in Pannoniam, ad Hunnos cõfugerat, atque eorum
opibus vsus, pacem principum, & ius interpolatæ potestatis recepe-
rat. Ab illo igitur, homine rei militaris eruditissimo, eodémq; fortissi-
mo Belgica Gundicarius est expulsus. vnde dixit Sidonius: Aetius

post Vitungos, & Norica bella subacto
Victor Vindelico Belgam Burgundio, quem trux
Presserat, absoluit.

Eadem ratione Trigetius quoque in Africa nefarios sæuientis in dies
magis Genserici conatus coercere cõtendit. Aspare inde, & Areobin- 434
da cõsulibus, in Gallia, & in Africa prosperè ab iisdem etiã ducibus est
pugnatum. nam & Aetius Gundicarium, & Trigetius Gensericum va
riis prœliorum contentionibus ita fatigarũt, vt eorum vterque verba
de pace instauranda, & fœdere componendo intulerit. Augustalis aũt
domus haud leui laborauit infamia. Honoria enim Valẽtiniani soror,
cum ad aulæ decus virginitatẽ tueri cogeretur, ac libidine inflamma-
ta Attilam Hunnorum regem in Italiam ad sui connubium inuitasset,
voti

voti fruſtrata, libidinem cum Eugenio procuratore ſuo expleuit. grauidáque facta à Valentiniano Conſtantinopolim ad Theodoſium amandata eſt. Theodoſio inde X V, & Valentiniano I I I I conſuli-
435 bus, Valentinianus Auguſtus, annum Imperij ſui decimum feliciter ingreſſus, Romam contendit, atque ibi decennalia vota ſolemni ludorum magnificentia celebrauit, ac I I I Idus Februarias pacem per Trigetium cum Genſerico compoſuit, Numidia Hipponenſi ad habitandum conceſſa. & Belgica bello Burgundionico liberata per Aetium fœdus cum Gundicario renouauit. quæ res ingenti gratulatione ab omnibus Italiæ populis eſt excepta. Romæ verò cum eſſet, nouo, ac memorabili Xyſti pōtificis iudicio interfuit. quod falſò ab iniquis hominibus intentatum eum, quem decuit, exitum eſt adeptum. Baſſus nanque exconſul, & Marinianus Patricius ob acceptam gratiæ poſtulatæ repulſam infeſtiores effecti, crimen perdendi hominis gratia confinxerunt, eúmq; apud præſentes Auguſtos de ſtupro ſacratæ virgini illato inſimularunt. quo crimine audito, Auguſti, ac maxima pars populi ab eius ſe communione remouit. Quod vbi Xyſtus animadvertit, Deo, atque innocentia fretus, in baſilicam S. Petri conceſsit, & aſtante populo per Leonem diaconū adverſarios ad probanda, quæ intulerant, crimina invitauit. Cui populus eiuſmodi iudicium Auguſto, aut clero mandandum eſſe reſpondit. Itaque, cū Valentinianus ſenatum, Xyſtus clerum, ac monachos advocaſſent, conventus in baſilica Heleniana, quæ Seſſorium dicebatur, eſt habitus. cui affuere exconſules Paterius, Maximus, Anatolius, & Baſſus, Patricij Marinianus, Albinus, Sigeuultes, & Honoratus. præterea præfectus vrbis Euthymius, expræfecti Valerius, Claudius, & Fonteius, presbyteri X L V I I I, & diaconi quinque. Ibi ſedentibus cum Auguſto omnibus, Epiphanius presbyter manantibus lacrymis adverſarios monuit, vt accuſationem peragerent, ne tam turpis infamiæ labes in Eccleſia reſideret. cui Maximus exconſul, immò verò quieſcāt, inquit. neque enim fas eſt, iudicium de pontifice Romano conſtitui. quibus auditis Xyſtus ſubiecit: Quanquam ego eiuſmodi recuſare iudicium pro poteſtatis amplitudine poſſum, tamen ſubire placet, vt veritas ad liquidum exploretur. Tum Valentinianus ad Baſſum: Explica accuſationem tuam, memor, te, niſi probaueris, pontifici, atq; Eccleſiæ pœnas daturum. poſtquam autem ille perorauit, converſu[illegible]d Xyſtum, Maximi ſententiam collaudauit, ita vt ei defenſionis ſi[illegible]at ſuſcipiendæ, aut prętermittendæ arbitrium ſe concedere dixerit. Tum Xyſtus, repugnante clero, defenſionem ſuā inſtituit, illud præcipuè in dicendo denuncians, ne exemplo ſuo ad dicendā cauſſam ſui aliquando ſucceſſores adigerentur. atque ita ſemet conflata ſuſpicione, atque infamia liberauit. V I inde Kal. Septembris, cum Valentinianus, & Xyſtus, ceterique iterum Conciliū iniiſſent, de Baſsi, & Mariniani cauſſa eſt diſ-

est disceptatum, atque ambo communi omnium consensu digni, qui cõmunione excluderentur, existimati sunt, ita tamen vt viaticum morituris non negaretur. Valentinianus autem, & Placidia bona eorum Ecclesiæ addixerunt. Post tres inde menses Bassum mortuum Xystus omnibus pietatis officiis vsque adeo prosequutus est, vt corpus etiam eius in paternum sepulchrum inferri permiserit. Xysti inde rogatu Valentinianus Saluatoris, & Apostolorum imagines aureas supra Confessionem S. Petri locauit, & fastigium argenteum in basilica Constantiniana, quod à barbaris fuerat ereptum, restituit, & Confessionẽ B. Pauli laminis argenteis incrustauit, & basilicam S. Laurentij à Xysto conditam pretiosa sacrorum vasorum suppellectile instruxit. Dum autem Valentinianus his in Occidente rebus intentus studet, Theodosius Constantinopoli opus vt hominum rationibus admodum aptũ, sic gloriæ apud posteros ingentis futurum effecit. Iurisconsultis nanque adhibitis maximam eruditionis, fidei, ac prudentiæ opinionem habẽtibus, negocium dedit, vt omnes principum à D. Constantini vsque ad suum principatum constitutiones colligerent, atque, inutilibus prætermissis, in vnum corpus redigerent, breuitate, ac claritate in primis forensi studio consulentes. eum verò codicem absolutum hoc anno V Kalen. Martij Constantinopoli edidit, præcipiens, ne qua post Kalendas Ianuarias controversia ad forum deferretur, aut delata iudicaretur, nisi ex his libris, qui suo nomine insignirentur. simulque ne qua in Occidente à Valentiniano Augusto constitutio lata vim legis obtineret, nisi prius ad suam notitiam pervenisset. Gliscente inde inter ecclesiam Alexãdrinam, atque Antiochenam seditione, idem eiusmodi dissidium aversatus Ioanni Antiocheno præcepit, vt Nestorij damnationi subscriberet, atque in gratiam cum Cyrillo rediret. atque edictum ad Leontium præfectum vrbis III Nonas Augusti misit, vt quemadmodum Arriani lege D. Constantini ob similitudinem impietatis Porphyriani à Porphyrio nuncupati fuerant, sic Nestoriani Simoniaci vocarentur, vt cuius scelus in deserendo Deo imitati fuissent, meritò eius nomine afficerentur. & ne libros Nestorij adversus decreta Ephesina conscriptos haberi, legi, aut describi liceret. Hoc imperio compulsus Ioannes Paulum episcopum Emisenum Alexandriam misit, ac, Catholico libello oblato, Cyrillum ad redeundum secum in gratiam provocauit. cui quàm mitissimè Cyrillus respondit, &, redintegrata gratia, finem omni, quæ Ecclesiam agitabat, contentioni imposuit. Ceterùm, Nestorio Mariam Dei genitricem ore confitente, sed re vera adhuc furente, Theodosius litteras ad Isidorum 436
præfectum prætorio, & sequenti anno cum Senatore consulem misit, vt Nestorium propter conceptam in se pietatem in exilium Petras expelleret, omniaque bona eius ecclesiæ Constantinopolitanæ addiceret. atque his litteris edictum adversus Nestorianos suprascriptum adiunxit.

xit. Hæc ex Actis. in Annalibus verò scriptum est, Nestorium Oasim relegatum esse, atque inde variis iactatum casibus loca alia tenuisse. Eodem anno Theodoricus rex Gotthorum in Gallia violato fœdere alterum Romanis bellum, vix priore confecto, commouit. Quod Sidonius in Auito his versibus edidit:

Squammeus & rutilis etiam num liuida cristis
Ora gerens uix arma domum sordentia castris
Rettulerat, noua bella iterum, pugnamq; sub ipsis
Iam patriæ muris periturus commouet hostis.

Itaq; finitimis locis occupatis, in Narbonensem invectus, oppidum ipsum Narbonis provinciæ caput acri obsidione circundedit. Quod vbi Valentinianus accepit, confestim Littoriū ducem in locū Aetij cum maximis Hunnorum copiis properare iussit in Galliam. cuius adventus maximā obsessis attulit opportunitatē. nam, cum eos rerū necessariarum angustiis premi propter summam invehendi difficultatem cognosceret, binos tritici modios singulis equitibus datos in vrbem immisit. quo beneficio inediā leuauit ex aliqua parte, non sustulit. Itaque cum Narbonenses mox ad extrema, quæ pati obsessi soleant, incōmoda devenissent, Auitus Aruernus, qui maxima apud regē, Gotthosq; auctoritate valebat, se interposuit, ac facilè regi, vt exercitum à Narbone abduceret, persuasit. Ita Narbo summis obsidionis difficultatibus est exemptus. Quod scripsit quoq; Sidonius Auitum sic alloquentem Theodoricum huius Theodorici filium faciens:

periit quodcunque merebar
Cum genitore tuo. Narbonem tabe solutum
Ambierat, tu paruus eras, trepidantia cingens
Mœnia, in infames iam, iamq; coegerat escas.
Iam tristis propriæ credebat defore prædæ
Si clausus fortasse perit, cum nostra probauit
Consilia; & refugo laxauit mœnia bello.

437 Aetio autem iterum, & Sigeuulte consulibus, Littorius à Gotthorum bello quietus, in Aremoricos, qui iam pridem defecerant, mouit. Qua re cognita, Gotthi, contempta pace, in Aruernos se intulerunt, atq; omnia incendiis, ac direptione vastarunt. Quæ res Littorium ex Aremoricis victorem cum auxiliis Hunnorum recurrere compulit. Ita Gotthica populatio, obsidióque compressa est. Vnde idem eodem in loco dixit:

Littorius Scythicos equites tum forte subacto
Celsus Aremorico, Geticum rapiebat in agmen
Per terras Aruerne tuas, qui proxima quæque
Discursu, flammis, ferro, feritate, rapinis
Delebant pacis fallentes nomen inane.

Sidonio verò Prosper assentitur, qui, his cōsulibus, adversus Gotthos rem

rem Hunnorum auxilio gestam notauit. In Africa Gensericus ab armis ociosus Catholicæ fidei vestigium nullum in regno suo relinquere cupiens, episcopos non solùm basilicis suis, sed etiam vrbibus ipsis expellere nisus est. tanta verò eorum constantia fuit, vt nemo terrificis eius minis concesserit. Inde Arcadium, Probum, Paschasium, & Eutychium viros Hispanos sibi sapientiæ, ac fidelis obsequii nomine iucundissimos, quòd perfidiam Arrianam respuerent, primùm proscripsit, deinde in exilium egit, postremò exquisitissimis affectos suppliciis illustri martyrio coronauit. Paulillum verò puerum Paschasij, & Eutychij fratrem, cum ferocibus terrere verbis non potuisset, diu fustibus cæsum ad infamem seruitutem damnauit. ne puer regiam se immanitatem superasse posset gloriari. In Hispania Ermenericus rex Sueuorum moriens, Richilam filium successorem reliquit. Iam Valentinianus ætatis annum nonumdecimum erat natus, vt matrimonio videretur esse copulandus. Itaque cum Eudoxiam Theodosij filiam sibi dari vxorem postulasset, facilè cedenda parte Illyrici impetrauit. siquidem Cassiodorus scripsit: *Placidia nurum sibi amissione Illyrici comparauit. factaq; est coniunctio regnantis diuisio dolenda prouinciis.* atque ea de caussa Constantinopolim properauit. sponsalia magna lætitia Thessalonicæ sunt celebrata. 438 Quibus perfectis sequenti anno Theodosio XVI, & Fausto consulibus in Italiam se recepit, ac licet aduersa tempestate vexatus Rauennam incolumem sponsam perduxit. Hãc ille vrbem quoniam pro Imperij sede habuit, omni inde munimentorum, atque ornamentorum genere insigniuit. Nam ædem D. Ioanni euangelistæ ex voto construxit, & ducta ex Pado fossa flumen ipsum deriuauit, atque ad mœnia vrbis deductum partem in vrbem infudit, partem mœnibus circunfudit, ita vt non solùm commercio seruiret ciuium, sed etiam firmamento murorum. Quod Sidonius his verbis prodidit: *Rauennam uenimus, quo loci ueterem ciuitatem, nouumq; portum media uia Cæsaris ambigas utrùm connectat, an separet. Insuper oppidum duplex pars interluit Padi, cetera pars alluit. qui ab alueo principali molium publicarum discerptus obiectu, et per easdem deriuatis tramitibus exhaustus sic diuidua fluenta partitur, ut præbeant mœnibus circumfusa præsidium, infusa commercium.* In Gallia Littorius cum Gothis rem prosperè sæpe gessit, vt Prosper notauit, sed qua in parte, annalium memoria fugit. Gothi in Hispania aduersus Sueuos progressi regem eorum Richilam prœlio superarunt, ac thesaurum eripuerunt. Piratæ, qui superiore anno Vandalos in Africa deseruerant, ac passim infesta prædis habere maria cœperant, Siciliam repente adorti vastarunt. aduersus eos præfecti Imperatoris prouecti Conradim principem vnà cum sociis eius ceperunt, captumque interemerunt. Constantinopolim corpus S. Ioannis Chrysostomi post diuturnum exilium à Proculo episcopo est relatum, atque ibi cum magna veneratione V Kal. Februarias conditum. Theodosio inde XVII, & Festo consuli- 439

 bus,

bus, Littorius in ſpem Gotthorum ex Gallia pellendorum erectus exercitum ad vrbem eorum Toloſam adduxit. tantumq; Theodorico metum expugnationis iniecit, vt pacem ſupplex per epiſcopos poſtularit. Qua præ fiducia virium denegata ſummo illum prœlio prouocauit, ſperans, ſe pulſis eo certamine hoſtibus vrbe nullo negocio potiturum. rapiebatur autem partim æmulatione gloriæ Aetij, (nam cum ſecundas ab illo partes teneret, rerum illum magnitudine vincere contendebat) partim etiam inſita quadam animi temeritate, quia aruſpicum reſponſis, & dæmonum ſignificationibus, non Dei ope fidebat. Itaque pugna cupide magis, quàm prudenter commiſſa infelicem exitum habuit. ſiquidem, magna parte ſuorum amiſſa, ipſe etiam in poteſtatem hoſtis conceſsit. ac captiuus, & vinctus in eam vrbem ductus eſt, in quam ſe victorem, & triumphantem initurum ſperauit. hoſtium tamen haud incruenta victoria fuit, vt niſi captus dux fuiſſet, dubitandum fuerit, ab vtra parte ſtatura victoria fuerit. Hanc cladem ducis, ac Romanorum ſuperbia Deum immiſiſſe contendit Saluianus Maſsilienſis per hoc tempus epiſcopus. cuius verba libet adſcribere: *Cum Gothi metuerent, nos præſumpſimus. nos in uiribus ſpem ponere, illi in Deo. cum pax ab illis poſtularetur, à nobis negaretur, illi epiſcopos mitterent, nos repelleremus. illi etiam in alienis ſacerdotibus Deum honorarent, nos etiam in noſtris contemneremus. ita illis data eſt in ſummo timore palma, nobis in ſumma elatione confuſio illis exaltatio data eſt pro humilitate, nobis pro elatione deiectio. nanq; agnouit hoc ille dux noſtræ partis, qui eandem urbem hoſtium, quã eodem die uictorem ſe intraturum eſſe præſumpſit, captiuus intrauit. qui prædatoris habuit fiduciam, præda factus eſt, triumphum præſumẽs triumphus fuit. circumdatus, arreptus, alligatus, retorta brachia tergo geſſit. manus, quas bellicoſas putabat, uinctas inſpexit puerorum, ac mulierum ſpectaculum fuit, illudentes ſibi barbaros uidit, irriſorium ſexus promiſcui ſuſtinuit. & qui maximum habuerat ſupercilium fortis uiri, mortem ſubiit ignauã. ipſe rex hoſtium uſque ad diem pugnæ ſtratus cilicio preces fudit. ante bellum in oratione iacuit. ad bellum de oratione ſurrexit. priuſquam pugnam manu capeſſeret, ſupplicatione pugnauit, & in Deo fidens proceſſit ad pugnam, quia iam meruerat in oratione uictoriam.* Hac re geſta Theodoricus elatus, proximam inde ſubigere prouinciam, & ad Rhodanum regni fines producere deſtinauit. Quo metu ſubacti Romani Hunnos oppidorum præſidio impoſuerunt. Quod Sidonius his verbis edocuit:

capto terrarum damna patebant
Littorio. in Rhodanum proprios producere fines
Theudoridæ fixum. nec erat pugnare neceſſe,
Sed migrare. Getis rapidam trux aſperat iram
Victor, quòd ſentit Scythicum pro mœnibus hoſtem.
Imputat (& nihil eſt grauius, ſi forſitan unquam
Vincere contingat.) trepido.

His rebus, vt fœdæ, ac perditæ erant, in Italiam nunciatis, Valentinianus Aetium in Galliam iter accelerare præcepit. Eum verò vbi Gothi acceſ-

accessisse senserunt, de pace instauranda agere instituerunt. Prosper eam suppliciter petitam scribit. Auitus, qui superiorem transegerat, hãc quoq; cõfecit, litteris ad regem, cui iunctus erat amicitia, missis. quod item Sidonius his verbis significauit:

postquam undique nullum
Præsidium, ducibusq; tuis nihil Roma relictum est,
Fœdus Auite nouas. sæuum tua pagina regem
Lecta domat.

Auitum autem ipsum tum præfectum prætorio Galliarum fuisse innuit, cum addit, eum intemerata iura rexisse. Hunc exitum Theodorici bella in Gallia habuerunt. In locum inde Littorij Albinus præfectus prætorio missus advenit. verùm pro amplitudine dignitatis statim perniciosa reip. contentione certare cum Aetio cœpit, cum vterq; rem Gallicam tractare pro arbitrio vellet. quorum discordia ne remp. in discrimen adduceret, Xystus pontifex Leonem diaconum, eum, qui pòst pontificatum accepit, virum summæ virtutis, atq; auctoritatis, misit, vt eos inter se reconciliaret. Eodem anno in Africa nouum bellum exarsit. Gensericus enim occupatis oppidis non contentus animum ad Carthaginem prouinciæ caput adiecit, ac, necessariis rebus præparatis, occupatum aliis curis Imperatorem cernens, & Carthaginem infirmis, vt in pace, teneri præsidiis videns, ipsam statim sibi oppugnandam suscepit. Hæc vrbs, vt inquit Saluianus, Romanis artibus semper æmula, armis quondam, & fortitudine, pòst splendore, & dignitate vrbi Romæ maximè adversaria, & in Africa quasi Roma, vniversam penitus, qua totus mundus regebatur, in se complexa erat disciplinam. illic enim omnia publicorum officiorum instrumenta, illic artium liberalium scholæ, illic philosophorum officinæ. cuncta deniq; vel linguarum gymnasia, vel morum. illic copiæ militares, & regentes militiam potentes. illic honor proconsularis, illic quotidianus iudex, & rector, nomine quidem proconsul, sed opibus consul. illic omnes rerum dispensatores, & differentes inter se tam gradu, quàm vocabuli dignitate omnium platearum, & compitorum procuratores, cuncta ferme & loca vrbis, & membra populi gubernãtes. Hanc igitur omnibus viribus Gensericus tentauit, ratus, se, vrbe ea, quæ princeps prouinciæ esset, in ditionẽ adducta, facilè inde tota Africa potiturũ. Cum autem mœnia assiduè à barbaris quaterentur, tamen, vt idem inquit, ecclesia Carthaginis insaniebat in circis, luxuriabat in theatris. alij foris iugulabantur, alij intus fornicabantur. pars plebis erat foris captiua hominũ, pars intus captiua vitiorũ. Satis constat, vrbẽ Gensericum cepisse. Qua verò ratione capta sit, quæ ad nos pervenerũt, historiæ nõ loquũtur. quod in vrbe tantæ amplitudinis, & quæ amissa secum totius Africæ amissionem adduxit, est deplorandum. Quod scribit Prosper, Gensericus XIII Kal. Nouembris vrbem dolo pacis iniuit. vt Van-

dalus eadem arte cepiſſe Carthaginem videatur, qua Gotthus paucis antè annis Romam in ditionem adduxit. Ceterùm vrbe opulentiſsima, maximáque potitus, primùm antiquam illam ingenuam, ac nobilem libertatem ad ſeruitutem redegit, captiuis pleriſque ſenatorum effectis. deinde edictum propoſuit, vt omnes quidquid auri, argenti, gemmarum, veſtiúmque pretioſarum haberent, expromerent. quo pacto paternas, auitáſque omnium opes exhauſit. Templa porro ſacris vaſis exinanita, & ſacerdotum adminiſtratione priuata ſuis non ad diuinum, ſed ad humanum cultum indulſit. exactóque Catholico epiſcopo eccleſiam Arriano attribuit, cum in vniuerſum populum ſæuus, tum maximè nobilitati, & religioni infenſus. vt diiudicari non poſſet, hominibus ne, an Deo bellum acerbius intuliſſet. in prouinciis porro ſuis epiſcopos, ac ſenatores exilio, aut ſeruituti affecit. maximam clericorum turbam cum in naues veteres, ac fatiſcentes impoſuiſſet, certo periculo tempeſtatis obiecit. qui tamen Dei ope incolumes in Campaniam peruenerunt. Hæc ferè Proſper, & Victor. In Gallia verò cum Ebredunenſem epiſcopum duo tantùm epiſcopi ſine metropolitani auctoritate, legibus repugnantibus, conſecraſſent, res animaduerſione digna eſt viſa, ac, conventu Regii in Narbonenſi provincia acto, aliquot ſuper ea re canones con-
440 ſtituti ſunt, idque Regienſe Concilium appellatum. Sequitur inde annus poſt Chriſtum natum quadringenteſimus quadrageſimus, Valentiniano V, Anatolióque conſulibus. Eo anno XV Kalen. Aprilis Xyſtus Romæ epiſcopus naturæ conceſsit. vacauit ſedes dies amplius quadraginta. Nam clerus, populúſque Leonem diaconum ex Gallia, vnde legatione miſſa reuocatus fuerat, ſibi ſtatuit expectandum. eúmque, vt qui prudentia, & eruditione omnibus antecederet, vbi, reconciliata inter Aetium, atque Albinum gratia, rediit, magno conſenſu pontificem declarauit. Cuius pontificatus omnibus ſanctitatis, ac ſapientiæ florens exemplis in maximis, quæ conſequutæ ſunt, eccleſiæ, ac reipublicæ calamitatibus eximiè vtilis fuit. In Hiſpania rex Sueuorum Richila finibus ſuis egreſſus, invaſit Bæticam, & ex Tarraconenſi Gotthis ademit Carthaginem. Genſericus autem in Africa, Carthagine capta, ſuperbus longius inde profundam habendi cupiditatem provexit. atque in Siciliam cum claſſe tranſgreſſus, omnia, in quæ incidit, vaſtare more Vandalico inſtitit. Qua re percepta, Valentinianus Sebaſtianum ex Hiſpania in Africam iuſsit traiicere, vt ſi nihil aliud, ſaltem Genſericum ex Sicilia ad Africæ defenſionem retraheret. neque irritum eius conſilium fuit. Genſericus tamen in Africam regreſſus, cum Sebaſtianum amici magis, quàm hoſtis, partes agentem videret, ipſum per fraudem occidit. Etenim, præſentibus multis, vt inquit Victor, epiſcopis, ac familiaribus ſuis, Sebaſtiane, inquit, ſcio te mihi fidelem eſſe, ſed, vt perpetua hæc inter

ter

ter nos sit amicitia, vt eadem mecum religione te obliges, oro. Cui Sebastianus respondit, Fac vt panis afferatur. eo verò prolato, Quemadmodum panis hic, inquit, vt ad tantum honorem ascenderet, aquæ, & ignis beneficio consequutus est, sic ego aqua sancti baptismatis, & igne spiritus sancti ad decus hominis Christiani perveni. Quòd si effeceris, vt panis hic contritus, iterúmque mollitus, atque recoctus melior evadat, tum ipse faciam, quod hortaris. Quo Gensericus responso confusus vocem nullam emisit, ac postea, excogitato alius generis argumento, hominem rei militaris peritißimum sustulit. His rebus cognitis, Theodosius haud sibi diutius cunctandum esse statuit, quin arma adversus Vandalos caperet, siue vt Valentiniano genero laboranti succurreret, siue vt serpens incendium longè à finibus suis averteret. Itaque, expedito belli consilio, classem nauium sexaginta instruxit, ac rei summa tribus ducibus Areobindæ, Germano, & Anaxillæ commissa eos omni ope Africam invadere, ac Gensericum petere imperauit. Hi, Cyro consule, postero anno in Siciliam provecti maiorem ibi temporis partem ad rem gerendam idonei consumpserunt. in Africam inde delati plus terroris, quàm cladis, hostibus intulerūt. ita conatu irrito Sicilia repetita. Gensericus tamen arma Theodosij veritus, legatos ad eum de fœdere misit. 441

CAROLI SIGONII HISTORIARVM DE IMPERIO Occidentali,

LIBER TERTIVSdecimus.

HVNNICA iam hinc bella scribere ordiemur. quæ post per quatuordecim annos sæuißima Orientem, Occidentémque formidine concusserunt, atque vtriusque Imperij provincias omni direptione, strage, atque incendio deformarunt. Quæ Hunnorum natio extiterit, & quibus moribus, ac studiis prædita ex Asia in Europam primùm transierit, atque imperium habere in Scythia cœperit, suprà commemorauimus. Ab his pulsi veteribus suis sedibus Visgotthi, Alani, & Vandali, Istro, Rhenóque traiecto, primùm Orientem, deinde Occidentem, vt ostendimus, invaserunt. ab his reliqui ferme, qui in Scythia erant, barbari bello fracti, vt sedes suas, quarum tenebantur studio, conseruarent, libenter eorum

rum ſe imperio ſubiecerunt. Itaque bellis, victoriiſq; continuatis Hunni iam illud fuerant aſſequuti, vt totam prope Scythiam ſiue in ditione, ſiue in fide, ſiue in auctoritate haberent. Quo facto, nihil aliud reſtabat, niſi vt arma cis Iſtrum, Rhenúmque, ſuperiorum barbarorum exemplo, producerent, ac Romanis vnà & virtutem oſtenderent, & periculum intentarent.

CETERVM opportunè ad res nouandas regnum nuper ab Optaro ad fratres duos Mundzucci filios Attilam, Bledamq; deuenerat, homines non tam manu egregios, quàm naturæ immanitate acerbo quodam odio adverſus humanum genus imbutos. Hi verò trans Iſtrum in Scythia, diuiſis inter ſe locis, ac populis, confidentes, cognito, vtrumque Imperatorem bello Vandalico periculoſiſsimo impeditũ, oblata occaſione ſibi vtendum exiſtimarunt, ac, belli conſiliis, facultatibúſque communicatis, tranſmiſſo Iſtro, immenſas Hunnorum, reliquorúmque ex ipſa barbaria populorum copias in fines, ac provincias Imperij transduxerunt, ac caſtella in limitibus Iſtri ad tutelam Imperij poſita deleuerunt. qua de re ſic Procopius. *Romani quondam Imperatores, ut barbaris ultra Iſtrum habitantibus tranſitum intercluderent, utrasque fluminis ripas propugnaculis obuallarunt, non ea ratione extructis, ut ab irruentibus expugnari, ſi quis adortus eſſet, non poſſent, ſed ne ripæ fluminis incuſtoditæ manerent, quod tum ſatis erat ad deterrendos barbaros, ne in Romanos fines incurrerent. posteriore uerò ætate Attila cum ingenti inuectus exercitu, nullo ferme labore omnia ſuſtulit.* Caſtellorum inde diſturbatione aditu patefacto, Attila in Mœſiam, Bleda in Thraciam productis copiis penetrarunt, ac paſsim populari, ac vaſtare agros, atque oppida inſtiterunt. ex quibus Marcellinus Naiſſum, & Singidunum ex prima Mœſia nominauit. Hoc tumultu accepto, Theodoſius ſine mora obuiam eundum tantæ barbariæ ratus, adverſus eos Arnegiſlum, & Ioannem, vtrumq; magiſtrum militum, cum delecto copiarum robore deſtinauit. Ceterùm Arnegiſlus contra Attilam in Mœſiam profectus, apud Marcianopolim acri prœlio decertauit. Ioannes verò, cum pari virtute Bledæ impetum in Thracia excepiſſet, tandem æmuli Arnegiſli fraude peremptus, defenſionem inchoatam reliquit. Ea cauſſa factum, vt Theodoſius, ne duplici bello, & quidem vtroque grauiſsimo, premeretur, pacem Gen-
442 ſerico petenti haud grauatè conceſſerit. Itaque poſtero anno, Dioſcoro, Eudoxióque conſulibus, exercitum, qui adverſus Vandalos erat in Sicilia, revocauit, eúmque, Aſpare, & Areobinda ducibus, adverſus Hunnos ire præcepit. Atque Hunni quidem ſæuitie in provinciis Romanis pergentes, omnia oppida Thraciæ præter Hadrianopolim, Heracleámque vaſtarunt, & in Macedoniam, Græciamq; tranſgreſsi vtramque provinciam plus quàm barbara immanitate dilacerarunt. vt nihil aliud, quàm rabiei Gothicæ, atque Vandalicæ famam feritatis ſuæ magnitudine velle obruere viderentur, veluti qui non ſolùm

lùm à Christiano, sed etiam ab omni diuino cultu alienos animos patriis institutis haberent. Itaque, vt Procopius auctor est, à sinu Ionico vsque ad Constantinopolim omnia suburbana diripuerunt, ac duas munitissimas in Illyrico arces, vrbémque Cassandream, quam antiquitus Potidæam vocabant, exciderunt. Romani verò duces adversus eos profecti, variis prœliis editis hostem multitudine abvndantem irritarunt magis, quàm represserunt. Interim Gensericus fœdere cum Theodosio icto lætatus, sese ad Valentinianum convertit, ac pacem ab illo quoque petiit. ea verò haud ægrè à Valentiniano his conditionibus data est, vt posthac ipse certis se Africæ limitibus contineret, tributum Valentiniano per triennium solueret, & Honoricum filium ad seruandam, quam bis fregisset, fidem obsidem daret. idem sibi Byzacenam, Abaritanam, Gæruliam, & partem Numidiæ retineret, Zeugitanam, vel proconsularem exercitus, reliquas Valentinianus haberet. Tranquillato inde regno, Gensericus, cum optimates quosdam suos adversus se coniurasse compositis insidiis comperisset, non eos solùm multis suppliciis excruciatos necauit, sed ceteros etiam, quos eiusmodi facinoris suspicio leuis afflasset, tam multos afflixit, vt plus propriarum virium in ocio perderet, quàm, si prœlio decertasset. Bellum inde Hunnicum horrens Theodosius, Maximo iterum, Paternóque consulibus, oratores de 443
pace ad Attilam misit, ac sex millia pondo auri in præsens pro recessu, mille autem minas, si suis finibus in posterum foret contentus, se quotannis præbiturum spopondit. Quibus conditionibus acceptis Hunni pacati, sese vltra Istrum cum sociis rettulerunt. verùm, vt inquit Procopius, multa gaza parta, ac centum viginti millibus hominum captis, ita vt satis constet, nullam vnquam nationem maioribus Illyricum maleficiis affecisse. Huic verò malo insuper accessit tanta niuis altitudo, vt tristis cuiusdam prodigij opinionem attulerit. uam vix sex mensium spatio liquefacta ingentem hominum, pecudúmque multitudinem ipsa frigoris, atque rigoris asperitate necauit. Romæ Leo pontifex, cum omnes curas ad purgandas hæreticorum labes, & sanandam Ecclesiam contulisset, eò vsque indagando perveniт, vt Manichæos, qui latebant, in vrbe deprehenderit. itaque ex tenebris erutos, atque in conspectum Ecclesiæ datos omnes opinionum suarum nequitias prodere, &, libris incensis damnare, coegit. quin etiam ex eorum confessionibus, quos doctores, episcopos, presbyteros, quibúsque in locis haberent, expressit. cuius exemplum multi in Oriente episcopi imitati eandem sibi piæ laudem industriæ pepererunt. In Italia terræmotu laboratum est ita, vt impetu eius Romæ plurima ædificia procubuerint. Proximus annus, Theodosio XVIII, & Albino consulibus, pace vtroque Imperio latè par- 444
ta fuit insignis. Attila verò à bello externo ociosus ferocitatem, quam

exercere in alienos didicerat, in consanguineum suũ convertit. siquidē
Bledam fratrem, vt solus imperio potiretur, vita per insidias exuit. (si-
cut Prosper, & Cassiodorus notauit.) (nam Marcellinus insequente
anno factum hoc prodidit.) fratre verò extincto ad se summam rei
Hunnicæ transtulit, ac populos, qui ei parebant, imperio obedire suo
coegit. Itaq; vt opes, ac potentiam auxit, sic adversus homines super-
biam, immanitatem, ac diram quandā acerbitatem odij incitauit. Nam
se natum ad concussionem gentium prædicabat, & formidabilem po-
pulis omnibus præferebat, superbè admodum incedens, atq; huc, & il-
luc oculos circunferens. quam morum truculentiam species ipsa cor-
poris quoque augebat. statura breuis, latum pectus, grande caput, par
ui oculi, rara barba, nasus simus, color ita teter, vt originis eius signa
haud dubia proderet, natura confidens, sed post gladium Martis in-
ventum, qui apud Scythicos reges magno semper in honore fuisset,
multò magis. nam cùm pastor quidam, vt inquit Priscus, buculam con
spiceret claudicantem, vt caussam vulneris inveniret, solicitus cruo-
ris vestigiis institit, tandemq; ad gladium, quem depascens bucula in-
cautè calcauerat, venit, effossumq; protinus ad Attilam tulit. Quo ille
agnito, vt erat alto animo præditus, arbitratus est, se totius orbis ter-
rarum dominum constitutum, ac per Martis gladium potestatem om-
445 nium sibi permissam esse bellorum. Valentiniano inde VI, & Nonio
consulatum gerentibus, cum eadem, qua antè, pace florerent omnia,
Valentinianus lætus Romam ad vicennalia sua peragenda concessit.
quam occasionem nactus Leo pontifex, quod audiuisset, Hilarium
Arelatensem archiepiscopum iniussu suo in Gallia episcopos ordina-
re, mirè offensus ipsum vt de ea re ad Aetium scriberet, impulit. Earum
litterarum adhuc extat exemplum : *Aetio, viro illustri, magistro utriusq; militiæ
Valentinianus Aug. Hilarius Arelatensis episcopus, sicut uenerabilis uiri Leonis Romani
Papæ fideli narratione comperimus, contumaci ausu inlicita quædam præsumenda tentauit.
nam ecclesiæ Ro. urbis inconsulto pontifice indebitas sibi ordinationes episcoporum sola te-
meritate usurpans inuasit. Huic, neque dij in posterum tale aliquid liceat, apostolica, & no-
stra auctoritate prouisum est. VIII Idus Iunias Romæ, Valentiniano Augusto sextum
446 conside.* Aetius inde tertium, & Symmachus primum iniere consu-
latum. Ab hoc anno summam reipublicæ atque Ecclesiæ pacem, atque
tranquillitatem grauis bellorum hæreseúmque tempestas excepit. quę
totum Theodosij, Marciani, in primisque subsequens Valentiniani
Imperium miserè, atque assiduè adeo conflictauit, vt, excepto Gen-
serici, qui in fœdere tertio mansit, ab Africa bello, nulla mali species
ad Romanas cōtundendas opes abfuerit. In primis terror hominum
Attila quiescere nesciens, atque vnà gloriæ, prædæq; appetens vio-
lato fœdere nouum Theodosio bellum indixit, caussa prætenta, quòd
ille annua tributa ex pacto non persoluisset. simul etiam Valentinia-
no, cuius caussa secerni à Theodosiana non poterat, grauissimè com-

minatus

minatus est, cum nihil in ore nisi seruitutem, cædem, direptionem, atque inflammationem haberet. Itaque Aetius, cum ad consulatum ineundum Romam, vbi Valentinianus quoque erat, venisset, omni cura in id incubuit, vt quæcunque posset, ad Hunnicum frangendum impetum necessaria compararet. Per eosdem dies Picti, Scotique certiores facti, Romanos aliis bellis implicitos Britannis subvenire non posse, atque Aetium Romam revocatum ex Gallia discessisse, erecti animo ad invadendam insulam redierunt, extremámque eius partem ad Murum vsque ceperunt, ibique præsidium in arce edita positum expugnarunt. Britanni tam repentina, ac valida irruptione perculsi, cum, muro, ciuitatibúsque relictis, in fugam se coniecissent, passim ab insequentibus hostibus strati sunt, donec fame vtrumque exercitum invadente, cùm omnia alimenta, præterquam ex venatione, subtracta essent, res in mutui latrocinij formam concessit. Quos verò belli clades reliquos fecit, ij epistolam ad Aetium miserũt, in qua calamitates suas sic exposuerunt: *Aetio tertium consuli gemitus Britannorum Repellunt nos barbari ad mare; repellit mare ad barbaros. inter hæc oriuntur duo genera funerum, ut aut iugulemur, aut mergamur. Quamobrem oramus uos, ne nos tam perditis rebus deseratis, cum à uobis repulsis nulli sint, ad quos confugiamus.* Neque tamen his litteris aliquid auxilij impetrarunt, quòd Aetius, vt inquit Beda, bello Hunnico grauissimo erat occupatus. nam quamvis anno ante hunc proximo Bleda Attilæ fratris sui interemptus esset insidiis, Attila tamen ipse adeo intolerabilis remansit hostis, vt totam (sic enim ille pergit) pene Europam, excisis ciuitatibus, atque castellis, aroderet. Interim Britanni fame vrgente coacti, alij sese hostibus dediderunt, alij, postquam humanum subsidium deplorarunt, Deo confisi ex montibus, & saltibus, quò se condiderant, erumpentes, atque in hostes invadentes magnas eorum strages dederunt. Ita, Scotis in Hyberniam reversis, Picti in Aquilonari insulæ parte vltra Murum domicilia posuerunt, ac subinde prædas de Britannis agere perrexerunt. Sub eosdem dies apud Ephesum res ingentis apud omnem posteritatem stuporis evenit, quæ resurrectionem corporum, quam multi revocabant in controversiam, confirmauit. Ante ducentos fermè annos, Imperatore Decio Christianos religionis gratia divexante, septem pueri Ephesi ex iisdem parentibus nati, cum palàm Christum profiterentur, timore persequutionis exanimati vrbe secesserant, ac sese in speluncam proximi montis abdiderant. cuius aditum industrij persequutores extrinsecus ita obsepserunt, vt evadendi etiam enixè molientibus facultatem eriperent. Pueri vt se clausos, vallatosq́ senserunt, in mœrorem conversi repente somno acriore oppressi sunt, atque ita vsque ad hunc annum sopiti manserunt. tum verò molibus speluncæ forte remotis experrecti, perinde quasi vnam tantùm noctem dormissent, vnum ipsorum in vrbem victus comparandi caussa

Expetiit ductore manus, te marte pedestri
Sudantem repetebat eques tua signa sequutus.
Dux fugit, insequeris, renouat certamina, uincis,
Clauditur, expugnas, elabitur, obruis, atq;
Sarmaticæ paci pretium sua funera ponis.
Partitur. iussum subiit iam transfuga letum.
Atque peregrino cecidit tua uictima ferro.

Marcellinus Aragislum magistrum militem in Ripensi Dacia iuxta Vtum amnem ab Attila rege viriliter pugnãtem plurimis hostium interemptis occisum esse, Attilam populabundum vsque ad Thermopolim peruenisse, scribit. Ex quo apparet, cum Anthemij acta suppresserit, ipsum omnino in hac historia vacillare. His actis Theodosius tantum bellum auersatus legatos ad Attilam de pace in Scythiã misit. In hanc legationem se missum esse Priscus historicus, vt exponit Iornandes, narrauit: *Ingentia*, inquit, *flumina, id est Tisiam, Driccamq; transeuntes uenimus in eum locum, ubi dudum Vidicula Gotthorum fortissimus dolo Sarmatarum occubuit. indéq; non longè ad uicum, in quo rex Attila morabatur, accessimus, uicum, inquam, instar ciuitatis amplissimæ. in quo lignea mœnia ex tabulis nitentibus fabricata repperimus. quarum compago ita solidum mentiebatur, ut uix ab intento posset iunctura tabularum comprehendi. Videres triclinia ambitu prolixiore distenta, porticusq; in omni decore dispositas. area uerò curtis ingenti ambitu cingebatur, ut amplitudo ipsam regiam aulam ostenderet. Hæ sedes Attilæ regis barbariam totam tenentis, hæc captis urbibus habitacula præponebat.* Ceterùm pacem impetratam ex intermisso per sequentes annos bello colligitur. Hac re cognita Valentinianus, ne solus relinqueretur iniuriæ, libidiniq; Attilanæ obnoxius, & ipse oratores ad pacem petendam misit, Casiodorum Casiodori Senatoris auum, & Carpilionem Aetij Patricij filium. de qua legatione sic scriptum est in epistola Theodorici regis apud Senatorem: *Casiodorus Aetio Patricio in defendenda rep. fuit socius, cuius auctoritatem Valentinianus Imperator in omni capiendo consilio sequebatur. legatus autem ad Attilam unà cum Aetij filio Carpilione missus uidit eum intrepidus, quem timebat Imperium, ac facies illas terribiles, ac minaces fretus ueritate despexit. nec dubitauit altercationibus aduersari, qui furore nescio quo raptus mundi dominatum uidebatur expetere, inuenit regem superbum, sed reliquit placatum, & calumniosas eius allegationes tanta ueritate refellit, ut is gratiam quæreret, cui pacem cum regno ditissimo non habere, utile esset. erexit constantia sua partes timentes, nec imbelles sunt crediti, qui legatis talibus erant armati. pacem retulit desperatam. cuius legatio quid profecerit, datur intelligi, quæ tantum est gratanter excepta, quantum & uidebatur optata.* Leo pontifex pridie Kal. Iulij ad litteras Ianuarij Aquileiensis episcopi rescripsit, vt oẽs clerici, qui hæreticorum communionem iniissent, atq; ad Ecclesiam rediissent, modò ne iterata maculati tinctione fuissent, eum gradum, in quo erant, obtinerent, neq; ad altiorem prouehi possent. In Hispania Richila rex Sueuorum obiit, Riciario filio successore relicto. Eodẽ anno Ecclesiam vix dum à Nestoriana hæresi respirantẽ nouus alius per-

fidiæ veternus invasit, qui in multos post annos magnos tumultus, ac graues in populis seditiones exciuit. Hæc autem Eutychiana hæresis appellata est. quæ vt orta, atq; extincta sit, actionibus suo quibusq; anno reddendis, deinceps, vt instituimus, exponemus. Constantinopoli Eutyches archimandrita, vir eruditionis, atq; auctoritatis inter monachos singularis, palam dicere, atque oratione tueri non dubitauit, corpus Christi diuersæ à nostro esse substantiæ, & Christum totum vnius esse naturæ. ex quo apertè vt Arrius Christi diuinitati, sic hic, alter Apollinaris, detrahebat humanitati. ceteris verò omnibus opinionem eius vt non solùm falsam, sed etiam ridiculam aspernantibus, vnus extitit Dioscorus Alexandrinus episcopus, qui auidè illam arripuit, &, si quis oppugnare vellet, defendit. Kal. Octobris Theodosius Augustus nouarum volumen Constitutionum ad Valentinianum Romam misit, quas ad suum Codicem adiici, & Nouellas appellari voluit. eas Va-
448 lentinianus, Postumiano, & Zenone consulibus, Rauenam Roma reuersus Nonis Maij Albino præfecto prætorio, Patricioq; obseruandas mandauit. In Gallia, cum Armoricanos adhuc defectionis in pertinacia permanentes Aetius aliis curis implicitus Eocharico Alemanorũ regi subigendos tradidisset, is, validissimo comparato exercitu, castra in eos promouit. Armoricani, vbi tantam in se ruentem molem viderunt, in timorem de sua salute adducti, ad Germanum Antisiodorensem episcopum confugerunt, eumq;, vt incolumitatem sibi procuraret, orarunt. Paruit eorum voluntati Germanus, ac regem, progressus obviam, cum exercitu consistere, manu freno equi iniecta, coegit. eũq;, vt pacem populis daret, admonuit. Ille rem ad Aetium, Aetius ad Valentinianum reiecit. Quare Germanus ad Valentinianum Rauennam iter ingressus est. in itinere autem multa signa & in Gallia, & in Italia edidit. præcipuè autem Mediolani, cum vrbem, templùmque incognitus introiisset, atque in populi turba lateret, mirandum in modum in ipsa Sanctorum solemnitate est agnitus. Rauennam inde progressus, summo studio à Petro episcopo, & tota ciuitate excipitur. Cum Placidia vas argenteum cibis refertum ad eum misisset, ille, cibis ministris suis distributis, argentum sibi in necessitates pauperum conferẽdum retinuit, & patinam cum hordeaceo pane remisit. quem Placidia libens accepit, atque ad salutaria ægritudinum remedia conseruauit. Dum autem ille Rauennæ mansit, multos ægros ad pristinam valetudinem revocauit. insignia verò illa, quòd Acholium eunuchum, præpositum sacri cubiculi, maligni vexatione spiritus liberauit, & Volusiani filium, qui Sigeuultis Patricij cancellis præerat, ad depellendam febrim accitus, cum mortuum inuenisset, vitæ restituit. pacem etiam Armoricanis impetrauisset, nisi noua eorum rebellio iustã, quò minus daretur, principis iracundiam excitasset. Lapsus inde in morbum à Placidia se visitante poposcit, vt corpus suum, postquam anima

nima

nima excessisset, in patriam deferendum curaret, ac septimo pòst die pridie Kalen. Augusti expirauit. Eo mortuo suppellex eius ita diuisa est. Placidia capsulam cum sanctis relliquiis sibi asciuit, Petrus vrbis archiepiscopus cucullum cum interiore cilicio, sex antistites, qui aderant, vnus pallium, alter cingulum, duo tunicam, duo sagulum assumpserunt. Acholius prætereà aromatibus corpus condiuit, Placidia vestiuit, Valentinianus comites, qui prosequerentur, attribuit. Ita multis effulgens miraculis perlatum in Galliam Kalen. Octobris Antisiodorum, magna effusi populi celebritate susceptum est. Ceterùm hic fuit Petrus, ab eloquentiæ præstantia Chrysologus appellatus, cuius egregij multi extant sermones, pòst Fori Cornelij, vnde originem trahebat, & mortuus, & sepultus, atque in numerum Sanctorum ascriptus. Flauianus autem Constantinopolis episcopus, cum Eutychetis hæresi latè serpente multos miserè implicari videret, maturè occurrendum arbitratus, episcopos suos ad vrbem advocauit. In eo conventu Eutyches ab Eusebio Dorylæensi episcopo accusatus, & à patribus adesse, ac fidem suam expromere iussus, respondit, Dominum nostrum, antequam diuinitas cum humanitate coniungeretur, ex duabus naturis constitisse: at post earum coniunctionem vnam in eo naturam tantummodo extitisse, corpúsque eius non ex eadem esse substantia cum nostro. Quod cum episcopi audissent, ipsum repente magno consensu communione priuarunt. Ea sententia consternatus Eutyches confugit ad Theodosium, ac se falsis ab Eusebio criminibus expostulauit oppressum. Quamobrem Theodosius, vt eadem caussa deintegro cognosceretur, edixit. quæ cognita cum paribus esset sententiis condemnata, Theodosius Leonem pontificem de tumultu, quo premeretur Ecclesia, docuit. eadémque ratione Eutyches, se immeritò damnatum, expostulauit. Itaque sequenti anno, Protogene, Asterioq; consu- 449 libus, Leo XII Kalen. Martias scriptis litteris Flauiano mandauit, vt se de actis omnibus per idoneum nuncium edoceret, quò maturè de ea re iudicare, & seditionem sedare Ecclesiæ posset. Theodosio verò Kalen. Martij rescripsit, sibi adhuc compertum non esse, quamobrem Eutyches damnatus esset, quòd is ad se scripsisset, se Nicæna decreta seruantem in fidei diuersitate culpatum esse. Interim Theodosius tantæ seditionis impatiens, ad hanc rem iudicandam Concilium Ephesum ad Kal. Augusti episcopis Orientis indixit. deq; ea re certiorem Leonem fecit. Leo verò iam de omni Eutychetis impietate, & iusta illius damnatione commonefactus, Idibus Iunij litteras ad Theodosium, Pulcheriam, & Flauianum dedit, quarū hæc erat summa: se ad Concilium accedere nolle, tum quia res exemplo careret, tum quia incertæ præsentis temporis rationes se ab ecclesia discedere, atque ab vrbe non paterentur, & quòd caussa fidei, quæ tractabatur, adeo explorata esset, vt etiā sine Concilio transigi posset. tamen, vt Theodosij voluntati

tati pareret, legatos mittere, qui vice sua caussam piè, ac fideliter expedirent. dolere etiam, quòd nimis angustum tempus ad conveniẽdum sit præstitutum, cũ à tertio Kal. Maias, quo litteras eius acceperit, maior pars temporis fuerit in instruendo legatorum itinere consumẽda. Legati fuere Iulianus episcopus, Renatus presbyter tituli S. Clementis, Hilarius diaconus, & Dulcitius notarius. Kalendis Augusti Ephesi Concilium convocatum est, cui Dioscorus episcopus Alexandrinus, Domnus Antiochenus, Iuuenalis Hierosolymitanus, & Flauianus Constantinopolitanus cum suis quisq; episcopis, atq; ipsi præterea legati Leonis affuere. Ibi Theodosij iussu sentẽtiæ dictione priuati sunt, qui conventum Constantinopolitanum inierant, quòd eorum tum decreta disquirerentur. Dioscorus autẽ ex Chrysaphij præfecti Palatij auctoritate, cum summum sibi in Concilio auctoritatis ius asciuisset, rem totam pro sua libidine administrauit. nam episcoporum alios non admisit, alios per vim sibi assentiri coegit. Ita non solùm Eutychetem absoluendum, sed Flauianum etiam, & Eusebium, Theodorũ Mopsuestenum, Theodoritum Cyrensem, & Ibam Edessenum, aliosq; multos abdicandos curauit. Hilarius autem Leonis legatus, vbi cõtra leges omnia administrata persensit, ne vim aliquam pateretur, Concilio se subduxit, ac maturato itinere Romam profectus, Leonem de ratione Ephesini conventus edocuit. Quibus rebus Leo permotus, episcopos ex Italia Romam primo quoq; tempore advocauit, atq; ex eorum sententia III Idus Octobris ad Theodosium, & postridie ad Pulcheriã litteras eodem argumento misit: quoniã quæ acta erant Ephesi sibi, narrante Hilario, cognita, non solùm fidem non subleuarẽt, sed omnes etiam ecclesias vulnerarẽt, rogare illos, vt caussam in integrum redigerent, donec maior sacerdotũ numerus conveniret, & vt apostolorum, ac martyrum coronas ante oculos haberent, quibus nulla alia fuisset caussa patiendi, quàm confessio veræ diuinitatis, & veræ humanitatis in Christo, sinerentq; de ea re Concilium generale in Italia celebrari, quod oẽs offensiones sic aut tolleret, aut leniret, vt nihil vltrà relinqueretur aut in fide dubium, aut in caritate diuisum. Idibus verò scripsit ad clerum, & populum Constantinopolitanum, se vehementem ex actis Ephesinis traxisse dolorem. iubere autem, eos bono animo esse. nam se neminem vnquam in cõmunionem admissurum, qui viuentis Flauiniani sedem invasisset. atque iam nunc anathema eis indicere, qui veritatem carnis nostræ in Christo diffiteantur. Per eosdem dies Valentinianus cum Placidia matre, & Eudoxia coniuge Romam, relicta Rauẽna, migrauit. postridie verò, quàm vrbem iniit, insigni pompa ad venerandam Beati Petri basilicam vnà cum eisdem processit. Quibus Leo, & episcopi, qui Romæ convenerant, statim hilares occurrerunt, atque ab eis summis precibus, lacrymisq; petere institerunt, cum Theodosio agerent, vt fides à maioribus tradita, ac

paullo

paullo ante Ephesino conventu labefactata, conseruaretur, & vt Flauianus, ac cæteri episcopi iniustè damnati restituerẽtur, atque ad eam rem Concilium in Italia cogeretur. Quorum auctoritati Valentinianus, atque Augustæ se obsequuturos alacri animo responderunt. extant adhuc singulorum epistolæ ad Theodosiũ hac de re scriptæ. quas hic intexere non videtur operæpretium. Ad eas verò rescripsit Theodosius, gratias se Deo agere, quòd Romam se incolumes cõtulissent. De iis, quæ Leo petisset se nulla in parte à paterna religione, & maiorũ disciplina desciuisse. ad quam conseruandam conventum Ephesi convocasse, in quo magna libertate, & integra veritate indignos sacerdotes remotos, dignosq́ susceptos esse. inter quos Flauianum perniciosæ rerum nouitati studentem meritò esse damnatum. quo summoto, pacem esse ecclesiis restitutam. sed his de rebus pluribus ad Leonem scripsisse. Hoc est Concilium Ephesinum secundum, propter prauitatem suam à Græcis prædatorium appellatum, non sine magno Theodosij probro peractum. In Gallia Apollinaris Sidonij pater præfecturam prætorianam exercuit. de qua sic ipse Sidonius scripsit: *Audiui adolescens, atque adhuc nuper ex puero, cum pater meus præfect[us] prætorio Gallicanis tribunalibus præsideret sub cuius magistratu consul Asteri[us] anni sui fores uotiuum trabeatus aperuerat. adhærebam sellæ curuli, & si non latens generositat[e] per ordinem, certè non sedens per ætatem, mixtusq́; turmæ censualium penulatorum consuli pro[x]imus eram*. Meroueus etiam rex Francorum patri Clodioni successit, ac paratis copiis, quod maiores sui tentarant, neque assequi à Romanis semper repulsi potuerant. Rhenum sine certamine vllo traiecit, ac demum sedes Francorum ad Axonam amnem. permittente, aut certè non repugnante Valentiniano, locauit. ab eo inde Frãcorum reges, qui abhinc in Gallia dominati sunt, Merouingorum tulere nomen. Hæc Francorum regni in Gallia primordia fuisse, doctissimis placet auctoribus. quæ idcirco notanda fuerunt, vt à quibus principiis quantæ progressiones euaserint, singula deinceps lustrando tempora appareret. Eadẽ ratione Angli nunc primùm Britanniam non irruptionis, sed migrationis gratia tenuerunt. Britanni nanque à Pictis, & Scotis, (qui Pictis adiuncti partem insulæ ad aquilonem pertinentem tenebant,) assiduis incursionibus afflictati, desperato Romanorum auxilio, ad Anglos Saxones Germaniæ populos confugerunt, atque eorum nixi auxilio hostes fugarunt. Post paullo autem Angli stipendia sibi promissa à Britannis non soluta caussati, ipsam, quam defenderant, Britanniam invaserunt, ac fœda strage hominum, ecclesiarúmque pro gentilitatis, cui addicti erant, iure facta, ibi certa domicilia collocarunt, Ita Britãnia in duas partes diuisa duo regna accepit, vnum Scotorum ad aquilonem, alterum Anglorum ad austrum. vnde illa Scotiæ. hæc Angliæ nomen invenit. Dioscorus inde superiore victoria non contentus, qua Flauianum innocentem everterat, longius etiam cupiditate,

450 amentiáque processit. quippe, Valentiniano VII, & Auieno consulibus qui fuit annus quadringentesimus quinquagesimus, eundem, ne quando, recuperata dignitate, sibi, aut caussæ suæ obesset, occultè occidendū curauit. Quo facto, clerus, populusq; Constantinopolitanus Anatolium in eius locum substituit. Quod vbi Leo audiuit, de illius doctrinæ sanitate solicitus XVII Kalen. Augusti Theodosium per litteras obsecrauit, vt ad se illius confessionem transmitteret, & Concilium haberi in Italia sineret. Nam si ille aliter, inquit, de Verbi incarnatione, quàm Catholicorum omnium, & mea fert professio, senserit, communione nostra priuabitur, &, si qui erunt, qui à puritate fidei, & patrum auctoritate dissentiant, convenientibus in vnum iis, qui aut ignoratione, aut timore prolapsi sint, eis opportunis correctionis remedijs consuletur. Hāc verò epistolam Theodosius non accepit, quia V Kal. Augusti vitā reliquit. Mortuus est anno ætatis quinquagesimo, Imperij quadragesimo tertio. boni, & mitis principis potius, quā strenui, & constantis laudem adeptus. Nulla virili prole ab eo relicta Pulcheria soror ipsius viuentis voluntatem, iudiciumq; sequuta, senatu ipso consentiente, Marcianum ad Imperij culmen evexit, eum, quem supra à Genserico captum cōmemorauimus, atq; eidem mox se cōiugio copulauit. Ille verò simul atq; Imperiū iniit, pro insito pietatis Catholicæ studio statim cogitare de præsenti Ecclesiæ dissidio remouendo instituit, ac mox à responsalibus Leonis edoctus, quāto scelere se Dioscorus obstrinxisset, qui Leonis auctoritatem interpositam respuisset, & Flauianum iniustè dānatum iniustius extinxisset, litteras ad Leonē has misit: *Dei prouidentia, & senatus, militumq; suffragiis ad Imperij culmē ascendimus. Quare pro reuerenda & Catholica religione Christianæ fidei, cuius præsidio uirtutem potentiæ nostræ credimus gubernari, sanctitatem tuam principatū in episcopatu diuinæ fidei possidentem, sacris litteris salutare uoluimus, rogantes, ut pro firmitate, & statu Imperij nostri Deū precetur, ut eam nobis mentem det, [illegible] omni impio errore sublato per celebrandum, te auctore Cōcilium pax erga omnes episcopos Catholicos ab omni scelere pura concilietur.* Postquam autē legati à Leone missi venere, tum iterū ita scripsit: *Reuerendissimos uiros, quos ad nostram pietatem tua sanctitas misit, benignè, hilariterq; accepimus. reliquum est, ut si placuerit tuæ beatitudini ad has partes adire, & Concilium celebrare, hoc facere studio religionis dignetur nostræ certè uoluntati admodum satisfaciet, & quæ sacræ religioni utilia sunt, statuet. sin autem propter difficultatem ab hoc itinere deterretur, ipsa certiores nos per litteras faciat. Nam in omnem Orientem, & Thraciam, & Illiricum sacras nostras litteras dimittemus, locum, qui nobis placuerit, ad conueniendum episcopis indicentes. ut quæ Catholicæ fidei prosint, sicut sanctitas tua secundum ecclesiasticas regulas constituerit, sua dispositione declarent.* Scripsit etiam Pulcheria ad eundem, Anatolium Catholicæ religioni studere, & apostolicam litterarum eius confessionem amplecti, Flauiani cadauer Constantinopolim allatum in basilica apostolorum more maiorum esse repositum. reliquum esse, vt ipse suam de habendo Concilio sententiam exprimat,

mat, vt episcopi Orientis convenientes, ex eius auctoritate de Catholica confessione decernant. Dum hæc in Oriente à Marciano geruntur, Attila bellum adversus Occidentem & Valentinianum internecinum parauit. occasio verò tulit, vt arma Galliæ prius, quàm Italiæ, mouerit, quamvis longius positæ, & minus patiendæ iniuriæ opportunæ. quæ fuit huiusmodi. Gensericus Theodorici regis filiam Honorico filio suo matrimonio iūxerat, sed suspicione veneni sibi parati mox reciso naso dehonestatam ad patrem remiserat. itaque vindictam meritò timens, Theodoricum delere, Gotthorúmque opes labefactare constituit. sed viribus suis diffidens, Attilam in eius perniciem multis missis muneribus incitauit. Attila homo auarus, & belli cupidus, prædæ, & mercedis magnitudine ostentata, haud grauatè se voluntati eius obsequuturum promisit. ac statim consilio non insulso, vt Romanorum ac Gotthorum opes, atque auxilia separaret, legatos alios ad Valentinianum misit, per quos se in Galliā adversus Gotthos, (quod salua ipsius amicitia facere posset) contendere velle ostendit, alios verò ad Theodoricum, per quos se statuisse Romanos adoriri significauit. proinde se vtrique magnopere suadere, vt alter ab alterius auxilio abstineret, neque alieni periculi caussa suas fortunas in dubium devocaret. Valentinianus autem iāpridem in omnem Attilæ actionem, atq; orationem intentus, fuco verborum se decipi veritus, subitò per fidos nuncios Theodorico legationem Attilę, atq; occultum, vt rebatur, eius consilium demonstrauit. eumq́;, vt in cōmuni periculo communia arma susciperet, invitauit. nam satis omnib. apparere, Attilam orbis terrarū imperium affectare, neq; iustas belli caussas requirere, verum in capiendis armis vni libidini, atq; inexhaustæ cupiditatis suæ voragini indulgere. nā ius, fasq́; omne despicientem promiscuè se hostem mortalibus omnibus agri, terræ've aliquid possidentibus exhibere. quamobrem æquissimum videri, vt qui adversus omnes homines animi sui sæuitiem inflāmarit, is omnium etiam hominum opibus, armisq́; coerceatur. Hac legatione accepta, Theodoricus summo studio se facturum quod ille suaderet, respōdit, ac fœdus adversus Attilam, si in Galliam inuaderet, haud invitus percussit. Theodorico in belli societatem ascito, Valentinianus inde ad Gundicariū, regem Burgundionum, Sangibanum Alanorum, & Merouæum Francorū se contulit, atq; eorum, quia sedes in Gallia habebāt, caussam cōmunem agi cum ostendisset, haud ægrè, vt eidem se iungerent fœderi, persuasit. inde totius belli summā, ac rei pro iudicio suo administrandæ arbitrium Aetio, duci illa ætate manu, consilioq́; prōptissimo, atque in barbarorum bellis exercitatissimo, tradidit. qui, delectu barbarorum, atque Italicorum quàm acerrimo in Italia habito, nihil, quod ad tantū hostem excipiendum pertineret, omisit. Contrà Attila non solùm vim innumerabilem Hunnorum coegit, sed magnum etiam numerum

Oſtrogotthorum, qui adhuc in Scythia erant, eique parebant, exciuit. quos tres ex Amalorum familia fratres, ſtrenui maximè duces, Valamirus, Theodemitus, & Vindemirus ducebāt. Quin etiam Ardaricus rex Gepidarum, Sarmatæ, Geloni, Neuri, Rugi, Baſtarnæ, ac bellicoſiſsimi quique ex Scythia populi in eam militiām nomina ſunt profeſſi. totáque Germania ſiue metu, ſiue amore ad huius expeditionis ſocietatem arrecta. Atque ita totus hic annus vtrinque in contrahendis auxiliis eſt conſumptus. quo eodem anno tanta in Italia annonæ penuria laboratū eſt, vt multi fame adacti, filios, & parentes ſuos pre-
451 tīj habendi cauſſa vendiderint. Itaque Valentinianus, ſequenti ineunte, quo Marcianus Auguſtus cum Adelphio conſul fuit, ad Aetiū Patricium pridie Kal. Februarias Roma ſcripſit hoc modo: *Cum obſcœniſſima fames proximè p r totam Italiam deſæuierit, hominesq́; filios, & parentes uendere, ad diſcrimen inſtantis mortis effugiendum coacti ſint, ego reuocans conſtitutiones maiorū, uenditionem cenſeo ſubmoueri, quam prædicta fames ingenuorum fieri perſuaſit.* Interim Attila ſæuiente adhuc hieme, cum exercitu, quem in Schythia ex diuerſis conflauerat gentibus, caſtra mouit, ac per Germaniam iter faciens, populos eius omnes ad arma Galliæ ſecum inferenda ſolicitauit, cum aliis ſpem prędæ opulentiſsimę oſtentaret, alios odio erga Romanos, quàm maximo poſſet, accenderet, aliis terrorem exercitus ſui inuictiſſimi obiectaret, omnes autem à capiendis pro Romanis armis averteret, clade commemorata Francorum, quam illi pridem à Vandalis accepiſſent, cum ſoli eorum in Galliam tranſitum impedire conati eſſent. Quibus de rebus haud ægrè omnes Germaniæ populi Attilæ ad Galliarum, vt præſeferebat, excidium contendenti ſe adiunxerunt, Quadi, Marcomanni, Heruli, Turcilingi, Burgundiones, Thuringi, Bructeri, ac demum etiam, qui aſsidui, ac prope quotidiani Galliarum hoſtes ab initio fuerant, Saxones, &, qui in Germania remanſerant, Franci. Quod Sidonius, qui his rebus interfuit, ſcriptum reliquit:

ſubitò cum rupta tumultu
Barbaries tota in te transfuderat arctos
Gallia. Pugnacem Ru um comitante Gelono
Gepida trux ſequitur. Scotum Burgundio cogit,
Chunnus, Bellonotus, Neurus, Baſtarna, Thuringus,
Bructerus, uluoſa quem uel Nicer abluit unda
Prorumpit Francus.

Cum hac igitur tot populorum, gentiúmque colluuie, quæ ad ſeptingenta millia hominum dicitur eſſe complexa, quaſi non terræ Galliæ bellum, ſed toti terrarum orbi peſtem, atque exitium intentaret. Attila ad Rhenum pervenit. ibiq; naues tam multas traiiciendi cauſſa conſtruxit, vt Hercynia ſylua, quemadmodum inquit Sidonius, ſubitò ſecta in lintres abierit. Interim totam Galliam, in primiſque eam, quæ Rheno proxima primum hoſtium ſubitura impetum videbatur, nova, atque

ua, atque invsitata trepidatio, ac pauor incefsit, fingulis fibi crudeles ftrages hominum, populationes agrorum, everfionesq; oppidorum, quas in Oriente factas audiuerant, fe vifuros animo deftinantibus. & quidem iampridem ea cælo figna apparuerant, quæ ingentem meritò & horrorem pectoribus, & religionem animis piorum incuterent. cõtra quę mirę multorum Sanctorum hominum virtutes miferis populorum temporibus affulfere. Quippe dum exercitus flumen tranfibat, cum aliæ ciuitates, tum in primis Parifienfes, relicta Lutetia, fe ad loca tutiora recipere inftituerunt. tum S. Genouefa virgo ad vxores eorũ conversa dixit: Cur patriã, in qua natæ, atque educatę eftis, relinquere cogitatis, ac non potius vos, virosq; veftros contra hoftes, armaque eorum ieiuniis, & precibus communitis? fic enim, Deo opitulante, facilius evadetis. Quibus verbis auditis, multæ illarũ, fpe fua in Dei mifericordia pofita, fe in Baptifterium ad vota Deo facienda proripuerunt. Inde viros virgo aggreffa monuit, ne defperatione debilitati fortunas vrbe fuas efferrent, fed Dominum fuppliciter orarent, qui folus ipfos impendentibus eximere periculis poffet. nam quas vrbes, tanquam munitiores, adire contenderent, eas maiorem calamitatem effe paffuras, Lutetiam vero ex tantis malis incolumem emerfuram. Quã vocem rei eventus poftea comprobauit. Attila, Rheno traiecto, occurrentia omnia Germaniæ fecundæ oppida infeftus invafit, ac præcipuè Tungros, Coloniámque deleuit. Cæterùm, cum Seruatio Tungrorũ epifcopus, vrbem illam everfum iri à Beato Petro apoftolo didiciffet, dum ad fepulchrum eius Romæ vota faceret, ne tantæ ruinæ intereffet, ad Traiectenfem vrbem confugit, atque ibi, provt ab apoftolo acceperat, finem vitæ impofuit. Cum autem vndecim millia virginum Britannicarum à vifitandis Sanctorum apoftolorum liminibus in patriam revertentes, Vrfula duce, fecundo Rheno deveherentur, apud Coloniam ab Attila interceptæ facro martyrio coronatæ funt. Inde in Belgicam primam ingreffus, Metas pridie Pafchatis occupatas diripuit fimul, atque fuccendit. populo trucidato, templa omnia præter Oratorium S. Stephani inflammata. In Belgica fecunda Attrebatum excifum. quod poft Vedaftus epifcopus reparauit. In Senoniam inde ingreffus, Tricaffas accefsit. verùm virtute S. Lupi epifcopi nullo maleficio vrbem prætergreffus affecit. Dum autem Attila in Gallia fæuiebat, Aetius legiones fecum Italicas ducẽs, Arelate pervenit. ibi ratus, Gotthos, quanquam fœderatos haud temere fe tanto certamini commiffuros, Avitum Arvernum ad eos evocandos mittit, atque ei, & ceteris regibus, & copiis Gallicis diem ad conveniendum edicit. Cum autem Anianus, Aureliani epifcopus, Attilã ad Ligerim adventare videret, de ciuitate fua folicitus ad Aetium Arelate contendit, ac præfens vrbis periculum demonftrauit. Ille verò Sangibanum Alanorum regem, qui eam vrbem tenebat, formidine confternatum, ac prope à

Romanis alienatum audiens, ad ſe accerſit,& ſe in tempore vrbi affuturum ſpopondit. Interim Attila obvia quæque ſubvertens, Aurelianum ad Ligerim ſitum acceſsit, eámque vrbem ſe dedere recuſantem, ac victoriam ſuam inhibentem, omni mole oppugnare, ac variarum machinarum pulſu verberare inſtituit. Ea re territi ciues, cum quidnā conſilij caperent, in incerto haberent, Anianum cōſuluerunt. ille monuit, vt ſpem in Deo defigerent, atque opem eius ſuppliciter implorarent. Quod cum illi humi proſtrati feciſſent, tum ad eos converſus dixit: Proſpicite de muris, num ſubſidium Dei adveniat. putabat enim, Aetium adventare. proſpicientes autem neminem viderunt. at ille: Orate iterum cum fide. vos enim dominus hodie liberabit. &, cum feciſſent, Proſpicite iterum, inquit, Nemine autem apparente, dixit illis, Si cum fide orabitis, dominus vobis ſine dubio aderit. illi verò cum fletu magno miſericordiam invocare Dei cœperunt. inde ex ſancti epiſcopi præcepto deintegro proſpicientes, nebulam, quaſi de terra ſurgentem, viderunt. Quod renunciantibus ſacerdos dixit. Atqui hoc Domini auxilium eſt. Atque ita trementibus, ac fatiſcentibus aſsiduis iam ictibus arietum muris, ecce Aetius, & Theodoricus, ac Thoriſmundus filius eius cum ſuis quiſque exercitibus prodeunt, commiſſóque certamine Attilam ab vrbe propellunt. Hæc ita acta Turonenſis Gregorius refert. Sidonius verò Attilam vrbem etiam irrupiſſe, verùm, Aetio ſupervenіente, non diripuiſſe prodit. ſic enim ad Proſperum epiſcopum ſcribit: *Dum laudibus ſummis ſanctum Anianum Lupo parem, Germanóque non imparem uis celebrari, exegeras mihi, ut promitterem tibi, Attilæ bellum ſtylo me poſteris intimaturum quo uidelicet Aurelianenſis urbis obſidio, oppugnatio, irruptio, nec direptio, & illa uulgata exaudìti cœlitus ſacerdotis uaticinatio continebatur. cœperam ſcribere. ſed operis arrepti faſce perſpecto, tædıat inchoaſſe.* Attila inde ira feruidus, cum patentiſsimos, ac prœlio faciendo aptiſsimos non longè abeſſe campos Catalauni audiſſet, eò caſtra convertit, atque Aetio ſeſe ſummi ibi prœlij copiam facturum oſtendit. neq; illud Aetius detrectauit, verùm ſtatim cum Gotthis, & Francis, Alanis, & Burgundionibus, & provincialibus, Italicisque acceſsit, ſeq; ad pugnam capeſſendam præſto eſſe ſignificauit. Attila, antequam prœliū iniret, cum exta conſuluiſſet, intellexit, à parte Romanorum ducem à ſua exercitum periturum. interpretans autem, Aetium eſſe caſurum, cuius virtutem, ac prudentiam omnium maximè formidabat, de exercitu ſuo non laborauit, atque alacriter in prœlium hora nona proceſsit, eo conſilio, vt ſi acies ſua inclinaſſet, nox imminens dirempto prœlio ſubveniret. Cum acies inſtruerentur, dextrū cornu Theodoricus, ſiniſtrum Aetius, mediā aciem Sangibanus obtinuit, vt qui ſuſpectæ fidei turba eſſet fidelium ſepiēdus. apud hoſtes autem cornua multiplices populi, mediam aciem, quò tutior eſſet, ſibi Attila depopoſcit. Erat in campis tumulus quidam leniter accliuis, quem qui primus cepiſſet,

cepisset, plurimum ad victoriã momenti consequ[illegible]isset, quo animaduerso, Attila è suis aliq[illegible]ot misit, qui locum occuparẽt. sed Romani anteverterunt, atque Hunnos evadere conantes, facile deturbarunt. Qua de re Attila, cum exercitum suum, tanquam infausto rei auspicio, perturbatum videret, oratione sibi confirmandum putauit. atque ita differere cœpit. Post tot victorias partas, orbémque prope terrarum edomitum, absurdum sanè censuerim vos verbis ad prœlium conserendum accendere. quærat hoc aut nouus dux, aut imperitus exercitus. neque enim me decet vulgare aliquid dicere, neque vos oportet audire. quid autem forti viro iucundius esse potest, quam vindictã manu suscipere? invadite igitur hostem alacres, vt qui bellum non excipitis, sed infertis advocatos videtis tã diuersi generis populos. quod aliud maius esse potest pauoris, ac trepidationis indicium, quàm caput suum sociorum armis, ac lateribus tegere? en, antequam vestrum impetum patiantur, sæuis terroribus concitantur. excelsa loca quęrũt, tumulos capiunt, atque ita in campis munitiones deposcunt. notum est vobis, quàm leuia sint Romanorum arma. primo non dico vulnere, sed puluere perturbantur. ergo dum illi ordines instruunt, dum testudinem nectunt, vos configite præstantibus animis, vt soletis, contemnentésque eorum acies, Alanos, Gotthósque invadite. his enim tanquam neruis eorum pręfectis, repente totum corpus ad terrãm collabatur necesse est. nunc iram, Hunni, nunc vires, nunc arma, nunc cõsilia vestra depromite. faciẽ illi vestrã sustinere non poterũt, si vos fortiter pugnantes aspexerint. Hac oratione perfecta, signo pugnæ dato, alacriter vtrinque concursum est. atque vsque ad noctem tãto ardore, tantaq; pertinacia depugnatum, vt maiore dimicari non potuerit, tanta porro cæde, ac sanguine, vt fœdiorem, ac cruentiorem pugnam antiquitas nulla prodiderit. Feruente autem prœlio, Theodoricus, dum adhortãs suos discurreret, siue equo forte lapsus, pedibúsque suorum attritus, siue, vt alij tradunt, ab Ostrogottho quodam confossus, interiit. Atque hoc fuit, quod Attilæ aruspices de ducis apud Romanos casu prædixerant. quod ille temere ad Aetium traxerat. Eo dolore Gotthi accensi ab Alanis secreti, aciem Hunnorum invadunt. quo impetu Attilam oppressissent, nisi ille providus se, & suos in castra, quæ plaustris obvallata habebat, illico retulisset. Thorismundus autem, qui cum Aetio collem anticipans, hostes de superiore loco depulerat, credens, se ad agmina propria accedere, nocte cæca ad hostium carpenta pervenit. itaque fortiter dimicans capite vulneratur, atq; equo deiicitur. sed, suis intercurrentibus, tandem in equũ relatus liberatur. Aetius verò per tenebras noctis à suis diuisus, cum inter medios hostes vagaretur, num quid adversi Gotthis accidisset, inquirẽs, cum ad castra sociorum pervenisset, noctem scutorum defensione transegit, postridie, luce orta, cum stratos cadaueribus campos esse,

neque

neque Hunnos caſtris exire audere videret, atque Attilam intelligeret propter cladem acceptam prœlium detrectare, ſuam eſſe victoriam arbitratus eſt. Attila verò, quanquã victum ſe cernebat, tamen tanquam victor, in caſtris ſtrepitum armorum edebat, ac tubis canebat, & terrorem ſolitum commouebat. Quod vt ſenſit Aetius, hominem obſidione premere ſtatuit, nimirum breui periturum arbitratus, quia paratam commeatuum copiam non haberet. neque enim propter crebros ſagittariorum eius ictus propior ad caſtra dabatur acceſſus. Qua re cognita, Attila, ſalute deſperata, rogum ex ſellis equorum conſtruxit, eo animo, ut ſi Romani caſtra cepiſſent, ſeſe in eum ardentem coniiceret, ne Romanus aut ſe vulnerato gauderet, aut de capto magnificè triumpharet. Interim Gundicarium regem cum Burgundionibus ſuis deletum, eſt cognitum. Gotthi quoque cadauer Theodorici diu quæſitum reppererunt. eorum vterque à ſuis honeſtiſsimis de more exequiis eſt elatus. Hoc eſt memorabile prœlium Catalaunicum. in quo C L X I I millia hominum cecidiſſe dicuntur, præter nonaginta millia Gepidarum, & Francorum, qui nocte, quæ prœlium præceſsit, inter ſe armis congreſsi mutuis vulneribus concidere. Narrant, riuulũ memorati campi humili ripa labentem peremptorum, ac ſauciatorum ſanguine concitatum fluxiſſe. quóſque ſitis intolerantia ad bibendum adegit, eos ſanguinem, quem vulnerati ſuderãt, potauiſſe. Thoriſmũdus inde funus patris proſequutus, ad Aetium ſe contulit, &, quid ſibi opus facto eſſet, conſuluit. Aetius veritus, ne, deletis, vt opinabatur, Hunnis, Gotthi nimia inſolentia efferrentur, ſuaſit, vt domum repetens, regnum, quod fuerat patris, adiret, ne illud fortè minor natu frater arriperet. Ita ille, Hunnico bello relicto, rex à ſuis acclamatus: in Aquitaniam eſt reverſus. Pariter etiam Sangibanus cum Alanorum, & Meroueus cum Frãcorum relliquiis domũ dimiſsi. Quod vbi Attila audiit, dolum parari putans, ſeſe per aliquot dies intra caſtra continuit. at verò, poſtquam exploratam rem habuit, lætitia ſumma perfuſus, bene de ſe ſperare inſtituit, ac Romanum diſſolutum iam cernens exercitum, ſecurus è caſtris exceſsit, ac ducto ſecum vſq; ad Rhenum Lupo, Tricaſsino epiſcopo, atque cum honore remiſſo, Rhenum traiecit, atque per Germaniam in Scythiam retro incolumis abiit. Hęc armis hoc anno in Occidente adminiſtrata. Orientem verò longè alia ratio certaminis occupauit. Marcianus enim Auguſtus: vt Leonis pontificis voluntati obtemperaret, Concilium Orientalibus epiſcopis Nicæam Bithyniæ ad Kal. Septembris indixit. ac X Kal. Iunij litteras ad eum miſit, vt, cum quibus ei videretur epiſcopis, eò accederet, nam ſe itidem affuturum, niſi publicis rationibus in expeditione fuiſſet occupatus. inde aliis ſcriptis epiſcopos monuit, ſe publici belli neceſsitatibus impediri, quò minus adeſſe poſſet. proinde ipſi abſentiam ſuam æquo animo paterentur. Leo verò V Kalen. Marciano reſcripſit, ſe ad

Concilium

Concilium venire non poſſe, mittere autem legatos, qui ſuas partes implerent, atque illum rationē habendi Concilij edocerent. ei ſe incolumitatem Nicænæ fidei commendare. XIIII verò Kal. Auguſti ad Pulcheriam Auguſtam ſcripſit, votis ſe omnibus expetiſſe, vt Concilium intra Italiam haberetur, quò, ſi ſecuritas ſuppeteret, Occidentales epiſcopi convenirent, voluntatem tamen Marciani non ita aſpernatum, quin legatos miſerit, & rationem habendi Concilij demōſtrarit, ne quid fieret, quod legibus repugnaret. X inde Kalen. Octobris Marcianus, cum eſſet Heracleæ, ad epiſcopos Nicææ convocatos miſit, vt Chalcedonem advenirent. nam ibi ſe quoque præſto futurum. Quod cum illi impigrè, obedienterque feciſſent, tum Conciliū VIII Idus Octobris eſt inchoatū in ęde S. Euphemiæ martyris, pręſentibus legatis Leonis, Paſchaſio, & Lucētio epiſcopis, & Bonifacio presbytero, Marciano Imperatore, & Pulcheria Auguſta, cū adeſſent itē Anatolius epiſcopus Conſtantinopolis, Dioſcorus Alexandriæ, Maximus Antiochiæ, Iuuenalis Hieroſolymorū, & epiſcopi eorum alij amplius ſexcenti. Ibi conſidētibus omnibus, Paſchaſius legatus Leonis denunciauit, ſe mandatum habere ab epiſcopo vrbis Romæ, quæ eſſet caput omnium eccleſiarū, ne patiantur Dioſcorū ſedere in Concilio, ſed intromitti audiendum. exigentem inde ſenatū cauſſam Lucentius excepit, iudicium illi ſubeundum eſſe, quia ſine auctoritate ſedis apoſtolicæ ſynodum auſus eſſet conficere. quod fas non fuiſſet. Iuſſu deinde ſenatus, Dioſcoro reſidente in medio, Euſebius Dorylæenſis epiſcopus intulit: Læſus ſum à Dioſcoro, læſa eſt fides, occiſus eſt Flauianus ſanctus epiſcopus. iubete preces meas perlegi. iubente ſenatu, Beronicianus à ſecretis ſacri Cōſiſtorij eas recitauit. quibus abſolutis, inde quę acta in proximo Cōcilio Epheſino erāt, vtriuſq; partis voluntate perlecta ſunt. Ex quibus apparuit, Leonis pōtificis ad Flauianum epiſtolam, in qua quæſtionē hanc decidebat, fuiſſe neglectā, multóſq; epiſcopos cū exceptione ſubſcripturos fuiſſe, niſi ab amicis Dioſcori prehenſis digitis impulſi fuiſſent, alióſq; aut dolo, aut vi abdicationi Flauiani conſenſum adhibuiſſe. Interrogatus porro Eutyches, vtrū duas in Chriſto naturas aſſereret, reſpondit, ſe ſcire, Chriſtum ante coniunctionē diuinitatis cū humanitate ex duabus conſtitiſſe naturis, ac poſt copulationē vnam in eo eſſe. Rogati verò epiſcopi, cur Flauiani abdicationi ſubſcripſiſſent, ſuccla marunt, Omnes peccauimus, omnes veniam poſcimus. &, cum ſententia cōtra Flauianum, Euſebiúmque recitaretur, iidē ſubiecerunt, Anathema Dioſcoro, Imperator Dioſcorum vlciſcere, viuat Leo multos annos. Poſtridie eius diei de fide multò accuratius eſt quæſitum. Ibi magiſtratus dixerunt: Quoniā declaratum eſt, neq; Flauianū, neq; Euſebiū hallucinatos in fide eſſe, ac propterea iniuſtè damnatos fuiſſe, nobis æquū videtur, vt Dioſcorus, Iuuenalis, & alij, qui primas in Concilio partes obtinuerūt, dignitate epiſcopali

ex legibus abdicentur. quibus acclamatum est, iustum illud esse iudicium. Inde iusserunt, vt singuli episcopi fidem suã expromerent, vt qui scirent, Imperatorẽ Concilij Nicæni, Constantinopolitani, & prioris Ephesini constitutionibus assentiri. Alio inde die cum cõvocati fuissent, Eusebius pro se, ac Flauiano libellos obtulit, Dioscorũ accusans, quòd eodem, quo Eutyches, errore implicitus esset, & quòd se iniustè abdicasset, & quòd fucum in subscriptionibus obeundis fecisset. postulauitque, vt omnia secundi Concilij Ephesini acta abrogarẽtur, & ipsi sacerdotio restituerentur, & vt Eutychetis dogma condemnaretur. Dioscorus inde per Aetium primicerium notariorum citatus respondit, se teneri à custodibus, quò minus adesse posset. inde rursus requisitus post alia responsa, se impediri adversa valetudine dixit. Interim laici quidam Alexandrini introducti varia in Dioscorum crimina cõgesserunt. Itaq; placuit, tertiò citari Dioscorũ. quo item tergiversante, & quid meritus esset, percontante, responsum est, eum legibus esse factum obnoxium. Quibus rebus peractis, legati Leonis ita constituerunt: *Cum Dioscorus Eutychetem ab episcopo suo Flauiano legitimè abdicatum propria auctoritate in communionem receperit, epistolam Leonis ad Flauianum legi non permiserit, atque ita ecclesiis offensionem, & detrimentum attulerit, Leonem episcopũ Romanum communione interdixerit, libellis aduersus se prolatis ter citatus non obtemperauerit, quiq; uariis conciliis erant abdicati, receperit: ob eas res Leo Romanæ urbis episcopus per uos, & præsens Concilium cum beatissimo apostolo Petro ipsum omni dignitate episcopali dispoliat, & omni sacerdotali ministerio abdicat.* Qua sententia ab Anatolio, & reliquis episcopis approbata, Decisio Fidei recitata est, qua Decreta Concilij Nicæni, Constantinopolitani, & Ephesini primi, & epistola Leonis ad Dioscorum cõfirmabatur. eáque Marciano sunt tradita. Quippe anathemate percussi sunt, qui filios duos statuerẽt, & diuinitatem passibilem esse assererent, quiq; confusionem duarum in Christo naturarum sentirẽt, ac duas naturas in Christo ante vnionem, aut vnam post vnionem confingerẽt, quique formã ab eo ex nobis assumptam alterius esse naturæ statuerent. decreuerunt autem perfectum esse in diuinitate, & perfectum in humanitate, verè Deum, & verè hominem, eiusdem cum patre naturæ secundùm diuinitatem, eiusdem naturę nobiscum, excepto peccato. eundem in duabus naturis citra confusionem, citra mutationem, citra diuisionem, citra separationem agnosci, seruatis vtriusque naturæ proprietatibus, in vnam personam, atque hypostasim cõspirantibus. Hæc III Idus Octobris acta. Cum autem adversarij hęc decreta, tanquam potentia Imperatoris extorta, reprehenderent, ac suam sententiam adhuc corroborare contenderẽt, tum Anatolius, Quoniam opinionem vestram adhuc mordicùs tenetis, nósque tanquã Nestorianos accusatis, qui duas naturas prędicamus, vtraque citra confusionem proprietates suas retinente, huius quæstionis diiudicatio diuino numini permittatur. scribatur sententia ve-

stra

ftra in vno libello, & noſtra in altero, atque ambæ in ſepulchro S. Martyris Euphemiæ collocentur, eique veritatis iudiciū permittatur. Hæc cum hæretici probaſſent, ſcripti ab vtraque parte libelli, elato lapide ſepulchri, ſuper pectus ſanctæ martyris deponuntur. ac lapis demiſſus ab vtraque parte diligentiùs obſignatur. deinde precationes ad Deum ſuppliciter effunduntur, vt ſigna edat, vtra ei ſententia cordi ſit. Inde poſt triduum, præſente Marciano, conueniunt, atque, aperto ſepulchro, libellum hæreticorum ad martyris pedes inueniunt, alterum verò in manu eius dextra, quem ſancta virgo Marciano, Anatolióque porrexit, omnibus, qui aderant, facti nouitate ſtupentibus, ac planè attonitis. Ex quo ingens plauſus, & gratulatio à Catholicis facta eſt, hæreticis præ pudore, mœſtitiáque muſſantibus. Inde ſæpius eo menſe epiſcopi coierunt ad hæc, atque alia huc pertinentia ſancienda. in quibus epiſcopi etiam Theodorus Mopſueſtenus laudatus, Theodoritus Cyrenſis, & Ibas Edeſſenus Cōcilio Epheſino prædatorio tanquam hęretici condemnati, cum palam Neſtorio, & Eutycheti renunciaſſent, ſuis eccleſiis reſtituti. quæ tria capita poſt magnum ſeditionis incendium concitarūt. Quin etiam, inſtante Anatolio, decretum Conſtantinopolitani Concilij confirmatum eſt, vt ſedes Conſtantinopolitana proximum locum poſt Romanam teneret. Quibus rebus expletis, Marcianus Conſtantinopolim, epiſcopi ſuas quiſque eccleſias repetierunt. Dioſcorus in Paphlagoniam relegatus eſt. Per eoſdem dies Euſebius Mediolanenſis archiepiſcopus, ſuis ad conuentum aduocatis epiſcopis, ex eorum auctoritate Deciſionem Leonis de fide ad Concilium Chalcedonenſe miſſam probauit. epiſcopi fuere Fauentius Regienſis, Maiorianus Placentinus, Cyprianus Brixellenſis, Quintinus Derthonenſis, Criſpinus Ticinenſis, Maximus Taurinas, Floreius presbyter ab Eulogio Eporędienſi epiſcopo ægrotante miſſus, Gradus presbyter ab Euſtaſio Auguſtano, Cyriacus Laudenſis, Abundantius Comenſis pro ſe, & pro Aſimone epiſcopo Curienſi Rhætiæ primæ, Paſchaſius Genuenſis, Paſtor Haſtenſis, Simplicius Nouarienſis, Ioannes Cremonenſis, Octauianus Brixianus, Iuſtinus Vercellenſis, Quintius Albingaunenſis, Præſtantius Bergomas. Nono autem Kalendas Nouembris Leo pontifex ab archiepiſcopo Rauennate Neone conſultus, num baptiſma impertiendum eſſet iis, qui domos capti ab hoſtibus reueniſſent, cum ſe ſacro lauacro tinctos non meminiſſent, reſpondit, tribui poſſe, ſi modò nemo exiſteret, qui abluros illos fuiſſe aſſereret. Sub eoſdem dies, Placidia Auguſta, cuius potiſsimum conſilio reſpublica nitebatur, eſt mortua. de qua ſic Caſſiodorus: *Placidiam mundi opinione celebratam, principum aliquorum proſapia glorioſam purpurato filio ſtuduiſſe percepimus. Cuius dum remiſſè adminiſtrat Imperium indecenter cognoſcitur imminutum.* Herculano inde, Sporatioque conſu- 452

libus, Marcianus Augustus VII Kal. Februarias edicto sanxit, ne quis discederet à decretis Chalcedonensi Concilio constitutis. Alexandriæ verò Proterio episcopo in locū Dioscori ablegati sublecto, ingens seditio excitata, cū alij Dioscori desiderio angerētur, alij Proterio studerent. eáq; nisi militari manu ab Imperatore missa non potuit coerceri.

Eodem anno Italia sæuo nouarū calamitatum laborauit incendio. si quidem Attila cū immenso, ac formidabili illo suo barbariæ coeuntis exercitu in ipsam demum ferox, ac truculentus iniuit. Quę irruptio cum omniū, quas barbari intulerint, nostrorū sermonibus celebratissima, ac vulgo maximè decantata sit, non aliud tamen est in tota antiquitate ab veterum annalium sermone desertius, vt mihi videātur in tanti periculi magnitudine nō Imperator solùm, ac duces eius ad tantam pestem, cladémq; propulsandam elanguisse, sed ipsi etiā scriptores, nescio quomodo, ad eandem commemorandā obtorpuisse. Neq; enim hęc quisquā accuratè litteris consignauit præter vnum Priscum hominem Græcum, quem magno huius historiæ detrimento amisimus: fortuna vsqueadeo antiquā dignitatis gloriam Italicis inuidente, vt vetera florentis Italiæ decora labefacere non contenta, præclara eorum etiam cōsignata litteris monumēta obliterare studuerit. Quod quādo, ita Deo volente, contigit, Prisci iacturam æquo animo patiemur, quæq; tantorum malorum testimonia apud Iornandem, cęterósque, quasi minorum gentium scriptores, supersunt, quàm ad memoriam insignia, tam ad cautionem vtilia, tanquam aliquas ex secundo naufragio tabulas, colligemus. Attila igitur in cāpis Catalàunicis in Gallia superatus, cū, amisso magna ex parte exercitu, languens, sese in Scythiam recepisset, haudquaquā sibi quiescendū existimauit, actum de gloria, ac nomine suo ratus, si quem ex aduersis rebus timorem ostendisset, aut vllum fracti animi signum, afflictarúmq; virium indicium edidisset. Itaq; Valētiniano ante omnes infensus, per quem non solùm Gotthos non deleuerat, sed memorabilem etiam in Gallia calamitatē acceperat, ipsum armis vlcisci Italia inuadenda, ac Roma inflammanda decreuit. Accedebat, quòd, si voti sui compos factus fuisset, & prædam vberiorem, & victoriā certiorem se relaturum videbat, quòd Italiam omnium regionum ditissimam, atq; opulentissimā neq; Gotthi, neq; Alani, neq; Burgundiones, neq; Franci fœderati suis essent armis, ac corporibus protecturi. Igitur eisdem nationibus, quas ante, solicitatis, exercitum superiore maiorem contraxit, eúmq; ad se sequendum ingentis spe prædæ, ac promissis accendit. Quo nuncio accepto, Italici maiore, quàm vnquam aliàs, formidine, ac trepidatione concussi sunt. veniebant enim in mentem varia, quibus nuper ab Alarico, & Radagaiso conflictati fuerant, mala. quibus adiungebatur etiam pręsentium amplior numerus hostium, tetrior feritas gentium, maior constantia militum, ac demum famosa ipsa Attilæ cū militaris

rei

rei peritia, tum immanis quædam supra omnem memoriã ingenij, atque naturæ ferocia. qui se Flagellum Dei, & Terrorem hominũ appellabat, & ad id in mundum à Deo missum iactabat, vt tanquam iustę illius vindex iræ terras omni malorum genere permisceret, & crudelitatem, ac libidinem suam non nisi sanguine, & incendio terminabat. Augebant etiã hunc pauorem cælestia multa, quæ nunciata in vulgus erant, prodigia, haud dubiè solicitis semper rerum futurarũ mentibus triste aliquid portendentia. nam ad cetera, vt scribit Marcellinus, tres ingentes lapides è cælo cecidisse (res rarò audita, aut ægrè credita) ferebantur. suberat præterea singularis rerum ad victũ opportunarum inopia, ac fœda ex ea suborta, ac passim dispersa pestilentia, mala pacatis etiã, cõpositisq; rebus asperrima. Ob eas res omnibus ad ipsum modò Attilæ nomen horrentibus, Venetiæ populi, qui æstuarium maris Adriatici accolebant, quòd primã tam immanis, & tetri hostis impressionẽ se excepturos videbãt, passim patrias suas in cõtinenti sitas relinquere, ac familias cũ pretiosa suppellectile transportare ad insulas, si vis hostilis ingrueret, statuerunt, ea spe ducti, Attilam aut inopia lintrium eò non pervasurũ, aut, si copia suppeteret, has insulas, intento Romam versus itinere, neglecturum. dicuntur autem Aquileienses Gradum animo destinasse, Concordienses Caprulas, Altinates Torcellum, & Maurianum, Patauini Riuum altum, Opitergini Equilium, Atestini, & Monsilicenses Philistinam, Metamaucum, & Clodiã. Reliqui verò aspera Alpium, & Apennini iuga, & syluas, quibus se ignorantia hostium tegerent, sibi cogente necessitate depoposcerunt. Ceterum in tanta populorum consternatione Valentinianus omnino animum nõ despondit, sed ad solita Italiæ præsidia nouas Gotthicas gentes auxilio evocauit, quarum duces Procopius Alaricũ, & Anthalam nominauit. ac, Iuliis Alpibus, per quas è Pannonia in Italiã erat trãsitus, nouo præsidio communitis, Aquileiam, quæ prima erat superatis Alpibus occursura, rursus militibus, turribus, cõmeatibúsq; firmauit. neq; ceteras, per quas ad Padum amnẽ rectus est aditus, rebus necessariis cõmunire neglexit. Aetium autem ad vrbis Romæ defensionẽ, & ad omnem arripiendam adversus Attilam occasionem citra Romam paratum cum validissimo adesse exercitu iussit. atque ipse se in Vrbe continuit. siquidem III Kal. Iulias inde ad Firminum præfectũ prætorio scripsit: *Non miramur, inter bellicas curas, & obstrepentes lituos ordinatione uiri magnifici, Patritiiq; nostri Aetij formam publicæ dispositionis in meliorem statum fuisse mutatam.* Cum igitur hoc statu res Italiæ essent, Attila, traiecto per hiemem Danubio, appetente vere è Pannonia infinitam illam suarũ colluuionem gentium mouit, atque inde recto cursu ad fauces Alpiũ Iuliarum accessit. vnde milite Valentiniani haud magna admodũ mole deiecto, Italiam ingressus ad amnem Sontium, trepidantibus, ac profugientibus ex agris omnibus, venit, eóque transmisso, exercitum ad

Aquileiam adduxit. quæ à Valentiniano omni, vt diximus, genere munitionũ instructa, portis occlusis, se illius aversari imperiũ, atq; impotentem despicere potentiam declarauit. Itaque ira inflammatus, quòd vrbem tam validam, atque opulentam sibi resistentem, ac progressui suo moram iniicientem esset nactus, simúlq; prædæ, quam opimã sperabat, intẽtus, vniuerso exercitu circumiecto invasit, primo se potiturum impetu credens. verùm vbi mœnia sæpius aggressus, ipsam validis expugnare conatibus acriter se tuentẽ non potuit, diuturna ad vrbem sessione domare constituit. Possum verè affirmare, nullius vrbis obsidionẽ, atq; expugnationẽ in Italia vulgari hominum sermone tam tritã esse, quàm Aquileiæ, verùm vsqueadeo priscorũ scriptorum silentio involutã, vt neq; per quos duces defensa, neq; quibus casibus oppugnata sit, apud locupletem vllum scriptorem inveniatur. Si Prisci, vt dixi, historia superesset, non laboraremus. qui, sicvt inquit Euagrius, docuit, quemadmodum Attila Orientem, atq; Occidentem invaserit, & quàm multas, quásq; vrbes exciderit, & quibus denique rebus nobilitatus ex hac vita migrarit. Iornãdes autem, domo Alanus, qui Priscum hunc legit, vrbem diu obsessam fuisse scribit. quod spatiũ Paulus Diaconus, quasi Iornandẽ interpretãs, triennium continuum fuisse exposuit. quẽ deinde omnes sequuti sunt. quod vnde ille eruerit, equidem dispicere adhuc non potui. siquidem Cassiodori, Marcellini, & Iornandis ipsius, qui omnes his proximi fuere temporibus, testimonio satis liquet, Attilam superiore anno in Gallia rẽ gessisse, hoc Aquileiam in Italia evertisse. Ceterùm Attila vrbem per aliquot sine dubio menses, homo eius artificij rudis, obsedit. itaq; ad exercendum in tanto ocio militem non longè ab Aquileia montem Vtinum in modum aggeris struxit. sic enim suo quoq; tempore Veneros prædicasse, Otho Frisingensis, scriptor sanè vetustus, retulit. Post autem, cum exercitum insolita ad Vrbem obsidendam mora frementem, ac prope tumultuantem videret, vehementer angi animo cœpit. nam ad cetera, quibus exercitus ex incondita turba conflatus premebatur, incõmoda pestilentia quoque illum invaserat eò vehementius, quàm ceteros Italiæ incolas, quòd fœdus barbarorum, ac iumentorum in vno loco per æstatem consistentiũ odor eam vulgabat. Itaque, desperata quasi victoria, castra inde mouere in animo habuit, atque in posterũ diem profectionem indixit. interim autem oblato permotus auspicio restitit. quippe ciconiam quandam pullos suos è turri subinde mœniũ exportantem, & cõtra morem suum in agrum deferentẽ notauit. Quod visum ille cõtinuò militibus abire parantibus indicauit atque, vt erat auguralis disciplinæ peritus, Videtisne auem illã, inquit, quæ nidum suum contra naturam destituit? pro certo haberote, illam tacito naturæ sensu imminentem vrbi ruinã præcipientem sibi, natísque suis consulere. vos autẽ, si viri eritis, paullisper resistetis, ac certum, qui instat, expu-

expugnatæ opulentissimæ vrbis fructum haurietis. Neque verò illud inane fuit augurium. Nam Aquileienses (vt posteriores tradiderunt, quibus fidem neque addidisse, neque abrogasse voluerim.) crebris demum eruptionibus fusi, rei frumentariæ ad summam difficultatem adducti, atque omnibus denique malis vsque ad desperationem afflicti, consilium effugiendi ex vrbe, eámque vacuam hostibus relinquendi cepere. Itaque, vt minore cum periculo ex vrbe excederent, sub noctem statuas ligneas armatas in stationibus murorum ad decipiendos inani defensorum specie hostes disposuerunt. atque, imprudente Attila, à parte ad mare vergente evaserũt, & in Gradum insulam cum archiepiscopo Niceta se receperunt. Attila verò, postquam, luce orta, aues hastis, capitibúsque armatorum in muris consistentium hærere securas, ac sine metu conspexit, errorem suum, atque hostium dolum agnouit. ac, signo exercitui ad vacuam invadendam vrbem dato, mœnibus scalas admouit, ac statim eam mœnium partem, in qua nidus ciconiæ hæserat, sua sponte labentem animadvertit. itaque impetu præcipuè ab illa parte facto vrbem intrauit, ac bona ciuium, qui remanserant, militibus diripienda, ipsósque pro cuiusque libidine conflictandos permisit. Discurrentibus autem temerè ad prædam, cędem, stuprúmque militibus mulier summo loco nata, Digna nomine, facinus, si animi magnitudinem intuemur, in primis memorabile edidit. nam, cum esset, vt formæ excellentis, sic pudicitiæ singularis, ne in manus hostium veniens ludibrium fortunæ perferret, ex edita turri, quæ ædibus suis imminebat, se in subiectum amnem Natisonẽ capite obvoluto proiecit, studiúmque muliebris conseruandi pudoris memorabili in primis exitu declarauit. Direptis bonis, templis inde, tectísque publicis, ac priuatis incendium est illatum, vrbsq́ ad deterrendas exempli fœditate finitimas ad solum eversa. ex ciuibus alij captiui in potestate hostium remanserunt, alij tormentis excruciati vitam miserè finierunt. reliquos & quidem copiis, ac nobilitate pręstantiores incolumes insula Gradus excepit. Atque hic quidem vrbi nobilissimæ, & quæ ad id vsque temporis claustrum Italiæ adversus irruptiones barbarorum firmissimum, & semper invictũ extiterat, Augusto mense exitus contigit. Aquileia capta, atque deleta tantum inde proximæ prouinciæ pauoris iniectũ est, vt vrbiũ eius potiri, haud magni admodum negocij fuerit. Quãobrem Concordia, Altinum, Opitergium, Patauium, & Ateste, quæ prope tum æstuarium, eximiæ, atque inveteratæ nobilitatis oppida, attingebant, ciuibus plerisque ad insulas, quas diximus, properãtibus primo adventu, pręsidiis deditis, in potestatem cesserunt. captáq;, ac direpta, subiectis facibus, diro, ac propè hostibus etiam ingrato spectaculo conflagrarunt. Maritimis his oppidis expugnatis, non recto cursu, sicvt opinio fuerat, ad Padum processit, vt Romam, quod in sermone iactãbat, appeteret, credo, quòd Aetiũ armatum

tum ibi obvium extimuerit, verùm ad dexteram conversus sese intra Padum continuit, atque vni prædationi, ac vastationi, vt videbatur, vrbium deditus mediterranea Venetiæ oppida Taruisium, Vicetiam, Veronam, Mantuam, Cremonam, Brixiam, Bergomúmque petiuit, & capta, ac pariter militari populatione exhausta subvertit. Transmisso inde Abdua Liguriam ingressus eandem vrbibus eius intulit labem, Laudi, Como, Nouarię, Vercellis, Eporœdiæ, Taurino, Mediolano, ac Ticino, quarum omnium populi formidine consternati relictis oppidis ad montes ferme, & loca situs difficultate munita confugerant. Inde, vt addit Diaconus, ineunte iam, vt opinor, hieme Padum sine impedimento traiecit. atq; occurrentes Aemiliæ vrbes, Placentiam, Parmam, Regiumq; subinde adortus nullũ item in eas exemplũ hostilis feritatis omisit. Iã omnia, quæ intra Apenninũ, & Alpes erant, fuga, populatione, cędе, seruitute, incendio, & desperatione repleta erant, nullaq; mali facies aberat, nefaria per omnes ordines, sexus, & ętates barbarorum auaritia, crudelitate, ac licentia pervagante, cum vir, illa tempestate vnicus, ac bello princeps Aetius opportunum auxiliũ reliquæ iam iã perituræ Italiæ attulit. Is maximum iãpridem exercitum ex Romanis barbarisq; contractum habebat, ita vt ex æquo cum Attila iusto confligere prœlio posset, qui copias iam præda graues, ac fame, morbis, atque algore afflictas, & domum repetere cupientes, trahebat. Itaque, cum iam alter annus procederet, quo Opilio, Vincomalúsque consulatum gesserunt, cernens illum rectà per Aemiliam incitato Romam versus impetu contendentem, superiora Alarici tempora, quibus adhuc nihil fuerat tristius, auersatus, ad provinciæ fines occurrit, summo prœlio, si opus esset, decertare paratus, atque Aemilienses campos, non minus, quàm Catalaunicos, clade Hunnica insignes posteris proditurum confisus. Attila interim, relicto Regio, Mutinam victorem, insolentémque exercitum VII Kal. Februarias duxit. Expectabant ciues nostri suspensis, ac trepidantibus animis vltimum in horas ipsorum vrbis excidium, atque, omni humano deplorato auxilio, imminentem pestem avertere, supplicibus solis ad Deum fusis precibus, contendebant, cum repente, quasi cælo auditi, præter opinionem omnium voti sui compotes sunt effecti. siquidem Attila vt Tricassibus in Gallia virtute episcopi S. Lupi pepercit, sic Mutinam in Italia meritis S. Geminiani intactam præteriit, neque hostili vllo detrimento affecit. Itaque ecclesia Mutinensis meritò hodie quoque festum accepti huius à sancto suo antistite beneficij diem, VII Kalen. Februarias, solemni pompa concelebrat, præclaro pietatis, ac religionis exemplo iampridem à maioribus instituto. Haud longius inde progressus Attila, pedem, opinante nemine, rettulit, atque exercitum ad Padum reduxit, Aetio acriter in tergis instante, atque extremum agmen cædibus, ac terrore premente. traiecit autem Padum

451 (margin year, beside "bat. Itaque, cum iam alter annus procederet")

dum, qua parte in ipsum Mincius influit. qui locus frequenti populorum vltro, citróq; cōmeantium transitu erat insignis, sine dubio maximis incommodis ab exercitu Aetiano affectus. Cum autem castra ad Mincium trans Padum iam securus ab Aetio posuisset, atq; adhuc ferocia de adorienda Roma verba iactaret, à suis circūfusis ducibus, domum, vt dixi, spectantibus est admonitus, vt conatu illo, consilioque desisteret, memor, Alaricum regem Gothorum, postquā Romam diripuisset, fœdo naufragio deformatum paucos dies supervixisse. Interim Valentinianus, receptu Attilæ cognito, paullisper respirare, ac quasi ex cæcis seruitutis tenebris lucē aliquā libertatis cœpit aspicere. itaq; legationē de pace mittere ad Attilam, tanquā omnia æquioribus iam auribus accepturum, cōstituit, ac Leonem pontificem, hominem non maiestate solùm, sed etiam ætate venerabilem ad id muneris legit, adiectis mandatis, vt quacunque conditione posset, Attilam non solùm à progressione averteret, sed etiam ad Italiam primo quoque tempore relinquendam impelleret. Haud respuit in tāta rerum asperitate laborē vllum egregius pontifex, sed, comitatu honestissimo sumpto, quàm maxima potuit, ad eum celeritate cōtendit. nactúsq; ipsum ad Mincium, vt proximè, confidentem, ac sæua adhuc secum de petenda Roma consilia volutantē, se venisse à Valentiniano legatum ostendit. Non potuit homo non minus moribus, quàm genere barbarus, tam sancti, támque venerandi antistitis aspectu non grauiter cōmoueri. itaq; benignè, atq; honorificè illum excepit, & liberè, quæ peteret, expromere iussit. Quibus tum verbis pontifex nō solùm optimus, sed etiam disertissimus caussam Italiæ, Vrbis, atq; Ecclesiæ Romanæ orauerit, ac quemadmodum regis barbari pectus dicendo versarit, nemo prodidit antiquorū. neq; ad ea ex ingenio confingēda (quod quidam nuper poetarum more fecerunt) nobis veritatem consectantibus suppetit animus, cū hactenus nihil, nisi ex vetustis sumptum auctoribus, attulerimus. quod cōstat, ille hominem ferum, atq; ab omni religione auersum graui diuinæ iustitiæ commemoratione adeo permulsit, vt ipsum adhuc quibusdam quasi facibus inflāmatum ad cupiditatē scelerati facinoris obeundam, promisso annuo tributo, ab eiusmodi cōsilio revocarit. Additur res auditu mirabilis, Attilam non tā grauissima Leonis oratione placatū, quàm aspectu alterius viri Leoni à tergo assistentis, atq; ipsi gladium, ni obedientem se gereret, intentantis, fuisse perculsum. quod ipse postea disertè confessus est. nam, cū à suis reprehenderetur, quòd tam facilè pontificis Romani nutui, auctoritatique cessisset, respōdit, nō se illum fuisse reveritū, sed alterum ponè illum in habitu sacerdotali astantem, forma augusta, & canicie venerabili prædítum, & districto gladio sibi mortem, ni dicto audiens esset, acerrime minitantem. illum autem Petrum principem apostolorū fuisse nostri meritò crediderūt. Vulgo etiam inter Hunnos sermo increbuit, Attilæ

ferociam à duabus tandem feris fuiſſe perdomitam, Lupo in Gallia, & Leone in Italia, cum Lupum Tricaſsinum epiſcopum, & pontificē ſignificare Leonem vellent. Ita, motis à Mincio caſtris, Noricum verſus iter ſuſcepit, ne per loca ruinis ſtrata, agróſq; recēti adhuc igne fumantes, atq; ab omni genere alimentorū inopes exercitū pretioſa potius, quàm neceſſaria præda onuſtum reduceret. atq; inde, tranſmiſſo Danubio in Scythiam ſuam pervenit, fama ſæui prędatoris potius, quàm conſtantis bellatoris, relata. Hæc, quæ de irruptione Attilæ in Italiam ſcripſimus, paucis verbis Iornandes in Annalibus attigit: *Attila, inquit, recollectis viribus Aquileiam vi magna diu obſeſſam cepit, ac circunquaq; prædis, & cædibus furibundus bacchatur ad quem Valentinianus Imperator papam mittens, pacem cum eo fecit exercitusq; eius fame, peſte, morbo, cædibusq; inſuper ab Aetio attritus, eum reuerti fecit.* pluribus verò in eo libro tradidit, quē de rebus Geticis ſcripſit. Ceterum hæc vt noua, ſic miſerabilis admodum Venetiæ, Liguriæ, atque Aemiliæ, quæ adhuc ſub Imperij tutela omnibus bonis floruerāt, calamitas áccidit. neq; enim Alaricus citerioris, ſed vlterioris Italiæ vrbes attigerat, quas hac impreſsione Attila cōfuſas prorſus, laceratáſq; reliquit. Quare, profecto illo, populi tanta barbarorum mole leuati, alacres ſtatim omne ſuū ad accepta ſuppellectilis damna reſarcienda, & tectorum iacturam quoquomodo reparādam ſtudiū contulerunt. Nam qui ad montes, inſulásve diffugerant, alióve quò dilapſi formidine fuerant, revocati vrbes priſtina frequentia celebrarunt, & captiuos, quos potuerūt, vel ingenti pecuniæ magnitudine redimere deinde conati ſunt. in Venetia tamen Aquileia, Concordia, & Altinū, licèt epiſcopis ad eccleſias ſuas adminiſtrādas reverſis, nequaquā: Opitergium, Patauium, & Ateſte, ægrè admodum reſtituta ſunt. Id autē (quis tandem occulta Dei conſilia provideret?) bono quodam quaſi Italiæ fato evenit. Etenim hoc pacto vrbs clariſsima Venetiarum eſt condita, difficillimis aliquando temporibus veterem Italiæ dignitatē repræſentatura, ac fortiter ſæuiſsimum aquilonarium hoſtium impetū exceptura. Harum nanque ciuitatum primores, qui ad inſulas confugerāt, tam crebris, & tam ſæuis barbarorū impreſsionibus conſternati, cum patrias ſedes ſuas crematas, agróſq; vaſtatos viderēt, domicilia in inſulis ſibi perpetua ſtatuerunt. ac, communicatis conſiliis, nō ſolùm rationem inierunt, qua ſe adverſus immanem incurſantium hoſtium libidinem tractanda re maritima tegerent, ſed etiam creatis magiſtratibus, quos Tribunos, Caſsiodoro teſte, vocarunt, certā inter ſe remp. inſtituerunt, quam vſque ad Caroli Magni tempora tenuerunt. à quo armis petiti ex omnibus inſulis in vnam ferme, quam nunc incolunt, Riuum altum migrarunt. Quo caſu egregiè, proſperéque defuncta ciuitas belli, paciſque ſtudiis pro temporum ratione colendis ad eam opum amplitudinem creuit, vt iam cum potentiſsimo quoque rege ęquo marte terra, mariq; armis confligere non ſolùm poſsit, ſed etiam auſit.

ausit. His exceptis, reliquæ ciuitates suis quæq; episcopis auctoribus, atque adiutoribus sacras, & profanas ædes restituere, & pristinum eis decorem reddere properarũt. ex quibus præcipuè mira Eusebij archiepiscopi apud Mediolanenses opera, atque industria prædicatur. Eodem anno XVII Kal. Maij Leo pontifex litteris Marcianum Augustum rogauit, vt Eutychetem ex iis locis, in quibus exul nefariam de Christo doctrinam tradebat, in remotiora, & secretiora loca retruderet, quò minore Ecclesiam detrimento vexaret. Vbi verò Attila in Scythiam rediit, quietis, ociiq; impatiens noua moliri, sed occulta, vt antè, consilia cœpit. nam palam Valentiniano, & Marciano Augustis minas intendit, occultè autem adversus Sangibanum regem Alanorum arma parauit, quia, Theodorico & Gundicario interemptis, & Valentiniano ad extremã propè desperationem adducto, ipsum incolumem superesse, tanquam participem eiusdem culpæ, dolebat. Itaq; ad Valentinianũ misit, denuncians, se grauioribus Italiã incommodis affecturum, nisi Honoriã sororem cũ parte regalis opulentiæ ad se misisset: ad Marcianũ verò, se Illyricum nouo bello fatigaturum, nisi promissa à Theodosio stipendia persoluisset. & cũ hęc minabundus iactaret, exercitũ tamen ad diem convenire iussum iterũ in Galliam duxit, vt Alanos ad Ligerim considentes inuaderet. Qua re cognita, Thorismundus rex Gotthorum, id ad se quoq; pertinere existimãs, qui proximas Alanis sedes haberet, paratis continuò rebus Alanorũ subsidio venit, atq;, altero cũ eo edito prœlio, victũ in Scythiam se referre coegit. Huius pugnæ vnus Iornandes est auctor. Aetiũ, quò minus Thorismundo auxiliũ tam asperis temporibus ferret, fœdus cũ Attila modò ictum, credo, continuit. Ob id Thorismundus incensus, Aetio iam, 454
Studióque cõsulibus, quòd dubiis suis in rebus fuisset ab Aetio destitutus, bellum Romanis in Gallia mouit, atq; exercitũ Arelate adduxit, &, cum adortus manu expugnare non potuisset, obsidionẽ admouit. Qua cognita, Aetius properè cũ copiis, quas in promptu habebat, accurrit, ac prœlium acre cõmisit. neq; tamen Thorismundũ ab vrbe depellere potuit. Quod vt animadvertit Ferreolus, tum prętorio Galliarum præfectus, homo propter singularẽ prudentiã, atq; excellentẽ humanitatem inter paucos apud Gotthos gratiosus, ad Thorismundum accessit, ac blandè appellatum, ac cõviuio comiter exceptum ad eã relinquendam obsidionem induxit. Quod Sidonius sic in epistolis retulit: *Ferreolus, qui Gallias administrauit, tum cum maximè incolumes erant, Attilam Rheni hostem, Thorismundum Rhodani hospitem Aetium Ligeris liberatorem sola dispositionum salubritate tolerauit. & propter prudentiam tantam currum eius prouinciales cum plausuum maximo accentu spontaneis subiere ceruicibus. quia sic habenas Galliarum tractauerat ut possessor exhaustus tributario iugo releuaretur. Rex Gothicæ ferocissimus affatu eius infle⟨x⟩us est, cumq; ab Arelatensium portis remouit conuiuio, quem Aetius non potuerat prælio.* Attila inde domũ reversus summo sese ocio tradidit. itaq;

poſt multas vxores ductas, vt moris erat illius gentis, puellam nomine Hildiconem, ſpecie præſtantem ſibi matrimonio copulauit, ac nuptias magna hilaritate animi celebrauit. quo facto vino, cibóque grauis in omnem libidinis intemperantiam ſe effudit. ſubinde fatigatione reſolutum ſomnus adeò altus oppreſsit, vt cùm ſanguis è naribus manare cœpiſſet, ipſe nihil ſentiens faucibus, ac ſpiritu interclusis extinctus ſit. poſtridie mane illuſtri iam procedēte ſole cum miniſtri regem contra morem cubare viderent, triſtius aliquid ſuſpicati cubiculum ingrediuntur, atque ipſum ſine vulnere ſanguine merſum, puellámq; demiſſo vultu ſub velamine lacrymantem offendunt. Quo dolore perculſi milites gentis ritu crinium parte reciſa ora vulneribus lacerarunt, amiſſum regem ingenti gemitu, eiulatúq; deflentes. atq; inde funus apparatu regio inſtruxerunt. quippe in mediis campis, & intra tentoriū ſericum cadauer poſuerunt. lectiſsimi autē equites circūcurſantes facta eius magnifica cantu lugubri cecinerunt, in hanc ſententiā: Attila rex Hunnorum Mundzucci filius, fortiſsimarū gentium dominus, qui ſolus, primúſq; Scythica, & Germanica regna obtinuit, atq; vtrumq; Imperiū captis vrbibus terruit, & ne prædæ reliqua ſubiicerentur, placatus precibus annuum vectigal accepit. cúmq; hæc omnia ſingulari felicitate geſſerit, non vulnere hoſtium, non fraude ſuorum, ſed gēte incolumi inter gaudia lætus ſine ſenſu doloris occubuit. Quibus carminibus abſolutis ſtrauam, quam vocabant, ſuper tumulum eius magna comeſſatione concelebrarunt, ac luctum gaudio temperarunt. Inde ſilentio noctis cadauer ſepulturæ mandatū, idque auro, argento, ferróq; munitum eſt. ſcilicet, vt ferro gentes edomitas, auro, argentóque vtrumque ſpoliatum Imperium indicarent. addidere inde arma hoſtibus adempta, ceteráque pretioſa fortibus viris erepta inſignia. Marcellinus Aetij impulſu Attilam à muliere confoſſum hoc anno notauit, alij in priorem retulerunt. Thoriſmūdus etiam rex per eoſdem dies eſt mortuus. nam Toloſæ morbo oppreſſus, cū eius curandi gratia ſanguinem mitteret, à cliente inimicos falſò adeſſe nunciante, armis ſubtractis, occiſus eſt, ita tamen, vt ſcabello arrepto, antequā opprimeretur, nonnullos ex inſidiatoribus ſtrauerit. Eius mortui locum Theodoricus ſecundus frater obtinuit. cuius mores egregios pluribus verbis Sidonius epiſtola ſecunda deſcripſit, qui hoc tempore florere cœpit. His funeribus regiis ſimul etiā Pulcheriæ Auguſtæ obitus eſt adiunctus. Eodē anno, filij Attilæ de diuidendo inter ſe regno agere cū cœpiſſent, contentione orta eò deſcenderunt, vt populos ſubiectos in ſortem conicerent. Quod vbi Ardaricus rex Gepidarū audiit, indignum eſſe ratus, bellicoſiſsimas gentes, tanquam viles pecudum greges, ſorti committi, contra eos exercitum duxit, ac defectione ſua nō populares ſolùm ſuos, ſed alias etiā nationes ad libertatis ſtudium excitauit, ac prœlium in Pannonia iuxta flumē Netad adverſus Hunnos,

nos,& eorum amicos iniuit. Ibi Ellace filio Attilæ natu maximo cum triginta suorum millibus strato, reliqui fratres eius ad litus Pontici maris, vbi vetustas Gotthi sedes habuerant, abire compulsi. Ita Hunni, quorum opes terra capere non potuerat, tristi dissidio distracti subitò conciderunt. Populi verò, qui illorum imperio obtemperauerãt, sedes à Marciano,& Valentiniano Imperatoribus impetrarunt, Gepidæ quidem Daciam, & munera strenuis viris honoris caussa tribui solita: Ostrogotthi verò Pannoniã, quæ Attilæ fuerat, à Sirmio ad Vindibonam: Sarmatæ,& quidam Hunni in Illyrico ad castrum Martenã: Scyri, & Satagarij Alani cũ suo duce Cãdace, cuius notarius fuit auus Iordanis harum rerum scriptoris, Scythiam minorem,& Mœsiam inferiorem accepere: Rugi verò, aliique quidam Scandiopolim. Interim Valentinianus, vbi ab instantibus curis laxatus est animus, res duas omnium maximè improbatas, ac reip. sibique demum perniciosissimas, est aggressus. quarum vna fuit turpioris libidinis, altera stolidæ cuiusdam temeritatis. Vxorem ille Petronij Maximi perditè deperibat. erat autem Maximus senator, idémque Patricius, nepos illius Maximi, quem Theodosius Gratiani vlciscendi caussa sustulerat. Hãc igitur forma excellentem cum miserè amare cœpisset, blanditiis primum ad sui obsequium allicere nixus est. vbi verò pectus eius munitũ pudicitia repperit, ad artem se contulit. quippe Maximum ad se accersiuit,& de industria ludere cum eo talis instituit, certóque auro proposito, annulo eius ludi victor potitus est. quem statim Maximi nomine clam ad illius cõiugem misit, eámque iussu mariti, signo accepto, properare in Palatium ad salutandam Eudoxiam Augustã præcepit. Mulier, annulo mariti conspecto, nulla de re suspicans adiit, ac statim in gynæceum à paratis ad id mulieribus deducta est. Neque ita multò post Valentinianus, Maxim.° relicto, libidine ardens accessit, atque amorem testatus, castissimæ mulieri stuprum nefarium intulit, Sex. Tarquinium imitatus, qui violatione Lucretiæ regnum ex vrbe deiecit. Dimissa inde mulier, vt iniuriam violatæ pudicitiæ vindicaret, viro rem prodidit, ipsúmque, vt qui tanto probro occasionem aperuisset, propè detestabunda increpuit. ac mox rei indignitate per se satis accensum quibusdam quasi furiarum facibus ad tantam persequendam contumeliam incitauit. Maximus inde, cũ se Valentiniano vitam eripere sine certo periculo non posse, viuente Aetio animadverteret, ipsum ante de medio sibi tollendũ existimauit. Itaque rem aggressus, eunuchos regij corporis custodes spe, præmiísque corruptos induxit, vt Valentiniano persuaderent, Aetium rebus gestis inflatum nouas res in Gallia meditari. Quod cum princeps credidisset, continuò cogitare de illius delendi ratione instituit. cum autem in hanc curã animum intendisset, fortè ex amico quodam quæsiuit, num Aetij mortem vtilem fore reip. iudicaret, cui ille, Minimè verò, inquit. immò si illum

Tt iij futu-

sustuleris, tu tibi dexteram manu altera desecabis. Qua voce haudquam deterritus, Aetium Romam acciuit, & satellitibus in Palatio collocatis, vbi accessit, per eos incautum vnà cum Boëtio amico fœdissimè trucidauit. Quo extincto, simul omne Occidentalis Imperij præsidium concidit. tanta fuerat in eo virtutis indoles, tāta auctoritas, atque ad omnes res consulendas, atque agendas consilij promptitudo, animíque alacritas. In eius locum substitutus est Ricimer Sueuus, vt inquit Sidonius, nam alij Vandalum prodiderunt. qui genus maternum ad Valliam Gotthorum regem proximū referebat. Valentiniano
455 inde Augusto VIII, & Anthemio, qui postea Imperauit, consulibus, Marcianus Kal. Augusti edictum edidit, vt qui Concilio Nicæno, Constantinopolitano, Ephesino, & Chalcedonensi assensum abnuerent, & cum Eutyche facientes Proterij episcopi Alexandrini consuetudinem devitarent, ij omnibus pœnis, quibus Apollinaristæ hæretici, tenerentur. Cum duces Ostrogotthorum Valemirus, Theodemirus, & Vindemirus fratres diuersis in locis in Pannonia habitarēt, filij Attilæ eis irati, vt qui, tanquam mancipia, à legitimo domino profugissent, adversus Valemirum, Theodomiro, & Vindemiro inscientibus, contenderunt. quorum impetum tanta ille virtute sustinuit, vt eos acie fatigatos prostrauerit, & cum exigua suorum parte Scythiā petere trans Istrum coegerit. Quo die Theodemirus tam insignis victoriæ nūcium à fratre accepit, eodem illi natus est puer ex concubina, quem Theodoricum vocauit. qui postea regnum Gotthorum in Italiam introduxit. Maximus, cum ad perimendum Valentinianum, vt certo iam vltore desertum, animo esset erectus, Ostilam, & Transilam fidos quondam Aetij satellites, indignitate domini necis iniecta, ac muneribus, & pecunia in præmium periculi ostentata, impulit, vt Valentiniano parum ab eis caventi manus afferrent. Nec consilium fefellit eventus. XV Kalen. Aprilis convenerunt, atque hominem inermem, neque de eiusmodi insidiis cogitantem, in campo Martio pro tribunali concionantem nacti circūnsteterunt, & per Ocillam Aetij bucellarium ex adverso venientem gladio confoderunt, ac vita exuerunt. in eo tumultu Heraclius eunuchus cécidit, cum pro domini salute suum caput offerret, fidémque in extremo etiam casu præstare contenderet. Tota inde non solùm regia, sed etiam vrbe tanti facinoris magnitudine consternata, nemo extitit, qui se Maximi conatibus adversarium exhibuerit. Obiit Valentinianus anno Imperij sui tricesimo, ætatis verò tricesimo quinto. Eo Imperante, Occidentale Imperium, quod deficere sub Honorio cœperat, labi, vt dixi ab initio, cœpit. Vnus tamen Attila ad terrorem hominum natus modò fortiter acie victus, modò afflicto exercitu cum pace dimissus, perennem ipsi apud posteros conciliare benevolentiam potuit.

CARO-

CAROLI SIGONII HISTORIARVM DE IMPERIO Occidentali,

LIBER QVARTVSDECIMVS.

MAXIMVS SECVNDVS Imperator.

VALENTINIANVM inde Imperatores illi per tempora exceperunt, quibus dominantibus fœda, ac miserabilis ipsa demum Occidentalis Imperij labes est subsequuta. Hi sunt enim, qui ipsas prorsus Occidentis provincias amiserunt: hi sunt, qui Romam iterum, atque iterum à barbaris captam, atque incensam viderunt: hi, qui Italiæ dominatione exuti nomen, gloriámque Romanam funditus everterunt: hi denique, qui clarissimum Imperij Romani lumen, atque inveteratam populis nobilissimæ gentis auctoritatem penitus extinxerunt. Nam, barbaris iam latè omnia ditione, libidinéque tenentibus, non solùm antiqua Imperij maiestas, sed vetus etiam litterarum, atque ingenij dignitas omnino evanuit. neq; enim in tanto bellorũ ardore, ac quotidiana seruitutis, necísque formidine pristinis doctrinę, atq; eloquẽtię studiis vacare hominibus licuit. Itaq; fœcũda illa eruditorum, disertorúmq; virorum propago, quæ vsq; ad primam Gotthorũ in Italiam impressionem cum maxima omniũ admiratione floruerat, tetro ipso barbariæ transitu, tanquam infesto rapidi cuiusdam aquilonis impetu, prorsus exaruit. Quamobrem non erit mirandum, si nos etiam quę sequũntur, veteribus eò magis rerum destituti scriptoribus parcius, ac tanquam earum, quas describemus, cladium atrocitate perculsi, quodammodo languidiùs attingemus.

VALENTINIANO Imperatore perempto, Maximus non solùm dolori suo se iniuria vlciscẽda satisfecisse, sed etiam occasionẽ ad Imperium occupandũ sibi aperuisse putauit. neque enim Valentiniani proles virilis vlla extabat, cui iure hereditario id fastigium deberetur, & ipse satis se paratum non solùm ad invadendum, sed etiam ad tuendum tantum dominatum arbitrabatur. Itaque eademmet hora, qua Valentinianus occisus est, ex campo digressus, furore, ac scelere ardens, cum magna armatorum satellitum manu in Palatiũ iniit, atq; Eudoxiam Augustam adeptus per vim, vxore paullo antè amissa, sibi matrimonio sociauit. quo facto, parati ad id, promissis muneribus, milites ipsum Imperatorem acclamantes leuarunt. Augustalibus inde insignibus exornatus totum se tradidit fluctuanti Imperio componendo.

nendo. Hic, vt inquit Sidonius, præfectura prætoriana, Patricij dignitate, ac consulatu semel, atque iterum functus fuerat, ac moribus, pecunia, litteris, patrimoniis, & clientelis ita floruerat, vt nemo illo in vrbe conspectior, nemo in rep. beatior putaretur. postquam autẽ Augustus appellatus, ac per eam caussam Palatinis inclusus liminibus fuit, ante lucem vehementer ingemuit, quòd voti compos factus sui fuisset, vsqueadeo vt Imperij pondus perosus sæpe dixerit: Felicem te Damocles, qui regni necessitatem non vno longius prandio pertulisti, neq; id iniuria. nam vno tempore & palam, & occultè nefarias Imperio, & capiti suo comparatas insidias sensit. Etenim, nuncio in Galliam de Valentiniani cæde perlato, barbari omnes malè iampridem erga remp. animati repente ad arma sunt conciti. siquidem & Saxones piratæ tractum Aremoricum infestum habere cœperunt, & Franci, atque Alemani more patrio Rhenanas provincias divexarunt, & Gothi subita defectione arma ceperunt. Quod Sidonius his verbis in Auito expressit:

Quin & Aremoricus piratam Saxona tractus
Sperabat. &
Francus Germanum primum, Belgamq; secundam
Sternebat, & Rhenumq; ferox Alemane bibebas
Romanis ripis, & utroque superbus in agro
Vel ciuis, uel uictor eras.

Francus autẽ Hildericus rex fuit, qui, teste in Annalibus Iornãde, hoc anno Merouco patri vita functo successit, ac patrij regni prolatandi libidine stimulatus per hanc occasionem Germaniam primã, & Belgicam secundam invasit. quarum in vna continebãtur Magonciacum, Argentoratũ, Nemetes, & Vangiones, in altera verò Rhemi, Suessiones, Catalauni, Veromãdui, Attrebates, Camaracenses, Tornacenses, Siluanectæ, Bellouaci, Ambiani, Morini, & Bononiẽses. Hęc verò damna vbi Maximus trepido nũcio deferente accepit, subitò Auitum Aruernum, de quo suprà dictum est, magistrum vtriusque militiæ legit, eúmque turbatis rebus Galliæ pro sua cõsulere prudentia iussit. quem honorem vt ab Auito susceptum certus in Gallia rumor increbuit, omnis statim Alemanorũ, Saxonúmq; motus obtorpuit. Quare Auitus ad Gothorũ sedandos motus conversus, Messianũ, qui animos eorũ exploraret, præmisit, ac mox ipse nõ armatus, sed legatus, processit. & Tolosam vnà cum rege Theodorico iniuit. Dum hæc autem aguntur, Maximus nouo alio, & magis tetro scelere est appetitus. quod nõ ipsi solũm, sed vrbi etiã Romanæ præsens, ac memorabile exitium attulit. Is prima nocte cũ Eudoxia cubans, illud in sermone imprudenter iniecerat, se nimio illius amore incẽsum viro eius Valẽtiniano insidias tẽdisse. eáq; vox altius, quàm opus fuisset, in pectus Eudoxię penetrarat. itaq; mulier siue proprię cõtumeliæ impotẽs, siue alienæ vltionem inìu-

iniuriæ appetens, statim animum ad perniciem Maximi appulit. ac mox, aliis auxiliis desperatis, occultè nuncium ad Gensericum regem in Africam cum litteris, ac muneribus amplissimis misit, magnopere obtestans, vt ad se, ciuitatemque Romanam infesta Maximi tyrannide liberandam, ac simul ad Valentiniani mariti necem iniustissimam vindicandam accederet. id enim ipsum fœderi, amicitiæque debere, quo nuper se cum eo per Honoricum filium obsidem astrinxisset. His litteris acceptis Gensericus erectus, optatam potius, quàm speratam occasionem vltro oblatam arripuit, ac subitò spe ingentis, atque opimæ prædæ illectus, classem ad expeditionem Romanam instruxit, ac trecentis millibus Vandalorum, Maurorúmque impositis, cursum Romam versus prope fatalem intendit. vt quod Alaricus summis votis expetitum, ac maximis viribus tentatum vix extorsit, id ipse vltro quasi à fortuna porrectum acciperet, id est, vt Romam à principio originis suæ ab hostili clade prope intactam secunda irruptione affligeret, ac Vandalicæ feritatis vestigia ad omnem posteritatis memoriam in ipso quoque Imperij domicilio impressa relinqueret. Itaque dum Maximus aulam, atque Imperium inter sæuos militum, popularium, fœderatorumque tumultus nihil ex Africa adversi metuens regit, ecce de improviso pridie Idus Iunias, nec opinãtibus omnibus, Gensericus classem valido milite, atque omni bellico apparatu refertã ad littora Romana appellit, atque exercitum ad omnem vrbis oppugnationem instructissimum repente exponit, atque explicatis ordinibus ducere ad mœnia eius instituit. Qua re cognita, tãtus evestigio ciuitatem pauor invasit, vt eodem momento vrbs capta omnibus videretur. Itaque populares iuxtà, ac nobiles de sua salute soliciti vrbe se tumultuosè proripuerunt, atque in montes, syluasque, vt tutiores futuri latebris, profugerunt. Qua trepidatione animadversa, Maximus & ipse formidine anxius, ac prope ab omnibus auxiliis destitutus, ex vrbe excessit, seque ceteris non tam fœdæ, quàm periculosæ fugæ socium præbuit. Fugientem autem, ac solum vbi senatores quidam inimici eius viderunt, veteres subitò offensionum acerbitates animo revocarunt, atque iracundia incitati per occasionem lapidibus incesserunt, ac mox tractum, laceratumque per Vrsum Romanum militẽ in Tiberim proiecerunt. Quæ postquam Gensericus accepit, post triduum vrbem necessario præsidio vacuam, nemine resistẽte, iniuit. Cum in his angustiis res esset, Leo pontifex pristinæ haudquaquam virtutis, ac pietatis oblitus, iterum ad patriæ, Ecclesiæque salutem, quantum apud barbarum hostem siue gratia, siue auctoritate valeret, in extremo experiri periculo voluit. itaque sacra procerum caterua stipatus Genserico ad vrbem adventanti sese obvium tulit, atque ipsum in limine portæ adeptus, per omnia Christianæ religionis sacra, quibus ille magna ex parte esset addictus, orauit, vt ei ciuitati vellet parcere, cui nuper inimicissimus, ac sæuissimus

omnium Attila pepercisset, cum ab ea adeũda ardentẽ animi sui impetum temperasset. Non flexere sanctissimi antistitis preces regem Christianum, quæ paganum infregerant. nam vrbem ingressus, non tam profanas domos, quàm sacra templa, contra quàm Eudoxiæ ipsi vocanti promiserat, libidini auaritiæq; militari permisit. Ita Roma post annum quadragesimum tertium, quàm à Gothis capta, ac spoliata fuerat, iterum à Vandalis occupata, ac fœdissima populatione vastata est. neque enim priuatas, ac profanas solùm opes abegerunt, sed sacram etiam suppellectilem solido auro, atque argento, & lapidibus pretiosis ad augustorum templorum ornamenta constantem, cui pepercerat Alaricus, eripuerũt. inter quæ aurea, atq; argentea magni ponderis vasa, quæ Titus Hierosolymis quondam attulerat, asportata. quin etiam omnia Augustalia ornamenta, &, si qua erant antiquæ vrbis decora, ablata. ex quibus Iouis Capitolini tegularum ex ære auratarum pars dimidia, ac statuæ pleræque, quæ egregij operis erant, auectæ. Iam verò hominũ innumerabilis multitudo captiua facta. neq; enim ciues solùm passim in seruitutem abstracti sunt, sed ipsa etiam Augusta Eudoxia, huius memorabilis cladis auctor cum duabus filiabus Eudocia, Placidiaq; abductæ. Ex iis, qui vrbe cesserunt, alij aliò incolumitatis caussa dilapsi sunt. ex quibus Olybrius vir nobilitate insignis, cui Placidia desponsa erat, Constantinopolim abiit, atque inde post aliquot annos ad accipiendum Imperium rediit. Euagrius vrbem non solum direptione, sed etiam incendio deformatam scribit. Itaque Varronis comprobata tum demum sententia est, qui ex Vectij auctoritate prodidit, quando conditori vrbis Romulo duodecim vultures augurium effecissent, ipsam ad mille ducentos annos mansuram, neque ita multò post ruituram. si quidem hic millesimus ducentesimus annus vrbis conditæ numeratur. His actis, Gensericus, modo militari populationi imposito, post quartum decimum denique diem vrbe excessit, ac Romanam prædam in naues impositam in Africam deportauit. quarum quæ statuas deuehebat, aduersa tempestate vexata interiit. reliquæ incolumes portus Africæ tenuerunt. Cum autem opes infinitas, ac populum ingentem in Africam deuexisset, prædam inter Vandalos, & Mauros, Victore teste, ita diuisit, vt maritos ab vxoribus, liberos à parentibus ad cumulandam miseræ captiuitatis acerbitatẽ magna inclementia separaret. Quod vbi Deogratias Carthaginis episcopus paullo ante precibus Valentiniani creari ab eo permissus audiuit, vehementi dolore solicitatus vasa sacra emenda, ingenuos redimendos, parentibus liberos, viris vxores restituendas curauit. atq; eis basilicas duas Fausti, & Varij cũ lectulis, & stramentis ad cubandam attribuit. ægrotisq; quæ necessaria erant, ministrauit, medicis cibisq;, ac medicamẽtis opportunis exhibitis. verùm & hæc subsidia post biennij spatium episcopi mors immatura subduxit.

xit. Eudocia puella à Genserico nuptui Transamundo filio data. Hac tam insigni clade accepta, quæ vbères etiam Italiæ vniuersæ lacrymas elicuerat, Romani postquam hostem è finibus excelsisse, ac, conscensis nauibus, peruenisse in Africam didicerunt, alacribus, vt in tantis calamitatibus, animis patriam receperunt, præter eos, quos hostilis libido captiuos abduxerat, quia pecuniæ ad se redimendos facultas defuerat. ac mox sæuis vrbis vulneribus mederi, quæ populatio, ac flamma intulerant, institerunt. in primis autem Leo pontifex, summa homo solertia, ac pietate ornatus omnia Titulorum vasa ad vsum rei diuinæ spectantia ex argento refecit. præterea hydrias binas argenteas basilicæ Constantinianæ, binas basilicæ S. Petri, binas basilicæ S. Pauli, quas Constantinus Magnus quondam obtulerat, renouauit. atque eisdem cameras etiam aut addidit, aut ornauit, aut instaurauit. reliqui verò, vt quisque potuit, priuata ædificiorum, ac suppellectilis damna resarcire conati sunt, lapidibus etiam, cum alia deessent, ex vetustis nobilium operum monumentis, quibus vrbs adhuc, vel in vita barbaria, honestabatur, assumptis. atque huic quidem studio & hoc, & sequentibus deinceps annis est inseruitum. Nondum Auitus Tolosæ positus impositam sibi à Maximo legationem confecerat, cum interempti Imperatoris, Romæq; captæ fœda in Galliam fama perlata est. Tum verò Theodoricus rex, Gothorum consilio aduocato, Auito potestatem dicēdi fecit. qui ita differere cœpit: Maluisse se patriis in agris stipendiis emeritis, & honoribus decursis gaudentem reliquum vitæ spatium in quiete, ocioq; traducere. verum postquā Maximus Augustus ignarum se, atq; absentem ad militaria munia reuocasset, prompto id officiū animo recepisse, vt legatus ad ipsum adiret, petitum, vt fœdus à patre suo ictum confirmaret. quod nimirum pater eius, si superstes esset, iampridem concessisset, vt qui quondam sua sequutus consilia à Narbonensi obsidione se remouisset. Cui rex ex patrum auctoritate respondit: absurdè illum facere, qui illud rogaret, quod imperare pro suo iure posset, ac se paternæ comitatis inuidia onerare, qui à se nihil vnquam postulandum putasset. Pacem, quam petis, inquit, vltro dabo, atq; ad abolendam eam, quam Alaricus Roma capienda contraxit, inuidiam arma pro Romanis sumam, si modò ego te ad nomen Augusti recipiendum inducam. quod tibi magnopere suadeo faciendum. Etenim

regnum non præripit ulli,
Nec quisquam Latias Augustus possidet arces.
Quæ uacat aula tua est.

Atque his dictis quæ spopondit data dextera cōfirmauit. Profecto inde in Aruernos Auito ciues his cognitis gaudio alacres occurrerunt, atq; ignaro tribunal constrauerunt, & conuocata nobilitate ipsum ad Augustalia sumenda insignia cohortati sunt, satis meritorum in eo di-

centes hærere, in quo virtutis plurimum eluceret. rogare, vt difficillimo Galliæ tẽpore tribunal aſcendat, quę hac opinione imbuta ſit, ſe illo principe libertatem, dignitatemq́; veterem poſſe recuperare. Ita ſuborta omnium acclamatione dies ad deferenda inſignia deſtinatur.

AVITVS IMPERATOR.

POST diem verò tertium proceres Galliæ citis evocati nunciis, cum in conſilium conveniſſent, Auitum militibus circunfuſis,

Aggere compoſito ſtatuunt, ac torque coronant
Caſtrenſi mœſtum, donantq́; inſignia regni,

ac mox ſecundis clamoribus Auguſtum, atque Imperij vindicem ſemel, iterúmque appellant. is dies VI Idus Iulias fuit. Auitus inde, vt erat ſumma rerum gerendarum ſolertia præditus, ſtatim ſenatum Romanum de dignitatis ſuæ provectione commonefecit, ſeq; ad iura ex æquo moderanda, & remp. viribus defendendam paratum eſſe oſtendit. ac mox Meſsiano Patricio lecto Egidio magiſtrò militum, & Patricio tutelam earum ciuitatum, quæ trans Ligerim à Romanis tenerentur, adverſus Francos tegendas commiſit, Ecdicio verò filio Comiti militum, quæ cis Ligerim eſſent, adverſus Gotthos. Hiſpanię verò partem, quam Romani tenebant, cum vaſtari à Riciario rege Sueuorum incurſante audiret, Theodoricum regem orauit, vt pro fœdere ſecum inito ſibi tuendam aſſumeret, atque incurſibus Sueuorum obviam jret. quod bellum Theodoricus libenter ſuſcepit. In Oriente Marcianus Auguſtus Valentinianum occiſum, & Romam captam, ac direptam poſtquam ſenatus Romani litteris didicit, vehementer pro eo, ac debuit, doluit, verùm pro inſita ingenij tarditate, quam etiam grauis ætas, ac naturalis ſenectutis languor intenderat, opportunum tantis malis ſubitò, vt res ferebat, afferre auxilium haud potuit, neque, quod à ſenatu Romano rogabatur, conſilium de ſucceſſore ipſi Valentiniano ſubſtituendo expedire in tẽpore valuit. Eodem anno VI Idus Iulias Pannonia ſæuo adeo terræmotu concuſſa eſt, vt
456 vrbs Sabaria tota prociderit. Ioanne inde, & Varane conſulibus, Auitus Auguſtus, rebus Galliæ ex ſententia conſtitutis, in Italiam ad ineundam iuſti Imperij poſſeſsionem ſibi tranſgrediendum putauit. Itaque Gotthicis ſuffultus auxiliis, ſuperatis alpibus, Romam acceſſit, atq; ab omnibus benignè exceptus res tractare pro ipſo Imperij iure, nemine contradicente, inſtituit. quibus perfectis, tanquam ab omni periculo ſeditionis ſecurus Gotthos domum remiſit, ac ſeſe Romanorum præſidio tradidit. Qua re animadverſa, ſenatus, ſiue luxurioſa eius vita, vt quidam tradidere, permotus, ſiue Marciani imperio obſequutus, paratis occultè auxiliis, repente in eum invaſit, ac nullo negocio vrbe deiecit. In hoc rerum articulo deprehẽſus Auitus, quòd pares

ad resistendum vires non haberet, Aemiliam sibi repetendam decreuit. Itaque languido, atque infirmo admodum comitatu iter ingressus, Placentiam adijt. Ea tempestate Ricimer Sueuus magister militum in locum Aetij à Valentiniano, vt diximus, factus suis humeris totum propè sustinebat Imperium. cum autem Auitum Placentiam progressum audisset, tanquam officij caussa ad eum accessit, ac iussu Marciani tumultu concito ipsum comprehendit, ita vt Mesianum etiam Patricium eius strenuè se pro principe suo gerentem prostrauerit, ac XVI Kalen. Iunias Imperio se abdicare coegit. Auitus autem, Imperio dimisso, ne priuatam vitam ex tanto fastigio, vnde repente detractus admirabili fortunæ inconstantia erat, ingressus omnino contemptui haberetur, ecclesiam Placentinam, quæ vacabat, accepit, & pro Imperatore episcopum induit. mox autem cum sensisset, senatum adhuc iratum sibi, licèt iam episcopo, insidiari, inde discessit, atque ad basilicam S. Iuliani martyris in Aruernos ire contendit. verùm in via morbo intempestiuo oppressus, ne id quidem assequi morte præventus potuit, vir propter egregiam animi indolem, virtutisque præstantiam, à Sidonio præcipuè celebratam, hoc rerum, & vitæ exitu indignissimus. XV inde Kalen. Octobris Remiscus ex eadem parte Patricius in Palatio Classis apud Rauennam occisus est. Theodoricus rex Riciarium regem Sueuorum ex Callecia, & Lusitania in prouinciam Romanorum irrumpentem Auiti rogatu monuerat, vt suis se continere finibus vellet, atque superbum ab illo responsum tulerat. quo Theodoricus accensus, arma adversus eum parauit, Gunderico, & Hilperico regibus Burgundionum in societatem ascitis. transgressúsque Pirenæos, atque ad illum profectus, signa cum eo contulit ad amnem Vrbium, qui non longè ab Asturica fluit. ac Sueuos prœlio superatos penè ad internecionem deleuit. Riciarium verò è prœlio fugientem, cum, nauicula conscensa, salutem sibi quærere contendisset, adversante austro reiectum in potestatem adduxit. eóque multari capite iusso, veniā Sueuis cōcessit, & pro Riciario Achiulfum cliente suum regem attribuit ex Varnorum stirpe longè à Gotthorum sanguine procreatum, Sueuisque ea de re tumultum agentibus, Calleciam, & Lusitaniam hostiliter pervastauit. Gensericus rex, postquam semel capienda Roma fœdus cum Romanis ictum violauit, ei sceleri nouum adiecit scelus. quippe partem Africæ, quam Valentiniano in diuisione permiserat, repente contra fœdus invasit, ac, præfectis Romanorum expulsis, imperij, ditionisque suæ effecit. neque Romani posthac iuris aliquid in Africa habuerūt, donec eam per Iustinianū Augustum pòst felicissima victoria receperunt. Sequenti anno, Constantino, & 457
Ruso consulibus, Marcianus Augustus, cum adhuc cōsilia de successore Valentiniano sufficiendo tractaret, repente VI Kal. Martias vita cessit, maiorem laudē ex Catholicæ fidei, quàm ex reipublicæ, defensione

adeptus. ſtatimq́ in eius locũ Leo Thrax Aſparis Patricij ſuffragatione ſuffectus, atque ab Anatolio Conſtantinopolitano epiſcopo coronatus eſt. ille verò noui principio Imperij cum alia multa, quæ emẽdatione egere videbantur, conſtituit, tum præcipuè Imperatorem vacuo Occidenti dare decreuit, ne rurſus ea ſedes ab aliquo temere, atq; inuito ſenatu, occuparetur. Itaq; Maiorianum eximiæ virtutis, ac ſpectatæ prudentiæ virum nactus eum, de quo antè commemorauimus, pridie Kal. Martias militum magiſtrum effecit, ac Ricimerem Patriciatus dignitate ornauit. ac primo quoque tempore Maiorianum in Italiam ad accipiendum Imperium cum litteris, & comitatu honeſtiſsimo miſit. Interim Burto à Maioriano equitum magiſtro præmiſſus paucorum militum opera Alemanos deuicit, qui in Rhætos inuecti Caninos campos infeſta populatione vaſtabant. Marciani morte audita, qui acrem ſe Chalcedonenſis concilij vindicem exhibuerat, Alexandrini nouam ſtatim ſeditionem mouerunt, ac die Paſchatis Timotheum Aelurum concilij eius inimicum epiſcopum declararunt, Proterio Catholico, qui Dioſcoro ſuffectus fuerat, interfecto, ac per vrbis vias fœdiſsime tracto. Hac de re Leo pontifex ab Anatolio certior factus V Idus Iunij ad Leonem Auguſtum literas miſit, quibus Imperij celſitudinem gratulatus monuit, vt Concilij Chalcedonenſis tutelam ſuſciperet, quod ab eccleſia Alexandrina conuelleretur, & vt ei eccleſiæ Catholicum antiſtitem daret.

MAIORIANVS AVGVSTVS.

INTERIM Maiorianus ſecunda nauigatione vſus poſt dies triginta in Italiam adiit, ac Rauennam progreſſus Kalen. Aprilis ſexto ab vrbe lapide in loco, qui ad Columellas dicebatur, Imperator exercitu approbante leuatus, atque Auguſti nomine inſignitus eſt. inde vrbem ingreſſus Ricimere Patricio in conſiliorum, rerúmque omnium ſocietatem accepto rebus conſulere neceſſariis cœpit. Verſabantur in primis ante omnium oculos graues Genſerici iniuriȩ, qui in ſumma pace vrbem Romam cepiſſet, & captam, direptamq́ cremaſſet. quas etiam augebant recentia eius maleficia. nam vt ſuperiore anno Africam ſubegerat, ſic hoc Italiam, & maxime Campaniam ſibi deprædandam aſſumpſerat. Ea de cauſſa Maiorianus, vt tantam audaciam coerceret, atque Africam, ſi poſſet, recuperaret, claſſem ſupero mari conſtruxit cui rei Gallia quoque, quanquam aſsiduis feſſa tributis, ſumptum ſummo ſtudio contulit, vt Sidonius ſcriptum reliquit. ac, dum tacite bellum in alterum annum parauit, firmiſsimam militum manum ad tuendam Campaniæ oram immiſit. itaque, cum Genſericus littori claſſem applicuiſſet, conatu irrito ſe referre coegit. Nam cum Mauri expoſiti relictis in nauibus Vandalis repente ſecuros agricolas inua-

invasissent, Romani ex insidiis, in quibus se condiderant, erumpentes in eos impressionem fecerunt, atque palantes ad colles refugere compulerunt. qua re conspecta Vandali arreptis armis, atque equis expositis ad liberandos Mauros accurrerunt, ac prœlium acre cũ Romanis fecerunt. quo demum pulsi ad mare, nauesq́ se rettulerunt, atque liberum eis campum cum spoliis reliquerunt. In Hispania pars Sueuorum rege à Theodorico dato non contenti Maldram sibi constituere regem. quibus Theodoricus bellum ita facere instituit, vt multis templis, oppidisque vastatis demum Emeritæ vrbi opulentissimæ obsidionem admouerit. Maiorianus inde Augustus consularũ vnà cũ 458 Leone Augusto Kal. Ianuariis iniit, atq; Idibus epistolam ad senatũ in hæc verba scripsit: *Imperator factus sum P. C. uestris, militumq; suffragiis. adsit cœptis omnium propicius Deus, qui regni nostri augeat pro uestra, & publica utilitate successus. qui ad capiendum principatum non uoluntate mea, sed obsequio publicæ deuotionis accessi, ne aut mihi soli uiuerem, aut ingratus reip. cui natus sum, iudicarer, si recusauissem. Kal. Ianuariis suscepti feliciter consulatus fasces ereximus, ut præsens annus nascentis Imperij nostri incrementa suscipiens, nostro etiam nomine signaretur. Fauete nunc principi, quem fecistis, & tractandarum rerum curam communicate nobiscum, ut imperium, quod mihi, uobis annitentibus, datum est, studiis communibus augeatur. & nostris temporibus iustitiam, ac uirtutes ualituras putate. nemo delationes metuat, quas & priuati in aliorum moribus improbauimus. nemo calumnias formidet, nisi quas ipse commouerit. Nos cum patre, Patricioq; nostro Ricimere rei militaris curã geremus, & Romanæ reip. statũ, quem cõmunib. excubiis & ab externo hoste, & à domestica clade liberauimus, Deo bene iuuante, tuebimur. atque auctoritate principis, & obsequio collegæ, ut uestrum in me uobis non possit displicere iudicium, enitemur.* Post Romam à Gotthis vastatam praua consuetudo incesserat, vt ad publica ædificia reparanda saxa ex antiquis operibus sumerentur. eaq́ ratio sensim post Vandalicam cladem ad priuatas etiam constructiones erat translata. Quod cum magno cum vrbis veteris dehonestamento committeretur, in qua vetusta illa monumenta vulgo ab advenis cum aliqua priscæ non tam magnificẽtiæ, quàm industriæ reverentia visebantur, Maiorianus rem non ferendam ratus, VI Idus Iulias edictum ad Aemilianũ præfectum prætorio tale misit: *Nobis remp. moderantibus, uolumus emendari, quod iamdudum ad decolorandam urbis uenerabilis faciem detestabamur admitti. Aedes siquidem publicas, in quibus omnis ciuitatis consistit ornatus, passim dirui, plectenda urbani officij suggestione manifestum est. Dum necessaria publico operi saxa finguntur, antiquarum ædium dissipatur speciosa constructio, &, ut paruum aliquid reparetur, magna diruuntur. Hinc iam occasio nascitur, ut etiam unusquisque priuatum ædificium construens per gratiam iudicum in urbe positorum de publicis locis necessaria transferre non dubitet, cùm hæc, quæ ad splendorem urbium pertinent, studio ciuium debeant etiam sub reparatione seruari. Idcirco generali lege sancimus, ut cuncta ædificia, quæ uel in templis, aliisq; monumentis à ueteribus condita propter usum, uel amœnitatem publicam surrexerunt, ita à nemine destrui, atque contingi, ut iudex, qui hoc fieri statuerit, quinquaginta librarum auri illatione feriatur. apparitores uerò, atque numerarij,*

narij qui iubenti obtemperauerint, & sus neutiquam suggestione restiterint, fustuario supplicio subditos, manuum quoque amißione truncandos, per quas seruanda ueterum monumenta temerantur. Post hæc Rauenna ad classem profectus, exercitum, quem ex omnibus barbarorum nationibus ingentem contraxerat, in naues imposuit, ac res omnes ad bellum Africæ faciendum necessarias comparauit. Ligurnum inde progressus, vt Vandalorum, & Genserici apparatum bellicum exploraret, & an Afri bono erga Romanos animo essent, exquireret, clàm in Africam sibi contendendum putauit. Itaque quasi legatus ab Imperatore ad conciliandam concordiam mitteretur, alio vultu, ac nomine induto, ne quo fortè agnitus detrimento afficeretur, ad Gensericũ pervenit. exceptusq; ab eo occurrente, vt amicus, atque in interiorem domum perductus, in qua arma, ceteraq; pretiosa erant disposita, oculis omnia perlustrauit, ac demum animo suo satisfactum existimans, ad classem, exercitumq; revertit, solertissimi ducis magis, quàm prudentis Imperatoris officio functus. atque inde terrestri eum itinere ad columnas Herculis duxit. Quò vbi accessit, tanto studio, tantáque alacritate militum Mauritaniæ littus, freto transmisso, obtinuit, vt sperarent omnes, se armis, consilio, atq; auspiciis eius Africam esse recuperaturos. Ex Mauritania inde transgressus in Africam classem Carthagini appulit, atque vrbi oppugnationem admouit. Quò minus autem eam ceperit, morbus grauissimus, in quem incidit, moram iniecit. ex quo recreatus classe à Vandalis incumbentibus afflictata inani incœpto discessit. Rauennam autem regressus VII Kal. Nouembris ad præfectum prætorio Basilium scripsit de sanctimonialibus, & viduis, & successionibus earũ. & VIII Idus Nouembris, vt intra triginta annos curiales ad ordinem suum, quem deseruerant, revocarentur. Ceterùm, progrediente in Hispaniam Imperatore, Theodoricus rex nescio qua caussa offensus, relicta obsidione Emeritæ, in Galliam rediit, atq; infestum exercitum in Romanorum provinciam ita induxit, vt neq; profanis, neq; sacris ædificiis abstinuerit, sed agros, vrbesq; vastatione, atq; incendio lacerarit. Iam res Italiæ in commodiorem erant statum redactæ, multiq; captiui ab Attila pridem facti redierant, & domos velut postliminio repetierant. Itaq; Leo pontifex à Niceta episcopo Aquileiensi super vxoribus eorum, qui redibant, cõsultus XII Kal. Aprilis ita respondit: *Cum per bellicam cladem, & per grauißimos hostium incursus ita quædam dicatis diuisa esse coniugia, ut, abductis in captiuitatem uiris, feminæ eorum remanserint destitutæ, quæ uiros proprios aut interemptos putarent aut nunquam à dominatione crederent liberandos & ad aliorum coniugium solitudine cogente transierint, cumq; nunc statu rerum, auxiliante Domino, in meliora conuerso nonnulli eorum, qui putabantur periisse redierint meritò caritas tua uidetur ambigere, quid de mulieribus, quæ aliis iunctæ sunt uiris, à nobis debeat ordinari.* Inde statuit, vt prioribus nuptiis starent. postridie verò ad Leonem Imperatorem scripsit, se legatos ad eum mittere, qui fidem Nicænam, &

Chalce-

Chalcedonensem docerent. Ille verò Concilium Chalcedonense ad singulos Catholicos episcopos misit. atq; eorum de illo sententiam percontatus, ab omnibus conspirantia adeo inter se responsa accepit, vt vno tempore, & vnius viri ore edita viderentur. Ricimere inde Pa- 459
tricio consulatum sine collega gerente, Theodoricus, bello in Gallia cum Romanis continuato, arma ad Rhodanum vsq; omnia subigendo produxit, ac Lugdunum oppidum opulentum, tanta demum mole invasit, vt sub ius, potestatemq; redactum populatione, atq; incēdio deformarit. Inde, cum Achiulfum regem Sueuis à se tributum defectionem fecisse comperisset, nouum adversus Sueuos exercitum in Hispaniam misit, ac, prœlio facto, ipsum comprehendit, ac statim pœna capitali mulctauit. Qua clade compulsi Suevi, missis ad Theodoricum oratoribus, pacem postularunt. quibus ille benignè acceptis non solùm impunitatem dedit, sed etiam regem, vt ex gente sua pro arbitrio sibi crearent, concessit. illi Rosimundum asciuerunt. eo bello Callæciæ, & Beticæ damna grauissima importata. Leo pontifex pridie Nonas Martias episcopos Campaniæ, Samnij, & Piceni admonuit, vt à baptismate in diebus martyrum impartiendo cauerent, sed id honoris tantùm diei Paschatis, & Pentecostes haberent. Leo verò Augustus à Catholicis rogatus iudicium de Timotheo Aeluro episcopo Alexandrino Chalcedonensis Concilij inimico permisit, qui eum non tā malè de fide sentire, quàm iniustè sedem Alexandrinam obtinere cum iudicassent, in exilium proiecerunt. atque ei Timotheum alterum cognomine Solofaciolum, virum Catholicum, suffecerunt. Iam erat annus 460
à Christi ortu quadringentesimus sexagesimus, quo consulatum gesserunt Magnus, & Apollonius. Eo anno ineunte, Maiorianus Augustus Gallica clade permotus, aspera adhuc hieme, magno labore cum exercitu Alpes transcendit, credo, vt Galliam armis pacaret primùm, deinde afflictam beneficiis recrearet. itaque, acri inito bello, Gotthos ex omnibus, quæ occupauerant, oppidis expulit, ac pace data, provinciam perlustrauit. Quo facto, Sidonius, qui tum pangendis carminibus excellebat, ipsum victoria ouantem nobili Panegyrico salutauit, in quo præsidium rebus Galliæ afflictis, atque in primis Lugdunensi poposcit, inquiens:

Et quia lassatis nimium spes unica rebus
Venisti, nostris, petimus, succurre ruinis,
Lugdunumq; tuam, dum prœteris, aspice victor.
Ocia post nimios poscit te fracta labores.
Qui pacem das, redde animum. boue, fruge, colono,
Ciuibus exhausta est. Stantes fortuna latebat.
Dum capitur, uæ quanta fuit. post gaudia princeps
Delectat meminisse mali, populatibus, igni
Etsi concidimus, ueniens tamen omnia tecum

Restitutis fuimus uestri quia casus triumphi,
Ipsa ruina placet.

Ceterùm Maiorianus, cum in animo bellum Vandalicum parum proſperè paullo antè tentatum haberet, Gothos ex fœdere auxilio advocauit. qua re præcepta, Genſericus ſibi timens & ipſe pacem à Maioriano petiuit. Eo anno Sueui in Hiſpania bello externo ſoluti, arma inter ſe contulerunt, atq; vna pars, Maldra rege, Luſitaniam, altera, Roſimũdo, Callæciam pervaſtauit. Quo in bello dum illi occupati fuerunt, Heruli Bæticam hoſtili populatione dilacerarunt. Maiorianus autem cum eſſet Arelate, V Kal. Aprilis litteras ad Ricimerem dedit, vt videret, ne quis inuitus ad clericatum proveheretur. Index litterarum, vnde honores Ricimeris agnoſci poſſunt, hic fuit: *Ricimeri uiro illuſtri, Comiti, Magiſtro utriuſque militiæ, & Patricio.* Neque verò ſolùm hunc annum Ma-
461 iorianus in Gallia ordinanda traduxit, ſed etiam inſequentem, quo Seuerinus, & Dagalaiphus conſulatum adminiſtrarunt. in quo ludos Circenſes, atque in ipſis ludis epulum magnificentiſsimum edidit. cui Seuerinus conſul, & Magnus exconſule vnà cum Sidonio affuerunt: *Venio*, inquit hic, *Arelate, ac, principe Maioriano poſt diem uiſo, in forum more deſcendo. poſtridie iuſsit Auguſtus ut epulo ſuis Circenſibus ludis intereſſemus. primus iacebat cornu ſiniſtro conſul ordinarius Seuerinus. iuxta cum Magnus olim expræfecto, nuper ex conſule, par honoribus perſona geminatis.* Sic tum fortuna Romani tulit Imperij, vt quò celerius caderet, bonus, ac ſtrenuus nemo Imperator quinquennalia vota perſolueret. verùm citò ſi non morte naturâli periret, at violenta, & per ſuorum coniurationem cõflata occumberet. Quod tum Maioriano immerito vſuvenit. Etenim, dum rebus Galliæ diſponendis intentus abeſt, Ricimer, & Seuerus, ambo Patricij, conſpiratione inita, inter ſe pepigerunt, vti Ricimer Maioriano vitam adimeret, Seuerus Imperij faſtigium vſurparet. neque enim barbarus eos adhuc ſpiritus, eamq; impudentiam ſumpſerat, vt ornamenta attrectare Auguſtalia ſuſtineret, quæ ille propè ſancta, & ſibi indecora exiſtimaret. Interim Maiorianus, ne ocioſus in Gallia verſaretur, Alanos inde pellere, vt qui infirmioribus opibus eſſent, quàm aut Burgundiones, aut Franci, contendit. cuius impetum cum illi ſuſtinere non poſſent, Italiam ſe petere, eamq; vaſtare velle oſtenderunt. atque ita illum ex Gallia ad tuendam redire Italiam coegerunt. Ea res Ricimeri deſtinati facinoris perpetrandi occaſionem aperuit. Cum enim Maiorianus Derthonam oppidũ perveniſſet, Ricimer ſiue vltro profectus, ſiue ab illo accerſitus, cũ exercitu propius acceſsit, ac IIII Nonas Auguſti ipſum nihil adverſi ſuſpicantẽ per diſpoſitos ſatellites cõprehendit, atq; Imperio abdicare coactum protinus VII Idus ad fluuiũ Hyram occidit. Quo ictu reſp. ingens ſane vulnus accepit. nam, ſi vita ſuppeditaſſet, nemo dubitauit, quin ille cõſilio, ac viribus ſuis Occidentales provincias fuiſſet recepturus, ac væſanam barbarorũ audaciã compreſſurus.

SEVE-

SEVERVS AVGVSTVS.

HIS actis, Ricimer inde Rauennam repetit, ac XIII Kal. Decēbris Seuerū Imperatorē, militarib. paratis antē stud is, iniussu Leonis Augusti declarauit. Gensericus, vbi Maiorianū morte extinctū accepit, simul fœdus, quo cū Romanis tenebatur, evanuisse interpretatus, animum ad insulas Africæ obiectas adiecit, Siciliā, Sardiniam, Maioricā, & Minoricam, easq; anniversariis fatigare latrociniis instituit. cui Seuerus tanta virtute, atq; armorū mole occurrit, vt imperium eius alioqui iustum, ac moderatum in primis constans ipsa litiorum, insularumq; defensio illustrarit. Maioriano ex Gallia profecto, Childericus rex Francorum propter intoleranda tributa, & nefarias libidines populis suis invisus ab eis regno depellitur. ille auxilij inops in Thuringiam veterem patriam se recepit, ac Vindomalum fidum amicum, qui sæuientes erga se Francorum animos mitigaret, ac sibi reditum in tempore compararet, reliquit, signo dato, quo se moneri volebat, quando tutò domum repetere posset. is fuit aureus nummus in duas partes dissectus, quarum vnam ipse secum detulit, alteram, qua moneri volebat, apud amicum reliquit. Eo profecto, Franci regio imperio assueti Egidium magistrum militum, qui pro Romanis Suessione sedebat, magno animorum consensu sibi regem depoposcerunt, atque vltro se illius arbitrio subiecerunt. In Hispania verò Sueui, Maldra rege amisso, magnis à Gotthis cladibus afflictati demum pacem à rege Theodorico postularunt. Eodem anno III Idus Aprilis Leo Pontifex naturæ concessit, propter vitæ sanctitatem numero Diuorum ascriptus, propter sciētiæ magnitudinem Magni cognomine insignitus. Prosper Aquitanus, qui illi fuerat ab epistolis, paullo pòst ecclesiam Regiensem in Aemilia accepit. vbi propter sanctitatem item suam ab Ecclesia inter Confessores relatus summis honoribus in hunc vsque diē à vicinis nostris Regiensibus colitur. Hilarius diaconus, natione Sardus, patria Caralitanus, professione monachus, XIII Kalen. Maij Leonis locum obtinuit. In Gallia XVIII Kalen. Decembris episcopi quidam Turonibus convenere, ac de moribus Gallicanæ ecclesiæ decreuere. extant cum decretis nomina episcoporū, Perpetuus Turonensis, Veturius Cænomanus, Leo Bituricēsis, Eusebius Nannetīcus, Amādinus Catalaunicus, Germanus Rothomagēsis, Anthemius Rhedonicus, & Māsuetus Britannorū. Proximo anno, Leone iterū, & Seuero consulibus, Gēsericus 462 insulas Imperij, eadem, qua cœpit, libidine divexauit. atq; ei Ricimer Seueri iussu quacunque potuit, ope occurrit. Theodoricus autē quietis, quæ rebus suis perniciosa esset, impatiens Rauennium Seueri Comitem ad defectionem solicitauit, atque ab eo nobilem, & opulentam Narbonensium vrbem accepit. Quo facto, magnum rursus in Gallia bellum est ortum. cuius tenuis ad nos vix fama manauit. Per eosdem dies, vt Iornandes in Annalibus prodidit, crebris in Gallia porten-

tis est laboratum. villæ, homines, pecudes passim de cælo tacti, &, quod horrorem maiorem incussit, duo iuuenes adusti cadaueribus concretis inventi, Viennæ mœnia frequentibus terræmotibus conquassata, ignibusq; accensis caducæ culminum cristæ superiecto fauillarum monte sepultæ. quin etiam lupi, ac cerui portas vrbis ingressi, atque impunè per forum vagati terrorem ingentem in hominum mentibus excitarunt. Quæ mala, quòd cęlestem ostentare iracundiam viderentur, expiare cupiens Mamertus vrbis episcopus, vir sanctissimus, vetere Niniuitarum exemplo ad Dei opem suppliciter implorandam confugit. cum autem sæuientibus adhuc prodigiis populus ferme totus ex vrbe formidine consternatus cessisset, ac Resurrectionis diem, tanquam certum eorum malorum terminum, suspensis animis expectaret, factum est, vt in Vigiliis, dum res diuina perageretur, repente Palatium vrbis exarserit. quo pauore perculsis, ac templo egressis qui aderant, omnibus, quòd plane sibi persuaderent, aut vrbem totam hoc incendio flagraturam, aut dehiscentem terram omnia vno haustu esse devoraturam, rursus Mamertus ante altare prostratus cum gemitu, & lacrymis Dei misericordiam invocauit. Itaque quod incendium ingens vis aquæ certatim allatæ lenire non potuerat, repente ipse piarum lacrymarum vbertate restinxit. Ea de caussa, adventante Ascensione, in qua supplicationes Deo pro impetrandis imbribus, aut serenitate adhiberi, sed frigidè, ac planè oscitanter, lapsa vetere disciplina, solebant, easdem populo indixit, sed nouam orandi, ieiunandi, & erogandi rationem, prisco ritu revocato, invexit. Qua religione diuinum numen placatum finem tandem cælestibus prodigiis, ac terriramentis imposuit. quod Sidonius ad ipsum Mamertum scribens prodidit. Constantinopoli portentum aliud memorabile editum. Pictori cuidam Christum Iouis forma pingere auso repente manus exaruit. eumq; scelus suum confessum Gennadius episcopus, qui iampridem Anatolio successerat, precatione ad Deum facta, sanauit. In Oriente etiam bellum nouum à Gotthis est concitatum. etenim Ostrogotthorum reges in Pannonia considentes, cum munera à Marciano sibi dari statuta, vt pacem tuerentur, non mitti à Leone viderent, legatis ea de re Constantinopolim missis, animadverterunt, Theodoricum Triarij filium genere Gotthum, cum suis prosperitate florentem, & Romanorum amicitiis insignem annuis muneribus onerari. qua re commoti, quasi ipsi dignitate inferiores iudicati fuissent, repente arreptis armis, Illyricum invaserunt, ac prædas inde multas impunè egerunt. Leo verò eiusmodi bellum, vt rebus suis perniciosissimũ, aversatus, legatione missa, & præterita & præsentia dona persoluit, & in posterũ diligenter soluturum promisit. pacisq; renouatæ obsidem Theodomiri filiũ Theodoricum, iam octo annos natum, cum petisset, accepit. Viuia-
463 no inde, Basilioq; consulibus, Seuerus Augustus Romam ad ciuitatẽ

ex

ex superioribus cladibus Augustali præsentia recreandam processit. atq; ibi X Kal. Martias Basilium præfectum prætorio, eundemq; Patricium monuit, vt legem proximè à Maioriano latam de viduis, & sanctimonialibus emendaret. ac Genserico insulas, & Theodorico Galliam infestam habentibus per constitutos duces acerrimè restitit. In Oriente verò Leo Augustus Zenonem generum suum vniuerso Orienti præfecit. Is Petrum quendam Cnapheum Chalcedonis presbyterum habuit in comitatu, qui Apollinaris errorem sequutus, eos, qui Deum patrem crucifixum negarent fuisse, damnauit, & seditione in populo Antiochiæ concitata hymno *Sanctus Sanctus Sanctus* adiecit, *Qui propter nos crucifixus est.* quod auidè ab hęreticis Theopaschitis arreptum magnas deinde in Ecclesia turbas exciuit. Interim, quieta ab armis barbarorum Italia magnus repente terror ab Gallicis Alanis obiectus est. Rex eorum, nomine Beorgor, siue à Theodorico rege Gotthorum, latè regnum in Gallia extendere cupiente adactus, siue cæca prædandi libidine stimulatus summa hieme, qua Rusticus, & Olybrius 464
consulatum gesserunt, exercitum ex Gallia eduxit, ac, superatis Alpibus, in campos subiectos degressus, Liguriam latè populari, atque effusè vastare more barbarico instititit. Qua re cognita, Seuerus Ricimerem cum firmissimo delectu ei iussit occurrere. Nihil felicius illa expeditione per multos ante annos contigit Romanis. nam Ricimer Alanum sæuietem ad Bergomum oppidum nactus VIII Idus Februarias ad prœlium sic adduxit, vt non solùm exercitum profligarit, sed regem etiam congressum acie interemerit. Qua victoria elatus magnificos inde adeo spiritus sumpsit, vt Seuerum etiam ipsum contemnere cœperit. Hilarius pontifex in ipsam Ecclesiam decessorum suorum exemplo fulciendam, atque ornandam intentus, quod Leo perficere aut temporis, aut rerum angustiis impeditus non potuit, ipse cumulatissimè præstitit. Nam sacris basilicis pretiosa ornamenta à Genserico, vrbe capta, detracta ex ære, auro, atque argento, quod ad vsum, & decus necessarium esset, in toto suo pontificatu restituit. atq; Oratoria multa, pluresq; basilicarum Confessiones laminis argenteis strauit. inq; ea re prioris sæculi magnificētiam superauit. adeo breui Roma, dato paululisper ad respirandum spatio, ex tenebris captiuitatis, ac deprædationis, pristinæ fortunæ apparatu magna ex parte recepto, emersit. Insi- 465
gnis inde annus, Hermenerico, & Basilisco consulibus, fuit Constantinopolitanæ vrbis incendio, ac Seueri Imperatoris excessu. Euagrius ignem hoc modo conflatum scribit. Dæmon quidam mulieris pannosæ, ac stipem corrogantis speciem gerens, ea hora, qua lychni accēdi solent, lucernam in forum detulit, quasi aliquod salsamentum empturus, ac, relicta ibi lucerna, discessit. Flamma inde lucernæ stuppa erumpens, horribile fudit incendium, quo ædificia circunforanea subitò correpta flagrarunt, inde, proximis comprehensis ædibus, passim

ad vniuerſam vrbem ea calamitas ſerpſit. in quo deſperata ſalus vſqueadeo laborauit, vt Aſpar Patricius aquã ad id reſtinguendum humeris ſuis attulerit, & ſingulis opem ferentibus nummos aureos pro mercede promiſerit. Quattriduo vrbem flamma depaſta eſt, in primis curia arſit, quò ſenatus convenire ſolebat, & Nymphæum, in quo qui propriis ædibus carebant, ſponſalia celebrabant. regia, templaq; vrbis celeberrima, ac nobilium ædes magnificentiſsimæ multæ item incenſæ. Seuerus autem Imperator XVIII Kalen. Septembris eſt mortuus, ſeu veneno occultè Ricimeris ſcelere miniſtrato, ſiue, quod Sidonius prodidit, morbo. Hilarius pontifex ſeditionibus, quæ propter aſsiduas hæreſes mouebantur, offenſus, XVI Kalen. Decembris conventum epiſcoporum Galliæ, atque Italiæ in baſilica S. Mariæ habuit, inq; eo hæreſes omnes, quibus fides convellebatur, in primisq; ipſam adhuc furentem Eutychianam damnauit, ac Concilium Chalcedonenſe nouo Concilio cõfirmauit, ac multa præterea ad mores clericorum pertinentia ſanxit. quæ qui cognoſcere ſtudeat, ex ipſo, quod adhuc extat, Concilio hauriat.

INTERREGNVM.

SEVERI Imperatoris mortem magno dolore Italia tulit. nam licèt iniuſſu principis creatum ſciebat, tamen cum domeſtica Imperij laude capiebatur, quòd ille domo Lucanus erat, tum remp. præſenti indigere Auguſti præſidio ſentiebat. quòd Genſericus oram Italiæ aſſiduis vexare latrociniis non deſiſtebat. neq; ſolus Ricimer adverſus fugitiuum hoſtem, & manum conſerere detrectantem ſatis valebat. quod Sidonius his verbis expreſsit:

Imperij fortuna rotas hinc Vandalus hoſtis
Vrget & in noſtrum numeroſa claſſe quotannis
Militat excidium.
Præterea invictus Ricimer, quem publica fata
Reſpiciunt, proprio ſolus vix Marte repellit
Piratam per rura uagum, qui prælia uitans
Victorem fugitiuus agit.

Et quidem Genſericus poſt Romam captam claſſem, vt ſignificauimus, quotannis eduxit, ac modò in Italiam, modò in Siciliam vrbibus maritimis partim diripiendis, partim etiam diruendis curſum intendit. Inde ad Orientis converſus Imperium Illyricum omne, huicq; adiacentes inſulas cum tota Græcia incurſauit. ad Italiam inde, Siciliamque reverſus, ſiquid reliqui erat, abraſit, atq; ipſam pòſt etiam, & Sardiniam, & Maioricam, ac Minoricam occupauit. adeo verò temere in obvios quoſque rapi ſolitus fuit, vt, cum è Carthaginis portu, velis paſsis, ſolueret, rogatus à nauclero quorſum iter dirigeret, reſpondere ſolitus

solitus fuerit: Quo Deus impulerit. Hac igitur de caussa senatus Seueri mortem, qui acriter ei restiterat, animo iniquo accepit. ac propterea Leonem Imperatorem primo quoque tempore de illius obitu docuit, ipsúmque, vt Occidenti Imperatorem difficillimis eius in rebus daret, orauit. ni princeps Maioriani similis summæ rerum præesset, breui nomẽ Imperij Romani in Occidente ad nihilum recasurum. Res explicatu difficilis diu Leonis animum torsit. Itaque proximum annum totum ipse tertiùm consul in hac deliberatione incerta consilia voluẽdo consumpsit. Interim Ricimer & latrociniis Vandalorum occurrit, & totã remp. pro suo arbitrio administrauit. Erat tum apud Leonem Anthemius Procopij filius, Anthemij, qui cum Stilichone consul fuerat, nepos, ac modò Marciani Augusti gener. Hic vtriusque militiæ magister, & Patricius bellum cum Hunnis haud incommodè gesserat, & opibus tum longè ceteris excellebat, & summo apud Leonem in honore erat. quamobrem dignum eum iudicauit, cui vel virtutis, vel generis gratia dignitatem Imperij Occidentalis deferret. ac postero anno, Pusæo, & Ioanne consulibus, ipsum ex Patricio 467
Cæsarem designauit, ac protinus in Italiam ire ad Augustalia insignia capienda præcepit.

ANTHEMIVS AVGVSTVS.

ITAQVE pridie Idus Aprilis Anthemius ad vrbem Romam progressus, tertio ab ea lapide ab occurrente exercitu excipitur. atque Imperator omnium consensione leuatus Augusti nomine decoratur. vnde in Panegyrico eius dixit Sidonius:

Facta priorum
Exuperas Auguste Leo. Nam regna superstat
Qui regnare iubet melius respublica uestrà
Nunc erit una magis, quæ sic est facta duorum.

Quibus actis, ad stabiliendum Imperij statum, & proprias confirmandas opes ex Leonis auctoritate Ricimeris gratiam sibi vinculo affinitatis astrinxit, ac filiam ei in matrimonium collocauit. Nuptiæ Romæ per multos dies eximia ludorum pompa, ac summa populi lætitia celebratæ. eoq́ primùm tempore post tot publicorum malorum tenebras pristinam splendoris, ac dignitatis lucem intueri Romana sibi ciuitas visa est. His nuptiis Sidonius Aruernorum legatus fortè interfuit, vt ipse in epistola ad Herenium scribit: *Interueni*, inquit, *nuptiis Patricij Ricimeris, cui filia Perennis Augusti in spem publicæ securitatis copulabatur. Igitur hoc ipso tempore, quo hæc mihi exarabantur, uix per omnia theatra, macella prætoria fora, templa, gymnasia thalassio Fescenninus explicabatur. atque etiam nunc è contrario studia silent, negocia quiescunt, iudicia conticescunt, differuntur legationes, uacat ambitus, & inter scurrilitates histrionum totus actionum seriarum status peregrinatur.* & alibi:

Post nuptias Patricij Ricimeris, id est post Imperij vtriusque opes euentilatas tandem reditum est in publicam seriotatem, quæ rebus actitandis ianuá, campumq́; patefecit. Marciano item Anthemij filio Leo Augustus Leontiam filiam connubio copulauit. Itaque tantis propterea septus opibus Imperator Anthemius fuit, quantis haud scio, an quisquam alius nuper ad Imperij tractationem accesserit, nimirum vltimus Occidentalium principum, in quo roboris, ac lacertorum aliquid fuit. Cum tanto igitur amoris, ac concordiæ vinculo res vtriusque Imperij tenerentur, Leo imperator immanem Genserici in Oriente, atque Occidente deprædandi licentiam haud vltra ferendam ratus, bellum ei internecinum indixit, atq; ea de caussa classem mille centum tredecim nauium ex Græcia vniuersa contraxit, quibus totum consternere mare potuit, atq; exercitum centum millium hominum comparauit, atque in milites, & remiges sumptus ingentes impendit. & summæ rerum Basilisco Verinæ vxoris suæ fratre præposito, Anthemio Imperatori mandauit, vt ex Italia necessaria omnia ministraret. Quo apparatu audito Gensericus exterritus ad Olybrium senatorem potentissimum sese contulit, &, si partes tueri suas vellet, se illi Placidiam pridem desponsam redditurum, atque Occidentis Imperium paraturum spopondit. atque inde annuentis eius potentia fretus grãdiores spiritus gerere, & insolentius se iactare perrexit. Eodem anno Rauennæ terræmotu grauissimè laboratum. Romæ Hilarius pontifex, Theodoricus in Gallia rex mortui. illi Simpli-
468 cius Tiburtinus, huic frater Euricus successit. Postero Anthemius Augustus secundum cõsulatum sine collega iniuit. quem Sidonius à Paulo viro præfectorio rogatus, vt gratiam legationi suæ conciliaret, nobili, de quo sæpe diximus, Panegyrico celebrauit. Ceterùm Leonis iussu duces Marcellinus, Heraclius, & Basiliscus bellum Genserico facere institerunt. Marcellinus in Dalmatia quondam Aetium, cui iunctus amicitia erat, audiens interemptum, ad Valentinianum accedere veritus, tantas opes in ea prouincia sibi quæsiuerat, vt nemo ei resistere posset. Itaque virtute eius allectus, atque potentia Leo territus hominem omnibus modis sibi conciliauit, atque in Sardiniam, vt eam Vandalorum imperio eximeret, misit. quod ille in eam profectus egregiè præstitit. Heraclius autem à Basilisco in Africam cum parte classis præmissus apud Tripolim cum Vandalis acie congressus bene pugnauit, ac Tripolim ipsam recepit. inde, dimissis nauibus, terra cum exercitu Carthaginem versus ire contendit. Neque ita multò post Basiliscus totam classem ad paruum oppidum CCLXXX stadiis à Carthagine remotum applicuit, ubi Mercurij templum antiquitus fuit. ac tantum Genserico trepidationis incussit, vt si Carthaginẽ e vestigio perrexisset, ipsam sine cunctatione in potestatem fuerit adducturus, Vandalosq́; seruituti pressurus. Gẽsericus, postquã Sardiniam, Tripolimq́; receptas audiuit, simulq́; ingentẽ Basilisci classem littoribus inductam

Africanis

Africanis cognouit, tum demum Leonis Imperatoris formidare opes instituit. mox Basilisci siue ignauia, siue tarditate, siue improbitate erectus omnes, quas potuit, naues armauit, atque alias militibus impleuit, alias in speciem vacuas produxit, vt propè consistentes munitiones, atq; instrumenta necessaria ministrarent. ac simul legatos ad Basiliscum misit, rogatum, per dies quinque prœlium prorogaret, vt interim consilium expediret, cedere ne Imperatori, an repugnare deberet. idq; præbita, vt fama fuit, pecunia, impetrauit. Vbi verò sextus dies destinatus illuxit, copia pugnæ facta, in aciem prodiit, ac, conserto prœlio, fortiter dimicare instituit. Tum verò in ipso certaminis ardore Basiliscus primus cũ prętoria naui se dedit in fugam. quo facto, suorũ animos, licet pugnandi auidos, ita debilitauit, vt statim exemplo eius pugnam intermittere, ac de fuga cogitare inceperint. Quibus rebus animaduersis Gẽsericus, eò ferocius in hostes inuectus, plerosq; aut captiuos fecit, aut occidione occidit. præda nauium, hominumq;, atque instrumentorum ingens parta. Marcellinus etiam è Sardinia in Siciliam transgressus, ibi à Vandalis est oppressus. Ita res vtrobique bene gestæ mirum in modum Genserici animum paullo antè ex Romano nauiũ apparatu propè portentoso abiectum excitauerunt, atq; ad maximum quodque audendum facinus accenderunt. Eodem anno magnum inter Gotthos prodigiũ est notatum. quippe Tolosæ in media vrbe sanguis è terra repente ita prorupit, vt integro die cum incredibili omniũ stupore manarit. Postero verò, Marciano Anthemij Augusti filio, & Zenone, qui pòst Imperium tenuit, consulatum gerentibus, Ostrogot- 469 thi reges munerum Ro. haud satis habentes, suam in vicinas gentes libidinem conuertere, ac Satagas in media sitos Pãnonia inuasere. quibus Dinzio Attilę filius cum expedita Hunnorum manu occurrit, atq; ad Bassianam progressus, agros effusa populatione diripuit. Qua re cognita, Ostrogotthi, Satagis omissis, in illum se tanto impetu rettulerunt, vt, fuso exercitu, interfecerint, ac recisum caput Cõstantinopolim miserint. ab illo die Gotthorũ arma Hunni exhorruerũt. Eo anno Romæ insigne maiestatis iudicium de Aruando perfectum est. is (vt inquit Sidonius) præfecturã primam gesserat cum magna popularitate, secũdam verò cum maxima populatione. onere inde alieni æris oppressus, metu creditorum successuros sibi optimates ęmulabatur, omnium colloquia deridebat, consilia explorabat, officia contemnebat, donec odio publico flagrãs, & prius cinctus custodia, quàm potestate discinctus, capi ab Imperatore, & Romam duci est iussus. quo vbi peruenit, apud Fl. Asellium hospitem, Comitẽ sacrarum largitionũ in Capitolio custodiendus est datus. Interea legati prouinciæ Gallię, Tonãtius Ferreolus præfectorius Afranij Syagrij cõsulis è filia nepos, Thaumastus, & Petronius, homines summæ prudentiæ, atque eloquentiæ opinionem habentes, atque Aruernorum primores Aruandum publi

eo nomine accusatum sequuntur. hi inter cætera, quę sibi provinciales agenda mandauerant, interceptam epistolam deferebant, quā Aruandi scriba exceptus dominum dictasse profitebatur. hæc ad regem Gothorum epistola mittebatur, pacem cum Leone Imperatore dissuadēs, Britannos super Ligerim sitos oppugnari oportere demonstrans, cum Burgundionibus iure gentium Gallias diuidi debere confirmans, & ad hunc ferme modum plurima insana complectens, quę iram regi feroci, miti pudorē accenderent. Hanc epistolam ad læsæ maiestatis crimen pertinere iurisconsulti dixerunt. Hoc ei intendi periculum Aruandus ab Sidonio, Auxaniòque admonitus respondit, se conscientia sua munitum vix advocatos in repetūdarum defendendo crimine admissurum. Interim reus aream Capitolinam albatus percurrebat, ac fictis salutationibus, atque occurrentium adulationibus studebat, ac serica, gemmas, & pretiosa quæque involucra, quasi mercaturus, explicari iubebat. & inter agendum præcipuè de legibus, temporibus, senatu, & principe querebatur. Post paucos dies senatus in tractatorium frequēs convenit. Eò reus, accusatoresq; citati intromittuntur. ac suis quisque locis pro dignitate sedere iubentur. cum patres consurrexissent, legati post provinciale mandatum epistolā protulerunt. quæ cum sensim recitaretur, Aruandus vltro se dictasse imminentis periculi ignarus asseruit. idq; bis, térque post repetita confessione rogatus respondit. Itaq; statim à iudicibus, atque ab accusatoribus acclamatur, reum eum læsæ maiestatis teneri. Quo consensu perspecto, Aruandus exanimatus expalluit, serò intelligens, posse reum maiestatis etiam pronunciari eum, qui non affectasset habitum purpuratorum. Subitò igitur iure geminę præfecturæ, quam per quinquennium repetitis fascibus gesserat, spoliatus, & plebeiæ familiæ redditus publico carceri adiudicatus est. Inde iudicio comperendinato capite mulctatus in insulam est cōiectus, vbi vsque ad inimicorum dolorem deformatus ex senatusconsulto Tiberiano triginta dierum vitam post sentētiam traxit, vncum, & gemonias, & laqueum carnificis in horas expectans. Hæc de iudicio Aruandi scripsit Sidonius, quod in hunc annum factum prodidit Cassiodorus. Narrat idem alio loco, duos hoc tempore in vrbe Romana viros post principem in toga præcipuè floruisse, Gēnadiū Auienum, & Cæcinam Basilium, quorum Auienus ad consularū felicitate, Basiliu[s] virtute pervenerat. Vtrumq; si fortè domo exibant, ingēs clientum caterua stipabat. sed Auienus in filiis, generis, fratribus, atque nepotibus provehēdis occupabatur, Basilij benignitas tota in alienis promouendis, atque ornandis explicabatur. & si vtrumque coluisses, facilius ab Auieno familiaritatem, à Basilio facilius beneficium consequutus fuisses. Eodem anno, qui octauus erat, postquam Egidius pro Childerico inter Francos regnabat, Vindomalus à Childerico quondam in Gallia ad reconciliandos sibi Francorum animos constitutus, nuncios ad

Childe-

Childericum cum nummi parte misit, atque, vt bono animo regnum
repeteret, signo inter se composito docuit. quo accepto, ille gaudio ge
stiens in Galliam se recepit, ac benignè à Francis Egidium iam perosis
acceptus regno illum eorum vsus auxilio deturbauit. atque inde pro-
sperè multos annos illud obtinuit. Quadringentesimo inde septua-
gesimo à Christo nato anno, Seuero, & Iordane consulibus, Roma- 470
nus Patricius, cum affectatæ tyrannidis esset compertus, pariter cum
Aruando capitali supplicio ab Anthemio est affectus. Euricus autem,
rex Gotthorum coniurationem Aruandi patefactam conspiciens,
quod occultè assequi non potuit, palam sibi aggrediendum putauit,
ac finium prolatãdorum caussa more patrio exercitum in agrum Ro-
manorum induxit. Qua re percepta, Anthemius, licet Ecdicium Comi
tem Auiti quondam Imperatoris filium, egregiè impetum eius sciret
sustinere, tamen Riothimum regem Britannorum, qui etiam Britto-
nes super Ligerim siti dicuntur, quos Aruandus Eurico adoriendos
suaserat, auxilio accersiuit. cúmque cum XII millibus hominum ma-
ri venientem in oppidum Bituricum accepit. Euricus autem ante eum
sibi invadendum, quàm cum Romanis copiis iungeretur, existimans,
castra adversus Bituricum promouit, atque in aciem tractum primo
certamine superauit. Ex quo Riothimus maiore suorum parte deside-
rata cum paucis fugiens, ad Burgundiones Romanis fœderatos se cõ-
tulit. Gregorius auctor est, Britãnos Biturico à Gotthis expulsos esse,
multis apud Dolensem vicum occisis. Inde data opera ab Anthemio
est, vt Euricus finibus suis contentus pristinũ fœdus, veterem'q; pacem
seruaret. Hunnimundus rex Sueuorum, traiecto Danubio, magnũ pe-
coris numerum ex Pannonia Ostrogotthorũ avertit, atq; populabun-
dus in Dalmatiam vsq; processit. vnde se recipiens à rege Theodomi-
ro ad lacum Pelsodis captus, & pòst pace data dimissus est Et hoc an-
no Gensericus classem adversus Basiliscum in Sicilia stationem haben
tem eduxit. cui Basiliscus decoris amissi recuperandi auidus alacri sese
animo obtulit, ac tanta mole, prœlio cõmisso, pugnauit, vt Gensericũ
victum Carthaginẽ se præcipiti fuga referre coegerit. Leone inde Au- 471
gusto quartùm, & Probiano consulibus, vtrũque Imperiũ vt intestinis
sic periculosis seditionibus laborauit. In Oriente Aspar Patricius Leo-
ni Augusto insidias moliẽs, filio suo Ardaburio Cæsare declarato, nõ
dubia affectatæ tyrannidis exhibuit argumenta. cuius rei certior Leo
factus statim victorem è Sicilia revocauit exercitum, atq; Asparem cũ
filio vtroq; adortus, omnes in potestatem adduxit, ac supplicio capi-
tali pro rei atrocitate multauit. illud in primis veritus, ne si supersti-
tes sibi fuissent, despecta Leonis nepotis sui, quem Cæsarem desti-
nauerat, pueritia, Imperij sibi fastigium vindicarent. Hæc in Oriente.
Occidentalis autem pestis auctor fuit Patricius Ricimer, qui, alter
in Italia Aspar, Anthemium, posthabito affinitatis vinculo, primùm

Yy ij despi-

despicatui habere, pòst etiã iniuriis aliquot non erubuit onerare. Itaq; accensis inter eos simultatibus, quas etiam vtriusque familiares de industria irritarunt, res ad prauam tendere certaminis contentionem vi debatur. quæ si contracta esset, nemo erat, quin deteriore conditione Anthemium pugnaturum putaret, atq; ea res maximam Italiæ allatura perniciem esset. Hunnimundus rex accepti beneficij immemor, gentem Scyrorum, quæ super Danubium considebat, ad arma solicitauit. atque, irruptione in Pannoniam facta, Valamirum regem Ostrogotthorum occurrentem, commisso prœlio, strauit. Quo detrimento accepto, Gotthi accẽsi bellum collectis viribus instaurarunt, ac Scyrorũ gentem omnem præter eos, qui ex acie fuga dilapsi sunt, conciderunt. Quorum exitium metuentes Hunnimundus, & Alaricus, Sueuorum reges, accitis Sarmatarum auxiliis, aduersus Gotthos mouerũt, ac collectis Scyrorum relliquiis, & Gepidarum, Rugorúmque fulti præsidiis castra ad Bolliam amnem Pannoniæ locauerunt. Contra quos Theodomirus, & Vindemirus reges profecti summo prœlio conflixerunt, tantámque stragem eorum ediderunt, vt campus sanguine manauerit, & arma, ac cadauera aggesta collis altitudinẽ plus, quàm decem millium, adæquarint. Ita Valamiro occiso egregia est victoria parentatum. Eodem anno Aruerni Seronatum Gotthis prouincias Romanorum prodentem accusarunt. quo facto, Sidonius Ecdicium Comitem, ciuem suum, summa auctoritate virum auxilio aduocauit. *Exultat enim,* inquit, *Seronatus Gothis, insultat Romanis, illudit præfectis, colludit numerariis, leges Theodosianas calcat Theodoricianas proponit, veteres culpas, noua tributa perquirit. te expectat palpitantium ciuium extrema libertas. quidquid sperandum, quidquid desperãdum est fieri te medio placet si nullæ à rep. vires, nulla præsidia, si nullæ, quantum rumor est Anthemij principis opes, statuit, te auctore, nobilitas seu patriam dimittere, seu capillos.* Damnatum autem fuisse idem significauit ad Græcum episcopum scribens: *Aruerni amore reip. Seronatũ barbaris prouincias propinantem non timuere legibus tradere, quẽ conuictum deinceps resp. uix præs[...] mpsit occidere.* Constantinopoli Gennadio episcopo ex humanis rebus exempto, Acacius subrogatur, cuius inconstans in tuenda fide Catholica ratio pòst Ecclesiæ statum
472 vehementissimè perturbauit. Festo inde, & Marciano consulibus, cum flagrantibus Anthemij & Ricimeris inter se odiis suspẽsis omnes animis, quis tandem futurus esset suscepti certaminis exitus, expectarẽt, Ricimer Mediolani positus multorum pacem suadentiũ precibus fatigatus, denique se paratum esse ad reconciliandam cum socero cõcordiam dixit, si quis esset, qui tantæ ad eum legationis onus susciperet. cui omnes vno ore responderunt: Non deerit, qui legationem hanc subeat. adest enim Epiphanius, Ticinensis episcopus, (hic modò Crispino successerat.) vir ore venerando, moribus suauissimis, & eximia persuadendi facultate instructus. Tum Ricimer, Iampridem hunc virum, ab omnibus audio commendari, ite igitur, & rogate illum, vt

hanc legationem suscipiat. Illi Ticinũ profecti, Epiphanio Ricimeris voluntatẽ expromunt, quibus ille respondit: Quamvis tantæ rei necessitas probatissimæ personæ pondus requirat, atq; ego ad id muneris parũ idoneus sim, studiũ tamen quod debeo patriæ, non negabo. atq; his dictis, ad Ricimerem perrexit, &, mandatis acceptis, Romã iter intẽdit. Vbi verò Anthemius audiit, legatũ ad se à Ricimere venire singularis eloquentiæ hominẽ, dixit: Qui alios lacessit iniuriis, disertos ad supplicandum homines mittit. introducite tamen antistitẽ, qui, si facilia postulabit, morẽ geram, si difficilia, cũ excusatione dimittã. vereor tamen, ne Ricimer nihil à me impetret, quod scio, illum nimis in petendo procacem esse. In conspectũ inde progressus principis Epiphanius sic disseruit: Diuino consilio factũ est, vt is remp. teneat, qui per Catholicam fidem Deũ omnis pietatis auctorem agnoscit, perquem bellicus furor pacis armis infringitur, & quod à fortitudine non potest, à concordia superatur. Sic Dauidem illustriorem reddidit certa clemẽtiæ opinio, quàm prõpta animi ad vindicandum propẽsio, & optimi reges supplicantibus indulgere diuino oraculo sunt edocti. nam diuinũ imperium exprimit, qui dominatum suum pietate extollit. Hoc igitur iudicio Ricimer Patricius ad te orãdum me misit, haud dubia spe fretus, Romanũ pacem Dei munus daturũ, quã postulet barbarus. erit enim egregius triumphus, si sine sanguine viceris. quanquã nescio quæ species fortitudinis illustrior possit esse, quàm iracundiam tẽperare, & fortissimi Getę pudorẽ beneficiis onerare. vehemẽtius enim afficietur, si postulata obtinuerit, quàm hactenus puduit, cum supplicauit. Tũ Anthemius: Inexplicabilis profectò nobis erga Ricimerẽ caussa doloris est. neq; enim quidquam eximiis eum beneficiis ornando profecimus. quem etiam (quod nõ sine summo & regni, & sanguinis nostri pudore dicendum est) in familiæ stẽma asciuimus. (quis enim superiorũ hoc fecit Imperatorũ, vt inter munera, quæ pellito Getę tribueret, pro quiete cõmuni filiam collocaret?) nesciuimus parcere sanguini nostro, dũ seruimus alieno. Neq; verò hoc formidini nostræ quisquam ascribat. neque enim nostram vicem solliciti fuimus, sed populorum, haudquaquam ignari, Imperatorem amittere laudem virtutis, nisi pro periculis expalleat alienis. atq; vt tuæ Venerationi ad liquidum conatus eius aperiamus, quò maioribus est à nobis muneribus exornatus, eò acriorẽ se nobis hostem exhibuit. nam quæ bella reip. cõparauit? quantum in Italiã gentium externarum invexit? postremò, vbi nocere non potuit, nocendi tamen fomenta suffecit. Huic igitur pacẽ dabimus? hunc intestinum hostem amici specie sustinebimus, quem fœdere cõcordiæ nulla affinitatis vincula tenuerunt? magna cautio est, adversarij animam perspexisse. verumtamen, si tu his omnibus sponsorem te interponis, qui potes spiritali indagine consilia nefanda eruere, erutaq; comprimere, pacem, quam poscis, nõ nego. quòd si solita calliditate te ipsum

quoque fefellerit, me tamen, ſtatumq́ reip. fidei tuæ commēdo, & gratiam, quam ſupplicanti Ricimeri negare ſtatueram, per te vltro reſtituo. quis enim audeat tibi beneficium abnuere poſtulanti, cui oportuerat antè preces offerri? Tum epiſcopus, Gratias, inquit, omnipotenti Deo, qui principis menti pacem ſuā iniecit, quem præeſſe mortalibus voluit. Atque, his dictis, Ticinum cum pace properè rediit, (nam dies inſtabat Reſurrectionis.) ac, lætantibus omnibus, legationem renunciauit. Haud diu tamen Ricimer in hac concordia manſit, credo, quòd ſe in hac cauſſa viribus multò ſuperiorem videret, & ſocerū ſe, ſi non fraude, at vi ſaltem capturum ſperaret. Itaq́, cùm ſeditio vehementiore flāma recruduiſſet, ipſe cum magno, eoq́ infeſto exercitu Romam perrexit, atq́ obſidendæ vrbis cauſſa apud Anienis pontem caſtra fecit. Qua re perſpecta, Romani in magnas rerum anguſtias rurſus adducti, alij Anthemio, alij Ricimeri ſe adiunxerunt, ac ciuitatem inteſtino diſsidio diſtraxerunt. Cum autem in longum obſidio traheretur, grauius fame laborare, & poſt famem premi peſtilentia incœperunt. ſpes vna erat in auxiliis Gotthorum ex Gallia accerſitis. quę & ipſa repente pręciſa eſt. nam Bilimerem cum firma manu ad vrbem profectū Ricimer aggreſſus, inito ad pontem Hadriani certamine, non ſolùm vicit, ſed etiam interemit. quo ſucceſſu erectior, atque audacior factus V Idus Iulias vrbem, toto vrgente exercitu, magna mole inuaſit, ac demum, repulſis defenſoribus, in poteſtatem redegit. atque ingreſſus, eandem, quā Alaricus, & Genſericus ante attulerant, trepidationem, ac tumultum inuexit. nā & Anthemium captū morte affecit, nulla neq́ ſoceri pietate, neque Imperatoris reverentia ductus, & vrbem, quæ famis, ac peſtilentiæ acerbitate afflicta erat, militibus miſerè populandam, diripiendámque permiſit. itaque præter duas regiones, in quibus ipſe cum ſuis conſederat, omnia immani ſunt prædatorum libidine lacerata. Inde Olybrius ſenator Conſtantinopoli paullo antè reverſus inſignibus Auguſtalibus exornatus.

OLYBRIVS IMPERATOR.

HVIVS tamen direptionis, quę Romanæ vrbi tertia contigit, diuturnū ille fructū non tulit ſiquidē mox ſæuiſsimis corporis doloribus cruciatus XV Kal. Septēbris exceſsit è vita, vir is, qui poſt Valētiniani obitum, tanquā alter Stilicho, propè in rep. imperauit, in illo etiā Stilichone felicior, quòd nō plures Imperatores creauit, quàm ſuſtulit. Eo ſepulto, Olybrius Imperator referēdæ gratię cupidus Gundibartū nepotē eius Patriciū ſubdidit, ac mox Romæ X Kal. Nouēbris vix ipſam Imperandi ſuauitatem expertus morbo deceſsit. Interim Leo Imperator rebus, quæ ad vrbem acciderant, in primisq́ Anthemij nece audita commotus, de ſufficiendo ſucceſſore cogitauit, ac Iulium Nepotē Ne-

pontiani

potiani filium, collocata ei in matrimoniũ nepte sua, per Domitianũ clientem suũ Cæsarem designauit, eiq; Occidentale Imperium destinauit. Eodem anno Vesuuius mons in Campania immnis æstuans ignibus, viscera exusta evomuit, nocturnisq; in die tenebris incumbentib. omnem Europam minuto cinere cooperuit. Itaque eius portenti memoriam annuam Constantinopolitani instituerũt VIII Idus Nouembris. Ea re Leo Imperator exterritus vrbe excessit, atque ad S. Mamantem consedit. In Pannonia rex Ostrogotthorum Theodemirus summa hieme conglaciatum Danubium nactus, exercitũ flumen transmisit, atque improvisa in Sueuos impressione invectus & ipsos, & socios eorum magna edita strage concidit. ac victor domum reversus, Theodoricum filium obsidem à Leone remissum cũ regalis opulentiæ muneribus lætus excepit. qui iam annum octauum decimum erat natus. Ille verò fortitudinem parentis imitatus, sociis militibus assumptis, Danubium, ipso inscio parente, transiuit, ac Sarmatarum regem victoria ducis Romanorum furentem prostrauit. reversúsque ad patrem Singidonem, quam Sarmatæ Romanis ademerant, cepit, ac iuris sui effecit. Leone autem Augusto consule solo quintùm, cum per quattuor, & amplius menses Occidens sine Imperatore fuisset, ne- 473
que Iulius Nepos Cæsar ab ipso designatus in Italiam adveniret, Gundibarius Patricius aui Ricimeris exemplum, auctoritatémque sequutus, principem pro arbitrio sibi designandum suscepit, ac III Nonas Martias Rauennę Glycerium Comitem domesticorum Imperatorem per milites leuandum curauit.

GLYCERIVS IMPERATOR.

ITA Olybrius, & Glycerius, vt inuito Leone, sic iniustis comitiis, sedem Occidentalis Imperij tenuerunt. quamobrem eorum rationem non habuere, qui successerunt. Gensericus post superiorem cladem acceptam Leonis arma formidans vt omnia, quæ potuit, ad securitatem præsidia conquisiuit, sic etiam omnia, quę valuit, adversus eũ arma cõmouit. In primis verò Ostrogotthos ad vtrumq; Imperiũ invadẽdum, magna spe prœmiorũ ostentata, solicitauit. Quibus inductus Theodemirus iã recepto filio tutus in hunc modum ipsa suscipiendi belli consilia expediuit. Glyceriũ tenuissimis opibus Italiæ regnum adeptũ audiens, Vindemiro fratri negocium dedit, vt arma Italiæ inferret, quam nullo negocio aut subacturus, aut populaturus, quippe exiguis tectã præsidiis, esset. ipse verò Illyricum, vt ad expugnandum difficilius, sibi assumpsit. Vindemirus igitur cum ingẽti Ostrogotthorũ manu populabundus in Italiam venit, verùm repentè morbo oppressus interiit, filio sibi cognomine Vindemiro relicto. Hac irruptione Glycerius, Imperio nondum firmato, perculsus, sese tanto offerre discrimini non eã au-

est ausus. verũ, missis obviã legatis, hominẽ donis aggressus orauit, vt exercitũ in Galliã adduceret, in qua ei locus inter populares suos defuturus nõ esset. Paruit voluntati eius Vindemirus, ac, sublatis castris, in Galliã adiit, ac se se Visgotthis adiũxit. ex quo mirè eorũ in Gallia, atque Hispania opes adauctæ. Ita tum Italia ingenti calamitate leuata, quæ si ad cæteras accessisset, mirificis ipsam sine dubio ad se se erigendum vulnerib. afflixisset. Theodemirus autẽ bellũ Sarmatis Limigantib. intulit, neq; vllũ præ metu obviũ habuit. hac prosperitate inde elatus, vrbẽ Illyrici primariã Naissum adortus in ditionem adduxit, atq; ibi cũ Theodorico filio moratus, militum partẽ ad Vlpianam per Castrũ Herculis misit. qui eam cũ aliis locis imperviis occuparunt. ac tum demum in Thessaliã progressi, Heracleã, Larissamq; ceperunt. Qua re cognita, Theodemirus Naisso egressus, Thessalonicam petiit, quã Clarianus Patricius cum exercitu obtinebat. ille verò cum vrbẽ defendere statuisset, postquã eam circumvallari, nec se cœpta hostiũ morari posse cognouit, legatos ad regẽ cum munerib. misit, atq; ita illum ab oppugnatione avertit. inde nouo inito fœdere, noua Gotthis loca ad incolendum in Illyrico Orientali concessa. Ex quo apparet, quò veteres nerui, animiq; Romanorũ evasissent Imperatorum, cum salutem vtriusq; Imperij precibus, ac pecunia redemptam, nõ armis, ac fortitudine defensam haberent. Constantinopoli Leo Augustus Leonẽ nepotem suum ex Zenone & Ariadna filia genitũ Cæsarem esse iussit. Tunc etiã vestis Deiparæ virginis Hierosolymis Constantinopolim est allata, & magna religione recepta. quæ apud virginem Hebræam erat inuenta.

474 Proximo anno Leo Augustus consul sextũm sine collega vita excessit, ac, genero suo Zenone præterito, nepotem suum Leonem puerum, à se paullo antè Cæsarem constitutũ, testamẽto Imperatorem reliquit, qui mox patrem Zenonem sibi consortem assumpsit, & cum eo hunc annũ imperauit. Iulius autem Nepos, cui traditum fuisse à Leone sene Imperium diximus, cum illud à Glycerio occupatum teneri audisset, vehementissimè perturbatus est. atq; ipsum per vim inde detrudere cũ statuisset, ope Imperatoris ingentes omnis generis copias in naues imposuit, atque, intento Italiam versus itinere, classem tandem ad littora Romana applicuit. Quod vbi Glycerius tum Romæ agens cognouit, opibus suis nimium attenuatis diffisus vrbe excessit, atq; in oppidum suburbanum, nomine Portum, secessit, ibiq; communitus impetũ Nepotis sibi excipiendum decreuit. Nepos autem, expositis, atq; ad vrbẽ adductis militibus, cum primo adventu eam ad deditionem adduxisset, acri inde Portum obsidione circundedit. quem cum cepisset, simul etiam Glycerium Imperij deponere insignia compulit. eáque mox ipse VIII Kalend. Iulias induit. atque, rebus Romæ compositis, inde Rauennam in regiam se recepit, Glycerio, ne priuatus ludibrio haberetur, ecclesia Salonensi in Dalmatia attributa.

IVLIVS NEPOS AVGVSTVS.

DVM hæc agerentur, Euricus rex Gotthorũ in Gallia adverſis Italiæ rebus, ac nouis Oſtrogothorũ auxiliis excitatus, fines Romanorum habere infeſtos variis populationibus cœpit. Qua re cognita, Nepos nihil ſibi prius duxit faciendum, quàm vt cœptis eius occurreret. cúmque Euricum lites quaſdam de finibus in ſpeciem ſerentẽ audiſſet, habito principum Liguriæ Concilio, ex omnium ſententia Epiphanium Ticinenſem epiſcopum legatum ad eum miſit, qui lites componeret, pacémque firmaret. quod ille ſumma cũ cura expleuit. Profecto inde ex Gallia Epiphanio, Euricus nihil eorum, quę promiſerat, præſtitit, immo ſub nomine pacis agere hoſtilia cœpit. nã in fines Romanos invectus cum agros ciuitatum vaſtauit, tum maximè eccleſias, atque earum epiſcopos, vetere Arriana labe corruptus, afflixit. ac Ruthenos, Cadurcos, Lemouicos, Gabalitanos ex Aquitania prima cepit, ac denique vrbem ipſam Aruernorum militari corona circunſtetit. neque ex omnibus Gotthicis in Gallia bellis vllum hoc fuit aſperius. Erat tum in vrbe Aruernorum Ecdicius Comes, Auiti quondam Imperatoris filius, itémque epiſcopus ipſe vrbis Sidonius, quorũ alter ſtrenuis ex vrbe eruptionibus faciendis, alter ſupplicationibus ad Deum inſtituendis, & litteris ad amicos mittendis, tantam ab vrbe propellere tempeſtatem annixi ſunt. Ac Sidonius quidem de ipſa hoſtium in agrum Romanum impreſsione ad Mamertum epiſcopum Viennenſem ſic ſcripſit: *Rumor eſt, Gotthos in Romanum ſolum mouiſſe. Huic ſemper irruptioni nos miſeri Aruerni ianua ſumus namque odiis inimicorum hinc peculiaria fomenta ſubminiſtramus, quia nec dum terminos ſuos ab Oceano in Rhodanum Ligeris alueo limitauerunt ſolam ſub ope Chriſti moram de noſtro tantùm obice patiuntur. circumiectarum verò ſpatia, tractuúmq; regionum iampridem regni minacis importuna deuorauit impreſſio ſed animoſitati noſtræ tam temerariæ, tamq; periculoſæ non nos aut ambuſtã murorum faciem, aut putrem ſudium cratem, aut propugnacula vigilum trita pectoribus confidimus oppidata. ſolo tantùm inuectarum, te auctore, Rogationum palpamur auxilio. quibus inchoandis, inſtituendisq; populus Aruernus, & ſi non effectu pari, affectu certè non impari cœpit initiari, & ob hoc circunfuſis nec dum dat terga terroribus.* deinde ad Baſilium epiſcopum in hæc verba: *Euarix rex Gotthorum, quòd limitem regni ſui. rupto. diſſolutóq; fœdere antiquo, uel tutatur armorum iure, uel promouet, nec nobis peccatoribus accuſare, nec uobis ſanctis hic diſcutere permiſſum eſt. Sed, quod fatendum eſt præfatum regem Gotthorum, quanquam ſit ob uirium merita terribilis, non tam Romanis mœnibus quàm legibus Chriſtianis inſidiaturum pauеſco tantum ut ferunt, ori tantum pectori ſuo Catholici interitio nominis acet ut ambigas, ampliùſne ſuæ gentis, an ſuæ ſectæ teneat principatum. Ad hoc armis potens, acer animis, alacer annis, hunc ſolum patitur errorem, quòd putat ſibi tractatuum. conſiliorumq; ſucceſſum tribui pro religione legitima. quem potius aſſequitur pro felicitate terrena Propter quod diſcite citò Catholici ſtatus ualetudinem occulta, ut apertam feſtinetis adhibere medicinam. Burdegala, Petrogorij, Ruthenij, Lemouices, Gabalitani, Heluſani, Vaſates, Conuenæ, Auſcenſes multóq; iam*

maior numerus ciuitatum, summis sacerdotibus ipsorum more truncatis, nec ullis deinceps episcopis in defunctorum officia suffectis, per quos utique minorum ordinum officia subrogabantur, latum spiritualis ruinæ limitem traxit, quem ferè constat sic per singulos dies morientium patrum proficere defectu, ut non solùm quoslibet hæreticos præsentium, uerùm & hæresiarchas priorum temporum potuerit inflectere. ita populos excessu pontificum orbatos tristis intercisæ fidei desperatio premit. Nulla in desolatis cura diœcesibus, uideas in ecclesiis aut putres culminum lapsus, aut ualuarum cardinibus auulsis basilicarum aditus hispidorum ueprium fruticibus obstructos. ipsa, proh dolor, uideas armenta non modò semipatentibus iacere uestibulis, sed etiam herbosa uiridantium altarium latera depasci. sed iam nec per rusticas solùm solitudo parochias, ipsa insuper urbanarum ecclesiarum conuenticula rarescunt. Postquam autem vrbs Aruernorum obsessa magnis premi difficultatibus cœpit, Sidonius sic rebus suis perditis opem à Græco episcopo postulauit: *Nostri hic nunc est infelicis anguli status. cuius, ut fama confirmat, melior fuit sub bello, quàm sub pace conditio. facta est seruitus nostra pretium securitatis alienæ, Aruernorum, proh dolor, seruitus. qui, si prisca replicarentur, audebant se quondam fratres Latio dicere: si recentia memorabuntur, hi sunt, qui uiribus propriis hostium publicorum arma remorati sunt. cui sæpe, populo Gothus non fuit clauso formidini, cum uicissim ipse fieret oppugnatoribus positis intra castra terrori. hi sunt, qui sibi aduersus uicinorum aciem tam duces fuere, quàm milites. de quorum tamen sorte certaminum si quid prosperum cessit, uos secunda solata sunt, si quid contrarium, illos aduersa fregerunt. illi amore reip. Seronatum barbaris prouincias propinantem nō timuere legibus tradere, quem conuictum deinceps resp. uix præsumpsit occidere. Hoccine meruerunt inopia, flamma, ferrum, pestilentia, pingues cædibus gladij, & macri ieiuniis præliatores. propter huius tamen inclytæ pacis expectationem auulsas muralibus rimis herbas in cibum traximus, crebrò per ignorantiam uenenatis graminibus infecti, quæ indiscretis foliis, succisq; uiridantia sæpe manus fame concolor legit. Pro his tot, tantisq; deuotionis experimentis nostri, quantum audio, facta iactura est. Pudeat uos, precamur, huius fœderis nec utilis, nec decori. Per uos legationes meant. uobis primùm, quanquam principe absente, non solùm tractata reserantur, uerùm etiam tractanda committuntur. Veniabilis sit, quæsumus, ad aures uestras ueritatis asperitas. cuius conuicio inuidiam dolor eripit. parum in commune consulitis, & cum in consilio conuenitis, non tam cura est, publicis mederi periculis, quàm priuatis studere fortunis. Ad hæc si necesse est obsideri, adhuc pugnare, adhuc esurire delectat. si uerò tradimur, qui non potuimus uiribus obtineri, inuenisse uos certū est, quod barbarorum suaderetis ignaui. Sed cur dolori nimio frena laxantur? quare potius ignoscite afflictis, nec imputate mœrentibus. Namque alia regio tradita seruitium sperat, Aruerna supplicium. Sanè si in edicari nostris ultimis non ualetis, saltem hoc efficite prece sedula, ut sanguis uiuat, quorum est moritura libertas. parate exulibus terram, capiendis redemptionem, uiaticum peregrinaturis. Si murus noster aperitur hostibus, non sit uester clausus hospitibus.* Dum autem Sidonius precibus Deum, atque homines fatigabat, Ecdicius Comes, qui vrbem tuebatur, multa egregia fortitudinis suæ documenta dedit. quippe quodam die cum duodeviginti equitibus vrbe meridie egressus, tota ex mœnibus semirutis aspectante ciuitate, medio campo aliquot Gotthorum millia, prætervectus hostes sui numeri incer-

tos,

tos, atque ad sui conspectum, nominisque rumorem perterritos, noctu in proximum collem se subducere compulit, ac nouissimi agminis aliquot occisis, incolumis cum omnibus suis in vrbem revertit, læto plausu totius ciuitatis exceptus, cúmque iam Zeno Augustus 473
consul iterum sine collega inisset, priuatis opibus publici speciem contraxit exercitus, ac liberos hostium discursus populationibus castigatis coercuit. inde aliquot supervenientibus turmales cuneos fugauit, vix binis, ternisve ex numero suorum desideratis. Gothi veró, vt cæsorum numerum præ pudore occulerent, quos nox sepulturæ subtraxerat, abscisis capitibus reliquere, tanquam minoris iudicij foret, dimisisse truncatum, quàm villis agnosci crinitum. Postquam autem, illucescente die, cognouerunt furtum ruinæ suæ crudeli vilitate patuisse, tum demum iusta mortuis magna festinatione soluerunt, ac debitas exequias tribuerunt. cum autem corpora vndique plaustris convecta iacérent, Ecdicio repente rursus exterritis incumbente, raptim succensis domibus incluserunt, ac regalibus culminũ superlabentium fragmentis operuerunt. Has res paucis Iordanes in historia attigit, Sidonius veró in epistola ad ipsum Ecdicium scripta, multis explicuit. Ad extremum Ecdicius, vrbe hostium multitudine circunfusa, ac magna ex parte mœnibus nudata, cum tuendæ facultatem non haberet, vltró tradidit, atque ad loca tutiora se contulit. quod audiens Nepos Augustus, ipsum ad se vocauit, ac Patricium designauit. (Vnde ad Papianillam Ecdicij sororem Sidonius scripsit: *Hoc sanctè Iulius Nepos armis pariter summus Augustus & moribus quod decessoris sui Anthemij fidem fratris tui Ecdicij sudoribus obligatam, quò citerior, hoc laudabilior, absoluit siquidem iste compleuit, quod ille sæpissimè pollicebatur.*) atque in Galliam Orestem magistrum militum, & Patricium misit. Erat autem Orestes genere Gotthus, ac Gotthicorum auxiliorum in Italia Comes, magnam ob multas res bene gestas in re militari auctoritatem adeptus. quare nouis dignitatum insignibus auctus subitó á Nepote adversus Euricum, ne tota ab eo Gallia pelleretur, est destinatus. Ille veró contra Nepotis imbecillitatem, ac potestatem suam extraordinariam conspicatus, eodem, quo ceteri barbari, perfidiæ morbo cœpit agitari, eadémque Imperij occupandi libidine conflictari. itaque Gotthos, qui præsidio Italiæ erant, tertia agrorum parte promissa illectos ad omnia secum audenda incẽdit, & cum iis Roma profectus se in Galliam adversus Gotthos contendere simulauit. postquam autem Rauennam pervenit, vrbem officij caussa ingressus, Nepotem ipsum imparatum, atque ab insidiis eius incautum V Kalen. Septembris eiecit. ac paucis pòst diebus, nempe pridie Kalen. Nouembris, filium suum Romulum Momyllum, adhuc puerum, Imperatorem, exercitu suffragante, leuauit. Nepos autem non minus consilij, quàm auxilij inops, spe Imperij retinendi, aut

recuperandi prorsus abiecta, Salonam in Dalmatiem se recepit, vbi Glycerius nuper Imperator episcopatum administrabat. Ita Augusta Imperij dignitas, dum ruit ad interitum, antequam efferretur, per dolum, atque insidias ad barbari ditionem, potestatémque pervenit, credo, vt ex summissiore loco praecipitata minore cum doloris, atque acerbitatis sensu periret.

MOMYLLVS AVGVSTVS IMP.

TVRBATO autem in hunc modum Occidente, atque ad prę̄sens exitium prope fatali quadam necessitate ruente, haud dissimiles in Oriente quoque tumultus exorti sunt. Basiliscus enim, mortuo Leone puero Augusto, Zenonem despiciens, collecta valida satellitũ manu, seditionem adversus eum in vrbe Constantinopoli concitauit. cuius rei subita formidine Zeno perculsus, ad Isauros se contulit, atque ibi arcem tuendae salutis gratia occupauit. Basiliscus autem vrbe potitus, cum se Augustum declarandum curasset, Marcum filium Caesarem appellauit. Hoc ad Imperij culmen evecto, iterũ Eutychianae haereseos caussa Ecclesia perturbata est. vt enim Basiliscus à Chalcedonensi Concilio erat aversus, sic omnes eius fautores est persequutus. quamobrem Timotheum Solofaciolum, qui iampridem ecclesiã Alexandrinã in Catholica disciplina, & Chalcedonensis auctoritate Concilij continuerat, ecclesia pepulit, atque ei Timotheum Aelurum dudum propter perfidiam Eutychianam expulsum suffecit. quinetiam litteras ad episcopos Asiae misit, iubens, vt Leonis pontificis insignẽ de duabus Christi naturis Decisionem, & Chalcedonensia decreta damnarent. quibus litteris plerique Asiae episcopi subscripsere. Acacio inde episcopo Constantinopolitano hoc factum acriter increpante, ac monachorum ordinem adversus Basiliscum solicitãte, magnopere Basiliscus extimuit, ac litteras alteras prioribus prorsus contrarias
476 scripsit. Basilisco autem Augusto iterum, & Armato consulibus, incendio in vrbe coorto, quo maior ipsius pars deflagrauit, senatus, invidia eius in Basiliscum coniecta, occultis nunciis Zenonem ex Isauria revocauit. qui properè cum validissimo exercitu reversus, atque vrbem ingressus, Basiliscum, qui in ecclesiam salutis caussa confugerat, intercepit, atque Imperij insignibus detractis, in Cappadociam relegauit, atque ibi trucidandum curauit. cuius nece audita, continuò episcopi Asiae sibi timere cœperunt, ac culpam deprecati ad fidem Chalcedonensem redierunt. Timotheo Aeluro haud ita multò post mortuo, Petrus Mõgus clam in sedẽ subrepsit. cuius perfidia agnita, Zeno ipsum post loco mouit, atque iterum Timotheum Solofaciolum subrogauit. Atque haec quidem in Oriente. At verò in Gallia Euricus rex, bello cum Romanis continuato, duas primarias vrbes Arelate, & Mas-

Massiliam occupauit. atque, omni vsque ad Rhodanum Gallia in ditionem adducta, sedem Arelate locauit. In Italia verò Orestes, Imperatore filio constituto, vt se facilius adversus Gotthos, Burgundiones, & Francos Galliam incolentes tueretur, fœdus cum Genserico rege Africæ renouauit, atque Italiam in summa pace administrare pro arbitrio cœpit. Hoc verò eius, vt immeritum, ocium subitò perturbauit, non eorum aliquis, quos ipse iure suspectos habere tanquam vicinos Italiæ, potuit, sed quidam alius longè terrarum, quippe trans Danubium, positus. Hic verò fuit Odoacer Herulorum, & Turcilingorum regno potitus. is fama rerum, quæ seditiosè gererentur in Italia, percitus, vehementius ad illius cupiditatem exarsit. animum verò accendit, ac propè certa victoriæ fiducia incitauit primùm ipse Imperator Momyllus. cuius in magna populorum dissensione opes infirmissimas esse comperiebat. deinde Zeno, qui eodem tempore à Basilisco expulsus, omnes cogitationes, opésque suas meritò ad recuperandum Orientem contulerat. accessit, quòd ne ipse quidem Italiam prorsus, vt qui Orestis armiger fuerat, ignorabat. His igitur de caussis haud operosam fore victoriā, si de improviso cum paratissimo se intulisset exercitu, arbitratus Herulos, Turcilingos, Scyros, ac Rugos interioris Germaniç populos, qui nuper inter valida Attilæ sæuientis auxilia fuerant, excitauit, ac magnorū spe præmiorū solicitatos haud ægrè, vt sese in eam sequerentur, induxit, ac diem ad profectionē prçstituit. Quæ vbi vere nouo advenit, cum his omnibus ex finibus egressus, Danubium traiecit, atque in Noricum penetrauit. Erat tum in iis locis Seuerinus, qui Noricorū appellatur apostolus, iam inde ab Attilæ temporibus ex Oriente profectus. qui magnam opinionem apud omnes sanctæ habebat integritatis. ad hunc igitur Odoacer sacrā benedictionem petiturus accessit. ceterum, cum, ea accepta, è cella sancti viri pedem efferret, & caput inclinasset, ne superliminari ostij (nā proceræ admodum staturæ erat) allideret, hæc à diuino vate verba accepit: Perge Odoacer in Italiam vilissimis nunc pellibus tectus, verùm multis propediem pretiosa multa dilargiturus. Profectus inde, alacri animo ex Norico in Italiam per Alpes Tridentinas, ac fines Veronenses intrauit. quod postquam Orestes non dubiis nunciis comperit, extemplò, quàm maximas potuit, ex Italia copias equitum, peditúmque conscripsit, eásque convenire ad Laudem in Liguria iussit. Ceterum Odoacer, hoste, qui transitum moraretur, in Venetia nullo reperto, protinus, traiecto Abdua, in Liguriam transiit, atque ad Laudem, vbi consedisse Orestem audiebat, castra convertit. atque eò fine cunctatione progressus, summo ipsum certamine provocauit. Orestes autem, cum se & multitudine armatorum inferiorem esse, atque in dies magis à Gotthis deseri animadverteret, quòd tertiam eis agrorū partem promissam non tradidisset, motis inde castris, Ticinum recessit,

ibique se pro tempore, quoad potuit, confirmauit, tantam belli procellam murorum potius, quàm militum præsidio, subiturus. Quod postquã Odoacer persensit, ipsum properè insequutus, exercitum Ticinum adduxit, vrbémque magnis viribus oppugnare instituit. neq; ita multis pòst diebus, toto incumbente exercitu, ipsam cum Oreste in potestatem redegit, captámque militibus diripiendam concessit. Ex quo vt noua, sic miserabilis clarissimæ vrbis est vastatio subsequuta. vt enim quisque diuitiis excellere existimatus est, sic ad prædam maximè requisitus. inde, vt eosdem ad prodendas, si quas occuluissent, pecunias cogerent, alij tectis faces subiecerũt, alij ad necem dominos euocarunt, alij ad episcopium nefaria sacri diripiendi thesauri inflammati libidine concurrerunt, atq; opes Ecclesiæ è terra quoq;, vbi absconditæ fuerant, eruerunt, Epiphanium episcopum, quò plura daret, plura habere putantes. demum tanta clades illata, vt per multos ante annos oppidũ nullum aut fœdius captum, aut miserabilius expugnatum sit. quippe, ciuibus passim aut seruitute, aut morte multatis, vrbs direpta vno cum duobus templis propè arsit incẽdio. Epiphanius verò cum in ceteris caritatis officiis se sanctissimè gessit, tum in primis germanam suam, ceterásq; mulieres, quæ libidini hostili præcipuè obnoxiæ videbantur, seruitute exemit. His X Kal. Septembris gestis, Odoacer rex Italiæ à suis est acclamatus. quo fauore superbus inde Placentiam prodiit, atque ibi V Kal. Orestem captiuum, exercitu ipso inspectante, ac gratulante, occidit. tum in Momyllum Augustum intentus, motis castris, Rauennam contendere maturauit. cum autem illum metu exanimatum Romam recepisse se reperisset, pridie Nonas, vrbe in potestatem adducta, Paulum Orestis fratrem, qui relictus in præsidio fuerat, interfecit. dimisso inde per Italiam exercitu, omnes vrbes, quæ Momylli studio deditę suum auersabantur imperium, aut vi, aut metu, aut beneuolentia suæ ditioni adiunxit. ex quibus, quoniam, vt inquit Diaconus, multæ, extinctis habitatoribus, ad solum vsque euersæ sunt, fit, vt ad suspicandum adducar, præcipuè ipsam hac ruina Mutinam concidisse, quæq; væsanum Attilæ furorem euaserat, eam Odoacris, cum pro Momyllo staret, molliorem effugere impetum nequiuisse. Huius certè, vt etiã finitimi Regij, nulla in sequentibus Gothorum bellis memoria celebratur. Citeriore Italia ad auctoritatem, obsequiúmque suum adducta, Romam inde accessit, atque vrbem corona circumdedit, ipsam, ni se dederet, expugnaturum denuncians. populus autem dira vrbium aliarum calamitate edoctus, deditione repente facta, obuiam extra vrbem effusus ipsum magna hilaritate excepit. quod vbi vidit Momyllus, metu, vt in extremo vitæ periculo, consternatus, vt saluti suæ consuleret, purpurã statim deposuit, ac sese tandem infausto à patre sibi parato Imperio abdicauit. ac vita ab Odoacre hoc modo impetrata, iussu eius in Lucullanum Campaniæ castrũ,

tan-

tanquam in exilium, abiit. Atque his quidem variis, atque ancipitibus rerum, temporúmque succeſsibus Roma iam quartùm poſt Chriſti annum quadringenteſimum capta, Italiáque à barbaris firmo tandem poſsideri imperio cœpta eſt. Imperium autem Romanum, quod in Auguſto initium ſumpſit, in Auguſtulo (ſic enim Momyllus eſt appellatus) finem accepit. neque enim poſthac hic titulus in Occidente, dum rerum potiri barbari ſunt, eſt auditus.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM DE IMPERIO Occidentali,

LIBER QVINTVSDECIMVS,

QVI REGNVM HERVLORVM *in Italia continet.*

ODOACER REX.

NSTITVENTI mihi ea mandare litteris, quæ poſt Romanum extinctum Imperium, ac libertatem Italiæ miſerando quodam quaſi funere elatam in Occidentis partibus evenerunt, faciendum eſſe videtur, vt à re propoſita parumper abſcedam, & te iterum, Excellentiſsimé PRINCEPS, appellem. Neque enim dubito, quin, cum ipſe ad hunc locum legendo perveneris, quæ tua eſt erga ſolum Italicum caritas, nonnulla animi commotiuncula quatiaris, cum ex quibus in quæ clariſsima hæc devenerit provincia, cogitaris. indigné autem feres, vt opinor, primùm terram illam, quæ tot annos ampliſsimi ſedes Imperij, atque illuſtris domicilium gloriæ fuerat, vltimorum barbarorum ditioni, poteſtatiq; ſubiectã: deinde virtutem illam, quam nulla Pœnorum, Cimbrorum, ac Teutonũ terrere quondam arma potuerant, afflictam demum, atq; debilitatam. Sed, ſi rectè ſenſus tuos noui, & præclaram iſtam animi indolem exploraui, multò vehementius etiam præſtantem illius militiæ diſciplinam, quæ ſola formidini, atque excidio vniuerſæ barbariæ fuerat, corruptam, ac diſſolutam quereris, vt qui totus in ſtudium rei militaris inſiſtens, nihil aliud quotidie mediteris, quàm vt veterem eius laudem inſtaures, atq; in vſum præſentium, ſi res patiatur, bellorũ producas. vſqueadeo vt huius rei cauſſa ſummos viros, atq; in hoc genere exercitatos tecum aſsiduè habeas, & cum iis, quæ ex veteribus hauriri monumentis poſſunt, eliciens egregiè ad noſtrorum temporum rationem traducas, haudquaquam ignarus, quibus ille ſe obſtringere ſtudiis debeat, qui

qui summos à Pontifice maximo, & Rege Catholico delatos militarium honorum, & præfecturarum titulos gerat. Et licèt hæc tu mala omnium grauissima, atque acerbissima duxeris, mox tamen leuia omnia, & quodam modo ferenda putabis, cùm quæ clades hos casus proximè sint consequutæ, cognoueris. Neque enim his se finibus calamitates Italiæ tenuerunt, sed tristi illius fato longius, latiúsque manarunt. Etenim tantam iacturam Imperij, & tantum artis bellicæ detrimentum misera ruina vrbium, fœda vastatio agrorum, ac lacrymabilis Italicæ extinctio prolis excepit. quæ spiritus illos, quos vix extremus terrarum olim ambitus ceperat, magna ex parte infregit. neque verò id omnino eorum, qui his pòst præfuerunt regionibus, inclementia, sed naturali ipsius fortunæ potius inconstantia, quæ regionem illam, quam semel ad maximum in terris fastigium, gloriámve, admiranda quadam incolarum accedente virtute, provexerat, quasi tristi aliquo rerum humanarum ludibrio instituto fœdis omnibus seruitutis, ac vastitatis exemplis afflixit. Verùm vt tum diuinæ voluntati sic patienti obviam ire non licuit, sic ne nunc quidem eam vocare in iudicium libet. quamobrem, his querelis omissis, ad propositæ narrationem historiæ redeamus. vnde præcipuè egregiam horum conditionem temporum agnoscemus. quibus, sedente GREGORIO XIII Pontifice maximo, solida, ac perpetua pace, omnibus iterum artibus florente Italia, fruimur.

IMPERIO igitur post multas barbaricarum irruptionum, bellorúmque procellas attrito tandem, atque ad extrema redacto, simul etiam florentissimum ipsum Imperatoris nomē exaruit. atque vt provincia vna ex eo integra relicta erat Italia, sic ipsius quoque Italiæ nomine tota ferme se vis Imperij angustata conclusit. Etenim Odoacer, Momyllo Imperij dignitate se abdicare coacto, Occidentis dominationem ille quidem invasit, sed honesta maiestatis Augustalis verecundia captus, haudquaquam se Imperatorē, sed regem tantùm Italiæ nominauit, atque Occidenti imperare nomine regio, sed sine purpura, cœpit. Inde consiliis agitatis regnum ad Imperij, pacísque conseruationē ita formauit. in primis Gotthos, qui in Italiam erant iampridem à Valentiniano adversus terrores Hunnicos advocati, ad studiū suum convertit, tertia agrorū parte, quam promissam ab Oreste obtinere non potuerant, persoluta. Italis noua tributa ad propulsandos externos hostes imposita. Romanis senatus auctoritas, & consulum dignitas ad feroces contundendos spiritus dempta. reliquis in rebus vetera reip. instituta, & magistratuum iura, nomináque retenta. ecclesiis, atque episcopis suus honos seruatus. Eurico Gothorū regi pars Galliæ ab Alpibus ad Rhodanum, quæ hucvsque Romanorum in potestate fuerat, pacis habendæ caussa remissa. & cum Gundobado rege Burgundionum fœdus percussum. atque, his rebus actis, Basilio præfecto

fecto prætorio, ac Patricio, qui vices suas gereret, Romæ relicto, Rauennam repetiit. atque ibi instituto iam ab Augustis exemplo regni sedem locauit. Quas res vbi Zeno Imperator non dubia in Orientem deferente fama cognouit, vsqueadeo indignè tulit, vt nullam Imperij cum eo societatem sibi habendam esse statuerit. ex quo regnum Odoacris pro iniusto est habitum, atque ipse tyranni potius, quàm regis, famam obtinuit. Proximo inde anno, quem post consulatum Basilisci, 477 Armatique dixerunt, idem, vt homo non insulsi erat in rebus administrandis ingenij, quæ præsenti obesse rerum statui possent, accuratè contendit remouere. itaque, vt opportunum omnium animis metum incuteret, & populos insigni aliquo seueritatis exemplo promptiores ad obsequendum efficeret, Brachilam Comitem imperium suum ratione aliqua detrectantem V Idus Iunias interfecit. quibus de rebus non solùm metui, sed etiam coli ab Italicis, atque exteris cœpit. Quare Gensericus rex Africæ in admirationem virtutis, & fortunæ illius adductus oratores ad eum de pace misit, atque illius impetrandæ gratia Siciliam ei tributario iure concesit. Interim Epiphanius templa Ticini incensa restituere animo maiore, quàm viribus, properauit, diuino numine egregium eius consilium in summis rerum necessariarum angustiis adiuuante. nam præcipuo ab Odoacre rege colebatur honore. Nitebant hoc tempore miraculis ossa sanctorum martyrum Vitalis, & Agricolæ, Bononiæ apud ædem S. Stephani sita. quæ res cum frequenti hominum sermone in Italia, Galliáque celebraretur, Namatium Aruernorum episcopum, eximiæ sanctitatis virum, impulit, vt nouam à se constructam basilicam ornamentis eiusmodi honestare studuerit. itaque presbyterum Bononiam, qui aliquid earum peteret, & ad se referret, legauit. vbi verò eum voti compotem sui factum ad quintum lapidem peruenisse audiuit, continuò, ciuibus euocatis, cum crucibus, & cereis in earum occursum venerabundus processit. ac presbytero monenti, vt oculis optatum tandem sanctarum relliquiarum fructum hauriret, honestam recusationem adhibuit, malle se fide, quàm oculis, niti, adiiciens. Quod autem præcipuam tum omnibus incussit religionem, venientibus martyribus, obductis repente cælo nubibus, largissimus imber effusus à sanctis tamen relliquiis sic abstinuit, vt ne iugeri quidem circum spatium gutta vlla tetigerit. mox, procedentibus illis, pluuia quasi de industria prosequuta populum sic aspersit, vt prorsus gestatoribus ipsis pepercerit. Qua re animaduersa, Namatius, Gratias tibi ago, Domine, inquit. & conuocatis ciuibus basilicam cum maxima religione, ac lætitia dedicauit, vt Gregorius Turonensis in libris de gloria martyrum prodidit. Ceterum has relliquias ex æde Sancti Stephani post in basilicam Sancti Petri magna ex parte translatas, ac, longo deinde annorum spatio interposito, in cleri, ac populi Bononiensis ignorationem addu-

ctas GABRIEL PALAEOTVS Romanæ Ecclesiæ presbyter Cardinalis, ac Bononiensis episcopus, cũ basilicam illustriore, ac magnificentiore opere instauraret, in Confessione sub altari ipsius Sācti Vitalis invenit. Qua re vehementius ille pro summa sua pietate lætatus, re cum Gregorio pontifice communicata, ex eius auctoritate tantum bonum ciuitati prodendum existimauit. itaq; constituto quadragesimalis ieiunij die, præstantissimos viros, ac principes ciuitatis, pontificis fratrem, fratrisq; filium, præfectum vrbis, magistratus, & senatores adhibuit, atq; ipso astante clero, orationem ad eos super hac re tempori aptissimam habuit, in qua de ipsorum gloria martyrũ, & venerandis eorum relliquiis accuratius egit. qua perfecta, cũ omniũ, qui audierant, animos sancta quadam religione, ac pio visendi studio incendisset, demum lapidem tolli ab altari mandauit, ac pretiosissimum hunc ecclesiæ Bononiensis thesaurũ aperuit, facultate omnibus nobis (nam & ego quoq; ab illo accitus accesseram) intuendi concessa. erant autem ossa aliquot cum pannis sacro adhuc cruore, vt res docere videbatur, infectis. Quod quia, dum hanc partem historiæ edebam, evenit, res mihi digna visa est, quæ huic loco propter inclytam harum relliquiarum antiquitatem intexeretur. sic enim priscis scriptorũ evoluendis monumentis comperiebam, (quod & ipse Cardinalis in sua oratione non prætermisit) has relliquias primùm à S. Ambrosio Mediolanensi episcopo in solo Iudæorum repertas, deinde à S. Paulino Nolano egregia cum laude commemoratas, tum à S. Namatio Aruerno, ingenti animi studio expetitas. vt mirandũ non sit, diuino demum numini placuisse, easdem ab eo potissimùm antistite ex obscuris ignorantiæ tenebris erui, quem nos videmus mirabiliter cũ antiquissimo quoq; sacerdote prudentiæ, eruditionis, solertiæ, ac religionis laude, atq; opinione certare. Eodem anno per quadraginta dies continuos Constantinopoli terra horrendo planè motu tentata est. quo pleraq; ædificia publica, ac priuata procubuerunt, ac ruinis magnam vim hominum oppresserunt. Præcipuè VIII Kal. Octobris statua Theodosij Magni in Foro Tauri super cochlidem columnam posita corruit, duobus etiam fornicibus eius Fori collapsis. Per eosdem dies corpus quoq; S. Barnabæ in Cypro inventum est, euangelium S. Matthæi sua manu descriptũ super pectore gestans. quę res Cypri laudi vsqueadeo fauit, vt propterea ea ecclesia ad metropolitanę dignitatem evecta sit. Eodem anno Childericus rex Francorum fines prolatare ditionis suę in Gallia cupiens, bellum cum Odoacre Saxonum duce suscepit. quo, Saxonibus in fugam actis, ac cæsis, insulas, quas possidebant, ademit, ac demum, fœdere cum Odoacre percusso, communibus armis Alanos invasit, eósque ex Galliæ finibus exturbauit. ex quo Francorum in Gallia opes auctiores factæ in dies metui vehementius cœptæ. Hęc scribit Gregorius Turonensis eo anno gesta esse, quo mense Septembri

bri terra contremuit. Sequenti anno, quo Hillus consulatum in O- 478
riente gessit, Simplicius pontifex nouam Romanæ ciuitatis, atque
adeo etiam Italiæ vniuersæ quietem admirans, eámque constantem
esse, ac perpetuam cupiens, Basilium vrbis vicarium monuit, vt vi-
deret, ne, se hominem exeunte, propter noui pontificis lectionem,
ardentibus cupiditate summæ dignitatis hominibus, seditio aliqua
moueretur, qua præsens ciuitatis ocium turbaretur. itaque Basilius
episcopos in basilica Vaticana opportunè à pontifice in alios vsus ec-
clesiæ conuocatos nactus, accedens sic dixit: *Quanquam studij nostri, &
religionis interest, ut in episcopatus electione concordia præcipuè consistat Ecclesiæ, ne
per electionis occasionem status ciuitatis in dubium reuocetur, tamen admonitione beatis-
simi papæ nostri Simplicij, quam ante oculos semper habere debemus, hoc nobis sub obte-
statione scitis esse mandatum, ut propter illum strepitum, & uenerabilis ecclesiæ detrimen-
tum, si eum de hac luce transire contigerit, non sine nostra consultatione cuiuslibet celebre-
tur electio.* Hæc constitutio quanquam fortasse in præsens ciuitatis
concordiæ apta, tamen quia libertati Ecclesiæ officere videretur, ac
nullius episcopi subscriptione firmata reperiretur, pòst à Symma-
cho pontifice est abrogata. Vix dum martyris templum ab Epipha-
nio erat perfectum, cum alterius ecclesiæ paries insigni columna-
rum ruina cecidit. quem cùm reficere euestigiò maturaret, factum est,
vt opifices cum ingenti machina è templi tholo præcipitauerint. ve-
rùm nemine eorum detrimentum corporis aliquod passo, res in reli-
gionem versa, & sanctis episcopi precibus attributa est. Eodem an-
no Gensericus rex Africæ post Romanum Imperium diminutum, &
religionem Catholicam laceratam vitæ suæ finem imposuit, Hono-
rico filio rege relicto. is initio regni magnam æquitatem, atque ani-
mi moderationem adhibuit, ac planè se à paterna abhorrere in co-
lenda pietate ratione ostendit. siquidem Catholicos in locis etiam à
patre interdictis conuentus habere, & rogatu Zenonis Imperatoris
episcopum Carthaginis Catholicum creare concessit, qui per viginti
quattuor annos nullus extiterat. Eugenius magno Catholicorũ plau
su est declaratus. qui deinde vsqueadeo integrè, ac moderatè se ges-
sit, vt eximiam famam tulerit sanctitatis. Iampridem Orientalis Eccle
sia nullis fatigata seditionibus quiescebat, cũ, Zenone Augusto con- 479
sulatum sine collega gerente, more suo nouo misceri tumultu sic cœ-
pit, vt Occidentalem quoque in multos annos variis fluctibus agi-
tarit. quippe Acacius episcopus Constantinopolitanus certiorẽ pon-
tificem Simplicium fecit, Petrum Mongum, qui ecclesia Alexandrina
à Zenone fuerat deturbatus, perfidiæ Eutychianæ veneno esse imbu-
tum, idque se certis testibus habere compertum. Addidit etiam Ti-
motheus Alexandriæ episcopus eundem necis Proterij episcopi Ale-
xandrini decessoris sui fuisse participem. quæ vbi Simplicius audiit,
quanquam pro rei magnitudine stomacho vehementer exarsit, ta-

men nihil vltrà proceſsit, quàm vt eum à communione repelleret, dato ſpatio, quo, ſi vellet, ad ſaniora conſilia ſe referret. Epiphanius, poſtquam templa reſtituit, vt ciues quoque ad priuatas domos reſarciendas alliceret, ab Odoacre rege tributorum, quæ in fiſcum referrentur, vacationem in quinquennium petiit, eámque facilè impetrauit. Odoacer autem odium adverſus Romanos ita mitigauit, vt conſulem ciuitati, atque Occidenti reddiderit. is honos Baſilio delatus eſt. quem magiſtratum ille proximo anno ſolus geſsit, qui fuit
480 à Chriſto nato quadringenteſimus octogeſimus. Eo verò anno Simplicius pontifex comperto, Petrum Mongum haudquaquam erroris ſui pœnitentia duci, lata demum ſententia condemnauit. Odoacri interim regi ab armis in Italia quieſcenti leuis belli in Dalmatia gerendi eſt materia præbita. Sextus agebatur annus, cum Iulius Nepos, qui Imperium in Occidente tenuerat, in Dalmatia Odoacris prouincia quietus, atque ab omnibus popularibus procellis remotus degebat, Odoacre non ſolùm non adverſante, ſed etiam ſaluti eius diligentiſsimè conſulente. Ne verò hoc ille ocio diutius frueretur, nefaria quorundam hominum improbitate perfectum eſt. ſiquidem Viator, & Ouida Comites priuatis, vt puto, odiis, ac ſimultatibus inflammati inſidias illi fecerunt, atque in villa ſua quieſcenti vitam eripuerunt. Hanc igitur necem vt indignam, & ne in humilis quidem fortunæ homine tolerandam Odoacer acerbo vſqueadeo animo tulit, vt
481 ſequenti anno, in quem Placidum Conſulem declarauit, militarem adverſus eos manum miſerit. quo facto, cum eorum vtrumque armis oppreſsit, tum vltimum de Ouida ſupplicium ſumpſit. Pelagius præfectus prætorio poſſeſſoribus Liguriæ tributa coemptionum gratia duplicauit. qua de re populi anxij, vt qui grauiſsimo onere tempore alieniſsimo premerentur, capita contulerūt, ac, re agitata, Epiphaniū Rauennam ad regem Odoacrem miſerunt, ac per eum eiuſmodi remiſsionem oneris conſequuti ſunt. Eodem etiam anno in Gallia viri duo inſignes obiere, Egidius rex Sueſsionum, & Childericus Francorum. quorum ille Syagrium, hic Clodoueum filios nactus eſt ſucceſſores. Clodouei inde illuſtris bello, paceque gloria haudquaquam ipſius ſe Galliæ finibus tenuit, verùm mox vniuerſam Europam latiſſimè peragrauit. In Italia, epiſcopis Aemiliæ ab eccleſia Mediolanenſi ad Rauennatis auctoritatem iampridem, Valentiniano vrbis eius dignitati fauente, traductis, Ioannes Archiepiſcopus maiores iuſtò ge-
482 rere ſpiritus cœperat. itaque poſtero anno, qui Tracondum, & Seuerinum conſules habuit, eò vecordiæ proceſsit, vt Gregorium quendam inuitum epiſcopum Mutinenſem, vi ad ſe attractum, ſacrare, licèt ſacris legibus omnibus refragātibus, auſus ſit. quod vt audiit Simplicius pontifex, homo veteris diſciplinæ retinentiſsimus, III Kalen. Iunij ad eum ita ſcripſit, vt ad grauem obiurgationem acerbam etiā, & ſedi

sedi apostolicæ convenientem comminationem adiecerit: *Denunciamus, inquiens, si posthac quidquam tale præsumpseris, & aliquem seu episcopum, seu presbyterum, seu diaconum inuitum facere decreueris, ordinationes tibi Rauennatis, aut Aemiliensis ecclesiæ ademptum iri.* ac rationem mollioris suę sententiæ per Proiectum Forocorneliensem episcopum ei edi iussit. Per eosdem etiam dies idem multa in vrbe præclara instituit. nam & basilicā S. Stephani protomartyris, & S. Andreæ apostoli dedicauit, & septenos presbyteros ad basilicas S. Petri, S. Pauli, & S. Laurentij collocauit, vt inuicē pœnitentiam, baptismúmq; poscentibus inseruirent. quin etiam presbyteros in basilicas quinq; diuisit. vnde regiones quinq; sunt factæ, S. Petri, S. Pauli, S. Laurentij, S. Ioannis Lateranensis, & S. Mariæ maioris. Alexandriæ Timotheo episcopo mortuo, Ioannes Tabennesiodes suffragio populi locum adeptus est. quod vbi Zeno accepit, offensus eo, quòd ille iureiurando se nunquam in eius locum petiturum esse, sibi promiserat, illum sede deiecit. atq; epistolam ad Alexandrinos de componenda inter se concordia misit, quam Henoticū appellauit, Petrum Mongum restitui iubens, si hanc epistolam cum Chalcedonensi Cōcilio recepisset. Ioannes autem pulsus ad Simplicium Romam cōfugit, se idcirco exactum conquerens, quòd Concilium Chalcedonense defenderet. qua re commotus Simplicius, Fausto iam consule, Zenonem 483
per litteras obiurgauit. ille verò Ioannem non ob eam caussam, quam præ se ferebat, sed quia fidem sibi datam violauerat, loco motum respondit. atque inde sexto Nonas Martias, pontificatu pro dignitate gesto, vita cessit. Cui Felix tertius est substitutus. Iampridem Theodomiro Ostrogotthorum regi mortuo filius Theodoricus Amalus successerat. Iuuenem summa virtute, magnisque opibus ad res in Illyrico nouandas instructum adeptus Zeno, ad amicitiam suam alliciendum est arbitratus. itaq; ad se venire Constantinopolim iussum omni genere honoris excoluit. nam & inter proceres sui Palatij rettulit, & magistrum præsentis militiæ fecit, & filium adoptatum insuper statua equestri ęnea ante Palatium posita decorauit. quinetiam Ripensi Dacia, Mœsiæq; parte donatum in posterum annū consulem designauit.
Itaq; Theodoricus proximo anno consulatum Constantinopoli cum 484
Venantio iniit, pacémq; colere cum Romanis insignibus ornatus beneficiis, honoribúsq; instituit. Seditionē inde in Orientali ecclesia sæuientem grauiore tumultu Acacius episcopus Constantinopolitanus incendit, defectione ob leuitatem à Catholicis inita, ac Petro Mongo in communionem recepto. Qua de re Felix pontifex à Ioanne Tabennesiode admonitus rem haud sibi contemnendā existimauit, ac protinus, Concilio in Vaticanam basilicam conuocato, Petrū, Acaciúmq;, tanquam eiusdem criminis reos, piorum communione remouit. quæ res inde per multos annos materiam seditionū propè inexpiabilium, aluit. Per eosdem dies Ecclesia Catholica alterum etiam, & quidem

 atro-

arrocius ab Honorico in Africa rege accepit vulnus. Is, pristina comitate deposita, acrem demum hostem se Catholicis prodidit. siquidem die Ascensionis Edictum atrocissimum Eugenio Carthaginis episcopo legendum in media ecclesia dedit: *Honoricus rex Vandalorum & Alanorum uniuersis episcopis homousianis. Non semel, sed sæpius constat esse prohibitum, ne in Sortibus Vandalorum sacerdotes uestri conuentus celebrarent, ne sua seditione animas subuerterent Christianas. Quam rem spernentes plurimi nunc sunt reperti contra interdictum Missas in Sortibus Vandalorum facere, asserentes se integram regulam Christianæ, ac ueræ fidei tenere. Et quia in prouinciis à Deo nobis concessis scandalum esse nolumus, ideo Dei prouidentia cum consensu sanctorum episcoporum nostrorum hoc nos statuisse cognoscite, ut ad Kal. Februarias primas, omni omissa formidinis excusatione, omnes Carthagini conueniatis, ut de ratione fidei cum nostris episcopis decertetis, ac fidem homousianorum, quam defenditis, diuersis scripturis propriè confirmetis, quò possit agnosci, num integram fidem teneatis. Huius autem edicti tenorem uniuersis coepiscopis tuis per uniuersam Africam constitutis direximus. Datum XIII Kal. Iunias, anno septimo Honorici.* Hoc edicto recitato, omnium, qui aderant, Catholicorum animos subitò pauor ingens oppressit, magnum aut vitę, aut religioni suæ discrimen imminere videntiũ. Ex quo mox recreatus Eugenius intulit, hoc idẽ transmarinis item episcopis, qui secum vna religione, ac communione deuincta essent, oportere indici. Cui ille respõdit, si vniuersum mihi terrarũ orbem subieceris, tum demum explebo, quod postulasti. Vbi ve-
485 rò Kalendæ Februariæ venere, quæ, consule Symmacho in Oriente fuere, Catholici ex regis edicto in locum ab Arrianis constitutum disputationis gratia coierunt. pro Arrianis principem se gerebat Cyrillus, qui se vltrò Patriarcham vocabat. Eo verò criminante, Catholicos superbè illud sibi nominis asciuisse, Catholici percontati sunt, cur ipse Patriarchæ titulum vsurparet? Tumultu autem orto, iussi sunt omnes, qui aderant, Catholici centenis fustigationibus cædi, Eusebio incassùm insignem sibi fieri iniuriam exclamante. Cum autem Cyrillus rogatus, vt referret, se Latinè scire negasset, Catholici tabulas de fide sua scriptas ediderunt. quibus Arriani, clamore sublato, præbere aures noluerunt, ac regi Conciliũ strepitu à Catholicis interpellatum renunciarunt. Ob id Honoricus ira incensus, omnes vno die Catholicorum ecclesias claudi iussit, atque omnia bona episcoporũ Catholicorũ suis donauit, & omnibus eos vrbibus expulit, ac sacra ministrare prohibuit. ac demum VI Kal. Martias hæc vniuersa, nouo edicto proposito, sanxit. Inde cunctos vestibus exutos, ac nudos frustra extra vrbem auxilium, ac misericordiam implorãtes sessoribus in equos impositis obterendos obiecit. ex quibus, qui incolumes evaserunt, in vnam ædem coactis ita se salutem daturum ostendit, si fidem Arrianam suscepissent. quod illi insigni constantiæ, fideiq; exemplo repudiarunt. Pœnæ inde, multæq; acerbissimæ ceteris omnium ordinum hominibus irrogatæ, qui intra Kal. Iunias Arrianam religionem non asci-

asciuissent. quo pacto infinita hominum multitudo, dimissis per Africam tortoribus, aut fustibus, aut suspendio, aut ferro, aut igne necati sunt. præcipue autem convertere oculos nobiles matronæ nudatæ, atque, inspectante populo, tortæ, virique nonnulli, quorum alios cernere erat sine manibus, alios sine pedibus, quosdā oculis erutis, quosdam linguis evulsis, partim naribus, auribúsque defectis, partim spatulis nimio suspendio vulsis, caput, quod eminere solebat, in medio scapularum habere demersum, dum in altis ædibus suspendio cruciati, agitatis funibus, per aerem errantes inanem penderent. ex quibus nonnulli, disruptis funibus, ex illa altitudine procidentes, aut cerebrum cum oculis afflixerunt, aut confractis ossibus vel subitò, vel post paullulum expirarunt. Singulorum nomina apud Victorem extant descripta. Eorum aliquot se vidisse Constantinopoli refert Procopius post recisas linguas pristino eloquio restitutos. Nec multis pòst diebus Honoricus, dum acerbitatem odij sui inaudita adversus Catholicos crudelitate inflammat, vermibus scatens, miserè vitam amisit, ac regnum Gundamundo Genzonis fratris filio tradidit. qui, teste Procopio, Catholicos asperioribus porrò vexare suppliciis institit. Eo anno Clodoueus rex Francorum ad dignitatem suam pertinere arbitratus, vt imperium à maioribus in Gallia partum amplificaret, primùm Romanos sibi appetendos duxit. quibus emotis, haud magni fore momenti putauit, Gotthos, & Burgundiones, ceteró squc, qui Galliam invaserant, exturbare. Itaque, Chararico, & Ragnachario propinquis suis Frācorum regulis ad belli societatem allectis, adversus Syagrium Romano in oppido Suessione sedentem mouit, ac, campo ad conferendam manum destinato, ipsum prœlio provocauit. Syagrius haudquaquā tanta in se ruente mole perterritus, vltrò cum suis in aciem prodiit, &, collatis cum eo signis, fortissimè dimicauit, ad extremum, cùm hostis impetum sustinere non posset, in fugam actus Tolosam ad Alaricum Gotthorum regem, qui paullo antè Eurico fratri successerat, vt ab eo seruaretur, se contulit. Quo cognito, Clodoueus integræ victoriæ cupidus, legatis properè missis, Alarico denunciauit, vt sibi Syagriū traderet: ni pareret, arma se illaturum ostendit. ob id Alaricus armati regis iracūdiam veritus, Syagrium dedidit. quem Clodoueus ad capitale supplicium abstrahi iussit, ac Suessione, ceterisq; eius oppidis in fidem acceptis, regni fines vsq; ad Ligerim prolatauit. Eo in bello multæ ecclesiæ fœda à Francis populatione direptæ sunt. præcipuè episcopo cuidam vrceus mirificæ magnitudinis, ac pulchritudinis cū reliquis ecclesiasticis ornamētis ereptus est. quod damnum ille grauiter ferens, nuncio misso, vrceum à Clodoueo repetiit. Clodoueus, nuncio se subsequi iusso, Suessionem adiit, atq; exposita in medio præda, petiit à militibus, vt illum sibi vrceum extra sortem concederent, cùm ceteri & vrceum, & cetera omnia eius arbitrij,

iuris-

iurisque esse respondissent, vnus præfractiore ingenio præditus, securi in illum impacta, dixit: Atqui tu nihil hinc accipies, quod sors non dederit. qua re commotus rex, iram tamen continuit, atque vltionem in tempus aliud reseruauit. Eo in bello Chararicus ancipitis prœlij euentum expectans, dubium se in acie sine certamine gessit. Atque hic quidem finis Romanorū Imperij fuit in Gallia, quam florente quondam populo præclara Q. Fabij primùm, deinde C. Cæsaris victoria in potestatem, ditionémque redegerat. Interim Felix pontifex certior factus, Acacium damnatum restitui cupere, antistitum conuentum adhibuit, atque episcopos duos Vitalem, & Misenum legatos in Græciam destinauit, datis mandatis, vt, nisi Acacium, & Petrū à malis consiliis recepisse se comperissent, nouo in eos iudicio animadverterent.
486 Hi, Cæcina, & Longo cōsulibus, Zenonis iussu in itinere comprehensi litteris interceptis in custodiam dati sunt. dimissi inde cum Heracleam pervenissent, caussam tentati pecunia prodiderunt. Itaque Cyrillus monasterij Insomniū præses litteris ad Felicem scriptis nimiam eorum tarditatem, ac segnitiem accusauit. Quibus lectis, Felix ad legatos misit, præcipiens, ne quid prius agerent, quàm cum Cyrillo loquuti essent. Zenonem verò de obseruatione Chalcedonensis Concilij, & persequutione Catholicorum ab Honorico in Africa renouata edocuit. Legati vbi Constantinopolim pervenerunt, cum multis aliis in rebus ab officio decesserunt, tum in primis, se præsentibus, Petri nomen ex tabulis Diptychis recitari more Ecclesiæ permiserunt, & communionem cum Acacio inierunt. Ob eam rem Zeno collecto animo Felici respondens, Petrum accurata oratione defendit, illum idcirco ecclesiæ restitutum, quòd iureiurando affirmasset, se à Nicænis decretis non discessurum. Acacius verò non ipse solùm Petrum in communionem admisit, verùm etiam aliis, vt idem facerent, auctor fuit. Legatis inde Romam re infecta reversis, Felix de rebus Acacij litteris monachorum edoctus iterū episcopos advocauit, & cum legatos accepisse pecuniam comperisset, ex omnium sententia cōmunione summouit. ex quibus Misenus peccatum suum disertè confessus, spatium poposcit ad probrum suum pœnitentia expiandum. In eodem etiam conventu Petrus, & Acacius iterum cōdemnati. litteræq; ad Acacium de Miseni, & Vitalis, & ipsius cum Petro condemnatione sunt missæ, criminibus eius adversus Ecclesiam enarratis. ex quo exasperatus vterque, ille Chalcedonensi Concilio infestior euasit, hic verò eò vecordiæ processit, vt ipsius etiam Felicis, Romani pontificis, ex Diptychis nomen exemerit. Quæ dum aguntur, opportunè ad minuendam seditionem vterque eorum ex hac vita migrauit. itaq; Acacio Flauitas, Athanasius Petro est subrogatus. quorum Flauitas, cum fallaces item, atque incertæ fidei litteras ad Felicem misisset, & i-
487 pse post tres menses extinctus est. Seuerino inde Boëtio consule, Euphe-

Euphemius in eius locum sublectus, infausto decessorum exemplo deterritus vt sacerdotium iniit, manibus suis Petri nomen ex Diptychis sustulit, ac pro eo Felicem reposuit. & recepto more synodicam ad pontificem misit. itaq; à Felice, tanquam orthodoxus, acceptus est ille quidem, verùm in cõmunionem episcoporũ non admissus, quòd Acacij, & Flauitæ nomina in Diptychis reliquisset. quę res atrociores inde seditionũ fluctus exciuit, quòd Ecclesia Occidentalis Orientalẽ in cõmunionẽ recipere nollet, nisi Petrũ, & Acacium, licèt iam vita functos, damnasset, atq; eorũ nomina ex Diptychis deleuisset. Sequuntur hanc tranquillitatem rerum anni multiplici bello insignes. Odoacer, cũ nullam armorum materiam domi haberet, iterum rei foris gerendę occasionem est nactus. Rex erat Rugorum trans Danubium nomine Feleteus, siue Febanus Flacitei filius. Hic patris instituta sequutus sanctũ Seuerinum in Norico sedentem sæpe de regni sui incolumitate consuluit. vxor verò eius Gisa, mira hominis reverentia ducta, à Catholicis quidem rebaptizandis abstinuit, verùm Romanos, licèt illo tristia omnia denunciante, vexauit. itaque, cum quodam die in proximo Fabianis vico consisteret, aliquos ad se adduci iussit seruituti vilissimæ destinatos. quos cum dimitti Seuerinus petisset, illa subiecit: Oret sibi intra cellam suam Seuerinus, nobis verò de seruis nostris pro arbitrio statuere sinat. cui respondit Seuerinus: Confido in Domino, illam necessitate facturam, quod praua voluntate neglexit. Neque tanti viri irritum prorsus fuit oraculum. siquidem cum aurifices quidam barbari in ergastulis positi Friderico puero eius filio ad se pueriliter adeunti nefarias insidias comparassent, re cognita, repente magnitudine doloris adacta supplex opem Seuerini poposcit, ac se præsenti plaga percussam propter contemptam eius auctoritatem, petita venia, confirmauit. Itaque, dimissis subitò Romanis, & barbaris libertate donatis, Seuerini beneficio filium recepit incolumem. Cum ergo Feleteus hic Herulis finitimis suis esset infestus, Odoacer officij esse sui putauit, cognatũ populum ab eiusmodi iniuria vindicare. Itaq; exercitum adversus regem trans Alpes eduxit, ac, prœlio in Rugia facto, fortissimè dimicauit. & Feleteo capto, Rugisq; deletis, latè regionem illam vastauit. inde, victore reportato in Italiam exercitu, XVIII Kalen. Decembris vrbem triumphans iniuit, regemq; ante currum captiuum duxit. quæ pompa iucundam florentis nuper Imperij memoriam cum aliquo demptæ libertatis dolore populo Ro. redintegrauit. neque ei post euersas pristinas opes ad colligendos ex tantis calamitatibus animos pulchrior alius dies illuxit. Ceterũ decimus iam subibat annus, cum Italia sub regis Odoacris imperio quieta magis, quàm læta, degebat, vt quæ præsidio magis firmo armorum adversus futuras irruptiones, quàm dulci imperij solatio ad clades præteritas vteretur, cum fortuna eius quiescere nesciens, sed noua in dies in cerui-

ces iuga seruitij moliens, rursus ægrè se à pristinis casibus alleuantem oppressit, Gotthis ad eam adversus Herulos invadendam commotis. Quippe Ostrogotthi, qui in Pannonia considebant, cum propter pacem, quam nuper cum Imperatore contraxerant, vnde prædas agerēt, non haberent, ad extremum inopiæ, ærumnarumq; pervenerant. Itaque doloris, ac lacrymarum pleni Theodoricum regem missis publicè legatis Constantinopolim adierunt, atque ita verba fecerunt: Magnam rem esse, de qua querelas apud eum suas effunderēt. nec vereri, quin animum eius offensuri essent, si taciti diutius dolorem suum continuissent. ceterùm ad rem eius magnopere pertinere, ipsum non ignorare, se, dum ille luxuria apud Imperatorem difflueret, extremis angustiis rei familiaris oppressos, &, postquam ex Romano prædari agro desissent, ad summam egestatem, & rerum omnium difficultatem adductos esse. Ob eam rem orare illum, atque obtestari, vt res suas aliquando respicere, & gentis suæ rationem habere vellet, ne iniussu eius duriùs sibi consulere, atque alias propter penuriam sedes quærere cogerentur. Quæ cum iniquis auribus Theodoricus audisset, facilè, vt qui Zenonis impertitis ad tempus honoribus iampridem esset satiatus, iustis eorum est precibus obsequutus. itaq; in Mœsiam reversus, bellum Zenoni, calentibus suorum animis vsus, mouit. quippe Constantinopolim, & Melenthiadem exercitu infesto accēssit, & vastatis, direptisq; circūquaq; agris, præda grauis ad Nouas Mœsiæ oppidum, vnde discesserat, rediit. Per quos dies Odoacer rex Rugorum, vt dixi, paullo ante agro profectus, audiens, Fridericū Feletei filium domum ex fuga esse reversum, Onulfum fratrem cum valida militum manu adversus eum remisit. Qua re cognita, Fridericus ad Theodoricū tum Nouis morantem confugit. itaq; Onulfus sine magno certamine rerum potitus, Rugos omnes iussit ad Italiam commigrare. Quo facto, Longobardi vacuam Rugiam nacti, rege eorum Gudeoco ducente nouis eam locatis sedibus occuparunt. Theodorici defectionem Zeno, vt qui maximè, reprehendit, sed, vt prudens, clementer, ac liberaliter sibi cum illo agendum putauit. ne, si asperius, duriúsve consuleret, vehementius præferocis iuuenis animum in sui perniciem incitaret.
488 Itaq; Dinamio iam, Sifidioq; consulibus, amicè illum, ac comiter ad se per litteras advocauit. Paruit voluntati eius Theodoricus, & in conspectum progressus, ac rationem tam subitæ defectionis reddere iussus, se paupertate, penuriaq; suorum adductum ad extrema descendisse consilia dixit. veniaq; petita, vt rebus consuleret suis, orauit. exigente inde Zenone, qua tandem ratione ærumnas leuare illius, ac miserias posset, Italia terra est, inquit, quæ nūc ab Odoacre Herulorū rege iniussu tuo tenetur. permitte, me ad eam occupādam cum mea omni gente contendere. nam, si ego Odoacrem vicero, tua gloria erit, qui me miseris, si cecidero, tu annuorum stipēdiorū onere liberaberis. &, si vi-

si victor ero, tuo beneficio Italiam obtinebo, si victus manum dedero, tu iacturam facies nullam, qui alienos amiseris. est autem æquius, me, qui cliens, & filius tuus sum, Italiam habere, quàm eum, qui senatum, ac remp. tuam iniqua seruitute tenet oppressam. Quibus vocibus Zeno permulsus, haud grauatè, vt Illyricum infesta, ac meritò sibi suspecta Gotthorum multitudine exoneraret, assensit. itaq; re cum eo composita, Italiam ei, quemadmodum inquit Paulus Diaconus, per pragmaticum tradidit, ac, sacro velamine capiti imposito, confirmauit, & senatum, populumq; Romanum cum ipsa vrbe, ac tota Italia præcipuè commendauit. Quibus rebus perfectis, Theodoricus inde alacri animo ad suos reuersus, eos sine cura esse, ac bene de reliqua vita iussit sperare. nam se Italiam regionem ceteris, vt constaret, nobilitate, atque opulentia præcellentem ab Imperatore præcipui loco beneficij, impetrasse proinde accingerent se ad iter, & expeditionem illam, viderentq;, quemadmodum secum non solùm arma, & instrumenta, sed etiam familias, ac bona cariora non profectionis, sed migrationis caussa, deferrēt. Sub eosdem dies Sidonius, Aruernorū episcopus, obiit. hic ante mortē graui morbo vexatus deferri se in ecclesiā iussit. ad quem visendum cum infinita vis pij populi confluxisset, ipsum percōtari obortis lacrymis instiit, Cur se desereret, aut cui se quasi orbos tuendos, custodiendosq; relinqueret? quibus antistes spiritu diuino instinctus respondit: Ecce frater meus Aprunculus viuit, qui sacerdos vester erit. atq; inde animam sub has voces efflauit. Eo sepulturæ mandato, presbyter quidam, qui viuenti infestissimus fuerat, ecclesiam occupauit, & se gerere pro episcopo cœpit. verùm mox, cum solemne epulum populo daret, repentina & ipse morte occubuit. interim Francis late in Gallia rerum vsque ad Ligerim potentibus grauis rumor increbuit, plerosque omnes eorum imperium exoptare, remq; ad defectionem spectare. Itaque Aprunculus Lingonicæ ciuitatis episcopus, tāquam Francorum amicus apud Burgundiones cœpit haberi suspectus, ac propterea gliscente odio furtim occidi est iussus. qua re præcepta, ille nocte ex vrbe Diuionensi per murum demissus Aruernum se contulit, atque ibi episcopus declaratus diuinum S. Sidonij oraculum confirmauit. Eusebio inde, & Probino consulibus, Gothis om- 489
nibus se ad Italicum iter summa animorū alacritate parantibus, repentinum bellum contra opinionē omnium interuenit, quod profectionem aliquantulum retardauit, ac paullisper ardorem Italiæ petendæ repressit magis, quàm aut consilium impediuit, ac facultatem ademit. nam Transilla Gepidarum, & Busa Bulgarorum reges siue sua sponte impulsi, siue ab Odoacre rege tantam molem à se auertere cupiente solicitati, insidias Theodorico regi pararunt, atque ipsum, antequam iter ingrederetur, adorti ad prœlium deduxerunt. Theodoricus repente tanta armorum tempestate oppressus animo haudquaquam de-

fecit, sed, converso in eos impetu, summa non solùm virtute, sed etiam felicitate pugnauit. nam vno prœlio Transillam, altero Bulgaros strauit, gentem nouam, atque ex Scythia paullo antè profectam. Ita, via sibi ad profectionem munita, protinus sese ad cogitationes Italicas 490 rettulit. Inde Fausto, & Longino consulibus, qui fuit annus à Christo nato quadringentesimus nonagesimus, rebus omnibus, quæ ad eiusmodi migrationẽ erant necessariæ, comparatis, extrema hieme è Mœsia excessit, vniuerso fermè Gotthorum populo subsequente, ac liberos, coniuges, arma, & suppellectilem, quam ferre poterant, secum in plaustra imposita devehente. iter pedibus per Sirmiensem Pannoniam est susceptum. neque enim ad maritimam traiectionem nauium copia suppetebat. His auditis Odoacer nequaquam exterritus, vere nouo cum ingentibus Herulorum, Italorúmque copiis ad fines Italiæ venit, transitum pro viribus obsepturus, & de Italiæ possessione extrema, si necesse esset, prœlij contentione dimicaturus. Tria erant loca, quæ præcipuè barbaris in Italiam invadentibus moram afferre, aut claustrum obiicere poterant, Alpes Iuliæ, amnis Sontius, & vrbs Aquileiæ. Odoacer autem, quoniam Alpes, vrbémque communitas superioribus bellis ad victoriam parum profecisse cognouerat, Aquileiam desolatam transgressus, ad amnem occurrit, eiúsque traiectionem sibi impediendam suscepit. atque ad pontem progressus, ibi castra muniuit, vbi nunc Goritiæ oppidum esse putatur. Theodoricus autem, ingenti Pannoniæ flumine Drauo, Sauo traiecto, quod immensa in nos semper agmina barbarorum infudit, ad Alpes prodiit. quibus superatis, mox ad ripam Sontij è regione castrorum Odoacris accessit. ac pascuis, quæ propter vernũ tempus tum lætissima erant, fatigata ex longitudine viæ iumenta refecit. Demum, recreatis suis, transitum fluminis omni ope tentauit. idque demum, frustra sese obiiciente, ac resistente Odoacre, transmisit. neque ita multò post, instructo ad pugnam exercitu, manum cum eo ita conseruit, vt prœlio pulsum trepida fuga in castra se referre coegerit, mox subsequutus ea protinus oppugnare omni militari apparatu instituit. Nullum proximum erat tum in iis locis oppidum aut præsidio, aut munitione firmatum, vestigiis adhuc passim Attilanæ crudelitatis hærentibus. Quare Odoacer castra se tueri posse adversus Theodoricum diffisus, captato tempore, retro inde abiit, ac Veronam vsque contendit. quod vt Theodoricus sensit, castra V Kal. Aprilis nullo negotio cepit. atque ita primam Italiæ possessionem iniuit, vt ipse in epistola quadam scripsit ad Cassiodorum: *Ex quo*, inquit, *Deo propicio Sontij fluenta transmisimus, primum Italiæ nos suscepit imperium.* Dum autem Odoacer in finibus Italiæ grauissimo Theodorici bello implicitus abfuit, Gundobadus rex Burgundionum delusum se ab Odoacre fœderis secum icti specie præferens, occasione nocendi arrepta, quòd, Odoacre in Theodoricum

cum

cum auerſo, Italia extrema frugum inopia vexaretur, maximam ſuorum manum ex Gallia in Liguriam, Aemiliamq́ immiſit, quæ vtramque prouinciam effuſè populata captiuos omnis generis plurimos fecit (neque hæc leuis plaga fuit inſigni perfidia Burgundionum ſociorum accepta.) vbi verò Theodoricum victorem Italiam audiit iniiſſe, trepido ſubitò agmine in Burgundiam cum captiuis receſsit. Vnde Caſsiodorus ſcripſit: *Cum Aemilia, & Liguria Burgundionum iuſsione quateretur, gereretq́; bellum de ciuitate furtiuum, ſubitò præſentis imperij, tanquam ſolis ortus, fama radiauit. expugnatum ſe hoſtis ſua præſumptione congemuit, quando illum cognouit nominatæ gentis eſſe rectorem, quem ſub militis nomine probauerat eſſe ſingularem. Quoties ſe optauit de finibus ſuis non exiſſe Burgundio, ne principe noſtro pugnaret aduerſo. cuius licèt præſentiam releuatus euaſerit, felicitatem tamen præcipitatus incurrit.* Theodoricus inde, omnibus ad Sontium, quæ in rem videbantur eſſe, compoſitis, Odoacrem per veſtigia inſequutus, exercitum Veronam adduxit. quo comperto, Odoacer, qui copias ſuas diſsipatas ex fuga collegerat, ac nouis etiam auxiliorum ſupplementis adauxerat, alacris ex vrbe ad prœlium eſt egreſſus. Verùm neq; tum virtuti fortuna reſpondit. nam, magna militum parte amiſſa, ſuperatus, eo quoque loco cedere eſt coactus. qui pugnæ ſuperfuere, ad Atheſim præcipiti fuga compulſi plerique rapidis eius gurgitibus hauſti ſunt. Theodoricus autem, dum fugientes inſequitur, Veronam, ciuibus terrore inuſitato perculſis, intrauit. atq; ea poſt paullo relicta, Odoacrem ad amnem Abduam aſſequutus, tertio ſecum confligere prœlio compulit. cuius idem fuit, qui ſuperiorum, euentus. Itaq; Odoacer in hoc rerum articulo conſtitutus cum iis, qui ſibi ſupererant, maturato itinere Romam contendit, ſperans, ſi Vrbem tenuiſſet, facilè totius Italiæ imperium ſeruaturum. verùm, cum ad vrbem acceſsiſſet, clauſis portis, à Romanis excluſus eſt, Theodorico, vt iuſto domino (iampridem enim ipſam Imperatoris voluntatem acceperant) ſe obtemperare velle dicentibus. itaque ira incenſus ſubvrbana ædificia omnia, quæ potuit, repente aut hoſtiliter diruit, aut ſubdito igne combvſsit. ac Roma repulſus, quod ſecundum erat perfugium, animum ad Rauennam ſaltē in tam adverſa fortuna obtinendam applicuit. Cum autem & hanc Libilla magiſter militum, caſtris ante vrbē poſitis, pro Theodorico ſibi cuſtodiendā ſumpſiſſet, virtute ſuorū nixus, caſtra ea oppugnare adortus eſt. prœlioq́ grauiſsimo facto, in quo multi ab vtraq; parte ceciderūt, ea cepit, ac Libilla interēpto, inde Rauennā VI Idus Iulias iniit. Interim Theodoricus, Abdua relicto, Mediolanū proceſsit, idq́ per dies aliquot oppugnauit. ac demū vi nō ſine magno vrbis detrimēto in poteſtatē adduxit, in primis Laurētij epiſcopi beneficio vſus. Qua re cognita magna militū Italicorū pars ad eū, tanquā ad iuſtum, & legitimum dn̄m ſum̄a animorū alacritate ſe cōtulit, inter ceteros Epiphanius Ticinēſis, quē ille maxima comitate recepit, ac, virtutibus eius perſpectis, dixit: Ecce

virum, cui parem vniuersus non habet orbis. apud quem, si qua maior necessitas ingruerit, tutum erit matres, familiásque Gotthorum deponere. atque his solutum impedimentis liberis excursibus bellum administrare. Post paullo Italici, qui transierant, nouo capto consilio, duce atq; auctore Tuffa Liguriæ, atque Aemiliæ Consulari, sese ad Odoacrē deintegro receperunt. Quę res Theodoricum vsqueadeo perculit, tantúmque ei terroris iniecit, vt XI Kalen. Septembris Mediolanum reliquerit, ac Ticinum profectus, ibi se, ac suos, vt in extremo rerum discrimine, confirmarit. itaque tanta multitudine vrbs referta est, vt vix terra sufficeret. Quo facto, Odoacer accessit, atque vrbem circunfuso milite obsidere, hostémque prœliis, atque oppugnationibus creberrimis fatigare contendit. In has adductus angustias Epiphanius miram diligentiam adhibuit, vt vtriusque partis concordiam resarciret, &, si cuius liberi, aut vxores ab aliqua parte captiui essent facti, eos statim reddendos sine mercede curauit. ad extremum Odoacer virtute, ac felicitate Gotthorum, quibus etiam cæli tempestates seruire videbantur, exterritus, soluta obsidione, Rauennam se rettulit. Qua re animadversa, Theodoricus, collectis animis, viribúsque receptis, consilium Odoacris aggrediendi (quod vnum integram morabatur victoriam) cepit. itaque relictis in vrbe matre, sororibus, impedimentisque vulgi omnibus, eisque Epiphanio commendatis, cum expedita Gotthorum iuuentute Rauennam processit, ac castra alia in Pineto tertio ab vrbe lapide, alia ad Palatiolum, alia ad Pontem Candidiani locauit. nam, cùm Odoacrem fortuna sua diffisum prœlium in posterum detrectaturum putaret, ipsum, admoto vbi exercitu, diligenter obsidere decreuit. neque enim propter loci situm expedita admodum vrbis oppugnatio ostendebatur. erat nanque Rauenna stadiis duobus à mari remota, neque nauibus, neque pedibus adiri facilè poterat, quòd neque ad littus subduci licebat naues propter mare natura sua confragosum, atque vadosum, neque pedestri exercitui erat peruia, quòd palus, & alij amnes cum paludibus circumiectis vrbem complexi ex omni parte abluerent. accedebat etiam æstus maris, qui summo mane fluminis modo in continentem illatus terræ tantum ex æstuario corripiebat, quantum vna die itineris expeditus vir quispiam ad nauigandum efficeret. vespere autem, æstu recedente, emissas in se vndas reciprocabat. Cœpta verò Rauennæ obsidio est aut hoc
491 anno exeunte, aut certè postero ineunte, quo Olybrius consulatum administrauit. Quanquam autem Odoacer à certamine, incertam prœlij aleam metuens, abhorrebat, timiditatis tamen infamiam, atque ignauiæ notam verens semel cum vniuerso exercitu prodiit, ac Theodoricum ad Pontem castra habentem invasit. verùm, cum illo quoque se premi certamine cerneret, magna prudentia dimisso prœliandi consilio, in vrbem se rettulit. Theodoricus autem operis longitudi-

gitudinem, si fame domandus, non ferro frangendus hostis esset, prospiciens, exercitus partem ad vrbis obsidionem reliquit, atque ipse cum reliqua ad inimicas ciuitates adiungendas contendit. Arimino autem potitus, vt ex Agnello prodidit Blondus, quem nos non vidimus, dromones in statione captos ad ostium amnis Rauennatis obsepiendum, ne quid annonæ invehi mari posset, immisit. atque inde ad alia oppida se convertit. Quibus rebus compertis, rex Africæ Gundamundus legatis missis, pacem à Theodorico postulauit, atque inde finem populandæ, vt cœperat, Siciliæ fecit. Eodem anno Clodoueus rex Francorum bellum Thuringis mouit, ac prœlio summo victos imperata sua facere compulit, ac mox Chilperici quondam regis Burgundionum filiam sibi matrimonio copulauit. Gundericus enim rex filios quattuor reliquit Gundobadum, Godigisilum, Chilpericum, & Godomarum. Gundobadus autem Chilpericum fratrem suum ferro vita exuit, vxorem verò in flumen præcipitem dedit. Cum autem legati Clodouei sæpius in Burgundiam contendissent, reversi domum regi nunciarunt, regia in aula virginem se vidisse formæ, ac prudentiæ singularis. quorum verbis ille fidem habens, puellam (hæc autem erat Crothildis Chilperici filia) à Gundobado in matrimonium postulauit, atque concessam sibi connubio sociauit. quæ postea mulier insignis, ac summæ virtutis euasit, ad singularem sapientiam egregia quoque laude Catholicæ pietatis adiuncta. In Oriente Zeno Imperator VIII Idus Aprilis est mortuus, atque in eius locum Anastasius Dyrrachinus, Silentiarius Zenonis, est subrogatus. Is, licèt Eutychiana perfidia maculatus, tamen, vt ab Euphemio episcopo consecraretur, se nihil rerum ecclesiasticarum mutaturum ipsi se Euphemio sacramẽto devinxit. ac primis annis medium ingenium adhibuit, apertè neque fouens hæreticos, neq; oppugnans Catholicos. itaq; cum alij Chalcedonense Concilium constantissimè tuerentur, alij prorsus aspernarentur, neutros sibi attingendos putauit, si veterem in eo consuetudinem conseruassent. qui verò res moliri nouas studuerunt, eis sese inimicissimum præbuit. Ipso inde Augusto, 492
Rufinóque consulibus, Rauennæ continuata obsidio est. atque ibi multa quidem, sed parua, prœlia edita, cùm Odoacer partem militum quotidie emitteret, vt & vires suorum pugnis leuioribus exerceret, & Theodorici exercitum eruptionũ crebritate, & lentę sessionis ad vrbẽ diuturnitate fatigaret simul, ac frangeret. Theodoricus autem omnibus, quæ adiit, oppidis magna felicitate, vna Cæsena excepta, quæ firmissimo Odoacris præsidio tenebatur, potitus, III Kal. Septẽbris in castra ad Palatiolũ posita rediit. eoq; familia ex Ticinẽsi vrbe traducta, arctiore inde vrbem vrgere obsidione perrexit. Eodem anno, Felice pontifice mortuo, locũ Gelasius tenuit. cuius memorabili solertia Romana ciuitas in summa frumẽtariæ rei difficultate, regiis curis omnib.

in

in bellū,quod gerebatur,a versis,est subleuata. Ceterùm & hic decessoris sui exemplo litteris ad Anastasiū Imperatorem scriptis contendit, vt Orientalis ecclesia nomina Petri, & Acacij ex Diptychis aboleret. VII Idus Ianij sub gallicinium terra ingenti tremore concussa est. Seuerinus habitus Noricorū apostolus hominem exuit. Per idem tēpus S.Michael archangelus in mōte Gargano apparuit. ex illo ædes ibi sacrata fuit,quam sequēs ætas miraculorum splendore fulgentē assidua piorū cōvenarum frequentia celebrauit. Ob id in hūc vsq; diem Apparitionis,& Consecrationis memoriā Ecclesia Maio, ac Septēbri mense sanctissimè colit. Ticini Epiphanius multis calamitatibus Gotthorū
491 hospitū insolentia cōflictatur. Albino inde cōsule,Odoacer post multas,sed inanes,eruptiones,ac certamina edita cum cōsumptis rebus fere omnibus,quę mādi poterāt,extrema vrgeretur inopia,silentio noctis, auxilio à virtute petito, vniuersum adversus Theodoricū eduxit exercitū.Quod vbi ille sensit,& ipse suos in aciē promouit. Ceterùm, cōmisso prœlio,tanta vi Odoacer pugnauit, vt Theodoricū cum suis præcipiti fuga se referre coegerit.Cui castra ineunti mater in porta obvia,Quo tendis,inquit,fili?neq; enim locus superest,quò te fugiens recipere possis,nisi ego vestē tollam,& eò te, vnde in lucē produsti, recipiā.Quibus verbis irritatus,ac pudore succēsus iuuenis egregius, collecta suorū,quos nancisci potuit,exigua quidem, sed valida manu,infestus in hostes,qui securi victoriæ latè iacebant in campo, revertit.ac, magna eorum strage facta,Odoacrē in vrbem iterum se condere compulit. Crescebat inde cibariorum omnis generis in dies intus inopia, foris aūt Gotthi diuturnæ ad vnam vrbē mansionis tædio languescebant.itaq; fessis vtrinq; corporibus, animisq; haud grauatè legati vltro,citróq; missi audiri de pace sunt cœpti. Neq; enim Ioannes episcopus Odoacrem ad pacem accipiendam hortari,si honestæ,ac tolerabiles ferrentur conditiones,desinebat.nec præsentem vrbis cladem,& ciuium seruitutem proponere desistebat.Itaq;,cum Theodoricus petiisset,vt æquo cum Odoacre imperio Rauennam, & regnum Italicū obtineret, Odoacer assensus est. Ita, icto in hanc conditionem fœdere, Theodoricus III Kal. Martias obsidionē laxauit, ac primùm Classem oppidum iniit, deinde III Nonas, episcopo cum clero,& Sanctorum relliquiis obviam prodeunte,Rauennam,à suis rex acclamatus,intrauit,ac secū Odoacrē in Palatio,quod Hilautum appellabatur,amicè,ac familiariter habuit. Post aliquot inde dies, vt appareret, quàm infida omnis regni esset societas, eundem,partē Italiæ ex fœdere pacto sibi attribui postulantem, ad conuiuiū invitauit.atq; insidias sibi ab eo paratas criminatus,ibi ipsum cum filio, ac primorib. eius per dispositos sicarios interfecit.Italici,quàm versabilis esset rerum humanarum fortuna, semel, iterumq; noua imperia patientes experti, haud immeritò mitiores eius vices expectare,recenti illata in prouinciā gēte, cœpere.

CARO-

CAROLI SIGONII HISTORIARVM DE IMPERIO Occidentalí,

LIBER SEXTVSDECIMVS, QVI EST REGNI GOTTHORVM *in italia primus.*

THEODORICVS REX.

REGNVM inde Gotthorum in Italia exponere pergam memorabili casuum in vtramque partem varietate nobilitatum. His enim dominantibus, Italia optatam aliquando pacem, ac quietem adepta primùm omni genere prosperitatis effloruit, deinde nouis bellorum fluctibus agitata, vsque ad extremam vrbium desolationem, gentisque internecionem, miro quodam, ac præcipuo Fortunæ ludo, elanguit. Felicitatis autem materiam rex, de quo loquimur, Theodoricus, calamitatis reliqui deinceps præbuerunt. De quo Theodorico scribere, quàm copiosissimè poterimus, in summo veterum annalium silentio, persequemur.

REM prosperè ad Rauennam gestam vbi Gotthi nouerunt, qui se Ticini per triennium cum invtili feminarum, puerorum, grauiorisque ætatis multitudine continuerant, alacres tandem inde, tanquã ex carcere, evolauerunt, & sese ad Theodoricum tantam gratulatum victoriam contulerunt. Qua re animaduersa, Rugi, qui Odoacri paruerant, occasione vsi, repentino impetu facto, vacuum oppidum occuparunt, ibique confirmati non vrbem solùm, sed omnia etiam circumiecta vrbi loca fœda populatione vexarunt. quo tempore Epiphanius rursus maximum laboranti ciuitati auctoritate sua præbuit adiumentum. nam & ciues in extremam rerum suarum desperationem adductos bonum animum habere, spémque in Deo collocare iubens erexit, & barbarorum animos insolẽtia elatos miti sermone, ac clara sanctitatis opinione ita leniuit, vt eis timori cœperit esse, qui regum non dubitabant imperium fastidire. Theodoricus autem Rauenna potitus, reliquas Italię partes, sicubi aut auersus animus, aut suspecta fides erat, pacare, atque ad sui obsequiũ redigere instituit. Quo facto, Dalmatia, ac Rhætia, quæ Odoacris in potestate fuerant, ipsius se quoque Imperio subiecerunt. nam Siciliam obstinatè tumultuantem opera Cassiodori in ea præfecti sine armis ad auctoritatem, fidemque suam traduxit. ac deinde exercitum ad Ticinum ex Rugorum manibus extorquendum immisit. quod postero anno, Asterio, Præsidióque consulibus, prospero de- 494
mum rerum omnium successu adeptus, prudenter victoriæ modum adhibuit,

adhibuit, ac, triumpho de hostibus acto, gladium vagina recondidit, ac furorem sæuientis exercitus regia auctoritate compescuit. atque inde, cum quietam omnem haberet Italiam, ad regnum ritè ordinandum accessit. Quod vt diligentius, ac clementius etiam faceret, in primis præclaris Imperatoris Anastasij monitis est impulsus, senatum ei Romanum, atque Italiam totam per litteras assiduè commendantis. Igitur Herulis, cæterisque barbaris Odoacris socijs in Italia manere volentibus arbitrium benignè permisit, ac sedes, regesque inter Subalpinos ad oppidum Augustæ concessit. agrum, quem Odoacer Herulis in omnibus Italiæ regionibus assignauerat, ipse Gothis suis diuisit. Italis, qui constanter in fide manserant Odoacris, ita ignouit, vt aliquot etiã ad summos honorum gradus euexerit. sic enim post ad Senatum Ro. de Liberio scripsit: *Liberius sic Odoacris integerrimus parebat obsequiis, ut nostra post fuerit electione dignissimus, contra quos multa fecisse uidebatur inimicus. non enim ad nos uilissima transfugæ conditione migrauit, nec proprij domini finxit odium, ut alterius sibi procuraret affectum. expectauit integer diuina iudicia, nec passus est sibi regem nisi primatus perdidisset. Vnde sic factum est, ut ei libenter daremus præmium, qui nostrum fideliter iuuit inimicum.* Eos vero, qui turpi à se defectione semel adiuncti recesserant, iustissimo odio persequutus, testandi, ac legandi more Romano iure priuauit. Tributum porrò ab Odoacre institutum conseruauit ex eo, quòd scripsit, se statuere, vt Grauasiani, sicut Odoacris tempore tributum soluerant, ita & suo pensitarent. & aliud nouum imposuit, quod Assem publicum appellauit. id quod afflictis etiam aliqua calamitate populis remittere pro summo beneficio consueuit. Lites porrò in singulis prouincijs cognosci à Comitibus voluit, inter Gothos à Gothis, inter Romanos à Romano, inter Gothum & Romanum ab vtroque, quos ipse ea de caussa cognitores, ac iudices in prouincias destinauit, iúsque ipse omnibus seuerissimè dixit. Iam verò nullum Romanum institutum mutauit. siquidem & senatum, & consules, Patricios, præfectos prætorio, præfectum vrbis, quæstorem, Comitem sacrarum largitionum, Comitem priuatarum, & militiæ Comitem domesticorum, magistros peditum, & equitum, cæterósque, qui fuerant in Imperio, magistratus retinuit, eósque Romanis hominibus tantùm mandauit, ac, licèt Arrianus, mirè sacerdotes, & templa Catholicorum excoluit. demum superiorum Imperatorum exemplo Rauennæ regni sedem firmauit, &, quòd Imperatoris munere, ac consensu, atque ipsius quoque senatus voluntate se dominari profiteretur, patrio vestitu posito, purpuram, ac regia insignia sumpsit. atque omnino instituit regnum veteris Imperij ex omni parte simillimum. Interim Laurentius episcopus vrbem Mediolanensem, Epiphanius Ticinensem restituere maturauit, præstantissimo quoque viro ex dirutis Liguriæ oppidis eò accito. Gelasius pontifex sæpe à Ioanne episcopo Rauennate admonitus, quàm afflictus clericorum ordo ex

do ex superioribus belli, famisq; cladibus esset, decreta quædam ad illa reparanda officia fecit, eaq; ad episcopos Campaniæ, & Siciliæ V Idus Martij misit. Eodem anno Benedictus Nursinus, qui post insigni floruit gloria sanctitatis, Sublaci à beato Romano abbate habitum monasticæ religionis accepit. Sequenti, Viatore, Aemilioq; con- 495 sulibus, Theodoricus pacatum Italiæ regnum cum provinciis Dalmatia, Sicilia, & Rhætia consequutus, ad stabiliendas opes suas vicinorum se regum præsidiis muniẽdum, atque affinitatibus obvallandum putauit, haudquaquam veritus, quin, si Odoacer idem consilij habuisset, haud dubiè partam Italiæ possessionem retinuisset. Itaq; Andefledam Clodouei regis Francorum sororem sibi despondit, filiam verò suam Teudetusam ex concubina susceptam Alarico regi Gothorũ, Amalabergam verò Amalafridæ sororis filiam Sigimundo Gundobadi regis Burgundionum filio collocauit. Hærebant interim duo grauissima in visceribus Italiæ mala. vnum, quòd, maxima incolarũ turba à Burgundionibus trans Alpes, regnante Odoacre, in seruitutem abducta, ipsa Liguria cultoribus prope videbatur esse deserta. alterũ, quòd, iustitio ob ius ciuile Romanũ rebellibus à Theodorico ademptum prope Italia tota indicto, omnes in luctu, & squallore maximo versabantur. vtriusq; autem vulneribus Theodoricus summa clementiæ laude opportunam adhibuit medicinam. ea verò res hac ratione confecta est. Rebus Liguriæ accisis, Laurentius episcopus Mediolanensis, & Epiphanius Ticinensis extremis precibus populorum impulsi legationem ad Theodoricum susceperunt, ac Rauennam progressi, & benignè ab omnibus excepti Liguriæ caussam, Laurentio ita dissercẽte, egerunt. Quibus rerum successibus Deus, Inuictissime Rex, virtutem tuam ad summum felicitatis culmen evexerit, si ordine percensere studuerim, dies me, ac verba defecerint. Illud verò te in primis considerare velim, nos apud te principem seruorum tuorum caussam orare in ea vrbe, in qua modò solium inimicus tuus obtinuit. cauendum autem tibi esse, ne Christum tanti muneris auctorem spernere videaris, si, quod ipse præstitit, non amaris. Meministi, credo, quibus te promissis obstruxeris, cum mœnibus vrbis Ticinensis inclusus hostili exercitu confertissimo premebaris, cum hostes armis, numeroq; præstantes subsistere, sola tecum diuina virtute pugnante, non poterant, cum cælum rationib. tuis noua, ac singulari aut serenitatis, aut pluuiæ opportunitate seruiebat, cum hostes mucronibus sodalium suorũ cadebãt, cum tibi vincebat qui pro hostium tuorum vtilitate certabat. quibus Dei muneribus gratiam referre ea maximè ratione potueris, si pietatẽ erga homines adhibueris, & lacrymas supplicantium nõ respueris. cogita, quibus successeris, nẽpe iis, qui propter scelus expulsi casu suo opportunũ posteris præbere cautionis documentum queunt. His rebus freta Liguria nobiscũ ad pedes tuos prostrata te obtestatur, ac suppli-

cat, vt tua beneficia sic innocentibus tribuas, vt nocentes quoque absoluas. exigua enim misericordię laus est, si ab illis tantùm abstineatur, qui culpa carent, cum iniurias condonare cæleste, vindicare verò terrenum sit. Quibus dictis sic Theodoricus respondit: Quanvis te, Venerabilis antistes, pro magnitudine meritorum suspiciam, & multis belli tēpore beneficus à te affectus de referēda cogitare gratia debeā, tamen propter regni rationes misericordiæ, quā suades, aditum patefacere nequeo. etenim pœnam meruit lenitas, quā noluit inferre seueritas, vimq́ꝫ diuini iudicij spernit, qui, cum hoste potitur, indulget, vitiaq́ꝫ posteris prodit, qui præsentibus culpis ignoscit. nunquam ægrū plenissimè sanauit medicus, nisi postquam putrida ferro membra desecuit. qui impunitatem nocentibus tribuit, insontes ad peccandum accendit. Quare precibus quidem vestris, quibus diuina consentiunt, obsequutus, omnibus peccatum in vniuersum dimitto, paucos tamē, quos malorum comperi fuisse artifices, locorum suorum habitatione priuabo, ne fortè exurgens necessitas domesticos nanciscatur insidiatores. Atq́ꝫ, his dictis, Vrbico Palatij curatori vocato præcepit, vt generalis indulgentiæ tabulas promulgaret. quod ille tāta dexteritate obiuit, vt culpas illas etiā aboleret, quas sibi dominus reseruasset. His actis, inde secretò Epiphanium accersiuit, atque ita alloqui cœpit: Iudicij de te mei magnitudinem ex hoc cognosce, quòd, cùm tot in regno meo pontifices sint, te tamen potissimùm ad maximum tractandum negocium cum Gundobado rege Burgundionum elegerim. nam eos à me mitti oportet, quos ille summo animi studio audiat. Vides vniuersa Italię loca indigenis exhausta cultoribus, in primisq́ꝫ ipsam, quę frequentissima solebat esse, Liguriam noua solitudine deformatam, & cū agricolis, tum arboribus, viribusq́ꝫ nudatam. hęc quanvis Burgundio immitis effecit, nos tamen, nisi emendemus, admisimus. Suscipe ergo, Deo bene iuuante, huius laboris onus, vt commune in cælesti repromissione præmiū consequamur. Gundobadus summo te visendi desiderio flagrat. mihi crede, magna merces redemptæ Italiæ tuus erit aspectus. polliceor tibi rediuiuum statum Liguriæ, reducemq́ꝫ fœcunditatem, si, auro pro redemptione captiuorum accepto, hoc ipse munus exegeris. Quibus verbis auditis, Epiphanius, se libenter morem eius voluntati gesturum, respondit. ac Victore episcopo Taurinati sibi socio destinato, pecuniaq́ꝫ accepta, Martio mense Ticinum repetiit, ac statim iter instituit. In Galliam inde transgressus, vulgo ab omnis ætatis, & sexus hominibus videndi eius cupidis celebratus est. quidquid habuit quisque pretiosum, obtulit, sin minus, aliunde coemit. vulgo dona congesta, quibus ille pauperes aluit. Lugdunum adventanti Rusticius episcopus obviam cis Rhodanum prodiit. vbi verò ad vrbē accessit, Gundobadus rex ingenti antistitis fama permotus, suis dixit: Ite ad hominē, Laurentio martyri & vultu, & virtute persimilē, & nū nos

affari

affari velit, exquirite. &, si annuerit, adducite. Cōstituto inde die, regem convenit mira sui alloquendi cupidiiate ardentem. atque ita verba fecit. Summus amor vestri me Rex impulit, vt alienissimo anni tempore horrentes adhuc niue Alpes transmitterem. inter optimos reges testimonium in cælo dicturus adhibeor, si, quam ille misericordiā postulat, tu benignus impertias. certate officiis inter vos, atque invicem præceptis diuinis exhauriendis superare contendite. in qua concertatione sic præmium victor accipiet, vt suum qui victus sit, non amittat. parete cōsilio meo, & ambo superiores, ambo pares eritis. Italicos redimere vult ille captiuos, tu sine pretio illos restitue. nemo maiorem mercedem accipiet, quàm qui nullam. diuites milites tuos faciet repudiata pecunia, recepta verò mendicos. audi Italorum fidem tuā implorantium voces. audi Italiam nunquā à te diuisam, & plurimum præsidij in tua clementia reponentem. quæ, si vna voce loqueretur, hæc diceret: Quoties pro me, si reminisceris, ferratum pectus hostibus obtulisti? quoties consilio prouidisti, ne bella subreperent, ne aliquis mecū captiuus duceretur? quos nūc detines, tu nutristi, dolosum mihi virtus tua beneficium præstitit, si qui ab extraneis defendit, custos invasit. cum matronæ, aut virgines tractæ, aut stupratæ sunt, illo vno solatio doloris sui contumeliam lenierunt, quòd te suarum vindicem iniuriarum sperarunt. viri capti sunt, qui fugam arripere noluerunt. agricolæ Burgundiones, à quibus vinciebantur, agnoscentes manus suas implicari vinculis querebantur, quæ tibi tributum contulissent. ac palam illa, te insciente, fieri testabantur. itaq; multis æquitatis tuæ fiducia perniciem attulit, dum inclementiùs responderunt. Redde ergo residuos patriæ, redde penatibus suis, redde gloriæ tuæ. remitte ad alienam ditionem, qui se & ibi positi tuos esse confiteantur. parum enim gratiæ imperio illius tribuimus, cuius misericordiæ nihil debemus. purga Liguriam sentibus, & reple cultoribus. quæ quantum tibi debeat, tū demum intelliget, cùm faciem suam pristinam recognoscet. consuesti supplices subleuare, contumaces autem obterere. atq; ex vtroq; instituto clarissimos per fortitudinem, & temperantia triumphos adeptus es. neq; verò hoc beneficij hominibus alienis indulges. iam enim tibi rex Italiæ affinitatis vinculo copulatur. sit filij tui sponsalitia largitas liberatio captiuorū. is sponsæ suæ munus benignius offerat, quod & Christus ipse accipiat. His dictis, ambo surrexerūt, & lacrymabundi ad pectus regium accesserunt, & cum omnibus astātibus capita submiserūt. Tunc rex sic respōdit: Belli iura pacis suasor ignoras, & cōditiones gladio pactas cōcordiæ auctor evertis. lex est bellantium, quem putas errorem. prœliis modestiam nemo imponit. rettuli regi iniuriā specie fœderis ab illo delusus. atq; id egi, vt apertos inimicos agnoscerem. quoniam verò largitur Deus, vt fœdus inter nos in perpetuū sanciatur, invenient partes illæ cōstantem in amore, quem perniciosum senserunt

in simultate. vos interim sancti viri domos vestras læti discedite, dum ego, animæ meæ, & regni rationibus ad disquisitionem adductis, quę me conveniant præstare, pronunciem. His auditis, episcopi eum reliquerunt. Ille verò vocato Laconio, cui summam negociorũ omnium committebat, Quoniam Epiphanium, inquit, libenter audiuimus, & precibus permoti illius sumus, ob id mandamus tibi, vt tabulas scribas, quibus captiuis Italis omnibus gratis libertatem restituas, quos vbicunq; nostra arma, famis necessitas, & periculorum timor in seruitutem abstraxit, itemq; quos consensus principis sui aut permisit, aut addixit. nam pro paucis, qui in ipso prœlij ardore sunt capti, pretium reddi militibus volo, ne posthac ancipites certaminũ casus horrescãt, & quorum caussa pericula susceperunt, lucra non sentiant. Paruit ille mãdato, & scriptas liberationis tabulas ad antistitem detulit. quas ille summa expectatione recepit. Cęterùm tanta redemptorum hominum multitudo confluxit, vt passim rura Galliæ deseri viderentur. Ex sola Lugdunensi ciuitate quadringenti vno die dimissi sunt. item ex alijs ciuitatibus Sapaudiæ, aliarúmque regionum ad eum numerum, vt sex millia confecerint. Eorum verò, qui auro redempti sunt, numerus iniri non potuit, quia multos fuga abstulerat. pecuniarum autem ad omnes redimendos non suppetentium summam Syagria mulier sanctissima, itemq; Auitus episcopus Viennensis expleuit. Epiphanio inde Geneuam profecto, Godigisilus fratrem Gundobadum imitatus, eos item, qui penes se erant, dimisit. quare breui tanta liberatorum hominum turba coiuit, vt itinera effusis agminibus complerentur. cum quibus Epiphanius tertio mense ita se cœpit recipere, vt honesti speciem triumphi præberet, lacrymis omnibus præ gaudio receptæ libertatis effusè manantibus. vt verò Tarantasiam venit, mulierem oblatam, quæ immundo spiritu vexabatur, in nomine Christi sanauit. In Italiam demum reversus, vbi captiuorum quorundam, & præsertim generis splendore præstantium summas angustias, ac nimiam paupertatem animadvertit, ad Theodoricum progressus alimenta eorũ inopiæ periit, ac facilè impetrauit. Hæc ad Epiphanium pertinentia Euodius memoriæ prodidit, qui huius legationis socius fuit. Interim Romæ Gelasius pontifex Misenum episcopum delictũ suum iandiu confitentem, ac veniam suppliciter deposcentem tandem recepit in gratiã, atque ecclesiæ restituit suæ. Anastasius autem Imperator, qui cum Eutychete duas in Christo naturas confusas credebat, cum adhuc odium adversus Catholicos à se dissentiẽtes occuluisset, abhinc expromere apertè cœpit. siquidẽ, extortis ab Euphemio vrbis episcopo tabulis, quibus se hostem Catholicis fore, iureiurãdo negarat, ipsum cum Chalcedonensi Concilio duas distinctas in Christo naturas asserentẽ falsi criminis accusauit, atq; iniquo iudicio condemnatum in exiliũ misit & à Macedonio, qui in eius locũ fuerat substitutus, inde se propter eandem caussam

caussam capitali quoque dissidio separauit. Ceterùm, rebus Catholicorum in Oriente labentibus, præter spem omnium Africæ, & Galliæ pristina restitui religio cœpta. Gundamundus quippe rex Africæ rogatu Eugenij Carthaginiẽsis episcopi post decem annos episcopos Catholicos revocauit, atque ædes clausas aperuit. In Gallia Franci à gentilitate ad Catholicos transierunt. ea verò res sic acta est. Clodoueus rex arma Alemanis trans Rhenum habitantibus inferens cum lectissimo Francorum robore adversus eos ire contendit. qua re præcepta, Alemani egregiè instructi & ipsi circa ripas Rheni se obiecerũt. Ita, commisso ad Tolbiacum oppidum prœlio, acriter à Francis, Alemanisque pugnatum est, ab illis, ne auitæ belli gloriæ, ab his, ne patriæ libertatis possesionem amitterent. Cum autem, flagrante certamine, ac multis vtrinque cadentibus, Clodoueus suam inclinare aciem cerneret, neque eius sustinendę humanam vllam rationem iniret, tum, oculis in cælum sublatis, lacrymabundus, Christe potens bellorum, inquit, polliceor, me sacra tua, quę adhuc respui, cum meo populo suscepturum, ac tibi ex animo seruiturum, si tuo beneficio victoriam de hostibus Alemanis rettulero. qua oratione completa, repente Alemani infesto quodam quasi fulmine tacti Francis terga dare cœperunt, & victoriam, quam iam propè habebant in manibus, tradiderunt. mox, cum regem suum in acie cecidisse animadverterẽt, pacem ab illo quoque supplices petierunt. Sigebertus Colonię regulus, genere Francus, cum adesset, vulnus in pede accepit, ex quo postea claudicauit. Hoc nuncio accepto, Theodoricus rex Italiæ re bene gesta Clodoueo his litteris gratulatus est, simul monens, vt victoriam temperaret: *Gratulamur*, inquit, *quòd gentem Francorum prisca ætate residem feliciter in noua prœlia concitastis & Alemanicos populos uictrici dextera subdidistis sed quoniam semper in auctoribus perfidiæ resecabilis uidetur excessus, motus uestros in fessas relliquias temperate. quia iure gratiæ merentur euadere, quos ad parentum uestrorum defensionẽ respicitis confugisse. Memorabilis triumphus est, Alemanum acerrimum sic expauisse, ut tibi eum cogas de uitæ munere supplicare. sufficiat illũ regem cũ gentis suæ superbia concidisse sufficiat innumerabilẽ nationem partim ferro, partim seruitute subiugatã. Illa mihi bella feliciter euenerunt quæ moderato fine peracta sunt.* ad extremum addit. *Quædam, quæ ad nos pro uestris utilitatibus peruenerunt, per harum portitores uerbo uobis insinuanda commisimus ut cautiores effecti optata possitis uictoria constanter expleri. Vestra siquidem salus nostra gloria est. & toties regnum Italiæ proficere iudicamus, quoties de uobis læta cognoscimus. Cytharœdum etiam arte sua doctum pariter destinauimus expetitum, qui ore, manibusq; consona uoce cantando gloriam uestræ potestatis oblectet.* Hic autem cytharœdus iudicio Boëtij præstantis hic ætate philosophi fuerat approbatus. Ita Clodoueus victoriæ modo imposito, ouans revertit domum. ibi verò, quoniam ab vxore Crothilde sæpius ad religionem Christianam asciscendam rogatus eius voluntati semper abnuerat, rem, vt erat acta, exposuit. ac nouis eius precib. expugnatus sancti omnino bapti-

smi

ſmi accipiendi conſilium expediuit.idemq́;, vt populus ſuus eadem ſe-
cum voti religione obſtrictus faceret, auctor fuit.quare proximo an-
496 no,cum Paullus conſul eſſet , Tullum profectus Sanctum Vedaſtum,
qui poſt Atrebatenſem eccleſiam rexit, convenit, vt ſalutaribus Fidei
ab illo documentis imbueretur,ac mox,illo comite, Rhemos ad San-
ctum Remigium archiepiſcopum petiit,&, ſacro poſtulato lauacro,a-
pud eum per aliquot dierum ſpatium manſit, vt ritè prius pœnitentiæ
lacrymis lauaretur, quàm aqua ſalutiferi fontis ablueretur.Inde die à
ſancto antiſtite conſtituta cum vniuerſa Francorum natione ad eccle-
ſiam adiit,cum honoris cauſſa forum velis opertum, templum aulæis
inſtructum, & baptiſterium odoribus ſuauiſsimis eſſet perfuſum. ac
magna, & verè regia pompa ipſe vna cum optimatibus, & populari-
bus ſuis manu ſummi ſacerdotis eſt tinctus.ea fuiſſe tria hominũ mil-
lia, Gregorius Turonenſis ſcriptum reliquit. quin etiam ſorores eius
Albofledis gentilitate,& Lanthildis Arrianiſmo abiecto, ablutæ ſunt.
Ab eo die gens Francorum Chriſti Fidem, nomẽnque tanto ardore,
tantáque conſtantia coluit,vt vſque ad noſtram ætatem omnes hære-
ſeos labes reſpuerit, & firma in Eccleſiæ Catholicæ diſciplina,ac Ro-
mani pontificis auctoritate permanſerit. vnde rex eius meritò poſtea
Chriſtianiſsimi cognomen accepit. Gelaſio inde pontifice mortuo,
Anaſtaſius ſecundus V Kal.Decembris eſt ſubrogatus.is,quoniam ni-
hil tum erat,quod pontificis Romani curam vehementius exerceret,
quàm deteſtatio Acacij, Petri,ac ſociorũ eius, vt primùm iniit,cum ad
497 Anaſtaſiũ Auguſtum iterum conſulem de noua dignitate ſua nuncios
Creſconium, & Germanũ epiſcopos mitteret,nihil antiquius habuit,
quàm vt & ipſe,quod deceſſores ſui Felix,& Gelaſius petere cœperant,
impenſè contenderet, nempe vt nomen Acacij, ſuorumq́; eius, quos
iam ſæpius Eccleſia condemnaſſet, ex omnibus eccleſiarum Orienta-
um Diptychis eximendum curaret. Liguria ad ceteras calamitates tri-
butorũ quoq; magnitudine onerata non ſolùm auxilij,ſed etiã conſilij
inops ad Epiphanium epiſcopum Ticinenſem confugit, atq; opẽ eius
apud principẽ implorauit.cuius iuſtis precibus victus Epiphanius rur-
ſus ſine cũctatione Rauennam ad Theodoricum acceſsit,ac grauibus
ærumnis populorum expoſitis,cùm immunitatem in eum annũ popo-
ſciſſet,duas partes indictionis elicuit.Repetens inde domũ,Parmæ le-
ui tentari ægritudine cœpit. Vnde Ticinum reverſus ex hac vita cũ in-
genti gloria ſanctitatis,mœrentibus vniuerſis,exceſsit.locũ tenuit Ma-
ximus,cui poſtea ſucceſsit Ennodius diaconus, qui vitã eius memoriæ
conſecrauit. In Africa Gundamundo rege mortuo,frater eius Tran-
ſamũdus occepit regnum. hic, vt ſcripſit Procopius,Catholicorũ ſup-
pliciis pepercit ille quidem , ſed eoſdẽ tamen præmiis, atq; honoribus
ad deferendam fidem illexit.ab aliis ſcriptũ eſt , centũ ab eo epiſcopos
498 in Sardiniã relegatos. Paulino inde, & Ioanne conſulibus,Theodo-

ricus

ricus rex præclarum item facinus, ac memorabile summæ æquitatis documentum erga Catholicos edidit. nam, cùm ministrum præcipuè sibi carum, ac Catholicæ Fidei studiosum haberet, eúmque in sui gratiam ad Arrianos defecisse videret, vsqueadeo iram non tenuit, vt manu sua illum confoderit, inquiens, Eum sibi fidem præstare non posse, qui Christo fefellisset. Idem eodem tempore in suspicionem alienæ voluntatis apud Imperatorem Anastasium incidit, ita vt pax inter vtrũque Imperium instituta aliquantulum titubare incœperit. quod simulatque ipse animadvertit, properè oratores ad eum de resarcienda concordia destinauit, cum his litteris: *Hortamini me frequenter, ut diligam senatum, leges principum gratanter amplectar, & cuncta Italiæ membra componam. quo modo potestis ab Augusta pace diuidere, quem non optatis à uestris moribus discrepare? additur etiam uerecunda Romanæ urbis affectio, à qua segregari nequeunt, qui se nominis unitate iunxerunt. Proinde illum, & illum legationis officio ad Serenißimam pietatem uestram destinauimus, ut synceritas pacis, quæ caußis emergentibus cognoscitur esse uitiata, desertis contentionibus, in sua deinceps firmitate restituta permaneat. quia pati uos non credimus, inter utrasque respublicas quarum unum semper corpus sub antiquis principibus fuit, aliquid discordiæ residere. quas non solùm oportet inter se ociosa dilectione coniungi, uerùm etiam decet mutuis uiribus adiuuari.* Ceterùm ex legatis vnus Festus senator, & exc n ul fuit, cuius missi Theodorus in Collectaneis meminit. Ille verò, postquam mandata, quorum caussa missus erat, exhausit, proprio nomine Anastasium obsecrauit, vt Constantinopoli sanctam apostolorum Petri, ac Pauli memoriam eadem, qua Romæ, veneratione, ac magnificentia celebrãdam ediceret. idque obtinuit. contrà verò, cum Anastasius Macedonium vrbis episcopum synodicam ad Anastasium pontificem dare de Chalcedonensi Concilio approbando prohibuisset, idem rei componendæ caussa secretò illi promisit, se daturum operam, vt Anastasius pontifex Zenonis Henotico assentiret, eique manu sua subscriberet. quæ res dissidium ingens mox Romana in Ecclesia peperit. nam domum reversus in ipsam Anastasij pontificis mortẽ incurrit, quæ XIIII Kal. Decembris evenit. itaque, cum extinctum videret eum, à quo se sperabat impetraturum, quod Augusto spoponderat, omne studium suum ad successorem creandum convertit, quem promissis suis explendis idoneum iudicauit. & cleri, populique partem ad sua fouendã studia pecunia distributa traduxit. Ea de caussa comitiis habitis diuisa est ciuitas, ac X Kal. Decẽbris alij in basilica Constantiniana, alij in S. Mariæ basilica coierunt. atque integrior quidem pars, ac maior Symmachum, corruptior verò, ac minor Laurentium presbyteros ad pontificatum evexit. Contentione verò inter partes exorta, dissidióque in Ecclesiam introducto, placuit, vt ex lege Odoacris regis comitiorum iudicium ad Theodoricum regem reiiceretur. ita singularum partium patroni, suscepta legatione, Rauennam profecti, Theodoricum super hac re vniuersa consuluerũt. qua cognita, ille

DD pro-

pronunciauit, Symmachum, vt qui plurium suffragio declaratus, &
priore loco consecratus fuisset, in sede apostolica residere. itaq; exem-
pta controversia, Symmachus in possessione Ecclesiæ collocatus Lau-
rentium abdicauit, &, ne priuatus degeret, ecclesiæ Nucerinæ præfe-
499 cit. atque inde, Ioanne, Asclepióque consulibus, Kal. Martiis finitimos
episcopos in basilicam Vaticanam acciuit, atque ita ad eos disseruit:
*Ego uos, neglecta hiemis asperitate, ad Concilium aduocaui ut episcopalem ambitum, ac po-
pularem tumultum, quem per surreptionem diaboli usurpatione aliquorum memoria mea
constat esse subortum, in futurum communicatis consiliis amputemus, ac quid de ordinatione
Romani pontificis posthac obseruandum sit, statuamus.* Quam vocem cum omnes
assensu maximo excepissent, inde ita sanxit: *Si quis igitur presbyter, aut dia-
conus, aut clericus papa incolumi, & , eo inconsulto, aut subscriptionem pro Romano pon-
tificatu commodare, aut pittacia promittere, aut sacramentum præbere tentauerit, aut ali-
quod certè suffragium polliceri uel hac de caussa priuatis conuenticulis factis deliberare, at-
que decernere loci sui dignitate, atque communione priuetur. Item si, quod absit, transitus
papæ inopinatus euenerit, ut de sui electione successoris ut supra placuit, non possit antè de-
cernere, siquidem in unum inclinauerit totius Ecclesiastici ordinis electio, consecretur electus
episcopus. Si autem, ut fieri solet, studia cœperint esse diuersa eorum de quibus certamen e-
merserit, uincat sententia plurimorum, sic tamē ut sacerdotio careat, qui captus promissione,
non recto iudicio de electione decreuerit.* Item omnes sibi placere succlamaue-
runt. Huic conventui ex episcopis Aemiliæ, Liguriæ, & Venetiæ ne-
mo affuit. Regnabant adhuc inter Burgundiones duo Gundeuci re-
gis filij Gundobadus, & Godigisilus animis praua inter se discor-
dia exulceratis. Godigisilus autem, vt fratrem Gundobadum euerte-
ret, clam legatos ad Clodoueum misit, spondens, se illi tributum an-
nuum soluturū, si se in opprimendo fratre iuuisset. quod Clodoueus
pro viribus facturum ostendit, ac statim cōtra Gundobadum exerci-
tum destinauit. qua re cognita, Gundobadus pactarum insidiarum
prorsus ignarus misit ad Godigisilum, obsecratum, vt sibi adversus
Clodoueum in se hostiliter irruentem adesset, & secum commune re-
gnum à communis hostis impetu tutaretur, atque ab illo responsum
specie benignum accepit. Cum autem tres exercitus ad Diuionem op
pidum convenissent, Godigisilus, Clodoueo sibi adiuncto, Gundo-
badum super Oscaram amnem invasit, atque in fugam cōversum tre-
pido agmine sese recipere Auennionem coegit, &, regni parte Clodo-
ueo concessa, Viennam processit. Clodoueus autem Gundobadi ter-
go insistens exercitum Auennionem promouit, atque vrbem corona
circundedit. His de rebus Gundobadus in magnam consiliorum dif-
ficultatem adductus, Aredium ex fidis amicis misit ad Clodoueum,
qui vtile se ei dixit daturum consilium, vt agri vastationem, & vrbis
oppugnationem, quæ magnam esset habitura difficultatem, omitte-
ret, ac Gundobadum tributo annuo sibi obnoxium faceret. quod cum
ille probasset, Gundobado obligato, discessit. ita Gundobadus regnū
suum

suum recuperauit. Hæc Gregorius. Procopius aũt scribit, Clodoueum contra Burgundiones vltrò contendisse, atque Theodoricum regem auxilio advocasse, eisque devictis partam cum eo regionem ex pacto distribuisse. Annus inde à Christo nato quingentesimus, Patricio, Hy 500 patióque ambobus in Oriente consulibus, vt nouo, sic optato Theodorici regis Romam adventu fuit nobilitatus. Semper eiusmodi quidem res magna Italiæ prosequentis frequentia, ac maiore populi Romani occurrentis lætitia solita est celebrari. tum verò cuncti se ipsos in eiusmodi functione muneris superarunt. quippe quos non officij modò cura, sed etiam studium summi, atque omnibus iucundi regis inspectandi acueret. Itaque Theodoricus cum magno, atque illustri comitatu, tota ferme citeriore comitante Italia, Romam progressus, felicem illam veterum pomparum, ac triumphorum speciem, atq; amplitudinem oculis omnium visus est rettulisse. neque enim magnifico eius ingressu Roma quidquam per multos annos vidit splendidius. Totius gratulantis, ac plaudentis ciuitatis occursu, incredibilíque omnium alacritate, & splendido rerum omnium apparatu exceptus est, corpus regiæ indolis armis in primis insignibus honestantibus. In curiam inde cum venisset, Boëtius philosophus, & orator illa ætate clarissimus ipsum ornatissima oratione laudauit. cui ille respondens, senatum mira comitate appellauit, ac se dignitati, & cõmodis eius nunquam defuturum ostendit. Inde in circum progressus, ad locum, qui Palma aurea dicebatur, admirabili benignitate concionem habuit ad populum cum senatoribus in gradibus considentẽ. Paullo antè forte in vrbem ex Africa venerat S. Fulgentius monachus, noua Transamundi adversus episcopos sæuitia exanimatus. Hic, postquam sacra martyrum loca venerabundus inuisit, omnésque seruos Dei, quorum adipisci notitiam potuit, humili obsequio salutauit, ad eum locum, in quo Theodoricus populum alloquebatur, accessit. ibi cum Romani senatus amplitudinem, decus, ordinémque distinctis gradibus aspectaret, & fauores liberi populi castis auribus exaudiret, qualis esset gloriosa huius sæculi pompa, cognouit, neque tamen aut immodica spectaculi eius voluptate captus, aut inani sæculi delectatione lenitus, verùm inde potius ad illam supernam Hierusalem expetendam incensus est. itaque in hunc modum eos, qui sibi proximi stabãt, est alloquutus: Quàm speciosa debet esse Hierusalem illa cælestis, si sic fulget Roma terrestris? & si in hoc sæculo datur tanti honoris dignitas diligentibus vanitatem, qualis honor, & gloria tribuetur Sanctis contemplantibus veritatem? Inde Roma profectus per Sardiniam ad monasterium suum in Africam reversus, haud ita multò post episcopus Ruspensis ecclesiæ factus omni laude sanctitatis emicuit. Interim Theodoricus ex circo profectus senatoribus triumphale epulum dedit, ac plebi Romanæ frumentũ donauit. vrbem inde per insequen-

tes dies perambulans, atque oculis omnia antiqua opera, quibus adhuc vrbs ad stuporem aspectantium enitebat, lustrauit, cõfessusq́ est, *Traiani forũ uel sub assiduitate uidere miraculũ esse, Capitolia celsa conscẽdere, nihil aliud esse, quàm humana ingenia superata uidisse.* in Formis autem Romanis duo notauit, fabricam mirabilem, & aquarum salubritatem. nonnulla verò ædificia, in primisq́ ipsa vrbis mœnia diruta cernens, ingentem ad ea reficienda summã pecuniæ contulit. ex quo fiebat, vt ad præteritæ fortunæ fastigium nihil desiderari posse, exempta vrbis direptæ, atq; incensæ infamia, videretur. neq; verò id Romæ solùm, sed etiam in tota fieri Italia statuit. Itaq; munitissimæ posthac arces in finibus Italiæ, & magnificæ regię in celebrioribus vrbibus iussu eius sunt excitatę. quibus operibus ipse antiqua illa, vt dixit Cassiodorus, miracula superauit. hinc ad vniuersos Gotthos, ac Romanos scripsit: *Præcipimus uobis, ut si quis cuiuslibet generis saxa, in agris suis iacentia, muris habuerit profutura, libens animo sine aliqua dilatione concedat. quæ tunc uerius possidebit cum hæc ciuitatis suæ utilitati indulserit.* & ad Suram Comitem: *Sine usu iacere non debet, quod potest ad decorem crescere ciuitatis. quia non est sapientiæ futura contemnere. Et ideo illustris magnificentia tua marmorum quadratos, qui passim diruti negliguntur, quibus hoc opus uidetur iniunctum, in fabricam murorum faciat deportari, ut redeat in decorem publicum publica constructio, & ornent aliquid saxa iacentia post ruinas, ita tamen ut metalla ipsa de locis publicè cornuisse apud te manifesta ratione doceatur. quia sicut nolumus ornatum urbis cuiusquam præsumptione temeraria uiolari, ita priuatis cõpendiis calumniam detestamur inferri.* Quanquam autem Romam adeò magni fecit, vt diceret, piaculum committere, qui Roma diutius abesset, cum eam, collocatis laribus, incolere posset, tamen, rebus his constitutis, Rauennã se recepit. Eo vrbe profecto, statim seditio Laurentiana recruduit. nam Festus, qui præsente Theodorico quieuerat, deintegro mouere, atque insanire instituit, ac
501 Probino exconsule socio ascito, Auieno, & Pompeio consulibus, Symmachum falsis illatis criminibus accusauit, eo consilio, vt postquam damnasset, tanquam indignum, pontificatu deiiceret, & Laurentium, quem Nuceria evocarat, ei sufficeret. ac testes falsos instruxit, eósq; ad Theodoricum Rauennam interrogandos misit. Itaque, priore redintegrata seditione, alij cum Symmacho, alij cum Laurentio versabantur, Festo, & Probino certamina cum aliis senatoribus, in primisq; cũ exconsule Fausto miscentibus, qui Symmacho enixè fauebat. ex quo fœdus admodum ipsius vrbis erat aspectus. nam, Symmacho possessione pontificatus, & prædiorum pontificiorum exacto, cædes passim in vrbe fiebant, & sanctimoniales sedibus suis eiiciebantur, spoliabantur, ac miserè cædebantur, & clericis interdiu, noctúque insidiæ tendebantur, vt per vrbem incedere tutò non possent. multi etiam sacerdotes neci dati. ex quibus Gordianus, vir insignis, ad Vincula S. Petri occisus est. Theodoricus autem, vt his malis occurreret, potestate abvsus, visitatorem ecclesiæ Romanæ Petrum Altinatem episco-

episcopum dedit, &, cum per eum præsentem sedare tumultum non potuisset, mox ex omnibus provinciis episcopos Romam convenire ad rem cognoscendam præcepit. quorum vtrumque contra leges, atque omnia vetustatis exempla est factum. Itaque, cùm Liguriæ, Aemiliæ, & Venetiæ episcopi, Laurentius Mediolanensis, Petrus Rauennas, Maximus Ticinensis, Aemilianus Vercellensis, Basſianus Mutinensis, Eustasius Cremonensis, Laurentius Bergomas, Tigredius Taurinas, Seruus dei Veronensis, intento Romam itinere, Rauennam adissent, de Theodorico quæsiuerunt, cur se homines ferme ætate, viribúsque confectos Romam cōtendere vellet? quibus ille respondit, multa ad se nefanda de Symmacho esse delata, quæ censeret illorum esse prudentia iudicanda. cui sacerdotes responderunt, oportuisse ipsum, qui insimularetur, conventum advocare, quòd ei sedi eximia Petri apostoli merita, & sancta superiorum Conciliorum auctoritas principatum dedisset. neque vnquam is episcopus minorum episcoporum iudicio subiectus fuisset. Tum rex, Atqui, inquit, huic quoque Concilio Symmachus ipse assensit: litterásque eius in testimoniū protulit. Quibus rebus auditis, Romam episcopi decesserunt, ac X Kal. Nouembris in basilica Iulij coierunt. Tum Symmachus priuatus accedens, primùm maximas regi, quòd eos evocasset, gratias egit, ac rem ex voluntate sua confectam asseruit. deinde auctoritatē sacri ordinis corrigendi se eis dare adiunxit, sperans, fore, vt (quod ipse postulabat) visitator, qui contra omnia instituta Ecclesiæ fuerat introductus, ex episcoporum sententia abrogaretur: & quæ ipse per insidias inimicorum amiserat, à conventu recuperaret, & sedem suam ritè reciperet, atque inde ad extremum accusatorum criminibus responderet. quam postulationem iustam esse episcopi iudicantes ad regem retulerunt, sed legatorum, qui misſi sunt, culpa æqui nihil obtinuerunt. iusſit rex, vt Symmachus, antequam patrimonium, & ecclesiam suam reciperet, cum accusatoribus iudicio decertaret. quod ille se facturū non recusauit. quanquam leges sibi darent, vt sola se conscientiæ suæ contestatione purgaret. Itaque, cum alio die conventus esset in basilica Hierusalem Palatij Sessoriani, accusatores crimina edere iusſi sunt. in quo duo sunt animadversa maximè veritati contraria: vnum, quòd dicebantur ea crimina Theodorico esse perspecta, quæ tamen ille, vt obscura, cognosci ab episcopis voluisset: alterum, quòd se seruorum testimoniis eum posse convincere contendebant, atque, vt ille seruos in quæstionem daret, poscebant. quod sacris legibus omnino refragabatur. Interea Symmachus ad caussam dicendam occurrit, verùm in via ab inimicis appetitus ita est, vt vix manus eorum evaserit: presbyteri verò multi, qui in comitatu eius erant, vulnerati sunt, ac sine dubio necati fuissent, nisi vir illustris, Comes Aligernus, & sublimes viri Gudila, & Gideulfus magistri regiæ domus interveniſſent.

His cognitis episcopi perturbati litteras ad Theodoricum miserunt, nunciantes, Symmachum, ne ad caussam dicendam accederet, nefariis adversariorum insidiis esse prohibitum: eundem regiæ voluntati obsequi paratum esse, verùm per sacras leges ad caussam dicendam compelli non posse. Quibus respondit Theodoricus, Viderent episcopi, ac præscriberent, quid sibi consilij in tanto negocio capiendum esset. neque enim aliquid ad se de caussis Ecclesiasticis præter reverentiam pertinere. ipsi verò seu caussam audire, seu secus, vellent, ex fide sua statuerent, dummodo pacem vrbi, atque omnibus Christianis præstarent. qua potestate accepta, episcopi convocati, re cognita, decreuerunt, vt Symmachus ab omnibus, quorum arguebatur, criminibus liber, ac vacuus esset, quod ad hominum iudicium pertineret. atq; vt idem Christianæ plebi in omnibus ecclesiis ad ius sedis suæ pertinentibus diuina mysteria traderet, & vt quidquid intra, aut extra iuris esset, reciperet. Huic sententiæ archiepiscopi Laurentius Mediolanensis, Petrus Rauennas, & post eos septuaginta episcopi, subscripserunt. Hæc ex Actis Concilij. Apud Anastasium præterea, & Nicephorū scriptum est, Petrum, & Laurentiū, vt qui temere sedem apostolicam invasissent, condemnatos fuisse. Ita Symmachus locū suum
502 magna omnium gratulatione recepit. Auieno inde iuniore, Probóque consulibus, Theodoricus studiis pacis, & cultui Italiæ deditus aquam Rauennam perduxit, & Formam eius suis sumptibus instaurauit, quæ multis ante annis fuerat deturbata. Symmachus autem ecclesiam Romanam in antiquam libertatem restituere cupiens, rursus episcopos VIII Idus Nouembris Vaticana in basilica conuocauit. atque ad eos de lege regis Odoacris abroganda retrulit, qua, inconsulto rege, comitia perfici pontificia vetabatur. Dictis sententiis, ex omnium auctoritate eiusmodi sublata constitutio est, vt quę apertè libertati Ecclesiasticæ repugnaret, & clero nouam seruitutis conditionem imponeret, vt regiam in legendo pontifice voluntatem respiceret. Non ignorandum tamen est, hanc Symmachi sanctionem obseruatam non esse. ac per multos pòst annos iniussu principis pro ratis ea comitia non fuisse: donec, quieta tandem, ac tuta à seditionibus ciuitate, hoc ius ab Imperatore Constantino vltrò remissum est, Benedicto secundo Ecclesiam obtinente. Eodem in Concilio est cautum, ne prædia rustica ecclesiarum in perpetuū alienari liceret. iidem, qui suprà, episcopi subscripsere. Per eosdem dies memorabile illud in Græcia contigit, quòd Bulgari, gens, vt dixi, noua ex Mœsia in Illyricum, & Thraciam transiit, atque Anastasio Imperatori nouos hostes horrenti non mediocrem perturbationem animi attulit. De-
503 xecrato inde, & Volusiano consulibus, iidem ex Thracia in Pannoniam penetrarunt. atque hostili tumultu omnia loca occurrentia repleuerunt, & præcipuè Sirmium oppidum occuparunt. qua re cognita,

gnita, Theodoricus rex, siue vt gratiam ab Anastasio bellum cum Cabade Persarum rege administrante iniret, siue vt tantum hostem longe à domo repelleret, siue vt Pannoniam, suam quondam patriam, conseruaret, arma adversus eos parauit, & Petzam Comitem eò cum idoneo copiarum numero destinauit. Interim bellum ciuile in Gallia à Burgundionibus renouatum est. Gundobadus rex, viribus ex superiore clade collectis, promissa Clodoueo tributa persoluere abnuens, exercitum adversus fratrem Godigisilum duxit, eúmque Viennæ inclusum obsedit. Godigisilus, vbi interclusis in vrbem commeatibus famem imminere ingentem vidit, inopes, atque egenos omnes emisit. quo facto, simul etiam architectus quidam, cui aquæductus cura mandata erat, egressus est. qui iratus, quòd vrbe expulsus esset, ad Gundobadum se contulit, rationémque, qua irrumpere in vrbem posset, ostendit. atque, acceptis idoneis militibus, per spiraculum aquæductus ingressus, lapidem magnum, quo ille obsepiebatur, ferreis vectibus minuit, atque ita, aditu patefacto, in vrbem milites introduxit. qui, defensoribus ex mœnibus deturbatis, signo dato, obsessores in vrbem vocarunt, atque ita & populum interceptum strauerũt, & Godigisilum incolumitatis caussa ad ecclesiam Arrianã profectum ibi cum episcopo confecerunt. Gundobadus Francos auxiliares in vnam turrim congregatos seruauit, ac Tolosam ad regem Alaricum in exilium misit, Burgundiones autem, qui Gondigisilo studuerant, neci dedit, ac totum Burgundiæ regnum recepit. Post autem, cum Arrianos in fide labi sensisset, ad Auitum episcopũ Viennensem accessit, & Christum filium Dei, ac Spiritum sanctum patri æqualem confessus, salutari se aqua tingi ritu Catholico in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti poposcit. verùm ad seditionem populi deuitandam id clam populo fieri petiit. cui Auitus respondit: Si verè credis, quod nos Dominus edocuit, exple. id est corã hominibus ipsum confitere, ac vulgi voculas despice. tu enim es caput populi, non populus tui. quod ille vt faceret, in animum inducere non potuit, atque ita in errore suo perseuerauit. Proximo anno, quo Cethegus sine collega con 504
sulatum administrauit, Petza dux Theodorici bellum in Pannonia magna felicitate confecit. siquidem collatis signis regem Gepidarum Transaricum deuicit, & Sirmiũ oppidum haud magno negocio cum prouincia vniuersa populo Bulgarorum ademit. quo in bello Vitigis, qui post in Italia regnauit, opera præclara enituit. Hac re bene gesta, Petza inde auxilio Mundi, qui in Illyrico cum suis in turri à Sabiniano militiæ magistro obsidebatur, accessit, &, Sabiniani exercitu profligato, Mundum obsidione exemit, atque ad Theodorici societatem, amicitiámque traduxit. Pannonia Sirmiensi recepta, Theodoricus Colosseum ei rectorem imposuit, his ad eum literis datis: *Prosperis initiatus auspiciis ad Sirmiensem Pannoniam quondam se-*
dem

dem Gotthorum proficiscere illustris cinguli dignitate præcinctus, commissamq́; tibi prouinciam armis protege, iure compone, ut antiquos defensores recipere læta possit, quæ se nostris parentibus feliciter paruisse cognoscat. Scripsit etiam ad vniuersos barbaros, & Romanos Pannoniam in summa discordia incolentes, se Colosseo, viro illustri, gubernationem eorum, defensionémque mandasse, eósque ad concordiam adhortatus est, illud præter cetera inferens: *Res parua non uos ducat ad extrema discrimina. aquiescite iustitiæ, qua mundus lætatur. Cur ad monomachiam recurritis, qui uenalem iudicem non habetis? Quid opus est homini lingua, si caussam manus agat armata? Imitamini Gotthos nostros, qui foris prælia, intus norunt exercere modestiam.* Hinc in veteribus monumentis meritò hisce titulis decoratus est: D N. *gloriosissimus, atque inclytus rex Theodoricus victor, ac triumphator, semper Augustus, bono reip. natus, custos libertatis, & propugnator Romani nominis, domitor gentium.* Sub hoc tempus in Gallia Licumannus Cæsarij episcopi Arelatensis notarius Cæsarium ad Alaricum regem, vrbis dominum, detulit, id moliri, vt vrbem Burgundionibus proderet. quod etsi à vero prorsus abhorruit, tamen Cæsarius indicta caussa à rege damnatus Burdigalam est relegatus. ibi cum nocte quadam ingens forte conflatum incendium esset, præclarum sanctitatis suæ specimen dedit, quòd precibus ciuium fatigatus, ignem tum, cũ maximè sæuiebat, precatione ad Deum facta, restinxit. ex quo ingentibus ab omnibus cumulatus est laudibus. cum autem interim ciues admonere, vt potestati regis obedirent, perfidiã verò cauerent, quòd erat Arrianus, insisteret, Alaricus, sancti sacerdotis innocentia cognita, eum domum reuocauit. Reditus eius ab vniuersa ciuitate, totóq; clero cũ crucibus, & cereis obuiam effuso concelebratus illud præterea boni ciuibus attulit, quòd terrã diutina siccitate arentem excussus sub ingressum eius cælo imber largissimus irrigauit. Et hoc anno bellũ ab Anastasio Au-
505 gusto in Perside gestum. Sequentis, Sabiniano, & Theodosio, consulibus, parũ clara est fama, quòd nullis rebus memorabilibus, quæ pro-
506 ditæ litteris sint, fuerit illustratus. Messalla verò, & Areobinda consulibus, Anastasius Imperator grauiorũ bellorũ cura defunctus, conuerso in Catholicos impetu, Macedoniũ Constantinopolis episcopum, Concilio Chalcedonensi neglecto, in partes traducere Eutychianorũ contẽdit. quo conatu lapsus episcopos alios, vt decreta Chalcedonensia impugnarent, induxit. quin etiam pictorẽ quendã Syropersam Manicheæ sectæ addictũ Cyzico accersiuit, eúmq; imagines ab Ecclesiasticis diuersissimas pingere imperauit. ex quo seditio grauis accensa est. Eodem anno Alaricus, qui in Gallia diu cum magna iustitiæ laude Visigotthos in pace rexit, Theodosij Imperatoris Codicẽ, qui extat, in compendiũ relatum III Nonas Februarias edidit. quod ocium eius Clodoueus rex Francorũ, bello internecino illato, perrupit. nam siue heresim illius insectans, siue regni libidine ardens, consultò litẽ nescio quam, quò illum ad arma attraheret, intentauit. Theodoricus autem, post-

postquam accensa certaminis cupiditate vtrinque studia sensit, animi anxius, quòd cum ambobus vinculo affinitatis esset astrictus, legatos ad vtrumque cum litteris de concilianda concordia misit, atque ad Alaricum quidem primùm scripsit hoc modo: *Quamuis fortitudini uestræ confidentiam tribuat parentum uestrorum innumerabilis multitudo, & Attilam potentem remeministi Visgotthorum uiribus inclinatum, tamen quia populorum ferocia corda longa pace mollescunt, cauete subitò in aleam mittere, quos constat tantis temporibus exercitia non habere. Sustinete, donec ad Francorum regem legatos nostros mittamus, & litem uestram amicorum iudicia amputent. Inter duos nobis affinitate coniunctos nolumus aliquid tale fieri, unde unum minorem contingat forsitan inueniri, non uos parentum fusus sanguis inflāmat. non grauiter urit occupata prouincia adhuc de uerbis parua contentio est. facillimè transigetis, si non per arma uestros animos irritetis.* deinde ad Lodoinum (sic enim Clodoueum appellat) hoc pacto. *Miramur, animos uestros sic caussis mediocribus excitatos, ut cum filio nostro Alarico rege durissimum uelitis subire conflictum. ut multi, qui uos metuunt, de uestra concertatione lætentur. ambo estis summarum gentium reges, ambo ætate florentes. non leuiter regna uestra quassatis, si data partibus libertate confligitis. Impatiens sensus est, ad primam legationem protinus arma mouere, à propinquis, quod quæritur, electis iudicibus expetatur abiuite ferrum, qui in meum uultis pugnare opprobrium. iure patris uobis interminor, & amantis i e nos, & amicos nostros patietur aduersos, qui talia monita crediderit esse temnenda Quamobrem ad excellentiam uestram legatos nostros mittimus: per quos etiam ad fratre uestrum filium nostrum regem Alaricum scripta nostra direximus, ut nullatenus inter uos scandala seminet aliena malignitas, sed in pace perseuerantes controuersias uestras amicis arbitris finiatis.* Vt autem Alaricus se in auctoritate illius futurum ostendit, sic Clodoueus omnino præcepta eius, litterásque contempsit. Itaque Theodoricus legatos alios cum his litteris ad Gundobadum Burgundionum regem misit, adhortans eum, vt operam sibi suam ad hanc dirimendam controversiam commodaret: *Legatos nostros, inquit, ad fraternitatem tuam mittimus, ut si filio nostro Alarico uisum fuerit, ad regem Francorum cum coniuratis nobis gentibus eant, ut caussa, quæ inter eos uertitur, amicis arbitris rescindatur. conuenit enim tantos reges non inter se lamentabiles rixas quærere, ut de suis nos possint casibus sauciare. Quamobrem fraternitas uestra adhibito mecum studio eorum nitatur reparare concordiam, quia nemo potest credere, sine nostra uoluntate illos ad hæc prælia peruenisse, nisi omnino pateat, nos potius, ne ad conflictum ueniat, contendisse.* Item alios misit ad reges Herulorum, & Thuringorum, qui in Subalpinis regnabant: *Legatos uestros unà cum meis, & fratris nostri Gūdobadi regis ad Francorum regem Lodoinum destinate, ut aut se de Visgotthorum conflictu considerata æquitate suspendat & leges gentium quærat, aut omnium patiatur incursum, qui tantorum arbitrium iudicat esse temnendum. Recolite Eurici senioris affectum, quantis uos iuuit semper muneribus, quoties à uobis proximarum gentium imminentia bella suspendit. reddite filio eius gratiam, quam tantùm agnoscitis uestris utilitatibus attributam. nam si tanto regno aliquid præualuerit, uos aggredi sine dubitatione præsumet.* Legati missi apud Clodoueum nihil neque auctoritate, neque gratia valuere. ille enim caussis, quas diximus, stimulatus, ac viribus suis, quæ magnæ e-

rant, confisus bellum facere Alarico intendit. &, cum episcopos Aurelianum cōvenire iussisset, litteris eos monuit, se exercitui suo, antequā in agrum Gotthorū ingrediatur, edixisse, vt sanctimonialibus, viduis Deo dicatis, & clericis, atq; ecclesiarum mancipiis parceret, neq; vllum eis detrimentum inferret si quē eorum quis cepisset, statim dimitteret. Inde, traiecto Ligeri adversus Alaricum, qui ad oppidum Pictauorum consederat, mouit. Ceterùm, cum per agrū Turonensem transiret, verecundia S. Martini perfusus militibus suis præcepit, ne quidquam ex eo, nisi panem, & aquam, assumerēt. non leui defuncturum pœna, qui hoc imperium detrectasset. itaque cum miles quidā fœnum pauperi extorsisset, pectus ei gladio hausit, subiiciēs: Ecqua spes victoriæ suberit, si S. Martini numen offenditur? missosq; aliquot ad basilicam eius viros attendere iussit, num auspicium aliquod victoriæ cernerent ac, datis munerib. quæ offerrent, dixit: Si tibi Domine cordi est, vt ego hanc gentem impiam, & nomini tuo inimicam vlciscar, fac, vt signum aliquod tuæ eluceat voluntatis. nuncij verò, qui missi erant, basilicam ineuntes primicerium incinentem hanc antiphonam audierunt: *Præcinxisti me Domine virtute ad bellum & supplantasti insurgentes in me subtus me, & inimicorum meorum mihi dedisti dorsum, & odientes me disperdidisti.* idq;, persolutis donis, regi ipsi renunciarunt. Cum autem lætus ille propterea, motis castris, ad Vigennam amnem pervenisset, ac flumini magno forte effuso imbre tumescenti exercitum obiicere pertimesceret, per noctem supplex Deum orauit, vt vadum sibi ad traiiciendum illud ostenderet. ac postridie mane ceruam transeuntem sequutus, exercitum incolumem transportauit. Castris inde ad Pictauorum oppidū positis, pharū igneā sibi videre visus est ad se è basilica S. Hilarij venientem. ex qua intellexit, se lumine S. Hilarij hæreticorum acies, quas ille verbo disiecerat, dissipaturum armis. quamobrem, ne quid inde à milite raperetur, edixit. Acies inde in campo Vocladensi decem ab vrbe millibus passuum vtrinque instructæ strenuè concurrerunt. & post dubiam aliquot horarum pugnam tandem Gotthis in fugā conversis Franci superiores fuerunt. inter ceteros, quos prœlij impetus perculit, ipse Alaricus rex cecidit, viginti duobus annis regno potitus. Clodoueus tamen ad extremum periculum venit. siquidem à duobus Gotthis infestis in latera eius incurrentib. appetitus vix se firmæ loricæ, & opportuno pernicis equi subsidio texit. præcipuè multi Aruerni, in primisque senatores ipsi, qui cum Apollinare venerant, perierunt. Ex hoc prœlio Amalaricus Alarici filius puer, rebus Galliæ deploratis, in Hispaniam se proripuit. Gotthi, Gisalarico, sive Gisaleuco Alarici notho sublecto, ad regni defensionem se contulerunt. Theodoricus Clodouei filius iussu patris ad vrbes Gothicas expugnādas profectus, Tolosam regni caput subitò in ditionem cum omnibus regiis thesauris adduxit, inde exercitus ad alia oppida circunductus,

ductus, Gotthis, qui intus erant, non minore pertinacia eorum poſſeſ-
ſionem tuentibus, quàm Francis oppugnantib. Clodoueus, Burdiga-
la capta, ibi hiemauit, atq; eò cũctos Alarici theſauros Toloſa avehẽ-
dos mãdauit. Interim Epiſcopi, qui Aurelianum à Clodoueo fuerant
convocati, perfecto Concilio, ſic ad eum ſcripſerunt: *Omnes ſacerdotes,
quos ad Conciliũ uenire iuſſiſtis, de rebus neceſſariis tractaturos ex præſcripto ueſtro de
titulis à uobis propoſitis, quæ nobis ſunt uiſa, decreuimus.* Hi verò fuerũt de incolu-
mitate eorũ, qui ad eccleſiã confugiſſent, de officio, & iure epiſcoporũ,
clericorum, abbatum, & monachorũ, de diebus feſtis celebrandis, de
ſupplicationib. ante diem Aſcenſionis Dominicæ peragendis, ieiunio
triduano præmiſſo, & ſeruis ab operũ miniſterio relaxandis. Subſcri-
pſere præter ceteros clari per hęc tẽpora Eufraſius Aruernus, Licinius
Turoneſis, & Quintianus Ruthenus. Anaſtaſio inde Augusto III, Ve- 507
nantioq; conſulibus, Clodoueus Burdigala profectus Engoliſmã ac-
ceſsit, ac, muris ſub adventũ eius ſponte ſua labentib. haud religione
intactus vrbem ſine vllo negocio occupauit. inde Turonos regreſſus
multa baſilicæ S. Martini munera intulit. Anaſtaſius autẽ Imperator,
cognitis rebus à Clodoueo geſtis, virtutẽ hominis admiratus, eximia
ad eũ dona, & codicillos de cõſulatu ex ipſa, vbi bellum gerebat, Meſo
potamia miſit. quibus acceptis, Clodoueus filium Theodoricũ accer-
ſit, ac Solemne Francis indixit. qui cum frequentes conveniſſent, in
baſilica Sancti Martini ſemet munerib. Auguſtalibus, tunica blattea,
chlamyde, & corona aurea pretioſis gemmis diſtincta ornauit. inde, e-
quo inſeſſo, vrbem ſpecioſo ſuorum agmine comitatus perãbulauit.
ac communis lætitiæ cauſſa ſtipem auream, argenteamq; in populum
ſparſit, tanquam conſul, & Auguſtus paſsim à populo ſalutatus. quo
die nullus pulchrior Frãcis poſt feſtum diem Chriſtianæ regeneratio-
nis illuxit. Addidit ii. de huic gloriæ inſigne religionis decus. quippe
eximiam illam coronã, quam miſſam ab Imperatore geſtarat, parum
ſibi congruere arbitratus, Romam dono Sancto Petro miſit, atque ea
caput regali longè auguſtius exornauit. ea corona poſtea Regnum,
vt notauit Sigebertus, eſt appellata. Egreſſus inde Turonib. Pariſios
venit. atque eadem Apoſtoli reverentia ductus ibi baſilicam nomini
Sancti Petri conſtruxit, ac regni domicilium collocauit. ex quo ab ho-
minibus celebrari Pariſienſis ciuitas cœpta demum ad immẽſam opũ
magnitudinem eſt evecta. Interim Theodoricus rex Italiæ Amalari-
ci orbitatem ex animo miſeratus, vt calamitati eius, quoad poſſet, ſub
ſidium ferret, in Hiſpaniam Theudam armigerum ſuum, qui pue-
ro tutor eſſet, ſummiſit, ac Galliæ ciuitates aut recuperare amiſ-
ſas, aut conſeruare obſeſſas conſtituit. nam Carcaſſo, & Arelate
præcipuè à Francis circumiecto exercitu premebantur. itaque litte-
ras ad Gotthos ſuos, vt ſe ad hanc expeditionem accingerent, miſit:
Significãda magis ſunt Gotthis, inquit, *quàm ſuadẽda certamina. quia bellicoſæ ſtirpi eſt*

gaudium comprobari. Pro communi utilitate exercitum ad Gallias cõstituimus destinare, ubi simul & uos prouectus occasionem habere poßitis & nos, quæ præstitimus, meritis contulisse uideamur. atque i co Perrandum ‘ aionem nostrum admonendum curauimus, ut ad expeditionem in Dei nomine more solito armis, equis, rebusq; omnibus necessariis sufficienter instructi VII. Kal. Iulias primis modis omnibus, Deo fauente, moueatis. Vbi verò
508 dies præstituta venit, quæ fuit, teste Cassiodoro, Venantio, Celerēque consulibus, exercitum, præfecto Hibba Comite suo dato, in Galliam destinauit. qui Alpes transgressus, Carcassonem, vt inquit Procopius, periculo obsidionis eripuit. hanc enim Franci omnibus viribus oppugnabant, quòd in eo conditę opes erāt, quas senior Alaricus capta Roma evexerat. in his Salomonis pretiosa suppellex, quam Romani Hierosolymis deportauerāt. Inde ad Arelate liberandum contendit. in ea obsidione propinquus Cæsarij episcopi vrbi, & sibi timens, noctis silentio reste se de muris demisit, atque ad hostes transfugit. qua re cognita, populus, & Iudæi consilio id Cæsarij factum insimularūt, quòd vrbem hostibus prodere statuisset, atque exceptum in custodiam tradiderunt, inq; eius contumeliam Episcopium, immissa Arrianorū turba, fœdarunt. sequenti nocte Iudæus quidam epistolam saxo alligatā in castra hostium iecit, monens, vt vrbem ab ea parte invaderent, in qua ipsi excubias agitarent. nam sine controversia potituros. proinde Iudæorum populo parcerent. mane verò, digreßis forte à muro hostibus, ciuis quidam egressus epistolam deprehendit, eámque in vrbem delatam in concione recitauit. ita, Iudæo eius scriptore correpto, Cæsarius, probata innocentia sua, è custodia mittitur. reversi inde in vrbē Gotthi Francos, quos ceperant, in Episcopium coniecerunt. quibus inopia laborantibus Cæsarius victum subministrauit, ornamentis etiam ecclesiæ in id pietatis genus exhaustis, ne illi Iudæis, aut Arrianis se addicere cogerentur. ad extremum Francis ab Arelatis obsidione cedentibus, vrbs longam perpessa famem, in Theodorici potestatē concessit, & pro Visgotthis Ostrogotthos accepit. inde etiam Arausicum, Tolosa, Massiliaque receptę. Cæterùm Theodoricus, cum omnia recuperare non posset, partem, quæ ad Rhodanum pertinet, vt inquit Procopius, in eorum ditione reliquit. ac multa Francorum, & Gallorū millia capta Rauennam revehenda mandauit. ac præfectis, & præsidiis, quæ regionem tenerent, relictis, provinciam sibi pro nepote Amalarico asciuit. & principibus tributum ferre coactis, ex eo Ostrogotthis, & Visgotthis annua munera dare instituit. ab eo inde tempore cō nubia inter vtramque gentem communicata. demum Gallia, atque Hispania ad suam ditionem adiuncta, præfectos, qui vtramque aut ordinarēt, aut regerent, eò cum litteris misit, quarum alias ad vniuersos Galliarum provinciales dedit: *In antiquam libertatem reuocati uestimini moribus togatis, & uite barbariem, abicite mentium crudelitatem, quia sub æquitate nostri temporis non decet uiuere moribus alienis, proinde de necesßitatibus uestris præsenti fide nobis, &*

industriæ

industria comprobatum ad componendam prouinciam credidimus derigendum. quamobrẽ ordinationibus eius ex nostris iußionibus obedite, quia cum credimus uobis profutura decernere. recipite paullatim iuridicos mores, non sit nouitas molesta, quæ proba est. Aliis verò Gemellum præfecturæ vicarium constituit, &, vt prouinciã sanctè administraret, admonuit: *Hinc est, quòd præsenti tempore in Gallias nobis, Deo auxiliante, subiectas Vicarium te præfecti nostra mittit auctoritas unde perpẽde, qualia de te uideamur habere iudicia, quando ad illos populos mitteris corrigendos, quos nostris laudibus specialiter credimus acquisitos. age mandata si cupis in te proficere nostra iudicia turbulenta non ames auara declina, ut talem te iudicem prouincia fessa suscipiat, qualem Romanum principẽ transmisisse cognoscat. Desideras egregios uiros contra cladibus suis, effice, ut uictam fuisse delectet.* Quin etiam ad Vnigem Spatariũ ita scripsit: *Cum Gallias exercitus noster intraret, si qua mancipia seruitium declinantia ad alios se, quàm quibus uidebantur competere, contulerunt, prioribus dominis iubemus sine aliqua uarietate restitui. Aliorum fortè regum prælia captarum ciuitatum aut prædas appetunt, aut minas: nobis propositum est, Deo iuuante, sic uincere, ut subiecti se doleant nostrum dominium tardius acquisisse.* Et ad Hibbam ducem: *Definitam rem ab antiquo rege, quam tamen constet rationabiliter esse decretam, nulla uolumus ambiguitate titubare, atq; ideo præsenti tibi auctoritate præcipimus, ut possessiones Narbonensis ecclesiæ secundùm præcelsæ recordationis Alarici præceptum à quibuslibet peruasoribus occupatæ teneantur, æquitatis facias contemplatione restitui.* Cum autem Hispaniæ partem vnã Gisalericus teneret, alteram verò Theuda tutor puero Amalarico à Theodorico impositus, hinc factum est, vt idem pòst ad Ampelium, & Liueriam in Hispaniam hoc modo scripserit: *Decet prouincias regno nostro subiectas legibus, & bonis moribus ordinari. Multorum querela comperimus, in prouincia Hispaniæ uitas hominum uaga præsumptione populari, & leuium occasione caussarum subire multos interitum. cui rei nos regali prouidentia succurrere cupientes, sublimitatem uestram per uniuersam Hispaniam loco muneris credidimus destinandam, ut sub ordinationis nostræ nouitate inueteratæ poßit consuetudini nil licere.* Eodem anno Romanus Comes domesticorum, & Rusticus Comes scholæ cum centũ armatis nauibus, totidémque dromonibus, VIII millia armatorum secum vehentibus, ad laceranda Italiæ littora accesserunt. qui Tarentum, sed frustra, adorti, turpem ex Romano agro prędam abegerunt. id, quod priuatóne, an publico consilio fecerint, parum compertum. Per eosdem dies Clodoueus regulis Francorum, qui secum Galliã obtinerent, remouendis animum, vt solùm imperio potiretur, adiecit. atque ita ad Clodoricũ Sigeberti Colonię reguli filiũ misit, inquiens: Pater tuus ætate confectus, & pede captus est. si ille vita cesserit, ego tibi regnum, & amicitiã meam impertiam. quibus verbis iuuenis regni cupiditate incẽsus Sigebertum patrem Colonia egressum, ac, traiecto Rheno, Burconiam syluam ingressum, ac somnum meridie in tentorio capientem, immissis satellitibus, interfecit. atque ipsi nunciari Clodoueo iussit, patrem suum mortem oppetiisse, seq; thesauros eius in potestate habere, si ad se ministros suos mitteret, se illi partem

esse daturū. Cui Clodoueus respondit: Mitto nuncios meos, tu fac, vt illis omnia patefacias, & vniuersa habebis. Paruit Clodoricus, & legatis venientib. penetralia aperuit. atq; ita ibi, dum thesauros inclinatus erueret, securi elata percussus interiit. qua re accepta, Clodoueus populū eius ita est alloquutus: Dū ego per Scaldem fluuiū nauigarē, Clodoricus patrē suū insequebatur, verbo pr̨ se ferēs, me illi eripere vitā velle. cumq; ille per Buconiā syluam fugā arripuisset, immissis percussorib. interemit, neq; ita multò post ipse quoq;, dum thesauros eius aperit, vitā amisit. quorū ego criminum insons sum. vobis autē suadeo, vt ad me transeatis, quò sub meo patrocinio sitis. Qua re audita, illi animis, vocibusq; plaudētes Clodoueū super clypeū extulerunt, ac regem sibi esse iusserunt. hoc verò vtrū hoc anno, an postero factum sit,
509 quo Importunus consulatū administrauit, parum cōpertum est. Huius compos voti factus Clodoueus inde adversus Cararicū, qui bello cōtra Syagriū fidē ex fortuna suspenderat, castra mouit, ac dolo circumventum vnà cum filio in potestatem adduxit, atq; ambos vinctos totondit. parte verò diram fortun̨ sų acerbitatem suppliciter conquerente, cum filius ferocius aliquid, procaciúsve loquutus esset, vtrumq; plecti capite iussit, ac ditionē eorum sibi vindicauit. inde adversus Ragnachariū apud Camaracum agētem processit, hominē libidine perditum. & proditoribus comparatis, qui hostilē exercitum advenantē socialem esse persuaderent, ad manum temerè conferendā attraxit. ac summo prœlio pulsum in fugam coniecit. inde cōprehensum & ad se manibus post terga religatis cum Richario fratre adductū ita rogauit: Cur hāc generi nostro maculam attulisti, vt te vinculis alligari permitteres? satius enim fuerat, mori. ac statim percuti imperauit. tū conversus ad Richarium dixit: Si tu fratri tuo opem tulisses, in vinculis non hæreres. atque ei similiter caput amputari præcepit. inde tertius frater Rignomeres apud Cænomanorum ciuitatem, tamquam tertia victima, est mactatus, regnumq;, & thesauri eorum adiuncti. Tum, regulis aliis propinquis suis, à quibus sibi metuebat, deletis, regnum per omnem ferme Galliam prolatauit. In Italia Theodoricus rex ingentem Gepidarum manum mercede conductam in Galliam in præsidia destinauit, &, ne provinciis Italį in transitu aliquid detrimenti afferret, enixè providit. siquidem ad Veranum Saionem sic scripsit: *Cum pro generali defensione felicissimus producatur exercitus, prouidendum est, ne aut ipse penuria inconsulta fatigetur, aut vastationem nostræ videamur prouinciæ sustinere. & ideo tibi mandamus, ut Gepidas, quos iussimus ad Gallias custodiæ caussa properare, per Venetum, atque Liguriam sub omni cures moderatione transire. quibus ne aliquid excedendi præberetur occasio, per unamquamque hebdomadam sumptus eis tres solidos largitas nostra direxit.* Cum autem hi per Cottias Alpes iter facientes aliquot maleficia provincialibus intulissent, ea de caussa sequenti anno, qui fuit,
510 Boetio philosopho consule, quingentesimus decimus, Athenis publicum

blicum relaxauit. atque ita ad Faustum scripsit: *Prouincialibus Alpium Cottiarum Assem publicum per tertiam Indictionem remisimus, quos transiens noster exercitus more fluminis, dum irrigat, oppreßit. nam licet pro generali securitate frumenti adunatione proruperit, prateriens tamen istorum culta uastauit.* Per eosdem dies Cęsarius episcopus Arelatensis apud Theodoricum Italiæ regem accusatus, quòd monasterium à se sorori, & sacris aliis virginibus conditum, ac deinde in obsidione vrbis euersum instaurare cœpisset, Rauēnam sub custodia missus est. cum autem ad regem in Palatiū accessisset, interrito illum animo salutauit. cui Theodoricus venerabundus aperto capite assurrexit. ac de labore itineris, de Gotthis, & Arelatēsibus percontatus est. dimisso inde illo, conuersus ad suos dixit: Malum eis, qui tam sancto viro hanc itineris molestiam præbuerunt. nam quantus hic sit, ex eo conieci, quòd ad primum eius ingressum propè totus cohorrui, & angelicum in eo vultum notaui. quamobrem nefas esse arbitror, durius aliquid in tam venerabilem virum consulere. misitq; ad eum in hospitium loco muneris discum argenteum magni pretij. Cæsarius autem eo vendito, & redacta pecunia captiuos omnes Gallicos superiore bello factos redemit. erāt autem ferè ex iis, qui vltra Druentiam incolebant, atque Arausicenses, quos liberare omnes Arelate nequiuerat. Cæterùm, cum tanta ad eum pauperum conflueret multitudo, vt vix pateret accessus, senatores, ac nobiles certatim ad eum dispensandas pecunias contulerunt. eò factum est, vt Symmachus pontifex, & clerus Romanus vniuersus miro tanti visendi antistitis flagrare desiderio cœperit. itaque Romam accitum benignè cuncti exceperunt, gratias Deo agentes, quòd sanctum virum suis demum oculis subiecisset, de quo sæpisimè antè auribus accepissent. præcipuè verò Symmachus, qui eum non solùm metropolitani honore, sed etiam pallij dignitate ornauit. itaq; Arelate regressus, qui in exiliū in Italiam venerat, captiuos redemptos reduxit, & dignitate auctus octo solidorū millia reportauit. quibus Carcassonem profectus reliquum captiuorū recepit. In Oriente res mirifica ad deterrendos, si sani fuissent, ab susceptæ impietatis pertinacia Arrianos, est facta. Deuterius eorum episcopus, cum Barbam quendam sacro fonte, inficeret, ac ritu Arrianorū diceret, *In nomine Patris per Filiū in Spiritu sancto*, repente aqua ipsa exaruit. qua re Barbas exanimatus fugā arripuit, ac mirā speciem oculis ostentatam obviis omnibus enarrauit. Felix inde in Occi- 512—
dente, Secundinus in Oriente consulatū ceperūt. Felix fuit domo Gallus, quem Theodoricus ad honestandū summæ virtutis hominē, & Galliam beneficio devinciendā provexit. itaque sic de illo ad Imp. Anastasium scripsit: *Admonet nos consuetudo solemnis, dare Fastis nomē, ornatum proprium Romæ, terrenam curiæ claritatem; ut per annorū numerū decurrat gratia dignitatū, & beneficiis principum sacretur memoria sæculorum. Felix à conside sumat annus auspiciū, agnoscat curia Trāsalpini sanguinis decus. quæ nō semel coronā suā nobilitatis eius flore uestiuit.*

ſtiuit. Atque ideo uos, qui utriſque reip. bonis indiſcreta poteſtis gratia delectari, iungite ſa uorem, adunate ſententiam. amborum iudicio dignus eſt eligi qui tantis faſcibus meretur augeri. & ad Felicem ipſum hoc modo: *Redit per te Tranſalpinæ familiæ conſulatus ſacram urbem aſpice tuas uotis candidatam. ſume per indictionem quartam conſulatus inſignia.* Quin etiam Argolicum in eandem quartam Indictionem præfectum vrbis conſtituit. ſcripſitq; ad eum, vt Paulinum Patricium vetuſta horrea reædificare, Ioannem cloacas reparare permitteret. &, ſe cauſſam Baſilij, ac Prætextati, qui artem magicā tractaſſe accuſati aufugerant, quinque Senatoribus cognoſcendam commiſiſſe, id eſt Patriciis viris Symmacho, Decio, Voluſiano, Cœliano, & Maximiano. ſcripſit etiam ad ſenatum Romanum, ſe accepiſſe, aquam Formarum ad molas exercendas, & hortos irrigandos eſſe deriuatam, mancipia Formarum ſeruitio, mandato principum attributa in priuatorum poteſtatē traducta, æs, & plumbum de ornatu mœnium eſſe ſublata, templa, & loca publica, quę multorum poſtulatu reſtituenda locaſſet, ſubverſioni potius eſſe addicta. eaq; quia turpia, atque intoleranda ſint, ſe Ioannem virum ſpectabilem ad inquirendum miſiſſe. Iam verò Comitem etiam Maradum miſit in Galliam ad ſecuritatem Maſsilienſiū ciuitati præſtandam. Prouincialibus item Gallię, quos bellum afflixerat, per quartam indictionem tributariam functionem remiſit. Apud Francos anno centeſimo duodecimo poſt S. Martini epiſcopi Turonenſis exceſſum Clodoueus rex mortuus eſt, cùm annos triginta regnum obtinuiſſet, ac res magnas, & memorabiles, quà regno, quà fide Catholica propaganda geſsiſſet. Regnum eius adeptus eſt Childebertus filius, qui ipſum cum fratribus eſt partitus. Childeberto Pariſij, Clothario Sueſsiones, Clodomiro Aurelianum, Theodorico notho Mediomatrices euenerunt. In Oriente, Anaſtaſio, homine non ſolùm leuis animi, ſed etiam praui ingenij Imperante, Eutychiani maiorem Chalcedonenſis Concilij oppugnandi licentiam nacti, in multas hæreſeum ſectas ſunt diſtributi. quarum duæ præcipuè excelluerunt, vna Acephalorum, altera Aphthardocitarum. pro illis ſtetit Seuerus. qui in aula verſans Anaſtaſij, pòſt ad eccleſiam Antiochenam aſcēdit, atque vnā verbi, & carnis naturam eſſe aſſeruit: pro his Iulianus Halicarnaſſenſis, qui corpus Chriſti à conceptione expers corruptionis fuiſſe putauit. vtraque pòſt hæreſi Eccleſia vehementius afflictata eſt. nam priorem hoc anno Anaſtaſius, poſteriorem inde Iuſtinianus Auguſtus ebibit. Anaſtaſius autem à Seuero, ceteriſque Eutychianis corruptus Macedonium vrbis epiſcopum Chalcedonenſe Concilium amplexantem in exilium miſit, atque ei Timotheum cum Seuero ſentientem ſuffecit. ac ſequenti anno, Paullo, & Muſchiano conſulibus, mul-
512 ta in eos incommoda intulit, qui pro Macedonio, & Concilio depugnabant. quin etiam Seueri auctoritatem ſequutus, principio Nouembris Platonem Logothetam, & Pręfectum vrbis, iuſsit ſuggeſtum conſcendere,

conſcendere, ac coram populo, hymno *Sanctus Sanctus Sanctus*, addenda illa, quæ diximus, verba mandare, *Qui crucifixus eſt propter nos*. Sic enim Seuerus docuerat, cum Chriſtus diuina tantùm natura eſſet præditus, omnino fieri, vt Deus pro hominibus eſſet paſſus. quibus verbis auditis, populus ſic offenſus eſt, vt, ſeditione concitata, fœda in Anaſtaſium conuicia iecerit, aliúmque Imperatorem ſubſtituendum edito clamore ſubiecerit. neque eo contentus, monachum quendam incluſum, in primis Anaſtaſio carum, necauit, ac, capite eius haſtæ præfixo, vociferari cœpit: Hic eſt amicus hoſti S. Trinitatis. & monacham item incluſam, quam ille magnifaciebat, iugulauit, & cadauer vtrumque raptatum cremauit. Per eoſdem etiã dies, cum Alamundarus Saracenorũ princeps à Catholicis ſalutari fonte eſſet ablutus, idem Seuerus duos ad eum miſit epiſcopos, qui illum hæreſi ſua inficerent. quos Chriſtum Deum tantummodo eſſe docentes ille eleganti commento non refellit magis, quàm deluſit. dixit enim, eo ipſo die ſe litteras accepiſſe, Michaelem archangelum eſſe mortuum. cum autem illi ſubieciſſent, angelum morti non eſſe obnoxium: at quemadmodũ, inquit, Deus purus potuit crucifigi, quod vos aſſeritis? In Italia Theodoricus caſtellum Verucæ ad Athesim poſitum muniri iuſsit, vt clauſtra Italiæ teneret, & feris gentibus inuadere cupientibus moram iniiceret. Tranſamundo Africæ regi ſororem Amalafredam, Herminfrido Thuringorum regi neptem collocauit. Symmacho Patricio theatrum reſtituendum, quod magna ſe mole ſoluebat, commiſit. & Campanis, quorum agrum Veſuuius mons exæſtuans peruaſtauerat, tributum remiſit. Ceterùm illius exæſtuationis huiuſmodi fertur fuiſſe natura. Mons ille hiatum ingentem edebat. inde ſpiritus quidam ater adeo, ac denſus erumpebat, vt lucem ſolis caligine, tenebriſque inuolueret, ſtrepitu ita horrendo, vt vicina loca tremore concuteret. cinis inde tantus effundebatur, vt prouincias quoq; Tranſmarinas obrueret. in Campania verò quidã quaſi puluerei amnes fluebant. & arena impetu feruente more fluminis decurrebat, qua plana camporũ vſque ad arborũ cacumina tumeſcebant, & vireſcentia omnia protinus areſcebant. Probo inde, & Clementino cõſulibus, Euſtorgius ſecũdus ad 513
eccleſiam Mediolanenſem gubernandam aſcitus ad fontẽ Baptiſterij à ſe conſtructum mirifico artificio aquam per tectum templi adduxit.

Cum Hiſpaniæ, vt dixi, partẽ Giſalaricus, alteramq; Amalaricus teneret, Theuda, qui Amalarico à Theodorico rege tutor datus ſummæ rerum præerat, contracto cum Giſalarico defectionem ineunte certamine, apud Barcinonem deuicit. ille verò ad Tranſamundum regem Africæ progreſſus, benignè ab eo receptus, & pecunia ſubleuatus eſt. quod vt Theodoricus audiuit, ira percitus litteras ad eum has miſit: *Quamuis multis regibus filias, aut neptes noſtras ad firmandam concordiam connubio ſociauimus, nemini tamen tale aliquid impertiuimus, atque cum germanam noſtram ſingulare*

generis Amali decus tibi despondimus. quamobrem miramur admodum, quòd Gisaleicum, (sic enim appellat) *qui inimicis nostris, dum à nobis foueretur, adiunctus sit, in tuam defensionem receperis, & rerum omnium inopem subsidio subleuaris, cum nobis affinitate coniunctus sis. quare legatos ad quærendam huius facti rationem mittendos duximus.* Transamũdus, his litteris lectis, comiter respondit, nec solùm verbis, sed etiã muneribus missis iram Theodorici mitigare contendit. Theodoricus autẽ, excusatione accepta, ingenti animo dona remisit, eúmq; vt in posterum sanctiùs amicitiam coleret, monuit. Theuda totũ Hispaniæ regnum pro puero Amalarico administrare Theodorici iussu perrexit. In Oriente interim res in dies deteriores Catholicorum fiebant. etenim Anastasius Imperator Flauianum episcopum Antiochenum, hominem decreta Chalcedonensia propugnantem ecclesia deturbauit, ac Seuerum, qui ipsum deprauarat, suffecit. auxilij tamen nec opinati, vnde minimè sperabatur, lux quędã affulsit. Vitalianus namq; Scytha, assumpto Romanorum equitum auxilio, Constantinopolim adiit, &, castris ad Septimum positis, ad Auream portam accessit, professus, se pro Catholicis, & Macedonio exilio indignè multato eã expeditionem sumpsisse. ea re Anastasius territus, ne in belli gerendi necessitatem incideret, promisit, se Concilium ad eam rem Heracleæ coacturum, atque eò etiam pontificem Romanum adhibiturum. atq; ita Vitalianus sine maleficio post dies octo discessit.

514 Sequẽs annus consulem habuit Cassiodorum, cognomine Senatorem, eum, qui Fastos cõsulares, & epistolas Theodorici regis in quæstura, & magisterio scripsit. quorum ope nos hãc magna ex parte historiam cõtexuimus. hoc consule, Symmachus pontifex XIII Kal. Augusti diem obiit suum, in primis laude piæ liberalitatis insignis, cum ad cetera beneficia episcopis, quos Transamundus post persequutionẽ in Africa renouatam in Sardiniam relegasset, assiduè vestes, atq; alimenta suppeditasset. eo ritè sepulto, clerus, ac populus, quos, illo viuente, praua animorũ dissensio in diuersa studia traxerat, ad concordiam redierũt, atq; vnà postridie conuocati magna consensione Cœlium Ormisdam Frusinatem ei subrogauerunt. atq; hoc est, quod Cassiodorus in Fastis notatum reliquit, *Se consule, adunato clero, et populo. Romanæ ecclesiæ optatam rediisse concordiã.* Heracleæ Concilium est habitum, quo ducenti amplius episcopi conuenerunt, ac pontifex à Theodorico rege fatigatus legatos misit. Ceterũ, episcopis ab Anastasio Imperatore, & Timotheo episcopo Constantinopolitano illusis, nihil est perfectum. Vitalianus autem, vbi sibi verba data ab Anastasio sensit, ira incensus nouis Imperiũ afficere maleficiis instituit, multósque captiuos factos contumeliosè, indignéq; tractauit. Per hos annos Theodoricus, bello cum Alemanis cõtracto, ipsos in potestatem adduxit. auctor est huius historiæ Procopius, cui assentiunt etiam Theodorici litteræ ad prouinciales, qui erant in Sueuia, datæ. certus tamen huius rei adhuc erui annus non potuit.

Ange-

Angebat Acaciana caussa Ormisdam, vt quæ vna hoc tempore ecclesiarum concordiam distineret. itaque decessores suos imitatus, vt salutare huic morbo remedium adhiberet, Florentio, Anthemióque 515 consulibus, episcopos ex Italia Romam acciuit, ac, relatione ad eos de Acacio facta, ex eorum sententia legatos Constantinopolim ad Anastasium misit, Enodium episcopum Ticinensem, Fortunatum Catanensem, Venantium presbyterum, Vitalem diaconum, & Hilarium notarium, qui & ipsi, re irrita, redierunt. Interim, dum Theodoricus Amalaricum nepotem in Hispania fouet, comperit, Eutharicum Viterici filium, Beremundi nepotem in ea prouincia degere. Beremundus enim Thurismundi filius, ex Amalorum familia natus, ex Scythia in Galliam ad regem Theodoricum Valliæ successorē contenderat, atque ab eo honorificè exceptus, filium Vitericum reliquerat, ex quo Eutharicus erat natus. in quo tum mira ætatis, prudentiæ, ac pulchritudinis species elucebat. quod vbi Theodoricus audiit, magnopere lætatus eum ad se vocauit, ac iuuenis indole captus generum sibi asciuit, Amalasuenta filia in matrimonium collocata. Eodem anno, Eufrasio episcopo apud Aruernos extincto, populus Quintianū sublegit, qui Aruernis exulabat, à Gotthis nuper episcopatu Rutheno depulsus, quòd vrbis Francis tradendæ suspicionem non dubiè præbuisset. ille verò Apollinari eam dignitatē ambienti permisit. qui post quattuor mensium spatium vita migrauit. quod vbi Theodoricus rex Francorum accepit, Quintianum episcopum iussit substitui, illum nimio sui studio Ruthena ecclesia prædicans deturbatum. Proximo anno, quo Petrus consulatum administrauit, Theodoricus rex 516 Italiæ Eutharico genero in tertium pòst annum detulit cōsulatum. ad quem ille insignibus omnibus regiæ magnificentiæ muneribus illustrandum se præparauit. Anastasius verò Imperator, vt gratiā à Theodorico iniret, eundem tunica palmata donauit, ac per arma filiū adoptauit. Herminfridus rex Herulorum Bertharium fratrem expulit vita, ac, Theodorico rege Francorum auxilio aduocato, inde alterum Baldericum extinxit. neque Theodorico promissam acquisitæ regionis portionem concessit. vnde capitales inter eos exarserunt inimicitiæ. Per eosdem dies Anastasius audiens, episcopum quendam præcipuè sermonibus hominum celebrari, qui omnes Deum passum asserentes ita refelleret, vt respondere non possent, ad se accersiuit, congressumq; secum vt partibus se dederet suis, contendit. cui ille: Quin tu potius, inquit, ad Catholicos transi, ne dum impios homines Eutychetem, Dioscorum, & Seuerum amplecteris, æterno incendio addicaris, simúlque chlamyde eius apprehensa, Hæc, inquit, vestis nequaquam te post obitum consequetur, sed sola virtus, ac pietas. missam fac Ecclesiam, quam Christus sanguine suo redemit. indoctus es, & differendi rudis, neque vllum Ecclesiæ decretū probè intelligis. tan-

tummodo ſcurrilibus calumniis tuis homines fatuos, & nullo ſenſu prœditos terres, ſatis habe, quod Imperator es. caue autem, ne antiſtites Eccleſiæ vexes. ad quę Anaſtaſius rubore perfuſus ne hiſcere qui-
517 dem ſuſtinuit. Eodem inde Auguſto quartùm, & Agapeto cõſulibus, Francorum reges bellum Burgundionum regibus intulerunt. Crothildis mater eorũ memor, parentes ſuos à Gundobado patruo interemptos, Clodomirum, & reliquos filios alloquuta rogauit, vt domeſticam iniuriam vindicantes Sigimundum, & Godomarũ Gundobadi iam mortui filios armis invaderent. quod illi pietati maternæ obſequuti, ſummo animi ſtudio ſuſceperunt. atque exercitu ad eos adducto exercitum eorum fuderũt. ex regibus Godomarus eſt elapſus. Sigimundus, cum ad ſaltus Agaunos fuga raperetur, vnà cum vxore, & filiis captus, Aureliis in cuſtodiã datus eſt. Francis inde domũ abeuntibus, Godomarus, receptis viribus, & recollectis Burgundionibus, regnum recuperauit. contra quem Clodomirus ire contendens, Sigimundum necari cum vxore, & filiis iuſsit, corporáq; eorũ in puteum iecit. atque, Theodorico fratre ad opem ferendam accito, Burgũdiam petiit, &, coniunctis copiis, in agro Vieunenſi acie cũ Godomaro decertauit. verùm fugientem inſequens, incautus in medios hoſtes delapſus occiditur. cuius caput cum Burgundiones conto præfixum ſuſtulissent, eius rei ferre dolorem Franci non potuerunt. atque ira elati facto impetu in fugam Godomarum coniecerũt, & pulſis Burgundionibus, regionem ſui iuris fecerunt. quæ poſtea à Godomaro eſt recepta. Romę Ormiſda pontifex de noua hæreſi à Seuero illata ſolicitus, vt Anaſtaſium ad Catholicos traheret, iterũ legatos ad eũ miſit Ennodium epiſcopum Ticinenſem, & Peregrinum Meſſanenſem. litteraſq; Catholicam fidem aſſerentes, & libellum pœnitentiæ addidit. Anaſtaſius verò non ſolùm ſalutaribus legatorum verbis, monitiſq; non paruit, verùm etiam eos corrumpere conatus, vbi fruſtra ſe laborare animadvertit, extemplò vrbe, ne mandatis obediret, eiecit atq; in fragilem impoſitos nauim dimiſit, adiectis cuſtodibus, ne oppidũ Græciæ vllum attingerent. Legati tamen tanta ſolertia fuerunt, vt ope monachorum epiſtolas in omnibus ciuitatibus divulgarint. quas epiſcopi ciuitatum metu Imperatoris miſere Conſtantinopolim. quibus rebus Anaſtaſius inflãmatus, eò indignatione provectus eſt, vt, litteris ad pontificẽ datis, auſus ſit dicere, ſe velle imperare, non imperari. cu-
518 ius, vt impiæ vocis meritas breui pòſt pœnas perſoluit. Magno enim, & Florẽtio cõſulibus, apparuit ei in ſomnis ſpecies terribilis hominis codicem manu tenentis. qui, illo aperto, & nomine ipſius invento, ei dixit: Ecce propter perverſitatem fidei tuæ annos de vita tua quattuordecim deleo, ſimúlq; eos expunxit. Excuſſo autem ſomno confuſus Anaſtaſius ſomniũ illud Amantio cubiculi pręposito narrauit, qui ſe quoq; alterũ vidiſſe eòdem pertinens addidit, nempe ſe corã illo aſtantem

stantem à porco dilaniari. quæ somnia Proculus coniector adhibitur ita interpretatus est, vt mortem vtriq; impendere responderit. Anastasius verò cum ab oraculo didicisset, sibi igne pereundum esse, vt sortis necessitatē eluderet, cisternam in Palatio fabrefecit, quò in ipso, si contingeret, incendij periculo se reciperet. verùm ea res frustra fuit. nā VI Idus Iulij, suborta sæua cæli tempestate, repente fulmine ictus interiit. eo inde sepulturæ mandato, Iustinus Thrax, tribunus, & Comes magno populi, militúmq; cōsensu ad Imperiū est evectus. is vbi primùm iniit, vt erat Catholicis deditus, extemplò legatum, nomine Gratum, Romam ad pontificem Ormisdam de redintegranda ecclesiarū concordia misit. quod vbi percrebuit, repente omnes in certam spem Ecclesiæ Catholicæ aliquando tandem recuperandæ venere. itaque Idibus Iulijs, cum Ioannes Constantinopolis episcopus die dominica rem diuinam fecisset, populus, qui in ecclesia astabat, vna voce, vt ambonem ascenderet, postulauit &, cùm ille morem gessisset, Seuerum communione moueri, patres in exilium temerè actos revocari, Concilium ad hanc rem haberi poposcit. postridie autē Macedonij, & Euphemij reliquias Ecclesiæ restitui, ceteráque, quæ pridie postulauerat, perfici, nouis clamoribus flagitauit. atque annuenti Ioanni subiecit: *Benedictus dominus Deus Israel, quia uisitauit, & fecit redemptionem plebis suæ*. Sacro inde perfecto, & ianuis clausis, & sancta lectione de more finita, hora Diptychorum ad altare accurrit, & diacono nomina quattuor Conciliorum, itémq; Euphemij, Macedonij, & Leonis pontificis recitanti magno consensu, *Gloria tibi Domine*, succlamauit. Vbi verò episcopi convenerūt, XIIII Kal. Augusti monachi Constātinopolitani eadem, quæ populus poposcerat, petierūt. clerici verò, ac monachi Antiocheni, hæresi, probrisq; Seueri expositis, auxilium rebus suis perditis implorarunt. quibus cognitis, episcopi cum cetera omnia confirmarunt, tum in primis Seuerum omni honore spoliatum anathemati subiecerunt, ac decretum ad Iustinum Augustum detulerunt. Postquam autem Gratus Iustini legatus Romam pervenit, atq; egregiam Imperatoris voluntatem de concordia Ecclesiæ conciliāda exposuit, Ormisda Rauennam lętus ad Theodoricum consulendum concessit. réq; cum eo communicata, legatos Constantinopolim destinauit, ad recipiendos in gratiā eos, qui Acacij, Petri, Timothei, & Dioscori nomina ex Diptychis exemissent. hi verò fuere Germanus episcopus Capuanus, Ioannes, ac Blandus presbyteri, Felix, & Dioscorus diaconi, & Petrus notarius, qui Grato Iustini legato redeunti se adiunxerunt. Eodem anno Amalasuenta Eutharici vxor puerum Athalaricum peperit, qui post Theodorici mortem regnum Italiæ tenuit. Iustino inde 519 Augusto in Oriente consulatum administrante, Eutharicus ipse Romam ad ineundum consulatum accedens, regio occursu ab omnibus ordinibus ciuitatis exceptus est. neque enim ambigebatur, quin is, si

post Theodoricum vita suppeditasset, regnum soceri testamento gesturus esset. ille insigni liberalitatis splendore, et cum egregia omnium gratia cum magistratum administrauit. siquidem in senatum progressus, Gothis, Romanisque multos honores communicauit. in amphitheatro munera magnifica edidit, feris ex Africa, quas Roma nunquã antea viderat, in arenã productis, Symmacho Iustini legato, qui aderat, omnino in eiusmodi pompę admirationem effuso. quibus rebus perfectis, Rauennam ad Theodoricum reversus, multò etiã ampliora Gothis, Romanisq; donauit, vsqueadeo vt semetipsum in eo liberalitatis officio superarit. Interim legati pontificis Constantinopolim pervenerunt, atq; à Iustino Imperatore, & consule, simúlq; à Vitaliano Patricio, & ab Illustribus viris, monachisq; Catholicis extra vrbẽ honoris caussa egressis, atq; ab ipso demum Ioanne vrbis episcopo benignè accepti sunt. qua re animadversa, defensores Acacij præ pudore se in ędem S. Sophiæ abdidere. ac consilio agitato ad Iustinum misere, qui dicerent, nisi reddita ratio fuisset, quare Acacius damnatus fuisset, se nunquam cum sede Apostolica consensuros. Iustinus libellũ ab Ormisda missum accepit, & Seuerum, quem episcopi hoc etiã anno cum ceteris hæreticis anathemate iugularunt, lingua multatum Septembri mense in exilium egit. cui Paulus est substitutus. Ioannes verò vrbis episcopus libellum prodidit, in quo se quattuor Cõcilia, & epistolas Leonis approbare, Nestorium verò, Dioscorum, Eutychem, Timotheum Aelurum, Petrum Alexandrinum, & Acacium Constantinopolitanum episcopos detestari, & in omnibus rebus decretis sedis Apostolicæ stare asseruit. atque hanc Confessionem V Kal. Aprilis subscriptam Romam ad Ormisdam cum his litteris misit: *Redditis mihi litteris uestræ sanctitatis per Gratum clarissimum Comitem, & nunc per Germanum, & Ioannem reuerendissimos episcopos, & Felicem, ac Dioscorum sanctissimos diaconos, & Blandum presbyterum, lætatus sum de spirituali caritatis uestræ sanctitate, quòd unitatem sanctissimarum Dei ecclesiarum secundùm ueterem patrum traditionem requiris, & dilaceratores gregis, Christi amore, propulsare festinas certus igitur scito per omnia Sanctissime, quia, prout uobis scripsi tecum cum ueritate sentiens, omnes à te repudiatos hæreticos renuo, & ego pacem diligens sanctissimas Dei ecclesias, id est superioris uestræ, & nouellæ istius Romæ unam esse accipio, illam sedem Apostoli Petri, & istius Augustæ ciuitatis unam esse definio.* Inde quę approbet, reprobétque, adiungit, sic concludens: *Quapropter, sicut prædiximus sequentes in omnibus sedem Apostolicam & prædicamus omnia quæ ab ipsa decreta sunt, & propterea spero, in una communicatione nobiscũ, quam Apostolica sedes prædicat, me futurum, in qua est integra deuotio Christianæ religionis, & perfecta soliditas, promittens in posterum sequestratos à communione Ecclesiæ Catholicæ eorum nomina inter sacra non esse recitanda mysteria.* Inde data opera est, vt reliqui episcopi Ioannis auctoritatem amplecterētur. Iustinus Vitalianum consulem declarauit, vt per speciem honoris in vrbe illigatum faciliùs circumveniret insidiis, quòd suspectas nimias illius in rep. opes habe-

habebat. neq; ea, quæ adversus Anastasiū gesserat, approbabat. itaq;,
cum ille mox consulatum vnà cum Rustico iniisset, septimo eius die, 520
anno Christi quingentesimo vicesimo, in Palatio cū aliis satellitibus
eius occidendum curauit. Cum autem multas ecclesias Asiæ, Ponti, &
Orientis inducere non potuisset, vt Acacij, & Petri nomina ex Dipty-
chis tollerent, V Idus Septembris Chalcedone ad Ormisdam pontifi-
cem litteras hoc significātes dedit, eúmq;, vt epistolam suam corrige-
ret, atque in mitiorem partem mutaret, orauit. nam Anastasium pon-
tificem quondam Anastasio Augusto scripsisse, satis habiturum, si no-
men Acacij sileretur. Hoc etiam tempore Boëtius vir consularis opi-
bus, atque auctoritate in vrbe florens, duos filios pueros ad consula-
tum extraordinarium extulit, atque inter eos medius & senatum ap-
pellauit, & populum congiario munerauit. qua de re sic ipse glorians
scripsit: *Poterit ne illius memoria lucis quantalibet ingruentium malorum mole deleri, cum
duos pariter consules liberos meos domo prouehi sub frequentia patrum, sub plebis alacrita-
te uidi? cum eisdem in curia curules insidentibus regiæ laudis orator ingenij gloriam, & fa-
cundiæ merui, cum in circo duorum medius consulum circumfusæ multitudinis expectationem
triumphali largitione satiaui.* Inde Valerio, & Iustiniano, qui postea Impera- 521
uit, consulibus, Ormisda IIII Nonas Aprilis, cum iam Agapetus se-
cundum, sed extraordinarium cōsulatum iniisset, litteras ad Ioannem
episcopum misit. quibus partes suas in caussa, quæ agebatur, commi-
sit, his verbis: *Quia per insinuationem dilectionis tuæ huius est nobis uiæ patefacta pru-
dentia, remuneramus solicitudinem tuam, & seruatis priuilegiis metropolitanorum uices no
bis apostolicæ sedis eatenus delegamus, ut inspectis, siue iis, quæ ad canones pertinent, siue
iis, quæ à nobis nuper mandata seruentur, siue iis, quæ de ecclesiasticis caußis tuæ reuela-
tioni contigerint nunciari, sub tua nobis insinuatione pandantur.* Qua potestate data,
finis est tandem discordiæ diuturnæ impositus per legatos pontificis,
cùm iam Euphemius Ioanni mortuo esset suffectus. vt ipse Ormisda
epistola ad eum missa gratulatur, significans, se ab eo, & legatis suis
certiorem de re composita factum. Eodem anno, vt inquit cum Gre-
gorio Iornandes, Theodoricus rex Francorum, veteribus simultati-
bus animo repetitis, assumpto Clothario fratre, & Theodeberto filio,
exercitū in Thuringiam adversus Herminfridum regem eduxit, ac su-
peratis, quæ in cāpis Thuringiæ sibi paratæ erant, insidiis, prœlio con
gressus eum cum suis omnibus in fugam dedit, atq; vsque ad amnem
Onestrudem insequutus, tantam ibi stragem eorum edidit, vt alueus
fluminis alta cadauerum congerie cumulatus sit. per quam, tanquam
per pontem transgressi Franci in potestatem Thuringiam redegerūt.
Tum verò Clotharius Rodogundem Berthari quondam regis filiam
captiuā fecit, sibiq; domū reversus despondit. Theodoricus verò Her-
minfridū, fide incolumitatis data, ad se venire Tolbiacū iussit, eúmq;
de muris vrbis secum ambulantē deiecit. Dum autem Theodoricus in
Thuringia erat, rumor Aruernis increbuit, ipsum morte esse absum-
ptum.

ptum. quare Arcadius senator Aruernus Childebertum fratrē eius ad vrbem accipiendā inuitauit, & progressum refracta porta recepit. quo facto, cum auditum esset, Theodoricum sospitem domum esse reuersum, Childebertus vrbe e vestigio cessit. Insequens annus consules habuit,
521 ambos in Occidente, Symmachum, & Boëtium iterū, ipsius Symmachi generum. Eo anno Clotharius, ac Childebertus in Burgundiā castra mouere, atq; Augustoduno obsesso, vniuersam, Godomaro rege fugato, sui iuris, ditionisq; fecere. Theodoricus verò cōtra Aruernos profectus, ad vrbē posuit castra, Arcadio senatore Bituricas, quæ vrbs erat Childeberti, elapso. atque ipsa suburbana militi permisit diripienda. ex quibus nonnulli basilicam S. Iuliani, refractis ostiis, violare sunt ausi. quorum principes à spiritibus immundis arrepti statim infestis in semet dentibus irruerūt, clamantes, Cur nos martyr sancte sic crucias? Quintianus autem episcopus interim per noctem psallendo muros obambulabat, Deum orans, vt vrbi succurreret. itaq; Theodoricus cum de excindendis mœnibus cogitasset, repente furore correptus est. qua re animaduersa, amicus illum admonuit, vt cōsilio desisteret. nam vrbem illam cùm multorum aliorum Sanctorū, tum in primis ipsius Quintiani episcopi præsidio tectam esse. cui ille ita paruit, vt statim edixerit, ne cui intra octo millia passuum iniuria fieret. Vrbe inde potitus Sigiualdum propinquum suum ibi præfecit, nihil relinquens, nisi terram vacuam, quam efferre non potuit. idem etiam Quintianus, cum quodam tempore ciuitas siccitate nimia laboraret, supplicationes ante Ascensionem ad opportunam impetrandam pluuiam vetere ritu Ecclesiæ celebrauit. die verò tertiā portę vrbis appropinquantem ciues rogarunt, vt ipse precationem ad Deum pro impetranda pluuia faceret. se enim confidere, illo orante, Deum extemplò aquam vberrimam effusurum. tum ille prostratus in hunc modū orauit: *Si clauso cælo pluuiæ non defluxerint propter peccata populi, & conuersi deprecati fuerint faciem tuam, exaudi Domine, & dimitte peccata populi tui, & da pluuiam terræ, quam dedisti populo tuo ad possidendum.* Atq; his dictis, atris repentè nubibus cælo offusis, salutaris pluuiæ humor excussus est, confitentibus omnibus, se tantum boni ipsius Quintiani meritis assequutos. Boëtius consul, homo non minore integritate, quàm eruditione ornatus, memorabilem cōsulatū administrauit, grauibus, vt ipse scripsit, cum improbis hominibus inimicitiis pro tuēdo priuatorū iure, spreta potentiorum offensione, susceptis. siquidem Conigasto in imbecilli cuiusq; fortunas inuadenti occurrit, Triguillam regiæ domus præpositū ab incœpta, & perpetrata iam prorsus iniuria reuocauit. miseros homines, quos infinitis calumniis impunita Gotthorū auaritia dìvexabat, obiecta periculis auctoritate, protexit. prouincialiū fortunas tum priuatis rapinis, tum publicis vectigalibus pessundari non aliter, quàm qui patiebantur, indoluit. Cum, acerba fame sæuiente, grauis, atq; inexplicabilis

bilis indicta coemptio profligatura Campaniam videretur, certamen
adversus præfectum prætorij communis commodi ratione suscepit,
ac, rege cognoscente, contendit, & ne coemptio exigeretur, evicit.
Paulinum consularem virum, cuius opes Palatini canes iam spe, at-
que ambitione devorassent, faucibus eorum eripuit. ne Albinum con-
sularem virum præiudicatæ accusationis pœna corriperet, inimicitiis
se Cypriani delatoris opposuit. Veronæ autem cum rex maiestatis
crimen in Albinum delatum ad cunctum senatus ordinem traducere
moliretur, maxima periculi sui securitate defendit. his de caussis cum
regis, ac ceterorum in se odia concitasset, postero anno, postquam 523
consulatu abiit, Maximo consule, accusatus est à Basilio, Opilione,
& Gaudentio. ex quibus Basilius olim regio ministerio depulsus ad
eam postulationem æris alieni necessitate descendit. Opilio verò, &
Gaudentius, cum ob multa flagitia exilio destinati ad sacras ædes re-
cusantes imperium confugissent, rex edixit, vt, nisi intra præstitutum
diem Rauenna discederent, frontibus inustis expellerentur. aque eo-
dem tamen die deferentibus eisdem Boëtij nomen acceptum est. sum-
ma verò criminum fuit, ipsum saluum esse senatum voluisse, ac dela-
torem, ne documenta deferret, quibus senatum læsæ maiestatis re-
um faceret, impedisse. litteræ etiam falsæ prolatæ, quibus eundem Ro
manam sperasse libertatem arguebatur. Hoc primùm tempore Theo-
doricus à semetipso defecit, atque nimiis aspirantis fortunæ blandi-
tiis captus prauo studio optimum ingenium corrupit, ac pristinam il-
lam inter omnes æquitatis, moderationis, ac sapientiæ laudem præ-
cipiti quadam nefandi iudicij temeritate fœdauit. siquidem falsis accu
satoribus, & fictis criminibus fide adhibita temerè insontem homi-
nem condemnauit, ac, publicatis bonis, Ticinum relegauit. vbi ipse
semet consolans hæc ipsa, quæ diximus, de se memoriæ prodidit. Ro-
mæ VIII Idus Iulij Ormisda pontifex Ecclesia post multos annos pa
cata, ex humanis rebus eximitur, atque ei Ioannes presbyter è Tuscia
subrogatur. Iustino inde iterum, & Opilione consulibus, Transa- 524
mundus rex Vandalorum in Africa, Iornande teste, decessit. cui suc-
cessit Hildericus ex Eudoxia Valentiniani Augusti filia procreatus, is,
licèt à Transamundo sacramento adactus, ne Catholicis parceret, lon
gè aliud, quàm superiores reges, ingenium induit. atque initio regni
Catholicos ab exilio revocauit, & episcopis ecclesias reddidit. vnde
status religionis in Africa aliquando tandem est restitutus, qui post
Genserici irruptionem fuerat profligatus. Iustinus autem Imperator
ad alia Imperij sui illustria decora hanc quoque adiicere laudem vo-
luit, vt Arrianos demum prorsus à se dissipatos constans posteritas
prædicaret. siquidem acerbissimè ferens, perfidiam eorum tot Conci-
liorum sententiis iugulatam, atque confossam adhuc tamen in Orien
te spirare, edictum proposuit, vt Arrianorum ecclesię vbique Catho-

lica religione consecrarentur. quod vt Theodoricus accepit, dolorem ferre non potuit, ac prauum alterum consilium Catholicos insectandi in Italia cepit. itaque Ioannem pontificem ad se accersitum legatum ad Iustinum pro imperio contendere iussit, admonitum, vt suas Arrianis ecclesias redderet, neque negocium vllum facesseret, sin minus, se eadem mala Catholicis in Italia moliturum. Afri, cum Hilderico, & Vandalis bellum facere statuissent, Theodoricum in societatem armorum invitarunt. quod Theodoricus repudiauit, diffisus, se posse classem, quam rei magnitudo postulabat, in Africam transportare.

525 Proximo inde anno, quo Probus cum Philoxeno consul fuit, Ioannes pontifex, comitantibus senatoribus, Theodoro, Importuno, & Agapeto exconsulibus, & Agapeto Patricio, vrbe egressus Græciam versus iter arripuit. cum autem Corinthum adiisset, ac terra inde pergere vellet, mansuetum equum quærens, vnum à nobili quodam viro, quem in vxoris mansuefecerat vsum, accepit, ea conditione, vt postquam ad certum locum venisset, eum remitteret. quod cum is præstitisset, res incidit ad admirationem insignis. quippe equus, qui sanctum pontificem detulit, postea nunquam dorso suo insidentem mulierem passus est. qua re animadversa, ille equum remisit, orans, vt possideret, quem suum sedendo fecisset. huius historiæ S. Gregorius est auctor. Adventus inde eius nuncium vbi Iustinus accepit, incredibili lætitia elatus pontificem Romanum maximo sibi honore suscipiendum vel ad pietatem apostolicę sedi præstandam, vel ad prodendum posteritati exemplum, putauit. neque verò Imperator solus, sed vniuersa quoque Græcia in eiusmodi spectaculum erat erecta. neque enim per vlla ante sæcula Romanum pontificem incolumem terra vlla, præterquam ipsa religionis Catholicæ mater Italia, viderat. siquidem Liberius ærumnis, atque exilio deformatus in iis regionibus invitus fuerat obversatus. Constituto igitur die adventanti ad vrbem Ioanni Iustinus obviam cum tota ciuitate processit, clero cum crucibus, cereisque prægrediente. eúmque vt vidit, continuò tacita religione perfusus ad pedes venerādi caussa procubuit. atque per Auream portam in vrbem induxit. vbi pontifex cæco astanti, atque opem imploranti in nomine I E S V Christi aspectum, lucemq́ restituit. inde in templum deductum dextrum dextro in solio sibi assidere iussit. his tantis officiis illud subinde Iustino Ioannes benignè rependit, quòd apud eum diem Dominicæ Resurrectionis clara voce Romanis precibus, ac ritibus celebrauit. atque in ipsis sacris Iustinum magna cæremonia insignibus Augustalibus nouo, atq́ in posterum memorando exemplo decorauit. itaq́ ab eo contrà patenam, calicem, & pallia aurea, gemmatáque accepit. caussam inde exponere susceptæ legationis ingressus, nō solùm ipsum ad ecclesias Arrianis reddēdas nō impulit, verùm etiā ipse omnes, quas potuit, vbiq́ ritu Catholico consecrauit.

secrauit. ac demum Romam reversus, munera Iustini tribus basilicis S.Petri, S.Mariæ, & S.Laurentij dispertiuit. Eodem anno Constātinopoli, & Antiochiæ terræmotu vehementissimo laboratum. Theodoricus rebus Ioannis in Græcia gestis exacerbatus crudelitate ingeniū suum, alioqui mite, ac placidū, incitauit. itaq; Maximo, Olybrioq; consulibus, ipsum cum sociis legationis Rauennam venire imperauit, ac 526 grauissima Catholicis comminatus in carcerem condidit, atque ibi omni humanarum ærumnarum genere conflictauit. & Symmachum Boëtij socerum comprehendit, atque ambos arctiori custodiæ tradidit. neque enim (quod quidam tradiderunt) cum Boëtio fuerat relegatus. siquidem ipse scribit in Consolatione: *Viget incolumis Symmachus socer, ac suarum securus, tuis ingemiscit iniuriis uiuit uxor quid dicam liberos consulares, quorum iam ut in id ætatis pueris uel paterni, uel auiti specimen elucet ingenij?* Ioannes autem, dum fuit in carcere, caussam tueri Catholicorum non destitit. itaq; III Idus Iunij ad episcopos Italiæ sic scripsit. *Hortor uos ac moneo contra Arrianam perfidiam quæ olim non semel, sed sæpe damnata est, & modò in quibusdam reuiuiscit, armari gladio Spiritus sancti, ut eam ita, adminiculante diuina gratia, opprimere, & extirpare ualeamus, ut nec radix eius in posterum inueniatur Ecclesias uerò Arrianorum ubicunque inueneritis, Catholicas eas diuinis precibus, & operibus absque ulla mora consecrate. quia & nos, quando fuimus Constantinopoli, tam pro religione Catholica, quàm et pro regis Theodorici caussa negocij, suadente, atque hortante, Arrianosq; extirpante piissimo, atque Christianissimo Iustino orthodoxo Imperatore, quascunque illis in partibus eorum ecclesias reperire potuimus Catholicas eas, Domino opem ferente, consecrauimus Et quanquam Theodoricus eorum peste tactus intrinsecus & obuolutus extrinsecus nos, & omnem regionem nostram perdere gladio, & igne consumere minatur, nolite tamen propterea deficere.* His scriptis, haud multis post diebus fame, siti, & ceteris carceris incommodis marceratus XV Kalen. Iulias expirauit. corpus eius Romam delatum VI Kalen. sepulturæ mandatum est. in locum eius Felix quartus VIII Kalen. Augusti suffectus est. Ioanne extincto non contentus Theodoricus, inde Symmachum, & Boëtium asseruatos inuasit, atque eorum vtrique caput desecari crudelissimè iussit. cuius temeritatis post breui, sed frustra, pœnituit. nam paucis post diebus cœnans, cum ingentis piscis caput à ministris appositum aspexisset, caput Symmachi sibi videre visus est, eminentibus inferiore è labio dentibus, & toruum oculis intuentibus furibundè sibi, atque asperè minitari. cuius spectaculi fœditate perculsus subito horrore correptus est. itaque in cubiculum regressus, lecto decubuit. atque adhibito Elpidio medico re exposita, patratū à se in Symmachum, Boëtiúmque facinus acerbè flere instituit. tantúmque ex ea re dolorem concepit, vt morbum propterea exitialem contraxerit. ex quo cum se moriturum videret, Gotthos Comites, atque optimates ad se acciuit, ac, præsentibus eis, Athalaricum Amalasuentra filia, & Eutharico pridem mortuo natum regem declarauit, eosq; palam ipsum tanquam

regem colere iussit. & vt senatum, populúmque Romanum amarent, atque Imperatoris amicitiam, gratiamque fouerent, admonuit. cuius auctoritatem illi non solùm verbis, sed etiam sacramento probarunt. neque ita multò post animam efflauit, die nonagesimo octauo post Ioannem, anno regni sui tricesimo, ætatis septuagesimo secundo, non minorem hostibus terrorem, quàm populis suis desiderium sui relinquens, quòd iustitia, fortitudine, sapientia, atque omni denique regia laude præstiterat. quo factum est, vt Italia per multos ante annos, revocato in pristinam securitatem, ac prope etiam splendorem Imperio, aut pace firmiore, aut ocio vberiore, quàm ipso regnante, non sit vsa. siquidem & à finitimorum barbarorum incursionibus, & à domesticis seditionibus fuit tranquilla. sed has omnes laudes vna Arrianæ perfidiæ temere cultæ insignis labefactauit infamia. siquidem narrat S. Gregorius, solitarium magnæ virtutis virum apud Liparas habitantem, qua die ille excessit, Gottho cuidam nobili dixisse, visam à se regis Theodorici animam, quæ à Ioanne pontifice, & Symmacho Patricio in ollam Vulcani mergenda portaretur. Mortem ei imminentem portendit statua eiusdem Neapoli posita, cui caput per eos dies fortuitò decidit. Theuda præfectus Theodorici in Hispania, muliere nobili, & locuplete, & multorum oppidorum domina in matrimonium ducta, duo millia hominum confecerat, ac verbo Theodorici permissu Gotthis præerat, re tyrannidem exercebat. Theodoricus autem ante obitum veritus, ne sibi cum præfecto suo certandum esset, & Francos, ac Visgotthos adversos haberet, exercitui eum præesse permisit, tantummodo dum bellum gereretur, verùm per amicos admonitus curauit, vt ad se salutandum veniret. quod cum ille in diem differret, Theodoricus est mortuus. quo facto, Theuda regnum inde, aut certè partem eius pro suo arbitrio gessit. Eodem anno Longobardi Gotthis aliquando in Italia successuri ex Rugia in Pannoniam, Andoino rege ducente, pulsis Ostrogotthis transierunt.

CAROLI

CAROLI SIGONII HISTORIARVM DE IMPERIO Occidentali,

LIBER SEPTIMVS-*decimus*,

QVI EST REGNI GOTTHORVM *in Italia secundus.*

ATHALARICVS REX.

VSTIS Theodorico solutis, Athalaricus puer octo annos natus extemplò regni hereditatem adiuit. atque ex præscripto Amalasuentæ matris omnia pro sua voluntate, iudicioque curantis, legatis, litterisque missis, senatum, populumque Romanum, ac Romanos, Gotthosque in Italia, Dalmatia, & Gallia cōstitutos certiores de sua provectione fecit, iurans, se omnibus, qui in sua, atque aui sui auctoritate mansissent, ius æquabile redditurum. Omnium litterarum exempla sunt apud Cassiodorū in hanc sententiā: *Scire uos uolumus, nos nuper ab auo nostro Theodorico in extremo uitæ discrimine posito regni heredes maximo animi studio institutos. proceres aūt, qui aderant, iudiciū eius tanta cōsensione probasse, ut diuina in ea re uoluntas agnosceretur. Quos imitati Romani, & Gotthi non solùm suorū nobis studiorū alacritatē, sed etiā iuriusiurādi religionē continuò præbuerunt. Quorū uos etiā uestigia sequuturos nō dubitamus. itaq;, ut primordia nostra, nostrāq; erga uos humanitatē perspiceretis, legatos ad uos nostros misimus, ut uobis item nomine nostro iustitiā, & æquabilem clementiā interposito sacramento sponderent.* Ipsius porro Amalasuentæ reginæ ingentia corporis, animique decora referuntur. primùm tanta in ore dignitas, vt nemo eam sine summa veneratione spectaret, tanta in dicendo vis, vt cū Græcè, Latinèque sciret, verba faciens, omnium ad se voluntates, animosque converteret, ingeniū deinde virile, ac prudentia maior, quàm sexui cōveniret. itaque, Athalarico per ætatis imbecillitatē ad regni gubernacula tractanda nondum idoneo, ipsa tāta iustitiæ, ac sapiētiæ fama administrauit, vt omnes in summam admirationē adduxerit. nam non modò Romano cuipiā vitam, aut bona non ademit, sed etiam, liberis Symmachi, & Boëtij, quæ fuerāt erepta, restituit. inprimisque vniuersam Romanorum nationem adversus inhiantē Gotthorū libidinem texit. Amalarico verò regi Hispaniæ sororis suæ filio Galliæ vltra Rhodanum portionē, citeriore sibi retenta, concessit, & res à Theodorico patre Carcassone ablatas reddidit, atque impositum ab eo vectigal remisit, quin etiam ipsius citerioris partem Theodorico regi Francorū

arma sibi intentanti tradidit ad leuandam Francico bello in tāta suorum infirmitate Italiam. puerum porrò Athalaricum contra instituta Gotthorum more Romano rectis ad omnem humanitatē litteris informandum curauit, ac præceptorum, seniorumq; humanitate, prudentiaq; præstantium custodiæ seueriori commisit. qui nunquam ab eius latere discedentes mores, vitamq; pueri Romana disciplina imbuerent. Per hæc tempora publica erat Romæ schola, in qua eloquentia, iuris prudentia, & reliquæ ingenuæ artes per eruditissimos homines publica mercede instituto vetere tradebantur. cum autem stipendia hoc tempore à senatu professoribus aut non penderentur, aut lentè, ac fastidiosè persoluerentur, eadem huius rei certior facta per litteras senatoribus nomine Athalarici præcepit, vt eis plenissimè satisfacerent: *Nuper co. nouimus, inquit, doctores eloquentiæ Ro. laboris sui constituta præmia non habere, & aliquorum nundinatione fieri. ut scholarum magistris attributa summa dematur quapropter cum perspicuum sit, præmium artes nutrire, nefas iudicauimus, doctoribus adolescentium aliquid subtrahi, qui sunt potius commodorum incrementis ad gloriosa studia prouocandi. prima enim grammaticorum schola fundamentum est litterarum mater facūdiæ, magistra uerborum, ornatrix humani generis. quæ per exercitationem pulcherrimæ lectionis antiquorum nos cognoscitur iuuare consiliis. hac non utuntur barbari re, es. apud legales dominos permanet singularis. Arma enim & reliquæ gentes habent sola reperitur eloquentia, quæ Romanorum dominis obsecundat. Qua de re P.C. hanc uobis curam, hanc auctoritatem largimur, ut successor scholæ liberalium litterarum tam grammaticus, quàm orator. & iuris expositor commoda sui decessoris ab eis, quorum interest, sine aliqua imminutione percipiat, ne cogantur de alieno pendere fastidio, cui piaculum est uel horarum uacasse*
527 *momento*. Mauortio inde consulatum administrante, Iustinus Augustus finem sibi vitæ imminere ex lethali contracto morbo intelligens, successorem sibi exemplo Theodorici substituit. quippe Kalendis Aprilis Iustinianum, sororis filium, egregium animo, atque virtute iuuenem, Imperij sibi consortem asciuit, & Kalen. Augusti vita cedens Imperatorem reliquit. Hic est Magnus ille Iustinianus, quem meritò posteri iuris conditorem, libertatis restitutorem, barbarorumq; profligatorem linguis, scriptisq; consentientibus celebrarunt. ille verò, inito Imperio, præclarum auunculi exemplum rep. domi, forisq; iustè gerenda sibi proposuit. itaque & Concilij Chalcedonensis vindicem se futurum denunciauit, & bellum Persicum ab Anastasio institutum, atque à Iustino exceptum summa ope continuauit. hunc verò vbi ad Imperium peruenisse Amalasuenta percepit, statim regis nomine oratores de fœdere confirmando, & renouanda amicitia misit, cum his litteris: *Iure possem reprehendi Clementissime princeps si pacem uestram quærerem tepidè, quam patres meos constat ardentius expetisse. Vos autem nostrum in uestra ciuitate fellis curulibus e talistus uos genitorem meum in Italia palmatæ claritate decorastis desiderio quoque concordiæ factus est per arma filius quia unis uobis penè uidebatur æquæuus hoc nomen adolescenti congruentius dabitis, quod nostris senioribus præstitistis. quamobrem ad serenitatem*

tatem uestram legatos nostros misimus, ut amicitiam nobis illis conditionibus concedatis, quas cum auo nostro decessores uestros constat habuisse. Eam vero ſocietatem, vt ad res gerendas non inutilem, Iuſtinianus ſummo ſtudio confirmauit. Poſtero aũt anno, cum eſſet vnà cum Athalarico rege iterum cõſul, 528 domi quietus, ac prorſus in ſtudia pacis intentus opus longè bellicis laudibus omnibus præponendum inſtituit. Animo nanque ad vetus ius ciuile emendandum, ſupplendum, & componendum adiecto, iuris peritos illa ætate ingenio maximè, doctrinaꝗ præſtantes adhibuit ex nobiliſsimis Beryti, & Cæſareæ gymnaſiis evocatos. eisꝗ conſilio ſuo communicato, præcepit, vt nouum Iuris Codicem decreta Auguſtorũ principum complectentem Theodoſij Auguſti imitatione conficerẽt. Eo etiam anno ſæuus terræmotus miſerabiliter Antiochiam afflictauit. ſiquidẽ, ingenti cæli prope mugitu edito, ædificia omnia, quę priore non ruerant, deturbauit, atꝗ hominum ferme quinꝗ millia ruinis alliſit. quo caſu perculſi ciues ad diuinam opem implorandam ſe cõtulerunt, ac ſine calceis cum flebilibus vocibus Deo ſupplicatum ierunt. Cùm autem vir quidam inſigni pietate præditus ſe in quiete diuinitus monitum eſſe aſſereret, vt ad tantam avertendam calamitatem in foribus ædium inſcriberetur: *Christus nobiſcum ſtate*, eo facto, repente cæleſtis ira cõſedit. Iuſtinianus inde, & Theodora coniux eius, ingẽti ſuppeditata pecuniæ ſumma, vrbem inſtaurarunt, ac nouo nomine pro Antiochia Theopolim appellarunt. Interim Athalaricus rex præcepta materna ſequutus, varios amicos virtutis cauſſa ad honorum gradus evexit, atque ad frequentanda Bruttiorum oppida poſſeſſores, & curiales rura relinquere, & in vrbes ſe referre præcepit, eosꝗ, datis fideiuſſoribus, ſpondere iuſsit, ſe maiorem partem anni in oppidis à ſe ad habitãdum delectis agitaturos. cumꝗ Theodoricus aquam in vrbem Parmenſium induxiſſet, ad Honoratos, poſſeſſores, & curiales ita ſcripſit, vt eos propterea cloacas etiam purgare mandarit: *Ciuitatem*, inquit, *uestram ſiccitate diutina laborantem amnis noster ſaluberrima unda rigauit. nunc uos cloacarum ora pandatis oportet, ne, ſordium obiectione tardata, reciprocans unda uestris ædibus illidatur, & quas debuit abluere, nobis inferre cogatur.* Eodem anno Benedictus Nurſinus, abbas, ſanctitate in Sublacenſi monaſterio florens, diuino inſtinctus ſpiritu, paucis monachis ſecũ aſſumptis, Caſsinum in Campaniam adiit. ibiꝗ ſimulachro Apollinis, quod vulgo ab agreſtib. hominibus colebatur, everſo, lucoꝗ ſucciſo, nouũ ſibi monaſteriũ condidit, ac monachis Occidentalibus leges, quibus in hunc vſque diem vtuntur, ſeueriſsimas dedit, & panis pondus, ac menſuram vini, quib. in ſumma victus tenuitate veſcerentur, præſcripſit. id monaſteriũ deinde numero monachorũ, dignitate abbatum, muneribus, ac priuilegiis principũ tota Italia factum eſt celeberrimũ. præcipuè per aliquot poſt annos ipſe ibi degẽs Benedictus ſignis multis in Chriſti nomine edendis locũ pervagata fama ſuæ extulit ſanctitatis. Decio inde con- 529

ſulatum

ſulatum gerente, Iuſtinianus Idibus Aprilis Codicem iuris anteceſſorum ſolertia concinnatum feliciſsimè ſub ſuo nomine edidit, atque ex eo in poſterum ius dici præcepit. neque ita multò pòſt, vt animi ſui expreſſam de fide ſententiam proderet: legem aliam tulit, ne quis diſſenſiſſe à fide Catholica vellet: ſiquis adhuc ſecus ſenſiſſet, is trium menſium ſpatium ad reſipiſcendum haberet. ex quo edicto variè inde in Oriente tumultuatum eſt, Arrianis in primis, atque Eutychianis ſuperbè nimis, ac violenter in ſe conſultum eſſe cenſentibus. Athalaricum regem iam decem annos natum iampridem Gothi ſeuera ſeniorum diſciplina educari moleſtè ferebant. nempe indolem regiam, ac virtutem auitam litterarum ocio, ac ſtudiorum cultu exiſtimantes effeminari. itaque, cum puer à matre correctionis cauſſa manu percuſſus ad nonnullos eorũ lacrymans confugiſſet, dicere nõ dubitarũt, cupere ipſam puerum perdere, vt ſecundis nuptiis ad alterum virum regiam dignitatem transferret. ac, cõſilio agitato, vocibus eam haudquaquam obſcuris increpuerunt, quòd regem non conuenienter educaret. nam & litteras, & magiſtros à fortitudine, & magnitudine animi inferenda alieniſsimos eſſe. qui res maximas geſturus, & bellicam Theodorici gloriam æquaturus eſſet, eum armis operam dare, & rei militari ſtudere, nec præceptores formidare, ſed præceptoribus formidini eſſe debere. non ita Theodoricum Gothorum filios educandos inſtituiſſe, immo verò ne ipſum quidem tot gentium domitorem hoc pacto educatum fuiſſe, quem conſtaret nullas prorſus litteras cognouiſſe. Athalaricus cum æqualibus in cãpo, atque in ſole laborare perdiſceret, non autem cum maioribus natu in ſcholis, atq; in vmbra langueret. quorum verba etſi minimè omnium Amalaſuenta probauit, ne tamen ipſos deſpicatui habere proceres videretur, illorum ſe parituram auctoritati reſpondit. atq; ab illo die, dimiſsis ſenioribus, puerum iuuenum familiaritati commiſit. Per idem tempus Hildericus rex Vandalorũ Amalafredam Tranſamundi olim regis vxorẽ parum cõperta de cauſſa necauit. quod vbi ad aures Amalaſvẽtæ, ſiue Athalarici peruenit, iuſta ira permoti graues ad eum litteras miſerunt. & reddenda tãti facinoris cauſſa vt ſibi ſatisfaceret, verbis his poſtularunt: *Quis neſciat, Amalafredam generis noſtri decus violenta à vobis manu eſſe peremptam, & quam habuiſtis pridẽ dominam, vos paſſos non eſſe viuere nunc priuatam? Hæc ſi contra fas grauis eſſe videbatur, remitti ad nos cum honore debuit, quam magnis ſupplicationibus petiſtis & ideo morali ratione commoniti per legatos ius duobus poſcimus expectantes,*
530 *qualis tanto facinori defenſio præferatur* Lampadio inde, atque Oreſte conſulibus, anno Chriſti trecenteſimo triceſimo, Iuſtinianus, edito codice ad formanda, ſiue reſtituenda litium, cauſſarumq; iudicia non contentus, nobiles iterum iuriſconſultos, atq; anteceſſores acciuit, ac, voluntate ſua expoſita, negociũ alterum eis dedit, vt inſignia veterũ iuriſperitorũ decreta ex immẽſis eorũ voluminibus ſecernerẽt, eaq; ordine ad intelligen-

intelligendum, & vtendum accommodato digererent. quod illi, collatis in vnum veteribus omnium de iure commentariis, magna cum cura, atq; induſtria præſtiterunt. atq; Inſtitutiones iuris, & Digeſta legum, quæ nunc quoq; teruntur manibus, confecerũt, immortalẽ apud poſteros induſtriæ gloriam parituri, niſi, dum breuitati fortaſſe nimiæ ſtuduerunt, in miras obſcuritatis anguſtias incidiſſent, ac diſputationum, & litium, quas tollere voluerunt, interdum materiam præbuiſſent. In Thracia, duce Mundo militiæ magiſtro, res egregiè geſta, Bulgaris populantibus ad internecionem deletis. Romæ Felix pontifex IIII Idus Octobris eſt mortuus. Comitiis nouo pontifici creando indictis, ſenatus, ac clerus in duas, vt antè, factiones eſt ſciſſus. itaq; alij in baſilica Conſtantiniana Bonifaciũ, alij in baſilica Iulij Dioſcorum, vtrumq; presbyterum, deſignarunt epiſcopum. quæ ſeditio grauiſsimè turbatura quietem Eccleſiæ erat, niſi biduo poſt ſubſequuta Dioſcori mors repentina omnem planè tumultus materiam ſuſtuliſſet. eo verò extincto, Bonifacius locũ ſine controverſia nactus, ac ſecundus in cõſecratione appellatus, clero advocato, Dioſcorũ condemnauit, verùm factionem eius, quæ maxima erat, in gratiã Eccleſiæ recepit. Inde poſt 531
Lampadij, & Oreſtis cõſulatum, vt praui in poſterum diſsidij occaſionem adimeret, convocato iterum clero, omnes ante Confeſsionem S. Petri in verba ſua iureiurando adegit, ſe poſt exceſſum ipſius Vigilium diaconum pontificem ſublecturos. idq; ſacramentum ſanciri manu cuiuſque voluit. Admonitus inde rem commiſiſſe ſacris legibus omnibus adverſantem, & libertati Comitiorum officientem, idem ſcriptum, accitis deintegro omnibus, abrogauit, eoq; incenſo, ſe reum eſſe maieſtatis aſſeruit. (qua re adducti ſenatores & ipſi decretum de ambitu pontificiorum Comitiorum comprimẽdo fecerunt.) ac mox, cum in ſumma fame populum annona egregiè ſubleuaſſet, mortem & ipſe XVI Kalen. Nouembris oppetiit. neque per competitorum contentionem illo anno ſucceſſorem accepit. In Africa Gilimer Genſerici quondam regis nepos, cum regni hereditatem, vel ipſo Hilderico viuente, immatura, ac prope inſana cupidine devoraſſet, iniquum & ipſe facinus eſt aggreſſus. quod mox ipſi vitã, Vandalis verò integrum in Africa imperium abſtulit. Hilderichũ nanq; accuſauit apud Vandalos, quòd rei militaris inſcitia ſuperiore bello cladem ab Afris maximã accepiſſet. & quòd, legatione miſſa, Vãdalos Iuſtiniano prodere voluiſſet. quippe cui etiam, antequam ad Imperium perveniret, amicus, atq; iucundus fuiſſet. quibus rebus Vandali temere incitati ipſum conflata ſeditione corripuerunt, atque in carcerem coniecto Gilimerem ſubſtituerũt. Quod vbi Iuſtinianus audiuit, hominis miſericordia percitus, ſubitò legatos ad Gilimerem cum hac epiſtola miſit: Impie facis, quòd Hildericum propinquum tuum in cuſtodia retines, cuius regnũ breui pòſt tẽpore iuſtè excipere potuiſti. nam, vt modicum tempus præverteres,

teres, ius ipsum violasti, ac regni nomen in tyrannidem transtulisti: quamobrem magnopere tibi suadeo, vt ipsum, dum viuit, regni vsurpare imaginem patiaris, & aui tui Genserici de regni successione decretum, ac iudicium tuearis. qua epistola lecta, Gilimer iratus non solùm legatos irrito postulato dimisit, sed etiam Hildericum custodiæ arctiori mandauit. itaque Iustinianus, nouis missis legatis, ita rescripsit: Quoniam stat tibi sententia regnum iniustè tenere, tibi habe. Hildericum verò ad me mitte solatium illud habiturum, quo frui poterit, qui regno suo exciderit. quod si facere abstiteris, necessitatem nobis impones, vt fœdere præterito, quod cum Genserico sanctum habemus, te non solùm infesto bello petamus, sed etiã pœna, qua possimus, afficiamus. ad quæ Gilimer respõdit: Ego regnũ Hilderico nequaquã eripui, sed eo propter nouarũ rerum studiũ à Vandalis exturbato, iure ætatis ad me trãslatum suscepi. quòd si tu, soluto fœdere, arma mihi inferẽda statueris, dabo operã, vt vim propulsem, ac Zenonis, cui tu successisti, fidem implorẽ. Eodẽ anno Constãtinopoli graui seditione tumultuatum est, Hypatio, Probo, & Pompeio sibi vindicare Imperium molientibus. vrbe fœdè direpta, ac multis in locis incensa, Hypatius, & Pompeius ad Palatium invadendum, & Imperatorem delendum cum parata satellitum manu pergere contenderunt. verùm, Belisario, Mundo, & Narsete proceribus ad vim arcendam accurrentibus, in ipso seditionis incendio comprehensi, & ante pedes Iustiniani deducti pœnas capite persoluerũt. sociis bona proscripta fuit. ea seditio à tessera
532 data Nica, seu Vince est appellata. Postero anno iterum post consulatum Lampadij, & Orestis, comitiis pontificiis diuturna contentione prolatis, Ioannes presbyter XI Kal. Februarias pontifex Bonifacio est suffectus, ac secundus vocatus. Athalaricus à defensore Romanæ Ecclesiæ de comitiis nefaria quorũdam ambitione turbatis, & pauperũ, Ecclesiæq; facultatibus dissipatis admonitus legẽ de ambitu coercendo superioribus cõgruentem cõstituit, deq; ea re Ioannẽ ipsum statim edocuit: *Nuper ad nos, inquit, defensor Ecclesiæ Ro. uenit, expostulans, cum Apostolicæ sedi peteretur antistes, quosdam nefaria machinatione necessitatem temporis aucupatos ita facultates pauperum extortis promissionibus ingrauasse, ut, quod dictu nefas est, etiam sacra uasa emptioni publicæ uiderẽtur exposita. Hoc quantũ fuit crudele cõmittere, tantò gloriosum est adhibita pietate resecari. atque ideo sanctitas uestra statuisse nos præsenti definitione cognoscat, quod etiam ad uniuersos patriarchas, atque metropolitanas ecclesias uolumus pertinere, ut à tempore sanctissimi papæ Bonifacij, cum de probibendis suffragiis patres conscripti senatusconsulta nobilitatis suæ memores condiderunt, quicunque in episcopatu obtinendo siue per se, siue per aliam quancunque personam aliquid promisisse declaratur, ut execrabilis contractus cunctis uiribus efferatur. siquis autem in hoc scelere deprebendatur fuisse uersatus, nullam relinquimus uocem, uerùm etiam si quid aut repetendum, aut quod acceptum est, non reddendum esse crediderit, sacrilegij reus protinus babeatur.* Iustinianus vbi nouum pontificem creatum comperit, statim, vt exemplo

emplo sui ceteros ad rationem fidei suæ prodendam alliceret, Hypatium Ephesinum, & Demetrium Philippensem episcopos legatos ad eum misit, qui tabulas Confessionis suæ deferrent, simulq; pretiosa ex auro, gemmisq; mirifici operis vasa Sancto Petro offerrent. eæ tabulæ adhuc in Actis Conciliorum insertæ leguntur. in quibus ille quattuor œcumenica se probare Concilia profitetur. tria verò capita Concilij Chalcedonẽsis, nempe scripta Theodori Mopsuesteni episcopi, Theodoriti Cyrensis, & epistolam Ibæ ad Marim anathemate, licèt auctoribus iam extinctis, ferienda, tanquam à Catholica veritate remota contendit. quin etiam proximis Gilimeris litteris vehementius irritatus Vandalicum bellum suscipere statuit. Consilium inde suum cum à plerisque improbari audiret, tristem Africanæ expeditionis à Leone, duce Basilisco, susceptæ exitum horrescentibus, & summam expediendi negocij difficultatem proponentibus aliquantulum de studio rei militaris instruendæ remisit. mox somnio quodam egregiam victoriam portendẽte in spem ab episcopo quodam erectus ad pristinas cogitationes, apparatusq; se retulit. atque omnia ad eam rem necessaria militum, nauium, armorum, commeatuum, & instrumentorum subsidia expedire perrexit. ac totius belli summam Belisario tradidit, duci ea tempestate præclaro, nuper post pactas cum Persis inducias ex Oriente reverso. Eodem anno, qui fuit Imperij ipsius quintus, nouum pestilentiæ genus Orientem invasit, à Græcis bubonis, à Latinis inguinariæ dictæ. quæ orta in Aethiopia sensim inde totum terrarum orbem pervasit, quibusdam ciuitatibus ita prostratis, vt prorsus exhauserit, quibusdam verò ita affectis, vt afflatu tantùm ipso terruerit, nulla certa ratione neque in adoriendo, neq; in dimittendo seruata. nam alios ineunte hieme, alios senescente vere, alios adulta æstate, aut autumno invasit. atque in quibusdam oppidis domos omnes attigit, in quibusdam nonnullas. quæq; familiæ priore anno integræ fuerunt, solæ sequenti contabuerunt. quin etiam sæpe qui ex infectis vrbibus evadebant, postquam inter sanos venissent, soli peribant. neque verò eadem omnes ægritudo tentauit. in quibusdam enim morbus à capite incipiens oculos sanguine, & faciem tumore afficiebat, deinde ad guttur accedens vitam eripiebat. alij ventris profluuio interibant, in aliis bubones erumpebant, & febres vehementes accedebant. nonnulli biduo, aut triduo sana mente moriebantur, nonnulli verò de potestate deiiciebantur. erant, qui semel affecti iterum incidebant. aliis morbum cõsuetudo attulit, aliis attractus, aliis solus fori aditus. Quin etiã quidam integri proximis exitium importabant, alij licèt cum ægris, mortuisq; versati morbum tamen, licèt cupientes, nancisci non poterant. atq; hac tanta malorum varietate hic morbus post orbibus quibusdam sæpius revocatus homines in plurimos post annos miserè lacerauit. Per eosdem dies Amalasuenta regina Theodoricum Franco-

rum regem bello provocauit, ac victoriam, rege mortuo, nobilem reportauit. quoniam autem & cauſſa, & ſeries belli parum eſt explorata, verba ipſa Caſsiodori, vnde hoc hauſimus, afferemus, nihil neque de noſtra coniectura addentes, neque de aliena narratione dementes. is, cum de virtute, rebusq́ue Amalaſuentæ loqueretur, ſic poſt multa intulit: *Franci etiam tot barbarorum uictoriis præpotentes, quàm ingenti expeditione turbati ſunt? laceſſiti meruerunt cum noſtris inire certamen, qui præcipitis ſaltibus prælia ſemper gentibus intulerunt. ſed quamuis ſuperba natio declinauerit conflictum, uitare tamen proprij regis nequiuit interitũ. nam Theodoricus ille diu potenti nomine gloriatus in triumphum principum noſtrorum languoris potius pugna ſuperatus occubuit, ordinatione credo diuina, ne nos aut affinium bella pollucrent, aut iuxta productus exercitus uindictam aliquam non haberet. macte procinctus Gotthorum omni felicitate iucundior, qui hoſtem regalem capite cædis, & nobis nec unius ultimi facta ſubducis.* Addit inde, eandem etiam regem Burgundionum ad obſequium adduxiſſe. ſic enim ſubiicit: *Burgundio quin etiam ut ſua reciperet, deuotus effectus eſt, reddens ſe totum, dum accepiſſet exiguum. elegit quippe integer obedire, quàm imminutus obſiſtere. tutius tunc defendit regnum, quando arma depoſuit. recuperauit enim prece, quod amiſit in acie. Beatam te, domina, laude multiplici, cui diuino beneficio neceſſitas tollitur cuncta certaminis. quando aduerſos reip. aut cæleſti felicitate uincis, aut tuis imperiis ſpontanea largitate coniũgis. Ecce felix domina, quod habet eximium uterque ſexus impleuit. nam & glorioſum regem no-*
533 *bis edidit, & latiſſimum imperium animi fortitudine uindicauit.* Sequenti anno, Iuſtiniano Auguſto iam tertiùm conſule, Theodebertus rex Francorum, qui Theodorico regi patri ſuo ſucceſſerat, honeſtam belli in Hiſpaniam transferendi cauſſam nactus, non omiſit. Huius ſororem Crothildem Amalaricus rex Gotthorum in matrimonio habens, grauibus adeo contumeliis afflictarat, vt aliquando ad eccleſiam procedentem, quia Catholicæ addicta fidei erat, ſordibus aſpergendam curarit, atque ad extremum ſæuè adeo pulſauerat, vt veſtem hauſto ſanguine macularet. quibus de rebus Theodebertus à ſorore commonitus cum exercitu in Hiſpaniam tranſiit. atque, vrbe obſeſſa, Amalaricum fugientem, atque in eccleſiam ſe ſalutis cauſſa recipientem adeptus, vita exuit, ac theſaurum, & Crothildem ſecum abduxit, quæ in itinere periit. inde in Galliam reverſus, regionem trans Rhodanum, quam Amalaricus ab Athalarico receperat, ſibi adiunxit, Gotthis victis in Hiſpaniam ad Theudam, qui tyrannidem exercebat, trepido agmine tranſeuntibus. Eodem anno Iuſtinianus bellum in Africa Vandalicum iniit. cuius principio opportunè ad animos certæ ſpe victoriæ concitandos Pudentius præfectus Tripolim oppidum in Africa prodidit, & Godas ſe Sardiniam traditurum, ſi auxilia ſummitterentur, oſtendit. cumq́ue Eulogius magna cum manu militum acceſsiſſet, in ea imperium occupauit. Beliſarius autem, paratis rebus in tempore omnibus, cum Antonina vxore Conſtantinopoli ſoluit, ſalutari precatione ab Epiphanio vrbis epiſcopo vnà cum tota claſſe, atq́ue exercitu

ad

ad felicem à Deo impetrandam victoriam expiatus, ac, locis aliquot in itinere tactis, tandem in Siciliam adiit. vnde aquam, equos, commeatum, & res alias necessarias ex fœdere sumpsit. & consilia hostium per Procopium Cæsariensem huius historiæ artificem explorauit. Ceterùm certior factus, Gilimerem exercitum tantum adversus Godam ad recuperandam Sardiniam comparare, ac, relicta Carthagine, apud Hermionem quattuor dierum itinere procul à littore agitare, erectiore ànimo è Sicilia cessit, ac tertio, quàm Constantinopoli discesserat, mense ad Africam classem applicuit. ac locum quinque dierum via Carthagine distantem egregie adversus omnem hostilem impetum communiuit. inde, immissis militibus, Syllectũ oppidũ in littore Carthaginem versus locatũ per insidias cepit. mox vniuersum exercitũ ad Carthaginem oppugnandam (hæc enim sola muris cincta vrbs in Africa erat, reliquis præsidij caussa iampridem nouo consilio à Genserico nudatis) ducere instituit, classe lenta se nauigatione subsequi iussa. ac Lecto, & Adrumeto præteritis Græsam oppidum tenuit. Gilimer, vbi hostilem adesse sensit exercitum, extemplò Ammatã fratrem, qui Carthagine erat, per litteras monuit, vt Hildericum occideret, ac sese cum Vandalis advenienti Belisario ad Decimum subvrbanum obiiceret. Gibamũdum verò fratris filium cum alia manu à latere iussit adoriri. ipse sibi cum suis impressionem à tergo asciuit. itaq; Belisarius, postquam ad Decimi angustias pervenisset, facile Gilimeris copiis intercipi, ac deleri consilio potuit, nisi Ammatas ante pugnandi horam, deteriore militum parte assumpta, cum Ioanne Belisarij duce pręcedente immaturè congressus, partam victoriam, ac propè præsentem interpellasset. nam eius casu perterriti milites non ipsi solùm præcipiti se fugæ mãdarunt, sed reliquos etiam, qui subsequebantur, terga dare maioris mali timore perculsos compulerunt. quam cladem Gibamũdus etiam cumulauit. qui cum Hunnis congressus, omnibus suis amissis, aufugit. Interim Belisarius locum septuaginta stadiis procul à Decimo confirmauit, atque, exercitu ad rem strenuè gerendam verbis incenso, relicta in castris vxore, cum parte militum ad lacessendum prœlio Gilimerem processit. qui verò primi Decimum pervenerunt, terram cadaueribus stratam aspicientes, & rei gestæ exitum audientes, Belisariũ propere advocarunt. Cum autem eodem tempore Belisarius, & Gilimer cum suis vterq; copiis diuersis è partib. ad Decimum accessissent, leue de occupando interiecto colle inire certamẽ. quo potiti Vandali, impetu facto, Romanos terga vertere, & in vicũ se recipere septem inde distantem stadiis coegerunt. Gilimer autem vbi in campũ degressus, Ammatæ fratris cadauer est conspicatus, ingenti dolore ictus animum ab hoste ad sepulturam avertit, ac, spatio Romanis ad se comparandum concesso, pulcherrimam alteram rei bene gerendæ occasionẽ amisit. quin etiã certamine à Belisario provocatus impetũ sustinere nõ

potuit, atque vnà cum Vandalis in Bulæ campum Numidiã versus abiit. Ea re Belisarius excitatus postridie Carthaginem cũ omnibus suis intendit iter. & sequenti nocte, cum eò pervenisset, extra vrbem sub tentoriis mansit, quãquam comiter, vt introiret, à ciuibus invitatus. nam & advenienti exercitui portas aperuerunt, ac lumina, & ignes tota vrbe ad vias illustrandas accenderunt, Vandalis, qui remanserant, ad tẽpla progressis, & classi adventanti, ferreis cathenis retractis, liberum in portũ aditum præbuerunt. inde cum iam dilucesceret, omnes suos sub signis, tanquam ad prœlium instructos in vrbẽ induxit, ac, nullo (quod timuerat) sese hoste obiiciente, in regiam profectus, in sede Gilimeris consedit. tum in Delphico epulatus, prædam omnem iussit exponi, tanta in omni imperio modestia adhibita, vt in magna trepidatione, summoque tumultu ciuitatis nemo nihilominus tabernas occluserit, aut mercari volenti aliquid venale abnuerit. posthæc Vandalos ad templa profectos in fidem recepit, ac muros vrbis dirutos reficere, vrbemque munire adversus omnem belli, quæ cieri posset, tempestatem instituit. Interim Zazon Gilimeris frater in Sardiniam cum classe invectus Caralim tenuit, atque oppido repente capto Godam extinxit. ac Gilimerem de re à se prosperè gesta per litteras docuit. quas qui attulerunt, à Romanis militibus capti in manus Belisarij pervenerunt. Cyrillus, qui Constantinopoli Godę subsidio veniebat, Zazonis victoria cognita, Carthaginem cursum deflexit. Gilimer autem, cum victus in Bulæ campo cõsisteret, haudquaquam se deseruit. verũm, petito à virtute præsidio, rusticos Afros ad Romanos, qui per agros dispersi vagabãtur, opprimendos immisit, promisso aureo nummo pro cuiusque capite ad se delato, ac Vandalos, & Mauritanos, quos potuit, ad arma secum capienda concinit, & Zazonem cum suis copiis ad se, relicta Sardinia, evocauit. quæ cum ad tempus expleta essent, cum his omnibus adversus Carthaginem iter suscepit, proditione se vrbe potiturum cõfisus, Hunnis, qui cum Belisario erant, ad transitionem faciendã magnis præmiis, & pollicitationibus invitatis. quæ cum omnia Belisarius certis nunciis explorata haberet, muros vrbis reficere maturauit, & Hunnos muneribus ab iniquis capiendis consiliis avocauit. ac demũ suis omnibus ad præstandam in prœlio fidem, virtutemque pristinam incitatis, adversus Gilimerẽ cõtendit apud Tricaranũ septuaginta stadiis longè à Carthagine castrametantem. ibi Gilimer summo sibi confligẽdum certamine ratus, puerorum, ac feminarum impedimentis in medium munitionum coniectis, suos ad constantiam in pugna adhibendam hortatus est, pariterque Zazon etiã suos. inde in vlteriore ripa amnis intercedentis aciem, Romanis parando prandio occupatis, instruxit. qua re animadversa, Belisarius & ipse in citeriore positus instruxit suos. Cum per aliquot horas prœliũ à neutra parte inciperetur, demum Ioannes cũ paucis equitibus Belisarij iussu amnem transgressus, in ho-

In hostes procurrit, verùm à Zazone repulsus gradum retrulit. idem cum, maiore numero assumpto, iterum institisset, iterumq; cessisset, ad extremum cum magna exercitus parte invectus non solùm Zazonis copias loco motas occidione occidit, sed ipsum etiam Zazonem deleuit. qua recognita, Belisarius reliquum exercitum repente eduxit, ac Vandalos adortus fuga in castra compulit, ac, mortuis spoliatis, receptui cecinit. silentio inde noctis ad castra aggredienda profectus, tantum omnibus trepidationis incussit, vt Gilimer, ascenso equo, cum paucis Numidiam versus fugam petierit, Vandali verò cum pueris, & mulieribus, quo cuique commodum fuit, abire contenderint. Romani castris potiti hostes, quotquot nacti sunt, ferro strauerũt, solis pueris, & mulieribus conseruatis, quos in seruitutem abripuerũt. Ceterùm tanta in castris pecunia est inventa, quanta nunquam antea fuerat visa, vt quæ ex dispoliatis Romanorum prouinciis per nonaginta quinque annos fuerat aceruata. Gilimerem inde fugientem Ioannes insequutus, ac post dies decem, & octo adeptus, casu ab amico fallenti infestæ sagittæ ictu, dum auem peteret, interfectus spatium dedit ad elabendum. Belisarius Gilimerem persequens, Hipponem vsq; progressus, postquam eum in montem Puppuam in extrema Numidiæ confugisse, nec facilè expugnari posse amicorum Maurorum præsidiis fultum accepit, quòd hiems ingrauescebat, & Carthagine res suspensas reliquerat, eò sibi recedendum putauit. ac promptos milites cum duce Phara ad eum per hiemem obsidendum immisit. Gilimer paullo ante, quàm classis Romana in Africam perveniret, rebus suis timens, legatos in Hispaniam destinarat, vt societatem belli contra Romanos cum Theuda rege cõtraherent. eos in Hispaniam progressos Theuda benignè excepit, ac, satin, saluę res Gilimeris essent, rogauit. nã oneraria nauis eodem die, quo Belisarius Carthaginẽ introierat, è portu profecta, ac secundo vento delata clã totius eum rei gestę monuerat. Legatis indesalua esse omnia cõfirmãtibus, sui caussam advẽtus exegit. inde, illis ineundæ societatis gratia eum se adiisse dicẽtibus, subiecit, vt littus Africæ repeterent. futurum enim, vt ibi quo statu res Gilimeris essent, cognoscerent. Ad id legati inepta, vt rebantur, oratione offensi conticuerunt. postridie autem cum eadem petentes idem responsi tulissent, rati noui aliquid in Africa post suũ abitum accidisse, nihil tamẽ adversĩ de Carthagine suspicantes, discessere, atque in Romanorum manus non longè à Carthagine lapsi, atq; ad Belisarium ducti omnia, vt acta erant, exposuere. Iam iurisconsulti mandata Imperatoris exhauserãt, ac Iurisinstitutiones, & Digesta legũ confecerant. quibus operibus nihil aut ad vsum populorũ vberius, aut ad gloriam Imperatoris esse magnificentius potuit. Id ita esse Iustinianus etiam arbitratus, tertiũ hunc consulatũ suum longè victoriæ Africanæ splendore fulgentem simul etiam memorabili horum librorum editione insignem posteris relinquere

quere

quere voluit. ac mense Nouembri Institutiones, Decembri verò Digesta vulgauit, edicto proposito, vt hæ leges vim haberent à tertio Kal. Ianuarias, tertio consulatu suo, quo sibi Deus concesisset, vt victoriā nobilisimam, Carthagine, Africaq; recepta ex Vandalorum gente, referret. & vt illæ tantummodo Romæ, Constantinopoli, Beryti, & Cæsareæ exponerentur, quibus in vrbibus publica gymnasia tantùm à suis decessoribus constituta fuissent. Per eosdē dies in Italia regia Gothorū discordia laborare, atq; intestinis seditionibus rem ad Iustinianum occultè inclinare instituit. ex quo bellum exarsit, quo demum vniuersa Italia miserè conflagrauit. Amalasuenta ab Athalarico puero praua iuuenum consuetudine deprauato, & à tribus proceribus Gothis nimiam suam potentiam ægrè ferentibus incitato iampridem nō solùm despiciebatur, sed occultè à Gotthis ad insidias petebatur. qua re prærepta, vt erat alto consilio prædita, ipsos antè de medio tollere, quàm tolleretur, constituit. itaq; primùm eos, præfecturis datis, in Calabriam ablegauit, deinde fidos, promptosq; satellites, qui eos ferro opprimerent, destinauit. incertum autem facinoris exitū reformidans, nuncium ad Iustinianum misit, significans, se transire ad eum velle, filij pro arbitratu regendi desperatione adactam. ac nauim auro onustā in portum Dyrrachij misit eo consilio, vt si nex inimicorum suorum processisset, nauim continuò revocaret, sin irritus conatus cecidisset, ipsa cum thesauro in Græciam properaret. vbi verò mox inimicos suos magna felicitate peremptos audiuit, subitò nauim Dyrrachio revo-

534 cauit, ac Rauennæ se confirmauit. Sequens annus Iustinianum Augustum IIII, & Paulinum habuit consules. Paullinum evexit Athalaricus. extat enim decretum eius, quo se illum per XII indictionem consulem constituere scribit. quin etiam per eosdem dies Casiodorum præfectum prætorio fecit. Ioannes pontifex, cum VI Kal. Iunias migrasset è vita, Rusticum Agapetum archidiaconum nactus est successorē. Belisarius interim milites ad reliquam recuperandam Africā misit, aliosq; ad Sardiniam, & ad Ebusam, Maioricam, & Minoricam insulas, & in Siciliam ad Lilybeum recipiendum. omnibus omnia ex sententia processerunt, iis, qui misi fuerant Lilybeum, exceptis. hoc enim à Vandalis olim opera Amalafredæ mercatus habēdi caussa occupatū Gotthi verbis Amalasuentæ edocti suum esse, non Vandalorū dixerunt, Græcosq;, tanquam hostes, longè ab insula repulerunt. Interim Pharas Gilimerem in monte Puppua diligenter obsedit, atq; à Mauris deiectus locum sibi custodiendum suscepit, vt, nullo alimento invecto, hostes fame debilitati vltro ad deditionem accederent. ad quam etiā Gilimerem, fide incolumitatis data, & spe pręmiorū ostentata, invitauit. quod ille se facturum abnuit, atque ab eo panem tantùm, spongiam, & cytharam postulauit. cuius postulati, vt noui, rationem curiosiùs inquirenti nuncius hanc reddidit, panem requiri dicens, quòd postquam mon-

tem

tem illum insedisset, panem coctum nullū vidisset, spongiam, vt lacrymas, quibus conficiebatur, abstergeret, cytharā verò, vt præsentem calamitatem flebilibus modis, haudquaquā eius artis ignarus, leniret. quæ vbi cognouit Pharas, hominis miseratione permotus omnia misit. Gilimer inde, cum, appetente iam vere, expugnationē timeret, atq; intestinorum dolore intolerabili laboraret, Pharæ se consilium sequi velle, vt se Iustiniano dederet, indicauit. Cuius rei nuncio Belisarius, vt qui hominem viuum ad Iustinianum ducere cuperet, eximiè delectatus confestim Cyprianum ad rem conficiendam misit. ac, Gilimere per eum in potestatem adducto, properè Iustinianū admonuit, ac redeundi potestatem petiuit. nam maiestatis ab obtrectatoribus accusatus, eorum occurrere machinationibus exoptauit. Iustinianus, his cognitis, optionem ei dedit, seu redire domum, seu manere in Africa vellet. Ille verò, reversionis consilio expedito, cum Gilimire, & Vandalis captiuis ex Africa soluit, Salomone adversus tumultus, qui à prouincialibus mouebantur, cum magna exercitus parte relicto. eò verò vt venit, omnibus honoribus, qui victoribus vnquā tributi ducibus fuerant, est exceptus. præcipuè spolia hostium per mediā vrbem incedens more triumphantium prætulit. atq; ex propria domo pedibus ad circum, & ex circo ad Palatium Imperatoris processit. erant autem spolia sedes regis, & vehicula reginæ, aurea pocula, & alia mensæ regiæ instrumenta, argenti magna vis, aliaq; suppellex à Genserico nuper Roma ex Palatio Imperatoris avecta. in qua quoniam multa erāt Hierosolymis captis quondam ablata, Iustinianus eodem reportari oblata religione pręcepit. Inter captiuos Gilimer purpurea veste indutus vnà cū omnibus propinquis suis, & Vādalis, qui proceritate corporum, & oris pulchritudine præcellebant, præcipuè spectaculū præbuit. is, postquam in circo constitit, & Iustinianum in celso throno sedentem, & populum circunsistentem aspexit, fortuna sua ad rationem reuocata, illud Salomonis effudit: *Vanitas uanitatum, & omnia uanitas.* atq; ipse pariter vnà cum Belisario iussus ab iis, qui purpuram Imperatoriam sustinebant, Imperatorem suppliciter adorauit. ea perfecta pompa decretum est, vt Belisarius more maiorum triumphum iterū ageret, ac postero anno consulatum administraret. Gilimerem Patricium Iustinianus fecisset, si ab Arrianis deficere voluisset. ceterùm summis aliis honoribus decorauit. Hilderici verò filios, & nepotes, tanquam ex Valentiniani sanguine genitos & ipse, & Augusta comiter, ac liberaliter habuerunt. Recepta Africa, lux aliqua recuperandæ Italiæ est obiecta, opportunè illud quidem, si sine ipsius cōsequi exitio, ac pernicie potuisset. Præerat tum Etruriæ Theodahatus Amalafredæ olim reginæ filius, homo litteris egregiè eruditus, atq; in primis disciplinæ Platonicæ studiosus. verùm plus, quàm ferre Tuscorū animi possent, auarus, ac congerendæ, spoliandis populis, pecuniæ cupidus. hic, cum

se odio flagrare apud Etruscos, atq; Amalasuentam eo nomine intelligeret, cupiditate prodendæ Iustiniano Tusciæ, atque Italiæ relinquendæ accensus est, eo animo, vt, cum ingentem vim pecuniæ recepisset, & consularem dignitatem adeptus esset, reliquum ætatis Constantinopoli degeret. Hæc illo animo volutante, opportunè legati à Iustiniano ad pontificem nouum Agapetum venerunt, de concordia reconcilianda inter ecclesias missi. quibus ille occultè conventis voluntatem vt suam ad Iustinianum deferrent, mandauit. Per eosdem dies Athalaricus luxurię, ac temulentiæ deditus morbo lætifero est oppressus. cuius periculi Amalasuenta à medicis certior facta subitò res circunspicere suas cœpit, &, quòd, mortuo filio, se Gotthorum odiū sustinere posse diffideret, iterum salutis suæ caussa regnum tradere Iustiniano decreuit. Interim Alexander à Iustiniano legatos Rauennam multis de rebus missus accessit. ac, concilio impetrato, Gotthis spectantibus omnibus, litteras reddidit, quarum hæc erant verba: Lilybeum, quod nostrum erat præsidiū, captum vi retines: milites, ac barbaros, qui à nobis in Campaniam transfugerunt, & ab Vliare Neapolis præfecto suscepti sunt, non restituis. Gratianam verò vrbem Illyricam nihil ad te pertinentem extremo milites tui incommodo affecerunt. hæc quo iure à te facta sint, scire auemus. Ad quæ illa respōdit, Imperatorem opibus, iustitiáque præstantem puero orbo, atq; ægrotanti præsidium, non exitium ostentare oportet. Lilybeū ille, & transfugas repetit, ac militum nostrorum in hostes euntium iniuriam queritur ciuitati sociæ per imprudentiā factam. ego verò peto ab eo, vt in memoriā revocet, quibus eum semper officiis prosequuti simus. nuper autem, quemadmodū classem eius adversus Vandalos cōtendentem equis, commeatibus, atque omnibus rebus necessariis instruxerimus, quibus detractis, neque Africa adiri, neque tanta parari victoria potuit. simúlque animo reputet, quàm æquum sit, Athalaricum, quem ob collata beneficia præmium aliquod victoriæ expectare oportebat, Lilybeo, quod ditionis est suæ, exuere properare. Hęc illa palam legatis Imperatori renuncianda respondit. clam verò quærentibus, (sic enim à Iustiniano acceperant) cur ad se, sicvt ostenderat, non transisset, se facturam, si filius vita cederet, atque Italiam illi concessuram, spopondit. Theodahatus autem Alexandrum Demetrij socium nactus, familiaritate contracta, & ipse intimum animi sui sensum aperuit, ac Tusciam Iustiniano traditurum, si sibi apud eum præmium esset, ostendit. vterque inde eorum domum reversus Iustiniano renunciauit legationem. quibus rebus cognitis, ille mirè lætatus, evestigiò Petrum natione Illyricū, hominem disertum, Thessalonica in Italiam iussit adire, atque hæc ipsa primo quoque tempore explenda curare. Interea Etrusci assiduis Theodahati rapinis exacerbati ipsum de repetundis apud Amalasuentam postularunt, atq; ab ea exerceri quæ-

stionem

ſtionem eiuſmodi popoſcerunt. qua re cognita, Amalaſuenta hominem coram adeſſe iuſsit, ac iudicio conſtituto cōvictum ab accuſatoribus condemnauit, ac ſua cuique ablata reſtituere cōpulit. Subiit inde cogitatio animum, præſtare, vt poſt mortem filij, quę, ingruente morbo, non longè credebatur abeſſe, ipſum ad regnum proveheret, atq; opes ſuas illius erga ſe ſtudio confirmaret. itaq; accerſito illo, cum ſibi infenſum exiſtimaret, hac oratione demulcere contendit: Se, quòd illum iudicio condemnaſſet, iuſtam afferre cauſſam poſſe. ipſum enim Gotthis purgatū eſſe voluiſſe, vt, filio mortuo, cum nemo preter eum ex Theodorici genere ſupereſſet, eum poſſet ſine aliqua Gotthorū criminatione provehere. id autē ſe pro explorato facturā, ſi ipſe mores mutaret, & iureiurando affirmaret, ſe titulo regni contentum ſibi adminiſtrationem imperij permiſſurum. quod vbi Theodahatus audiuit, extemplò in ſpeciem omnem animo offenſionem abiecit, ac tanto beneficio accepto, perpetuò fore ſe in eius arbitrio, ac poteſtate ſanctiſsimo ſe ſacramento adegit. atque ita, Athalarico mortuo, iubente Amalaſuenta, à Gotthis ad regnum eſt evocatus. Hoc anno, vt ſcribit Procopius, ſol ſine radiis, perinde, ac luna, prodigioſè refulſit, ac magna ex parte deficere viſus eſt. itaq; neq; bella, neq; fames, neque peſtilentia hominibus defuerunt. Epiphanio epiſcopo Conſtantinopolis mortuo, Theodora Auguſta in eius locum Anthemium, ſive Anthimum epiſcopum Trapezuntis ſuffecit, hominem ſecum contra Chalcedonenſe Concilium ſentientem. quæ res poſtea Eccleſiam nō mediocriter perturbauit.

THEODAHATVS REX.

REGNO verò ad Theodahatum delato, Amalaſuenta ad ſenatum Rom. litteras miſit, in quibus ipſa ſe poſt filij obitum regnum ad Theodahatū tranſtuliſſe ſignificauit, virum nō tam generis ſplendore fulgentē, quàm virtutis, & doctrinæ laude præſtantem. Theodahatus autē cùm ceteris in rebus Amalaſuentæ prudentiā extulit, tum præcipuè in eo, quòd antè ſe legibus, & iudicio ſubieciſſet, quàm ad regni culmen eveheret, ac ſuā prius conſcientiam expiaſſet, quàm cenſuram regni mandaret. eodem etiā modo vterq; legatos cum litteris ad Iuſtinianum miſerunt, nouum regem ſublectum in ipſius orbitate regiæ nunciantes, ac pacem cum deceſſoribus ſuis conſtitutā iiſdem ſanciri conditionibus poſtulantes. Theodahatus autem magiſtratus aliquot in inſequētes annos declarauit, atq; eis iuris æquabilitatē per litteras, quæ cum ſuperioribus apud Caſsiodorū leguntur, ſummo opere commendauit. inde, veteribus ſimultatibus animo repetitis, omne ſuū ſtudium ad vlciſcendam ipſam, cui omnia debebat, Amalaſuentam, convertit. itaq; propinquos inimicorū eius reduxiſſe ab exilio non cōtentus, neceſſarios etiam morte affecit, atque ipſam demum per cauſſam

conseruandæ inter Gotthos concordiæ in lacus Vulsiniensis insulam relegauit, ibiq; firmo custodiri præsidio iussit, cum nondum legati ad Iustinianum missi in Græciā peruenissent. veritus autem, ne eam rem Iustinianus iniquo animo ferret, Liberium, & Opilionem senatores summisit, qui se nihil durius in eam consuluisse, licet grauissime prouocatum, docerent. atque Amalasuentam in eandem, quam ipse, sententiam scribere compulit. Petro legato proficiscenti Iustinianus mandarat, vt palam cum Amalasuenta de caussa Lilybei tractaret, secretò autem de ratione Italiæ prodendæ cum ipsa, & Theodahato conficeret. Petrus autem, cū in Græciam accessisset, obuius oratoribus Amalasuentæ factus de Theodahati prouectione, inde, cum Apolloniam peruenisset, à legatis Theodahati de Amalasuentæ relegatione cognouit. quibus rebus Iustiniano nunciatis, ibi, donec noua mandata acciperet, sibi subsistendum putauit. Iustinianus, his acceptis, Petro mandauit, vt Amalasuentam ad fugam in Græciam capessendam impelleret, Theodahato verò, & Gotthis, vt iustam suam aduersus eos iracundiam aperiret. Ex legatis Theodahati vnus Liberius syncerè, ac verè omnia, vt acta erant in Amalasuentam, exposuit, alter verò Opilio Theodahatū crimine frustra nisus est liberare. Interim Gotthi Amalasuentæ inimici Theodahato persuaserunt, præsens vitæ eius periculum imminere, nisi Amalasuentæ vitam eripuisset. itaque permissu eius ad insulam, in qua erat, venerunt, atque eam nece strauerunt. quæ res maximum Italis, Gotthisque mœrorem intulit. erat enim femina, vt diximus, omnibus virtutibus ad alliciendos & retinendos hominum animos ad miraculum exornata. Petrus in Italiam profectus, cū Amalasuentæ necem audisset, Theodahato, & Gothis apertè denunciauit, Iustinianum nullam fœderis cum eo icti rationem in posterum habiturum, & necem Amalasuentæ armis persequuturum. Theodahatus autem tanta væcordia fuit, vt cum interfectores eius in honore haberet, tamen id eos iniussu suo fecisse contenderet. Quibus de rebus omnibus Iustinianus vbi certior fuit factus, bellum aduersus eum parauit, quo deinde Gotthorum in Italia imperium cóncidit. atq; ipsa Italia omnis atrocissimarum calamitatū exempla persensit, quarum expositione hæc historia terminabitur, ac Mundum Illyrici præfectum
535 Dalmatiam eorum prouinciam inuadere iussit, Belisarium verò consulem cum classe, & copiis Africam versus cursum intendere, sed, vbi Siciliam attigisset, in eam commeatus petendi caussa descendere, &, si facultas daretur, insulam occupare, atq; in potestate retinere. quòd si rem effici, aut tentari non posse censeret, in Africam occulto consilio maturare. Litteras deinde ad reges Frācorum misit, quibus iniuriam Amalasuentæ eorum affini factam, & cupiditatem vindicandi suā exposuit, eósque, vt sibi communibus armis adessent, rogauit ad cōmunes hostes Arrianos delendos, quos par esset credere, aliquādo exemplo

plo Vandalorum concepti odij acerbitatem in Catholicos effusuros. simul etiam munera, præmiaq; ingentia, si in huius belli societatem venirent, promisit. quibus Franci illecti armis se affuturos spoponderūt. His rebus in hunc modum in Gotthorū perniciem constitutis, res inde prosperè geri est cœpta. Mundus in Dalmatiam progressus, secundo cū Gotthis, qui ibi erant, prœlio decertauit, ac caput prouinciæ Salonam in potestatem adduxit. Belisarius autem in Siciliam prouectus primo adventu Catanæ oppidum cepit, deinde, translato Syracusas bello, vrbem haud magno negocio ad deditionē adduxit. quo facto, multæ aliæ vltrò se dediderūt. Panormus, quòd munitione, præsidióque valido teneretur, difficiliorem habuit expugnationem, ad extremum tamen & ipsa egregio ducis consilio venit in ditionē. nam, classe intra portum invecta, & muro à parte maris, qui propugnatoribus erat vacuus, oppugnato, cum, iactis anchoris, naues firmasset, sagittarios ad malorum fastigiū sustulit, qui altitudine sua vrbis propugnacula superabant. vnde ex alto hostes sagittis vndique icti, atque languidiores, & timidiores desperatione tuendę vrbis effecti, vrbem, nulla mora interposita, dediderunt. ita insula breui in potestatem Iustiniani concesśit. Belisarius cum ceteris in rebus secunda fortuna vsus est, tum in ea vel maximè, quòd, Sicilia in potestatem redacta, postremo consulatus die Syracusas ingressus est. magno plausu Siculorum exceptus ingentem vim nummorum acclamāti populo sparsit. atque ibi per hiemem mandata Iustiniani opperiens mansit. hæc autem vbi Petrus legatus audiuit, instare acrius, & Theodahato grauiora minari, nisi Iustiniano satisfecisset. quo ille metu perculsus, atque attonito similis, voce amissa, non aliter, ac si bello captus esset, remotis arbitris, Petrum seducit, & se, si pacem habuerit, hæc omnia Iustiniano pręstiturum promittit. in primis se Sicilia vniuersa cessurū, illiq; coronam auream trecentarū librarum in singulos annos daturū, Gotthorum tria millia ad eius arbitriū summissurū ipsius, aut senatus iniussu neminem aut vita, aut facultatibus multaturum, neq; ad Patriciatum, aliámve dignitatem aliquem producturum, sed eam potestatē ab Imperatore postulaturū. populum Romanum in solemnibus acclamationibus priùs nomen Imperatoris, deinde Theodahati in omnibus locis, quibus res tulerit, proditurū. statuam nullam sibi, nisi altera Imperatori ponatur, poni passurum, ita vt dextrā Imperator, læuam ipse obtineat. atq; his compositis, Petrum dimittit. Illo inde profecto, metus incesśit, ne, si conditiones illas Iustinianus abnueret, bello se protinus oppugnaret. quare Petrum iam mare trāsgressum reuocauit, ac præsentem, num conditiones illas Iustinianum accepturum putaret, rogauit. Petro verò ambigere se dicente, Quòd si non accipiet, inquit, qui rerū exitus erit? tum Petrus, Armis res erit decernēda. Theodahato verò id parum æquum esse innuente, Atqui cur non est æquum, inquit,

quit, vt sua quisq; studia persequatur, & vt tu mortem hominibus insontibus infers, sic ille Imperio suo vicinas regiones adiungat? Quibus verbis Theodahatus permotus, Italiam sponte se dimissurũ ostendit, in idq; & ipse, & Gudila vxor eius sacramentum cõcepit, Petrúmq; iureiurando adegit, vt priùs primas cõditiones Iustiniano exponeret, deinde, si eas respuisset, ad secundas transiret. veritus inde, si sine magni viri auctoritate res ageretur, ab Imperatore ne sperneretur, in eã legationem Agapetum pontificem destinauit. recusanti verò, ac difficultates domesticas afferenti & ipsi, & senatui ita scripsit, vt se eos, & vxores, liberósque eorum gladio perempturum minatus sit, nisi Imperatorem ab exercitu in Italiã traducendo averteret. quamobrẽ Agapetus, legatione pro Italiæ salute suscepta, vasa sacra pro necessario comparando viatico oppigneravit, atq; iter ingressus in Græcia claudum, & mutum maximo astantium stupore sanauit inde X Kal. Maij Constantinopolim adiit. ibi à Iustiniano, & cũcta ciuitate pro sedis dignitate receptus, comiter omnes ad se adeuntes tractauit, vno episcopo Anthimo excepto, quem propter hæresim à salutatione summouit. Pòst autem in colloquium cum Imperatore congressus, priores conditiones proposuit cum his litteris, quæ sunt apud Casiodorũ: *Quanto studio uestram amicitiam expetam, Serenissime Princeps, primum ex Petro legato uestro, deinde ex Agapeto, homine sanctissimo, cognoscetis. quem uirum sacerdotio clarum, & doctrinæ laude conspicuum meam ad uos uoluntatem deferre oraui, Deo confisus, fore, ut suis ille meritis et uobis maximè placeat, & mihi, quod peto, à uestra serenitate obtineat.* Quibus cõditionibus à Iustiniano repudiatis, alteras has cum his litteris protulit, quarum Procopius meminit: *Ad regnum ego non alienus accessi. siquidem ex rege auunculo natus sum, uerùm rei militaris imperitus, ac bellicorum tumultuum insuetus, ut qui me diu in litterarum studiis exercuerim, atque in eis studium meum omne consumpserim, ex quo mihi turpe esse existimo, pro terrestris imperij possessione dimicationem uitæ, libertatisq; subire. Quamobrem, si mihi prædia, unde me alere honorificè possim, elargieris, totius tibi Italiæ administrationem remittam, &, cui tu iusseris, tradam.* Qua conditione accepta, Iustinianus Athanasium, & Petrum ad eũ legauit, atq; ita rescripsit: Sapientem te esse antea fama deferente acceperam, nũc re ipsa doctus intelligo, cum ancipites belli vitare casus decreueris, quos qui nõ horruerunt, plerunq; fortunæ ludibrium præbuerũt. quòd verò nos amicos potiùs experiri, quàm hostes, volueris, haudquaquã tui te consilij pœnitebit. nam omnia, quæ postulas, impetrabis. tu cum Athanasio, & Petro pacta conficies, Belisario verò possessionem Italiæ trades. Legatis præterea mandauit, vt, pactis sacramẽto firmatis, Theodahato prædia Imperatoris, quæ Patrimonium dicerent, assignarent, eúmq; in manus Belisarij Italiã permittere procurarent. Per eosdem dies rogatus Agapetus à Iustiniano, vt Anthimũ ad salutationem admitteret, omnino se facturum negauit, nisi Catholicã ille confessionem expromeret, ac suã sedem repeteret. neque enim fas esse,

esse,vt in sede Constantinopolitana,prauæ fidei,atque alienæ ecclesię episcopus resideret. Theodora verò Augusta pro eo se interponẽte,& variè preces, minásque miscente,nunquã de suscepta dimoueri sententia potuit.quin etiã de criminibus eius ab episcoporum, & monachorum libellis edoctus illum cõmunione, atque officio, quovsque resipisceret, exuit,eo nomine,quòd contra leges Ecclesiam invasisset,& à Catholicis defecisset.atque eos libellos Iustiniano exequendos porrexit. quod vbi Anthimus sensit,pallium Imperatoribus reddidit.Agapetus verò Mennã ei suffectum fidem Chalcedonensis Concilij amplectentem (quod adhuc Rom.pontifex nullus effecerat)manus impositione sacrauit.Inde,Pelagio diacono apocrisario apud Iustinianũ instituto,dum profectionem adornat,adversa tentatus valetudine X Kal. Iunij Constantinopoli obiit. Tum Augusta Anthimi, & Eutychianorum vicem solicita Vigilium ipsius diaconũ advocauit, ac pontificatum ei, & centenaria decem auri spopondit, si se Anthimum restituturum,fidémque eius confirmaturũ repromitteret.quod ille summo animi studio sanxit.atque inde Romam cum cadauere Agapeti discessit. Interim,dum hæc aguntur,Grippa, & Asinarius Gotthorũ duces magnis cum copiis se in Dalmatiã contulerunt, ac cum Mauricio Mundi filio ex insperato occurrente congressi ancipiti prœlio decertarunt. nam & Gotthorum primores, & fortissimus quisque occubuit,& Romani fermè omnes vnà cum Mauricio duce desiderati sunt. qua clade audita, Mundus pater confestim accurrit, ac Gotthos in fugam actos facilè profligauit: verùm & ipse cupidiùs insequutus,vulnere à fugiente quodã accepto, interiit. quo tempore carmen Sibyllinum ad id vsque ætatis obscurum est intellectum,quod erat, fore,vt,cũ Africa reciperetur, Mundus cum sua prole periret.ita vtrinque magna clade discessum est. Hoc autẽ vt Theodahatus accepit,oratores,qui à Iustiniano missi cum acceptis conditionibus venerant, negligere cœpit, vel naturali ingenij inconstantia motus,vel à suis spe Italię retinendæ inflatus.Petro autẽ iurganti,ac perfidiam identidem intonanti ferociter respondit, se tandiu legatis parsurum, dum legatorum officio fungerentur. legatum autem violare tum demum fas esse,cum regem cõtumelia provocaret,aut alienum cubile iniret.cui legati,quæ in rem esse visa sunt,responderũt.(nã quod de tentata aliena pudicitia iniecerat, id non ad veritatem, sed ad quærendam honestæ cædis occasionẽ dixerat)ac mox Iustiniani litteras ad Gotthorũ principes missas,ipsis iubentibus, recitarũt,in quibus maximę ille sibi curæ fuisse significabat, vt eos ad suã remp. morésq; traduceret, qua ex re illos nõ mediocrem voluptatis fructũ capturos cõfideret,quòd cum dignitatis amplificatione ad ritus sibi notissimos trãsituri essẽt.quibus auditis Theodahatus omnino se nihil pręstare velle promissorũ subiecit, ac legatos custodiri cũ cura præcepit. Interim Iustinianus, rebus Dalmaticis cognitis,

Con-

Conſtantianum regij ſtabuli magiſtrum adverſus Gotthos in Dalmatiam miſit, Beliſarium verò primo quoque tempore tranſire in Italiam è Sicilia cum omni apparatu bellico iuſsit. Conſtantiano Dyrrachij delectum habente, Grippa Salonam recuperauit. inde, eo in portum Epidauri invecto, e veſtigio à ſpeculatoribus Conſtantianum cum infinita multitudine adveniſſe eſt monitus. quo nuncio perturbatus, cum mare in poteſtate Romanorum, & Salonam haud munitam eſſe videret, nec ſatis oppidanorum fide confideret, exercitum inde eduxit, & in campis inter Salonam, & Scardonam interiectis caſtra fecit. Conſtantianus inde ex Epidauro Liſſum advectus, rebus, quas Grippa geſſerat, cognitis, Salonam verſus nauigauit, copiiſque in terram expoſitis, aliquantum quieuit. inde quingentis delectis militibus duce Sifila, miſsis occupare anguſtias iubet, atque ipſe cum reliquis ſubſequi pergit. & peditatu, ac claſſe in portum inducta, vrbem ingreditur, muróſque eius reficere, & propugnacula reponere ſtudet. quod vbi cognouit Grippa, poſt ſeptimum diem, caſtris ſublatis, exercitum Rauennam reduxit. atque ita nullo negocio Conſtantianus Dalmatiam, Liburniámque omnem in ditionem redegit, Gotthis, qui in iis locis relicti fuerant, ſe tradentibus. Romæ nuncio de pontificis Agapeti morte accepto, XIII Kal. Septembris Theodahatus Siluerio ſubdiacono Ormiſdæ, de quo diximus, filio ad pontificatum ſuffragatus eſt, cum mortem clero intentaſſet, niſi eius ordinationi aſſenſum præbuiſſet, ſacerdotes autem quidam non ſubſcripſerunt, antequã conſecraretur, at poſtquam conſecratum viderunt, & ipſi probarunt. Agapeti corpus Romam relatum XII Kal. Octobris ſepultu-
536 ræ mandatum eſt. Poſtero anno, quem pòſt conſulatum Beliſarij appellarunt, Beliſarius, iuſſu Imperatoris, præſidio Syracuſis, Panormique relicto, cum omnibus copiis Meſſana evectus Rhegium nauigauit. quò vbi acceſsit, e veſtigiò omnes ex vicis, qui nudati muris erãt, odio Gotthorum, à quibus affligebantur, deditionem fecerunt. quin etiam Ebrimius Theodahati gener vltrò cum ſuis omnibus ad eum tranſiit. qui ſtatim ad Iuſtinianum miſſus pręter cetera præmia etiã Patriciatus dignitate affectus eſt. hinc exercitus per Bruttios in Lucaniã terreſtri itinere, claſſe ſubſequente, deductus. vbi verò in Campaniam ventum eſt, Neapolis ſe ſe obiecit, vrbs & natura munita, & præſidio Gotthorum valido confirmata. Eò poſtquam ille acceſsit, claſſem ex alto in portum iuſsit induci, ac, caſtris ad vrbem poſitis, præſidium, quod in ſubvrbano erat, ad ſe deditione traduxit. deinde iis, qui in vrbe erant, delectos ad ſe mittere viros conceſsit, vt ipſi & poſtulata ſua cognoſcerent, & ciuitati ſententiam indicarent. Neapolitani Stephanum ſpectatæ moderationis virum miſerunt, qui ad Beliſarium progreſſus, grauiter conqueri cœpit, quòd ipſe Neapolitanos nulla laceſsitus iniuria oppugnatum veniſſet. ſe, Gotthorum præſidio arcem tenen-

tenente, ita premi, vt deditionis arbitrio careant. Gotthos autem, liberis, vxoribus, & pretiosissimis rebus suis apud Theodahatum relictis, ne id quidem sine sua pernicie posse moliri. cur non ille priùs Romam recuperaret, qua capta nullo deinde negocio potiturus Neapolis esset? cui Belisarius, caussa sui consilij prætermissa, respondit, suadens, vt Neapolitani exercitum Imperatoris pro ipsorum, totiúsque Italiæ libertate missum reciperent. Gotthi verò vt aut ad se transirent, honestissimo loco futuri, aut impunè domos suas repeterent. quòd si has conditiones, inquit, spreueritis, scitote, me pro hoste habiturum, quicunque se mihi primus obiecerit. hęc palam renuncianda edidit, secretè autem multa Stephano pollicitus est, si Neapolitanos ad partes Imperatoris traduceret. Stephanus in vrbem reversus legationem exposuit. inde vnà cum Antiocho Syro Neapolis inquilino Neapolitanos ad faciendam deditionem hortari cœpit. Pastor autē, & Asclepiodotus oratores, Gotthorum parte suscepta, nihil nouandum esse censuerūt. itaque, consultatione adhibita, Stephanum ad Belisarium remiserunt cum iis postulatis, quæ nunquam eum admissurum putarunt, petentes, vt ea iureiurando interposito confirmaret. quæ vbi ille cognouit, sine cunctatione pręstiturum vniuersa respondit. itaque Neapolitani in eam sententiā inclinarunt, vt Siculorum exemplo exercitum Imperatoris in vrbem reciperent, ac seruituti Gotthorum libertatem Imperatoris præferrent. quod vt vidit Pastor, in concionem aduocatos monuit, vt incertum esse belli martem cōsiderarent, viderēntque, ne salutem suam Belisario maiora, quàm præstare posset, pollicenti temere proderent. nam si penes Gotthos victoria erit, illi vos, inquit, tanquam hostes sæuissimis tormentis excruciabunt, quòd nulla vrgente necessitate ab se defectionem feceritis, si penes Belisarium, ipse vos semper, tanquam lubricæ fidei homines, suspectos habebit. sin autem fidem Gotthis pręstiteritis, & à Gotthis maxima post victoriam beneficia expectare potestis, & ab Imperatore seruatæ fidei veniam sperare debetis. neq; verò Belisarius ad has conditiones accipiendas venisset, si per vim vrbe se potiturū speraret, cui ad suam defensionem nihil rerum opportunarū deesset. qui, si æquius agere vellet, Theodahatum, & Romam priùs aggredi debuisset. nam tum Neapolitani sine fidei iactura deditionem fecissent. quibus dictis simul Iudæos produxerunt, qui nihil in vrbe deesse asseruerunt, quod ad eius defensionem vsui esset, & Gotthos, qui se mœnia tutaturos dixerunt. quibus rebus Neapolitani inducti Belisarium discedere ab vrbe iusserunt. quare Belisarius vrbem oppugnare cōstituit. ac primùm, scalis ad muros admotis, in vrbem transcendere contendit, verùm, licèt sæpe tentasset, cum magno militum detrimento semper recessit. neque enim adiri vrbs à mari poterat, & à terra situs difficultas, atq; accliuitas omnem proficiendi materiam adimebat. itaque, oppugna-

tione omissa, aquæductum, qui aquam in vrbem deferebat, ad vsum eius impediendum intercidit. verùm & ea re parum ciuitati nocuit, quòd vrbs puteis abvndaret, vnde aquæ affatim hauriretur. Interim Neapolitani nuncios ad Theodahatum miserunt, rogatum, vt sibi primo quoque tempore subveniret. quod ille siue propter insitam ingenij tarditatem omisit, siue propter victoriæ desperationẽ, quam ex adversis rerum futurarum signis cõceperat. his de rebus Belisarius in magnis rerũ angustiis versabatur. neq; enim Neapolitanos ad se defecturos sperabat, & difficultatem expugnandæ vrbis in dies augeri videbat. simúlq; verebatur, ne, si res longiùs traheretur, omittenda sibi obsidio esset, vt in Theodahatum, Romámq;, ita vrgente necessitate, cõtenderet. itaq;, multis irruptionibus frustra tentatis, exercitui profectionem indixit. quo minus verò remanserit, noua oblata rei bene gerendę occasio attulit caussam. Isaurus quidam, vt aquariã disciplinam cognosceret, aquęductum ab ea parte, quæ perrupta fuerat, ingressus, cùm totũ oculis perlustraret, in petrã quandam incidit ibi à natura locatam, quæ ab architectis tantum perforata fuerat, quantũ ad labentis aquę transitum satis esset. ea mole semota, animadvertit, per ipsum aquæductum viros incedere armatos cõmodè posse. itaq; inde profectus, per amicũ consilium suum ad Belisarium detulit. atq; pręmiis ab eo ad rem aggrediendam impulsus silentio noctis cũ ministris ad locum reversus, petrã illam sensim climando, & abradendo, ne factum strepitu proderetur, ita consumpsit, vt miles armatus ea transire facilè posset. qua re perfecta, Belisarius imminens vrbi exitiũ cernens, si armatus eam exercitus iniuisset, Stephanum evocatũ sic est alloquutus, vt incommoda omnia, quæ in expugnatione captarũ vrbium, etiã inuito duce, patiẽda essent, exponeret, cædes, rapinas, incendia, seruitutes, contumelias, ceteráq; mala, quæ hostilis inferre libido in victoria solet. ea verò cũ Neapoli imminere videret, se misericordia tangi, atq; eos magnopere ad deditionẽ hortari. Stephanus, quæ audiuerat, suis lacrymans rettulit. verùm, obstinatis ad fidem Gotthis præstandã animis, nihil profecit. qua re cognita, Belisarius consiliũ irruptionis cum strenuis ducibus contulit, atq; ipse omnia ad vrbem invadendam necessaria præparauit. Primis ergo tenebris præfecti, quibus hoc negocium datum erat, cum quadringentis armatis ad os aquęductus venerũt, verùm à plerisq; periculo agnito derelicti, re irrita, ad Belisarium redierunt. quibus increpitis ducentos ille alios dedit, qui magno animo se omnia facturos, quæ strenuis viris essent digna, dixerunt. Interim Bessas sermonem cum Gotthis, qui proximam aquęductui turrim custodiebant, instituit, vt eo colloquio animos eorum ab omni incedentium per aquæductum strepitu avocaret, atque vt ad Belisarium multa præmia relaturi se conferrent, clamare. illi verò Bessam illudentes Belisario, & Iustiniano probra ingerere. Romani, cùm iam

per

per aquæductum in vrbem perveniſſent, quòd ſupernè intectus eſſet, & cocto ex latere celſos fornices haberet, vbi nam eſſent, ne coniectura quidem aſſequi poterant, neque inde deſcenſus patebat. vlterius inde progreſsi ad locum venerunt, vbi aquæductus aperta teſtudo erat, domui cuidam humiliori ſubiecta à ſola anicula paupere habitatæ. ibi, agitatis de invadendo conſiliis, miles vnus, armis poſitis, manibus & pedibus enitendo in eam pervenit, ac mulierem clamorem edere volentem mortis periculo intentato exterruit, ac reſtem validam ad oleæ ſuperſtantis truncum alligatam militibus ipſis porrexit. qua illi ſtatim arrepta ad vnum omnes incolumes evaſerunt. ac quarta vigilia ad muros vrbis progreſsi, cuſtodes duos incautos obtruncant, atque, vt compoſitum fuerat, tuba ſignum rei perfectæ edunt. quo accepto, Beliſarius in id intentus ſcalas ſtatim muris à terra applicuit, atq; eos eveſtigiò capit. inde ad eos, qui ad mare pertinebant, converſus, Iudæis acriter reſiſtentibus, nihil profecit. vbi verò illuxit, qui intrauerant, Iudæos à tergo adorti exterritos fugarunt, atq; apertis portis Romanum exercitum receperunt. qui verò ad portas Orientales diſpoſiti fuerant, cum ſcalas non haberent, fores portarum à cuſtodibus deſtitutas incenderunt, & pariter vrbem ingreſsi ſunt. Vrbe ex omni parte capta, paſsim cædes, incendia, direptionéſque ſunt factæ, quovſque Beliſarius edixit, vt ab Neapolitanis iam ditioni ſuæ ſubiectis abſtinerent, & qui Gotthos viciſſent, ne ſe vinci ab iracundia ſinerent, bona ſibi haberent, vxores, & liberos, quos cepiſſent, viris, & parentibus redderent. ita omnes ſtatim ſine iniuria reſtituti ſua domicilia cum auro abſcondito receperunt. Gotthi benignè tractati. Paſtor vrbis defendendæ auctor ſupplicio acriore repentina morte correptus eſt. Aſclepiodorū ſocium eius populus conviciis impetitum, deinde obtruncatum fœdiſsimè lacerauit. atque eodem furore adactus cadauer Paſtoris palo ſuffixit. hunc exitum Neapolitana obſidio poſt diem viceſimū habuit. His rebus cognitis Gotthi, qui circum Romam erant, mirari primùm, quòd Theodahatus adeo ignauia obtorpuiſſet, vt nullo modo his tantis malis occurreret, deinde ſuſpicari, ne is Italiam Beliſario prodere cogitaret. itaque, conſilio capto, in locum non longè à Circeiis ſe contulerunt, ibique convocati, omnibus probris in Theodahatum congeſtis, Vitigem regem ſibi depopoſcerunt, virum non ſummo loco natum, ſed rebus militię bene geſtis ſpectatum. qua re audita, Theodahatus exanimatus repente Roma Rauennam ſe contulit. Vitiges autem extemplò Optarū Gotthum priuata Theodahato ſimultate infenſum cum parata ſatellitum manu immiſit, qui illum aut viuum ad ſe adduceret, aut morte afficeret. is profectus, atque illum in itinere in ſolo reſupinatum adeptus, tanquam victimam, interfecit. Eodem anno Iuſtinianus, provt pontifici Agapeto promiſerat, damnationem Anthimi

ſibi confirmandam ſuſcepit. itaque Orientis epiſcopis advocatis, cum nonnulli etiam ex Italia ab Apoſtolica ſede prius miſsi adeſſent, Concilium habuit in ædibus S.Mariæ Dei genitricis prope magnam eccleſiam, cui Menas epiſcopus vrbis præſedit. ibi VI Nonas Maias, cum epiſcopi, & abbates Orientis eoſdem libellos, quos Agapeto adverſus Anthimum obtulerant, edidiſſent, placuit, vt Anthimus adeſſe intra certos dies iuberetur, negociúmque eius conquirendi certis epiſcopis datum eſt. Pridie nonas, convocato iterum Concilio, cum epiſcopi ſe reperire illum potuiſſe negarẽt, nouus ad ſe ſiſtendum dierum terminus eſt præſcriptus, aliiſque epiſcopis eius inquiſitio data, atque hoc idem tertiùm, cum VI Idus conveniſſent, eſt factũ. Ad extremũ, cum XII Kal. Iunias iam quartùm convocati nuſquam Anthimum reperiri, neque ad dicendam cauſſam iam ter citatum occurrere animadverterent, ſententiam in eum tulerunt, in qua Agapeti auctoritatem ſequentes, ipſum cõmunione, Eccleſia, & nomine Catholico ſpoliarunt, eo nomine, quòd contra ſacras leges Eccleſiam invaſiſſet, & decreta Catholica reſpuiſſet. præcipuè autem Menas ſententiã in eum tulit, cui reliqui ſubſcripſerunt. Inde pridie Nonas Iunias, cum iidem epiſcopi in eodem loco coiſſent, Theodorus Imperatoris Referendarius quoſdam libellos epiſcoporum, abbatúmq; contra Seuerum, Petrum, & Zoaram hæreticos Eutychianos Iuſtiniano porrectos protulit. quibus recitatis, patres ſummo conſenſu eos anathemate perculerunt, Mena item epiſcopo ſententiam pronunciante. quibus rebus cognitis, Iuſtinianus VIII Idus Auguſti edictum & ipſe edidit, in quo ſententiam Agapeti, & Concilij primùm contra Anthimum, deinde contra Seuerum, Petrum, & Zoaram confirmauit. atque Anthimum in vrbe eſſe Conſtantinopolis vetuit. Ex quibus rebus declaratur, falſos eſſe eos, qui Iuſtinianum Eutychis hęreſim approbaſſe, & pro Anthimo cum Agapeto iurgaſſe, memoriæ tradiderunt, adverſus ipſa Conciliorum acta, quæ illi aut nõ legerunt, aut lecta certè poſthabuerunt. Inde III Kal. Octobris Petrus Hieroſolymorum epiſcopus ſuorum epiſcoporum Concilio habito, hæc eadem omnia confirmauit.

CARO-

CAROLI SIGONII HISTORIARVM DE IMPERIO OCCIDENTALI,

LIBER OCTAVVSDECIMVS,

QVI EST REGNI GOTTHORVM *in Italia tertius.*

VITIGES REX.

NTERIM Vitiges rex cũ Gotthis, qui ſecum aderant, Romã perrexit. ibi, nece Theodahati perſpecta, Theodiſclum filium eius ſtatim in cuſtodiam tradit, atq; oratione ad Gotthos habita docet, ſe Rauennam petere velle, & bellum in Gallia cum Francis conficere, vbi maior pars Gotthorum ſit occupata: atque, eo finito, in Beliſarium ſe convertere. quod iter pro fuga nõ eſſe accipiendum, cum commodi, non metus cauſſa ſuſcipiatur. De Roma non eſſe, cur laboretur. nam Romanos fidelem operam pręſtituros, & ſe firmo Gotthorum præſidio relicto ad eam adverſus omnem impetum defendendam celeriter reverſurum. Hoc à Gotthis conſilio collaudato, Siluerium pontificem, & ſenatum, ac populum ad fidem erga Gotthos tuendam hortatus eſt, iuſtiſsimo Theodorici imperio memorato, atque, eis in hæc verba ſacramẽto adactis, & quattuor Gotthorum millibus cuſtodiæ vrbis cũ Laudere præfecto relictis, cum cetero exercitu Rauennam contendit, multis ſenatorij ordinis obſidum loco ſecum adductis. quò vbi pervenit, vt Imperium magis ſtabiliret, Mataſuentam Amalaſuentæ filiam, virginem eximiæ pulchritudinis, vxorem ſibi deſpondit, & Gotthos ex omni Italia cõtractos armis inſtruxit. Paullo antè Theodahatus, cum citimã Galliæ portiunculam Francis ſe remiſſurum, & aureorum viginti millia traditurum, ſi ſibi adverſus Beliſarium auxilio eſſent, ſpopondiſſet, rebus nondum abſolutis, erat mortuus. itaque Gotthi adhuc, duce Martia, illam regionem tenebant. Hos igitur Vitiges cum ſe nec tuto ſui ſubſidio venire, neque ſatis adverſus Francorum impetum roboris videret habere, ſi ipſe Romam cum vniuerſo exercitu ſe reciperet, primoribus adhibitis ita diſſeruit, præſtare, vt Francis Galliam, & promiſſam à Theodahato pecuniam darent, quàm committere, vt ſe cum Beliſario iungerent. facilè enim poſt partam victoriam amiſſa recuperari omnia poſſe. atq; ita extempló legatos, qui Galliam, & pecuniam traderent, ac ſocietatem cum Francis componerent, miſit. hi fuere reges Childebertus,

Theodebertus,& Clotharius,qui,partitis inter se pecuniis,amicitiam pepigerunt,ita tamen, vt clam se summissuros ex alienigenis subsidia dicerent.nā apertè arma adversus Romanos sociare non posse, quòd paullo antè promisissent,Imperatori se auxilia prǽstituros. quibus rebus confectis, legati Romā redierunt, & Vitiges Gotthos, ac ducem Martiam ex Gallia revocauit. Dum hęc à Gotthis aguntur,Belisarius Neapolim,itémq; Cumas præsidio confirmauit.neq; enim vllus alius munitus erat in Campania locus. Romani verò eundem Romæ exitum fore,qui fuerat Neapoli,veriti, Siluerio pontifice cohortante,Fidelium Mediolanensem, Athalarici quondam quæstorem, ad Belisarium miserunt, monitum, se, si propius accesśisset,vrbem tradituros. quo nuncio accepto,ille via Latina iter ingressus est, Appia ad læuam dimissa. Hoc cognito,Gotthi, qui se propter paucitatem defendere vrbem non posse videbant,permittentibus Romanis,Rauennam abierunt,Leudere præfecto præ pudore præsentis fortunæ manente. contigit autem, vt eodem die Gotthi porta Flaminia exirent, & Belisarius Asinaria exercitum induceret. Is verò fuit IIII Idus Decembris, vt Euagrius,& Anastasius scripsit.Belisarius ingressus Leuderem præfectum,& claues portarum vrbis ad Iustinianum properè misit,atq; evestigiò mœnia multis in locis collapsa farcire instituit. & propugnaculis prominentioribus factis à lęuo latere muri structurā aliam excitauit, &,ne ab ea parte,dum sui cum hoste contenderēt,ab iis,qui ad sinistram mœnia oppugnarēt, peti posset, fossam circa muros altiorem perduxit. Romani vt singularem Belisarij in extruendis propugnaculis solertiam mirificè collaudabant, sic maxima admiratione afficiebantur, si obsidionem timeret, cur sibi vrbem ineundam putasset, & quonam pacto in angustiis rei frumentariæ in vrbe longè à mari remota obsidionem laturus esset, in tam lato præsertim murorum ambitu, & vrbe hostilibus tam facilè incursibus patente. Quæ vbi Belisarius accepit, omnia ad tolerandam obsidionem necessaria præparauit. nam & frumentum ex Sicilia advehendum curauit, atque in publica horrea contulit.& Romanos ex agris in vrbem omnia comportare coegit, ac murorum ambitum ad Tiberim vsq; muniuit. Interim Samniū,Calabria, & Apulia, ac demum etiam Beneventū in potestatem Belisarij deditione venerunt. quo pacto Italia tota à freto Romā vsque iuris Romani effecta est. Tuscia inde eius iussu per Massagetas duces,Narnia per Bessam, Spoletum,& Perusia,& alia circumiecta loca per Constantinum recepta.quibus nunciis exterritus Vitiges,Vnilam,& Pissam præfectos cum valido exercitu eis obiecit.qui non longè à Perusia cum Constantino congresśi, post ancipitem pugnam,amisśis omnibus, in potestatem eius venerunt. Vitiges,dum Martiam cum Gotthis ex Gallia opperitur,Asinarium, & Vligislaum pręfectos in Dalmatiam cum maximis copiis misit, datis mandatis, vt ex locis

cis

cis Sauo propinquis barbaros excirent, & Salonam invaderent, ac classe summissa oppidum terra, marique circunsederent. Asinarius in Sauiam profectos barbaros conscripsit, Vligislaus, solis Gotthis adhibitis, in Liburnia apud Scardonam cum Romanis conflixit, & in oppidum Burnum fuga se referre coegit. Constantinus autem de apparatu Asinarij certior factus Salonæ timens, omnes, qui in præsidiis erant, monuit, vt se fossa munirent. atque ad ferendam, si admoueretur, obsidionẽ se comparauit. Asinarius inde cum Vligislao coniunctus accessit Salonam, &, castris ad vrbem locatis, & militibus in naues impositis vrbem terra, marique cœpit oppugnare. Romani verò, eruptione ex vrbe facta, in naues invecti alias in fugam egerunt, alias demerserunt, quasdam etiam vnà cum militibus in potestatem redegerunt. quare Gotthi obsidionem vrgere eo acriùs instituerunt. Postero inde anno, quem post consulatum Belisarij secun- 537
dum appellabant, Vitiges cum vniuerso exercitu equitum, peditúmque centum quinquaginta millibus iter Romam Februario mense intendit, tanta vrbis potiundæ fiducia, vt obvios rogaret, num Belisarium Romæ deprehensurus esset. neque enim illum se expectaturum putabat. eius adventu cognito, Belisarius Bessam, & Constantinum ad se venire, relictis in oppidis Tusciæ pręsidiis, iussit. ob id Constantinus, paruo Perusiæ, & Spoleti pręsidio constituto, maturè discessit. Bessas autem, dum lentiùs agit, in suburbanis Narniæ à præcursoribus Vitigis deprehensus prœlium conserit, mox ab ingruente multitudine pressus Narniam se recipit, ac, militibus quibusdam custodiæ relictis, cum reliquis Romam ire contendit. Vitiges vnum Belisarium petens, Perusiam, Spoletum, & Narniam sibi non putauit attingenda, ac per agrum Sabinum ad pontem Anienis accessit, tribus passuum millibus ab vrbe distantem. ad quem Belisarius turrim constituerat, ac pręsidium imposuerat, vt aliquantisper incursum hostium retardaret, quoad Romani ex agris in vrbem necessaria comportarent. noctu verò qui in præsidio pontis erant, multitudinem Gotthorum conspicati, clam eruptione facta, in Campaniam secesserunt. itaq; sequenti die Gotthi, refractis turris foribus, transierunt. Belisarius autem huius irruptionis ignarus cũ mille equitibus ad pontem pergere cœpit, locum exploraturus, vbi castra commodiùs collocaret. atque ita ex inopinato in hostes incidit pontem traiicientes, atque inuitus cum nonnullis eorum manum conseruit. cum autem equo insigni veheretur, Gotthi à transfugis eum Belisarium esse docti, omnes in eum iaculari, hortantibus se invicem singulis, instituerunt. ille verò se in omnes partes convertens, quos obvios habebat, obtruncabat. quo minus autem hostium telis obrueretur, armigeri eius prohibuerunt, qui prælatis clypeis convolantes vndique sagittas exceperunt, & supervenientes Gotthos vmbone propulsauerunt, hoc in certamine

Gotthi

Gotthi non minus mille hominum, eorúmq; fortissimorum desiderarunt. Belisarius etiã multos, eósq; præstantes, in primísq; Maxentium armigerum perdidit, fortuna in eo secundissima vsus, quòd ab omnibus petitus nullo vulnere sit affectus. Romani Gotthos equites vsq; ad castra fugarunt, inde à peditibus integris, equitibúsque adiunctis repulsi sese in collem proximum receperunt. atq; inde deiecti equestri prœlio facto, Gotthis in terga hærentibus, ad portam Salariam pervenerunt. quam custodes aperire detrectarunt, veriti, ne simul cũ suis hostes reciperent. neq; enim Belisariũ, vt qui cruore oblitus esset, internoscere despiciendo è turribus poterant, præsertim verò cùm eũ in acie cecidisse, primi nuncij detulissent. Cum autem Gotthi, cõfluentibus auxilio suis, fossam transire, & Romanos invadere statuissent, Romani sub murum, & in citeriore parte fossæ globum fecerunt, ac, Belisario duce, vno agmine in hostes incurrerunt, atq; repentina per tenebras impresione adeo perculerũt, vt omnes in fugam se dederint. quos Belisarius non magno spatio insectatus, in vrbem ilico se recepit. prœlium oriente sole cœptum in noctem vsque productũ est. Belisarius, militibus omnibus in muros contractis ignes multos fieri, & per totam noctem vigilias agi iussit, ac mœnia lustrans, singulis portis aliquem è primoribus præfecit, &, ne loco iniussu suo mouerentur, præcepit. Inter hæc Vitigis iussu Satrapa quidam ad portam Salariam progressus, Romanis perfidiam, & imprudentiam obiectauit, quòd à fortissimis Gotthis ad imbelles Græculos defecissent, qui se tueri non possent. Belisarius verò Romanos hortatus est, vt bonum animũ haberent, & Gotthos celeriter eversum iri sperarent. in quo multis risum exciuit, considerãtibus, ipsum ægrè ex eorum manibus evasisse. &, cũ multum noctis processisset, atq; adhuc ieiunus esset, vix ab Antonina cõiuge, & suis, vt aliquid cibi sumeret, est inductus. Postridie Gotthi obsidionẽ vrbis instituerunt mense Martio, Procopio, atq; Anastasio testibus. habebat ambitus vrbis portas quattuordecim, & portulas quasdam. hanc cum Gotthi pro magnitudine circundare vniuersam non possent, sena castra ad portarum intercapedines posuerunt, septima verò vltra fluuium Neronianis in campis fixerunt. his Martia dux præpositus est, ceterísq; singulis singuli. His actis, omnia opera, quibus aqua in vrbem inducebatur, intercidi sunt cœpta. Belisarius autem custodes in muris disposuit, muros ab vtraq; parte Tiberis extruxit, ac sibi Pincianam, & Salariam portam custodiendam assumpsit, quòd ab ea parte facilior esset vrbis oppugnatio, & Romanis indein hostes exitus pateret. Prænestinæ Bessam, Flaminiæ Constantianum præfecit. quam priùs inædificatam ingenti mole obstruxerat. intercisis aquæductibus, non solùm vsus aquæ ad potum, sed etiam ad molenda frumenta ademptus est. accedebat, quòd neque iumenta ad versandas eius muneris caussa molas suppetebant,

quòd

quòd vix necessarios ad bellum equos tolerarent. huic incommodo Belisarius hoc remedij attulit. Sub fornice pontis ad Ianiculum pertinentis lembos cum molis collocauit, easque vi aquæ per angustum decurrentis volui instituit. qua re animaduersa, Vitiges magnos arborum stipites, & cadauera Romanorum nuper interfectorum flumine demisit, atque eis in scaphas deferendis molarum machinas labefecit. Belisarius autem, ne detrimentum ex ea re acciperet, ferreas cathenas à ponte suspensas in vtrasque ripas transmisit, atq; ita omnia, quę flumine deuoluebantur, aggerata detinuit, ac postea in terram attraxit. atque ita hostium conatus elusit. Balnearum tamē vsui, & aquę potui non potuit subveniri. itaque, cum neque curari, neque lauari, neque potare multitudo posset, ac prætereа mœnibus custodiendis inuigilare assiduè cogeretur, atque agros, & tecta sua vri à Gotthis ex mœnibus prospectaret, ægrè ferre cœpit, quòd tantis malis insons afficeretur. itaque Belisario liberius maledicere, quòd sine idoneo præsidio ausus esset cum Gotthis bellum suscipere, atque eadem etiam senatores ei exprobrare. quibus rebus cognitis, Vitiges, vt res Romanas maiore tumultu misceret, oratores in vrbem misit, qui ad Belisarium, præsentibus senatoribus, & exercitus ducibus, ita loquuti sunt: Si viribus suis confisus hoc bellum intulisset, posse eum è muris Gotthorum copias cum suis comparare, si audacia fore, vt breui temeritatis suæ pœniteret. proinde ne Romanos diutius miseros haberet, quos Theodoricus florentissimos esse & beatissimos voluisset, nec regi Italorum, atq; Gotthorum resisteret, cum ipse inclusus, ac de se solicitus Romæ sederet. Vitigem liberam ipsi abeundi potestatem permittere, Romanis, venia proditionis facta, pristinam benignitatem spondere. quibus Belisarius, belli arbitrium non in eorum esse potestate, sed sua. se autem daturum operam, vt Gotthi vix locum inter senticeta ad caput occulendum reperiant. se, cum Romam cepit, alienum nihil occupauisse. Gotthos prædonū more eam cepisse, atq; inuitis pristinis possessoribus, tenuisse. falli autē, si se eam recuperaturos sperent. eius certè voti, viuente Belisario, compotes non futuros. Romanis tacentibus, neque ad ea, quæ de proditione illi dixerant, respondentibus, Fidelius vir antiquæ virtutis Gothos irrisit, & ea, quæ dixerant, refutauit. Legati in castra reversi roganti Vitigi, quo animo esset Belisarius, nunquam eum metu cessurum asseruerunt. hac ille spe destitutus animum ad oppugnationem vrbis adiecit. itaque turres ligneas cōstruxit, quæ murorū altitudinem adæquabāt, atq; eis ad angulos rotas subiecit, à bobus quocūque ipse vellet, adducendas. scalas multas parauit, quæ ad pinnas vsq; pertinerent, arietes ingentes expediuit, quibus admotis muros vehementius verberaret. ligna, arundines, & cetera eiusmodi congessit, vt fossas æquaret, & per eas ad muros machinationes adduceret. inde post viginti dies has ꝓmouere machinas cœpit. ac Roma-

nos conſpicantes ipſarum nouitate,ac magnitudine obſtupefecit. Beliſarius verò inſtructam aciem cum machinis adventantem proſpe-ctans,in riſum prorupit, ac quieſcere milites, donec ſignum accepiſſent, præcepit. poſtquam illi foſſæ appropinquarunt, ipſe primus in armatum quendam hoſtium ducem arcum intendit,ac,gutture iaculo traiecto,ad terram ſtrauit, inde in alterum iaculatus pariter morte affecit. ex quo animus Romanis, & ſpes futuræ victoriæ ex tam felici principio acceſsit. inde, ſigno dato, ſagittas iacere exercitum innuit vniuerſum.itaque, cadentibus repente bubus, machinæ conſtiterunt. ex quo Gotthorum conſilium ludibrio fuit, qui ſe boues impunè ad muros putarunt poſſe adducere. hac ratione propulſus à mœnibus Vitiges,ingenti Gotthorum manu ibi relicta, quæ telis in propugnacula iaciendis Beliſario recedendi poteſtatem adimeret, ad alteram muri partem circa portam Præneſtinam, quam Viuarium appellabāt, reliquos duxit, machinis, arietibus, ac turribus aliis eò ſecum adductis.quæ dum aguntur, alia manus ex altera parte portam Aureliam, quæ S.Petri iam tum dicebatur,invaſit,hoc modo: Erat extra portam moles Hadriani ad lapidis iactum procul à mœnibus,quæ porrectis muris eorum quaſi pars effecta turris altiſsimæ ſpeciem referebat. hāc leui præſidio Conſtantianus tenebat, quòd murus ſubterlabente flumine non poterat oppugnari.Cum autem audiſſet,hoſtes flumen trāſire velle, muro diffiſus, qui ad fluuium erat, cum paucis eò accurrit, maiore parte ad portam,& molem cuſtodiendam relicta. Gotthi verò portam, & molem ſine machinis invaſerunt. ſcalas inde afferentes multitudine ſagittarum cuſtodes deterruere, prætentiſq; ſcutis Perſicis,ad mœnia ſucceſſere, & ſub porticum ædis Sancti Petri furtim venere. inde, cum de improviſo apparuiſſent, ita rem aggrediuntur, vt Romani ne baliſta quidem vti in eos poſſent. tum validiùs incumbere, ac crebris ſagittis propugnacula lacerare, & ſcalas admouere. ita circunventi qui de mole pugnabant,ac de ſe ſoliciti, ſtatuis ipſius molis diffractis, ingentia fragmenta in hoſtium capita devoluerunt,atq; ita oppugnationem remittere coegerunt, atque ingenti clamore propellentes, ac tormentis inſectantes in magnum tumultum coniecerunt. Conſtantianus autem,fugatis eis, qui tranſitum amnis tentarāt, pedem rettulit. Ad portam Pancratianam cum Gotthi perveniſſent, propter loci accliuitatem nihil profecere. Flaminia non eſt tentata,vt præcipiti loco ſita. Non longè à Pinciana erat muri pars lapidū laxata compage ſoluta,ab imo ad ſummū ſciſſa, & reliquo muro modò prominentior,modò retractior.quam cū inſtaurare Beliſarius vellet,reſiſtere Romani,S.Petrum eius curam ſuſcepturum aſſeuerantes. ea pars à Gotthis intacta miraculo omnib. fuit. Apud Salariā Gothus quidā proceræ ſtaturę haudquaquam inter ſuos obſcurus arbori propinquę inſidens, cū ſagittādo ꝓpugnacula divexaret, notabili caſu oppreſſus eſt.

est. siquidem tormento à Romanis ad læuam turris ex improviso locato traiectus arbori, veruto in stipitem altius descendente, affixus est. qua re conspecta, Gothi exterriti extra sagittæ iactum recessere, neque amplius molesti propugnaculis extitere. Bessas autem, Peraniusque, vbi Vitigem acrius è regione Viuarij insistentem videre, Belisarium statim sui auxilio evocauerunt. cuius adventu, & oratione milites recreati sunt. erat ab ea parte locus planior, & ad invadendum opportunior, muro ita dissoluto, vt lateres haud multum in sua compage consisterent. huic verò muro alium veteres sine propugnaculis adiecerant, atque intra eum leones, & alias bestias coniecerant, vnde Viuarium dicebatur. hunc igitur exteriorem murum suffodi Vitiges iussit, quòd, eo occupato, facilè se potiturum mœnibus vrbis invalidis confidebat. quod vt Belisarius sensit, paucis in propugnaculis relictis, quidquid roboris erat, apud se tenuit, & ensibus tantùm instructos ad portas traduxit. & Cyprianum in Gotthos Viuarium irrumpentes immisit. quibus obtruncatis, ac reliquis in angustiis, dum evadere tentarēt, tumultum agentibus, Belisarius apertis portis copias vniuersas emittit, atque omnes in fugam præcipites agit, & postremos carpendo cōcidit, ac, ceteris in castra compulsis, machinis incēdium intulit. quæ flamma altiùs excitata maiorē hostibus pauorē incussit. eadem fortuna ad portam Salariam dimicatum est. ex ea enim erumpentes Romani, fugatis, cæsisque hostibus, etiam machinas incenderunt. ita ab omni parte à muris abscessum est. ex Gotthis triginta millia desiderati, multò plures vulnerati. nocte sequenti vtrinque vigilatum. Gotthi mœsti pro castris stationes habuerunt. Romani in muris alacres triumpharunt, & partis hostium spoliis Belisarium in cælum laudibus extulerūt. Belisarius litteras ad Iustinianū misit, in quibus, rebus, quas gessisset, expositis, (quoniam maiorem partem in Siciliæ, & Italiæ præsidiis reliquisset) sibi tantùm quinque hominum millia relicta esse docuit, se verò oppugnari ab hostibus hominū sexaginta millibus. rogare, vt arma, & supplementum mitteret, quò paribus viribus adversus hostes posset cōsistere, idque eum cùm dedecoris fugiendi caussa, tum Romanorum salutis gratia enixè facere oportere. Romæ vrbis amplissimū ambitū esse, neque nisi maximo hominum numero custodiri posse. Romanos, obsidione pcedēte, facilè animos mutaturos, aut necessitate, & fame adactos ad hostem transituros. se verò non nisi morte cessurum. Postridie verò edixit, vt Romani vxores, & liberos, & imbellem multitudinem, ac seruos ad vrbis custodiā non necessarios Neapolim trāsportarent. non enim se posse ex diutina obsidione consuetudinē in præbēdo cōmeatu seruare, sed dimidiatam solummodo annonæ portionē in dies singulos diuisurum, pro reliqua verò pecuniam præbiturū. omnes paruerunt, atque alij mari, alij via Appia in Campaniam contēderunt. neque enim vllum ab hostibus periculum erat, cùm totam vrbem non cingerent,

gerent, nec parua manu abscedere à castris auderent. alij ex Campania in Siciliam, aut quò cuique commodius fuit, sunt avecti. inde cohortes militibus semiplenas ex ciuibus licèt imbellibus suppleuit, & onera custodiarum subire vigilando præcepit. Theodora Augusta à Vigilio de Siluerio pontifice ante suum adventũ creato certior facta, quod à Vigilio elicuerat, id ipsum à Siluerio quoque contendere non dubitauit, vt, Mena episcopo deiecto, Anthimum restitueret. quod vbi Siluerius accepit, licèt horroris plenus, nequaquam se commissurum, vt hominem legitimè condemnatum reduceret, dixit. quo responso illa incensa mandata ad Belisarium misit, vt Siluerium de sede excogitata caussa deiiceret, atq; ei Vigilium subrogaret. ita, dolo in caput Siluerij composito, Marcus scholasticus, & Iulianus prætorianus repente crimen in Siluerium detulere, nempe ipsum litteras ad Vitigem scripsisse, vt ad portam Asinariam iuxta Lateranum veniret, nam se ei vrbem cum Belisario traditurum. quibus productis, Belisarius, cum VI Idus Maias XV indictione in ædes Pincianas se cõtulisset, eo nomine Siluerium ad se vocauit, sed clã in auctoritate esse Augustæ præcepit. Siluerius autem, imperio eiusmodi detrectato, abiens, in basilicam S. Sabinæ se contulit. deinde, Photio Antoninæ filio misso, interposito incolumitatis sacramento, revocatus, licèt dissuadentibus amicis, repetiit. VI inde Kal. Iunias iam tertiùm accersitus, licèt apertas iam cernẽs insidias, adiit. verùm tum solus ad Belisarium, & Antoninã est intromissus. eò verò vbi venit, dum ab Antonina de proditione cõflata interrogatur, subdiaconus primæ regionis pallium de collo eius abripuit, &, pontificio ornatu detracto, monachi vestimentum iniecit. quo facto, Sixtus regionis sextæ subdiaconus egressus foras clero nunciauit, Siluerium pontificatu se abdicasse, & monachum induisse. proinde se ad alium pontificem subrogandum pararent. inde post sex dierũ spatium Vigilius Belisarij suffragatione suffectus est. Siluerius autem Pataras in Lyciam relegatus est. huius mali auctorem Vigilium fuisse sensit Siluerius, cum biduo ante, id est VIII Kalen. Iunij scripsit ad eum, ipsum, Bonifacio viuente, sedem eius ambisse, tum verò nouum scelus in sedem Apostolicam inducere tentare, vt, se depulso, locum suum inuadat. IX inde Kalen Decembris Amatori episcopo de statu suo quęrenti sic respondit: *Quibus malis affectus sim, exponere omnia nequeo. in primis Patricia mihi infesta erat quòd non restituebam Anthimum suis meritis ab Agapeto decessore meo ecclesia Constantinopolitana depulsum. iussu etiam eius exorti sunt testes, qui ea mihi crimina intulerunt, quorum insons sum. Cum autem multi de illa accusatione laborarent, timuit Belisarius, & me ad se pacatè adire iußit pro quibusdam Ecclesiæ negociis in Palatium Pincianum, & ad primum, ac secundum uelum retinuit omnem clerum, ac populum, qui mecum erat, & me solum, ac Vigilium diaconum meum introire permisit. quem retentum, & ante Patricium deductum miserunt in exilium, in quo ego sustentor pane tribulationis, & aqua angustiæ. ego propterea non dimisi, nec dimitto officium meum, sed cum episcopis, quos con-*

congregare potui, eos, qui talis erga mē commiſerunt, anathemate perculi. & vnà cum eis Apoſtolica, & ſynodali auctoritate ſtatui, ne quis eo modo decipiatur, quo ego deceptus ſum. ſimiliter ſanctorum patrum decreta confirmans, decreui nec falſos, nec inimicos accuſatores, aut teſtes aduerſus epiſcopos admitti oportere, neque eis obeſſe poſſe. Hoc crimen proditionis, quod in Siluerio fictum fuit, in quibuſdam ſenatoribus locum invenit. quos vt ſuſpectos, teſte Procopio, Beliſarius eiecit. claues portarum, atque cuſtodes earum in ſingulos menſes mutauit, & ſingulis noctibus alios, aliosq́ vigilibus ipſis præfecit, & milites ad foſſas excubituros canes ſecum habere voluit, vt nemo vel è longinquo mœnia invaſurus lateret. Per eoſdem dies fuere, qui Gentilium revocare conſuetudinem voluerunt, vt Ianum in bello aperirent. qui ad pœnas conquiſiti deprehendi non potuerunt. his incommodis Viriges inflammatus Rauennæ ſenatores Romanos, quos obſidum loco habebat, interimi iuſsit. ex quibus nonnulli in Liguriam evaſerunt. hinc Portum oppidum nullis ſtationibus cuſtoditum occupauit, & mille hominibus in præſidio relictis, ad caſtra revertit. ita, cum ab ea parte per Tiberim commeatus ſublata ſubvectio eſſet, (neque enim ab Hoſtia nauigatio idonea erat) naues ad Antium onera exponere cogebantur, quod iter vnius diei diſtabat ab Hoſtia. atque inde magno labore ad vrbem referebantur. hæc viginti diebus Viriges ab vrbis oppugnatione perfecit. Interim Martinus, & Valerianus Conſtantinopoli militum ſupplementum adducentes, ad Beliſarium pervenere. quorū maxima pars Hunni erant, Sclauini, & Antę trans fluuiū Iſtrum habitantes. eorum adventu erectus Beliſarius Gotthos leui excurſione laceſſendos putauit. ac Traianum ducem cum ducentis equitibus ſcutatis adverſus eos iuſsit exire, & ad eum progreſſos proximum tumulum occupare. & ſi ab hoſtibus peterentur, ſagittis eos propellere. quibus deficientibus, fugam capeſſere, & ſeſe ad vrbem recipere. nam tormenta, & artifices in muris paratos habebat, qui illos auidiùs inſectantes ſagittis conficerent. Traianus egreſſus mandata omnia diligenter expleuit. ita ex Gotthis ad vrbem procurſantibus non minus mille occiſi. Paucis pòſt diebus Mundilam, & Diogenem cum trecentis equitibus egredi, atque hoſtem ad ſe attrahere eodem artificio iuſſit. atque ita non minus tum quoque hoſtium ex mœnibus interfecit. tertiò Oilandum cum trecentis delectis emiſit. atque ita tum quoque rem ex ſententia geſsit. his tribus eruptionibus Gotthorum quattuor millia abſumpta ſunt. hunc morem Viriges imitatus, equites quingentos emiſit. quibus ad locum editiorem non longè ab vrbe progreſsis, Beliſarius Beſſam cū mille delectis viris obiecit, atq; à tergo adortus, multis obtruncatis, ceteros in campum deſcendere compulit, & adverſo prœlio pugnantes cæcidit. pauci, qui in caſtra redierunt, ab Viuige tanquam ignaui, ſocordesq́; increpiti. poſt tertium inde diem trecentos delectos ex omnibus caſtris emiſſos Martinus, & Valerianus cum

mille,& quingētis egressi exceperunt,&,prœlio equestri facto,in fugā versos ad vnum occiderunt.quibus ex cladibus ingens in castris Gotthorū pauor est ortus.Romani verò Belisarium laudare,ac pro miraculo virtutes eius suspicere, quòd paucis multos deleret.inde Gotthi neq; muris insultare, neq; Romanos insequi, sed eos tantùm à castris arcere. Posthæc Belisarius Romanorū id petentium voluntate cōmotus vniuersi prœlij fortunā experiendam censuit,atq; idem etiam Gotthi tot aduersis eruptionibus fessi cupiebant. itaq;,re vtrinque constituta,Belisarius Romanos ita est alloquutus : Se,nō quòd hostium vires timeret, aut militum virtuti diffideret, hucvsque prœlium distulisse, sed quia ex incursione agendo res prosperè succedebat.nunc quoniam eos summa pugnandi cupiditate ardere videret,se eorum studium non moraturum. ac satis se scire, maximas copias ab exiguis virtute sæpe deuictas.orare,ne pristinam militiæ gloriam, & spem victoriæ alacritate sua ostentatam minus constanter, fortitérve pugnando corrumpant. atque, his dictis, inter portam Pincianam, & Salariam exercitū eduxit, paucis in campos Neronianos cum Valentino equitum præfecto præmissis, qui initium pugnæ facerent, neque hostium castris appropinquarent, sed tantùm se assiduè impetum facturos ostenderent.opifices autem,& rei bellicæ rudes cum reiecisset,ne in medio pauentes certamine omnia perturbarent, hos tamen omnes vltra portam Pancratianam supra Tiberim collocauit, vt ibi quiescerent, donec signum accepissent. Ab altera parte Vitiges ad suos loquutus, mala omnia,quæ illis patienda essent, si penes Romanos victoria esset,exposuit, atque exemplum eis Vandalorum proposuit,qui,regno amisso,in seruitutem vnà cum cōiugibus, & liberis essent abstracti.victoriam eos relaturos, si virtutis pristinæ memores morti libertatem prætulerint.nam ipsos non solùm multitudine, sed etiam fortitudine longè præstare,Græcos autem maiora viribus Gotthorū inflatos malis audere.atque,his dictis, inde aciem ad prœlium instruit, peditibus in medio,equitibus in cornibus collocatis. Prima luce vtrinque cōcursum est.vbi Romana res superior fuit,& Gotthi sagittis icti cadebant, sed tamen,in locum cadentium succedentibus properè aliis,nulla inclinatio fiebat.demum Gotthi,multis amissis,in castra cōpulsi se receperunt.In Neronianis autem campis Gotthos sæpe Romani,Valentino duce, lacessiuerunt.verùm illi haudquaquam se cōmouerunt, turbam opificū imbellem timētes,ac milites strenuos,qui opifices essent, rati,eosq; insidiarum tempus quiescēdo expectare arbitrati.inclinātē in meridiē sole, à Romanis repente irruētibus tandem pulsi in proximos colles se subduxerūt.atq; inde,cum aliquantisper quieuissent,Romanos in castra se recepisse sua cōspicati,ex improuiso eruptionē fecerunt, & in turbam inconditam, atque in auehenda præda impeditam incurrerūt,eamq; partim conciderunt,partim castra sua deserere compulerunt.

pulerunt.Dum hæc in Neronianis campis geruntur,alter Gotthorum exercitus quàm proximè castra scutis munitus, dum se ab invadentibus Romanis tuetur,magnam equorum edidit stragem.qua ex re Romani alij vulneribus acceptis,alij equis amissis, prœlij ardorem remiserunt.qua re animadversa, Gotthorũ equites ex dextro cornu in hostes invadunt,& Romanos ad peditatum se referre compellunt. quem impetum cum sustinere pedites non possent, vno cum equitibus agmine diffugere, atque, hostibus incumbentibus, cecidere. Pigripio duce in acie post multas res fortiter gestas occiso, Tarmutus dux alter vulneribus plenus aufugit. atque ad portam Pincianam progressus, ibi procubuit. & sublatus à commilitonibus post duorum dierum spatiũ expirauit. ea re perculsi Romani custodias intentiùs egere, & portas occlusere,& suos tumultuosiùs ad portas refugientes, ne simul hostes reciperẽt,exclusere.quos insequuti vsq; ad fossas Gotthi, vbi Romanos suorum iam pereuntium auxilio exire viderunt,in castra se receperunt.Romani inde ab summo prœlio abstinentes, ad equestres collusiones se retulerunt, atque ita feliciùs rem gesserunt, cum equitatum pedites sequerentur. hoc modo Bessas, cum in medium processisset, tres equites Gotthorum fortissimos strauit, reliquos in fugam dedit. Constãtinus, cum sub vesperam cum Hunnis in campos Neronianos exisset,hostium multitudine circunventus ad pedes cum suis descendit,atque in angustias ad Stadium ferentes vias se recepit. vnde Gotthis magnã impunè cladem intulit. nam, dimidia suorũ parte amissa, fugæ se dare sub occasum solis coegit. Post aliquot dies Peranius per Salariam portam egressus,cum,fusis Gotthis, ipse converso impetu fugaretur,Romanus miles in foueam profundam delabitur. vnde, cum nec vocem edere, quia in proximo Gotthi erant, auderet,neque vllo pacto suo nixu evadere posset,ibi noctem vnam animi anxius mansit. postridie,Gotthis rursus in fugã actis, Gotthus simili casu in eandem fossam est lapsus. ibi ambo in communi periculo socij facti fidem inter se dederunt, se invicẽ seruaturos. deinde ambo vociferari validissimè instituerũt.quib. auditis,cũ proximi ad foueã accurrissent, cuiusnã ea vox esset,rogarũt,tum Gotthus,Romano de industria subticẽte, (nam ita vtriq; placuerat) patria lingua respondit,se nuper in eã ex fuga foueam decidisse,& vt restẽ demitterent, obsecrare.Illi, demisso fune,cum Gotthum se attrahere ducerent,Romanũ traxerunt. ac, caussa calamitatis accepta,inde etiam Gotthum eduxerunt. qui cum suos de fide Romano data docuisset,eum impunè dimittendũ curauit.hinc sæpe vtrinque equites exire,& prœlium commissum ad singulare certamẽ deducere,fortuna semper Romano fauente.Iam Romani ab re frumentaria laborare incipiebant.itaq; Gotthi enixè curare cœperunt, ne quid rerum necessariarũ in vrbem inveheretur, præsidio equitum inter duos aquæductus, qui via Latina sunt, posito, atq; munito.cum

autem

autem frumenta iam maturescerent, Romanorum audacissimi equis insidentes, & alios vacuos secum trahētes, noctu in segetes haud procul vrbe ruebant, desectasq́ iumento imponebant, atque hostium præsidium fallendo in vrbem deferebant, ingentiq́ pretio primoribus Romanorum vendebant. ceteri humiliores homines ex herbis vitam quærebant, quales intra mœnia spōnte nasci solent. quibus etiā abvnde suppetentibus equos alebant. quidam etiam farcimina ex carne morientium iumentorum confecta vendebant. quibus præsidiis deficientibus, Romani, ineunte autumno, non solùm inedia, sed etiam pestilentia laborare cœperunt. qua re cognita, Gotthi à prœlio cum eis committendo se abstinuerunt. Per eosdem dies Attalus cum militari stipendio Constantinopoli Tarracinam accessit. qua re audita, Belisarius Martinum, & Valerianum in campis Neronianis, & à Pancratiana porta equites sexcentos emisit, qui cum occurrentibus Gotthis manū conseruere. cumq́ vtrisque laborantibus subsidia subvenissent, acriore pugna facta Gotthi saucij in castra compulsi. quæ dum fiunt, Attalus cum pecunia Gotthis in certamen aversis, incolumis ab equitibus Belisarij exceptus in vrbem pervenit. Duobus malis, quæ humana superare natura non potest, fame, ac pestilentia fatigati Romani, petiere à Belisario, vt prœlio vno de summa rerum decerneret, neminem ei se subtracturum. neq; enim ad tantas vltrà perferendas miserias, aut vires, aut animum superesse. Belisarius eos consolatus, pugnam se differre in adventum exercitus, & classis, quā Constantinopoli expectabat, respondit. ac proinde, vt malorum acerbitatem subirent, & pugnæ ardorem in id tempus continerent, orauit. inde Procopium, à quo hanc historiam scriptam tanta diligentia sumpsimus, in Campaniam ad frumentum devehendum, & milites, equitesq́ colligēdos misit. equitesq́ emisit, vt rerum necessariarum in hostium castra convectionem, atque excursionem impedirent, & laxata in vrbe penuria eos obsiderent potius, quàm obsidionem perferrent. Antoninam coniugem Neapolim, vt à tumultu remotior esset, Magnū, & Sinditem duces Tibur, aliosq́ Albam in præsidium destinauit. Valerianum cum Hunnis prope ędem S. Pauli à Gotthis inviolatam, atque iuxta fluminis ripam considere ad hostium excursiones coercendas præcepit, atque muros tueri sine eruptione constituit. Igitur, cum Gotthi necessaria convehere in castra non possent, & ipsi in pestilentiam inciderunt, quæ magnam vim hominum sustulit. Procopius in Campania milites quadringentos contraxit, & frumenti maximum numerum in naues imposuit, & vnà cum Antonina classis curam suscepit. Constātinopoli verò Neapolim pervenerūt tria millia Isaurorum, Paulo & Conone ducibus, ad Hydruntem verò Thraces equites octingenti, Ioāne duce, quos vt incolumes in vrbem Belisarius adduceret, prœlio sibi lacessendos hostes à porta maximè aversa putauit. itaque, Flaminiæ portæ mole summota, per

Pincianam

Pincianam Traianam, & Diogenem cum equitibus mille emisit, iussos, vt hostes irritarent, atque ad se insequendum vsque ad muros attraherent. quo facto Gotthi provocati è castris omnibus prodiere, atque hos simulatam fugam capientes insequuti, vsque ad muros venere. quibus conspectis, Belisarius repente exercitum Flaminia porta eduxit, atque inopinantes adortus ad castra præcipites egit. quæ quo minus caperet, magna intercedente fossa effectum est. Gotthi inde de victoria desperare cœperunt, partim à pestilentia, partim à Romanis ita afflicti, vt ex magna multitudine ad paucos essent redacti, & verius iam obsidionem paterentur, quàm inferrent, omnibus rebus necessariis interclusi. vbi verò auxilia Romanis Constantinopoli venisse didicerūt, maiora etiam, quàm essent, fama referente, futuros casus reformidantes, de soluenda obsidione consilium habuerunt, atq; ea de re legatos ad Belisarium miserunt, qui in hunc modum verba fecerunt: Hoc bellum neutri parti prosperè cecidisse, si clades vtrinq; acceptæ, & viri strenui amissi spectarentur. duces aūt propriç gloriæ salutem subiectorū præferre debere, atq; ita omnes è medio difficultates remouere. se venisse, vt de bello dissoluendo agatur, ea præbendo, quæ vtrisq; sint profutura. Iussi inde dicere, quæ peterent, addiderunt, se iniuriam passos à Romanis, quòd cum societate cum eis copulati fuissent, armis sint appetiti. Gotthos Italiam Odoacri, non Romanis eripuisse, idq; Zenonem Imperatorem iussisse partim, vt terram suam exoneraret, partim, vt Odoacrem alienis armis, ac viribus vindicaret. Italia in potestatem adducta, se leges, ac Remp. Romanam seruasse. Theodoricum leges nullas nouas tulisse, neq; religionem violasse, templa Romanorum in summo honore habuisse, atq; omnibus, qui ad ea confugerint, pepercisse. magistratus Romanis tantùm, Gotthorum nemini detulisse. Gotthos consularem dignitatem, licèt donati ab Imperatore fuissent, respuisse. contrà verò Romanos iniustè facere, qui Odoacri Italiam iniquè possidenti permiserint, Vitigi verò optimo iure tenenti adimere velint. quamobrem æquum censere, vt ipsi abeant, & quæ sua sunt, sibi relinquant. Quibus Belisarius, falli eos vehementer, atq; errare. nam Zenonem Theodoricum misisse, vt Odoacrem Italia pelleret, non vt sibi Italiam vindicaret. neq; enim eiusmodi ingenio fuisse, vt tyrannum tyranno præponeret, atq; eam provinciam tyrannide liberatam sibi subiiceret, Theodoricum parta victoria ingratum se præbuisse. in eodem crimine esse qui aliena eripiūt, & qui erepta non reddunt. se Italiam Imperatori traditurum, non alteri proditurum. neque iniussu eius de bonis eiusdem statuturum. mitterent legatos ad eū, qui hæc deferrēt, atq; interim res in induciis essent. se ad hæc paciscēda esse paratum. His acceptis, legati ad Vitigem redierūt. inde, legatis vltro citroq; sæpius missis, de induciis agitatū. Interea Isauri classem ad portum applicuerunt, & Ioannis milites Hostiam pervenerunt. atq; vtri-

que ibi se adversus infestos incursus hostium confirmarunt. cum aūt
flumen ab hostibus seruaretur, per flumen onera subvehi non poterāt.
accedebat, quòd bobus labore confectis, neque via quæ est à Portu
Romam, trahendi facultas erat. nam altera, quæ est ab Hostia propter
paludes adiri nullo modo poterat. itaque maiores lembos delegerūt,
& altius circunquaque contabularunt, vt nautæ, vectoresq́ue sauciari
non possent, ac, sagittariis, oneribusq́ue simul impositis, prosperum na-
cti ventum nauigarunt, simul militibus, qui in altera erant ripa trahen
tibus, atque Isaurorum nauibus subsequentibus. vbi verò ad locum
quendam spirare ventus desiit, remis nixi rem prosperè confecerunt.
His repetita sæpius nauigatione invectis, nautæ discessere. iam enim
hiems imminebat. Datis inde invicem obsidibus, trium mensium in-
duciæ pactæ, cum eo, vt interim ab excursionibus ocium esset, & legati
Constantinopoli expectarentur. Eo anno Constantinopoli Iustinia-
nus templum magnum Sanctæ Sophiæ dedicauit. quod olim à Con-
stantino Maximo ædificatū, & nuper conflato in seditione incendio
consumptū ipse tanta operis magnificētia restituerat, vt se vicisse in eo
officio, vel ipsam Salomonis gloriā prędicaret. Theodora vero Augu
sta Romā misit, qui Vigilium pontificē monerent, vt Anthimū, quem-
admodum promiserat, ecclesiæ suæ restitueret. Cui Vigilius respondit,
se haudquaquā adduci posse, vt hominē hæreticū, & ab Agapeto, ac Sil
uerio decessoribus suis damnatum restitueret. quod illa ægrè tulit. sed
538 vltionem in aliud tempus reseruauit. Postero anno Ioanne, & Volu-
siano consulibus, dum res in induciis erat, Antoninę gener Hildigerus
cum magno equitatu ex Libya Romam pervenit. Gotthi verò, Vitige
non inuito, oppida Portum, & Centū cellas ad mare, & Albam in cō-
tinenti vltro deseruerunt, quòd, mari à Romanis occupato, vnde ale-
rētur, non erat. Quibus locis statim à Romanis occupatis, Vitiges per
legatos se per inducias iniuria affectum expostulauit. eaq́ue nisi redde-
rentur, se impunitam rem non permissurum ostendit. quos Belisarius
illusos dimisit. &, cum circa vrbanos vicos equites in hiberna misisset,
Ioannem Vitaliani sororis filium cum suo equitatu Albam in Picenū
ire iussit, monitum, vt, postquam solutas audisset inducias, repente in
agrum Picenum excurreret, & Gotthos cum familiis in seruitutem ad-
duceret, ac loca munita occuparet. Per eosdem dies Dacius episcopus
Mediolanensis, atque eius ciuitatis primores ad Belisarium venerunt,
petentes, vt modicum ad se præsidium mitteret. nam Mediolanum, &
totam Liguriam ad eum defectionem esse facturā. Constantianus Ma
xentio pretiosum pugionem abstulerat. qua re Maxentius ad Belisariū
delata ius sibi reddi postulabat. Cum autē Constātianus ea de caussa
Romam profectus pugionem reddere iuberetur, vsqueadeo ira est in-
citatus, vt acinace Belisarium appetierit. quare comprehensus iussu
Belisarij est occisus. Manētibus adhuc induciis, Gotthi insidias occul-
tè mo-

tè moliti sunt. quippe silentio noctis homines per aquæductum intercisum immiserunt. qui cum ad medium vrbis venissent, & locum eum, vnde aliàs in curiam descensus erat, Belisarij prouidentia obstructum reperissent, lapide quodam extracto, infecta re, discesserũt. Quoniam autem lumen per aquæductum visum à vigilibus Romanis audiuit, licèt illi lupi oculum se vidisse iactarent, explorari aquæductum præcepit. speculatores, cum lucernarum, & facum vestigia reperissent, & locum notassent, vnde lapidem extraxissent, dolum hostium rettulerunt. itaque pòst aquæductus intentiore cura est custoditus. Vbi dolus Gotthis non processit, vis tentata est. quippe hora prandij præter opinionem ad Portam Pincianam venerunt, vt, dum omnes auersi in cibum essent, muros inuaderent. quos vbi vidit Hildigerus, cum suis occurrit, eosq; in fugam conuertit. clamore autem excepto cum Romani ad muros aduolauissent, Gotthi in proxima castra se receperunt. Ne vi quidem felicem euentum adepta, Vitiges iterum ad fraudem se contulit. Fratres duos Romanos, qui ædes propè Sanctum Petrum habebant, pecunia data, corrupit, vt vinum custodibus eius loci donarẽt, & potantibus eis singulis poculis medicamentum ad soporem inducendum, quod ipse dedisset, infunderent. & in altera fluminis ripa lembos cum militibus præparauit, qui, custodibus somno captis, flumen traiicerent, & admotis scalis in muros ascenderẽt. atq; in eam occasionem exercitum vniuersum instruxit. sed res ab altero fratre Belisario prodita effectum non habuit. alter frater naso, & auribus desectis ad castra Gotthorum dimissus spem eorum infirmauit. His rebus solutas inducias Belisarius interpretatus, ad Ioannem in Picenũ misit, vt mandata conficeret. ita ille cum equitibus mille circunuagatus vniuersa populari, liberos, vxoresq; Gotthorũ in seruitutem adducere, atq; omnia ferro, flammaq; vastare instituit. & Liteum Vitigis auunculum ad hæc mala prohibenda progressum occidit, eiusq; copias deleuit. Inde præterito Auximo, & Vrbino, quòd munita oppida essent, Ariminum accessit, idq;, Gotthis metu abeuntibus, cepit. qua re audita, Vitiges in timorem Rauennæ amittẽdæ adductus, (iam enim trium mensium induciæ exierãt) Roma discedere, & se Rauennã referre constituit, ac, castris omnib. incensis, legatorũ reditu nõ expectato, abire cœpit. Procopius, & post eũ omnes anno cõtinuo, & nouẽ dies vrbẽ obsessam scripserunt. Quo cõstituto, cum cœpta obsidio Martio mense fuisset, sanè apparet, eandẽ Martio quoq; mense solutã esse. quod monui, quia verba Procopij ingẽtibus inuoluta tenebris sunt. Belisarius, vbi dimidiã hostium partem pontem Miluium transisse animaduertit, Pinciana porta egressus, eos, qui nondum transiuerant, inuasit, ac, prœlio commisso, multos occidit. Quo tumultu dum primus quisque pontem euadere nititur, in angustias adducti grauissimè conflictantur, & à Romanis impulsi in flumen sese ex ponte demittunt. Tandem his cla-

psus angustiis Vitiges item Rauennā versus intendit, & cum præsidia in oppidis Tusciæ imposuisset, Clusio, Vrbeueto, Tuderto, & in Piceno Petra, Auximo, Vrbino, & Monteferetro ad recuperandum Ariminum maturauit. quo cognito, Belisarius Hildigerū, & Martinum cum mille equitibus præmisit. qui in itinere, Petrā expugnata, Anconem accesserunt, &, præsidiariis assumptis, tertio die Ariminū pervenerunt. & Ioanni mandata Belisarij ediderunt. atque, ibi relicto peditatu, cum armigeris recesserunt. Non multo pòst Vitiges Ariminum progressus oppugnationis caussa ligneā turrim vrbis mœnia altitudine superantem instituit, eamq; non boum, vt antè, sed hominum auxilio mouit, ac proximè muris admota per noctem quieuit. ea nocte Ioannes vrbe cum fabris egressus, fossam è regione turris effodit, & terrā muros versus egessit. quod vbi postera Vitiges sensit, eā fascibus adductis expleuit, & turrim promouit, sed fascib. subsidentibus, &, loco ex egesta terra accliui facto, ad muros admouere nō potuit. hac re animadversa, Ioannes milites suos eduxit, ac tanto Gotthorū cum detrimento cum eis conflixit, vt posthac Gotthi à murorum oppugnatione destiterint. Interim Belisarius iis, qui ad se Mediolano venissent, mille militū, duce Mundila, dedit. qui cum Portu soluissent, Genuam pervenerunt. inde, lembis in plaustra impositis, vt iis Padum traiicerent, terra iter fecerunt. quo traiecto, ad Ticinum accesserunt, & cum Gotthis occurrētibus adeo prosperè cōflixerunt, vt, eis fugatis, oppido prope potiti sint. Inde Mediolanum cum tota ferme Liguria concessit in ditionem. qua re cognita, Vitiges maximas copias in Liguriam misit, & Theodebertus rex Francorum mille Burgundiones, qui se sua spōte venisse dicebant, summisit. nam Francos mittere noluit, ne fœdus cum Imperatore fregisse diceretur. Ab his omnibus Mediolanum obsideri est cœptū, & commeatus in vrbem comportatio impedita. Mundilas, quas secum adduxit copias, in vicina Liguriæ oppida Comum, Nouariam, & alia, quæ deditionem fecerant, misit. ipse verò cum trecentis tantùm Mediolani substitit. ex quo ciues ipsi murorum custodias agere invicem sunt coacti. quo cognito, Belisarius Martinum, Vliaremq; cum non modica militum manu subsidio misit. Inde, cum se æstas in autumnum vertisset, paucis Romæ ad custodiam relictis, adversus Vitigem Ariminum obsidentē contendit, atq; in itinere Tudertū, & Clusium deditione recepit. Vitiges autem milites ad obsidendam Anconā misit. quibus vt se Conon præfectus vidit circūsederi, vrbe ad prœliū egressus nō sine magno damno se recepit, ac Gotthos mœnia adortos vix reppulit. Interim venit Narses homo eunuchus, sed acer, ac prudens, cum quinque Græcorum millibus, & duobus millibus Herulorum à Iustiniano Belisarij auxilio missus, & cum eo ad oppidum Firmum copias iunxit. quo facto, Belisarius Aretium Auximum misit, quod à Gotthis tenebatur, iussum, vt intra castra se contineret, neque

prœlio

prœlio hoſtem laceſſeret. ac litteris Ioannis certior factus, omnium rerum neceſſariarum ſummam Arimini penuriam eſſe, conſilio habito, ex Narſetis auctoritate cum exercitu terra Ariminum iter intendit, ac claſſem mari ſubſequi iuſsit. Hunc verò vt Gotthi, qui in obſidione erant, ex collibus deſcendentem videre, & ab altera parte claſſem aduentantem audiuere, ſoluta obſidione, fuga Rauennam ſe contulere. Caſtris ſtatim ab Hildigero captis, Ioannes, & ſocij macie confecti occurrerunt. qui cum accepiſſent, ſe Narſetis conſilio obſidione exemptos, Narſeti ſe, non Beliſario vitam debere fatebantur, eumq́ eximiis laudibus, Beliſario exæquantes ferebant. quos Beliſarius ita appellauit, vt nihil adhuc effectum eſſe doceret. nam Vitigem cum multis hominum millibus Rauennæ conſiſtere, Vraiam Mediolanum acriùs obſidere, Auximum firmiſsimo præſidio teneri, Francos in Liguriâ cum Gotthis ſocietate coniunctos verſari. quamobrem placere, vt copiæ aliæ Auximum, aliæ Mediolanum mittantur. Narſes autem, qui fauore militum Ioannis inflatus obedire Beliſario detrectabat, vtilius ſibi videri reſpondit, vt Rauenna, & Aemilia recuperaretur. Qua re Beliſarius indignatus litteras Iuſtiniani protulit, quibus ipſum pecuniæ cuſtodiam habere, non exercitibus præeſſe iubebat, ac ſibi ſoli belli adminiſtrationem mandabat. Qua re conſtituta, Peranium ad Vrbeuetum obſidendum miſit, ipſe Vrbinum acceſsit, & ſe Narſetem, ac Ioannem ſubſequi imperauit. eò verò vbi venit, legatis, quos de deditione miſerat, repudiatis, vrbem oppugnare conſtituit. quod conſilium Narſes ita reſpuit, vt protinus inde Ariminum ſe rettulerit. Tertio pòſt die, aqua ex fonte, qui vnicus Vrbini erat, repente euaneſcente, Gotthi exterriti, ſubitò deditionem fecerunt, ea conditione, vt, incolumitate accepta, Iuſtiniano ſtipendia facerent. Qua re audita, Narſes Ioannem Cæſenam ducere iuſsit. qui ab ea depulſus Forum Cornelij prodiit, ac, cedentibus Gotthis, Aemiliam vniuerſam recepit. Beliſarius ineunte hieme, Vrbino recepto, & Auximo, vt ad expugnandum difficillimo, relicto, Aretium cum magna parte exercitus Firmum hibernatum dimiſit. ipſe verò Vrbeuetum proceſsit, Peranij verbis inductus, qui Gotthis eum locum tenentibus neceſſaria defeciſſe nunciabat. ex quo in ſpem venerat, ſi ad eam neceſsitatem Beliſarium quoq; in ſe veniẽtem vidiſſent, ſeſe e veſtigiò dedituros. Beliſarius aũt, caſtris poſitis, vrbem luſtrauit, vt cognoſceret, ſicvnde oppugnatio inſtitui poſſet. quam rem magnam habere difficultatem iudicauit. ratus tamen, eos fame domitos in ditionem eſſe venturos, ſubſtitit. at Gotthis non omnino neceſſaria deerãt, tametſi parciùs iis vterẽtur, quàm naturæ neceſsitas poſtulabat. nam in ſingulos dies tantum cibi ſumebant, quantũ ſatis valeret, ne inedia interirent. poſtquam autem cibariorum inopia premi cœpere, madefactis aqua coriis veſci inſtituere, vana ſpe à præfecto Arbila ſuſtẽtati. Interim Martinus, Vliaresq́ à Be-

lisario Mediolanū missi, cum ad Padum pervenissent, de transitu consultantes, tempus consumebant. Hoc cognito, Mundilas Mediolano Paulum quendam ad eos destinauit, qui hostes frustratus, cū ad ripam venisset, nullo invento lembo, amnē tranauit, atq; eos ad flumē traiiciendum sine intermissione conciuit, quantum momenti in ea vrbe ad victoriam esset, ostendens. Martinus autem se statim subsequuturū esse pollicitus, non tamen loco se mouit, excusans, quòd exercitus multitudinem Gotthorum, & Burgundionum, quæ erat in Liguria, extimesceret, & vt ad se Ioannem, & Iustinum cum suis copiis ex Aemilia mitterent. nam coniunctis viribus hostes non reformidaturum. Belisarius id præcepit, sed Ioannes, & Iustinus nihil se Narsetis iniussu facturos dixerunt. itaque cum Narses rogatus à Belisario mandasset, vt irent, Ioannnes nauibus ex maritimis locis contrahendis se tradidit. atque interim in morbum incurrit. Dum autem Mediolanenses auxilium frustra sibi mitti expectant, interim propter ciborum inopiā canibus, & muribus, & ceteris obscœnis, quæ nunquam esui fuere mortalibus, vescebantur. quo cognito, Vraias legatos ad Mundilam misit, pollicens omnibus incolumitatem, si se dedere vellent. cui ille respondit, se facturum, si eadem ciuibus quoque impunitas foret. ac militibus ad concionem vocatis ita loquutus est, vt eos ad prœlium fortiter capessendum, & mortem pro libertate obeundam adhortaretur. quam orationem cum miles nemo acciperet, conditionibus, quæ ferebantur, acceptis, deditionem fecerunt, quarum nullam Gotthi seruarunt. nam & milites cum Mundila præfecto in custodias tradiderūt, & vrbem solo æquarunt, & trecenta millia virilis sexus, nulla ætatis ratione habita, occiderunt, & feminas seruorum loco Burgundionibus donarunt. Reparatum autem, qui fuerat auctor defectionis, minutatim concisum vorandum canibus obiecerunt. Burgentinus eiusdem culpæ particeps, cum in Venetiam, atq; inde in Dalmatiam profugisset, postremò ad Imperatorem se contulit. Martinus, Vliaresq; Romā se recepere. Eodem anno Vitiges verens, ne Belisarius, ineunte vere, Rauennam invaderet, Bacchem Longobardorum regem pecunia oblata ad socianda arma solicitauit. eàque re non impetrata, legatos ad Chosroem Persarum regem de renouando Iustiniano bello misit, atq; obtinuit. itaq; Belisarium Iustinianus sibi revocādum putauit, &, legatis Vitigis dimissis, se legatos missurū de fœdere componendo promisit. quos Belisarius, cum ad se prius venissent, nō antè dimisit, quàm Gotthi Iustiniani ad se legatos dimisissent. Eodem anno frumentum in agris Italiæ sua sponte maturuit, sed minore, quàm antè, copia, vt quod neque satum, neque humo contectum esset, sed propter nimiam maturitatem in terram excidisset. Hinc inopia Mediolani subsequuta, Cassiodorus Vitigis regis nomine scripsit ad Dacium Mediolanensem episcopum: *Sanctitatem vestram petimus, ut de horreis Ticinensibus, & Dertbonensibus*

nensibus panici speciem, sicuti à principe iussum est, tertiam pensionem esurienti populo ad viginti quinque modios distrahi sub nostra ordinatione faciatis. scripsit etiam Dacius ipse, tanta tum in Liguria ciborum penuria laboratum, vt matres famis impotentes rabiem eius in liberos exercuerint. Hæc penuria cum Aemiliam quoque oppresßisset, incolæ, propriis sedibus relictis, in Picenum abierunt, maiorem ibi copiam propter maris opportunitatem se inventuros sperantes. Tusci eadem de caussa inopia pari afflicti in montibus panem è glandibus commolitis confectum esitarunt. vnde vulgatis morbis plerique absumpti sunt. In Piceno non minus quinquaginta millia hominum perierunt, & extra Ionicum sinum multò plures. nam, deficiente cibo, omnes maciem, ac pallorem eximium contrahebant. fel autem nimium abundans, cum corpora ipsa vi sua infecisset, haudquaquam sinebat suo pristino cursu venas defluere. cutis pręterea obdurata corio persimilis erat, vtpote ossibus ipsis inhęrens, & colore liuoris in nigredinem commutato. vnde homines facibus exustis similes videbantur. eorumque facies stupida, & toruus, ac furiosus aspectus erat. passim igitur moriebantur partim inedia, partim saturitate. nam, calore omni extincto, quē natura intus exusserat, siquis eos fortasse ad satietatem expleuisset, quòd ingestos minus digererent cibos, celeriùs interibant. Fuere qui, fame cogente, se invicem conficerent. Feminæ etiam duæ viros septemdecim interfectos absumpserūt. hæ nanque, cum solæ domi, ceteris mortuis, superfuissent, divertentibus ad se peregrinis, & per noctem dormientibus interfectis vescebantur. cum autem eum numerum oppresßissent, octauus decimus somno excitatus, conatis earum præcognitis, eas necauit. Vigilius pontifex monitus est à Belisario, vt Anthimum restitueret, & duo promissa centenaria redderet. quorum alterum timore Romanorum, alterum auaritia occæcatus se facturum negauit. Iustinianus autem precibus episcopi Patarensis adductus, iussit, vt Siluerius Romam reduceretur, & iudicio de litteris ab eo scriptis constituto, si veras eas fuisse probatum esset, in quacunque ei ciuitate esse liceret, si falsas, vt sedi suæ, expulso Vigilio, redderetur. Siluerio in Italiam reverso, Vigilius ne sedem amitteret, veritus, se omnia, quæ promiserat præstiturum, Belisario affirmauit, si sibi Siluerium tradidisset. ita Belisarius Siluerium duobus Vigilij defensoribus tradidit. à quibus in Palmariam, siue Pontiam insulam deportatus ibi inedia maceratus XII Kal. Iulij expirauit, vt Liberatus in libro de Conciliis tradidit. Appione inde consule sine col- 539
lega, Belisarius ignarus eorum, quæ in Liguria accidissent, exacta hieme cùm in Picenū duceret, cladem Mediolani cognitam magno dolore animi tulit, & Vliarem in suum venire cōspectum vetuit, remque, vt acta fuerat, ad Iustinianum scripsit. qui postea, Narsete revocato, solum Belisarium bello præfecit. Heruli verò, profecto Narsete, negātes se militare Belisario velle, cùm abirent, in Vraiæ exercitum inciderunt, ac pro-

pro pace redimenda captiuos,ac prædam reliquam tradiderunt,accepta pecunia iurantes,se nunquam in posterum Gotthos oppugnatum venturos. Posthęc Belisarius,consilio Auximi,ac Fæsularum recipiendarum explicito, Cyprianum cum idoneo militum numero ad Fæsulas misit,ipse Auximum sibi deposcens Ioanni negocium dedit, vt curaret,ne Vraias Mediolano egressus in se rediret.qui Derthonam nullis mœnibus cinctam nactus,ibi castra posuit, Auximum verò,vbi robur Gotthorum in præsidio erat, profectus Gotthos ex alto in suos dispersos sub noctem,dum castrametatur,se inferentes cum magno vtriusque partis detrimento sustinuit. & quoniam expugnari vrbs non poterat, obsidionem admouit. multa inde, eaq; euentu vario prœlia facta,dum Gotthi ad pabulandum in agrum non longè à muris ierũt, quo nec carere illi,nec prohibere hi poterãt. Cum autem post aliquot dies inclusi ad alimentorum inopiam deuenissent, nuncium decepto hac arte Belisario emisere. quippe clamorem, vt in capta vrbe, maximũ ediderunt,ac Romanos,quid id rei esset,incertos ab exploratione viarum ad custodienda castra traxerunt. sic nuncius Rauennam profectus Vitigi,vt sibi subsidio veniret,litteras reddidit.quibus ille se mature venturum spopondit.sed tamẽ non præstitit,Ioannem,ne se à tergo adoriretur,metuẽs, simulq; Belisarium, penes quem Romanorum esse robur sciebat, neque propter inopiam necessaria subministrare exercitui poterat, cùm Romanis mare obtinentibus ex Ancona,Sicilia, & Calabria commeatus abvndè suppeterent.Fæsulis à Cypriano, & Iustino circunsessis,Gotthi eruptione facta repulsi sunt.inde inclusi adeo diligenter asseruati sunt,vt exire non possent.sed tamen frustrati custodias, nuncium ad Vitigem implorantes auxilium emiserunt. Vitiges Vraiæ mandauit, vt cum exercitu, quem habebat in Liguria, in Picenum transiret.qui, traiecto Pado, proximè Romanis consedit. nec tamen ab vllo prœlij initium factum est. Interim Franci afflictas Gotthorum vires audientes,cupiditate occupandæ Italiæ exarserunt, ac fœderis cum Gotthis, & Romanis icti obliti,cum centum hominũ millibus,Theodeberto rege duce,in Liguriam descenderunt,ac, Pado transmisso,ad castra Gotthorum venerunt, qui eos tanquã socios auxilio venisse rati, hilariter exceperũt. verùm mox castris exuti Rauennã se trepido agmine cõtulerũt.Frãci binis castris,sed sine milite, potiti,res necessarias invẽtas breui absumpserũt, & carne bouilla,& aqua Padi repleti,(neq; enim aliud in iis locis esculentũ,aut poculentũ erat) statim dyssenteriæ morbo correpti sunt,ac tertia pars perierũt. Belisarius vbi Francos adesse,& Ioannem,Martinumq; victos fugam cepisse audiuit,litteras ad Theodebertũ scripsit, monẽs,vt fœdus seruare,neque Imperatorẽ bello lacessere vellet.quibus lectis,Theodebertus pudore captus,multis ex suis amissis,domũ repetijt. Gotthi, qui Auximi obsidebãtur,Burgentio Romano custode corrupto, alteras ad Vitigẽ

litteras

litteras miserunt, necessitates suas exponentes, quòd ne herbam quidem circa pomœrium attingere sine sanguine possent. quibus Vitiges respondit, se adhuc Francorũ incursione deterritum subvenire nõ potuisse, verùm se in tempore non defuturum. quo venire cunctante, iterum Burgentiũ miserunt, se tantùm ad quinq; dies sustinere posse significantes. quibus idem quoq; responsum est datũ. Belisarius autem miratus, hostes tandiu sine deditione se sustinere, Valeriano explorandi negocium dedit, qui Sclauinũ quendam virum acrem, ac validum aliquem ex hostibus capiendũ misit. ille verò in collem, vbi quotidie pro pabulo pugnabatur, profectus, Gotthum pabulatũ egressum ex insidiis comprehendit, ac robore superior in castra vel reluctantẽ detulit. qui rogatus, qua spe Gotthi dedere se recusarẽt, quæ per Burgentium Romanũ acta essent, aperuit. cuius indicio Burgentius captus, atq; confessus in conspectu hostium est crematus. Erat fons procul ab vrbe lapidis iactu, vnde Auximates aquam hauriebant. hanc eis vsum adimere inde cupiens Belisarius, simulata oppugnatione vrbis architectos cum dolabris ad demoliendum opus immisit. hostes verò vbi se illudi senserunt, in eos, qui fontis opus deturbabãt, se converterũt, & cum Romanis auxilio suorũ accurrentibus prœlium atrox commiserunt. in quo multi vtrinq;, sed plures ex Romanis ceciderunt, & fermè Belisarius vulnus accepit. dirempto prœlio, compertum est, ne lapidem quidem vnũ ex structura fontis esse excisum propter miram artificum in ea compaginanda solertiam. Inde Belisarius, vt eos fame conficeret, vigilias agi diligentiùs iussit, ex quo ad extremam eos rerum omniũ difficultatem adduxit. Interim Fæsulani inopia cibariorũ compulsi, & auxilij desperatione debilitati, pacta incolumitate, Ioanni, & Iustino se tradiderunt. qui, præsidio ibi relicto, Auximũ contenderunt. Quo facto, Belisarius Gotthorum duces, qui, Fæsulis captis, ad se transierant, Gotthis ostendit, &, vt tandem insanire desinerent, monuit. qua re exterriti petierũt, vt, saluis corporibus, ac fortunis, sibi Rauennam abire permitteret. quod illo abnuente, demum eò descenderunt, vt parte bonorum tradita, Iustiniano stipendia facerent. atque in hæc fide data, partitisq; rebus, Auximum Romanis est deditũ. Hac parta victoria, Belisarius inde Rauennam animum contulit. ac primùm Magnum cum modico exercitu præmisit, vt alteram ripam Padi asseruaret, ne Gotthi commeatum subvehere possent. deinde alteram Vitali custodiendã dedit, mox ipse Rauennam accessit. Interim Gotthi contractas in Liguria naues rebus necessariis repleuerunt, vt eas Pado Rauennam adducerent, sed, deficiente (quod nunquã antè acciderat) aqua, hærenti cum oneribus à Romanis oppressi sunt. inde flumen nauigabile factum. eáq; res miraculi loco est habita. Hac de re Gotthi flumine, mariq; interclusi statim laborare ab re frumentaria cœperunt. quibus rebus cognitis, Theodebertus rex Francorũ lega-

tos ad Vitigem miſit, verbo, vt ſocietatem iungeret, re, vt, tis deceptis, loca Italiæ occuparet. qua re prærepta, & ſuos quoq; Beliſarius miſit. tum, Cõcilio Rauennæ inſtituto, Franci ita loquuti: Se mittere Vitigis auxilio quinquies centena millia ex fœdere. petere autem, vt ſecum iungantur adverſus Romanos, qui pares eſſe non poſsint. Romanos barbaris omnibus eſſe infeſtos. ſi inter ſe convenerit, barbaros poſthac ſumma concordia Italiæ imperaturos. Deinde Romani ita ſubſequuti: Se multitudine Francorum non perterreri, vt qui ſcirent, virtutem haudquaquã multitudine ſuperari. Imperatorem certè nunc militum numero antecedere. quàm ſanctè fidem colant Franci, Burgundiones, Thuringos, & ipſos demũ Gotthos docere poſſe. rogare autem illum, per quem Deum fidem ſuam ſint firmaturi, cum eũ, per quem iurauerint, violauerint. Vtriſque auditis, Vitiges ex ſuorum conſilio cum Imperatore potius ſibi paciſcendum, quàm cum Frãcis, putauit. itaq; Gotthi, & Romani pacis componendæ cauſſa inter ſe ſine metu congredi cœperunt. Beliſarius tamen diligenter cauere, ne quid Rauennam commeatus inveheretur. &, cum horrea plena frumenti Rauennæ eſſe didiciſſet, ciue quodam corrupto, illi incendium inferri curauit. fama tamen fuit Mataſuentæ imperio deflagraſſe. eo facto, Gotthi à Deo potius ſe, quàm ab hominibus oppugnatos duxerunt. His actis Gotthi, qui Alpes tuebantur, Sitige duce, ad Beliſarium defecerunt. Vraias autem, cum ex Alpium, & Liguriæ præſidiis quattuor millia collegiſſet, eáq; ad Vitigem adduceret, Sitigẽ, qui defecerat, & Romanos, qui receperant, circunſedit. qua re cognita, Ioannes, & Martinus circa Padum ſedentes Romanorum auxilio accurrere, & ab Vraia exercitum avertere. Iam Beliſarius Vitigem, & Gotthos in vrbem compulerat, cum legati Conſtantinopoli venerunt, vt cum Gotthis pax his conditionibus fieret: Vt Vitiges dimidium opum regiarum ſibi haberet, & Tranſpadanis locis præeſſet, alia omnia Imperator teneret. Vitigem hanc pacẽ amplectentem Beliſarius ægrè tulit, quòd hoc modo victoria integra è manibus eriperetur, & legatis ad ſe Rauenna reverſis negauit, ſe ſua manu conditiones illas eſſe cõfirmaturum. ea re audita, Gotthi ſub nomine pacis inſidias ſibi conflari dixerunt. Qua voce offenſus Beliſarius, omnibus ſuis convocatis, rogauit, num pacem hanc Gotthis dare, an bellum iam profligatũ conficere, intereſſe magis reip. exiſtimarent. Tum principes in ſententiã Iuſtiniani deſcendentes iuſſu Beliſarij ſcripto mandarũt, pacẽ eſſe faciendam, quòd hoſtes expugnari non poſſent. Interim Gotthi fame conflictati à Vitigis ſe remouere imperio inſtituerunt, vt qui peſsimè rẽ geſſiſſet, & ſuam ad Imperatorẽ defectionem differret. in primiſq; timere cœperunt, ne victi tandem Rauenna Conſtantinopolim transferrentur. itaque, conſilio habito, Beliſarium regem Italiæ appellare conſtituunt, & occultè ad eum, vt imperiũ ſuſcipere velit, mittunt. Beliſarius

iniuſta

iniussu Imperatoris se id negauit facturum, vt qui à tyranni nomine abhorreret, & se nihil innouaturũ sacramẽto interposito promisisset. atque hoc idem etiam consilium Vitiges approbauit. Tum Belisarius convocatos principes rogauit, num prçclaram rem censerent esse, Vitigem, Gotthósq; in ditionem venire, & eorũ bona prædæ esse, & Italiam Romanos recuperare. illi præclarissimam esse responderunt, idque vt expleretur, precati sunt. itaq; Vitiges, & Gotthi, cum præ famę se diutius sustinere non possent, legatos ad Belisarium miserũt, palam de deditione loquuturos, clàm verò de fide salutis accipienda, &, vt Belisarius, regno accepto, Rauennam iniret, acturos. Belisarius, ceteris rebus omnibus pro Gotthorum arbitrio confirmatis, de Imperio suscipiendo se apud Vitigem, & Gotthorum primores iuraturũ ostendit. atq; Bessa, Ioanne, Narsete, & Aretio sibi infensioribus aliò per speciem parãdi commeatus ablegatis, ipse cum reliquo exercitu Rauennam contendens, naues frumento, & rebus necessariis oneratas confestim ad Classem Rauennæ portum deduci iussit, atque inde vrbem intrauit. Gotthorum vxores, quæ Romanos corporis magnitudine excellere audierant, vbi eos exiguæ staturæ viderũt, de eis cõtemptim loqui, & viros suos conspuere, atq; eis pusillos viros ad ludibrium ostentare, & socordiam, atq; animi molliciem identidẽ obiectare, quòd tantulis hominibus concessissent. Belisarius Rauenna potitus, Vitigem honorificè custodiri mandauit. Gotthos verò circumpadanos in agros singulos dimisit, nihil inde hostile metuens, quòd maximã exercitus sui partem ibi collocauit. Regiam pecuniam cum cura asseruauit, vt ad Imperatorem deferre posset. Gotthorum neminem spoliari permisit. Gotthi ceteri sua præsidia dediderunt. Ildobaldus Veronæ præfectus, cum ad tradendam Veronam misisset, tamen hac de caussa non tradidit. Iustinianus enim siue multorum vocibus Belisarium de affectata tyrannide criminantium motus, siue bello à Chosroe Persarum rege renouato coactus per eos dies Belisarium in Græciam revocauit, atque Italiam Bessæ, Ioanni, & Constantiano administrandam concessit. Hac re audita, Gotthi, qui Belisarium regnum suscepturum putauerant, vbi discessum parari, & se destitui cognouerunt, in Picenum ad Vraiam ex sorore Vitigis genitum convenerunt, &, præsenti complorata fortuna, ipsum sibi regem delegerunt. Vraias eam dignitatem aspernatus est, vel quia ex infortunata Vitigis familia, & apud Gotthos contempta esset, vel quia impietatis crimen horreret, si viuentis auunculi principatum invaderet. suasit autem, vt Ildobandum Visgotthum ad regnum evehérent, virum præstantem, atque industrium, qui Theuda Visgotthorum in Hispania rege auunculo vteretur. His dictis assensi, Ildobandum ad se Verona evocarunt, & ad se profectum purpura induerant, & regem maximo cum plausu salutarunt. Tum ille, se suadere dixit, vt legati ad Belisarium mittantur,

qui rogarent, num veteribus stare cōditionibus vellet, & se ab eo destitui quererentur. si assentiretur, Ildobaldum ad eum accessurum, & vestem regiam positurum, cúmq; tanquam regem Italiæ veneraturū. quibus respondit Belisarius, se, Iustiniano viuente, nunquam regium nomen laturum. atq; inde Constantinopolim cum Vitige rege, & Matasuenta vxore eius, prædáq; ipsa regia redire contendit.

ILDOBALDVS REX.

540 POSTERO inde anno, qui fuit quingentesimus quadragesimus à Christo nato, Iustino Germani filio consule sine collega, Iustinianus Vitigem ad se deductū cum vxore honorificè excepit, & Gotthos pro eximia corporū magnitudine, ac specie miratus, gazas regias in curia senatoribus visendas exposuit. Belisarium autē omnibus honoribus prosequutus, triumphare nō permisit. Erat tamen in omnium ore, vt qui duas victorias retulisset, quales nemo antè vidisset, & reges duos captiuos adduxisset, & opibus ærarium locupletasset. itaq; populus eum studiosè intuebatur in forum quotidie prodeuntē, aut se de foro recipientem, Vandalorum, Maurorum & Gotthorum ingenti caterua stipatum. ad hæc magnitudo, & pulchritudo corporis eū honestabat, & mira comitas, ac facilitas acceptiorem omnibus reddebat. Interim præfecti Italiæ omnia ad priuatam vtilitatem referre, & subiectos libidini militari permittere, nec milites dictó audiētes habere. Ildobaldus autem, postquam audiuit, Belisarium Rauenna profectū esse, Gotthis, & Romanis rerum nouarum studiosis accitis, quę ad firmandum imperium pertinerent, curauit, & dominationem Italiæ Gotthis recuperare constituit. cúmq; à principio mille tantùm milites haberet, Gotthos in Picenum ex Liguria, Venetiáq; contraxit. Interim Alexander à Iustiniano missus in Italiam venit, atq; Italos falsis quæstionibus de pecunia regia aversa, & fraudibus in Theodoricum regem commissis implicuit, ac militum labores etiam maximos præmiis exilibus compensauit. quo factum est, vt breui Italos Imperatori infensos reddiderit, ac milites à periculis in bello subeundis averterit. Itaq;, cum odiis erga Imperatorem certarent, Gotthis occasionem crescendi dedere. quod videns Vitalis, qui in Venetia cum Romanis, & Herulis versabatur, veritus, ne Ildobaldus auctis viribus in se contenderet, ipsum adortus est. verùm, pugna apud Taruisium parum secundo successu edita, multis amissis, in fugam conversus est. Qua ex victoria mox Ildobaldi nomē apud Iustinianum, & ceteros celebrari cœpit. Inimicitiæ inde inter Vraiam, & Ildobaldum temere concitatę rem Gotthorū exurgentem afflixerunt. Vxor Vraiæ balneum ingressa, vxorem Ildobaldi nō tanquam reginam coluerat, quòd se ipsa minus culta, & ornata erat. itaque Ildobaldus ab vxore solicitatus Vraiam de maiestate coar-

coarguit, ac comprehendi iussum vltimo supplicio affecit. atque ex ea re in odium Gotthorum incurrit, indignantium, quòd Vraias nimis leui de caussa esset extinctus. Accessit inde, quòd Ildobaldus Vraiæ vxorem Gottho cuidam coniugio copulauit, ac Bessam grauiter offendit. itaque Bessas, quòd mulierem deperiret, in sui factũ contumeliam ratus, iracundia, ac dolore eò processit, vt, gratum se facturũ Gotthis existimans, Ildobaldũ inter epulas adortus necarit. Eodem anno Belisarius in Persidem profectus impetũ regis Chosrois repressit. Constantinopoli Seuerus Antiochiæ, & Iulianus Halicarnassi episcopi, cũ Alexandriam profugissent, quæstionẽ de corruptione corporis Christi primi intulerunt. quæ postea Ecclesiã per aliquot annos vehementissimè, ipso etiam Imperatore infecto, exercuit.

ARARICVS REX.

542 BASILIO inde consule sine collega, Rugi, qui & ipsi cum Gotthis erant, vbi Ildobaldum occisum viderũt, reliquis inuitis Gotthis, Araricum regem extulerunt. Baduillas autem, cognomento Totilas, Ildobaldi nepos, homo summa solertia præditus, audita Ildobaldi morte, misit Rauennam ad Constantianum, traditurum se Taruisium pollicens, si sibi, & comitibus suis salus præberetur. Cui Constantianus iureiurando se fidem præstiturum respondit. Re composita, dies indicta est, qua milites Constantiani Taruisium reciperentur. Gotthi verò Ararici imperium iniquo animo ferebant, vt qui bello cum Romanis gerendo parum idoneus esset, ac magnarum rerũ occasionem interpellasset. itaque omnes vno animo ad Totilam Taruisium mittunt, eúmq; ad regnum suscipiendum accendunt, sperantes se, illo regnum obtinente, Italiam posse recuperare. quibus Totilas respondit, se defectionem ad Romanos constituisse. si verò Araricum in tempore sustulissent, illorum voluntatem non neglecturum esse. Quibus rebus auditis, Gotthi Ararico insidiasępararũt. Romanis interim quiescentibus, & Gotthos quieturos arbitrantibus, neque propterea in eorum actiones obseruandas intentis, Araricus Gotthos conuocauit, & ad pacem hortatus, vt ad Iustinianum de prioribus conditionibus confirmandis mitterent, auctor fuit, atque ex eorum cõsensu legatos misit, spondens, si se Patricium faceret, totam illi Italiam traditurum. Legatis autem profectis, Gotthi, Ararico per dolum extincto, regnum ad Totilam detulerunt.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM DE IMPErio Occidentali,

LIBER NONVSDECIMVS,

QVI EST REGNI GOTTHORVM *in Italia quartus.*

TOTILAS REX.

OTILAM verò regem creatum, virum manu, conſilióque promptum, ſimul Ioannes, Beſſas, Vitalis, & ceteri, qui relicti ad defenſionem Italiæ fuerant, audiuerunt, Rauennam ſubitò conuenerunt, vbi Conſtantianus, & Alexander ſedebant. atque agitatis cõſiliis decreuerunt, Veronam extemplò ducere, eámq; cum Gotthis ibi morantibus in poteſtatem redigere, deinde adverſus Totilam in Picenum redire. Sic igitur præfecti vndecim exercitum duodecim hominum millium Veronam adduxerunt, ac caſtra prope vrbem ſtadiis ſexaginta locarunt in iis campis, qui Mantuam verſus patent. Ibi verò cum eſſent, cuſtodem portæ pecuniæ magnitudine ad exercitum in vrbem recipiendum inducũt. ac ſtatuta nocte centũ delecti viri, Artabaze quodam Armenio duce, præmiſsi portam, cuſtode ex compoſito aperiente, occupant. ac mox milites, qui in muris cuſtodias agebant, obtruncãt, atque exercitum properè aduocãt. Quod vbi Gotthi ſenſere, repentino caſu perculſi per averſas portas vrbe ſe eiecere, atque in rupem imminentem evaſere, vnde facilè vrbem, & campos omnes, quæq; in iis agerentur, deſpicere poterant. Poſt paullo præfecti Romani ab Artabaze acciti ad vrbem procedere cum copiis incœperũt. verùm in itinere, altercatione inter illos de præda Veronenſi diſpertienda coorta, fruſtra temporis aliquid conſumpſerunt. itaque Gotthi, luce orta, ex alto paucitatem hoſtium, qui vrbem inierant, & longinquitatem eorũ, qui ad eam accedebant, conſpicati, animos, quos deſponderant, colligunt, atque incitato curſu vrbem per eaſdem portas, vnde exierant, repetunt, ac Romanos trepidos in murorũ propugnacula ſe referre compellunt, & ſe acriter tuentes nõ minore impetu, quàm iracundia, circunſiſtunt. Interim præfecti, diuiſa, quam parituri non erant, præda, ad portam venerunt. verùm, poſtquam eam clauſam, & hoſtes ſumma ſe ope defendentes repererunt, nihil vltrà tentandũ rati, celeri inde ſe fuga proripuerunt. & ſuos de muris pugnantes, &, ne ſe deſererent, obſecrantes, ſuperante miſericordiam

cordiam

cordiam metu destituerunt. Illi verò, postquam suos abire, nec preces suas surdis in tanto periculo auribus, audire viderũt, firmato animo, saltu sese ex mœnibus deiecerunt. ex quibus qui fortè molle in solum prolapsi sunt, corpore inoffenso, Artabaze duce, ad castra Romanorũ pervenere. quos verò loca aspera exceperunt, ad vnum omnes, membris propè collisis, interiere. His successu parũ prospero actis, Romani, traiecto Pado, sese Fauentiã rettulere. Quibus auditis Totilas erectus, quos potuit, Gotthos acciuit, & quinque hominũ millibus confectis, adversus eos ire contendit. vbi verò ad flumen, quod illi transeundum erat, accessit, suos sic alloqui cœpit: Longè se diuersa ratione pugnare, ac Romanos. nam illos victos facilè bellum posse redintegrare auxiliis ex Italia, atque ex Græcia accersendis, sibi si quid durius ea dimicatione contigerit, fore, vt nomen Gotthorum simul cũ omni spe reficiendarum virium concidat, vt qui ex hominum centum millibus ad quinq; redacti sint. Ildobandum, cum arma Romanis intulit, non plus, quàm mille hominum, & in Piceno oppidum vnum tot vndique hostium locis vallatum habuisse. Gotthis tamen eo bello victoribus non solùm milites, sed etiã Imperium accreuisse. si eadem vti virtute voluerint, pro certo habere, se Romanos funditus eversurum. quare hortari illos, vt patriam fortitudinem præstent, & constãter, vt in summa necessitate, decertent. Interim præfecti Romani diuersis inter se certando sententiis tempus terebant, Artabaze frustra suadente, vt hostes flumen transeuntes invaderent. Totilas autem, trecentis viris trans amnem missis, qui in tempore Romanorũ tergis insisterent, flumine sine impedimẽto traiecto, raptim in eos duxit. Romanis obviam progressis, atque acie vtrinque instructa, Vlaris Gotthus, vir vt corporis, sic animi robore nobilis, equo insidens, atq; armatus in medium processit, & Romanos ad singulare certamen identidem provocauit. cui, ceteris quiescentibus, Artabazes occurrit. ita, nulla interposita mora, equis vtrinque concitatis, infestis hastis inter se concurrerunt. prior Artabazes dextrum Vlari latus transfixit, atq; equo labentem, sed hasta se, quæ à tergo petræ adhæserat, sustinentem, adacto sæpius in viscera ferro, confecit, sed dum incautius ferit, cuspide hastæ ferrea, quã Vlaris adhuc tenebat, in faucibus vulneratus, sanguine sine intermissione fluente, post triduũ obiit. Commisso inde inter exercitus prœlio, in ipso tumultus ardore trecenti post terga Romanis apparuere, ac maioris multitudinis opinione allata, tantum terroris intulere, vt in fugam se dederint. quos insectati Gotthi alios promiscua cæde strauerũt, alios captos in custodias coniecerunt, & signa omnia (quod aliàs nunquã acciderat) ademerunt. præfecti, vt in summo timore, præsidiis, quæ quisq; loca obtinuit, confirmarunt. Hac re secundo adventu administrata, Totilas non multo pòst copias adversus Iustinum Florentiã misit, hisq; Beldam, Rodoricum, Vliarémq; præfecit.

qui eò progresi, vrbem obsidione cinxerunt. Hoc vbi Iustinus sensit,
confestim, quia nullos convectos commeatus habebat, Rauennã ad
principes misit, rogatum, vt sibi necessariò suo tempore opitulatum
venirent. itaque Cyprianus, & Ioannes exercitum protinus Floren-
tiam adduxere, ac Gotthos ab obsidione in locũ diei itinere ab vrbe
distantẽ, qui Mucialla dicebatur, recedere compulere. inde, Iustini co-
piis sibi adiunctis, & paucis ad custodiam vrbis relictis, in eos moue-
re. Ioannem ad lacessendos hostes præcedentem vt Gotthi viderũt, si-
bi diffisi continuò è campis se in collem proximum subduxerũt. Præ-
lio inde commisso, Romani fortiter pugnare cœperunt, insignem sine
dubio victoriam relaturi, nisi falso rumore de Ioannis nece disperso
perculsi turpem fugam arripuissent. quo in tumultu desiderati multi
sunt. reliqui, cùm se in oppida coniecissent, ea, quasi obsidionem expe
ctantes, neq; in campum prodire audentes, præsidiis muniuerunt. Ca
ptiuos Romanos Totilas tam humaniter habuit, vt plerique illius se
militiæ sponte devouerint. Hęc hoc anno apud Veronam, Fauentiam,
541 & Florentiam acta. Proximo verò, qui, vt ceteri sequentes, post con-
sulatum Basilij dicitur, (neque enim consules posthac creati facilè in-
veniuntur) Totilas rebus bene gestis elatus alia loca sibi adorienda
putauit. itaque Cæsena, & Petrà oppidis occupatis progressus in Tu-
sciam, cum, multis locis tentatis, neminẽ ad se traducere potuisset, Ita-
liam peragrare decreuit, ac Tiberi transmisso, neq; finibus Romæ ta-
ctis, in Campaniam adiit. Ibi audita Sancti Benedicti abbatis sancti-
tate, &, vt prophetico spiritu plenus futura prædiceret, veritatis ex-
plorandæ consilio capto, spatharium suum regio ornatu, & comitatu
præmisit, qui se regẽ esse assereret. Quem vt Sanctus Benedictus pro-
spexit, dolo agnito, Depone, inquit, fili, quod geris. nam tuum nõ est.
qua re sibi nunciata confusus ipse venerabundus accessit, atque de re-
bus suis consuluit, & vaticinio ab eo accepto placatus discessit. Post
paullo Benedictus, cùm monachis leges, ac disciplinam dedisset, &
Maurum, ac Faustum in Galliam, Placidum verò in Siciliam ad mona
steria condenda misisset, XII Kalen. Aprilis obiit. Totilas inde profe
ctus in Samnium, Beneuentum nullo negocio redegit in potestatem,
eiúsque diruit muros, ne fortè exercitus ex Græcia veniens id oppidũ
occuparet, atq; inde Gotthos infestos haberet. animo inde Neapolim
converso, cũ multa Neapolitanis pollicitus nihil proficeret, vrbi obsi
dionem admouere decreuit, quã Conon cum Isauris, Romanisq; mil-
le custodiebat. castris autem ad vrbem positis, militũ partẽ ad Cumas,
& alia loca recipienda misit. quibus cũ numero ingenti pecuniarum
potitus, præclari illud exempli edidit, quòd mulieribus nobilibus ca
ptis abstinuit, eásq; libertati restituit. quo facto, eximiã sibi apud Ro-
manos humanitatis famã, ac modestię comparauit. Brutij inde, & Lu
cani, nemine resistẽte, subacti. Inde Apulia, Calabriáq; potitus, publi-
ca tri-

ca tributa diligenter exegit,& vectigalia sibi asciscendo,omnia perinde, atq; Italiæ dominationē adeptus, administrare pro arbitrio instituit. Exercitibus Italicis magnum stipendĳ numerū Iustinianus debebat.eáq; de caussa Romani milites bonis Italorum manus iniecerant, eósq; in extremā rerum priuatarum desperationem adduxerant.milites autem nec ducibus suis obediebant, & libentiùs in vrbibus,quàm in castris, agebant. Constantianus nanq; Rauennā tenebat, Ioannes Romā,Bessas Spoletū,Iustinus Florentiā, Cyprianus Perusiam,& ceteri cetera, vti quisq; ex fuga opportuna salutis sibi præsidia compararat. Quibus rebus auditis,Iustinianus solicitus Maximinū præfectum prætorio Italiæ in Italiam misit, vt ceteris ducibus præesset, & militibus stipendia solueret, & classem Thracibus,Armenus,Hunnisq; plenam adiecit. qui in Epirū profectus,atq; ocio,& desidiæ deditus idoneum rei gerendæ tempus contriuit. post eum verò Demetrium magistrum equitum destinauit. qui cum in Siciliam venisset,Cononémq;, & Neapolitanos arctius obsideri audisset, auxilium ferre conatus est. Itaq;, multis nauibus ex Sicilia cōtractis, frumentóq;, atq; aliis rebus cōpletis,ex insula soluit,hostibus speciem præbens,eas ingentibus copiis esse refertas,ac terroris inferendi caussa Neapolim cursum intendit,sed vrbem trāsgressus,ad portum Romanum accessit, atq; ibi nouos conscribere milites studuit.verùm omnes tanquam à Gotthis victi, atq; ab eis timentes arma contra eos capere abnuerūt. quare cum iis tantùm, quos ex Græcia duxerat, Neapolim se rettulit.quē Cononis iussu Demetrius alter, genere Cephallen,Neapolis procurator,celeri lembo aduectus,quantum potuit,ad rem gerendam incendit. Totilas autem de exiguitate copiarum Demetrĳ certior factus cum aliis nauibus antè præparatis occurrit, atq;, impetu in eum repente facto, in fugam auertit,atq; alios occidit,alios viuos in potestatem adduxit. soli euaserūt, quibus in nauium lembos primo incursu licuit desilire. inter quos Demetrius fuit classis præfectus.naues autem omnes cum oneribus, & Demetrio Cephallene captæ: cui ob immodicam eius in Totilam verborum procacitatem lingua,manúsq; præcisæ sunt. Tandem Maximinus classem quoq; suā appulit Syracusas,atq; ibi terroris incutiendi caussa quieuit. Quo cognito, Conon extemplò misit oratum, vt sibi primo quoq; tempore ad opem ferendam, iam necessariis rebus egenti veniret.ille, quanquā præ timore Syracusis pedem efferre noluit, classem tamen Herodiano, Demetrióq;, ac Phassæ cū copiis omnibus Neapolim adducendā concessit.classis,hieme iam īsequente, vbi Neapolim appropinquauit, vehemēti suborto vento,ad littus eiecta est, in quo hostes stationem habebāt. itaq;,irruentibus eis,omnes aut occisi,aut capti,aut demersi sunt. Demetrius præfectus inter ceteros in potestatē peruenit. Herodianus,& Phassas, quia longè à castris hostium eiecti sunt,euasere.Totilas Demetriū reste collo implicita ad

muros vrbis adductum monere Neapolitanos iufsit, ne inani ſpe auxilij ſuſtentati obſidionem diutius paterentur, ſed ſtatim vrbem dederent,& ſe tot ærumnis eriperent.neq; enim Imperatorem vlla poſthac ſubmittere ſubſidia poſſe, & cũ hac claſſe vires eius omnes infractas eſſe. Neapolitani rerum neceſſariarũ inopia conflictati, ac Demetriũ tam indigna patientem conſpicati, ſpe omni ſalutis abiecta, ſeſe ad luctum,& comploratiouem verterunt. qua re animadverſa, Totilas iis, qui erant in propugnaculis, evocatis dixit, ſe ad eos veniſſe, nõ vt crimen eorũ aliquod vindicaret, ſed vt eos ſeruitute eximeret,& pro beneficiis ſibi hoc bello datis, & calamitatibus acceptis gratiã referret. nam ipſos ſolos Italorũ maximam erga Gotthos benevolentiã oſtendiſſe. ceterùm pudore ſe maximo affici, quòd eos nunc obſidere vnã cum hoſtibus cogeretur. neq; verò eos à Gotthis, quia ab eis obſiderentur, alienos gerere animos oportere, neq; ab eis timere, qui ad liberãdos ipſos, nõ ad perdendos acceſſerint.nã ſe in eorum etiã gratiam Cononem præfectũ,& ceteros milites dimiſſurum, ſi, tradita ſibi vrbe, diſceſſerint.Hæc dicta & Neapolitani,& milites approbarũt.vt tamen fidem Imperatori ſeruarent, triginta dierũ ſpatium ad deditionem faciendam petierunt. quo tranſacto, neq; vllo ſubſidio miſſo, vrbem ſe tradituros ſpoponderunt. Totilas, vt ſpem auxilij omnẽ præcideret, trium menſium ſe daturũ oſtendit, dum modò pactis ſtarent. quæ ſi fallerent, protinus ſe muris oppugnationem, à qua adhuc temperauerat, admoturũ. His pactis, Neapolitani, quòd famem tolerare in dies magis ſæuientem non poſſent, non expectato ſpatio, Totilam
543 cum Gothis in vrbem receperunt. Iam annus alter inierat, cum Totilas Neapolim in deditionem accepit.tum verò mira benignitas eius erga captos eluxit. Nam Romanorum, qui inediæ diuturnitate afflicti erant, curã propè paternã ſuſcepit. veritus enim ne, ſi ſe repentino cibo ad ſatietatem repleſſent, continuò interirent, ne quis vrbe abire poſſet, inhibuit, ac cibũ parcius, quàm pro appetentia, prębuit. vbi verò vires eos recepiſſe vidit, patefactis portis abire, quò quiſq; vellet, permiſit.Cononi pariter,& militibus animo ſuo obſequendi libertas data.ii naues ingreſsi, Romã iter intenderunt. verùm, reflante vento, cum tenere curſum nequirent, rurſus in magnã ſolicitudinem inciderunt, verentes, ne iterum in manus Totilæ devenirent, atq; ab eo quaſi pactæ fidei ſacramento ſoluto, aut pœnitentia tacto aliquid detrimenti acciperẽt. Quod vbi Totilas animadvertit, ſtatim vniuerſos ad ſe vocauit,& cõſolatus eos, noua fide data, ſecuro eſſe animo iuſsit,& ſuo exercitui ſe immiſcere,& quibus egerẽt, coẽmere permiſit. ſæuiente autem adhuc vento, equos, iumẽta, & viaticũ elargitus auctor fuit, vt terra contenderent, ac comites dedit, quò tutò adirent. Neapolis inde muros deiicere cũ cœpiſſet, ne arx Romanis adverſus Gotthos in poſterum eſſet, malens ſe campo cum Romanis, quàm dolo, cõfligere

gere, tamen partem intactam reliquit. quendam virum strenuum, qui se virgini stuprum intulisse confitebatur, in carcerem, vt vltimo supplicio afficeret, condidit. qua re perspecta, Gothi vicem eius soliciti ab eiusmodi proposito deterrere conati sunt. quibus ille respondit, Eiusdem ingenij esse, delicto se obstringere, & delictorum supplicia impedire, omnino autem aut hunc pœnas dare, aut Gotthorum remp. interire necesse esse. postquam Theodaharus æquitatem diuitiis posthabuerit, Deum Gotthis minus propicium esse factum. præstantius autem esse, iustitiam custodire, quàm negligendo inuidiam cõcitare. neque enim qui virginem violauerit, probè se gerere in certaminibus posse. Quibus auditis, illi hominē repetere destiterunt. ipse verò, violatore necato, bona eius virgini violatæ largitus est. Hi tum erant Totilæ mores. Contrà verò Romani præfecti res subiectorum diripiebant, contumelias inferebant, in præsidiis scorta habebant, ac passim luxui, & temulentiæ seruiebãt. quos imitati milites neque eorum imperatis obediebant, & se in omne flagitium demittebãt. itaque miserrima euaserat Italorum conditio, vt qui ab vtroque exercitu grauissimè premerentur, agris à Gotthis, supellectile à Romanis exuti, ex quo Gotthorum iam teneri desiderio cœperant. Quibus rebus Constantianus, simúlque ceteri præfecti permoti litteras ad Iustinianum scripserunt, docentes, se non posse Gotthis resistere. Totilas autem litteras ad senatum Romanum misit, quibus, beneficiis Gotthorum, & iniuriis Romanorum erga illos expositis, absúrdè facere illos dixit, cum præstò sint, qui illorum vlcisci iniurias velint, non pari, se tantis incommodis liberari. eos debere occasionem quærere, qua veniam violatæ fidei apud Gotthos obtineant. eam verò optimam esse, si, fine belli non expectato, sibi consuluerint, &, emendatione adhibita, superiora delicta sarciuerint. His litteris per captiuum allatis Ioannes responsum dari prohibuit. quod videns Totilas, secundas, itémque tertias misit, sanctissimo se iureiurando deuinciens, se nihil mali Romanorum alicui allaturum. Litteræ incerto nuncio allatæ noctu publicis in locis affixæ sunt. quibus postera luce lectis, præfecti presbyteros quosdam Arrianos eius criminis suspectos habuerunt, atq; vrbe continuò expulerunt. Qua re cognita, Totilas, exercitus parte in Calabriam missa, Hydruntem tentari, &, si non traderetur obsidione circundari iussit, ipse verò cum reliqua ad circũiecta Romæ loca ducere instituit. &, vt addit Marcellinus, vrbes Campaniæ muris cinctas vastauit, ac præcipuè Tibur obsedit, pestilentia Italiã sæuissimè populante. Hæc verò vbi Iustinianus cognouit, licèt Persico bello vrgeretur, tamen Belisarium inde euocauit, atque ei iterum Italiam destinauit. Postero verò anno Belisarius, paucis militibus secum Constantinopoli eductis, omnem Thraciam circuiuit, pecuniáque effusè præbenda iuniores, ac voluntarios multos exciuit. Huic iussu Iustiniani Vi-

talis aderat Illyricorũ præfectus, nuper ex Italia, militibus Illyricis ibi relictis, reversus. Vtriq; igitur, cum ad hominũ quattuor millia cõtraxissent, Salonã petierunt, eo consilio vt inde Rauennã contenderent, atq; ex ea Gotthis bellum inferrent. nam neq; per Romanum agrum tutò transire, neq; per Calabriam, & Campaniam iter faciendo hostes fallere, neque eis inferre vim longè robore impares poterant. Interim qui Hydrunte obsidebantur, cõmeatibus deficientibus, de deditione colloquuti cum obsessoribus sunt. quæ cũ convenisset, dies ei rei peragendæ est constituta. tum Belisarius, commeatibus in naues, qui satis ad annum essent, impositis, Valentinum Hydruntẽ misit, ac, primis custodibus abductis, quos morbo, & fame contabuisse comperiebat, recentes, quos adduxisset, sufficere alios iussit. sic enim, cõmeatu suppetente, vrbem facilè in potestate mansuram. Valentinus secũdum, ac validum nactus ventum, quarta ante præstitutam deditioni diem nocte pervenit. &, portu sine custodibus invento, nemine resistente, oppidum init. Gothi nanque deditionem sequuturam pro certo habentes, excubias segnius, ac negligentius agitabant. Itaq;, vt classem adversus se venire infestam viderunt, repente obsidionẽ trepidi reliquerunt. ac, translatis aliò castris, rem ad Totilam detulerunt. Inde Valentinus, imperio Belisarij expleto, Salonam cũ exercitu rediit. His actis, Belisarius Polam classem applicuit, atq; ibi per aliquot dies lustrandi exercitus gratia mansit. Interim Totilas, vt Belisarij copias ad liquidum exploraret, fidis nunciis litteras adulterinas Boni Genuæ præfecti nomine scriptas ad eũ perferendas dedit. atque, vt terrestrem, maritimúmque apparatum eius cognoscerent, iussit. Petenti Bono, vt sibi auxiliatũ in maxima necessitate veniret, Belisarius renunciari mandauit, se cũ vniuerso exercitu propediem affuturũ. illi, lustratis omnibus, ad Totilam reversi, non admodũ magnas eius esse copias retulerũt. quæ dum aguntur, Totilas Tibur, quod ab Isauris tenebatur, proditione recepit, atq; in ciues omnia crudelitatis exempla edidit. inde, Tiberi occupato, Romanos annona flumine devehenda interclusit. Belisarius interim cũ vniuersa classe pervenit Rauennã, ac Gotthos, & Romanos, qui ibi erant, sic appellauit: Non nunc primùm quæ prudenter, ac fortiter gesta essent, nequitia, & segnitie esse corrupta. quibus vt emendatio adhibeatur, in primis Iustiniano curæ esse. qui, victoria, quæ erat in manibus, de Persis omissa, se iterum in Italiam miserit. Ceterùm, cũ ipse ad opem eis ferendam paratus sit, officij eorum esse, ne sibi tam necessario tẽpore desint, Gotthos amicos, cognatósq; suos ab Totilæ amicitia revocare debere. id si facere in animum induxerint, propediem eos, & pace optatissima fruituros, & non minima præmia ab Imperatore consequuturos, sin minus, haud dubiè sibi hostium loco futuros. His dictis, Teramunthem armigerum cũ Vitali, & Illyricis in Aemiliã misit, vt ea loca tentaret. qui Bononiã progressus,

præ-

præsidio se tradente, oppidum tenuit. verùm mox ab Illyricis subita consternatione domũ abeuntibus est relictus, quòd dicerent, se stipendio, & rebus necessariis esse fraudatos. qua re cognita, Totilas magnã subitò militum manum ad recuperandam Bononiam misit. quos Vitalis cum Teramunthe in præparatas insidias lapsos ita excepit, vt, magno numero interfecto, reliquos in fugã coniecerit. Teramunthes inde Auximũ, quod à Gothis obsidebatur, à Belisario missus, oppidum ingressus, præclara quædam egit. mox viribus suis diffisus consilium relinquendi oppidi habuit. itaque Totilas rei non ignarus exercitum ita admouit, vt eorum ad ducentos, dum exirent, occiderit. Pisaurum, & Fanũ initio belli Vitiges propè deleuerat, ne cui esse Romanis vsui possent. hoc cognito, Belisarius amicos Pisaurum immisit, qui portarum altitudinem, & latitudinem metirentur, mox fores ad eã dimensionem constructas, atq; eò nauibus missas portis aptari, præcepit. & muri quod dirutũ erat, lapide, limóq; resarciri mandauit. Quam rem Totilas impedire conatus, vt frustra se tendere sensit, Auximũ exercitũ reduxit. ac, cognita tenuitate copiarũ eius, partem militũ in Picenum misit, qui Asculum, Firmúmq; circunsederent. Belisarius autem ex suis armigeris duos cum Bessa misit Romam, adiectis mãdatis, vt vrbem intenti custodirent, neq; in hostem erumperent. Sequenti verò anno, 545
postquam sensit, se Firmanis, Asculanísque opem ferre nõ posse, Ioannem Vitaliani filium ad Iustinianum cum litteris misit, rogatum, vt pecuniam, milites, atq; arma mitteret, sine quibus se tanto bello finẽ imponere posse, diffideret. litteræ in hæc verba erant conscriptæ: In Italiam veni neque viris, neque armis, neque pecunia satis paratus. quibus demptis, rem præclarè nemo vnquã administrauerit. Thraciam, & Illyricum obeundo milites aliquot contraxi, sed inermes planè, atque imbelles. qui porrò in Italia sunt milites, haudquaquam satis ad hoc bellum instructi sunt. nam & hostes, vt à quibus sæpe victi sunt, timent, neque propter contumaciam prioribus annis contractam imperatis nostris obediunt. nos autem neque propter debita eis stipendia acriter aliquid eis pro imperio mandare audemus, neq; occupata à pristinis hostibus Italia, pecunias exigere pro arbitrio possumus. Si Belisarium in Italiam tantummodo mittere animus fuit, bene habet. ego in media Italia sum. at si victoriam de hostibus ferre, volũtas est, res ad id necessariæ sunt comparandæ. neque enim sine auxiliis bene res geri bellica potest. Ioannes cum his mandatis Constantinopolim profectus, vxore virgine nobili ducta, tempus nuptiis operam dando contriuit, ac nihil mandatorum peregit. Interea Totilas Firmum, & Asculum adduxit in potestatẽ, atque inde in Tusciam profectus, Spoleto, Asisióque admouit obsidionem. Spoleto præerat Herodianus, Asisio Sifridus, homo genere Gotthus, sed Romanorum studio præcipuè deditus. Herodianus cum hostibus colloquutus, triginta die-

rum inducias pepigit cũ eo, vt si nulla interim à Belisario auxilia mitterentur, oppidum cũ ciuibus, ac militibus traderet: filiámq; pro futura deditione obsidem dedit. vbi verò præscriptum tempus venit, neq; auxilia Romanorum apparuerunt, ex pacto oppidum tradidit. Sifridus autem, facta cũ suis in hostes eruptione, multis amissis, & ipse occubuit. itaq; Asisiates, duce amisso, consilij inopes statim deditionem fecerunt. Post hæc Totilas ad Cyprianũ misit, rogans, vt Perusiam traderet. à precibus inde ad minas, nisi paruisset, se contulit. quas vbi negligi vidit, variè animum eius versando pecuniæ quoque vim ingentem se daturum, si sibi obsequeretur, ostendit. ad extremũ, vbi postulata sua recusantem vidit, Vliarem armigerum eius pecunia corrupit, ac per eum dolo necauit. atque, his rebus ex sententia administratis, Romam demũ se contulit. eámq; subitò obsidendi caussa corona militum cinxit, interim agricolis per totam Italiam terram sine molestia colere, ac sibi tributa, fructus dominis dare permissis. Adventum Totilæ cognitum præfecti Artasires, & Barbatio non tulerunt, ac statim, licèt improbante Bessa, eruptione facta, compluribus cæsis, reliquos fugauerunt. verùm cupidiùs eos multæ viæ spatio insequuti cum in insidias incidissent, maiore suorum parte amissa, vix evaserũt. quo factum est, vt in posterũ ab eruptionibus, licèt vehementer ab hostibus lacessiti, se abstinuerint. Interim vrbem fames, vt ante, ingens invasit. neque enim vllæ per obsessores in vrbem invehi fruges poterant, atq; omnino interclusæ res maritimæ erant. nã Gotthi Neapoli potiti, minoribus nauigiis omnes insulas appetebãt, ac quinam eà nauigarent, diligentiùs obseruabãt. & naues omnes è Sicilia in portũ Romanum tendentes cũ oneribus intercipiebant. Placentia, vt inquit Procopius, omniũ tum vrbium Aemiliæ pręstantissima, atq; ad Padum loco, pręsidióq; munita sola erat in Romanorum potestate relicta. hanc igitur Totilas, transmisso exercitu, quacũq; ratione capi mãdauit. Gotthi verò, vbi Placentię appropinquarunt, per legatos, vt se dederent, comiter tentauerunt. postquã comitas nõ processit, nõ procul ab vrbe castra posuerũt, &, quòd Placentinos rebus necessariis laborare didicerant, obsidione circunsteterunt. Romæ multi in suspicionẽ proditionis vocati. inter quos Cethegus senator egregius, qui ob id vrbe profectus adiit Centumcellas. Interim Belisarius vicẽ vrbis Romæ, atq; adeo totius Italiæ anxius, vt qui Rauenna nihil eò afferre subsidij in tantis copiarum angustiis posset, Romã proficisci cõstituit, & circumiecta vrbi loca occupare, vt ex propinquo suis laborantibus auxiliũ ferret. iam enim, quòd à principio Rauennã tenuisset, pœnitẽtia subibat, quòd, se ibi incluso, hostes liberiùs Italiam peragrassent. itaq; Iustino cum paucis in Rauennæ præsidio constituto, inde cessit, ac Dalmatiæ oram legens Dyrrachiũ adiit. ac, missis ad Iustinianũ de præsentibus rebus litteris, ibi exercitũ submittẽdum expectauit. Iustinianus Isaacem

cem Armenium cum exercitu ex barbaris, Romaniſq; cōſcripto Dyrrachium deſtinauit, Narſetem verò eunuchū ad ſolicitandos Herulos miſit. quare Herulorū multi Narſetem ſequuti, in Thraciam hibernatum venerunt, vt proximo vere ad Beliſarium ſe cōferrent. Beliſarius autem Valentinū, & Phocam cū magna militum manu ad Romanum portum cuſtodiendum, & Gotthos crebris eruptionibus fatigandos miſit. Hi profecti Beſſæ, qui vrbem tenebat, clam nunciandum curāt, ſe impreſsionē facere in hoſtem velle. proinde monere, vt fortiſsimū quēq; ex vrbe emitteret, vbi primùm ſe incurriſſe audiſſet. &, licèt Beſſa hoc conſilium improbante, cū quingentis in caſtra invecti paucos quoſdam interfecerunt, ac, nemine auxilio ex vrbe prodeunte, integri omnes, ac, nemine amiſſo, ſe receperūt. poſt paullo ad Beſſam eadem miſerunt, ipſum ignauiæ, quòd occaſioni defuiſſet, inſimulantes. quibus Beſſas reſpondit, ſe ob gratiam nequaquā in aciem cum hoſtibus proditurū. neq; ſecius ſecundam irruptionem facere ſtatuerūt. verùm, cum maiore animo, quàm cōſilio, incurriſſent, ſeſe in inſidias immiſerunt, quas Totilas à milite alterius ducis Nocentij monitus præparauerat. ac magna ſuorum iactura mortem oppetierunt, pauci ſe in portum incolumes recepere. Ad cetera mala, quibus iampridē premebatur Eccleſia, hoc quoq; nouum acceſsit. In Palæſtina doctrina Origenis olim condemnata reviuiſcere cœpit. qui cenſuerat, Animos ante corpora exiſtere, déq; corporibus in corpora cōmigrare, finem ſuppliciorum aliquē fore, dæmones in priſtinum ſtatum aliquando reſtitutum iri, corpora noſtra nō eadem reſurrectura. Cum autem hanc peſtem ſerpere videret Euſtachius Hieroſolymorū epiſcopus, ſectatores huius opinionis omnes ex monaſterio, quod Noua Laura dicebatur, eiecit, ac Cōſtātinopolim Rufum, & Cononē abbates hac de re miſit. quibus fautorē ſe præbuit Pelagius diaconus, Vigilij pontificis apocriſarius, cum peterent, vt is capita quędam ex libris Origenis, tanquam rectæ fidei contraria condemnaret. id autem Pelagius ea re maximè fecit, vt Theodoro epiſcopo Cæſareæ Cappadociæ noceret, qui tum in aula Imperatoris gratia, atq; auctoritate florens, has opiniones ſibi defendēdas ſuſceperat. itaq;, iubente Iuſtiniano, dānatio promulgata eſt, cui Menas epiſcopus Conſtantinopolitanus ſubſcripſit. eáq; ad Vigiliū pontificem Romā miſſa, eius quoq; ſubſcriptione firmata eſt. Damnato iterū poſt mortē Origene, Theodorus Cæſarienſis dolore incēſus quęſiuit, nū fas eſſet mortuos anathemate iugulare? cui Eutychius diaconus pro Amaſienſi epiſcopo dicendi locū nactus, reſpondit, licere. nā regem Ioſiam nō modò ſacerdotes, qui dæmones colebant, viuentes trucidaſſe, ſed etiā mortuorum ſepulchra effodienda curaſſe. Quo dicto Cæſarienſis exacerbatus damnationē in Theodorum Mopſueſtenum epiſcopum mortuum, atq; à Catholicis Concilio Chalcedonenſi laudatū hoc modo molitus eſt. Subſcribente Iuſtiniano

niano

niano contra Acephalos pro Concilio Chalcedonensi accedens Cæsariensis dixit, posse eũ Acephalos ad Ecclesiæ communionem adducere, si Theodorum Mopsuestenum, Theodoritũ Cyrensem, & Ibam Edessenum à Concilio Chalcedonensi receptos damnaret. nã hoc pacto eos sine detrectatione Chalcedonense Concilium tanquã purgatũ approbaturos. Cui Iustinianus assensus, libello edito, eos damnauit. atq; episcopos, qui tria capita Concilij Chalcedonensis respuerẽt, omnibus muneribus affecit: qui dissentirent, in exiliũ egit. vt Liberatus litteris prodidit. quæ res tantum in Ecclesiam tumultũ invexit, vt post aliquot annos generali disquirenda Concilio fuerit. Huic incommodo alterum est adiunctum. Romani quidam Vigilium pontificem apud Iustinianum accusarunt, quòd Siluerium decessorem suũ abdicandum curasset, quòd Romanos malè habuisset, & quòd mortẽ homini attulisset: nã notariũ ipsius alapa ab eo percussum interiisse, & filium cuiusdã viduæ obtritũ calcibus expirasse. quibus criminibus auditis, Theodora, occasione vlciscẽdi arrepta, Anthimũ scribam suum Romam misit, iubens, vt quocunque in loco Vigilium inveniret, præterquã in basilica Sancti Petri, comprehenderet, & impositum in nauim ad se adduceret. qui veniens, comitatu assumpto, Vigiliũ in æde Sanctæ Cæciliæ decimo Kalendas Decembris (nã eo die sanctæ Virginis natalicia celebrantur) munera populo erogantem offendit, & captum ad Tiberim extemplò deduxit, atque in nauim in Græciam avehendum imposuit. qua re animadversa, populus magnopere doluit, ac continuò subsequutus est, vt precationem acciperet, eáque accepta, respondit: *Amen.* ac continuò nauis amota est. Hoc vnum inter maxima Iustiniani crimina fuit, quod exemplo plurimum Ecclesiæ in posterum obfuit. In Siciliam inde devectus Vigilius, officium tamen suum non deseruit. nam & per mensem Decembrem, vt moris erat, sacris ordinationibus in vrbe Catanensi vacauit, & Ampliatum presbyterum, & vicedominum suum, & Valentinum Sanctarum Rufinæ, & Secundæ episcopum, vt Lateranum custodirent, & clerum administrarent, remisit, & cum iis magnum frumenti numerum impositum nauibus ad subleuandam ciuitatis inopiam destinauit. Harũ nauium adventu præcognito, Gotthi priores in Portum venerunt, & se intra mœnia condiderunt, vt eas accedentes invaderent. quas custodes, qui erant in mœnibus, conspicati, è propugnaculis, veste altè sublata, signum nautis ad se prodeuntibus dederunt, ne propè accederent, sed aliò cursum dirigerent. illi verò lætitiæ sui adventus signum illud esse putantes, prospero flante vento, Portui successerunt. itaque barbari omnes repente ex insidiis erumpentes, naues cũctas, nemine defendente, ceperunt, & Valentinum episcopum cum Romanis correptum ad Totilã deduxerũt, ac, ceteris obtruncatis, nauibusq; remulco cũ oneribus tractis, abierunt. Valentinus à Totila quibusdã de rebus

rogatus, cum mendacij esset convictus, ambabus manibus est multatus. Vigilius è Sicilia deductus Constãtinopolim in Vigiliis dominicę Natiuitatis vrbem ingressus est, quem obvius Iustinianus tanta comitate excepit, vt lachrymas, osculaq; reddiderit. plebs autẽ honoris eius caussa vsq; ad ædem S. Sophię psallens incessit: *Ecce advenit dominator dominus.* Postero autem anno, solicitatus iterũ ab Augustis, vt Anthimũ restitueret, se facturum negauit, minantibusq; illis dixit: Video, me non ad Iustinianum, & Theodorã venisse, sed ad Diocletianũ, & Eleutheriam. facite, vt libet. digna. n. factis recipio. Hæc dicentem percussit eũ alapa quidam, qui aderat, inquiens: Homicida nescis quibus cum loquaris. nescis, te Silueriũ pontificem occidisse, & filiũ viduæ calcibus allisisse. Tum fugiens in ædem S. Euphemiæ columnam altaris amplexus est. Inde eiectus per totam vrbem tractus, atque in carcerem traditus modico pane, & aqua vitã miserè tolerauit. Clerus autẽ Romanus, qui cum eo erat, ad metalla effodienda est amãdatus. Eodem anno Romani, qui Placẽtiæ erant, inopia rei frumentariæ vsqueadeo laborare fame cœperunt, vt carnes humanas esui adhiberẽt. quibus malis adacti semet cum vrbe hostibus dediderunt. Erat tum Romæ Pelagius diaconus, qui nuper Constantinopoli profectus cum ingenti pecunia à Iustiniano sibi donata Romam, antequam obsidione cingeretur, advenerat, & in ipsa obsidione pecuniam eam comiter indigentibus elargitus maximam beneficentiæ laudem pepererat. Hunc igitur Romani, cum famis impotentia durius sibi consulere cogerentur, Totilam rogatum miserunt, vt paucorum sibi dierum inducias daret, ea lege, vt si intra id tempus nullum Constantinopoli auxilium accessisset, deditionem vrbis, suique perficerent. Quem vt Totilas vidit, vltro alloquutus monuit, ne tria hæc à se postularet, Vt Siculis parceret, vt vrbis mœnia conseruaret, vt seruos restitueret. reliqua se liberius indulturum. Cui Pelagius respondit: Quoniam præ te fers, quem erga Romanos, qui adversus te arma ceperunt, animum geras, qui in Siculos nihil tibi adversatos acerbissimum odij virus effundas, legationem ad Deum reiiciam, qui supplicum odisse contemptores solet. atque his dictis discessit. quem vbi irrita legatione, redeũtem Romani videre, repente dolore grauissimo exarsere. ac lacrymarũ, sordiúmque pleni Bessam, & Cononem appellauere, petentes, vt aut sibi tanquam seruis alimenta suppeditarent, aut si id non possent, manus inferrent, neque honestam mortem inviderent, atque vno ictu Romanos infinitis miseriis liberarent. quibus præfecti responderunt, neque commeatus dare, suæ facultatis, neque manus inferre, suæ pietatis esse. Belisarium autem affirmare, se propediem cum auxilio affuturum. Fames inde gliscens cibos quosdam absurdiores, & à natura alieniores assumere compulit. Præfecti verò frumenti maximum numerum sibi, fraudatis sua necessitate militibus, in vrbe sepositum primoribus

546

ciuibus magna pecunia vendiderunt. nam medimnus septem aureis stetit. qui verò non tantas habuere facultates, quarta eius pretij parte depensa, ac furfure empto, panem ex eo vt sordidum, sic in tanta necessitate suauissimum, confecerunt. Bos aureis quinquaginta à Bessa est venditus, alij equos, alij vrticas, atque herbas alias in locis incultioribus emergentes ederunt. qui pecunia caruerunt, domesticam suppellectilē pro diurno cibo mutarunt. Vbi frumentū omnino consumptū est, cuncti ad vrticas, canes, muresq; se contulerunt. Hinc macie extenuati colorem statuarum similem contraxerunt, atque aut incedentes, aut mandentes exanimati sunt. fuisse etiam dicuntur, qui ciborum loco excrementa corporum asciuerunt. Vir quidam à filiis quinque rogatus, vt panem præberet, dolore dissimulato, eos se subsequi, tanquam accepturos, iussit. vbi verò ad Tiberis pontem pervenit, in flumen se capite obvoluto præcipitauit, filiis, cæterisque regionis eius Romanis spectantibus, ac casus eius diritate attonitis. quidam etiam sæuos morsus in sua membra verterunt. quare præfecti ea ciuium desperatione perculsi iis, qui exire vrbe vellent, pecunias tradiderunt, ac, quò luberet, copiam abeundi fecerunt. ita, paucis exceptis, omnes exiere. quorum plerique, arescentibus præ inedia membris passim, nonnulli ab hostibus intercepti, periere. Interim Belisarius cum vniuersa classe Dyrrachio profectus, prospero vsus vento, Hydruntem accessit. inde in portum Romanum provectus Ioannem expectare cum exercitu cœpit. At Totilas omnes ad vrbem aditus intentè obseruans, ne quid importaretur, quod obsessorum subleuare miserias posset, in parte angusta fluminis trabes longas in vtranque ripam pertinentes in modum pontis constituit, ligneásque vtrinque turres excitauit, in hisque pugnacissimos viros imposuit, ne lembis ex portu in vrbem aditus pateret. Dum hæc autem aguntur, Ioannes in Calabriam progressus, Gotthis, qui Brundusij erant, imprudentibus, capti exploratoris indicio, equorum hostilium greges avertit, atque ad castra hostium cursu citato profectus, atque imparatos, & dearmatos adortus plerosque occidit. inde, Calabris in fide Belisarij confirmatis, Canusium venit. ibi à Tulliano quodam Lucano, viro inter suos potenti, conventus est, affirmante, Italicos iniuriis Romanorum compulsos ad Gotthos defecisse, si pristinam eorum in se benevolentiam recepissent, haud dubiè ad auctoritatem Imperatoris se relaturos. neq; enim vltro ad barbaros, & Arrianos concessisse. Ioanne autem curaturum se omnia, quæ peterent, pollicente, suas mox Tullianus copias iunxit. atque ita omnes Italos earum regionum ad auctoritatem Imperatoris redegit. Quibus rebus compertis, Totilas trecentos Gotthos delectos Capuam misit, iussos, vbi Ioannem illac transire viderent, occultè sequerentur, ita vt non sentiret, ac cætera sibi curāda relinquerent. Ioannes autem veritus ne ab hoste circunveniretur,

niretur, in Bruttios, Lucanosq; recessit, ac Ricimundum eius regionis custodem ex improviso adortus, trepidum in collem avertit, ac, multis obtruncatis, ad deditionem adduxit. atque inde, transitu ad vrbem desperato, in Apuliam retrocessit. Belisarius autem, tempore Ioanne expectando consumpto, veritus, ne Romani victus necessitate adacti facinus aliquod inexpiabile molirentur, commeatus quovis modo in vrbem intromittere nixus, talem machinationem instituit. naues duas ex iis, quas Græci acatas dicunt, patentiores inter se tignis revinctis iunxit, ac ligneam turrim imposuit, altiorem iis turribus, quæ à Torila in ponte fuerāt excitatæ. inde naues ducentas, quas dromadas appellant, in Tiberim iecit, circunvallatas ligneis muris, eisq; vndique perforatis, vt ex foraminibus petere hostem possent. demum frumento, rebúsque necessariis impositis, militibus manu promptis expleuit. inde pedites, equitésque circa fluminis ripas constituit, qui hostium in Portum impetum prohiberent. Isaaci autem intra Portum relicto vxorem Antoninam, & sua cetera commendauit. neque inde abire iussit, vt haberet, quò ab hostibus forté pressus refugeret, ceteris circuniectis locis laté ab hostibus occupatis. His ita constitutis, ipse nauim vnam ingressus est, in qua turrim ligneam construxerat, ac lembum in fastigio collocarat, pice, sulfure, seuo, ceterísque ignis alimētis refertum, ac classem à terra tralii militibus imperauit. Ex altera Tiberis parte Portuensi via pedestri exercitu venire subsidio iusso, nūcium ad Bessam, vt postridie, eductis copiis, castra turbaret hostium, misit. quod ille exequutus non est, vtiliorem sibi videns esse obsidionem, cum adhuc aliquid frumenti haberet, quod senatoribus vēderet. Belisarius & Romana classis, cum propius ad pontem, nullis Gotthis occurrētibus, accessissent, in stationes hostium incidunt, qui ab vtroque fluminis latere ad pontis tutelam ferreas cathenas iniecerant, ne procedere ad pontem Romani possent. sed, custodibus partim stratis, partim aversis, ad pontem succedunt, atque hostes invadunt, & pontem defatigatis illis, capiunt. Tum Belisarius, nauibus, in quibus turres erāt, ad pōtem admotis, incendi lembos iubet, & in ligneam Gotthorum turrim materiam eam immitti. quo incendio turris correpta vnà cum ducentis militibus flagrauit. Ea re Romani alacriores effecti è castris opitulatum suis venere, atque hostibus acriùs instítere, ac metu territos in fugam egere. Ponte inflammato, iam aditus in vrbem erat patefactus, cum rumor ad Portus oppidum perfertur, Belisarium Gotthos superasse, & cathenam in flumine recidisse, & pontem cum turri succendisse. quo permotus Isaaces, ne tantæ expers victoriæ esset, spreto Belisarij imperio, in alteram ripam cum equitibus centum traiecit, & ad hostium castra profectus, Rodoricum ducem, & Gotthos repente adortus sic exterruit, vt castra relinquerent. qui mox animo collecto reversi, Romanos prædæ colligendę intentos invaserunt,

runt,ac pluribus cæsis,Isaacem cum paucis viuum ceperūt. Hac re audita Belisarius confusus, ac Portum vnà cum vxore in potestatem venisse hostium credens,tanto dolore affectus est, vt ne hiscere quidem posset.itaque exercitum protinus reduxit, atque ad Portum ire contendit, vt hostes imparatos opprimeret, & locum recuperaret, quem amissum putaret. vbi verò se opinione deceptum tantam victoriæ amisisse occasionem cognouit, graui repente febri oppressus est, quæ illum diuturnitate sua vsqueadeò macerauit, vt ad mortis quoque discrimen adduxerit. Post biduum,Rodorico ex humanis rebus erepto, Totilas tantum doloris concepit,vt statim Isaacem captiuum occiderit.Bessas interim frumentum impensius, pretium egētium necessitate augente,vendebat,& murorum custodias negligebat.itaque, nemine muros obeundo custodias invisente, Gothi mœnibus liberiùs insultabant.Hac negligentia invitati quaterni custodes Isauri stationes ad portam Asinariam nacti nocte concubia è pinnis ad terram reste se demiserunt,& Totilam adeūtes, excepturos se intra vrbem ipsius exercitum spoponderunt.atque promissis ingentibus onerati in vrbem per funem reversi Gotthis, quos secum deduxerant, modum rei peragendæ ostenderunt, & custodibus conniuentibus remiserunt. Cum Totilas parum Isauris fidens rem differret,illi haud ita multo pòst eadem monentes reverterunt,atque iterum duos alios ab eo datos,qui omnia perlustrarent,duxerunt.qui reversi priorum simillima rettulerunt.Interea Romani milites multi exploratum,quid Totilas ageret, à Bessa emissi Gotthos decē captos in vrbem perduxerunt.qui à Bessa rogati,quid Totilas animo agitaret, responderunt,Totilam in spem ingressum,se per Isauros quosdam vrbē occupaturum sed tamen Bessas,& Conon omnia neglexerunt,neque vrbis custodiendæ acriorem vllam curam propterea susceperūt. Interim tertiùm Isauri ad Totilam accesserunt,eúmque ad rem aggrediendam magnopere incitarunt. tū ille alium sibi cognatione coniunctum speculatum misit,qui reversus eadem, quæ cæteri, confirmauit. Itaque,expedito vrbis aggrediendæ consilio,primis tenebris vniuerso exercitu armato ad portam Asinariā prodiit.& quaternos Gotthos prævalidos viros, Isauris ducibus, per funem in muros iubet ascendere.Hi,cum eadem nocte,qua Isauris ipsis custodia obvenerat,evasissent,dormitātibus ceteris, ad fores Asinarias aperiendas descendunt,&,ferreis claustris refractis,aditū patefaciunt, & patentibus portis Totilam cum vniuerso exercitu in vrbem recipiunt,eo die,qui XVI Kal. Februarij fuit,vt Marcellinus adiecit. Totilas ingressus, confestim in vnum locum copias omnes coegit,neque eas vagari permisit,siue hostium insidias veritus,siue,vt inquit Anastasius, vt spatium Romanis daret, quò in templa confugerent.neque enim auidus eorum sanguinis erat.Tumultu in vrbe,vt in tanto casu solet,exorto,Romanorum militum pars maxima cum ducibus

cibus ipsis, vt cuiq; commodum fuit, fugam arripuere. pauci quidam Romanis se ciuibus immiscentes, in templa perfugium habuere. soli Decius & Basilius ex patriciis, cum præparatos ad id equos haberent, cum Bessa effugere potuerũt. Maximus, Olybrius, Orestes, & alij quidam in Basilicam S. Petri se recepere. è plebe in vrbe tantùm quingenti remanserant, qui templa adeuntes salutem sibi pariter quæsiuere. ceteri aut in alias terras, vt diximus, se contulerant, aut pestilentia interierant. Bessam fugisse cum audisset Totilas, neminem insequi voluit, nihil sibi acceptius ab hoste fieri asserens, quàm vt fugam capesseret. Vbi illuxit, nec vlla suberat insidiarum suspicio, idem orãdi caussa templum S. Petri iniuit. Gotthi verò hostili more quos obvios habuerunt, nece strauerunt, milites quidem viginti, è plebe autem homines sexaginta. Ineunti Totilę templum Pelagius diaconus occurrit, Christi euangelia in manibus gestans, ac genibus positis supplicabundus, Parce, inquit, ô princeps tuis. cui ille cachinnans respondit: Nũc mihi demum supplicaturus advenisti Pelagi? tum ille, Maximè, inquit, quoniam tuum me seruum effecit Deus. verũm ab his iam abstine manus, qui tibi in seruitutem cessere. His percitus vocibus Totilas, militibus edicto suis mandauit, ne quẽ posthac Romanorum occiderent, atque vrbem ita diriperent, vt sibi pretiosissima quæq; seruarent. Magna in ædibus nobilium præda est inventa. sed quam Bessas reliquit magnitudine reliquam antecessit, vt qui nefarium illud frumenti divenditi pretiũ in Totilæ commoda cumulasset. Rusticiana Boetij quondã vxor bonis omnibus spoliata eò mendicitatis adducta est, vt ab hostib. panem, ac cetera necessaria corrogauerit, seruilibus indumentis induta, quæ egentes sua beneficentia sustentarat. idem & multi alij primores Romanorũ fecerunt. neq; ea res tum pudori fuit. Rusticianam etiam à Gotthis insimulatam, quòd per milites Romanos Theodorici regis statuas deturbasset, Totilas metu, periculoq; mortis exemit, atq; vnà cum ceteris feminis cõseruauit. quæ res effecit, vt nulla vim passa sit. Postridie Gotthis omnibus advocatis ita disseruit: eos eadẽ se monere, quæ antea. nempe vt iustitiam, ac continentiam colerent. neque enim quidquam Deo acceptius esse. argumentum ex eo sumerent, quòd, cùm, ęquitate posthabita, indigna adversus Italos perpetrarũt, centum millia hominum à septem millibus victi, ac primùm imperio, deinde rebus omnibus spoliati sint. postquã resipuerint, paucos, eósque nudos, & ignauos triginta millia deleuisse. quamobrem hortari illos, vt in proposita sententia maneant. Inde, Romanis senatoribus accitis, exprobrauit, quòd Theodorico multis ornati beneficiis malè gratiam rettulissent, ac Græcos in vrbem invexissent, identidem eos interrogans, nunquid mali à Gotthis, nunquid boni à Iustiniano tulissent? quo Imperante, satis constaret, ipsos magistratibus omnibus spoliatos esse, sæpe ab exactoribus vapulasse, atque in pace non ali-

ter,atque in bello, tributa contulisse. Tacentibus autem senatoribus, Pelagius,qui aderat,se interposuit,ac pro illorum salute supplex orare instituit.neq; ante finem precandi fecit,quàm ille se erga ipsos clementiam suam præstiturum ostendit. His actis, Pelagium inde diaconum & Theodorum rhetorem Constantinopolim ad Iustinianum cum litteris misit, rogans,vt partes apud eum suas agerent,atq; omnibus viribus ab eo sibi pacem, atque amicitiam impetrarent.ne,si irrito postulato redissent,ipse vrbem diruere,atq; in senatores animadvertere cogeretur.Hi profecti litteras reddiderunt, quæ erant in hanc sententiam scriptę:Quæ vrbi Romę contigerint,ea te arbitror cognouisse.hos viros postulatum mitto,vt bona pacis tibi asciscas,&mihi tribuas.cuius fructus testes locupletissimos habes Anastasium Imperatorē,& Theodoricum regem,qui,pace seruata,bonis omnibus sua tempora cumularunt. si hæc præstiteris,meritò ego te parentem appellabo, & tu me in bello socium obtinebis.Iustinianus autē,litteris lectis, mandatisq; perspectis,respondit,se rebus bellicis Belisarium præfecisse, eiq; liberam potestatem rerum, quæ ad Totilam pertinerent, dedisse. Interea verò,dum legati vltro citroq; commeant,Tullianus in Lucania,contracta agrestiū manu,saltum quendam angustiorem insedit, ne hostes Lucanię detrimentum illaturi eà pervaderent. cum Tulliano verò trecenti etiam Antæ erant,ob id ibi à Ioanne præfecto relicti. quę vbi accepit Totilas,agrestium & ipse multitudinem convocauit,ac,nonnullis Gotthis adiectis angustias eas invadere iussit.qui profecti,cū inferre vim voluissent,passi sunt,magno ab Antis detrimēto accepto. quare incensus Totilas vrbis partem tertiā disturbauit. Pulchriora etiā, & magnificentiora ędificia incendio delere impetus cepit.quod vt Belisarius audiit,has ad eū litteras misit:Vt sapientis fuit,ædificia,quæ antè nulla erant,ad vrbium ornamenta construere,sic quę eas illustrant, evertere velle,hominis eius videtur, qui prudētia careat,& quem posteris prodere suæ iniquitatis monumenta,non pudeat.Roma omniū vrbium,quę illustrantur à sole,magnitudinem,ac splendorē antecedere existimatur.neq; enim vnius viri virtute,neq; parui temporis intervallo ad tantum fastigium dignitatis ascendit, sed multi Imperatores, multis annis,multisq; copiis ex vniuerso terrarū orbe opifices coegerunt,qui eā paullatim ædificando virtutum omniū monumentum posteris prodiderunt.Quare hæc tua cōminatio sempiternam mortalib. iniuriam inferet.nam & virtutis auctoribus,præclarū monumentū,& posteris visendum spectaculū adimet. Quin etiam illud consideres velim, ex his duobus alterum necessariò sequuturū,vt ipse hoc bello aut victus,aut victor discedas. si viceris,& Romam deleueris,nō alterius vrbem,sed tuam exciderìs.si victus eris,gratiam apud victorem,eamque non mediocrem inueris.& qui in ceteros clemens fueris, facilius clementiam cōsequeris,& iniquas illas hominum voculas devitabis,

meritas

meritas te pro tam egregia vrbe deleta pœnas dedisse, dicentium. His litteris semel, atq; iterum lectis, totaq; re diligenter ad rationem revocata, demum Totilas vrbi sibi parcendum constituit, & remissis legatis, Belisarij consilio se pariturum respondit. Ac, maiore exercitus parte in Algidum missa, vt Belisarij militibus vagandi potestatem adimeret, ipse cum reliqua in Lucaniam adversus Ioannem contendit. & nobiles Romanos alios secum deduxit, alios cum coniugibus, & liberis in oppida Campaniæ dispertiuit. Vrbs Roma, incolis omnibus amotis, prorsus est destituta, memorandum inter pauca exempla humanę fortunæ ludibrium, ac spectaculum ipsis etiam hostibus, quanquam ab omni humanitate remotissimis, miserandum. Ioannes, vt in se venire Totilam sensit, citato agmine ex Apulia Hydruntem se rettulit. Tullianus verò ad Ioannem cum Antis. Nobiles, qui in Lucaniam venerant, agrestibus, qui cum Tulliano saltus angustias obseruabant, Totilæ permissu, persuaserunt, vt ad agros suos colendos redirent. ita vlterior Italia fermè tota Gotthorum in ditionem revertit. Tum Gotthi liberius vagari, atque omnia prædando sine metu circuncursare cœperunt, quovsque Ioannes, cohortibus aliquot emissis, plerosque eorum occidit. quo terrore captus Totilas copias omnes collegit, atq; inde Garganum se rettulit. Marcianus Cononis miles, cum à Belisario ad Totilā simulata defectione transisset, ab eo benignè acceptus Spoletum cum aliis nonnullis est missus. Gotthi, Spoletum ab Herodiano sibi proditum cum cepissent, muros diruerant, atque amphitheatrum, quod erat in vrbe, ita munierant, vt omnes aditus obsepirent, præsidiúmque ex Gotthis Romanisq; perfugis imposuerāt. Marcianus autem, contracta cū nonnullis præsidiariis militibus amicitia, persuasit, vt illustre aliquod facinus adversus barbaros molirentur, atq;, opera benè nauata, ad Romanos reverterentur. ita, re composita, Perusiam ad eius prǽsidij ducem Oldigam Hunnum mittunt, eoq; de consilij sui ratione commonefacto vt Spoletum milites mitterent, rogant. Profectos vbi Spoleto appropinquare Marcianus cognouit, cum militibus quindecim, quos sibi adiūxerat, ducē prǽsidij occidit, atq;, apertis portis, Romanos intra oppidum recipit. Per eos etiam dies Belisarius cū delectis mille militibus Romā ad eius statum explorandum contendit, ac magnam Gotthorum manum, qui circa vrbē in insidiis cōsederant, in se erūpentem fortiter excepit, ac, plerisq; in fugam versis, multisq; interemptis, Portum repetiit. Ioannes Tarentū à ciuibus nonnullis introductus iniuit, & vrbem, quippe magnā, muro se munire posse diffisus, Portū fossa, vallóq; firmauit. atq; intra id spatium oppidanos, incolásque regionis reduxit. locóq; præsidio confirmato, Calabris ad transeundum animum addidit. Totilas cum in Lucania oppidum Acherusiam occupasset, idque trecentorum virorum præsidio communisset, barbaris quibusdam ad ea Cāpaniæ loca missis, quæ à Roma-

na no-

na nobilitate incolebantur, cum reliquo exercitu Rauennam versus intendit iter. Interim Belisarius animum ad recuperandã Romã admouit:itaq;,paucis in præsidio Portus relictis,cum ceteris eò accessit, ac partem mœnium à Totila deturbatam lapidibus temere coaceruatis,ac nullo cæmento interlitis sepsit, atque exterius ingenti sudiũ ordine fulsit, vt quando instaurare non posset, saltem aliquam speciẽ ædificij daret,circa muros verò fossam profundiorẽ duxit, vniuerso per dies quindecim in id opus exercitu incumbente. Inde Romanos, qui circũiecta tenebant oppida,revocauit.qui partim desiderio vrbis,partim copia rerum necessariarũ,quas ille abvndè invexerat,summo studio redierunt.Nõdum fores portis præ paucitate opificum imposuerat,cum Totilas hac de re certior factus supervenit, ac castra super Tiberim posuit, & postridie sub ortum solis ira fremens murum liberè circuiuit.qua re animadversa, Belisarius pugnacissimos quosq; alios portis,alios muris custodiẽdis opposuit. Barbari clamoribus Romanos se perterrefacturos, vrbemq; primo impetu capturos, sperarunt, sed Romani rei indignitate accensi,furore in audaciam verso,supra vires pugnantes ad omnem impetum fortiter excipiendum se incitarũt, atque ex superiore loco barbaros ferientes cædẽ ingentem fecerunt. Demum, vtrisq; labore,lassitudineq; confectis, prœlium sub occasum solis dirimitur. Noctem inde Gotthi traduxerunt sauciis curãdis,Romani vigiliis in muris,& ad portas per vices agendis,ac tribulis extra portas disseminandis,vt subitam hostium impedirent impressionem. postridie Totilas ad oppugnanda mœnia cũ vniuerso exercitu rediit. Romani verò alacrius etiam,superiore elati prœlio, restiterunt,ac cedentes barbaros nonnulli insequi cœperunt, quos longius prolapsos Gotthi erant circunventuri, ne se posthac ad vrbem recipere possent, nisi,periculo cognito, Belisarius, emissis aliquot è suis, eos seruasset. Hoc damno non contentus Totilas post aliquot dies tertiã oppugnationem instituit. turpiterque item à muris repulsus, cum in fugam se contulisset,multos è suis desiderauit. vehemẽter à reliquis increpitus, quòd Romam semel captam non funditus deleuisset,ne quãdo à Romanis recipi posset,atq; ipsi in ea recuperanda tantum laboris exhauriendum esset,oblitis,quantis nuper eum laudibus extulissent, quòd murorum parte deiecta vrbi clarissimæ pepercisset.Soluta inde obsidione Tibur recessit, omnibus Tiberis pontibus deturbatis, Miluio excepto,quem propter vrbis propinquitatẽ demoliri non potuit.idq; oppidum paullo ante à se euersum reficere cœpit. ibiq; omni deposita pecunia mansit.Belisarius ferratis foribus portis impositis claues earum ad Iustinianum cum litteris rem gestam significantibus destinauit.Postero anno Totilas magnum militum numerum Perusiam ob-
547 sessum misit.Hi,cum deficere Romanis necessaria accepissent, ad Totilam miserunt precatum, vt cum vniuerso exercitu properè ad se cõtenderet,

tenderet, quo maturius Perusia potiretur. Totilas autem cũ suos eum defugere laborẽ videret, oratione habita eos cohortatus est, ac simul rationem rerum à se gestarum omniũ reddidit. & misso Perusiam exercitu arctiorem eam obsidionem effecit. Ioannes cum frustra Acherusiam obsideret, senatum Romanũ, qui in Campania erat, sibi seruandum putauit. quippe cum delectis equitibus, suo haudquaquã enunciato consilio, in Campaniam neq; die, neque nocte itinere intermisso pervenit. Hac re præcognita Totilas ad eos eripiendos equites delectos immisit. Hi cum Minturnas pervenissent, equos defatigatos curarunt, ac præmissis nonnullis Capuam, & vicina loca exploratũ, eodem forte die Capuam, quo Ioannis equites, accesserunt. Ibi cõmisso prælio penes Romanos victoria fuit. Gotthi pauci Minturnas se receperunt. qui in præsidio erant, cum plerosq; saucios, & cruore perfusos viderent, repente fugam arripuerunt. & ad Totilam profecti innumerabilem esse hostium multitudinẽ ad tegendã fugæ suæ turpitudinem nunciarunt. Capuæ senatores pauci reperti, sed matronæ ferme omnes. nam vrbe capta Romani ciues Portum se contulerãt, mulieres captiuæ factæ erant. Clementinus quidã nobilis redire noluit, quia præsidium quoddam Neapoli proximum Gotthis tradiderat Orestes vir consularis præ equorum inopia vel inuitus remãsit. Ioannes nobiles viros cum septuaginta militibus, qui à Totila, ad quem transierant, se ad Romanos receperant, in Siciliam misit. Hinc iratus Totilas magna mole adversus Ioannem contendit, paucis militibus in præsidio eius loci, in quo erat, relictis. Ioannes in Lucanos regressus erat ad cõtrahendos milites, speculatoribus dimissis, ne qua in se repente irruptio fieret, sed Totilas per avios montes, & difficiles, quà ipsum venturum Ioannes suspicari non poterat, iter ingressus, nocte intempesta supervenit. ac repente adortus ipsum in proximos colles refugere compulit, sed Ioannes, centum militibus amisis, Hydruntem pervenit incolumis. Totilas, Romanis direptis castris, abiit. Interim ex multis ducibus, quos Iustinianus à Belisario fatigatus in Italiam cum militibus misit, Bacuuius, Sergiúsque, & post hos Verus cũ Herulis trecẽtis, Varazésq; cũ militibus octingentis, venit. Verus autem omnium primus Hydruntem cũ accessisset, cum Ioanne morari noluit, ac, nauibus dimissis, terra Brundusium adiit, atque ibi castra fecit. Qua re cognita, Totilas vires eius, aut vesaniam experturus supervenit, atque, impetu facto, ipsam cum Herulis in sylvam proximam compulit, ac mox cum reliquis inter senticeta delitescentẽ oppressurus fuit, nisi forte Varazes dux in littus excessisset. quo viso territus Totilas, sublatis castris, inde recessit. Heruli inde cũ Vero, & Ioanne Tarentum accessere. Valerianus autẽ Armeniorum præfectus Constantinopoli cum hastatis, peltatisq; mille amplius iuxta sinum Ionicum veniens, missis trecẽtis militibus ad Ioannem, ostendit se primo vere ei affuturũ. Belisarius,

Conone ad vrbis custodiā constituto, in Siciliam nauigauit, vt inde Tarentum iret, & se cum ceteris copiis iungeret. sed à tempestate Crotonem reiectus ibi cum coniuge mansit, ac milites saltus quosdā occupare ad parandum commeatum præcepit. qui milites Gotthos adepti in fugam verterunt. mox à Totila, cum negligenter locū tuerentur, oppressi sunt. quorum fugientes quidam Belisarium monuerunt, Totilam in propinquo esse. quo nuncio ille ictus statim conscendit, ac, solutis anchoris, Messanā eodem die pervenit. Totilas inde Romanos Rosciani, dedituros se rei frumentariæ difficultate opinatus, obside-
548 re instituit. Postero anno Iustinianus pedestres in Siciliam copias misit, & Valeriano, vt ad Belisarium se conferret, mandauit. qui, traiecto freto, statim processit Hydruntem. Per eosdem dies Belisarius Antoninam coniugem misit Constantinopolim, ad Theodorā Augustam orandam, vt bellum copiis maioribus gereretur. Qui verò Rosciani obsidebātur, rerum necessariarū inopia conflictati, pacti cum Totila sunt, se, rebus suis saluis, intra certum dierum spatium, nullo submisso Constantinopoli subsidio, deditionē oppidi esse facturos. Milites, à Belisario ad custodiam vrbis Romæ relicti Cononem ducem, facta conspiratione, obtruncarunt, crimine oblato, quòd frumentum cum sui iactura & mercaretur, & venderet. sacerdotésq; quosdam ad Iustinianum miserunt, petitū, ne cui fraudi illius perpetratio facinoris esset, sed eius in perpetuū memoria deleretur, & debita stipendia soluerentur. Interim Belisarius cū Ioanne, & aliis ducibus, maiore iam contracta classe, Roscianū ad eam soluendam obsidionē contendit. præsidiarij verò vbi classem ex alto advolantem viderunt, spe maturi auxilij fulti se dedere, licèt die deditionis instāte, abnuerunt. verùm naues, sæua repentè oborta tempestate, aliò auersæ, atq; adeo etiam dispersæ, cum capere littus nō possent, Crotonem delatæ sunt. Belisarius inde, postquam omnes naues ex salo, & fluctibus coierunt, iterum Roscianum nauigationē intendit, sed sagittis à Totila, telisq; à littore repulsus naues procul in mare reducere est coactus. itaq;, desperata egressione, iterū Crotonem accessit. ibi verò, consiliis de bello agitatis, decretū est, vt Belisarius Romā rediret, ac, constitutis rebus, annonā in vrbem inveheret, Ioannes, & Valerianus, equis, virisq; in terrā expositis, terrestri itinere in Picenum concederent, atq; hostes ab oppidorū obsidione auerterent. sic enim Totilam ab obsidione Rosciani se remoturum. Ioannes cum militibus mille profectus est. Valerianus terrestre periculum veritus, Anconam nauigauit. sed ne ita quidem Totilas Rosciani obsidionem reliquit, sed duo millia militum in Picenum suorum auxilio misit. qui verò Rosciani obsidebantur, spe omni Romani auxilij deturbati, misere ad Totilam, qui actorum veniam postularet, &, salute pacta, semet dedituros promitteret. eam conditionem Totilas accepit, supplicio tantùm de vno duce Chalazaro sum-

sumpto, quòd pactis prioribus non stetisset. militibus, qui sibi nauare operam vellent, sua bona concessit, reliquos nudatos emisit. ex his octoginta Crotonem profecti sunt. Antonina Constantinopolim profecta Theodoram Augustam vita functam invenit. itaque, Iustiniano convento, petiit, vt Belisarium ex Italia revocaret. idque obtinuit. nam Iustinianus Persarum armis solito vehementius vrgebatur. Belisarius evocatus cum discessisset, in itinere Perusiam à Gotthis captam audiuit. hac re animadversa, Vigilius pontifex cum omnibus Italicis episcopis, qui Constantinopoli erant, Iustinianum impensiùs obsecrauit, vt omnes vires suas conferre ad liberandam Italiam vellet. quibus ille respondit, id sibi præcipuè curæ fore. erat enim, vt inquit Procopius, tum sedandis seditionibus ecclesiarum Orientis intentus. Hæc dum à Gotthis, regnante Totila, pro retinenda Italia omnibus viribus gerebantur, alij quoque barbari diversis in partibus Imperium lacerarunt. nam Franci multa in Venetia oppida occuparunt, cùm neque Romani ea tueri possent, neque Gotthi tantas opes haberent, vt ea recuperare valerent. Gepidæ Sirmium, & quædam Dalmatiæ loca sibi vindicarunt, quæ Imperator proximè Gotthis ademerat. Longobardi nonnullis castellis ab eo in Norico, Pannoniáque donati, sedibus suis exciti supra Istrum, & prope Gepidas consederunt. ac Dalmatiam, Dyrrachium vsque populabundi peragrarunt, multósque captiuos fecerunt. Heruli, cum alia Dalmatiæ loca, tum maximè circa Singidonem habitarunt, & Illyricum omne incursauerunt. Demum Longobardi, & Gepidæ, collatis inter se armis, legatos ad Iustinianum amicitiam postulatum miserunt, illi rege Andoino, hi Chorisino. Longobardi obtinuerũt ea conditione, vt postquam auxilio suo Gepidas deuicissent, opem sibi adversus Gotthos in Italiam ferrẽt. Qua re cognita, Gepidæ pacem cum Longobardis fecerunt. Sequenti anno Totilas vniuersum exercitum 549
Romam reduxit, eámque coronà cinctam obsidere incœpit: hanc Diogenes à Belisario relictus cum tribus hominum millibus tuebatur, qui vt erat vir acer, & prudens, vrbem frumento, & aliis rebus necessariis repleuerat: & pòst diligenter Gotthos à murorum oppugnatione propulsauit. idque eos sæpius conatos acerrimè repulit. itaque Gotthi Portum occuparunt, atque inde arctiorem Romæ obsidionem fecerunt. Dum autem Iustinianus ducem in locum Belisarij mittere cunctatur, ac Liberium vrbis præfectum designat, atque aliis se se negociis implicat, iterum Roma, quæ teneri potuisset, amissa est. Isauri quidam, qui ad portã Capenam excubabant, alij exemplo Isaurorum, qui Asinariam prodiderant, ducti, partim stipendia debita sibi non soluta caussati, quàm occultissimè in colloquium cum Totila venerunt, & vrbem se illi prodituros professi sunt. Vbi verò dies ad rem constituta accessit, eiusmodi Totilas dolum molitur. In

Tiberim prima noctis vigilia naues duas longas immisit, hisq; viros acres imposuit, monitos, vt adverso flumine nauigarent, & vbi quàm proximè muros venissent, quanta vi possent, clangorẽ buccinis ederent. ipse interea hostem frustratus, ad portam Capenam paratũ exercitum duxit, atq; alios in insidiis collocauit, ad eos, qui noctis tenebris tuti evaderent, capiendos, quos iussit interfici. Qui in nauibus erant, postquã muro appropinquarunt, tubis canere cœperunt. cuius rei nouitate Romani attoniti, et metu periculi maioris exterriti temere custodiis relictis omnes eò convolauere, eã muri partem ab hostibus invadi arbitrati. Soli Isauri in sua statione mansere, atq; hostibus portas aperuere. Tumultu hostili comperto multi Romanorũ per diuersissimas portas vrbe se effudere. sed qui Centumcellas abierunt, ab insidiatoribus trucidati sunt. Diogenes saucius in tutũ evasit. Paulus Cilix cum Diogene custos vrbis constitutus cum equitibus quadringentis ad molem Hadriani confugit, ponte, qui fert ad templũ Sancti Petri præoccupato. Postridie autẽ sub lucem Gothi in ponte cum Romanis pugnã commiserunt, & licèt, Romanis acriter prœliantibus, superiores erãt, tamen propter angustias cùm conferti, pressisq; pugnarent, multi cadebant. qua re cognita, Totilas receptui cecinit, & suos quietem capere iussit, hostes se fame domiturũ existimans. Paulus inde cum quadringentis equitibus inedia laborans eam noctem insomnem traduxit. postridie equos interficere, atq; eorum carne se sustentare decreuit. sed statim insoliti cibi nausea affectus rem in serum diei distulit. Post autem, cum varia consilia volutassent, hostem invadere statuerunt, ferro potius mori, quàm fame, cupientes Qua re præcepta, Totilas veritus, ne desperatione adacti insignem aliquam sibi cladem afferrent, has conditiones obtulit, vt, relictis equis, armisq;, Constantinopolim incolumes irent, neq; arma posthac Gothis inferrent, aut, iisdem retentis, sibi vnà cum Gothis stipendia facerent. Secunda conditio est accepta, quòd insidias in itinere Constãtinopolitano timerent. Paulus tantùm, & Mindus Isaurus, vxorem, liberósq; se Constantinopoli habere affirmantes, viatico à Totila cõmeatúq; donati, abiere. Trecenti Romani, qui ad templa confugerãt, fide accepta, sese ad Totilam contulere. Totilas legatos ad regem Francorũ miserat, filiam in matrimonium postulatum. quam conditionem ille respuerat, eum neq; nunc regem Italiæ esse, neque in posterum fore, inquiens, vt qui vrbis captæ tenere possessionẽ nequiuerit, sed à se deletã hostibus habendam permiserit. Quo respõso permotus Totilas, recepta vrbe, commeatus importari, sarciriq; omnia imperauit, quæ à se vel incendio, vel ruina deleta fuissent, Romanósque & nobiles omnes, quos in Campaniam emiserat, revocauit. ac ludis equestribus editis lustrauit exercitum, quem in Siciliam erat ducturus. ac quadringentas naues ad pugnam comparauit, lemborúmque vim magnã, quas ex Oriente venien-

venientes cum viris, oneribúsque exceperat. Stephanum inde Romanum ad Iustinianũ misit, oratum, vt secum fœdere iungeretur, atque arma adversus alios hostes converteret. quę Iustinianus ne in cõspectum quidẽ admittere voluit. Qua re cognita, Totilas bellũ sibi redintegrandum putauit, ac Centumcellas obsidionem applicuit, ac, missis oratoribus, Diogenem pręfectum, num se dedere vellet, tentauit. quo negato, milites ad prœliũ provocauit, monens eos, neque subsidium ab Imperatore accepturos, neque posthac bellum cum Gotthis administraturos. nam vrbem captam in sua potestate esse. itaque iisdẽ, quibus Gotthi, conditionibus secum militaret, aut quò vellet, incolumis se conferret. Diogenes neutrum horum probauit, sed se missurũ nuncium ad Iustinianũ dixit. qui, si intra certos dies nullum auxiliũ summisisset, se dediturum. Hæc conditio placuit, eáque, obsidibus vtrinq; datis, firmata est. Totilas, obsidione soluta, in Siciliã iter suscepit, Rhegium in Calabria pertentauit, sed fortiter repulsus, exercitus parte in obsidione retenta, alteram ad oppugnandum Tarentum misit, idque negocio nullo recepit. eodémque tempore Ariminum ab iis, qui in Piceno erant, Gotthis proditione receptũ. His cognitis, Iustinianus Germanum sororis filium ducem adversus Totilam destinauit. quæ fama in Italiam perlata vt Gotthorum animos consternauit, sic Romanorum erexit. nam eius nomen apud omnes erat celeberrimũ. Inde, mutato consilo, pro Germano Liberium, de quo diximus, ire decreuit. quem discessum parantem pòst etiam consilio mutato retinuit. Quæ dum aguntur, Verus dux non longè à Rauenna cum Gotthis cõgressus, non paruo cum suorũ damno in prœlio occubuit. Totilas vbi vidit Rheginos fortiter pugnantes deditionem recusare, relictà in obsidione ad commeatus impediendos ingẽti militum manu, in Siciliam traiecit, ac statim Messanam invasit. cui obviam extra mœnia venit præfectus Dometiolus, ac, certamine inito, pari virtutis laude in vrbem se recepit. Gotthi inde, nemine resistente, Siciliam populati sunt. qui verò ad Rhegium assidebant, tandem Rheginos fame domitos in deditionem acceperunt. quę res Iustinianum impulit, vt statim classem cum pedestri exercitu Liberio rursus belli summa cõcessa summiserit, pòst autem, quoniam effœtæ ætatis erat, & rei bellicæ imperitus, ei revocato Artabanem Thraciorum militum ducem substituit, eúmque, classe à Liberio accepta, in Siciliam transire præcepit. summæ tamen belli gerendi Germanum præfecit, eúmque ingenti pecunia data ex Thracibus, Illyriisque copias idoneas cõscribere iussit. Germanus maxima cupiditate ardebat, quemadmodum modò Africam, Stoza tyranno res nouas moliente, seruarat, sic Italiã adversus Gotthos vindicare. nam Matasuentam Amalasuentæ filiam, & Theodorici regis neptem, Vitige marito priore mortuo, sibi matrimonio copulauerat. &, cum secum eam duceret, Gotthos adversus eam arma laturos non puta-

putabat. itaq; & publica,& priuata pecunia magnis cōſcriptis copiis, ingentes vires in bellum attulit. nam præſtantiſsimi bello viri ceteris ducibus faſtiditis, eum ſequuti fuerant, Germaníque ipſius filij belli miro ſtudio incitati, & barbari multi aut pecunia, aut amicitia nomina dederant. Quibus rebus in maius in Italiam nunciatis,Gotthi pauere cœperunt, atq; animo hæſitare, vtrum adverſus Theodorici genus arma ferre deberent. Romani verò, qui cum Gotthis inuiti militabant, ad Germanum miſerunt,qui nunciarent, ſe, vbi primùm Italiam attigiſſet,ac caſtra locaſſet,nulla interpoſita mora,ad eum tranſituros.milites autē,qui Rauennæ,& aliis locis omnibus impoſiti fuerant,vt in ſpem bonam ingreſsi,omnia ſibi diligenter cuſtodienda duxerunt.quin etiam ceteri, qui ex fuga adverſorum prœliorum paſsim diſsipati fuerant, poſtquam Germanum in Italiam tendere acceperūt, agmine vno ſe in Iſtriam contulerunt.ibiq; Romanum exercitū expectarunt.Diogenes,cum pacta dies adeſſet,quo Centumcellas tradere deberet,oppidum haudquaquam in ſua eſſe poteſtate dixit,cum Germanus adventaret ab Imperatore ſummiſſus. ſi ſuos ſibi obſides non reddat,ſe quos ab illo accepiſſet,repente interempturū.atq; ita ad oppidum tuendum ſe præparauit,Germanum expectans in diem cū exercitu affuturum. Theodebertum regem Francorum mortuum excepit
550 filius Theodobaldus.Cum autē quingēteſimus quinquageſimus iam annus iniſſet, dum Germanus in Illyrico exercitum contrahit,Sclauinorum vis maxima,traiecto Iſtro,ad Naiſſum oppidum venit eo animo, vt quemadmodum ex captiuis eorum eſt cognitum, Theſſalonicam penetrarent, atq; ipſam cum finitimis locis omnibus occuparēt. Quæ poſtquam Iuſtinianus accepit,periculi magnitudine territus,ad Germanum ſcripſit, vt in Italiam tranſmittere cunctaretur,ſed Theſſalonicæ,aliiſque locis auxilium ferret. Sclauini verò, mutato cōſilio, in Dalmatiam flexere. qua re audita recreatus Germanus in ſecūdum ab illo diem Italicam expeditionem indixit.neque ita multò pòſt morbo tentatus interiit. Quo nuncio accepto, Iuſtinianus Ioannem vnà cum Germani filiis exercitui illi iuſsit præeſſe. hi verò in Dalmatiam hibernaturi proficiſcuntur: nam fretum traiicere Gotthis mille naues habentibus arduum videbatur. Liberius nōdum audito,ſucceſſorem ſibi mitti, claſſem Syracuſas à Gotthis obſeſſas applicuit, atq;,impetu in hoſtes facto,in portū deſcendit,& cum vniuerſa claſſe muros ſubiuit. Artabanes inde, cum in Cephalleniam perveniſſet,vbi Liberium Syracuſas contendiſſe accepit,eò curſum intendit. verùm, poſtquam Calabriæ propior fuit, repentina tempeſtate coorta,ab adverſis ventis diſperſæ ita ſunt naues, vt aut littori appulſæ in hoſtium venerint poteſtatem,aut vi ventorum impulſæ in Peloponneſum,vnde diſceſſerant, ſint reiectæ, aut certè, ſolutis compagibus,periere,paucæ tantùm evaſerūt. inter quas ea, qua Artabanes vehebatur,Melitā,diſtra-

cto ma-

cto malo, appulsa est. Liberius autem neq; militibus, neque commeatibus satis instructus Syracusis Panormum, frustratus hostem, accessit. Totilas autem, Gotthisq;, omnibus Siciliæ locis direptis, ingenti equorum, pecorúmq; abacto numero, & frumēto, aliisque cuiusvis generis frugibus exportatis, in Italiam summa celeritate se rettulit. Ioannes verò, dum hæc agerentur, & Imperatoris exercitus in Italiam venit, vbi hiemare constituit, vt exacta hieme inde Rauennam cōcederet. Constantinopoli contentio de tribus capitibus Concilij Chalcedonensis paullo antè à Iustiniano damnatis adhuc Ecclesiam fatigabat, neque res tanta componi posse sine generali Concilio videbatur. harum turbarum concitor erat Theodorus episcopus Cæsariensis, vt diximus, qui contra illa differendi finem non faciebat. neq; monitis, atq; obiurgationibus Vigilij pontificis, qui adhuc in vrbe erat, aures præbebat. itaque Vigilius, episcopis Africæ, Illyricique adhibitis, quos offensos constabat, vnà cum Iustiniano Concilium habuit, Mena episcopo Constantinopolitano, & Dacio Mediolanensi, & aliis Græcis, Latinisque episcopis, atque ipso in primis Theodoro præsentibus: in quo statuit, ne vsque ad Cōcilij decisionem quidquam de supradictis capitibus tentaretur. Venerat autem Constantinopolim ad Vigilium Dacius ecclesia Mediolanēsi propter fidem exactus, vt scribit in Dialogo S. Gregorius. Haud tamen propterea quieuit Theodorus, sed libellum trium capitum damnationem continentem quibusdam episcopis Græcis recitauit, vt ab eis assensum eliceret. quare increpiti omnes à Vigilio ad promerendam simulata satisfactione gratiam advolarunt. Non destitit inde postero anno Theodorus Iustinianū ad- 551 versus Vigilium incitare. quo factū est, vt Iustinianus edicta quædam contra Vigilium proposuerit. quibus cognitis, Vigilius, cum in ædibus Placidianis esset, atque vnà episcopi Græci, & Latini, in primisq; Dacius Mediolanensis adessent, prohibuerunt, ne quis prævaricationi communis constituti præberet assensum. Vigilius autem dixit: Rogate Iustinianum, vt, edictis sublatis, commune decretum expectet, dum episcopi Latini hac re offensi ad synodum veniant, ac, vi omni adempta, suas sententias exponant. quòd si preces vestras audire noluerit, vos nulli rei exhibete assensum, quæ ad diuisionem attineat. quòd si hoc forte feceritis, scitote, vos, tanquam prævaricatores beati Petri Apostoli, per ministerium vocis meæ suspensos esse. Theodorus autem, & quidam alij episcopi, pontificia auctoritate neglecta, ad ecclesiam, vnde edicta pendebant, venerunt, &, adiectis aliis prævaricationibus, missarum solemnia celebrarunt. & quasi parum esset, primæ sedis episcopum contempsisse, Zoilum episcopum Alexandrinum ex Diptychis exemerunt, & Apollinarem perversorē intulerunt. Quibus rebus adductus Vigilius vnà cū episcopis Italicis XIX Kal. Septembris convenit, Dacio Mediolanensi, Ioanne Marsicano, Zachæo Scyl-

Scyllaceno, Valentino Syluæ candidç, Florentio Matellicatensi, Iuliano Signino, Romulo Numanate, Dominico Calliopolitano, Primasio Amiternino, Verecundo Lunensi, Stephano Ariminensi, Paschasio Aretino, Iordane Cortonensi, atque eos episcopos officio sacerdotali, communione Catholica, & potestate episcopali priuauit. itē Menam episcopum, & suffraganeos eius, qui his assensissent, sacra communione suspendit, donec resipiscentes sibi satisfecissent. Extat epistola Vigilij ad Theodorum in hanc sententiam hoc anno data. Hæc verò non modò ab eis non emendata, sed grauioribus etiam aliis adversus sedem Apostolicam iniuriis cumulata sunt. itaque, cū in ædem S. Petri fatigatus cōfugisset, quæ in eos voce publicè ediderat, IX Kal. Septembris scripto confirmauit, ac Menā episcopali dignitate priuauit. alios verò cōmunione suspendit. ac tabulas damnationis cuidam tradidit conseruandas, vt si quam ipse vim passus esset, aut morte occubuisset, mox in celeberrimis locis proponeret. Ineunte autem vere, Ioannes Salona mouere in Italiam adversus Gotthos constituit, sed à Iustiniano vetitus est, iubente expectari Narsetem. hunc nanq; ei bello præfectum destinauerat. erat autē is eunuchus ex cubiculo, & chartulario ad Patriciatum evectus, vir acer consilio, bellíq; peritus. Narses igitur, ingenti pecunia, atq; exercitu à Iustiniano acceptis, iter ingressus in Thraciam venit. Philippis verò Hunnorum in prouinciam incursu se tenere per aliquot dies coactus est. inde eo liberatus tumultu iter est persequutus. Interim Totilas, hoc apparatu audito, res Romanas ita disposuit, vrbis curā Romanis nobilibus, Gotthisq; nōnullis tradidit, reliquos suspectiores in Campaniā misit, pœnitentiā præ se ferens, quòd ante aliquid ad vrbis euersionē molitus esset. trans Tiberim verò multos, tanquam mancipia, ad habitandum traduxit, publicis, priuatisq; ademptis pecuniis. longas præterea naues militibus impletas prædatum in Græciam misit, quæ Corcyram, & circumiectas insulas, & Epiri oram vniuersam populatæ sunt, & naues Romanorū multas, in primísq; quæ necessaria ad Narsetis exercitū deferebant, ceperunt. Milites item ad expugnandam Anconam cum peritissimis ducibus misit, eisq; naues quadraginta septem dedit, vt terra, mariq; Anconis obsidionē vrgerent. Obsessæ Anconæ post multos dies annona defecit. quod vt Valerianus, qui Rauennæ erat, cognouit, cū ipse subvenire nō posset, Ioannem, qui Salonæ erat, certiorem fecit. Ioannes, periculo Anconæ cognito, necessitatē eam Imperatoris mādato præuertendam ratus, triginta octo naues militibus, commeatibúsq; repleuit, atq; omnibus rebus ad bellum nauale pertinentibus instruxit. & Salona profectus ad Romanam classem accessit, ad quam non multò pòst etiā Valerianus cum duodecim nauibus venit. qui duces, cum in vnū coissent, cōmunicatis consiliis, ad alterā partem Anconis, vbi Senogallia est, appulerūt. quorū adventu cognito, Gotthi naues longas qua-

quadraginta septem, quæ sibi ad manum erant, delecto milite complent. &, reliquis copiis ad Anconæ obsidionem relictis, in hostes ducunt. vbi verò in conspectum venere, vtrinq; naues à cursu parumper continuere, ac suos verbis ad prœliũ accendere incœpere. Ioannes autem in primis, quantũ momenti esset ad victoriã in eo retinendo præsidio docuit, præsertim ad cõmeatus invehendos, sine quibus bellum geri non posset. nam ab Hydrunte Rauennam nullum aliud præsidiũ superesse. in Ancona igitur spem omnem residere, vt ex Dalmatia soluentibus Romanis in Italiam traiicere, & tutum in locũ egredi liceat. Gotthorum autem duces multa verba de temeritate, ignauiáq; Græcorum fecerunt, & vt sæpius superati, nunc deintegrò vinci facilè possent. Quibus vtrinque dictis, nauale prœlium est initum haud secus, quàm si pedestri decertaretur. nam proras in se converterunt, sagittisque iaciendis pugnarunt. & qui viribus prævalebãt, pede collato, manum conseruerunt, atq; è transtris perinde, ac patenti in campo, cõfligentes comminus se gladiis petierunt. sed Gotthi incompositi, & solutis ordinibus decertabant. nam aut naues ita disiunxerunt, vt hosti opportunas efficerent, aut ita inter se condensarũt, vt semet pugnando impedirent. itaq; imperitia sua victi cladem ingentem acceperunt. vndecim enim tantùm naues evasere. reliquæ in potestatẽ Romanorum venere. viri aut interfecti, aut cum nauibus ipsis demersi, aut viui capti. qui in vndecim erant, ad terram appulsi, nauibus incensis, ad castra Anconem se contulerunt. ac clade suis exposita, tantũ terroris incusserunt, vt repente castra reliquerint, & Auximum se receperint. Romani duces Anconam profecti, castra diripiunt, vrbémq; cõmeatibus complent, atq; inde Valerianus Rauennã, Ioannes Salonam repetũt. Interim, Liberio domum revocato, Artabanes Gotthos in Sicilia relictos obsedit, eósq; aut in aciem tractos devicit, aut in maximã rei frumentariæ difficultatem redactos ad deditionẽ adduxit. itaq; his territi Gotthi à prœlio abhorrebant, &, si quod Romanis subsidiũ subvenisset, planè de se actum existimabant, neq; aut in Italia se permanere, aut à Iustiniano impetrare veniam posse. Totilam enim sæpe nuncios ad eum misisse, significatum maximã Italiæ partem à Francis occupatam, reliquam ab humano cultu desertã esse. Sicilia, & Dalmatia, quæ solæ integræ remansissent, Romanis Gotthos cessisse. fœdere se cũ illo, si id gratũ sit, iungi, & in omnibus rebus obsequi velle. Iustinianũ autem, qui Gotthorũ nomẽ invisum haberet, atq; eos ex Imperio Romano pellere statuisset, legatos sine respõso ad Totilam remisisse. Interim Theodebertus rex Francorũ Cottias Alpes, & loca Liguriæ, ac Venetiæ quædam sibi subiecerat. nam, cũ Gotthi oppida quædam in Venetia, & Romani quædã alia ad mare permisissent, reliqua ipse suæ ditionis effecit. feruente autem Romano cũ Gotthis bello, inter Gotthos, Francósque convenit, vt interim sua vtriq; pacatè tenerent, nec

quidquã hostiliter tentarent. quòd si quando contigisset, Iustinianum à Totila superari, tunc vtrique statuere liceret, provt reip. expedire iudicauisset. Theodeberto inde mortuo Theodobaldus filius successit, ad quem Iustinianus legatum Leontium misit, vt secum adversus Totilam societatem iniret, & Italiæ locis abstineret, quæ ille occupãdi libidine tenebatur. qui, cũ multa disseruisset, nihil profecit. Theodobaldus se fœdere Gotthico teneri, quo minus cum eo societatem coiret, respondit. loca Italiæ, quæ ille occupasse argueretur, nõ Romanis eripuisse, sed Totila possessore palam prodente accepisse. quarum rerum cognitionem iudicibus se permittere paratum, deq; ea re legatos Constantinopolim missurum esse. Interim Totilas Gotthorum primores cum classe emisit, qui primùm Corsicam, deinde Sardiniam, nemine resistente, sui iuris fecerũt. Quam rem vbi didicit Ioannes, qui tũ fortè in Africa exercitui præerat, propere classem in Sardiniam cum militibus misit. qui profecti castra ad Caralim posuerunt, vt eã obsiderent. nam oppugnare, præsidio Gotthorum resistente, non poterãt. verùm, eruptione à Gotthis repentè facta, magno detrimento accepto, in fugam cõiecti sunt. Qui prœlio superfuere, receptu ad naues facto, Carthaginem redierunt. atque ibi ineunte vere maiore cum apparatu reversuri hiberna egerunt. Orto nouo inter Gepidas, & Longobardos bello, Iustinianus cum Longobardis petentibus societatem iniuit. atque ex fœdere exercitum ei contra Gepidas misit. verùm nemo, nisi Amalafrida, profectus cũ suis accessit. nam ceteri Iustiniani iussu circa Vlpianam in Illyrico remanserunt seditionis comprimendę caussa, quæ ab episcopis erat excitata. Gepidis superatis, ac propè deletis, Alboinus rex Longobardorum legatos misit ad Iustinianum, qui rem prosperè gestam nunciarent, simulq; expostularent, exercitum ad se in tempore ab eo non esse missum, cum ipse ingentem suorum multitudinem ad Narsetem misisset. Terræmotu ingenti Græcia tota concussa est. Crotoniatæ vnà cum præsidio, quod erat in arce, à Gotthis obsessi, cum necessariarum rerum inopia premerentur, clam ad Artabanem in Siciliam miserunt, se, nisi celerrimè opem sibi latũ venisset, hostibus ipsos, & præsidiũ dedituros. neq; aliquid impetrarunt. Sequen-
552 ti anno Iustinianus omnibus de rebus, quę ad Crotonem gererentur, certior factus Thermopylarum custodibus imperauit, vt confestim in Italiam nauigarent, & Crotoniatis auxilio essent. cuius imperio illi obsequuti, prosperum nacti ventum, de improviso ad Crotonis portum pervenerunt. quos vbi Gotthi viderunt, soluta obsidione, alij in portum Tarentinum se receperunt, alij intra Scyllę fretum delati mox abierunt. quo nuncio icti præfecti Tarenti, & Acheruntiæ cum præfecto Hydruntis Romano colloquuti, ac salutem suam, militúmq; suorum pacti, se suos, atque oppida dediderunt. Narses, idoneis acceptis à Iustiniano pecuniis, quibus & milites conducere, & debita stipendia pen-

pendere,& alias belli necessitates sustinere facilè posset, tandem Salona discessit cū eis mandatis, vt bellum, quod adhuc negligentius erat gestum, omni ope conficeret, & Gotthos Italia pelleret. quare magnas sibi virorum, armorū, pecuniarúmq; copias compararat, atq; in eam expeditionem animum, atque alacritatem ingentē afferebat. nam ad eum exercitum, quem adducebat ex Illyrico, ille etiam accedebat, cui Germanus præfuerat, & quem Ioannes regebat, & quē Alboinus Longobardus ex fœdere summittebat, præter Herulorū, atq; Hunnorum ingentem manum. multique alij liberalitate Narsetis eximia ad illum sequendum erant inducti. vbi verò in Venetiam venit, ad Francorum duces misit, vt sibi per ea loca transitum darent. quod illi se concessuros negarunt, in speciem iactantes, quòd Longobardos Gotthis infestos secum adduceret. Ea de re hærente consilio Narses Italos præsentes, quid opus facto esset, consuluit. cui illi responderunt, nisi Frāci eū transitum præbeant, neque Rauennam, neque Veronam posse contendere. nam satis constare, Teiam, virum acrem, cū delecto Gotthorum robore Veronam obtinere, vt quoad posset, ipsum transitū prohiberet. Et quidem Teias, vbi Veronam pervenerat, aditibus vniuersis obstructis, loca omnia circa Padū impervia fecerat, ac sic se ipsum cōpararat, vt invasurus statim Romanū esset, si fortè transitum pertentasset. Hoc autem Totilas ita statuerat, satis certus, Romanos per Ionici sinus littora iter facere non posse, fluminibus ea tempestate exvndantibus, nec traiectionem patientibus, neq; Narsetem eam copiam nauium habere, qua totum simul exercitum transmittere in Italiā posset, &, si per vices exposuisset, eos facilè se à reliquis seiūctos posse delere. Tum Ioannes Vitaliani filius regionis eius peritus admonuit, vt cum vniuerso exercitu secundùm æstuarium iter faceret, cum in sua fide essent, qui maritimam oram incolerent, & aliquot naues se subsequi iuberet, lemborúmq; vim maximā, qua occurrentia flumina pontibus sternere, ac statim trāsmittere posset. Huius igitur sequutus consilium Narses, cum omnibus copiis Rauennam pervenit. in transitu verò ad insulam, quæ erat in æstuario, nomine Riuoaltum adiit, atq; ibi Deum precatus, duo templa se facturum, si se huius victoriæ fecisset compotem, vouit. Rauennam verò vbi pervenit, cum duo Mediolani creati episcopi seditionem in vrbe cierent, licèt Francis omnia tenentibus, vtrumque adesse Rauennam iussit. ibi cum per nouem dies maneret, ab Vsdrila Gottho, qui Arimini præerat, litteræ ad Valerianum venere, quibus denūciabat Romanis, vt aliquādo tandem ęquo se campo Gotthis ostenderent, neq; se spe longiore suspensos tenerēt, illud spectaculum summo animi studio expectātes. Barbari irrisa insolentia Narses, Iustino Rauennę in custodia relicto, cū vniuerso exercitu Ariminum ire contendit. Quò vbi venit, pontem intercisum, & Gotthos ex altera parte ad resistendum paratos invenit. verùm, cùm

quidam ex iis, qui Narsetem sequebantur, in hostes protinus sagittam iecisset, & equitem quendam interemisset, tantum Gothis terrorē incussit, vt trepida fuga intra vrbem se receperint. inde, cum alia porta alij recentes exissent, Iterum se obiicientes primo congressu Vsdrilam præfectum occiderunt, & caput ad Narsetem rettulerunt. Narses, Vsdrila cæso, exercitum, flumine ponto constrato, Arimino nō tentato, provexit. neq; enim præsidiis expugnandis tempus terere, ac consilia suscepta interpellare volebat, & Flaminiam versus ad læuám iter flexit. nam ad dextram Petra erat ab hostibus occupata, quæ omnia ea loca Romanis infesta reddiderat. Totilas certior de iis, quæ in Venetia acciderāt, factus Teiam, & eius copias expectando Romanorū in locis quietus se cōtinebat. vbi verò quæ expectabantur, advenere, cū reliquo exercitu idoneū in locum hostibus occursurus contendit. quo in itinere cum Vsdrilæ casum cognouisset, & Romanos Ariminū prçteriisse audisset, Tusciam omnem hos conquirēdo emensus ad Apenninum pervenit, atq; ad Taginam vicū castra fecit. Quò eòdem haud ita multò post Narses advenit, ac non longè stadiis centum in ipsa planicie constitit ei loco propinqua, in quo Camillus quondam Gallos occidione occiderat, ita vt adhuc eius cladis monumenta extarent. ac statim nuncios ad Totilam misit, monitū, vt aut pace agenda sibi consuleret, aut, si belli auidior esset, vt diem prœlio constitueret. quibus Totilas iam insolens factus certare se velle respōdit, atq; octauū diem pugnæ præstituit. His auditis, Narses dolum agitari suspicatus, perinde se parauit, quasi in aciem postridie descēsurus. neq; sua ipsum suspicio fefellit. nam ille proximo die cū vniuerso exercitu paratus ad confligendum in conspectū se dedit. cui sic statim occurrit Narses, vt, nisi duplici sagittæ iactu, ab eo abesset. erat ibi breuior collis, quem ambo occupare studebāt, quòd vtrisq; vtilis erat in pugna futurus. sed Narses antevertit, ac nocte intempesta, missis quinquaginta peditibus, occupauit. quos, vbi diluxit, Totilas cōspicatus, equitum turma immissa, propellere studuit. Romani verò in vnum conglobari loco scutis obstructo, vnà constitere, ac Gothos ter immissos propulere. Inde vtrique suos advocatos cœpere alloqui: Narses quidem, Gothos prædones esse, Imperatori rebelles, vt numero, sic virtute inferiores, qui defectione ab Imperatore facta tyrannum sibi è turba constituerint, & Imperium Romanum latrocinio lacerarint. demū Romanos pro æquitate, proq; iustitia, illos, cum nihil posteris prodere possint, pro nulla republica, cum legibus inter se dissideant, certaturos. Totilas autem suos admonuit, se eo die summo certamine dimicaturum, neque amplius locum hortādi eos ad rem gerendam habiturum. nam ipsos aut victores, aut victos ex prœlio abituros: si vicerint, eum finem fore belli à Romanis patiendi, si victi fuerint, nullam spem futurā redintegrandi belli. quare eos neque sibi, neq; rebus suis parcere oportere,

vt qui

vt qui victi nulli posthac sint futuri. socios Romanorum Herulos, Hunnos, Longobardos nō constanter pugnaturos. neque enim mercedem vitæ antelaturos. His dictis, inde acies vtrinque instructę sunt. Narses profundissimam phalangem fecit, sed fronte extenuatam, & oblongam. Læuum cornu ipse cum Ioanne circa collem tenuit, & cum his simul quidquid erat in Romano exercitu roboris. sequebātur inde præter Hunnos hastati alij, peltatiq; milites. Dextro in cornu Valerianus, Ioannesque, Fagas, & Dagistheus cum ceteris Romanis constiterunt. pedites sagittarij vtrinque latera texerunt. in media acie Longobardi, Herulique, ac ceteri barbari collocati ex equis descēdere iussi, & peditum officio fungi, vt ad parendum paratiores essent. in læuo autem cornu postrema Narses tenebat, & Romani positi in fronte erant, equitum in ea quinque millibus constitutis. è quibus mille, & quingentos præmonuit, vt Romanis auxilio essent, si qui fortè terga vertissent. reliquis verò præcepit, vt cum primùm peditatum hostium incitatum vidissent, tergis insisterent, ac dubios redderent. Eodem modo & Totilas suas copias instructas produxit. atque vterque suis acies obeundo verbis, vultúque ad patriam virtutem pręstādam accendit. cum autem aliquot horas ex adverso acies constitissent, neutra tamen ex parte cœptum est prœlium, vtrisque ab hoste id primùm iniri expectantibus. Interim ex parte Gotthorum miles, Ducas nomine, magnam bellicæ industriæ famā adeptus, equo in hostem incitato, proximè ad Romanos accessit, &, qui viritim secum confligeret, provocauit. erat autem is ex eorum numero, qui ex Romano exercitu primi ad Totilam vltrò concesserant. Tum Armenius quidam è Narsetis militibus ei se obiecit. quem vt Ducas vidit, prior equū impulit, vt ventrem illi lancea transfoderet. cuius impetum Armenius, equo subducto, vitauit. atque in eum conversus dextrū in eius latus telum infixit, eúmq; moribundum ex equo deiecit. Tum Totilas medium in campum processit, non pugnaturus, sed rem extracturus, quovsque equitum duo millia, quæ in propinquo erant, advenirent. cupiens autem se hostibus ostentare, qualis, quantúsq; esset, armis auro cælatis indutus, equóque insignis magnitudinis, & magnificè phalerato vectus, & purpurea, regiáq; veste ornatus processit. in medio autē campo vt artem equestrem ostentaret, equū vario modo calcaribus concitando in orbē freno agiliter egit, obequitandóq; telum in auras aptè diverberauit, & ipsum id rursum ad terram delatum, momentóq; temporis exceptum vibrauit, & idem alternatim per manus trāstulit, & se super equum supinauit, & vicissim ad terrā, & in latera inclinauit, atq; hæc ludicra peragendo à prima luce ad multum diei dedita opera tempus extraxit. inde ad Romanos misit, colloqui se cum præfecto velle, antequā prœlium iniretur. Narses autē illudi se ab eo hoc artificio arbitratus, colloquium recusauit. Interim equitū duo millia venerunt,

quę curare corpora Totilas iussit. quibus cibū capientibus, extemplò in aciem prodiit, incautos se invasurū Romanos ratus. id quod eū fefellit. etenim Narses id ipsum suspicatus, quod evenit, suos, vt in armis parati starēt, & armati cibum caperent, impetum expectantes hostiū, imperabat. haud tamen eodem ordine cōstitere, quo antè. nam in speciem lunaris circuli se contraxerant. Gotthi verò post equites locati erant, vt si equites ab hostibus pulsi fuissent, intra peditatū reciperentur, vnáq; rursus in hostem redirent, mandato accepto, ne quo telo, præterquam pilo, vterentur: inconsultè, vt creditum est, cum Romani omni genere teli ferirēt. Commisso prœlio, Romani equites, & pedites, vt necesse erat, in vnum coierunt, & alibi à tergo hostem circunvenerunt, alibi in se venientium impetū exceperūt, ac clypeis propulsarunt. Gotthorū equitatus, suo post terga peditatu relicto, pilis confisus, cum se temerè in hostem inferret, mediáq; in acie versaretur, suæ temeritatis pœnas mox luit. nam, dum se in confertos hostes proripiunt, non advertunt, se intra octo millium hominum peditatum pervenisse. vnde, cum sagittis vndiq; peterentur, iam de se desperātes, vt ab vtroq; cornu sagittariorum inter se coeuntiū circunventi, paucis evadentibus, ceciderunt maxima vi hominum, equorúmq; amissa. erat tamen par in omnibus studium, atq; alacritas animi ad pugnandū. inclinante inde in vesperā die, repente vtriq; loco moti exercitus sunt, Gotthorum ad fugiendum, Romanorum ad insectandum. non enim Gotthi Romanis insequentibus converso impetu restiterunt, sed præcipiti fuga, & suamet multitudine proturbati sibi consulere contenderūt. itaq;, cum equites ad suos se pedites retulissent, fugā, & pauorem auxere. &, turbatis eorum ordinibus, cum trepidanter omnia facerent, pleriq; ab Romanorū equitatu oppressi cecidere. nec pedites ad suos se equites receperunt, neq; vno agmine constiterunt, vt eos seruarent, sed cū equitibus simul & ipsi effuso cursu se in fugam proripuerūt. Romani præterea milites fugientium pauore confisi passim obvios trucidarunt, ne oculos quidem præ terrore tollentes. Gotthorum sex millia desiderata sunt. multi se dediderunt. demum omnes necati nō solùm Gotthi, sed etiam omnes, qui ad eos vltro transfugerāt. ceteri aut delitescendo, aut fugiendo evaserunt, vt quisque aut equū nactus est celerem, aut pedibus valuit, aut fortuna. cúmq; iam nox omnia obtenebrasset, demum & Totilas cum quinque militibus fugit. quem insequuti sunt nonnulli, quanquā quisnam esset, ignari. ex quibus Asbadus Gepida ipsum adeptus, vt telo feriret, invasit. quē vt vidit adolescentulus ex Totilæ familia, Quò canis, inquit, irruis dominū tuum percussurus? at ille nil territus, quanta maxima vi potuit, in Totilam telùm intorsit, & à Sipuardo Totilæ comite in pede vulneratus consistere est compulsus. Sipuardum autem mox alter Asbadi comes percussit. reliqui quattuor Asbado in castra referendo intenti cursum intermit-

termittit. Totilas lethali vulnere affectus, stadiis octoginta quattuor confectis, cum ad Capras venisset, mense Augusto ex vulnere moritur, atque à suis comitibus terra recōditur. Hic Totilę exitus fuit, postquam annos vndecim inter Gotthos regnauit, & res magnas, ac memorabiles gefsit. qui vt repente à fortuna elatus fuerat, sic inopinato quoque ab ea ictu depressus est. Romanis occasum Totilæ ignorantibus femina Gotthica indicauit, & locū, vbi sepultus fuerat, demonstrauit. itaque, effosso loco, cadauer extraxerunt, eóque cognito, iterū condiderunt, & rem Narseti nunciarunt. Narses victoria lętus gratias Deo egit, deinde Longobardorum facinora sibi vindicanda putauit, quos constabat ædificia sociorū incendisse, & mulieres in templa refugientes constuprasse. itaque pecunia donatos ad proprios fines dimisit, Valeriano, & Damiano cum suis copiis ducibus datis, qui eos vsque ad fines Romanorum perducerent. Longobardis autem excedentibus, Valerianus ad Veronam castra posuit, vt eam in potestatem adduceret. Gotthi, qui in præsidio erant, subito casu perculsi polliciti sunt, se vrbem haud ita multo pòst dedituros. Qua re accepta, Franci omnia Gotthorum in Venetia præsidia occuparūt, ac pacta de Verona tradenda turbarunt, atque Romanos ex terra sibi debita pellere contenderunt. Ita Valerianus, re infecta, discefsit.

TEIAS REX.

GOTTHI inde, qui è prœlio evaserunt, Pado traiecto, cum iis, qui in Piceno erant, Teiam sibi regem asciuerunt. qui, vindicatis sibi pecuniis à Totila in Piceno depositis, statim Francos socios sibi adiungere, & Gotthornm relliquias ad se contrahere instituit. Qua re cognita, Narses Valeriano negocium dedit, vt Padum diligentius custodiret, ac Gotthos coire vetaret. ipse cum cetero exercitu Romam iter intendit, atque in itinere Spoletum, Narniámque recepit. &, præsidio relicto, muros refici iufsit, ac, missa militum manu, Perusiam ad deditionem adduxit. Gotthi verò, qui Romam custodiebant, vbi Narsetem in se adventare didicerunt, sese, vt strenuè occurrerent, præpararunt. cogitantes inde se paucitate sua muros omnes tueri non posse, breue admodum ędificium circa Hadriani molem comprehensum, ac priori muro annexum in arcis formam mox redigunt. eóq; pretiosissimis rebus collatis, diligentifsimè defensarunt, atq; vrbis muros destituerunt. mox invadentium hostium facturi periculum, paucis in arce relictis, ad mœnia subierunt, quorum ambitum ne ipsi quidem Romani poterant comprehendere. Quare, cum Romani sparsim, vt cuiq; licuit, aggrederentur, Gotthi pro viribus restiterunt. Sed dum Narses, sagittariorū vi magna promota, vnam murorum partē oppugnat alteram Ioannes, aliam Philimutus cū Herulis suis invasit. inde alij subsequuti,

sequuti, muros viriliter impugnabãt. Gotthis autẽ ad eas partes, quæ premebãtur, accurrentibus, Dagisteus iussu Narsetis, ad partem vnã, quę vacua defensoribus erat, signa intulit, & scalis muro admotis, nemine defendente, ascẽdit, & nullo negocio cum suis ingressus portas pro arbitrio aperit. Quod simul Gotthi sensere, statim alij se in arcem, alij Portũ recepere. Narsete inde ad arcem progresso, Gotthi, fide pro salute accepta, semet cum arce tradiderunt, vicesimo quarto Iustiniani Imperij anno. qua in potestatem redacta, Narses claues ad Iustinianum misit. Gotthi fugientes spe omni recuperãdæ amplius Italiæ destituti Romanos, in quos in itinere inciderunt, crudelissimè obtruncarunt, & è Romano exercitu, quos offenderunt, pro hostibus vsi necarunt. qui verò in proximis præsidiis erant, Romanis, qui è Campania in vrbem se referebant, manus intulerunt. Teias autem trecentos senatorum filios, quos Totilas obsidum loco trans Padum miserat, interfecit. Ragnares pręfectus Gotthus, qui Tarentum tuebatur, à Bacuuio Romano Hydruntis præfecto victus Acherusiam elapsus, Tarentũ in potestatẽ Romanorum redactũ. Narses Roma potitus, Portum, atq; inde in Tuscia Nepet recepit. Teias, vt qui se imparem viribus esse Romanis videret, ad Theodobaldum Francorum regem misit, qui magnã illi pecuniam polliceretur, si secum arma adversus Romanos consociaret. quam ille cõditionem respuit, Italiam sibi potius vindicare, quàm Gotthis, cupiens. Totilas cum magnam vim pecunię in Piceni oppido munito Petra cõdiderat, tum maximam Cumis deposuerat, quibus Aligernũ fratrem cum Herodiano præfecerat. Harum pecuniarum potiendarũ cupidus Narses exercitus partẽ ad Cumarum obsidionem misit, ipse Romæ, vt eã instauraret, remansit, atq; alios ad Centumcellas recipiendas destinauit. Teias Cumis timens, Francorum desperatis auxiliis, perinde suos instruxit, ac si esset protinus in hostem ducturus. Qua re accepta, Narses Ioannem Vitaliani, & Philimutum cum suis copiis in Tusciam contendere iussit, vt iter illud custodirent, quod in Campaniã ducit, & Teiæ transitum impedirent. Teias autem, breuiori omisso ad dextrã itinere, longis circuitibus per Ionici sinus oram hostes frustratus in Campaniã venit. Cuius rei certior factus Narses Ioannem, & Philimutũ è Tuscia reuocauit, & Valeriani copias, quę Petram receperant, accersiuit, & alias aliunde contraxit, & cum vniuerso exercitu in Campaniam adiit. Ad Vesuuij montis radicem amnis est, nomine Dracon, cuius pontem Gotthi pręoccuparunt, ac statim impositis turribus, & machinis munierunt. cũ flumine interiecto comminus iniri pugna non posset, crebris tamen è ripis iaculationibus sagittarũ se inuicem incessebant. Sæpe etiam singulari certamine res gerebatur, Gottho Romanum provocante, & pontem transeunte. Ita duo ibi menses cõsumpti. sed, vt in loco maritimo, Gotthi plurimum poterant, nam nauibus necessaria subvehebant. quas

tamen

tamen naues Gotthi hominis proditione ceperunt. quibus aliæ ex Sicilia, aliisque Imperij locis accesserunt. Narses inde turres contabulatas supra fluminis ripas construxit: quare Gotthorum animos vsqueadeo fregit, vt rerum necessariarum inopia pressi in proximum montem confugerint, quem Lacteum appellabant. quos Romani præ loci iniquitate consequi nequiuerunt. Inde Gotthi, cum ciborum satis in monte non invenissent, vno agmine omnes de improviso in hostem eruperunt. Qua irruptione Romani perculsi, nondum instructis ordinibus, vt quisque in re trepida potuit, obviàm iuit, impetúmque sustinuit. Gotthi, equis dimissis, in densiorem phalangem se collegerūt, quos imitati Romani & ipsi, globo facto, se instruxerunt, atque infestis animis concurrerunt, alij mortis contemptum, alij virtutis ostentare indolem cupientes. prœlium oriente sole incœptum. in eo Teias, prælato clypeo, vibratóque telo, primus omnium ante aciem constitit. quem vt Romani viderunt, in eum omnes vno agmine ruunt, qui sibi virtutis aliquid, & virium vindicabant. eúmque partim telis, partim missilibus certatim petunt. ille clypeo se protegendo, & tela excipiendo in Romanos invadens, multos obtruncat. cúmque præfixum vndique telis scutum videret, alterum, eo deposito, proximo armigero porrigente, arripit. sic vsque ad tertiam diei partem pugnans cùm duodecim iam scuto affixa pila gestaret, nec mouere id posset, neq; hostem propellere, haudquaquā loco motus dextra obvios feriens, læua in se venientes repellens, aliud sibi scutum dari clamauit. quod dum commutat, parte pedis inferiore nudatus ea vulnus accepit. quo statim moribundus procubuit. cuius caput nonnulli statim præcidunt, atque hastæ præfixum exercitibus vtrisq; ostendunt, vt Romanis animos adderent, Gotthis autem timorem inferrent. qui tamen ne hac quidem iactura territi vsque ad noctem pugnarūt. prœlio dirempto, vtrique in reparanda in diem pugna noctem egere. vbi illuxit, in certamen eodem modo reversi vsque ad vesperam dimicarūt, nec tamen alteri eorum cesserunt, licèt magna vtrinque clades esset accepta. sed crudelius efferati institerunt, Gotthis optimè scientibus, vltimum id esse cum Romanis certamen, Romanis fœdum existimantibus, si non parta victoria discessissent. Demum Gotthi se victos confessi, primores ad Narsetem miserunt, affirmantes, se non dubitare, sibi cum Deo certamen esse, atque in posterum inter se malle, quàm cum Romanis, confligere, hisque conditionibus pacem petere, vt liberi cum ceteris Gotthis viuerent, & liberè suas terras regerent, & tributa Romanorū Imperatori penderent. Narsetem super hoc consilio hæsitantē Ioannes Vitaliani admonuit, vt conditionem acciperet, ne cum desperatis hominibus nouum certamen iniret. satis ei esse debere, quòd victoriam ex Gotthis retulisset. itaque hæc accepta conditio est. Dum hæc gerūtur, Gotthi mille numero è castris Ticinum, & loca trans Pa-

dum vicina vno agmine petierunt. ceteri iureiurando, fidéque interposita pacta confirmarunt. Agathias scribit, icto fœdere Gotthos, qui cis Padum incolerent, in Tusciam, & Liguriam, & quocunque
553 tulit animus, contendisse. Hæc mense Februario sequenti anno perfecta sunt.

CAROLI SIGONII

HISTORIARVM DE IMPERIO Occidentali,

LIBER VICESIMVS,

QVI LIBERATAM GOTTHIS, *& constitutam Italiam continet.*

OC libro, qui fastigium huic operi diuino auxilio imponet, liberatam Gotthorũ dominatione Italiam, eandémque Narsetis Patricij opera resurgentem, ac se se in antiquum statum, dignitatémque pristinam paullatim restituentem complectemur. Etenim, Gotthis à Narsete duobus insignibus prœliis superatis, ac post reges occisos ad accipiendas pacis, obsequiique conditiones adactis, nullum postea regnum eorũ in Italia fuit, rerum omnium summa ad Imperatorem Orientis delapsa. itaque ipsa posthac, tanquam Orientalis Imperij prouincia, per eundem Narsetem Iustiniani Augusti ducem est gubernata, per quem in libertatem quoq; fuerat vindicata.

CETERVM dum hæc in Italia aguntur, Constantinopoli res Ecclesiæ, quæ diu fuerant cum maxima bonorum offensione iactatę, demum ad aliquam concordiam sunt adductæ. quippe damnato, vt suprà diximus, Mena episcopo, Vigilius pontifex intempestiuam Iustiniani iracundiam veritus, in ædem S. Euphemiæ Chalcedonem, templi potius, quàm dignitatis, religione se defensurus confugit. Kalendis autem Februariis ab eodem per iudices missos rogatus, vt vrbem, accepto fidei sacramento, repeteret, respondit, se in eam ædem confugisse non pro ratione pecuniæ, sed pro offensione Ecclesiæ. cui si pax redderetur, se, nullo sacramento interposito, exiturum: sin minus, inde vestigium non moturum. post autem in gratiam à Iustiniano receptus & ipse Menam in communionem recepit. quo tempore Encęnia templi apostolorum à Theodora refecti III. Kal. Iulias, nempe in ipsis apostolorũ Nataliciis, celebrata, atque ipsorum relliquiæ à Mena in curru

curru aureo circunvectæ sunt. Post paullò mortuo Menæ Eutychius est suffectus, quòd nuper Theodoro commodè admodum respondisse fuerat visus. Inde Concilium, quod ad opiniones Origenis, & tria capita Concilij Chalcedonensis discutienda Iustinianus, Vigilio pontifice permittente, indixerat, est coactum. Præsedere in secretario Ecclesiæ Constantinopolis Eutychius episcopus Cõstãtinopolitanus, Apollinaris Alexãdrinus, Domninus Antiochenus, & Eustochius Hierosolymitanus, atque alij ad centum sexaginta quinque. Vigilius, licèt in vrbe esset, noluit interesse. Ibi Iustiniani recitatæ litteræ sunt, quibus primùm Origenis opiniones, deinde tria capita Cõcilij Chalcedonensis disquirenda proposuit. Etenim Cõcilium Chalcedonense, vt scripsimus, Theodorum episcopum Mopsuestenum laudauerat, & Theodoritum Cyrensem, Ibamq; Edessenum episcopos, postquam Nestorio & Eutycheti renunciarant, ecclesiis suis, vnde à Concilio Ephesino prædatorio pulsi fuerant, restituerat. Quæ tria capita cum nouo episcoporum iudicio essent commissa, illi, re cognita, dictisque sententiis, decretum in hæc verba fecerunt: *Si quis non anathemizat Arrium, Eunomium, Macedonium, Apollinarem, Nestorium, Eutychem, & Origenem cum impiis eorum scriptis, anathema sit.* Item: *Si quis defendit Theodorum Mopsuestenum, qui dixit alium esse uerbum Deum, & alium Christum.* Item: *Si quis defendit scripta Theodoriti, quæ contra rectam fidem exposita sunt, & primum Ephesinum sanctum Concilium, & S. Cyrillum, uel duodecim eius capitula.* Item: *Si quis defendit epistolam Ibæ ad Marim Persam, quæ negat Deum uerborũ de sancta genitrice, semperq; uirgine Maria incarnatum hominem factum.* Atq; ita, tribus capitibus præcipuè cõdemnatis, in præsens Ecclesiastica est cõposita controversia. Nominatur autẽ hoc Concilium ab aliis Constantinopolitanũ secundum, ab aliis Conciliũ generale quintũ, ab aliis quinti Concilij actio quinta, ab aliis Cõcilium de tribus capitibus Concilij Chalcedonensis. de quo sic scripsit Sanctus Gregorius pontifex ad patriarchas: *Quintum quoque Concilium pariter uenerор, in quo epistola. quæ Ibæ dicitur, erroris plena reprobatur in quo Theodorus personam mediatoris Dei, & hominum in duabus substantiis separans, ad impietatis perfidiam cecidisse conuincitur. & in quo scripta quoque Theodoriti per quæ beati Cyrilli fides reprehenditur, ausu dementiæ prolata refutantur.* & ad Secundinum: *Nos anathemate plectendos ducimus, qui de fide synodi Chalcedonensis aliquid minuere, uel aliquid in ea addere præsument. nam synodus, quæ post eam generaliter facta est idcirco à nobis recipitur, quia eiusdem synodi in omnibus sequax honorem illius, auctoritatemq; custodit* Iuo etiam in decreto ex Beda hæc refert: *Sozomenus Theodoritum nimis laudibus effert, atque ad diem obitus sui magnum doctorem Ecclesiæ perhibet. Quare si quis eius historiam recipit synodo, quæ Iustiniani temporibus de tribus capitulis facta est, contradicit.* Atque de Constantinopolitano quidem Concilio secundo hæc hactenus. nunc ad Italiam redeamus. In Italia Gotthico bello confecto, statim consequutum est Francicum. Neque enim Narses solidam se liberatæ laudem Italiæ relaturum puta-

uit,nisi,redactis ad obsequium Gotthis,Frãcos, qui partem Italiæ occupatam tenebant, aut Italia pepulisset,aut certè imperata facere coëgisset. Hoc cum & ipsi Franci sensissent, haud inuiti fecerunt, vt se cum Gotthis,qui in Italia,tanquam Romanis obtemperaturi,remanserãt, sociarent,pro certo habentes,Narsetẽ,victis Gotthis, arma in sui exitium idoneo tempore promoturũ. Hi verò fuere Leutheris, & Bucellinus,genti Alemanorum Theodobaldo regi subiectæ præfecti,qui in spem adducti,fore,vt Gotthorum ope Italiam,ac Siciliam occuparẽt, cum eis petentibus fœdus, rege non prohibente,fecerunt,atque ad id exercitum hominum septuaginta duorum millium ex Francis,Alemanisq; conflarunt. Gotthi verò oppida,quæ tenebant,munire,atq; alienati animi haud dubia signa præbere cœperunt. Hoc verò vt sensit Narses,licèt prorsus Francici motus ignarus,continuò belli renouandi consilium expediuit, atq; exercitũ Cumas adduxit. quod oppidum Aligernus Teiæ regis frater,supplemento conscripto,tenebat. Romani,cum in collem evasissent, extemplò tela iacere in hostes cœperunt, atque omnia instrumenta bellica oppugnationi idonea protulerunt. quibus Gotthi acerrimè restitere, saxa,aliaq; in eos missilia retorquentes, ac nullas machinas, quæ ad eos propulsandos valerent, reliquas facientes. deinde multis,sed leuibus,prœliis dubio vtrinq; marte pugnatum est. Narses autem,vt arcem oppidi deturbaret,fabros in speluncam oppido ad Orientem vergenti subiectã fatidicæ quondã Sibyllæ habitatione insignem immisit. ac fastigiũ speluncæ excindi,quo arcis fundamenta nitebantur,præcepit. atq; interim ipse cum exercitu vrbem invasit, vt strepitu militari averteret Gotthos à sensu eorũ,qui speluncæ lapidem concidebãt. Vbi verò murus,saxo comminuto,suffultus trabibus fuit, tum ignem trabibus ipsis implicuit, fulcrisq; subtractis, partem oppidi superpositam cum turribus, & propugnaculis disturbauit. ac,valido impetu facto,oppidũ inire contendit,sed, Gotthis strenuè renitentibus, nihil profectum. Quare cum audisset, Leutherem, & Bucellinum ingentem ad Padum exercitum adduxisse, vt eorum præveniret adventum,Centumcellas,Florentiámq; concessit, exercitu non contemnendo ad Cumarum obsidionem continuãdam relicto. Fulcarem verò Herulorum præfectum cum Ioanne Vitaliani, Valeriano,& Artabane ducibus, & maiore exercitus parte Apenninũ traiicere iussit,ac circa Padum consistere, & locis munitioribus tenendis incursum hostium propulsare. Narseti advenienti Florentini,legatis missis,vltrò se tradiderũt,fide accepta,se nihil hostile passuros. Idẽ Centumcellenses, Volaterrani, Pisaniq; fecerunt. Lucenses autẽ,obsidibus datis, iureiurando promiserunt, se dedituros, si intra triginta dierum spatium sibi à Francis non fuisset subventum. neq; tamen illo, exeunte tempore,licèt à Francis deserti,fidem præstiterunt. Itaq; iratus Narses obsides eorũ religatis manibus, & capite demisso produxit,ac

ciui-

ciuibus eorum ostendit, denuncians, se in eorũ capita, ni se dederent, sæuiturum. vbi verò imminenti suorum morte non permoueri, sed in pertinacia permanere cognouit, cauẽs eos violare, à quibus nulla iniuria lacessitus fuisset, crudelitatis eos specie voluit deterrere. quippe tacito imperio iussit, vt carnifices ictum sine illorum pernicie ligno infligerent, quod collo eorum submissum veste contexerat, ne Lucenses rationem perspicere doli possent. quo facto, illi tamen, vt edocti fuerant, speciem morientium imitantes, proni ad terram de industria ceciderunt, ac pedibus, vt assolet, calcitrare cœperunt. Lucenses, rei veritate, vt ex longinquo, nõ exactè perspecta, suos tanquam mortuos complorarunt, (nam nobili loco nati erant) & Narseti crudelitatem exprobrare cœperunt. Quibus inclamantibus ita Narses respõdit, vt eos caussam dedisse tanto facinori diceret, qui sacramentum fidei neglexissent. quòd si vellent ad fidem redire, obsides se in vitam revocaturum. Lucenses se illudi putarunt, cum illum loquentem de excitãdis mortuis audierunt, sed tamen, vt æquitatis laudem aucuparentur in eo, quod effici non posse credebant, se illius arbitrio permissuros, si illos superstites cernerent, promiserunt. Tum Narses surgere omnes vno tempore iussit, atque integros, valentésque suis ostendit. neq; tamen propterea Lucenses ad fidem præstandam adduxit. Itaque, tam væcordi pertinacia cognita à magnitudine animi consilium petiit, ac sine vlla mercede obsides eis remisit. Illis aũt mirantibus, & caussam facti quęrentibus nõ esse consuetudinis suæ dixit, vt vana quędam ad gloriã revocaret, sed sine obsidibus se effecturũ, vt armis in ditionem concederent. Obsides in vrbem reversi Narsetẽ eximiis laudibus extulerunt, & se ab eo comiter, & liberaliter habitos esse dixerunt. eúmque virum esse, qui ad summã æquitatem incredibilem animi magnitudinem adiunxisset, asseruerunt. neque tum tamen ciues perpellere ad eius amicitiam potuere. Pręfecti, qui in Aemiliam missi fuerant, cũ per aliquot dies in hostili agro ita fuissent, vt eximiam sive ad populandum agrum, sive ad tentãda oppida solertiam adhiberent, demũ, re vna malè gesta, omnem partam gloriam corruperunt. quippe Fulcares Herulorũ præfectus, homo strenuus ille quidem, sed vani, præcipitisque consilij, temere Parmam, quæ tunc in Francorum potestate erat, accessit. Hac re cognita, Bucellinus, qui stationẽ ad amphitheatrum non longè ab vrbe situm habebat, delectis militibus in insidiis collocatis illum excepit, ac repentino impetu facto, Herulos perculsos in fugam coniecit. Fulcares autẽ, cum fugam capessere posset, noluit, iustam Narsetis increpationem reveritus. atq; ita vnà cum satellitibus suis oppressus interiit. Ioannes autem Vitaliani, & Artabanes præfecti, &, qui evaserant, Heruli, hoc detrimento accepto, se Fauentiam recepere. Hac victoria elati Gotthi (quod adhuc metu intercedente non fecerant) apertè se hostes tulerunt, atq; ex proximis ciuitatibus

tibus Parmam convolauerunt. Quibus rebus cognitis, Narses ingentem animo dolorem concepit, atq; ad suos, quos eo nũcio permotos, confusósq; videbat, ita dixit, Satis se scire, eos non alia de caussa angi, quàm quòd qui vincere consuessent, aliquod incommodum accepissent, non animadvertentes, nimiam felicitatis præteritæ gloriã ea offensione esse emendatam, ceterùm eos sibi persuadere oportere, vincere adhuc se posse. nam quanvis multitudine superentur, tamen prudentia antestare. proinde ita se pararent, vt Lucensibus obsesis ne respirãdi quidem spatiũ darent. atq; his dictis, Lucam vrgere acrius cœpit. ad eos verò, qui Fauentiam se receperant, misit monitũ, vt auctoritati suæ obsequuti, Parmã repeterent, ac Francorũ impetum cohiberent. misit autē Stephanum Dyrrachium cũ ducētis equitibus, qui cautè profectus docuit, nullo modo fieri posse, vt Lucenses subigerentur, si transitus Francis permitteretur, Narsetem in perpetuum iratum illis futurum, nisi se Parmam referrent. Illi necessitate adactos inde se discessisse, responderunt, quòd ex circumiectis locis tantum commeatus contrahere non potuissent, vt satis alendo exercitui foret, ac præterea pecunia in stipendium defuisset. Tum Stephanus Rauennã profectus, magistrum militum ad eos adduxit, ac Parmam redire persuasit. & Lucam reversus, Narsetem bono esse animo iussit. Iam Narses Lucensiũ pertinacia exacerbatus machinas, & tormēta Lucæ mœnibus admouebat, ac propugnacula sagittis, ignibúsq; petebat, & vrbē omnibus detrimentis premebat. Quibus malis Lucenses permoti, simúlq; obsidum suorum precibus fatigati facilè ad deditionem animos inclinassent, nisi à legatis Francorum, qui aderant, ad obsidionem armis propulsandam, & rem prœlio experiendã incitati fuissent. Quare, patefactis portis, eruptionē in Romanos semel, iterúmq; fecerunt, sed semper cum ingenti detrimēto repulsi sunt. Vnde, fractis animis, viribúsque debilitatis, misere ad Narsetem, vt, venia commissorum concessa, vrbem iniret. atq; ita post tertium obsidionis mensem deditì venerũt in potestatem. His actis Narses, refectis à labore militibus, Bono cum præsidio Lucæ relicto, Rauennam in hiberna concessit. nam, exeunte iam autumno, per hiemem bellare nolebat. quòd id erat cōmodius Francis futurum, quorũ vires æstate eneruatas hibernũ tempus confirmat, ac tribunos militum quiescere, vt ineunte vere præstò essent, præcepit, Rauennæ verò secum trecentos tantùm homines domestici obsequij caussa retinuit. Interim Aligernus, qui Cumas tenebat, cum Gotthos passim ad Francos transire videret, ratus Frãcos per speciem societatis cum Gotthis initæ Romanos primùm devicturos, deinde arma in Gotthos conversuros, longè præstantius esse constituit, Narseti, quàm Francis oppidum tradere, & cum Romanis patriis legibus, quàm alienis cum alienigenis viuere, & Italiã veteribus incolis reddere, quàm recentibus advenis comparare. vrgentibus autē obsidio-

nem

nem Romanis dixit, se cum Narsete inire colloquiũ velle. Ita, permittentibus illis, profectus ad Narsetem, qui Classe castello agri Rauennatis erat, claues illi tradidit, & se fidelem ei operam nauaturum spopondit. Eum verò comiter in primis accepit Narses, & se magnis prę-miis compensaturum id beneficium dixit. atque exercitũ Cumis assidentem vrbem iussit inire, & pecuniam recipere, & locum custodire, & partem eius in hiberna concedere, Aligernum verò ad Forum Cassij misit, monitum, vt murum conscendens illi sic apertè incumberet, vt ab omnibus facilè videretur. sic enim sperabat, Frãcos, vbi eà transeuntes ipsum vidissent, omnem spem potiundæ pecuniæ, quæ Cumis recondita esset, abiecturos, aut opportunis iam locis omnibus occupatis, aliud de summa belli consiliũ esse capturos. Aligernus verò, vbi Francos illac transeuntes aspexit, irrisit simul, atque increpuit, quòd serum nimis auxilium attulissent, Gotthorum opibus vnà cum ducibus iam in potestatem Romanorũ adductis. illi verò probra in eum regesserunt, suæ gentis proditorem identidem appellantes. diúque in incerto habuere, bellũ ne in præsens omitterent, an cœptis insisterent. demum eò inclinauit sententia, vt progrediendum esse putarent. Herulis de duce in locum Fulcaris asciscendo inter se altercantibus, Narses item se interposuit, ac Sindualdum virtute, factísque clarum suffragatione sua provexit. Inde cum suo comitatu concessit Ariminum. ad quem Theodobaldus cum suis Varnis accessit, & cum eo societatẽ iniuit. Inter hæc Francorum pedites ad duo millia equitibus intermisti in agrum Ariminensem venerunt, eúmque diripere, ac passim boum prædam agere, atque omnia pervastare cœperunt. Quod Narses ex alto conspicatus, ira percitus cum omnibus, qui apti certamini erant, erupit. Quo conspecto, Franci in vnum coiere, ac sagittariorum procellam fortiter excepere, & in densiorem syluam refugientes, facto ibi globo, se acrius defendere. Ea re animadversa, Narses Hunnos iussit simulatæ se fugæ mandare, vt eos insequentes extra vrbem liberos in campos eliceret. Quo facto, Franci veram eam esse fugam arbitrati, auidius insectari cœperunt, rati se Narsetem viuum in potestatem adducturos, & bello finem prosperè posituros. vbi verò in campos vacuos, atq; à sylua remotos venerũt, tum Romani, conversis equis, iussu Narsetis eos invaserunt. ex quibus equites cursu incitato ad syluas se recepere. pedites relicti passim supra nongentos strati. reliqui sunt elapsi. Narses Rauennam reversus, omnibus ibi rebus egregiè cõstitutis, Romã demum, postero iam ineunte anno, se retulit, atq; veris 554
initio milites vndiq; Romã excitos diligenter in armis exercuit. nam & decurrere eos coëgit, & equum insilire, & armatos saltare, & tubæ clangori audiendo assuescere, ne fortè ex longo hibernorum ocio bellicæ cõsuetudinis obliti, in veris prœliis elanguescerẽt. Interim Franci liberius vagabãtur, ab vrbe tamen Roma, locisq; finitimis abstinebãt.

post-

postquam verò in Samniũ pervenerunt, ita inter se ipsa prædandi munera partiuerũt, vt Bucellinus Tyrrhenũ littus, & Campaniam peragrans, per Lucanos vsq; ad fretum adierit, Leutheris verò Apuliam, & Calabriam populans, vsq; ad Hydruntem processerit. Franci templis parcebant. Alemani verò, vt prorsus à Christiana religione aversi, in ea potissimùm sæuiebant, ac sacrā suppellectilem avertebant, & mortuos ex sepulchris trahebant. Leutheris inde præda onustus cōsilium domum redeundi cepit, ac, Bucellino fratre relicto, discessit. In Picenum autem cum venisset, ac castra circa Fanum posuisset, Artabanes, & Vldac Hunnus Pisaurensi oppido exierũt, atque exploratores eius equites adorti cædere incœperunt. qua re perspecta, Leutheris exercitum vniuersum in auxilium laborantium mouit, atq; ita occasionem captiuis, quos plurimos adducebat, aperuit, vt, laxatis vinculis, cum præda ab se parta abirent. Inde Franci itinere continuato in Aemiliā, ac, traiecto Pado, in Venetiam pervenerunt, & Cenetam vrbem suæ tunc ditionis tenuerũt, dolore summo incensi, quòd post tot exantlatos labores prædam, quam quæsiuerant, amisissent. paullo pòst etiam pestilentia conflictati damnum grauius acceperũt. cuius caussam aeri corrupto, & inerti post labores ocio tribuerunt. Leutheris propterea insania correptus, atq; in rabiem versus, postquam dentibus carnē sibi dilacerauit, & manantem ex vulnere sanguinem degustauit, extinctus est: reliqui omnes aut æstu febris, aut dolore capitis, aut apoplexia, aut mentis excessu agitati periere. Bucellinus autem, qui remāserat, omnibus vsque ad fretum oppidis pervastatis, per Campaniā rediens, Capuam versus contendit, vt cũ Narsete, quem ibi versari cum exercitu audiebat, acie decertaret, quoniam exercitũ item suum pestilentia in dies vehementiùs absumebat. quòd, ineunte autumno, milites vuis, & musto gulæ auidiùs indulgentes, tumores ventris insanabiles contraxissent, ac plerisq; repentino casu perirent. Cum autem in Campaniā pervenisset, castris in Casilini amnis ripa munitis, nec dum quæ fratri Leutheri acciderant, cognitis, vehementi admiratione capiebatur, quòd nō ad se exercitũ remitteret, atq; interdum in suspicionem adducebatur, ne quid ei durius contigisset. sed tamen se sine illo auxilio victoriam de Romano relaturum sperabat, cùm ipse triginta millia hominum haberet, Narses autem vix duodeviginti. itaq; alloquutus suos, ad prœlium est hortatus, monens, Haud paruis de rebus esse certamen. nā illa pugna aut Italia potituros, aut mortē oppetituros. His cognitis, Narses exercitum vniuersum ex vrbe adversus eum eduxit, ac castra hosti adeo propinqua posuit, vt & strepitũ eorum audire, & vallum prospicere posset. Duobus exercitibus in conspectum adductis, ordines vtrinq; instrui, præsidia locari, copiæ lustrari sunt cœptæ, spes, ac timor vtriusq; animos versare, Italiæ ciuitates in eius prœlij exitũ tacita animorũ expectatione suspensę de futura vitæ cōdi

tione

tione vehementius laborare. Cum autem Narses videret, Frācos proximis vicis direptis necessaria importare, eam sibi coercendam licentiam ratus, Charangem Armenium, virum strenuum, atque prudentem ex vltimis castris in eos immisit. qui equo cum suis invectus vehicula prædatoribus ac vitam ademit, & turrim à Bucellino super Casilini pontem constructam incendit, eisque, qui in præsidio erant, fugientibus, pontem ipsum occupauit. Qua re incensi Franci protinus ad arma concurrunt, & prœliū inire decernunt, licèt vatibus Alemanicis triste illius diei augurium prędicentibus. atque in id & ipse Narses suos instruxit. Cum autem equo inscenso in aciem esset proditurus, audiit, Herulum quendam seruo necem attulisse, ratúsque nō ante rem prœlij discrimini committendam esse, quàm illud flagitij vindicasset, homicidam ad se vocauit, ac protinus scelus defendere contendentem morte affici iussit. inde licèt iratis Herulis in certamen descendit. Cum autem Sindualdus Herulorum præfectus se expectari cum Herulis mille cupidis pugnæ iussisset, se opperiturū negauit, sed si illi serius ordines suos inirent, coacturum, vt maturarēt. vt verò ad locum pugnæ destinatum accessit, aciem instruxit, loco vacuo Herulis, vt inire possent, relicto. interim duo Heruli ad Bucellinum transierunt, atque ira suorum exposita, vt repente Romanos invaderet, tanquam Herulorum præsidio destitutos, hortati sunt. Ea de re Bucellinus propere, ingenti clamore edito, in Narsetem incurrit, & partē Herulis destinatam irrumpens, haud magna cæde facta, vsque ad aciem postremam pervasit. Narses autem inflexo cornu equitibus sagittariis præcepit, vt vtrinque sagittas in hostium terga coniicerent. quo facto, magna hostium subitò strages est consequuta. Hac re animadversa, Sindualdus, & Heruli sese hostibus acie excedentibus obiecerunt, atq; in fugam actos in flumen præcipites impulerunt. Ita Bucellinus quoq; cum toto suo exercitu est deletus. nam ex Francis quinq; tantùm elapsi. ex Romanis vix octoginta desiderati, qui primā in hostem impressionem fecerāt. flumen refertum cadaueribus exvndauit. Hunc exitum Francorū expeditio in Italiam habuit. qua post Gotthicum bellum ipsa est Italia lacerata. Narses, auditis eodem tēpore quæ Leutheri in Venetia acciderant, tanquam bello Francico prosperè absoluto lætus Romam se retulit, ac veritus, ne militum virtus in tanta gratulatione ocio, ac lasciuia frangeretur, advocatis eis præclarā orationem habuit, qua eos ad continentiam, & modestiam in secūdis rebus adhibendā hortatus est, simúlq; monuit, vt arma tractare ne intermitterent. neq; enim verisimile sibi videri, Francos, licèt victos, in posterum quieturos. Gotthi verò, qui Francos auxilio iuuerant, in timorem adducti ne Romani superioris belli molem in se converterēt, in oppidum Casinum præcipiti in loco situm se receperunt, idq;, Ragnare Brittone duce, communiuerunt. Qua re animadversa, Narses

extempló cum vniuerso exercitu eò revertit. cúmq; oppugnationē ex propinquo non posset admouere, obsidione circundedit, dispositis circũquaq; custodiis, ne cuiquam aut ingrediendi, aut exeundi pateret potestas. haud magno tamen incommodo eos affecit, quòd necessaria ad victum omnia in oppidum convexissent. indignati tamē Gothi se diutius muris includi, crebras eruptiones fecerunt, vt Romanos ab obsidione averterent, sed, nulla re memorabili acta, hiemē transegerunt. Eodem anno ciues Romani desiderio Vigilij pōtificis sui accensi per Narsetem Iustinianum orarunt, vt Vigilium, omnésque, qui cum eo erant, episcopos, & clericos ecclesiæ tandem, patriæq; suæ restitueret. Qua re cognita, Iustinianus clerum, qui cum Vigilio erat, acciuit, ac dixit, se, si Vigilium habere pontificem vellent, permissurũ, sin minus, rogare, vt Pelagium archidiaconum, qui inter eos aderat, subrogarent. illi se Vigilio contentos esse, sed post excessum eius in subleגendo pontifice voluntatis ipsius rationem habituros, dixerunt. Ita Vigilius dimissus cum omnibus in Siciliam est revectus. verùm Syracusarum in vrbe cum esset, sæuo calculi dolore oppressus V Kal. Ianuarias obiit. Concilium Constantinopolitanum vt veteres Ecclesiæ discordias in Oriente sedauit, sic nouas, easque maximas seditiones in Occidente conciuit. Multis enim propter insciriā visum est, ipsum plurimum de Chalcedonensis auctoritate diminuisse, tribus eius, vt rebantur, capitibus infirmatis. itaq; in Italia Liguriæ, Venetiæ, & Istriæ episcopi, quorum principes erant Macedonius Aquileiensis, Honoratus Mediolanensis, & Maximianus Rauennas, decretis eius acceptis, Aquileiæ convenere, ac, re in consultationē adducta, Concilium illud non obseruandum esse statuere. Scriprũ autem est hoc in Decreto Iuonis de auctoritate Conciliorum, ex Beda: *Synodus Aquileiæ facta*, inquit, *ob imperitiam fidei quintum uniuersale Concilium suscipere diffidit, donec salutaribus beati papæ Pelagij monitis instructa & ipsa huic cum ceteris Christi ecclesiis an-*
555 *nuere consensit.* Sed hoc annis subsequentibus factum est. Ineunte inde vere, Ragnares Casini obsessus à Narsete postulauit, vt sibi colloquij copiam faceret, quòd semet ei dedere statuisset. Qua facta, cum verba superbiæ, atq; arrogantiæ plena iactaret, dignus, qui irrito colloquio dimitteretur, est visus. Ceterùm, cũ in collem regressus nō longè à muris abesset, illud iniqui admodum, ac scelerati in primis exempli fecit, quòd sagittam clàm in Narsetem occidendi hominis gratia iecit. quæ quanquam irrita cécidit, plurimum tamē periculi secum attulit. Quam ob caussam Romani iracundia inflammati propere arcus omnes intenderunt, ac sagittis in eum certatim contortis, ipsum letali vulnere affecerunt. ex quo relatus in oppidum post biduũ mortuus est. Illo duce extincto, Gotthi viribus suis diffisi haudquaquam sibi cunctandum existimarunt, quin sese evestigiò dederent. itaque, nunciis ad Narsetem misis, pacta salute, eius se fidei permiserunt. Ille

verò

verò omnes Constantinopolim misit, ne quam materiam relinqueret belli per eos in Italia renouandi. Hactenus res Gotthorum, & Francorum in Italia gestas Procopium, Agathiámque sequuti, narrauimus. quorum vterque his temporibus vixit, atque eloquentiæ studio floruit. Procopius etiam huic bello interfuit. quibus duobus credere malui, quàm Guidoni, aut Agnello Rauennatibus, quos licet ætate multò inferiores Blondus arctè complexus hęc omnia longè aliter & rettulit, & digessit. præsertim verò cùm eos mihi legere non contigerit. Narsete victoria parta Romam reverso, corpus Vigilij pontificis est relatum, ac solemni pompa via Salaria in æde S. Marcelli sepultũ. Comitiis inde creãdo successori indictis, Pelagius diaconus haud dubiis totius cleri suffragiis est suffectus. &, cum non essent in clero, qui consecrare de more possent, nouo exemplo ab episcopis, Ioanne Perusino, Bono Ferentinate, & Andrea presbytero Ostiense XVI Kal. Maij consecrationem accepit. Cum autem plerique religiosi, sapientes, ac nobiles ab eius se communione secernerent, quòd seditionis contra Vigilium excitatæ auctorem fuisse dicerent, vehementer dolere, atque angi animo cœpit. itaque, consilio capto, vnà cum Narsete à Sancti Pancratij æde ad Sancti Petri hymnos, ac cantica canens processit, ibique euangelia, & crucem Domini super caput suum ponens, in ambonem ascendit, ac sanctissimũ iusiurandum iurauit, se illius seditionis prorsus expertem fuisse. Inde illud à clero, populóque astante sibi confirmari postulauit, ne quis in Ecclesia ab ostiario vsque ad episcopum pecunia, aut promissis, sed doctrinæ tantùm, ac vitæ meritis proveheretur. Eodem anno in Gallia, Theodobaldo rege Francorum mortuo, magni eius patrui Childebertus, & Clotharius hereditatem inierunt. Childebertus exactæ iam erat ætatis, ac sine liberis. Clotharius, quanquam viridior, tamen admodum senex, & filiis præditus. itaque moriente mox Childeberto, totum regnum Francorum ad Clothariũ est delapsum. Idibus Augusti Constantinopolis sæuissimo terræmotu quassata est, quo multæ ædes sacræ, priuatæ, & publicæ, & maxima pars mœniũ prócidit. & mare ad duo millia passuum, æstu quodammodo vndas absorbente, recessit, quo multæ naues absumptæ sunt. eáque calamitate magna pars Orientis afflicta est. In primis autẽ Nicomedia, Antiochia, & Berytus ingentia detrimenta ceperunt. Beryti peregrini, & inquilini fere omnes ruinis elisi, inter quos pręcipuè iuuenes illi, qui cognoscendarum legum caussa eò se contulerant. itaque iuris interpretes, qui antecessores dicebantur, Sidonem se referre coacti sunt. Proximo anno, cum in perpetuum quietura à Gotthis Italia 556
videretur, nouo suborto motu, deintegrò fluctuauit. quippe Vidinus, Gotthorũ Comes, vt scribit Paulus Diaconus, à Narsete defecit, atque Amingum, sive, vt inquit Marcellinus, Omnirugum, qui Bucellini socius fuerat, auxilio advocauit. Quam rem nec spernendã, nec vllo

modo ferendam Narses arbitratus, exercitum adversus eos eduxit, &,
summo commisso prœlio, vtrunque in potestatem redegit. ac, Vidino
Constantinopolim misso, Amingum gladio interemit. videndum est
autem, ad hoc ne bellum illud pertineat, quod post Cedrenus memo-
riç prodidit, nempe Viriam, & Brincas à Narsete de Gotthis esse rece-
ptas. neq; enim quò nos coniectura ducat, aliud habemus, nec quid-
quam videri prætermisisse temere in tantis præsertim rerũ angustiis,
volumus. Constantinopoli iterũ mense Iulio terræmotu, fulguribus,
tonitruis, & tempestatibus grauissimè laboratum est. Iudæi & Sama-
ritani, Cæsareæ Palestinæ conflata seditione, impetũ in Christianos fe
cerũt, ac, multis peremptis, ecclesias combusserunt, & Stephano præfe
cto in prętorio necato, bona eius diripuerunt. vxor autem eius elapsa
Constantinopolim adiit, atque, iniuria exposita, effecit, vt Adamãtius
magister militum ad eã rem inquirendam sit missus. qui, quęstionibus
acriter habitis, alios suspendio affecit, alios obtruncauit, alios publi-
catione, alios relegatione multauit. magnúsque ex ea re tumultus in
Oriente est concitus. Gotthis, Francisque Italia deturbatis, restabant
Heruli, quondã à rege Theodorico in Subalpinis, victo rege illorum
Odoacre, locati. Et his ex Italia deturbandis summa opportunitas est
oblata. quippe Sindualdus præfectus eis à Narsete, vt diximus, datus
557 postero, vt Paulus significare videtur, anno eos ad defectionem soli-
citauit, atque ab eo victus perfidiæ pœnas luit. Sic autem ille scripsit:
*Narses Sindualdum regem cum multis beneficiis affecisset, nouissimè rebellantem, & re-
gnare cupientem bello superauit, & captum celsa trabe suspendit. eodemq; tempore per
Dagisteum magistrum militum uniuersos Italiæ fines obtinuit.* Atque hic quidem ea-
rum cladium exitus fuit, quas omniũ atrocissimas ab anno quadrin-
gentesimo, vt supra diximus, barbari, ac præcipuè Gotthi Italiæ intu-
lerunt. per quas ipsa vrbibus, armis, viris, opibus, ac dignitate mulcta-
ta, ac passim igne, ferróque sæuiente, vltima stragis, atque immanita-
tis exempla perpessa, ex summo florentis fortunæ gradu ad infimum,
ac propè miserabilem est deducta. Quorum casuum ea magnitudo,
atque varietas fuit, vt vix inveniri posse quenquam tanto animi ro-
bore putem, qui tot fortunæ ludibria, tot clades vrbium, fugas ho-
minum, cædes populorum assequi mente, nedum complecti oratio-
ne queat. Ceterum, Italia singulari Dei beneficio post annum ferme
centesimum sexagesimum liberata, Narses animum ad eam instauran
dam, atque à superioribus calamitatibus subleuandam cõvertit, præ-
cipuè ne Belisario videretur inferior, qui ei studio, quo ad per hostes,
bellúmq; licuerat, diligentissimè inseruierat, magnámque ex ea re lau-
dem retulerat. Fuit enim, vt inquit Paulus, vir summa pietate orna-
tus, religione Catholicus, erga pauperes benignus, in reparandis ba-
silicis diligens, ac demum vigiliis, & precibus vsqueadeo deditus, vt
plures victorias supplicationibus diuinis, quàm terroribus bellicis,
obti-

obtinuerit. Addit Nicephorus, eum tantum Virgini Dei genitrici cultum adhibuiſſe, vt ab illa manifeſtè apparente tempus committendi prœlij expectarit. neque eum ante in aciem deſcendere conſueuiſſe, quàm ab illa opportunitatem rei aggrediendæ acceperit. Multa igitur ille poſthac oppida bello labefactata reſtituit, multa Romæ, cæteriſq; in oppidis ædificia publica & ſacra, & profana refecit, ac diſperſas ſuperioris tempeſtatis poſt fœdum naufragiū colligere tabulas ſtuduit. verùm vt aliarum multarum, ſic harum quoq; actionum explorata ad nos memoria non peruenit. Sunt enim, qui ſequuntur, anni adeo ab omni litterarum commemoratione inopes, vt nihil in tota fermè Occidentis, atque Italiæ antiquitate incultius, nudiúſve reperiatur. Eadem, quæ Narſetem, Pelagium quoque pontificem cura inceſsit. nam & ipſe omnia ſuā ſtudia contulit ad eccleſias Romæ reparandas, & exornandas, moréſq; clericorum, atque epiſcoporum, qui lapſi fuerant, emendandos. Itaque ædibus ſacris vaſa aurea, & argentea, palliáque, quæ ante cladem Romanam habuerant, reſtituenda curauit, & Maximianum Rauennatem epiſcopum ad Romanæ Eccleſiæ auctoritatem reuocare cōtendit, res Eccleſiaſticas ad proprios vſus vnà cum altero epiſcopo nomine Thracio conuertentem. Qua de cauſſa Petrum presbyterum, & Proiectum notarium ad ea loca, vt hæc piacula tollerēt, miſit, eóſq; Narſeti, Rauennæ agenti, vt ipſius ope mandata ſua perficerent, commendauit. verba epiſtolæ adhuc extāt: *Quali nos de gloriæ ueſtræ ſtudiis iudicio gratulemur, non ſolùm ueſtram, ſed multorum etiam, ac penè omnium credimus habere notitiam. & idcirco nunc de iis, quæ, uobis præſentibus, ibi fieri ſtupemus, fiducialiter apud gloriam ueſtram duximus conquerendum. Thracius ſiquidem ac Maximianus nomina tantùm epiſcoporum habentes, & Eccleſiaſticam ibi unitatem perturbare dicuntur, & omnes Eccleſiaſticas res ſuis uſibus applicare in tantum, ut contra unum Maximianum uſque ad nos per tam longum iter, neceſsitate compellente, quidam infatigabiliter uenientes preces offerrent ob quam cauſſam Petrum presbyterum Sedis noſtræ, & Proiectum notarium ad eadem loca duximus deſtinandos, ut ea, quæ canonicis ſtatutis à prædictis pſeudoepiſcopis comperierint cōmiſſa, uel digna debeant ibi ultione compeſcere, uel eoſdem ad nos uſque perducere. Et ideo ſalutantes paterno affectu gloriam ueſtram, petimus, ut præfatis, qui à Sede noſtra directi ſunt, in omnibus præbeatis auxilium, nec putetis alicuius eſſe peccati, ſi huiuſmodi homines comprimantur.* Macedonio archiepiſcopo Aquileienſi mortuo ſucceſsit Paullinus ab Honorato archiepiſcopo Mediolanenſi contra vetera exempla ſacratus. ille verò & ceteri Liguriæ, Venetiæ, & Iſtriæ epiſcopi, cum Concilium, vt diximus, Conſtantinopolitanum repudiantes, ſe ab Eccleſiæ auctoritate remouiſſent, & hos Pelagius reuocare ſiue litteris, ſiue nunciis miſsis conatus eſt. itaque poſtero anno, cum eorum nemo præceptis ponti- 558
ficiis obedientem ſe præbuiſſet, nouas ad Narſetem litteras miſit, vt primos ad Iuſtinianum Conſtantinopolim mitteret, ſecūdos vel principali, vel iudiciali auctoritate comprimeret, quemadmodum legibus

cauerctur. verba hæc fuerunt: *Date operam, ut qui se ab Apostolica sede seiunxerunt, ad piissimum principem sub digna custodia dirigantur. recolere enim debet Celsitudo uestra, quid per uos Deus fecerit tempore illo, quo Istriam, & Venetiam tyranno Totila possidente, Francis etiam cuncta uastantibus, non ante tamen Mediolanensem episcopum fieri permisistis, quàm ad clementissimum principem exinde retulissetis, & quid fieri debuisset, eius iterum scriptis recognouissetis, & inter ubique feruentes hostes Rauennam tamen, & is, qui ordinabatur, & is, qui ordinandus erat, prouidentia culminis uestri deducti sunt. De Liguribus, Veneticis, & Istris episcopis quid dicā? quos idonea est Excellentia uestra & ratione, & potestate reprimere. ne dimittatis in contemptū Apostolicarum sedium de sua rusticitate gloriari, cum siquid eos de iudicio uniuersalis synodi, quod Constantinopoli per primam nuper elapsam indictionem actum est, fortè mouebat, ad Sedem Apostolicam (quod semper factum est) electis aliquibus de suis, qui dare, & accipere rationem possent, dirigere debuerunt, & non clausis oculis sanctam Ecclesiam lacerare. Nolite ergo dubitare, huiusmodi homines principali, uel iudiciali auctoritate comprimere. quia regulæ patrum hoc specialiter constituerunt, ut si qua Ecclesiastici officij persona, cui subiectus est, restiterit, uel seorsim collegerit, aut aliud altare erexerit, seu schisma fecerit, iste excommunicetur, atq; damnetur. quòd si forte & hoc contempserit, & permanserit diuisiones faciendo, et schismata, per potestates publicas opprimatur.* Paruit pontificis auctoritati Narses, atque episcopos, quocunque modo Ecclesiæ mandata spernentes, cohibere pro potestate contendit. itaque ab eis propterea piorum communione secretus est. Qua de re cum Pelagium monuisset, eiusmodi ab illo respōsum accepit: *Relegentes litteras Excellentiæ uestræ de iniuria, quam uobis iniquorum hominum præsumptio ingessit, ualde doluimus. sed quia scimus, occulto Dei iudicio animam uestram, & si per aliorum iniquitatem, & superbiam, à contaminatione schismatis custoditam, egimus omnipotenti Deo gratias, qui etiam de malis hominum actibus bona operari consueuit. nec enim sine illius prouidentia factum esse credendum est, ut insensati, & peruersissimi homines usque ad hoc prosilirent, ut suam diuisionem Catholicam esse credentes Ecclesiam, à sua uos pollutione prohiberent. sic enim per misericordiam Dei, etiam nescientibus illis, hoc factum est, ut à schismaticorum communione eruti Catholicæ, quam diligitis, seruari uos contigisset Ecclesiæ. Quamuis igitur uestra per illorum scelus facta sit utilitas, nolite tamen impunitam præsumptionem iniquorū hominum grassari permittere. si enim hoc, quod in uestram gloriam præsumpserunt, non fuerit uindicta compressum, quod in minoribus non ualeant puniri, ambigi ultrà non debet. Quales autem sint, qui Ecclesiam fugiunt, Eufrasij eos scelera euidenter infamant, qui in homicidio nec hominis necessitudinem, nec fratris caritatem, nec sacerdotij reuerentiam cogitauit. Auferte tales ab ista prouincia. utimini oblata uobis à Deo opprimendi perfidos occasione. quod tunc plenius fieri poterit, si auctores scelerum ad clementissimum principem dirigantur, & maximè ecclesiæ Aquileiensis inuasor, qui & in schismate, & in eo maledictus nec honorem episcopi poterit retinere, nec meritum.* Quod mandatum cum explere Narses differret, nouis his Pelagij litteris est impulsus: *Iampridem à uobis postulauimus atque adhuc postulamus, ut Paulinum Aquileiensem pseudoepiscopum, & Honoratum Mediolanensem episcopum ad clementissimum principem sub digna custodia dirigatis, ut iste, qui episcopus nullatenus esse potest, qui contra omnem canonicam consuetudinem factus*

ctus

ctus est, alios ultrà non perdat, & illum, qui contra morem antiquum ordinare præsumpsit, canonum vindictæ subiaceat. Quibus præceptis armatus Narses alios episcopos, quos capere potuit, Constantinopolim misit, aliis fugam consciscentibus iustum exiliũ sanxit. ex quibus Vitalis Altinas Maguncia-cum abiit. Narses item per hos annos templa, quæ victoriæ caussa in Riuoalto insula vouerat, vnum S. Theodoro martyri, alterum S. Geminiano confessori, Mutinensi quondam anstiti, ędificandum iam voti damnatus curauit. quorum illud hodie Venetiis in æde S. Marci includitur, alterum è regione invisitur in foro. Dum autem Italiæ status hoc pacto ad quietem, decorémque formatur, Oriens sęuis rursus, atque inauditis antè malis est divexatus, illuuionis, pestilentiæ, tempestatis, terręmotus. nam mare limitibus naturalibus ad tria millia passuum Thraciam versus excessit, atque, agris, hominibúsque multis oppressis, in alueum pristinum rediit. sequuta est inde Constantinopoli tanta, támque dira pestilentiæ lues, vt mortui triduum insepulti iacerent, non sufficiente propter multitudinem cadauerum libitina. mox, cum ne currus quidem à Iustiniano curati satis valerent, in littus eiecta ad sex dies inhumata manserunt, & fœtore intolerabili loca proxima infecerunt. Mensibus Iulio, & Augusto illa maximè clades accepta. Quin etiam per eosdem dies insolitę cæli tempestates, atque horribiles extiterunt. erat autem continuus propè cæli fragor, & passim micantium fulminum species, quæ nõ solum oculis, auribúsq; attonitis terrore, sed etiam suspēsis animis religionem incutiebant. quibus nonnulli etiam somnum capientes advsti sunt. Fulgura verò terræmotus adeò atroces, & sæui in omnibus terris sunt consequuti, vt meritò homines vererentur, ne vno terrę haustu vrbes absorberentur. Quæ mala cum alia in Occidente loca vexarũt, tum in primis Italiam afflictarunt, vsqueadeo vt Romam satis constet plus etiã ab his terroribus detrimenti, quàm à barbarorum feritate, cepisse. Itaq; cum aliquando Canusinę ciuitatis antistes cũ S. Benedicto abbate de Totila rege sermonē ingressus dixisset, fore, vt per eum vrbs ita dirueretur, vt in posterum nequaquã incoleretur, respōdit S. Benedictus, immo verò Roma ab hominibus nõ excindetur, sed à tempestatibus, fulguribus, turbinibus, & terręmotu fatigata exardescet in semetipsa. Id autem verum fuisse vaticiniũ scripsit S. Gregorius, affirmans, sua ætate (vixit aũt hoc tempore, monasteriis multis à se conditis, atq; ipsius disciplinæ monasticæ à se diligentissimè cultæ gloria clarus.) Romæ mœnia dissoluta, domos euersas, destructas ecclesias turbine fuisse, eiúsque ædificia senio longo lassata increbescentibus ruinis prostrata ingratum sui spectaculum præbuisse. Hoc terræmotu sedato, rursus mare ad duo millia passuum extra fines excurrit. altérque terræmotus, iam ineunte hieme, priorem excepit, qui multò, quàm ille, non solùm minacior, sed etiam perniciosior fuit. Præcipuè Constantinopoli

tinopoli circa mediam noctem, ciuibus alto, & profundo ſomno ſopitis, repente concuti omnium fundamenta ædificiorum cœperunt. iſque motus vſqueadeo ſæpe cum inſigni incremento eſt repetitus, vt homines, ſomno diſcuſſo, periculi inſtantis magnitudine conſternati altiſsimos eiulatus, & flebiles complorationes ediderint, ſupplicéſq; vota ad Deum effuderint. tum ſonitus quidam grauis, ferúſq; ſtridor è terra erupit, qui ſæuiſsimis ventorũ agminibus quaſi ſtipatus ipſum terrorem ingeminauit, quo territi homines mente propè attoniti ex ędibus ſe ſe in publicum effundebant, ac ſub diuo votis faciendis manebant, omniáque niuis, algoriſq; incommoda ſuſtinentes tectis ſuccedere detrectabant. Licebat autem cernere mulieres nobilitate, & caſtitate inſignes temere cum viris alienis, omni pudoris confuſo diſcrimine, commiſceri, viros virtute præſtantes ab ignobilibus, dominos à ſeruis, magiſtratus à priuatis in ordinem redigi, omnibus mortem in proximo eſſe putantibus. multis in partibus ædes totæ procubuere, multis in ædibus tecta, compage ipſa ſoluta, ita diuulſa ſunt, vt cælum aſpiceretur, ac mox ita coierunt, vt fractura non cerneretur: alibi columnæ ex ſuperiore ædificij parte vi excuſſæ ad longinquas ædes, velvt funda, emiſſæ fragore ingenti omnia contriuerunt. E plebe plurimi periere, è nobilitate ſolus Anatolius, vir conſularis in lecto cubans, marmoris fragmento colliſus eſt. Luce autem ſubſequẽte, ciues ſe inter ſe intueri, ſalutare, & complecti, perinde ac ſi deſperata ſalute iam iam eſſent mortem oppetituri. Inde per decem pòſt dies ipſo continuato tremore, reliqua ædificia aut labefactata, aut certè tètata ſunt. Quę res homines coire coëgit, & ſupplicationes Deo facere, & carmina expiatoria canere. Iuſtinianus autẽ religione perfuſus in feſto Nataliciorum, & Theophaniorum per vrbem, poſita Auguſtali corona, inceſsit. nec conuiuia ſolemnia celebrauit, ſed eorũ impenſas in egenos tolerandos transfudit. vulgo etiã æquitas in commerciis, & iudiciis coli cœpta, & omnes turpitudinis, ac flagitiorũ labes reiectæ. alij, mutato viuendi more, honoribus, opibúſq; relictis, vel in ſacra loca collatis, vitam ſibi ſolitariã depoſcebãt. per noctem primores ciuitatis publicas vias obeuntes, mendicos, atq; egentes, cibis oblatis, veſtibúſq;, leuabant. Interim non deerant, qui abſurdas quaſdam prædictiones in vulgus iactarent, huic mũdi machinæ finem adeſſe monentes, quiq; res horrendas à ſe viſas falſò ferentes pauorẽ augebãt. quorum alij quaſi à dæmone infito edocti, alij quaſi ab aſtris hoc portendentibus moniti hæc tradebant. Poſtquã verò, remittẽte tremore, diſcrimen eſt imminutũ, tum ad priſtinam vitæ conſuetudinem pleriq; ſe rettulerunt, & cauſſas terręmotuum naturales inquirere, & de ventorum exhalationibus diſſerere cœperunt, tumidos, ac denſos vapores terræ cauernis incluſos motus ciere huiuſmodi concludentes. Iuſtinianus ędificia vel putreſcentia, vel imbecilla, vel prolapſa inſtaurare cõtendens,

tendens, præcipuè trullam templi S. Sophiæ restituit. eamq; viginti amplius pedibus supra templi tectum, quàm ante fuerat, extulit. aliasq; ædis partes debilitatas magnificentiore, quàm erant, opere instaurauit. Hunc autem terræmotum tam insignem sequuta est altera insignior pestilentia, quæ integros quattuor menses vrbem attriuit. Moriebantur pleriq; repente, tāquam apoplexia correpti, neq; vltra quintum diem superabant. morbus autem priori similis. nam febres ad bubonem intumescentem adiectæ eum, quem invaserant, extinguebant. nonnulli verò nec febre occupati, nec dolore vllo vexati, dum secretò corpora curarēt, & domi, & foris, vt cuiq; contingebat, cadebāt, præcipuè iuuenes vis illa morbi absumebat, & mares magis, quàm feminas. nam illæ dissimili lue cōficiebantur. Eodem anno noua gens Hūnorum, qui Abares dicebantur, ad ripas Istri venit, & amnem per hiemem conglaciatum nacta, flumine transmisso, in Mœsiam, prouinciā Romanā irrupit, ac variè populari agros hostili exemplo incœpit. Hi in omnibus rebus reliquorum Hunnorum cultui, præterquam in religatione capillorum, similes extitere. In Italia (quod ingentem omnibus horrorem incussit) memorabilia quoque prodigia apparuere, nempe signa per domos, ostia, vasa, & vestimenta, quę nulla deleri ablutione potuerunt. hæc proximam, quæ sequuta est, pestilentiam portenderunt. Narses Mediolanum reparare contendit. Pelagius pontifex ædem SS. Iacobi, & Philippi instituit. Anno inde quingentesimo 560 sexagesimo à Christo nato Hunni ex Mœsia in Thraciam cum transissent, capto prouinciæ præfecto, magnam cædem fecerunt. cumq; partes quasdam muri Anastasiani terræmotu prostratas invenissent, ingressi sunt, atque omnia vsque ad Dripeum, Nymphas, & Chiti pagū in suam ditionem adduxerunt. Qua re cognita, Iustinianus ciues multos ad Longum murum misit. qui commissa pugna, plerique ceciderunt. itaque Belisarius, licèt iam effœtæ ætatis, missus est. qui, equis ciuium sumptis, armata multitudine venit ad Chiti pagū, fossaq; facta, barbaros, quotquot cepit, occidit. palmites etiā arborum post se traxit, vt, excitato puluere, ingentis speciem multitudinis Hunnis præberet. qua opinione decepti vsque ad Arcadiopolim profugerunt, &, cū naues parari viderent, vt sibi tutus receptus daretur, postularunt. Iustinianus autem Iustinum Curopalatem sorore sua natum misit, qui eos traduxit, eum, qui pòst Imperium tenuit. Hoc anno pestilentia inguinaria, siue bubonis vocata, ex Oriente demum in Italiam transiit. cuius ratio fuit huiusmodi. Erumpebant in inguinibus hominum, & in aliis mollioribus partibus glandulæ instar nucis, quas mox ardentissimæ febres excipiebant, ita vt tridui spatio absumerent. siquis verò vltrà spiritum produxisset, spem vitæ concipiebat. ita domus vbique deserebantur, singulis tantam vitare cladem studentibus, cū patres liberos, liberi parentes relinquerent, vt saluti suæ consulerent. nā siquis

tanto pietatis ardore flagrasset, vt alteri officium præstare aut curationis, aut sepulturę vellet, in eandem mox & ipse incidebat calamitatem. itaque lacrymis, & fletibus vbique omnia personabant. Hæc lues ad superiores Italiæ clades adiuncta vt populos prorsus exhausit, sic maximam instaurandis, quod cœptum erat, ædificiis moram iniecit.

561 Proximo anno Pelagius pontifex, basilica apostolorum nondum perfecta, III Nonas Martij obiit. Inde IIII Kalen. Iunij Ioannes, cognomento Catelinus, est suffectus, quem tertium appellarunt, ac XVI Kalen. Augusti consecratus. In Sicilia Placidus S. Benedicti discipulus sacrum martyrium subiit. irruptione quippe à Sarracenis in insulam facta captus, ac variis suppliciis affectus cõstanter est mortuus, vnà cum fratribus suis Eutitio, & Victorino, ac sorore virgine Flauia, & monachis triginta tribus. Dicitur autem cathenis vinctus fuisse, fame, & siti cruciatus, suspensus, tortus, verberatus, advstus, fumo afflatus, dentibus & lingua multatus, ac demum capite truncatus III Nonas Octobris apud Messanam. Maurus autem condiscipulus eius, monasterio in agro Andegauensi constructo, omni item laude sanctitatis effulsit. Rauennæ templa ab Arrianis fœdata ab Agnello episcopo hortatu Narsetis expiata, & multis donariis aucta. Iustiniano dolore capitis fatigato, cum in publicum non exiret, rumor in vrbe dispersus est, ipsum morbo esse consumptum. itaque tumultu suborto, tabernæ direptæ sunt, neque hora tertia venalis panis inveniebatur. provectáque res esset longius, nisi hora nona præfectus vrbis luminaria per totam vrbem accendi iussisset, atque eo signo Imperatorem valere significasset. quo conspecto, omnis repente tumultus elanguit. Mense inde Decembri ædes à basilica S. Sophiæ ad Probi fortuito incendio cõflagrarũt. Et hoc anno terræmotu, ac pestilentia multis est in vrbib. laboratũ. Post res Ecclesiæ Concilio Constãtinopolitano compositas Seueriani hæretici quiescere non potuerunt, ac nouam de immortalitate carnis Christi controversiam intulerunt. quibus cum Catholici summa ope resisterent, re ad arma deducta, multas cædes fecerunt. Q.ď audiẽs Iustinianus misso Timarcho Comite, innoxios vindicauit,

562 aliis exilio, aliis bonorũ publicatiõe, aliis vita multatis. Proximo ãno Romę Ioãnes pontifex basilicam Apostolorũ iam ad summum perductã dedicauit. Narses in pace Italiam administrare cum summa Imperatoris gratia instituit, ac pontes Romanos, & reliqua opera bello ab hostibus diruta reparare perseuerauit. In Gallia prodigium ingens factum. Mons Rhodano fluuio imminens multos dies mugitum emisit, ac postremò ab alio monte sibi vicino divulsus cum omnibus ædificiis, atque incolis præceps in Rhodanum ruit. Constantinopoli verò res nefanda in caput Imperatoris coniuratione turbatæ. quippe Nonis Nouembris Ablauius, Marcellus, & Sergius homines nõ ignobiles insidias Iustiniano moliti sunt, re composita, vt ipsum in triclinio

sub

ſub noctem inuaderent. cum autem Ablauius conſilium cum Euſebio
excõſule, & Ioanne Logotheta communicaſſet, ex eorum indicio re
detecta, principes coniurationis capti, & cum gladiis deprehenſi ſunt.
quorum Marcellus ſtatim ſibi gladium intulit. Sergius aũt interroga-
tus Iſaacium, & Beliſarium patricium coniurationis participes prodi-
dit. idq; Viti, & Pauli teſtimonio comprobauit. qui à Procopio præfe-
cto comprehenſi eadem affirmarunt. Hac de re Iuſtinianus Nonis De-
cembris horum confeſsiones enunciari per Eutychium vrbis epiſcopũ
iuſsit, ac miſsis, qui Beliſarij familiam comprehenderent, ipſum domi
ſuæ in cuſtodia triumphalem hominem, ac ſine dubio eius ſæculi virtu
te, dignitateq; principem, habuit. at verò poſtero anno, re ad liquidum 563
explorata, XIIII Kal. Aprilis tãquam innocentẽ emiſit, ac bona, digni-
tatemq; priſtinam reddidit. In Gallia Clotharius rex Francorum Cra-
mnum filium iampridem hoſtiliter multa adverſus ſe in provincia mo
lientẽ è regno expulit, atq; in Britanniam inſequutus captũ cum vxo-
re, ac filiabus necauit. Inſequenti Narſes ad arbitrium ſuum omnia in 564
Italia adminiſtrãs, Vitalem Altini epiſcopũ, qui Maguntiacũ profuge-
rat, tãdem in poteſtatẽ adductum retraxit, atq; in Siciliam relegauit. Iu-
ſtinianus aũt, cùm iam decrepitæ eſſet ætatis, religionis cauſſa Germa-
niciam vrbem Galatiæ prodiit, ibiq; nouam hæreſim imbibit, eorum,
qui immortalitatem carnis Chriſti opinabantur, vnde Aphthartodo-
citæ appellabãtur. quæ erat, Chriſtũ non mortalem carnẽ aſſumpſiſſe,
ſed poſtquã aſſumpta eſſet, immortalem euaſiſſe, ac corpus eius pror-
ſus expers mortalitatis, omniũq; humanarũ affectionũ fuiſſe. itaq; ci-
bo, & potu ante reſurrectionem perinde vſum eſſe, atq; poſt ipſam re-
ſurrectionẽ fuerit. Quam opinionem ille ita hauſit, vt, edicto propoſi-
to, aſſeruerit. atq; Eutychium epiſcopũ vrbis furentem, atq; eam, tan-
quam à veritate Catholica alieniſsimã, refellentem Eccleſia deturba-
rit, eiq; Amaſiã, vnde venerat, relegato Ioannẽ Scholaſticũ ſubſtituerit.
quæ res magnam poſt decori eius infamiæ labẽ impoſuit. Quo facto,
Anaſtaſius Antiochiæ epiſcopus cauſſam ſuſcepit, ac libros ad hanc la-
befactandã hereſim ſcribere, atq; fautores accerſere inſtitit. atq; omniũ
animos, quis nã futurus eſſet huius cõtroverſiæ finis, magna expecta-
tione ſuſpendit. Proximo anno Narſes pontẽ in Anienem, quẽ Totilas 565
euerterat, à ſe refectum his verbis inſcripſit: *Imperante D.N Piiſsimo, ac tri-
umphali ſemper Iuſtiniano PP. Auguſto Anno XXXIX Narſes vir glorioſiſsimus ex
præpoſito ſacri Palatij, excons. atque Patricius poſt victoriam Gotthicam ipſis eorum re-
gibus celeritate mirabili conflictu publico ſuperatis, atq; proſtratis, libertate urbis Romæ, ac
Italiæ reſtituta, pontem viæ Salariæ uſque ad aquam à nefandiſsimo Totila tyranno deſtru-
ctum, purgato fluminis alueo, in meliorem ſtatum, quàm quondam fuerat, renouauit* Neque
tot operũ, quibus ille vrbem, atque Italiam inſtaurauit, aliud extat ho-
die monumentũ. Iuſtinianus Idibus Februarij litteras ad Narſetẽ de-
dit, vt filiis L. Titionis, qui tribunus militũ in prœlio contra Vitigẽ re-

gem apud Rauennam ceciderat, bona, dignitatemq́ pristinam restitueret. Ceterùm insignis annus trium clarissimorum virorum, ac principum obitu fuit, Belisarij Patricij, Clotharij regis, & Iustiniani Imperatoris. Clothario mortuo, filij eius regnum ita distribuerunt, vt Chereberto Parisij, Sigeberto Metenses, Chilperico Suessiones, Guntranno Aurelianenses euenerint. Iustinianus, cum ad perdendum Anastasium edictũ parasset, illo nondum promulgato, repentina morte perculsus est. obiit autem anno Imperij sui XXXIX, ætatis LXXXII, Idibus Nouembris, vir inter paucos meritò numerandus. quippe princeps bello, paceq́ inclytus, ac veteris Romanæ gloriæ instaurator eximius, ac sine dubio bonorum simul, ac fortium Imperatorum Orientis extremus.

ATQVE hæc quidem sunt, quæ ad Occidentale Imperium pertinentia cura, studioq́ diuturno memoratu digna collegi. &, quod ad conseruandam memoriam præstantius fuit, in tempora, annosq́ distinxi, summa veteris omnis renouãdæ memoriæ cupiditate, cum mea sponte, tum in primis tua, Excellentissime Princeps, præclara erga hæc studia voluntate, incensus. Posthac, ipso prorsus extincto Imperio, res Romana in multa regna est distributa, Francorum & Burgundionum in Gallia, Gotthorum in Hispania, Anglorum & Scotorum in Britannia, Longobardorum ac Normanorum in Italia, itemq́ Sarracenorũ in Africa. itaq; si quis cõtinentem his annis historiam litteris illustrare voluerit, næ ille multò elegantius, atq; commodius fecerit, si singula regna singulis voluminibus comprehenderit, quàm, si confusam illam omnium molem in vnum quasi corpus congesserit. Hoc ego triennio antè experiri institui, regnum Italiæ mox à Longobardis inuectum litteris, vt dixi, commendare aggressus, initio à Iustiniani excessu, in quo hæc Occidentalis Imperij definit historia, ducto. Quare siquis hos illis annales prætexuerit, aut illam huic electioni adiunxerit, perpetuam annorum prope mille, omniumq́ memorabilium actionum, quæ cõperiri hac demum ætate potuerint, contextam narrationem habuerit. Vtrumq; autem opus à me Bononiæ orsum, atq; confectum est, illud año millesimo quingẽtesimo septuagesimo quarto, hoc verò septimo. Quod idcirco scribo, vt si quid priscæ memoriæ post hunc annum è tenebris educetur, qualia multa quotidie eruuntur, eius me notitiæ cõpotem esse nequiuisse, intelligatur. si quid autem exierit, profectò eius adiiciendi mihi, si cum valetudine vita suppeditauerit, cura non omittetur, vt hoc opus, quod absolutissimum esse cupio, aliquando tandem in communem hominum vtilitatem perficiatur.

FINIS.

INDICES IN
CAROLI SIGONII
HISTORIAM DE OCCIDENTALI IMPERIO,
locupletissimi: quorum

I. ob oculos ponit

IMPERATORES UTRIUSQUE IMperij, Orientalis & Occidentalis, & Reges Italiæ:

II.

PONTIFICES ROMANOS, EPISCOPOS Constantinopolitanos, Mediolanenses, Aquileienses & Rauennates, addito hæreseum in Ecclesia excitatarum, & Conciliorum ob eas ab vtraq; parte habitorum breui elencho:

III.

REGES BARBARORVM, ET BELLA EORVM, vt Hunnorum, Gotthorum, Vandalorum, Sueuorum, Burgundionum, Francorum & Alanorum: *quorum tempora in hanc historiam inciderunt:*

IV. constat

RERVM, VERBORVM ET PERSONARVM TOto hoc Opere præcipuè memorabilium alphabetico ordine succinctè & compendiosè digestarum fidissima enumeratione.

Diocletianus Gotthos repellit. 15. 10 castella in limitibus Imperij reponit. ibid. 17	287	Maximianus Alemanos in Galliam iterum effusos, feliciter opprimit. 14. 10 ac in suis sedibus edomat. 14. 43 pontem in Rhenum conficit. ibid. 42 in media Alemania trophæa constituit. 15.7
Diocletianus contra Gotthos, Carpos, Quados, Marcomanos trans Istrum tendit. 15. 33 Aegyptum ad Achillem tyrannum deficientem amittit. 15.42. & inde.	288	Maximianus Carausij bello intermisso, Francos invadit. 15. 24. & inde. & regem Gennobon pacem petere cogit. ibid. 30 Mauritaniam à Quinquegentianis vexatam propè amittit. 16.2
Diocletianus cum Maximiano Mediolani congreditur. 16.30 Narsis regis Persarum legatos de pace audit. 17. 5	289	Maximianus cum Diocletiano Mediolani cõgreditur. 16.30 quinquennalia agit Treviris. 17.22
Diocletiani pietas erga Maximianum. 17. 42 Diocletianus Galerium sibi Cęsarem destinat. 18. 40	290	Maximianus natalitia Treviris celebrat. 17.29 Maximiani pietas erga Diocletianum. 17. 42 Maximianus Constantium sibi Cæsarem destinat. 18.41
Diocletianus Galerio Cęsari Valeriam F. collocat 19. 12 in Aegypto Busirim, & Copton recipit. 19.27 Galericus Illyricum tuetur. 19. 22 Sarmatas & Carpos vincit. 19. 29	291	Maximianus Constantio Cæsari Theodoram priuignam collocat. 19.13 Constantius Cæsar dat Constãtinum filium Galerio Cæsari, tanquam pignus amoris. 19. 15 in Britãniam contra Carausium missus, Gessoriacum recipit. 19.32 Cliuiam obsessam à Francis liberat. 20.2 19.40. Maximianus A. Mauritaniam recuperandam sibi deposcit. 19, 23

Galerius Constan-

306

Galerius Seuero Italiam & Africam, 37.17
Maximino Oriĕtem tradidit. ibid.
ipse sibi retinuit Illyricum. ibid. 17
Galerius & Maximinus continuant persecutionem in Oriente contra Christianos. ibid. 38

Constantius A. in Britanniam contendit cōtra Pictos & Caledones. 37.36
¶ *Seuerus* A. Italiam & Africam regit. 37.17
Constantinus filius Constantij A. fugit à Galerio A. ad Constantium A. patrem in Britanniam. 37.34
& interfuit moriĕti patri 38.4
Imperium eius accepit. ibid. 5. & 32

¶ *Constantinus* A.

Constantinus Constantium patrem diuum facit. 38.29
Augustus salutatur. ibid. 32
Christianis benignus. 39.8
¶ *Maxentius* Romæ à prætorianis fit Imperator contra Seuerum Cæsarem. ibid. 23
primò benignus Christianis. ibid. 34
Seuerum vincit. 40.2
¶ *Maximianus* resumit purpuram. ibid. 9

307

Galerius opem fert, sed frustra, Seuero. 40.36
Diocletianus tentatus à Maximiano, 41.17. recusat resumere purpuram, ibid. 19
contentus ocio rustico. ibid. 20
Galerius & Maximinus continuant persecutionem in Oriente cōtra Christianos. 43.7

Maxentius Seuerum vincit. 40.30
Maximianus cogitat auferre Imperium Maxentio. 41.4
Constantinus A. bellat cum Asarico & Gaisone regibus Francorum. ibid. 23
Maximianus A. in Galliam tendit ad Constantinum. ibid. 22.
& ab eo recipitur, ibid. 31
ducta in matrimoniū Fausta filia Maximiani. ibid. 40
Maxentius in Africam mittit imaginem, 42.38. atque eò ipse cogitat. ibid. 43

		vbi excitatur ¶ *Alexander* tyrannus. 43.5
Galerius & Maximinus continuãt persecutionem in Oriẽte contra Christianos. 43.38	308	Constantinus Bructeros Francorum populos petit. 43.26 Maxentius Africam sibi vendicat, Alexandro occiso. 43.32 triumphat Romæ. ibid.37
Maximinus bellum intendit Maxentio. 45.39 sæuis moribus fuit. ibid.4[illegible] inimicus Christianis. ibid. 43 Galerius & Maximinus continuant persecutionem in Oriente contra Christianos. 45 42.& 46.5	309	Maxentius tyrannidem Romæ init. 44.4 Christianos persequitur. ibidem 5 Marcellum pontificem in pistrinum conicit. ibid.15 Maximianus in Gallia facit insidias Constãtino genero, 44.28 & ab eo occiditur Massiliæ. 45.21. Constantinus Bructeros petit. 45.28.
Continuatur persecutio in Oriente contra Christianos. 46. 15.& 28	310	Constantinus quinquennalia celebrat Treviris. 47.2
Galerius fœdissimum morbum nactus, 47.30. parcit Christianis, ibid.35 & Licinium sibi consortem Imperij addit, 48.3 & moritur. ibid. 8 ¶ *Licinius* A. tenuit Illyricum. 48. 10 & fœdus fecit cum Constantino & Maximino. ibid.13 Maximinus parcit Christianis, ibid. 14 iterum adversus eos sæuit. 49.28	311	Maxẽtius parcit Christianis. 48. 17 Constantinus accersitur à Romanis contra Maxentium tyrannum. 49.1 Maxentius se parat contra Constantinum. ibid.18
Licinius sibi despondet Constãtiam sororem Constantini. 49.40 iidem vnà edictum miseruut ad Maximinum, vt parceret Christianis. 57.23 Maxi-	312	Constantinus parat exercitum in Italiam contra Maxentium. 50.1 crucis signum in cælo videt, ibid. 24 & eius vexillum erigit. 51.12 fit

Licinius cum Constantino Mediolani ſponſalia Conſtantiæ celebrauit, 59.5.& nuptias. ibid.13
cum Conſtantino de libertate religionis edixit. ibid.18
Illyricum repetiuit. 59 37
bellum cum Maximino, qui in Illyricum mouebat, geſsit. ibid. 39
in Bithyniã Maximinum repulit. 60.2
Maximinus vincitur ad Aſtacũ à Licinio, ibid.5
ac demum fugatus, ibid. 7.
moritur. ibid.14
Licinius, exercitu Maximini ſuperato, Orientem ſibi adiungit, ibid.24
& Nicomediæ ſedem ponit, ibid. 20
adverſus Maximinum decreta facit. ibid.21
Chriſtianis fauet. ibid.27

Licinius peritus bello à Conſtantino, 66.10
vincitur ad Cibalas, ibid. 33
&

xit in Laterano. 58.2
inde vrbe cedens Mediolanum adiit. 58.21
Africam recepit, ibid. 26. Maxentij capite circumlato. ibid. 22
vrbes Italiæ afflictas recreauit. ibid.28
columna, ibid. 34. ſcuto & corona aurea ab Italia decoratus eſt. ibid.36
313 Conſtantinus ludos ſeculares ſuſtulit. 59.7
edixit de libertate religionis Chriſtianorum. ibid.18
Galliam repetiuit. ibid.37
Francos Rhenum tranſire cupientes 60. 37. repreſsit. 61. 5.
limitem muniuit. ibid. 6
à Donaſtis hæreticis ſolicitatus eſt, vt ſibi iudicium daret contra Cæcilianum epiſcopũ catholicum. ibid.10
Cæcilianum bono eſſe animo iubet. ibid.30
iudices dat epiſcopos, ibid. 42. itemq; Milriadi pontifici remittit. ibid.43.& 62.1
Conſtantino puer Conſtantinus è Fauſta natus eſt. 63.1
Conſtantinus Treviris ludos edidit, ibid.2

314 Conſtantinus Donatiſtis dat iterum concilium Arelate cõtra Cæcilianum. 64.6
& demum ipſe quoq; Mediolani eos condemnat. ibid.19
315 Conſtantinus baſilicas S. Petri, & S.Pauli auxit. 6 . 33
donat Eccleſiam. ibid.37

 bapti-

& tradito Illyrico pacem conficit. 67.12		baptisterium condit. 66.12 Licinio bellum mouens, vt partem prouinciarum Maximini acquirat, ibid.20 ad Cibalas vincit, ibid.33 & Illyrico parto dimittit. 67.12 Romæ decennalia peragit. ibid. 22 ludos agit. ibid.23 Crispum & Constantinum filios Cæsares declarat. ibid 25 Crispum in Galliam mittit aduersus Germanos. ibid.30
	316	Constantinus bellum in Illyrico gerit per Gallicanũ. 69.10
	317	Constantinus ipse proficiscitur aduersus barbaros. 70.11
	318	Constantinus opera Romæ ædificat. 70.28
Licinius prouocat iniuriis Constantinum. 71.23 Christianis infensus est. ib.29	319	Constantino Constans F. nascitur. 72.15
Licinius Christianis infensus, dira in eos statuit. 73.32	320	Constantinus veteranorum seditionem sedat in Gallia. 73.25
Licinius Christianos affligit. 74.22	321	Constantinus bellat cum Sarmatis. 74.2 legem fert, vt quisque clericis bona relinquere possit. ibid. 19
Licinius, Christianis infestus, bello petitus à Constantino, exercitum comparat. 75.33	322	Constãtinus Romæ inopiæ consulit. 75.12 bellum, vt Christianis subueniret, infert Licinio. 75.15
	323	Byzantium obsidet. 76.36
Licinius victus, 77.25. & Imperio spoliatus, ibid. 35. à Constantino pacem accipit. ibid.40. sed iterũ nouis rebus studens, 79.3. anno 325. vita priuatur à Constãtino. ibid.12	324	Constantinus Nicomediam obsidet. 77.30 Licinio Imperio priuato vitã concedit. 77.35

¶ Con-

¶ *Constantinus A. solus.*

Constantinus, Oriente sibi adiuncto, 78 2. leges salutares fert ibid. 14. contra Licinium edicit. ibid. 18. hæresim Arrianam excitatam in Aegypto, componere per Osium episcopum Cordubensem conatur. ibid. 32. Episcoporum concilium Nicæam indicit. ibid. 42.

325 Constantinus Liciniũ necat. 79 10. Nicænũ conciliũ, legatis Sylvestri pontificis præsentibus, habet. 79. 27. episcopos colit. 81. 15. basilicas ædificare destinat Hierosolymæ, 82. 3. Antiochiæ, Nicomediæ & Alexandriæ. 82. 1. Crispum F. necat. ibid. 29.

326 Constantinus, Romam reversus, triumphat. 85. 4. inventa cruce Domini per Helenam matrem, 84. 20. & 85. 12. templum condi magnificentius iubet. 85. 15. remp. ordinat. ibid. 27.

327 Constantinus Faustam vxorem perimit. 87. 4. Helenam matrem reversam Hierosolymis, effert mortuam. ibid. 14. in Orientem redit. 88. 1. Drepanem condit, 88. 5. & Helenopolim vocat. ibid. 7. Antiochiæ basilicam inchoat. ibid. 7. nouam vrbem, sedem Orientali imperio, condere statuẽs, ibid 10. & à se appellare, ibid. primùm Ilium, ibid. 19. deinde

328 Chalcedonem, ibid. 23. & demum Byzantium molitur. ibid. 27.

329 Constantinus milites limitaneos remouet. 89. 22.

330 Constantinus Imperij Occidentalis, 89. 36. & Orientalis prouincias diuidit. 90. 11. magistratus item, ibid. 27. & exercituum præfectos ordinat. ibid. 35. Constantinopolim consecrat, 91. 2, & Ecclesiam Constantinopolitanam ad patriarchalem euehit. ibid. 5.

331 Constantinus Gentilium templa destruit. 91 22. leges fert vtriq; Imperio. ibid. 37. eunuchos cubiculi coërcet. 92. 14.

332 Constantinus Gothis bellum infert, 92. 26. & in Sarmatarum regione eos cædit. ibid. 34. corruptus ab Arriano presbytero, 94 17. Arrium adesse iubet. ibid. 27.

333 Constantinus Athanasium, episcopum Alexandriæ, vexat caussa Arrij. 95. 3. Sarmatas Limigantes in provincias Romanorum traducit, ibid. 38. item & Vandalos. ibid. 40.

335 Cõstãtinus Tricẽnalia Cõstãtinopoli celebrat. 97. 40. Constãtẽ Cæsarẽ appellat. ibid. 43. ad S. Antoniũ abbatẽ scribit. 98. 25.

336 Cõstãtinus Athanasiũ relegat Treviros. 99. 9. spõsalia Cõstãtij F. celebrat. 100. 11. ab Indorũ legatis colitur. ibid. 14. ossa ss. Lucæ, Andreæ & Timothei Constantinopolim transfert. ibid. 15. Sopatrum sapientem occidit. ibid. 30.

337 Constantinus baptizatus, 100. 35. testamento condito, 101. 26. & Imperio inter filios diuiso, ibid. 27. moritur. ibid. 32. honoribus summis post mortem afficitur, ibid. 12. & 27. & funere magnifico effertur. 103. 35.

¶ Constan-

¶ *Conſtantius A.*		¶ *Conſtantinus A.* ¶ *Conſtans A.*
Conſtantius, Conſtantini F. Imperator in Oriente, Thracia, Aſia & Aegypto. 101.28. & 103.34. patrem extulit. ibid.35		Conſtātinus, Conſtantini F. imperauit in Gallia, Hiſpania & Britannia. 101. 27. & 104.6 à Conſtante partem Imperii repoſcit. 104.9 Athanaſium epiſcopum domum remiſit. ibid. 22 Conſtans, Conſtantini F. imperauit in Italia, Africa & Illyrico, præter Thraciam. 101.29. & 104.6
Conſtantius propinquos, Dalmatium, Annibalianum atq; alios, 104.35 cum Ablauio trucidari curat. 105.2 Sapori regi Perſarum in Meſopotamia reſiſtit. 105.9	338	
Conſtantius Arrianus fit. 106.34	340	Conſtantinus adverſus Conſtantem profectus, 106.2 ad Aquileiam occiditur. ibid. 14 Conſtantini imperium ad Conſtantem defertur. ibid.25
Conſtantius epiſcopos catholicos expellit. 108.10. & 28. item 109.20	342	Conſtans Francos vincit. 109.31. & inde
	343	Conſtans in Italia, & Bononiæ verſatur. 110. 12. cauſſam ſuſcipit apud Conſtantium epiſcoporum catholicorū, quos ille pepulerat. ibid.22
	346	Conſtans concilium Sardicam indicit contra Arrianos. 111. 20. &
	347	Conſtans id habet. 112 1 & inde
Conſtantius cum Sapore rege Perſarum. 113.42. malè pugnat. 114.2	349	Conſtans vitam mollem agens, 114. 8. Magnentium ad eum invadendum allicit. ibid.14.&
Conſtantius, audita Conſtantis nece	350	Conſtans à Magnentio interficitur

¶ *Syluanum* exortum in Gallia tyrannum delet, ibid. 13. & 127.5. Concilium pro Arrianis habet, 127.12. vbi Liberium pontificem & episcopos Catholicos in exilium pellit. 127.40. & 129.4. Iulianum Cæsarem declarat.129.20.

356 Iulianus in Galliam contra Alemanos tendit.130.4.

Constantius Romam propè triumphans ingressus, 131.3. vrbem inuisit,& admiratur. ibid.9. permittit Romanis, vt habeant Liberium,qui Catholicos regeret.132.8.

357 Iulianus Cæsar Alemanos contundit ad Argentoratum. 133.43. & inde.

358 Constantius Sarmatas debellat, 135.11. item Quados,ibid & secundus Sarmaticus appellatur. ibid.41. Liberium pontificem tentat ad Arrianismum pertrahere, 136.3. indicit Concilium Ariminum aduersus Nicænum & Sardicense, ibid.17.& 137.16 & Seleuciam.137.15.

Iulianus Alemanos & Francos vincit. ibid.21. & inde.

359 Constantius Sarmatas Limigantes fatigat. 138.10.

Iulianus Alemanos fatigat, 138.37.

Concilia, Ariminense, 139.32. & Seleuciense habentur. 141.40.

360 Iulianus in Gallia Augustus appellatur. 144.12. & 145.9. qua re cognita,

Constantius exardescit. 144.41.

Iulianus Francos premit, Atthuarios dictos. 145.14.

361 Iulianus deficit à Christianis. 145.40.& 147.6.

Constantius Antiochiæ Concilium habet Arrianum.146.27.

Iulianus in Constantium profectus, 147.3. accessit Sirmium. ibi.33.Constantino patri & Constantio F. maledicit. 148.2. ad obsidendam Aquileiam mittit. ibid.13.

Constantius tendens contra Iulianum, 149.24. obiit, Tarsum profectus, ibid.37. Mopsuestiæ. ibid. 40.

¶ *Iulianus Augustus solus.*

Iulianus A.audita morte Constantij,150. 5. ex Mœsia Constantinopolim adiit, ibid. 7. ibiq́ remp. ordinat. ibid. 13. & episcopos Catholicos reuocauit. ibid.20. ad recipiendos in fidem Aquileienses misit. ibid.20.

362 Iulianus portum ibidem construxit, 150.34. & bibliothecam. ibid.36. acerbus Christianis euasit. 151. 2. Antiochiam venit. 152.2. ab Antiochenis laceratus, ibid.10. infensior factus est. ibid.11.

363 Iulianus in Persidem profectus, ibid.35. in prœlio occisus est, 153.7. & moriens irrisit Christum. ibid.11.

¶ *Iouianus*

¶ *Iouianus Augustus solus.*

Iouianus succedit Iuliano, 153.27. lectus à militibus, ibid. 28. discessit ex Perside, ibid.37. pace facta cum Sapore, ibid.40. &, traditis prouinciis Transtigritanis, ibid.42. Antiochiam venit. 154.12. Catholicam fidem professus est. ibid. episcopos reuocauit. ibid. 13.

364 Iouianus periit in Galatia. ibid. 28.

¶ *Valentinianus A. solus.*

Valentinianus successit Iouiano, 155.1. & 10. lectus à militibus. ibid. 2. Constantinopolim reuersus, 155. 36. Valentem fratrem consortẽ Imperij sibi asciuit, ibi. 38. & Augustum declarauit. ibid. atque, Oriente illi commisso, 156.5. ipse in Occidentem processit. ibid. 14.

¶ *Valens A.*		¶ *Valentinianus A.*
Valens A. fuit Arrianus, 156.29. & vexauit Catholicos. ibid. 32. & 42. à Procopio tyranno fatigatur, 157.2 quem ipse delet. 158.23	365	Valentinianus fuit Catholicus, 156. 28. & fauit Catholicis. ibid.
	366	Valentinianus Alemanos mouentes 159. 10. vicit. ibid. 22
	367	Valentinianus morbo iactatur apud Ambianos. 160. 43. & inde. Gratianum filium Augustum declarat. 161.5 aspera iudicia Romæ facienda curat. ibid. 35. & inde Britanniam contra Pictos seruat, 162.10. per Theodosium ducem. 162.20
Valens bellum Gotthis mouẽs, 163.4	368	Valentinianus Alemanos contundit. 163.24 periculum adit. 264.1
n Gotthorum agros irrumpit, 166.5. & de pace agitur. ibid. 13.	369	Valentinianus munitiones exstruit in ripa Rheni cõtra Germanos. 166.21. acerbè quærit

Valens YY ij de

		de Veneficiis Romæ. 166.35. & inde.
Valens sæuit in Catholicos. 167.21. veretur successorem nomen à THEOD. incipiens habentem. ibid.29	370	Valentinianus Saxones in Galliam irrumpentes 167.35. repellit & cædit. 168.3 fouet studia litterarum. ibid.30
	373	Valentinianus mouet in Alemanos. 170.11
	374	Valentinianus paciscitur cũ eisdem Alemanis. 171.40
	375	Valentinianus in Sarmatas pergit. 172.2. quorum indignitate permotus, ibid.36. moritur, ibid. 42. prodigiis mortem eius præcedentibus. ibid. 23.& 173.12.
		¶ *Gratianus Aug.*
		¶ *Valentinianus iunior A.*
		Valentiniano A. mortuo, 173.12. Valentinianus filius puer ab exercitu Augustus appellatur. ibid.24. cui ¶ *Gratianus* A. Italiam, Africam & Illyricum concedit. ibid.30 Iustina, Valentiniani mater, Arriana. ibid.36
Valente permittente, 175.37 Gotthi ab Hunnis pressi, 174.16. & 175.4. & inde: Danubium transeunt, 175.3. qui accepti in Thraciam, Romanos invadunt. 176.20	376	
Valens Gotthorum tumultibus obviàm iri iubet, in Thracia excitatis. 177.1. & inde	377	
Valens in Gotthos invectus, 179.4. & 18. in Thracia vincitur, 180.30. & occiditur. ibid. 40	378	Gratianus bellum Lentiense cõficit. 178.20. febri iactatur in Pannonia. 179.15 post necem Valentis ordinat Orientem. 182.10.& 19 accersit Theodosium ex Hispa-
¶ Theo-		

¶ *Theodosius August.*		nia. ibid.15 Ausonium præceptorem facit consulem. 182.26
Theodosius Augustus declaratus à Gratiano, 183. 4. & 8. & Imperium Orientale nactus, ibid. remp. ordinat, moresq; aulicos corrigit. ibid.27 contra Gotthos tendit, 184.19. cosq; vincit, ibid. 22.& inde:& ad Romanos traducit. 185.14	379	Gratianus Theodosio committit Augustalia insignia & Orientem. 183.4.& 8 Valentinianus Aquileiam cum Iustina matre venit. 185.32 Iustina Ambrosium, episcopum Mediolanensem, contumelia afficit. ibid.42
Theodosius ægrotat Thessalonicæ. 186.23 baptizatur à Catholico episcopo, Acholio. ibid.26 Arrianos oppugnat. ibid.27. & 187.10. Constantinopoli triumphat. 187.7 Catholicos revocat, 187.12. proq; eis legem fert. ibid.13	380	
Theodosius Athanaricum regē Gotthorum, 187. 37. magno honore effert. 188.2 Conciliū Constantinopolitanum habet contra Macedonium,& Arrianos. 188.10	381	Gratianus Concilium habet Arrianum Aquileiæ. 189.1
	382	Valentinianus decretum facit, ne intra XXX dies edicta executioni mandentur à ministris. 190.38
Theodosius filium Arcadium Augustum declarat. 192.15	383	Valentinianus oppugnat Catholicos Mediolani, 192.27. & inde:Auxentio, quondam episcopo, auctore, ibid.24 imprimisq; Ambrosium episcopum. ibid.27 ¶ *Clemens Maximus* arripit in Britannia Imperium, 194.20. & 27 a I Lugdunum occidit Gratianum

Theo-

		tianum A. 195.10
		Maximus imperator Victorem filium declarat Cæsarem, 195.30. & sæuit in duces Gratiani. ibid.32
		Valentinianus A. mittit Ambrosium episcopum legatum de pace ad Maximum. 195.42 relationem accipit à Symmacho præfecto vrbis de ara Victoriæ & sacris Gentilium reponendis. 196.19
	384	Maximus pacem petit à Theodosio. 197.8 sedem ponit Treviris. ibid.14 provinciam spoliat. ibid. 20
		Valentinianus per Ambrosium repetit cadauer Gratiani à Maximo. ibid.30 iterum vexat Ambrosiũ. 198.8
	385	Maximus sæuit cõtra Priscillianistas. 202.3.& inde
Theodosius Grutungos Odetheo rege transeuntes Istrum 203.4. debellat, delétque. ibid. 5	386	Valentinianus concedit Arrianis potestatem conveniendi. 204.10
		Maximus s. Martinum, Turonensem episcopum, primò à se repellit, ibid. 29 deinde exceptum honorat. 205.8 cogit illum communicare cũ episcopis suis. ibid. 25.& 37
Theodosius Thessalonicæ Valentinianum deterruit ab Arrianismo. ibid. 35. & se illi Imperium recuperaturũ spopondit. ibid.38	387	Maximus invadit Italiam, & Valentinianum. 206.28
		Valentinianus audiens Maximum in se venire, ibid. 30. confugit ad Theodosium. ibid. 32
Theodosius cum Maximo trãsigendum censet, 297.35. iterum Valentinianum ob Arrianismum increpans. ibid.29 Gallam Valentiniani sororem ducit, specie virginis ca-	388	Valentinianus remittitur in Italiam cum matre. 209.6. quib. Maximus frustra insidias ten- dit.

prus. 208.1 parat bellum contra Maximum. ibid.16 Thessalonicæ septem millia ciuium contra fidem trucidauit. 208.41 cum Maximo confligit in Pannonia, 209.22. eumq́ Aquileiæ obsidet, 210.9. vbi victus, ibid.15. obtruncatur. ibid. 26 Aquileiæ expectat filios, Honorium, 210.39. & Arcadium. 211.1 inde Mediolanum procedit. ibid. 3		dit. ibid.12.& in Pannonia confligit, ibid. 22. & ad Aquileiam captus, 201.14. obtruncatur. ibid.26 Valentinianus in Italiam reductus, 210.35. Arbogastem mittit contra Victorem Maximi F. Cæsarem, 212.41. & delet.212,2
Theodosius Mediolano abiens Romam init cum Honorio, 212 10. & triumphat. ibid.11 laudatur à Pacato. ibid.15 vrbem lustrat. ibid.17 congiarium populo dat.ibid. 18 ludos edit. ibid.19 Symmacho maiestatis reo veniam dat. ibid.19. & 20 abvsus tollit. ibid.21 Mediolanum redit. ibid.24	389	Valentinianus Francos per Arbogastem retundit, 212.25
Theodosius repellitur à templo à s. Ambrosio, 212.34.&	390	Valentinianus eo loco habet s. Ambrosium, quo parentem, 213.5
expiatus 213.29. recipitur. ibid. 32. edicit, ne pœnæ, nisi post XXX dies, sumantur. ibid. 41 reversus in Græciam, ibi.43. tumultum barbarorum comprimit. 214 2. & inde: Constantinopoli ludos facit. ibid. 22	391	
Theodosius legatum Eugenij irritum remisit, 218.25 Theo-	392	Valentinianus Viennam accedit, 214.31. &34. vt in Italiam rediret contra barbaros. ibid.

		ibid. 31 nec superbiam ducis Arbogastis, ibid. 39. ferre valens, ibi. 41. illum provocat, 215. 2. & ab eo necatur. ibid. 34 s. Ambrosius invitatus à Valentiniano, vt ipsum baptizaret, ibid. 28 in tempore non accessit. ibid. 32 ¶ *Eugenius* ad Imperium evehitur per Arbogastem. 216.7. & 16 Galliam in ditionem adducit. 216.20 Valentiniani cadauer defertur Mediolanum, 216.26. & sepelitur. 217.13 Valentinianus laudatur à s. Ambrosio, episcopo Mediolanensi. 217.14
Theodosius Honorium F. Constantinopoli Augustum appellat. 219.20 bellum adversus Eugenium parat. 219.35. & inde	393	Eugenius Italiã occupat. 219.5 Mediolanum init. 219.19
Theodosius adversus Eugenium mouet. 220.22 ad Aquileiam 221. 4. cælesti auxilio ibid. 18. Eugenium debellauit. 222.34 Theodosij somnium diuinum. 222.12	394	Eugenius Aquileiam progressus, 220.41. ibi à Theodosio extinguitur. 222.34

¶ *Theodosius A. solus.*

Theodosius factus dominus Occidentis, 223. 40. Aquileiam, ibid. 41. & Mediolanum contendit cum Honorio F. 224.9 & triumphauit, ibid. 10. & Oriente Arcadio, ibid. 18. Occidenteq; Honorio relicto, ibid. 19.

395 moritur, 224.24. atq; eius cadauer Constantinopolim refertur sepeliendum, ibid. 32. ipso à s. Ambrosio episcopo Mediolanensi laudato. ibid. 34.

¶ Arca

¶ *Arcadius A.*		¶ *Honorius A.*
Arcadius A. relictus testamento dominus Orientis à patre, anno CCCXCIV. pagina 224. linea 18 insidias patitur à Rufino tutore. 227.32 Alaricus Gotthus Macedoniam, 227.40. & Græciam vexat, 228.2. sollicitatus à Rufino tutore Arcadij. 2.7.32		Honorius A. relictus testamento dominus Occidentis à patre, anno CCCXCIV. pagina 224. lin. 19 decretum facit contra fautores tyrannorum. 229.24
Alaricus in Græcia sæuit incendiis & populationibus. 230.20	396	Africa spoliatur à Gildone. 230.2 Honorius munus ferarum Libycarum Mediolani edit. ibid.6
Alaricus infestat Macedoniam & Epirum. 231.28	397	
	398	Honorius nuptias celebrat cum Maria Stilichonis filia. 231.39 Gildonem expugnat. 232.10
Arcadius Gainem tyrannum patitur, 235.7. quem Huldin, Hunnorum dux, in sui gratiam interfecit. ibid.12	400	Honorius arma parat contra Gotthos, duce Alarico, in Dalmatiam & Panoniã invectus. 235.2
Arcadius Theodosium filium baptizat, 236.3. & Augustum appellat. ibid.7	401	Honorius Hastæ obsidetur ab Alarico in Italiam ingresso. 238.30
Arcadius Ioannem Chrysostomum per episcopos condemnandum curat, 242.1. & in exilium pellit: ibid.5. ac statim restituit. ibid.19	402	
	403	Honorius Romam profectus triumphat de Gotthis. 242.28
Arcadius Ioannem Chrysostomum iterum pellit. 243.34	404	Honorius sub advẽtum Radagaisi in Italiam Rauennam se confert. 243 29
	405	Honorius Radagaisum delet ad Fæsulas. 245.41. & inde.
	407	¶ *Marcus* Imp. in Britannia exoritur contra Honoriũ. 247.21 ¶ *Gratianus* Imperator, Marco extincto. 247. 22

		accersit Constantinum Imp. in Italiam contra Honorium, ibid. 27. & moritur. ibid. 29
Theodosius Imp. Constantinopoli decennalia celebrauit. 269. 27	411	Alarico mortuo, ibid. 42. Ataulfus vxoris Alarici frater, regnũ suscepit, 267. 9. & Placidiam Honorij sororem ducit. ibid. 11 Romæ parcit. ibid. 20
		Honorius Romæ vicennalia vno anno anticipata egit. 267. 22 Constantiũ Comitem in Galliam destinauit. ibid. 26
		Constantinus Imp. obsidetur Arelate, 268. 4. & capitur à Cõstantio, duce Honorij, ibid. 23. & iussu Honorij ad Minciũ interficitur. ibid. 26
		¶ *Iouinus* tyrannus exortus. 268. 30
		Honorius pacem facit cum Hunnis in Pannoniam profectis. 269. 25
	412	Honorius Ataulfo Gottho sedes dat ad Narbonem in Gallia. 269. 30 secunda vicennalia Romæ celebrat. ibid. 35 Iouinum tyrãnum delet. 269. 40
		¶ *Sebastianus* tyrannus, 269. 43. deletur à Constantio. ibid.
		Maximus captus à Constantio in Hispania, 270. 4. & dimissus, ibid. 6 Hispania ad ius Honorij redacta. 270. 7
		Heraclianus Comes in Africa, 270. 13 deficit ab Honorio, ibid. 16. & damnatur
Theo-		

		damnatur ab Honorio, ibid. 17
	413	Heraclianus victus, militari manu opprimitur, 270.29 & Fastis nomen eius abraditur. 270.32
		Constantius Burgundiones in Gallia fœdere illigat. 271.1
	414	Attalus rursus ab Ataulfo insignibus Augustalibus ornatur. 271.25
		Honorius mittit Constantium adversus Ataulfum & Attalum in Galliam. ibid.31
	415	Constantius Ataulfum & Attalum è Gallia in Hispaniā expulit, 272.1 & Attalum captum ad Honorium misit. ibid.6
		Honorius Vādalis sedes per Cōstantium in Hispania permisit. ibid.16 pacem fecit cum Ataulfo, ibidem 24
	416	& deinde cum Vallia rege Gotthorum. 273.2 Constantius Romam reversus consul factus, 273.21 Placidiam reductam sibi despondet. ibid.22
	417	Honorius triumphat de Gotthis & Attalo. 273.35
		Constantius premit Vandalos in Hispania. 274.13
	418	Constātius cum Vandalis rem gerit in Hispania. 274.27
	419	Honorius occurrit Schismati inter Eulalium & Bonifacium. 274.38.& per Constantinm dat sedes Gotthis & Valliæ ad Tolosam in Gallia. 275.26
Theodosius Constantij imaginē missam	420	¶ Constantius Augustus appellatur

missam non accipit. 276.37		tur ab Honorio, 276. 11. & Valentinianus F. eius, Nobilissimi dignitate ornatur. ibid. 12
Theodosius Athenaidem Leontij philosophi Atheniensis F. ducit: 277.3 quam vocat Eudociam. ibidem 7 filiola augetur, quam Eudoxiam vocat. 278.3	421	Constantius moritur, ibid.39.& in Diuos refertur. 277.2 Honorius Castinum in Hispaniam misit contra Vandalos, 277.15 & Bonifacium adiungit. ibid. 16
	422	Maximus & Iouinus quondam tyranni capti à Castino, 277.22. & ad Honorium missi. ibid.38 Honorius tricennalia Romæ celebrat. ibid.14
Theodosius legatos Ioannis Imp. reiicit. 279.15.& idem	423	Placidia suspecta Honorio, 278.4 cum puero Valẽtiniano Constantinopolim proficiscitur. ibid. 8 Honorius moritur. ibid.13. sepelitur Romæ. ibid.14 ¶ Ioannes Imp. Honorio mortuo Rauennæ, Ioannes Imperium arripit, 2- 13. & legatos ad Theodosium de fœdere mittit, 279.5. ac exercitum in Pãnonia comparat. ibid. 17
Theodosius bellum ei parat, vt Valentinianum ac Placidiam reducat. 279.27.& Thessalonicam profectus, ibi Placidiam Augustam, & Valentinianum Cæsarem declarauit, ibid.32.& Ardaburi atque Aspari, vt eos reducerent, mandauit. ibid.35 Theodo-	424	Ardabures, dux Theodosij, Rauennam belli inferendi caussa, appulsus tempestate, 280 captus, ibid.4.& liberæ custodiæ traditus e[illegible]. ibid. Placidia cũ Aspare cepit Aquileiam. 280.8 Aspar

Theodosius, vbi Ioannem captum audiuit, 280. 41. insignia Augustalia ad Valentinianum misit, 281. 4. Thessalonicæ propter morbū moratus. ibid.2

Nesto-

425 Aspar vrbem, 280. 21. & Ioannem cepit, ibid. 26. & Ardaburem patrem liberat ibid. 27

Placidia Ioannem ad se ab Aspare missum, 280. 27. interfecit, ibid.37

¶ *Valentinianus, Placidiæ F. Augustus.*

Valentinianus, insignibus Augustalibus à Theodosio missis, 281.4. decoratur Rauennæ. ibid.14

Placidia pro arbitratu Imperiū rexit. 281.39
Rauennam militibus diripiendam dedit. ibid.41
Castinum in exilium pepulit. ibid. 43. & inde:
Aetio ignouit. 282.1
Rauennæ sedem constituit. 282.5 (282.21

426 Placidia Aetij verbis inducta, Bonifacium accersit ex Africa. ibid.28
Aetiū contra Theodoricum regem Gotthorum mittit. 282.32

Aetius Theodoricū, regē Gotthorum, ab obsidione Archillarum, oppidi Galliæ, recedere cogit. 282.36

427 Placidia Bonifacio non obedienti bellum infert in Africa. 283.2
cogit Bonifacium advocare Vandalos ex Hispania in Africam. ibid.11

Gensericus, rex Vandalorum, ex Hispania transit in Africam, 283.20. &

cru-

		crudeliter vexat eam. ibid.33 Aetius Theodoricum regē Gothorum ad pacem petendam cogit. 284.9
Nestorius, episcopus Constantinopolitanus, 285.36 hæresim excitat, qua Christum hominem solum facit. 286.23	428	Placidia cum Bonifacio, Sigeuulte duce, bellat in Africa. 284.14 Bonifacius in gratiam Placidiæ reversus, ibid.31 Aetius Clodioni Francorum regi vsq; ad Suminam amnem in Galliam progresso resistit. 284.40
Cyrillus, episcopus Alexandrinus, resistit hæresi Nestorij, propositis XII anathematismis.	429	Bonifacius cùm Vandalos emittere ex Africa vellet, 286.30. non potuit. 287.9 Gensericus, victis ducibus Valentiniani, 286.40. in Africam irrumpit. 287.9 Hipponem obsidet, ibidem 29. &
Cyrillus fit legatus Cælestini Pontificis contra Nestorium. 290.36 Theodosius ex auctoritate Cælestini pontificis indicit Concilium Ephesum contra Nestorium, ibid.20	430	Gensericus Hipponem obsidere continuat, 290.25. & capit, ibid. 30
quod habetur præsidente Cyrillo. 292.18 Theodosius deceptus Cyrillum & Memnonē Catholicos cōdemnat. 294.28 pòst, veritate agnita, damnat adversarios. ibid.37	431	
Anathematismi Cyrilli oppugnantur à Nestorianis. 295.18,	432	Aetius dignitate priuatur à Placidia. 295.4
	433	Aetius, dignitate recuperata, ibid.29. mittitur contra Gundaricum regem Burgundionum in Belgicam, 295.25. eumq; expellit Belgica. ibi.30 & ad

Theo-

	434	& ad pacem petendam compellit. 295.40
Theodosius Codicem Constitutionum confecit. 297.12	435	Valentinianus pacem cum Genserico fecit in Africa, 296.6. & Belgicam à Burgundionibus vindicauit. ibid.8 Xysti pōtificis iudicio interfuit, ibid. 10. & ornat ecclesias Romæ. 297.7
	436	Valentinianus Littorium ducē contra Theodoricum Gotthorum regem mittit, 298.3. & 12 qui Narbonem Auiti opera obsidione liberauit. ibid.21
	437	Valentinianus in Aremoricos rebelles contendit, 298.31. & Aruernorum auxilio rediit. ibid. 34 Eudoxiam Theodosij F. ducit. 299 15
	438	Valentinianus Rauennam æde ornauit. 299 24 Padum deriuauit. ibid.25
	439	Valentinianus Littorio duce à Theodorico rege capto, 300. 12. Aetium summisit, ibid. 42. & fœdus per eum cum illo fecit. 301.1 Albinus comes in Gallia contendit cum Aetio. ibid.11 Gensericus, renouato in Africa bello, ibid.18. Carthaginem capit. ibid.39
Theodosius bello petit Gensericum. 303.10	440	Valentinianus Sebastianum ex Africa in Hispaniam iussit traiicere: 302.36 quem Gensericus, quia Arrianus fieri nollet, 303.3. necauit. 302.41.& 303.9
Attila & Bleda fratres, Hunnorum reges, bellum Orienti inferunt. 304.23. quibus Theo-	441	Valentinianus vnà cum Theodosio bellum mouit Genserico, 303.18.&

Theodosius per duces occurrit. ibid. 27		
Theodosius pacem facit cū Genserico, 305.7.&	442	pôst pacem fecit obside accepto filio eius Honorico. 305.9
cum Attila & Bleda fratribus, regibus Hunnorum. 305.22	443	
Theodosius coluit septem fratres, qui ducentos annos dormierant. 308.7	446	
Attila nouum bellum infert Orienti. 308.15. cui item Theodosius occurrit per duces. ibid.17. & per Priscum legatum pacem componit. 309.14 Nouellas editas ad Valentinianum misit. 310.12 Eutyches, archimandrita, excitat nouam hæresim, qua solam diuinam naturā asserebat in Christo: ibid.5. quam Dioscorus Alexandrinus arripuit. ibid.11	447	Valentinianus cum Attila mouente in Oriente, 308.15 per Cassiodorum legatū pacem facit. 309.26
	448	Valentinianus aduersus Armoricanos in Gallia qui defecerant, 310.17 Aetij iussu Eocharicum, Alemanorum regem, ibi. 18. mittit. ibid.20 Valentinianus & Placidia colūt S. Germanum episcopum Antisiodorēsem, Rauennā profectum pro pàce Armoricanorum. 310.26. & inde.
Theodosius conciliū habēdum Ephesi curat in caussa Eutychetis, 312.6. quod Prędatoriū dictum est. 313.14. Valētiniano aliud concilium ex auctoritate Leonis Pontificis postulanti, 313.5. rescripsit, satis esse Ephesinum. ibid.8	449	Valentinianus cū Placidia Romam profectus, 312.38. rogatus à Leone pontifice vt ageret cum Theodosio de nouo concilio habēdo contra Eutychetem & cōcilium Ephesinum, 313.3. agit, & nihil impetrat. ibid.8
Theodosius moritur. 314.13 ¶ *Marcianus A.* Theodosio succedit Marcianus, 314.	450	Attila à Genserico incitatus, 311.10. mouet in Galliā. ibid.3. cui Valentinianus per Aetiū ducem, ibid.

		Impĳ pœnitētia capitur. 336.6
		Auitum contra Gotthos in Galliam mittit. ibid. 30
		Eudoxia irata, 336.43. Gensericum ex Africa evocat. 337.2. quo Romam irrumpente, ibid. 35
		Maximus fugit, ibid. 28. & ab inimicis necatur. ibid. 34
		¶ *Auitus Imperator.*
		Auitus Aruernus, inuitatus à Theodorico rege Gotthorũ, 339.35 post Maximum sumit insignia. 340.8
		Imperium ordinat. ibid. 14
		Egidio magistro militũ committit Gallias. ibid. 17
		Ecdicio filio præfecturã militum tradit adversus Gotthos. ibid. 19
	456	Auitus Romam accedit. 340.37
		petitus insidiis cedit. 341.1
		Placentiæ à Ricimere captus, ibid. 7. se abdicat. ibid. 9
		inde episcopus Placentinus factus, ibid 1[illegible], obit. ibid. 16
Marcianus A. moritur. 341.41	457	¶ *Maiorianus Aug.*
¶ *Leo Augustus.*		Maiorianus A. ab Imperatore Leone datur. 342.6
Leo Augustus succedit Marciano mortuo. 342.1		coronatur Rauennæ. ibid. 28
Maiorianum Augustum dat Occidenti. ibid. 6		Campaniam defendit à Genserico. ibid. 40
Leo percontatus singulos episcopos de concilio Chalcedonensi, omnium conspirantes sententias reperit. 345.1	458	Maiorianus consulit ædificiis publicis Romæ. 343.35
		bellum Genserico infert, sed frustra. 344.20
	460	Maiorianus subvenit Galliç cõtra Theodoricum regem. 345.26

Leo Lugdunum

	Year	
		Lugdunum restituit. ibid.33 pacem cum Theodorico facit. ibid.30
	461	Maiorianus ludos Circenses edit. 346.15 Alanos Gallia pellere statuit. ibid. 31 ad Derthonam in Italiam reversus, ibid.36. à Ricimere Patricio occiditur. ibid.40
		¶ Seuerus Aug.
		Seuerus fit Imperator per Ricimerem. 347.3
	463	Seuerus defendit insulas à Genserico, 349.4. & Galliam à Theodorico. ibid.5
	465	Seuerus moritur. 350.8
		¶ Interregnum.
		Interregnum intercedit. 350.18. quo
	466	Ricimer Imperium administrauit. 351.9
		¶ Anthemius Aug.
Leo Aug. sufficit Anthemium Seuero A. 351.18	467	Anthemius Augustus Seuero sufficitur à Leone Imp. 351.24. & filiam Ricimeri collocat. ibid. 33
	469	Anthemius Aruandum maiestatis damnauit. 353.32. & inde.
	470	Anthemius Romanum Patricium affectatæ tyrannidis damnauit. 355.6 repellit Euricum regem Gotthorum mouentem. ibid.8
Leo Iulium Nepotem Anthemio sufficit. 358.43	472	Anthemius obsidetur Romæ à Ricimere genero, 358.11. & vrbe capta, necatur Anthemius. ibid.24
Leo		

Leo Imp. Leonem Nepotem puerum Augustum facit. 360.26. moritur. ibid.25

¶ *Leo minor August.*

Leo Imp. Zenonem patrem Augustum assumit. ibid.28

Leo Imp. moritur. 364.12

¶ *Zeno Augustus.*

Zeno à Basilisco pellitur. 364.34

¶ *Basiliscus Imp.*

Basiliscus persequitur fautores Concilij Chalcedonẽsis. 364.20

Basiliscus pellitur à Zenone. 364.35

¶ *Olybrius Imperator.*

Olybrius à Ricimere fit Imperator. 358.30. statimq; Ricimer moritur. ibid.35

¶ *Glycerius Imp.*

473 Glycerius Olybrio sufficitur à Gundibario Patricio, Ricimeris nepote. 359.23
Ostrogotthos ab Italia pecunia propulsauit. 360.1

474 Glycerius à Iulio Nepote, quem Leo Imperator anno 472 Anthemio suffecerat, 358.43. & 360.29
Roma, ibid. 34. & Portu expellitur, ibid.38. &
Salonæ fit episcopus. ibid.42

¶ *Iulius Nepos Imp.*

Iulius Nepos à Leone datus, 360.28. profectus in Italiam ibid.33. Glycerium Roma, ibid.34. Portu exigit, ibid.38. & coronatur. ibid.40
Eurici regis conatibus in Gallia resistit. 361.2. & inde.

475 Iulius Nepos Orestem magistrũ militum in Galliam destinat. 361.27
ab Oreste Patricio Rauenna eiectus, ibid. 39. Salonam concedit. 362.1

¶ *Momyllus Augustulus.*

Momyllus Augustulus, puer, ab Oreste Patricio patre insignibus Augustalibus exornatur. 361.41

476 Momyllus fœdus cum Genserico

364.35. & trucidatur. ibid. 37
¶ *Zeno Augustus*, iterum, ibid. 36

Zeno

co rege Africæ, patre Oreste paciſcente, facit. 365.4
ab Odoacre rege Herulorum & Turcilingorum, ibid. 9. petitus, ibid. 24. patre occiſo, 366.22. abdicatur. ibid.
Odoacer, rex Herulorum, 365.9. proficiſcens in Italiam; ibid. 23. in Norico ſ. Seuerinum viſitat, ibid. 25. & vaticinium accipit. ibid. 32
ingreſſus Italiam, ib. 33. capit ad Ticinum Oreſtem, 366.5. &
rex Italiæ acclamatur. ibid. 20
Oreſtem necat ad Placẽtiam, ibid. 22. & Paulum, Oreſtis fratrem, ibid. 26. &
multas vrbes diruit. ibid. 30
Italiam in ditionem adducit. ibid. 35
Romæ Momyllũ ſpoliat Imperio. ibid. 42

OCCIDENTALE IMPERIVM
hic deficit: ſequuntur nunc

ITALIAE REGES,

¶ *Odoacer rex Italiæ.*

ODOACER regnum format. 368.32
pro tyranno habetur. 369.6
477 Odoacer Brachilam Comitem interficit. ibid. 12
Siciliam à Genſerico Vandalorum rege accipit. ibid. 15
479 Odoacer Epiphanio Ticinenſi petenti tributorum in fiſcum referendorum vacationem concedit. 372.2
conſulem Occidenti reſtituit. ibid. 7

Odoacer

	480	Odoacer Placidum consulem in sequentem annum declarat. ibid. 23 Iulij Nepotis quondam Augusti, 372.13. cædem, ibid.20
	481	Odoacer vindicauit ibid.23
Zeno epistolam de concordia ecclesiarum edidit:quam Henoticum appellauit. 373.15	482	
Zeno colit honoribus Theodoricum regem Ostrogotthorum, 373.19. & consulem facit. ibid.32	483	
Zeno 378.30. Theodoricum in Illyrico sæuientem, ibid.19	487	Odoacer Feleteum Rugorum regem 377.13. & 30.vincit, ibid.32. & de eo triumphat. ibid. 35 Rugos in Italiam transtulit, 378.28. Onulfo fratre iubente. ibid.27.& 28
placat verbis. 387.34. atque ad exonerãdum Illyricum, 379.5. Italiam ei concedit. ibid.7	488	
	490	Odoacer ad ripam Sontij 380.25. vincitur à Theodorico, ibid. 3 ad Veronam item, ibid. 3 ac 381.14. & ad Abduam amnem. ibid.22 Romam contendens, ibid.25. à Romanis excluditur. ib.27 Rauennam tenet ibid.37 Ticini Theodoricũ obsidet. 382.10 Rauennæ à Theodorico obsidetur. ibid. 2
Zeno A. moritur. 383.23	491	Odoacer obsessus, eruptione facta, infeliciter pugnat. 382.40
¶ *Anastasius August.*		
Anastasius Zenoni succedit. ibi. 24. qui licet Eutychianus, ibi. 25. nihil tamen aut huic parti, aut illi fauet. ibid.28		
Anasta-		Rauennæ

Anastasius Imp. erumpit in hæ-
[illegible] Eutychianam [illegible]
Festu-

492 Rauennæ obsidio continuatur 383.33. prœliis leuioribus aliquoties commissis, ibid.34
493 Odoacer, acerrima vtrinque ad Rauẽnam commissa pugna 384.16. paciscitur cum Theodorico, ibid.30. quem
Theodoricus cõviuio exceptũ ibid. 39. cum filio & proceribus interficit. ibid.4

¶ *Theodoricus rex Italiæ.*

Theodoricus rex Ostrogotthorum, regnum Italiæ suscipit 384.35
Italiam sibi adiungit, 385.
itemq; Dalmatiam, ibid.
Rhætiam, ibid.
Siciliam. ibid.2
494 Theodoricus Ticinii cripit Rugis. 385.3
regnum format. 386.
Herulis sedes dat inter Subalpinos. ibid.
ignoscit amicis Odoacris. ibid.
rebelles multat. ibid.1
tributa vetera cõseruat. ib.2
assem publicũ imponit. ibi.2
nullum Romanorũ institutum mutat. ibid.2
senatum, ibid. 29. consules, patricios, & ceteros magistratus seruat. ibid.3
Catholicos, licet Arrianus, colit. ibid.3
Rauennæ sedem firmat. ibidem 3
regnum optimum instituit. ibid. 3
49 Theodoricus Andefledam Cloduei regis Francorum sororem

		rorem ſibi deſpondet. 387.10 Teudetuſam F. Alarico Gottho regi deſpondet. 387.12 Amalebergam ſororis F. Sigimundo Burgundioni collocat. ibid.13 Laurentio Mediolanēſi, ibid. 22 & Epiphanio Ticinenſi epiſcopis, ib.23. rebellium ſalutem indulget. 388.14 Epiphanium ibid.21.ad redimendos captiuos, ibid.33. ad Gundobadum regē Burgundionum, ib.23. mittit. ib.34. gratulatur victoriam de Alemanis Clodoueo. 391.24
Feſtus' legatus Theodorici regis, 393.9. &19. ab Anaſtaſio Imp. petit de ſſ. apoſtolorum, Petri & Pauli, memoria Conſtantinopoli honoranda, editi. ibid.22. & promittit fore, vt Anaſtaſius pōtifex aſſentiatur Henotico Zenonis. ibid.27	498	Theodoricus occidit miniſtrum Catholicum, quia defecerat à fide ſua. 393.2 in offenſionē Anaſtaſij Imp. incidit. ibid.6 Symmachum pontificem anteponit Laurētio in ſchiſmate. 394.3
	500	Theodoricus Romæ magno honore excipitur 395.12. & Romanos benignè tractat. ibid. 42 luſtrat 396.1. & laudat Romam. ibid.3.& 23 conſulit ædificiis publicis, & mœnibus dirutis & collapſis. ibid. 6
	501	Theodoricus dat viſitatorē eccleſiæ Romanæ contra morem. 396.43 Concilium permittit in cauſſa Symmachi, 397.2. & vt epiſcopi pro arbitrio iudicent. 398.5
Ana-	502	Theodoricus aquam Rauennā per-

ORIENT. IMPP.		ITALIAE REG.
		perduxit. 398.22
	503	Theodoricus Bulgaros Pannoniã infestãtes 398.41. & inde:
	504	expulit, 399.33. & 35. & Pannoniam sibi asciuit, ib.42 eiq; rectorem Colosseũ imposuit. ibid. 42. & 400.4 Theodorici elogia. 400.11
Anastasius Imp. molitur in Catholicos. 400.31	506	Theodoricus nititur conciliare concordiã inter Clodoueũ & Alaricum. 401.1. & inde.
Anastasius Imp. chlamydem & coronam auream ad Clodoueum victorem mittit. 403.19. & 23. quæ Corona ad pontificem missa, ibid. 30. REGNVM est appellata, ib.31	507	
	508	Theodoricus mittit exercitum cõtra Clodoueum pro Gothis in Galliam. 404.7 eripit Francis Carcassonem, 404.8. Arelate, ibid.12 Arausicum, ibid.30 Tolosam & Massiliam. ibidem 32 pro Amalarico puero nepote Galliam & Hispaniam regere cœpit, ibid.35 misitq; præfectos ad ordinandum & regendum eas. ibid. 39. & inde.
	509	Theodoricus Gepidas mittit in præsidium in Galliam. 406.37
Anastasius Imp. hausit hæresim Acephalorum. 408.36	511	Theodoricus Felicem Cos. facit ex Gallia, 407.36. & alios creat magistratus, 408.5. & iudicia facit grauia. ib.7
	512	Theodoricus Castellum Verucę condidit. 409.19 collocat Transamundo Africæ regi Amalafredam, 409.21. &

		Herminfrido Thuringorum regi neptem. ibid. 22
Anastasius Imp. à Vitaliano Scytha oppugnatur pro Catholicis. 410.34	513	Theodoricus reprehendit 409.42. Transamundum Africæ regem propinquum, 409.39. quòd receperit Gisalaricum, regem Gotthorum, ibid. 36. à se pulsum. ibid. 39
		Theodoricus Eutharicū Ostrogothum inventum, 411.9. generum sibi asciscit filia Amalasuenta desponsa. ibidem 16
Anastasius Imp. tunica palmata donat 411.29. Eutharicum generum Theodorici regis, 411.26. & in filium adoptat.	516	Eutharicus tunica palmata donatur & adoptatur ab Anastasio Imp. 411.29
Anastasius Imp. Ormisdæ pontifici monenti, ut ad Catholicos se conferat, 412.24. superbè respondet. ibid. 36 Catholicos fatigare incipit. 412.30	517	
Anastasius Imp. specie terribili perculsus, 412.38. & fulmine ictus interit. 413.6	518	Amalasuenta Athalaricum peperit. 413.39
¶ Iustinus Imp.		
Iustinus, 413.7. Imperator, ibid. 8. Catholicus, legatos ad Ormisdam pontificem misit de fide Catholica à se custodienda. ibid. 9		
Iustinus Imperator Seuerum hæreticum, Theopaschitam exilio afficit, priùs lingua multatum. 414.18 Vitalianū Scytham à se Cos. factum, 414.41	519	Eutharicus Romam ad consulatum profectus, 413.41. magnificè excipitur, ibid. 42. & magnificè se gerit. 414.2
Iustinus [illegible] interfici curat. 415.3	520	

Iustinus Theodori-

	523	Theodoricus deficiens à se, 417.21. fictisque criminibus fidem habens, ibid.26. Boëtium philosophum, virum consularem, ibid.17. & 26. relegauit. ibid.27
Iustinus Arrianos persequi cœpit. 417.40	524	Theodoricus audiens Arrianos vexandos in Oriente à Iustino, 417.40. mittit ad eum Ioannem pontificem, vt desistere cogeret. 418.1.
Iustinus honorem ingentem habet Ioanni pontifici accedenti. 418.22	525	nihil impetrans. 419.4
	526	Ioannem pontif. post reditum statim Rauennam ad se accersitum, 419.6. in carcerem condidit: ibid.7. & Boëtium & Symmachum interfecit. ibid.31
		Theodoricus viso atroci perculsus, ibid.34. decubuit, ibid.37. & moritur, 420.4. anima eius (vt dicitur) à diabolo lata. ibid.16
		¶ Athalarius, &
		¶ Amalasuenta, reges Italiæ.
		Athalaricus rex Italiæ, 421.
		Amalasuenta mater regnum excipiunt. ibid.
		Amalasuenta mater omnia pro arbitrio suo in regno Populi, ibidem recit. ibidem.
		Amalarico Hispaniam reddidit, ibid. itemque Theodorico regi Francorum Galliæ partem. ibid.
Iustinus		

ORIENT. IMPP.		ITALIAE REG.
		doctoribus litterarum Romæ ſtipendia integra reddi iuſsit. 422.10
Iuſtinus Imp. ſucceſſorem ſibi ſubſtituit Iuſtinianum, ſororis F. 422.28 moritur. ibid.29 ¶ *Iuſtinianus Auguſt.* Iuſtinianus Imperator, 422.29 Catholicus, ibid.34. fœdus cum Amalaſuenta confirmauit. 423.3	527	Amalaſueta fœdus cũ Iuſtiniano firmauit. 422.38.& inde.
Iuſtinianus A. Codicem Iuris compoſuit. 423.10	528	Athalaricus rex iuſſu matris Amalaſuentæ viros virtute claros ad honores provexit. 423.22. Bruttiorum oppida frequentauit. ibid.24 cloacas Parmæ fecit purgari. ibid.28
Iuſtinianus A. Codicem Iuris edidit. 424.1 tulit legem, ne quis diſſenſiſſe à Catholicis velit. ibid.4	529	
Iuſtinianus A. Iuris Inſtitutiones & Pãdectas condi iuſsit. 424.42. & 425.3	530	
Iuſtinianus Imperium invadere molientes 426.7. punit. ibid.23	531	
Iuſtinianus A. Confeſsionem fidei ſuæ mittit ad Ioannem pontificem, 426.43. & 427.3 & pretioſa vaſa ſ. Petro 427.4. probauitq; quattuor œcumenica concilia, ibid.5. & improbauit tria capita cõcilij Chalcedonenſis: id eſt ſcripta Theodori, Theodoriti & Ibæ. ibid.6 Beliſarium ducem in Africã con-	532	Athalaricus cauit de comitiis Pontificiis. 426.17 Theodorico regi Frãcorum, 427.43. & regi Burgundionum bellum facit. 428.15 Amala-

contra Gilimerem misit. ibid. 19

Iustinianus A. Institutiones Iuris & Pandectas edidit. 432.1

533 Amalasuenta in odium Gotthorum delapsa, 432.10. tres eorum primores sustulit. ibid. 15

Amalasuenta tractat de fuga in Græciam. 432.18

Iustinianus Gilimerem captiuū, Africa subacta, benignè habuit. 433.35 propter necem Amalasuentæ 436.22. bellum infert Theodohato. ibid.31

534 Athalaricus moritur. 434.9. & 435.16

¶ *Theodahatus, rex Italiæ.*

Theodahatus rex ab Amalasuēta sufficitur, cum eo vt ipsa regat. 435.9. & 17

Amalasuenta tractat de fuga in Græciam. 434.10

Theodahatus Amalasuētam in insulam coniecit lacus Vulsiniensis, 436.1. & necauit. ibid. 22

Iustinianus Theodahato per Mundum Dalmatiam eripit, 437.5. & per Belisarium Siciliam. ibid. 7. & inde.

535 Theodahatus Iustiniano bellū inferenti propter cædem Amalasuentæ, primùm cedere voluit, 437.27. & Agapetū pontificē de deditione misit: 438.8. deinde resistere decreuit. 439.29. & 43

Iustinianus A. per Belisarium cepit obsidione 440.37. Neapolim. 443.19 recipit Romam. 446.16 Concilio Constantinopolitano abdicat Anthimum episcopum, Seuerum, Petrum, & Zoarā Theopaschitas. 444.24

536 Theodahatus, bellum Iustiniano per Belisarium in Italiam inferente, 441.27. iners in ea defendenda fuit. 443.31

¶ *Vitiges rex Italiæ.*

Vitiges à Gotthis in locū Theodahati rex suffectus, 443.35. Theodahatū necat. 443.42 relicta Roma tendit Rauennam, vt Francis occurrat. 445.4

Vitiges Matasuentam Amalasuentæ

Sylucrius

Sylverius pontifex, 432. 5. suspectus proditionis, ibid. 15. pellitur vrbe à Belisario, Pataras relegatus. ibid. 30

Iustinianus Vitigem regem ab obsidione Romæ pellit duce Belisario. 459. 3

Ariminum per Narsetem obsidione liberat. 461.

Iustinianus Vitigem ad Rauennam per Belisarium superat, 465. 40. & 467. 18. quem captum 467. 21. Constantinopolim adducit. 468.

Iustinianus

...uenit F. ducit. 443. 17

fœdus cum Francis facit. ib. 30

537 Vitiges obsidet Romam occupatam à Belisario, 448. 29. & pugnat cum eo. 447. 36. & 454. 32

Portum occupat, 453. 15. & subvectionem annonæ impedit. 455. 42

538 Vitiges obsidionem Romæ relinquit. 459. 33

obsidet Ariminum, 460. 4. & pellitur à Narsete. 461. 6

539 Vitiges ad Rauennam à Belisario victus, 465. 40. & deditus, 467. 21. Constantinopolim deducitur. 468. 5

¶ *Ildobaldus rex Italiæ.*

Ildobaldus sufficitur rex, 467. 42. &

540 Ildobaldus propter inimicitias cum Vraia susceptas 468. 40. necatur. 469. 7

¶ *Araricus rex Italiæ.*

541 Araricus rex evehitur à Rugis, invitis Gotthis. 469. 16. & à Gotthis occiditur. ibid. 3

¶ *Totilas rex Italiæ.*

Totilas, cognomento Baduilla, 469. 18 rex evehitur. ibid. 38

Romanos cædit ad Fauentiã. 471. 7. & 38

obsidet Florentiam. 471. 43

542 Totilas occupat Cæsenam & Petram. 472. 20

in Campaniã profectus, ib. 23

S. Benedictum cõvenit. ib. 29

Beneventum capit. ibid. 33

Neapolim obsidet. ibid. 38

recipit Cumas, ibid. & Bruttios, ac Lucanos. ibid. 4

Neapolim capit. 474. 2

Totilas

		tem, impediat. ibid. 13. omnes pontes circũ Romam destruxit, prӕter Miluiũ. ib 36 Tibur refecit. ibid. 38
	547	Totilas Perusiam iterum obsidet, 488.41 & dolo capit, eandémque reparat. Totilas Roscianũ obsessũ 490.8
Belisarius revocatus, Italiã relinquit 491.5 & 7	548	in suam potestatem redigit. pagina 490.43
Iustinianus in Italiam mittit Liberium, 493.22 & 33. & Romanum. ibid. 37 ex quibus Liberium revocat, ibid. 35 Artabane, Thraciorum militum duce, substituto. ibid.	549	Totilas Romam recuperat: 491.38. & 492.10 & 38 Centumcellas tentat. 493.5 Tarentum recipit, ibid. 16 item & Ariminum. ibid. 17 Siciliam vastat. ibid. 30 Regium capit. ibid. 31.
Iustinianus Germano mortuo Ioannem substituit. 494.29	550	Totilas in Italiam redit. 495.3
Iustinianus, edictis propositis, vexat Vigilium Pontificem. 495.26 Narsetem, Ioanne pergere vetito, mittit in Italiam. 496.15 legatũ mittit ad Theodobaldum regem Francorum, vt ab Italiӕ locis occupandis abstineat. 498.5	551	Totilas Anconã obsidet. 496.32 occupat Sardiniam & Corsicam. 498.22
Narses Salona abiens 499.1 in Italiam transiit. ibid. 10 Rauennam per ӕstuarium accessit. ibid. 31 adversus Totilam profectus, 499.42 supremo eum prœlio vicit, 502.30 & interfecit. 503.2 Teia rege à Gotthis suffecto, 503.25 recipit Spoletum, ibid. 30 Narniam, ibid. Perusiam, ibid. 31 Romam, 504.6 Portum, ibid. 17 & Nepet,	552	Totilas prœlio vincitur à Narsete, 502.15 & interficitur. 503.2 ¶ *Teias rex Italiae.* Teias rex Totilӕ sufficitur à Gotthis: 503.25 qui, amissa Roma, 504.4 ad Theodobaldum regem Francorũ de societate, sed frustra, misit. 504.18 prœlio à Narsete vincitur, & necatur. 505.25 inde Gotthi in fidem à Romanis recipiuntur,

Nepet, ibid. 18. ac denique ipsum Teiam regem summo prœlio itidem deleuit. 505.25 post quem Gotthi regem in Italia nullũ habuerunt. 506.26

cipiuntur, 505.42 neque postea regem in Italia habuerunt. 506.26

¶ Iustinianus Imperator solus.

553 Iustinianus Imperator, deuictis Gotthis, 506.23 & 507.42 Italiã, tanquam Orientalis Imperij prouinciam, gubernauit, 506.16 relicto ibi ad res ordinandas Narsete. ibid. 28
Narses Leuthierem & Bucellinum, duces Francorum per Italiam vagantium, . 508.6
554 in Campania summis prœliis deleuit. 512.22 & 513.24
Iustinianus Imperator permittit Vigilium pontificem Constantinopoli redire Romam. 514.12
557 Narsetis laudes domesticæ: 516.40. qui Italiam restaurare contendit. ibid. 36 mandatum habuit à Pelagio Pontifice Rom. cogendi Maximianum episcopum Rauennatem, vt obediret ecclesiæ catholicæ Rom. 517.21 &
558 alios similiter Italiæ episcopos contumaces coercendi. ibid. 41. & inde: templa à se vota in Riuoalto, ſ. Theodoro martyri & ſ. Geminiano confessori condit. 519.5. quæ Venetiis etiam nunc visuntur. ibid. 6.
559 Iustinianus Imp. ędificia Cõstantinopoli terręmotu collapsa quassataq; reficit. 520. 42 & inde
Narses Mediolanum restituit. 521.21 &
562 Pontésq; reliquáq; opera à Gotthis diruta restaurare pergit. 522.36
564 Iustinianus hæresim de immortalitate carnis Christi arripit. 523.19 & Eutychium propterea sibi repugnantem relegat. ibid. 27.
565 Narses pontem in Anienem reficit. 523.34
Iustinianus, Imperator A. moritur. 524.6. fortium Imperatorum Orientis extremus. ibid. 11. & 12

IN HOC FINIT HISTORIA:
reliqua deinceps ex libris
HISTORIARVM DE REGNO
Italiæ peti possunt.

PONTIFICVM ROMANORVM, EPISCOPORVM PRAECIPVARVM Ecclesiarum, Hæresium & Conciliorum, hoc Opere commemoratorum, index Chronologicus.

Anni Christi

1. PONTIFICES Romani.

2. EPISCOPI *Constantinopolitani.*

periores Byzantij episcopi dicti sunt.) 91.6

336 ¶ *Alexander*, Catholicus: qui Arrium hæreticum in communionem recipere noluit 99.19

340 moritur 106.27

¶ *Paulus*, Catholicus, creatur in schismate cum *Macedonio* Arriano 106.31 quorum vtroque reprobato, ibid.34 Constantius A. Arrianus creat

¶ *Eusebium*: hic, princeps Arrianorum, Nicomediensis fuit episcopus: ibid.35. & 37 &

341 Concilium habuit Antiochiæ contra Concilium Nicænum. pagina 107.4 & Athanasium episcopum Alexandriæ. ibid.12 decreta facit contrà legem, quę iubebat, Ne quid iniussu pontificis Romani ab ecclesiis sanciretur. ibid. 11 scripsit ad Iulium pontificem, vt caussam Athanasij cognosceret. ibid. 35

Paulus iterum cum Macedonio sedi est restitutus. ibid.42 quorũ

342 vtroque pulso à Constantio A. 108.10 & 109.22 itẽ & Athanasio, 108.23 & 109.27

Paulus auctoritate Iulij pontificis ecclesiam hoc eodem anno recepit 109.1 quo iterum pulso, ibid.20 substitutus est suprà dictus Macedonius Arrianus. ibid.20 qui,

347 Paulo, Sardicensi Concilio absoluto, 112.5

348 sede concessa, seorsum ecclesiã tenuit 113.18 sed

350 Paulus iussu Cõstãtij deportatur & necatur 116.35 & 36 post quẽ Macedonius, sede recuperata, omnes Catholicos qui Cõsubstantiale Nicænum confitebantur, acerbissimè insectatus est 117.10 &

360 propter multas cędes perpetratas, pòst à Constantio A. episcopatu deiectus, 142.32 nouam hęresim intulit contra Spiritum sanctum. ibid.37

¶ *Eudoxius* Arrianus ibid.35

369 Eunomium hæreticum provexit: 158.39

370 moritur 167.17

¶ *Demophilus* Arrianus. ibid.18 cui

¶ *Euagrius* Catholicus oppositus, ibid.19 statim à Valente A. Arriano, eiicitur, ibid.21 sed

379 ¶ *s. Gregorio* Nazianzeno, Catholico, Demophilo adversante, (*ut colligere licet pag.188. uersu15*)

380 Demophilus eiicitur à Theodosio Magno Imperatore Catholico 187.10

381 s. Gregorius Nazianzenus abiit Nazianzum, 188.13 neque interfuit Concilio Constantinopolitano. ibid.14

¶ *Nectarius* senator, & Catechumenus, Catholicus, interfuit Concilio Cõstantinopolitano 188.21

397 moritur 231.25

¶ *s. Ioannes* Chrysostomus Catholicus. ibid.16

398 invehitur in Magistratus 233.4

402 læsus ab Epiphanio, episcopo Salaminis, invehitur in Eudoxiã Augustam Arcadij A. 241.30 & inde: oratione habita cõtra mulieres, ibid.42 ab Arcadio A. pellitur. 242.5 sed statim revocatur. ibid. 10

404 iterum pellitur 243.34 & moritur anno CCCCVII. pagina

pore Christi incorruptibili, quod asserebant hæretici Aphthartodocitæ. ibid.21

¶ Ioannes III. 513.29

EPISCOPI MEdiolanenses.

304 ¶ Maternus Victorem Maurum martyrio à Maximiano A. affectum sepeliuit 16.19

313 Mærocles interfuit Cõcilio Rõ. sub Miltiade pontifice 61.22

347 ¶ Protasius interfuit Cõcilio Sardicensi 112.23

¶ f. Eustorgius.

¶ f. Arrianus.

355 ¶ Dionysius 127.22 pulsus ab Arrianis in Concilio Mediolanensi. ibid. 40

¶ Auxentius Cappadox Arrianus corrupit Ecclesiam 129.11 & 14

369 Auxentio damnato in concilio Romano sub Damaso pontifice, 164.33 sufficitur

3 ¶ f. Ambrosius Catholicorum princeps, qui Ecclesiam restituit 165.26 & inde; cuius acta lege in voce Ambrosius.

397 ¶ f Simplicianus presbyter 231.12

400 ¶ b. Veneris 235.16. & 401 236.17

¶ Ven. Marolus.

¶ Martinianus.

¶ Glycerius.

¶ Lazarus.

451 ¶ Eusebius Concilium habet contra Eutychianos 321.23

453 singularem industriam confert in vrbes euersas ab Attila, restituendas 331.3

¶ Gerontius.

¶ Benignus.

¶ Senator.

¶ Theodorus.

490 ¶ Laurentius Theodorico regi Gotthorum Italiam inuadenti fauit 381.40

494 vrbẽ euersam reparauit 386.40

495 legatus ad Theodoricũ pro rebellibus iuit 387.22

501 Concilio Romano interfuit, cõtra Symmachum pontificem habito 397.5

513 ¶ Eustorgius II. tempore Theodorici regis Baptisterium condidit pag. 409.33

¶ Magnus.

538 ¶ Dacius tempore Iustiniani in obsidione Mediolani 458.35 & 462. 42

550 interfuit Concilio V. generali Constantinopolitano cum Vigilio Pontifice 495.16

¶ Vitalis.

¶ Ausanus.

554 ¶ Honoratus 514.23

EPISCOPI AQVIleienses.

¶ Benedictus interfuit Concilio Romano sub Iulio, quod est impressum.

¶ Quirinus.

347 ¶ Fortunatianus interfuit cõcilio Sardicensi 111.24

381 ¶ Valerianus interfuit Concilio Aquileiensi 189.3

409 ¶ Chromatius 254.43

¶ Augustinus.

¶ Adelphus.

¶ Maximus.

44. ¶ Ianuario rescripsit Leo pontifex 309.37

¶ Secundus.

452 Nicetas: sub quo Attila euertit Aquileiam 327.10

EPISCOPI RAuennates.

3. HAERESES ECclesiæ.

Anni Christi

¶ *Hæresis*

4. CONCILIA ADuersus hæreses.

Anni Christi

se

III.

REGVM BARBARICORVM,

ET QVAE AB ILLIS BELLA GESTA SVNT, huic Historiæ inserta, index Chronologicus.

LIMITES *Imperij Romani fermè tres amnes fuerunt, Eufrates, Ister siue Danubius, & Rhenus. Quicquid verò gentium, ac populorum trans hos limites fuerunt, neq; Romano Imperio paruerunt, cōmuni nomine Barbari nominati sunt. Limitem Eufratis vexauere Persæ, Istri, Scythæ Europæi, et Sarmatæ. ex quibus Scythæ fuēre Hunni, Gotthi, Vandali, Alani, Gepidæ. Danubius et Rhenus coercuit Germanos, id est Alemanos, Herulos, Rugos, Turcilingos, Marcomanos, Saxones, & Francos. ex quibus Alemani & Franci in multos populos fuēre diuisi, variis nominibus præditi. Bella, quæ in hac Historia continentur, aut cū tyrannis gesta sunt, qui in ipsis Imperij visceribus excitati sunt, aut cum Barbaris suscepta sunt. atq; hoc duobus modis: aut enim Barbari limites irrumpentes repulsi sunt, aut limitibus penetratis, prouinciæ ab eorum maleficiis, Imperiisq; defensæ sunt. Barbari verò, qui perruptis limitibus Occidentem presserunt, hi fermè fuerunt Hunni, Gotthi, Vandali, Alani, Sueui, Burgundiones, Heruli, Franci, Longobardi. nam Bulgari & Sclauini Occidentem fermè non attigerunt.*

1. DE HVNNIS.

inde

411 inde habitauit per aliquot an-
nos trans Iſtrum, barbaros, vt
Oſtrogotthos, & Gepidas, & Ba-
ſtarnas bello fatigans: ac demum
fugatis Viſgotthis, & Vādalis, &
ipſa, traiecto Iſtro in prouincias
Romanas prędandi cauſa tranſi-
re cœpit, vt in Aſiam & Panno-
niam. 269.10 item &
422 Mœſiam ac Thraciam: 278.5
vt putatur,

¶ *Optaro rege:*

428 qui, Burgundionibus in Ger-
mania cōflictatis, vino ſe dirum-
pens, 285.18 periit. ibid. 19

¶ *Attila, &* ¶ *Bleda* } *reges.*

Optarum inde excepere Attila, &
Bleda Mundzucci filij, homines
feri 285.22 qui
441 bellum Theodoſio Imp. in Mœ
ſiam, ac Thraciā tranſgreſsi, intu
lerunt 304.23 &
442 ibid. 38
443 pacémq; dederunt 305.25
444 Attila Bledam fratrem peri-
mit, 306.2 &
ſe formidabilem hominibus red
dit. ibid. 6

¶ *Attila ſolus rex.*

Attilę mores efferati 395.6 & inde.
446 Attila bellum nouum Orien-
ti, ac Theodoſio infert 306.40
& inde
447 pacem dat 309.23
450 bellum mouet in Galliā contra
Gotthos, & Valentinianum 315.3
451 vincitur in campis Catalauni-
cis ab Aetio, & ſociis 319.38
452 invehitur in Italiam, 324.7 &
325.42 & Aquileiā obſeſſam 326.1
capit, 327.17 & direptam ibid. 18
delet. ibid. 18. item alias Venetiæ
328.3 Liguriæ, ibid. 6 & Aemiliæ
ciuitates affligit. ibid. 11
453 ad Mincium placatur à Leone
pontifice, 329.18 & inde: & ce-
dit, motus ſpecie ſ. Petri minan-
tis. ibid. 34
mouet iterum in Galliam contra
Thoriſmundum regem Gottho-
rum, 331.20 & pellitur. ibid. 23
454 nouis nuptiis indulgens, 332.2
moritur. ibid. 6

¶ *Attilæ filij.*

¶ *Attilæ filij* inter ſe de regno con-
tendunt 332.37
¶ *Hunnorum* opes poſt Attilæ mor
tem conciderunt 333.3
559 ¶ *Abares*, noui Hunnorum popu
li, in Mœſiam traiecerūt 521.13 &
560 inde in Thraciam. ibid. 23

2. DE GOTTHIS.

287 ¶ *Gotthi* in Scythia Europea
trans Iſtrum ſedes habuerūt, di-
uiſi in Vittūgos, ſive Viſgotthos,
& Oſtrogotthos 15.9 &
376 175.4 & 6
287 Viſgotthi diuiſi ſunt in Teruin-
gos & Grutungos 15.15 &
376 175.7
287 Cùm ſæpe Iſtrum populandi
cauſa tranſirēt in Mœſiā & Thra-
ciam, prouincias Romanorum,
ſemper repulſi ſunt, vt à Diocle-
tiano Aug. 15.12
328 Gotthi, tanquam ſocij, affuere
Conſtantino A. ad condendam
Conſtantinopolim, 81.39 &
332 ab eodē bello attriti ſunt. 92.34
360 Arriani euaſerunt 142.29
36 Teruingi rege Athanarico per
triennium bellum faciunt cum
Valente Imperatore: hoc ſcili-
cet

cet CCCLXVIII. & duobus sequentibus CCCLXIX. & CCCLXX. annis. 163.5. & inde.

376 ¶ *Hermenricus* rex Grutungorum. 175.9

¶ *Vithimaris* rex Grutungorum. ibid. 11

¶ *Videricus* rex Grutungorum. ibid. 13

¶ *Gotthorum in Illyricum Orientale irruptio.*

Teruingi ab Hunnis ex Scythia pulsi, 175. 21. relicto Athanarico rege, ib. 27. Alauiuo & Fritigerno ducibus Istrum transeunt, permittente Valente, ibid. 38. Viderichus inde rex cum Grutungis traiecit. 176.10 acceptiq; Thraciam invadunt. ibid. 20. Romanos vincunt: ibid. 22. &

377 vincũtur iterũ ab eisdem. 177. 22. sed tandem

378 vincunt Gotthi, 180. 19. & occidunt Valentem A. in Thracia. ibid. 39

379 vincuntur à Theodosio Imp. 184. 28. & in amicitiam ac leges Romanorum recipiuntur. 185.6

381 Athanaricus rex Teruingorũ, (qui religione deterritus cum ceteris in fines Rom. non transierat, anno CCCLXIX. pag. 166. lin. 16.) Constantinopolim venit, 187. 40 & honorificè tractatus est, ibid. 41. & mox mortuus, 188. 2. honorificè effertur. ibid. 3

386 Theodosius alios Grutungos Odetheo rege transeũtes Istrum debellauit. 203.5

395 Gotthi in pace insidiosi Romanis, & tẽporibus eorũ imminentes. 225.36

Gotthi, turbata quindecim annorum pace, 227. 20. duce Alarico ex Thracia in Macedoniã, ibid. 40. & Græciam irrumpunt sub Arcadio A. 228. 2. &

396 230. 20. &

398 Epirum atque alias Orientis provincias ei finitimas 233. 2. atque ita Illyricum Orientale maleficiis afficiunt, ibid.

¶ *Gotthorum in Italiam irruptio.*

¶ *Alaricus rex.*

401 Gotthi, duce Alarico in regem creato, 236. 28. & 40. ex Græcia & Pannonia in Italiam transeunt. ibid. & 237. 30. & ad Hastam 238.9

402 vincuntur à Stilichone Honorij A. duce, 239. 2. & ad Pollentiam, ibid. 7. & 30. itémque ad Veronam, 240. 35. & 40. ac demum etiam pelluntur. ibid. & 241. 10

403 Alaricus pacem facit cum Honorio Aetio duce obside accepto. 243. 2. in Epirum redit iussa Stilichonis expectans. ibid. 9

404 Gotthi iterum cum aliis Barbaris in Italiam, duce Radagaiso, irrumpunt, 243. 14. &

405 ad Fæsulas à Stilichone cædun tur. 345. 41. & inde.

408 Alaricus ex Epiro in Noricum venit, 249. 15. & pecuniam, ne irrũperet in Italiam, à Stilicho-

 ne,

¶ *Gotthorum regnum in Gallia, & Hispania.*

¶ *Theodoricus rex.*

¶ *Thorismundus rex.*

¶ *Theodoricus II. rex.*

¶ *Euricus rex.*

¶ *Alaricus rex.*

¶ *Amalaricus & Gisalaricus reges.*

¶ *Gotthorum regnum in Hispania tantùm.*

¶ *De Ostrogotthis.*

3. DE VANDALIS.

¶ *Vandalorum regnum in Scythia.*

¶ Gondi-

¶ *Honoricus rex.*

¶ *Gundamundus rex.*

¶ *Transamundus rex.*

¶ *Hildericus rex.*

¶ *Gilimer rex.*

4. DE

4. DE SVEVIS.

¶ *Sueuorum regnum in Germania.*

Sueui populi Germaniæ fuerunt antiquissimi, Alemanorum nomine comprehensi, qui sæpè aut Danubio, aut Rheno traiecto, provincias Romanorum proximas invaserunt, & semper repulsi sunt. Lege vocem *Alemanus*.

¶ *Hermenericus rex.*

406 Demum multi eorum transiuere in Galliam cum Vandalis, CCCCVII. anno, 247.9
409 eamque cum eis per biennium vastarunt: indeque cum eis in Hispaniam penetrarunt: 261.9. &
412 in diuisione vlterioris Hispaniæ Callæciam cũ Vandalis obtinuerunt. 270.10
418 Constantius Comes Honorij, & Vallia rex Gotthorum eos oppugnarunt apud Emeritam in Lusitania. 274.27
Hermenericus rex inde à Gunderico rege Vandalorum bello provocatus est in Callęcia. ib.29

¶ *Richila rex.*

438 Richila rex successit Hermenerico, qui vincitur à Gotthis. 299.36. &
440 deinde invasit Bæticam: 302. 32. & ex Tarraconensi Carthaginem ademit Gotthis. ibid.33

¶ *Riciarius rex.*

447 Riciarius successit Richilæ. 309. 42
456 vincitur à Theodorico rege Gotthorum, 341. 28. & pro eo
¶ *Achulfus* rex datur. ibid.31
457 Sueui Achiulfo non contenti, alterum regem, nomine *Maldram*, sibi asciscunt. 343.6

¶ *Achiulfus, & Maldra reges.*

459 Achiulfus deficiens à Theodorico rege, bello expugnatur. 345. 9
Sueui permissu Theodorici *Rosimundum* pro eo sibi regem crearunt. ibid.15

¶ *Maldra & Rosimundus reges.*

460 Rosimundus inde, & Maldra armis inter se cõtulerunt. 346.7
461 Sueui, duce Maldra amisso, pacẽ à Theodorico petierũt. 347.21

5. DE BVRGVNDIONIBVS.

¶ *Burgundionum reges.*

370 Burgundiones, populi Germaniæ, fuerunt Augustis Druso & Tiberio imperantibus per castra constituti, 168.6. quæ illi Burgos vocabant. ibid. 8
Valentiniano contra Alemanos affuerunt: ibid.15
406 & ipsi vnà cum Sueuis, vicinis suis, Vandalos in Galliam irrumpentes sequuti sunt, 247.2
409 & ibi sedes posuerunt. 261. 24. sed discedentibus inde è Gallia Vandalis & Sueuis, ipsi in Gallia remanserunt. 261.24

413 pôst fœdere illigati ibi esse iure permissi sunt à Constantio comite Honorij, 271.1.& ad Rhodanum habitarunt. 271.4

¶ *Gundicarius rex.*

433 Gundicarius rex eorum cum in Belgicam Valentiniani irrupisset, ab Aetio Comite repulsus est. 295. 22. &
434 ibid. 38. ac
435 pacem cum eo iniuit. 296.8
451 in prœlio Catalaunico contra Attilam cécidit. 320.12

¶ *Gundericus, & Chilpericus Reges.*

456 Gundicarium excepere filij Gundeucus siue Gundericus, & Chilpericus reges, qui affuerunt regi Gotthorũ Theodorico contra Riciarium regem Sueuorum. 341. 24
490 ¶ *Gundobadus*, rupto fœdere cũ Odoacre, rege Italiæ, 380.41. populatur Liguriam, & Aemiliam: 381.2. & captiuorum numerum ingentem abducit. ibid.6

¶ *Gundobadus, Godigisilus, Childericus, & Godomarus Reges.*

491 Gunderici inde filij Gundobadus, Chilpericus, Godomarus, & Godigisilus successerunt. 383. 12
Chilpericus à Gundobado necatus, ibid. 14. reliquit filiam Crothildem, ibid. 19. quæ nupsit Clodoueo regi Francorum. ibid. 11.& 20
495 Gundobadus captiuos reddit Epiphanio Ticinensi episcopo à Theodorico rege Italiæ pro iis redimendis misso. 390.13
Sigimundus Gundobadi F. Amalabergam Theodorici regis Italiæ neptem habuit in matrimonio. 387.13
499 Godigisilus bellũ fratri Gundobado intulit, socio ascito Clodoueo rege Francorum. 394.24

¶ *Sigimundus & Godomarus reges.*

517 Sigimundus inde & Godomarus, Gundobadi filij, à Francis regibus fratribus Clodouei filiis bello petuntur. 412.5.& inde:&
522 416.6

6. DE FRANCIS.

Francorum regnum in Germania.

307 Franci populi Germaniæ fuerunt, vt Sueui, & Burgundiones, locati inter Saxones, & Alemanos. 41.28
287 Franci Batauiam Romanorum cis Rhenum inuadunt. 15. 19. &
289 à Maximiano A. repelluntur in alias sedes. 17.11
291 Francorũ reges *Asaricus*, & *Gaiso*. 20. 12
Cliuia obsessa à Francis, 19.40 recipitur. 20.2
292 Franci bello Britannico delentur à Maximiano A. & Constantio Cæsare. 22.16
293 in deserta Galliæ traducuntur à Maxi-

RERVM, VERBORVM ET PERSONARVM, TOTO HOC OPERE memorabilium, alphabetico ordine ſuccinctè & compendiosè digeſtarum, INDEX fidiſsimus.

¶ Ama-

Andra-

Bes-

Burgi:

Geron-

H

Hieru-

Iudiciorum

Lentien-

Metæ

N

Nar-

Odoa-

Segusso

Tele-

FINIS.

ERRATA.

Pag.18.verſ.40 pro Valerium lege Galerium 54.5 vt aut 43.3 adverſatus averſatus 46.22 nem dinem ead.30 exemplo fide exemplo à fide 52.31 accidentis accedentis 63.9 eſſent, eſſem, 97.2 exercuiſſet, exeruiſſet, 143.25 paucis pauci 152.20 eos eis 206.18,20 & 27 Dominum Domnum 227.1 os nos 232.41 Caines Gaines 257.40 quia veh- qui aveh- 274.11 formidalis formidabilis 404.10 eo ea 408.31 Aphthardocitarum Apthartodocitarum 434.13 legatos legatus 483.21 claſſem à terra trahi milit. claſſem terra trahi à milit. 487.30 mitterent mitteret

Adde præterea marginibus

Pag.197 verſ.4 annum 397 pag.351. verſ.7 ann. 466 pag.475. verſ.40 annum 544 pag.520. verſ.26 annum 559

BASILEÆ,

PER THOMAM GVARINVM,

CIↃ. D. LXXIX. M.April.

